

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

E-ISSN: 2539-6765

JMPS

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (มีนาคม - เมษายน 2563) | Vol. 8 No. 2 (March - April 2020)

Group 1

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (มีนาคม - เมษายน 2563)

Vol. 8 No. 2 (March - April 2020)

E-ISSN: 2539-6765

● วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม, ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน - ธันวาคม) และ ฉบับเพิ่มเติม ตีพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นการรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 6 time per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May - June, 4th issue July - August, 5th issue September - October, 6th issue November- December) and Supplemental Issue published for the United Nations Day of Vesak Celebration. It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be Previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

● เจ้าของ

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
092-556-4635, 063-561-5326
duangden.tun@mcu.ac.th
โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● ที่ปรึกษา

อธิการบดี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
คณบดีคณะพุทธศาสตร์
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า
เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

● Owner

Master of Arts Program in Peace Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Zone D, D423 4th floor, School Building,
79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
13170, Thailand.
Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
092-556-4635, 063-561-5326
duangden.tun@mcu.ac.th
Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● Advisors

The Rector
Vice-Rector for Academic Affairs
Dean, Faculty of Buddhism
Dean, Graduate School
The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

● บรรณาธิการบริหาร

พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ผศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● กองบรรณาธิการ

Ven. Prof. Dr. Khammai Dhammasami,
University of Oxford, UK

Prof. Dr. Le Mahn That,
Vietnam Buddhist University, Vietnam

Ven. Prof. Dr. Jinwol Lee,
Dongguk University, Korea

Dr. Rabindra Panth,
Nalanda Deemed University, India

H.E. Janos Jelen,
Dharma Gate Buddhist College, Hungary

ศ.ดร. จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร. รัตน์ ปัญญาภา,
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผศ.ดร. ปราโมทย์ ยอดแก้ว,
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผศ.ดร. ไกรฤกษ์ ศีลาคม,
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผศ.ดร. เดโชพล เหมนาไลอย,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน,
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผศ.ดร. ชันทอง วัฒนประดิษฐ์,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร. ถวิลวดี บุรีกุล,
สถาบันพระปกเกล้า

● Executive Editor

Asst.Prof.Dr. Phramaha Duangden Thitaภฺณ
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

● Editorial Board

Ven. Prof. Dr. Khammai Dhammasami,
University of Oxford, UK

Prof. Dr. Le Mahn That,
Vietnam Buddhist University, Vietnam

Ven. Prof. Dr. Jinwol Lee,
Dongguk University, Korea

Dr. Rabindra Panth,
Nalanda Deemed University, India

H.E. Janos Jelen,
Dharma Gate Buddhist College, Hungary

Prof.Dr. Chamnong Adivadhanasit,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Assoc.Prof. Dr. Rattana Panyapa,
Ubon Ratchathani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr. Pramote Yotkaew,
Suan Dusit University

Asst.Prof.Dr. Krairoek Silakom,
Udon Thani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr. Dechopol Hemnalai,
Thammasat University

Asst.Prof.Dr.Uthai Satiman
Suan Dusit University

Asst.Prof.Dr. Khantong Wattanapradith,
Mahachulalongkornrajavidyalaya, University

Ven. Dr. Phrapalad Somchai Payogo
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Dr. Thawilwadee Bureekul,
King Prajadhipok's Institute

ดร. พูนสุข มาศรังสรรค์,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. หิมพรรณ รักษ์แต่งาม,
มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร. สุวรรณีย์ ฮ่อแสงชัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Dr. Poonsuk Masrungson,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr. Himapan Ruktaengam,
Mahidol University
Dr. Suwannee Horsaengchai
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรัตน์ (โสมา),
มือถือ: 063-840-1888 Line ID: piyanat1996
อีเมลล์: pinatapiyanat@gmail.com

Coordination and Management

Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)
Tel. 063-840-1888 ID line: piynat1996
Email: pinatapiyanat@gmail.com

● ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)

คชาภรณ์ คำสอนทา: Kachaporn Kumsonta

● ออกแบบปก (Cover designed)

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรัตน์ (โสมา): Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)

● จัดรูปเล่ม (Content designed)

นางสาวชลิดา นิคกรัมย์: Miss Chalida Nikongrum

● กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

และ ฉบับเพิ่มเติม (supplemental issues) พฤษภาคม – มิถุนายน เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความตามนโยบายของมหาวิทยาลัยในโอกาสเฉลิมฉลองวิสาขบูชา ประจำปี

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้องปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มที่เป็นเอกสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index>

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2563) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนางานอย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนางานความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงาน มีทั้งบทความทางวิชาการที่เป็นภาคภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ซึ่งกองบรรณาธิการได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการจำนวนมากได้ร่วมส่งบทความทางวิชาการ เพื่อเข้าร่วมตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่ในวารสาร กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ได้ส่งบทความวิชาการเข้าร่วมตีพิมพ์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่องค์ความรู้สู่การพัฒนาชีวิตและสังคมร่วมกัน

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ISSN : 2539-6765 (Online) ได้ผ่านการประเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) โดยได้รับการจัดให้อยู่ใน **วารสารกลุ่มที่ 1 : วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (จนถึง 31 ธันวาคม 2567)** และจะถูกคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล ASEAN Citation Index (ACI) ต่อไป ทั้งนี้ตั้งแต่ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 2562 วารสารได้ยกเลิกการเผยแพร่ในลักษณะรูปเล่มเอกสาร โดยจะเน้นการเผยแพร่ในระบบออนไลน์ ซึ่งท่านสามารถดาวน์โหลดบทความฉบับสมบูรณ์ได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสาร ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2563) ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ กองบรรณาธิการขอแนะนำตัวอย่างบทความในฉบับที่น่าสนใจ ตัวอย่าง เช่น

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น โดย นิเทศ สนั่นนารี, พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที, เรียงดาว ทวะชาลี, ชัยนต์ บุญพิโย, จรัส ลีกา และมาริสสา ไสวงาม ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น มี 5 แนวคิด คือ (1) แนวคิดการสร้างสังคมคุณภาพ (2) แนวคิดในการสร้างสังคมอุดมปัญญา (3) แนวคิดในการสร้างสังคมคุณธรรม (4) แนวคิดในการสร้างสังคมนวัตกรรม และ (5) แนวคิดในการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายระหว่างชุมชน การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น จึงควรแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับพื้นฐาน 2) ระดับก้าวหน้าแบบกลุ่ม และ 3) ระดับก้าวหน้าแบบเครือข่าย การกระทำตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือการประยุกต์คือการตัดสินใจที่เหมาะสมโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตัดสินใจตามหลักสามห่วง สองเงื่อนไข โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ดังนั้น แนวทางสร้างเครือข่ายของวัดและชุมชนในการประยุกต์ใช้

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดขอนแก่น มี 5 แนวทาง คือ 1) การริเริ่มและดำเนินการร่วมกัน 2) ความร่วมมือระหว่างกัน 4) การร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก และ 5) การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน ผลการสร้างเครือข่ายนำไปสู่ความร่วมมือของวัดและชุมชนในการใช้ทรัพยากรและแลกเปลี่ยนนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาาร่วมกันอย่างยั่งยืน

การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ โดย ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ, พระครูศรีปัญญาวิกรม, พระมหาพจน์ สุวโจ, ไฉ ชีรัมย์ และสุวรรณี อ้อแสงชัย ผลการวิจัย พบว่า เสนาโบราณที่มีคุณค่าเป็นโบราณสถานในสมัยทวารวดีที่ขอมเรืองอำนาจ ได้แก่ ศิลปะขอมแบบไพรกเม็ง ที่นับถือพราหมณ์และเสมายุคสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนเสมาในจังหวัดบุรีรัมย์ มีคติความเชื่อแนวความคิดและเหตุผลในการสร้างคล้ายกันใช้เครื่องหมายเพื่อกำหนดขอบเขตของพระอุโบสถ จากการศึกษา คนในชุมชนมีความตระหนักรู้รับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณสถาน เพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชนซึ่งโบราณสถานยังบอกถึงความรู้เรื่องในอดีตของชุมชน ทุกคนควรช่วยกันปลูกต้นไม้เพื่อให้สภาพอากาศดีขึ้น วิธีการทำกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเป็นการกระตุ้นการสร้างพลังชีวิตและแรงจูงใจเสริมสร้างความรู้ต่างๆ ของการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของโบราณคดี รวมทั้งเป็นการสร้างกลุ่มอาสาสมัครเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ให้ยั่งยืนต่อไป

พรรคชาติไทยกับการสร้างอำนาจทางการเมือง โดย เยาวลักษณ์ ชาวบ้านโพธิ์ ผลการวิจัยพบว่า พรรคชาติไทยจัดตั้งขึ้นเนื่องจากบริบททางการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2516 การล้มเหลวของระบอบการปกครองในสมัยของจอมพลถนอม กิตติขจร รวมทั้งความห่วงใยต่อสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศของกลุ่มทหารซอยราชครู ร่วมจัดตั้งพรรคชาติไทยในปี พ.ศ. 2517 พรรคชาติไทยเข้าสู่อำนาจทางการเมืองด้วยการร่วมจัดตั้งรัฐบาลผสม สมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นก้าวแรกของพรรคชาติไทยที่เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยเฉพาะการดูแลกระทรวงกลาโหมถือเป็นกระทรวงที่มีความสำคัญ ทั้งนี้ปัจจัยที่ทำให้พรรคชาติไทยเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ได้แก่ ผู้นำพรรค สมาชิกพรรค อุดมการณ์ทางการเมือง นโยบายพรรค ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 พรรคชาติไทยสร้างอำนาจทางการเมืองผ่านการทำหน้าที่ในบทบาทคณะกรรมการบริหารพรรคชาติไทย บทบาทสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร บทบาทรัฐมนตรี และบทบาทนายกรัฐมนตรี โดยใช้วิธีการสร้างอำนาจทางการเมืองดังนี้ การข่มขู่ การกำจัด การทำให้เสียหาย การทำลาย การให้รางวัล การให้การศึกษา การสร้างความสัมพันธ์ การสร้างคุณสมบัติส่วนตัว การสร้างกลุ่มทางการเมือง การสร้างอุดมการณ์ การสร้างความเชื่อมั่น การชักจูง การโน้มน้าว และการพัฒนาเศรษฐกิจ

การศึกษาแนวคิดเรื่องสัมมาชีพและความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนา โดย ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม พระมหาเจริญสุข คุณวิโร พระปราโมทย์ วาทโกวิโท และ เกษศิริรินทร์ ปัญญาเอก ผลการวิจัยพบว่า สัมมาชีพ คือ การดำรงชีพที่มีความบริสุทธิ์ทั้งกาย, วาจา และใจ โดยไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น พุทธธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดสัมมาชีพ คือ หลักศีล 5 หลักอิทธิบาท 4 หลักจักร 4 หลักอริยทรัพย์ 7 และหลักมรรค 8 การจัดการทรัพย์มี 2 ส่วน คือ 1) การจัดการทรัพย์ภายนอก ประกอบด้วยหลักการแสวงหา,

หลักการบริหาร,การอรรถประโยชน์และหลักการใช้ทรัพย์ 2) การจัดการทรัพย์ภายในคืออริยทรัพย์ 7 เน้นปัญญาเป็นที่ตั้ง เป้าหมายของสัมมาชีพมี 3 ระดับคือ ระดับบุคคล, ระดับสังคม และระดับขั้นสูงสุดคือการบรรลุพระนิพพาน แนวคิดความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนานั้นเริ่มต้นจากการบำเพ็ญพุทธกิจของพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ด้าน และพุทธกิจ 5 ทั้งนี้เพื่อมุ่งประโยชน์ แก่กุล และความสุขของมวลมนุษย ความรับผิดชอบจึงเป็นภาระกิจที่บุคคลพึงปฏิบัติตามหน้าที่ต่อบุคคลอื่น หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบ คือ หลักกตัญญูกตเวที หลักพรหมวิหารธรรม หลักฆราวาสธรรม หลักสังคหวัตถุ หลักทศ 6 หลักสัปปริสธรรม หลักอภิธานิยธรรม และหลักอารยวัติ ในพระพุทธศาสนานั้นคุณค่าของสัมมาชีพและความรับผิดชอบมี 5 อย่าง คือ คุณค่าระดับบุคคล, ระดับครอบครัว, ด้านระบบเศรษฐกิจ, ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านนวัตกรรมเทคโนโลยี ดังนั้น ฐานความคิดนี้จึงเป็นประโยชน์แก่ทุกภาคส่วนในการนำไปประยุกต์ใช้

การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักพุทธสันติวิธี โดย วริศดา พุกแก้ว และ พระพรหมบัณฑิต(ธมฺมจิตโต) ได้นำเสนอประเด็นและองค์ความรู้ทางวิชาการไว้ว่า ผู้สูงอายุคือชายและหญิงที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยสังคมไทยยกย่องและนับถือผู้สูงอายุเหล่านี้ว่าเป็น ปุชนียบุคคล เป็นบุคคลที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อสังคม เป็นผู้ที่ผ่านมาประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตมาอย่างยาวนาน ทำคุณประโยชน์อย่างมากมายให้กับคนรุ่นหลัง ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุกว่า 12 ล้านคน และบุคคลในช่วงวัยนี้ เมื่ออายุมากขึ้นร่างกายก็เริ่มเสื่อมถอยลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายมีทั้งที่มองเห็นภายนอกและระบบภายในที่มองไม่เห็น สำหรับการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ ทำให้ซึมเศร้า วิตกกังวล เหน็ดเหนื่อย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกายและจิตใจจึงส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ดังนั้น เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุข ไม่พบกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และเป็นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับตัวผู้สูงอายุเอง ผู้สูงอายุควรดูแลสุขภาพร่างกายสุขภาพจิตด้วยการน้อมนำหลักภาวนาในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นการพัฒนาตนเองให้มีความสุขสมบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน คือหลักภาวนา 4 ประกอบด้วย กายภาวนา คือการดูแลตัวเองด้านกายภาพด้านกายภาพ ศีลภาวนา คือการดูแลตนเองด้านสัมพันธภาพกับผู้อื่น จิตภาวนา คือการดูแลสภาวะจิตใจตนเอง และด้านปัญญาภาวนา คือการคิดพิจารณาทุกสิ่งอย่างรอบคอบ มีเหตุผล ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีงามตามคุณลักษณะ 4 ดี คือร่างกายดี พฤติกรรมดี จิตใจดี และปัญญาดี ส่งผลให้ชีวิตพบกับความสุข และความเจริญงอกงาม

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านทุกท่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมา และกองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

(พระมหาดวงเด่น จิตฺตญาณ, ผศ.ดร.)

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(6)
บทความวิจัย: Research Articles	

A Conceptual Model of Bi-Dimensional Development for Happiness Access by Biofeedback Process.....	377 - 387
<i>Sanu Mahatthanadull Phramaha Nantakorn Piyabhani</i>	
<i>Orachorn Kraichakr and Sarita Mahatthanadull</i>	
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชน ในจังหวัดขอนแก่น: The Application of Sufficiency Economy Philosophy for Developing the Monasteries and Communities in Khonkaen Province.....	388 - 404
<i>นิเทศ สนั่นนารี, พระมหาวีระศักดิ์ อภินนทเวที, เรียงดาว ทวะชาลี, ชยันต์ บุญพิโย,</i>	
<i>จรัส ลีกา และมาริสา ไสวงาม: Nites Sanannaree, Phramaha Weerasak</i>	
<i>Abhinandavedi, Riangdaow Tavachalee, Chayan Boonpiyo, Jaras Leeka</i>	
<i>and Marisa Sa-waingam</i>	
การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์: The Development of Public Consciousness for Community Ancient Conservation in BuriRam Province.....	405 - 416
<i>ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ, พระครูศรีปัญญาวิกรม, พระมหาพจน์ สุวโจ, ไหว ชีรัมย์ และ</i>	
<i>สุวรรณี ฮ่อแสงชัย: Chayaporn Sukprasert, Phrakhrusripunyawikarom,</i>	
<i>Phramaha Phocana Suvaco, Wai Chueram, and Suwannee Horsaengchai</i>	
พรรคชาติไทยกับการสร้างอำนาจทางการเมือง: Chartthai Party and Political Power- Building.....	417 - 430
<i>เยาวลักษณ์ ชาวบ้านโพธิ์: Yaowaluk Chaobanpho</i>	

เรื่อง	หน้า
การศึกษาแนวคิดเรื่องสัมมาชีพและความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนา: A Study of the Concept of Right Livelihood and Responsibility as Depicted in Buddhist Texts.....	431 - 444
ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม, พระมหาเจริญสุข คุณวีโร, พระปราโมทย์ วาทโกวิโท และ เกษศิริ นทร์ ปัญญาเอก: Thanarat Sa-ard-iam, Phramaha Chareansuk Khunavero Phra Pramote Vadakovido, and Kedsirin Panya-aek	
เปรียบเทียบการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษในประเทศไทย: กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา: The Comparison of Special Local Government Administration in Thailand: Bangkok Metropolitan Administration and Pattaya City.....	445 - 458
ณรินทร์ งามวงศ์, รศ.ดร.วิทยา จิตนุกพงศ์: Narin Ngamvong, Assoc. Prof. Dr. Wittaya Jitnupong	
การพัฒนาระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม: The Development of Administration System for Assisting Invention and Innovation Vocational to Commercial in the Digital Age by Platform.....	459 - 473
ธวัชชัย ลิ้มสุวรรณ และ ปรีชา วิหคโต: Thawatchai Limsuwan and Preecha Vihokto	
การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์: Community Potential Development to Create Sustainable Economic Foundations: Case Study of Noen Sala Subdistrict, Krok Phra District, Nakhon Sawan Province	474 - 488
หทัยชนก คตะสมบุรณ์: Hataichanok Khatasombun	
ทักษะการบริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้: Effect of Managerial Skills of the Administrators of the Private Vocational Colleges in Southern Region on their Informational Technology Management Competency.....	489 - 499
ธนวัฒน์ พรหมจินดา, ณัฐณภรณ์ เอกนราจินดาวัฒน์ และจรัส อติวิทยาภรณ์: Tanawat Promjinda, Natnaporn Aeknarajindawat and Jaras Atiwithayaporn	

เรื่อง	หน้า
รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา: The Management Small Schools According the King's Philosophy Model.....	500 - 514
ฐรินดา โตเขียว และ นิษฐ์วดี จิรโรจน์ภิญโญ: Tharinda Tokheaw and Nitwadee Jirarotephinyo	
รูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21: The Administrators of Basic Education Institutions in The 21 st Century Model.....	515 - 526
อดุล โตเขียว และ นิษฐ์วดี จิรโรจน์ภิญโญ: Adun Tokheaw and Nitwadee Jirarotephinyo	
การพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย: The Development of Methods of Teaching the Essence in the Tripitaka for the Master degree Students of Mahamakut Buddhist University.....	527 - 546
พระราชรัตน์มงคล, ผศ.ดร. (มนตรี ยางธิสาร): Prarajrattanamongkol, Assistant Prop. Dr. (Montri Yangthisan)	
อิทธิพลของการบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ และการประเมินผล ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม: Influences of Organizational Management Participation Knowledge Management and Evaluation that Affects the Efficient of Human Capital Management in the Installation of Telecommunication Systems.....	547 - 570
วรพล เพ็ชรภูผา, ณัฐณภรณ์ เอกนราจินดาวัฒน์ และ บุญศรี สุธีรัชย์: Voraphon Phechpupa, Natnaporn Aeknarajindawat and Boonsri Suteerachai	
การอนุรักษ์ประเพณีแซนโหล้นตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์: Conservation of The Tradition Saendhounta Affect the Way of Life on People's of Satuek, Buriram Province.....	571 - 583
พระครูรัตนญาณโสภิต (รตนญาณโณ/โสดา): PhraKru Ratanayanasophit (Ratanayano/Soda)	

เรื่อง	หน้า
รูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์: The Pattern of the Elephant Ordination Tradition of the Kui Community in Surin Province.....	584 - 594
พระอธิการสายแพร กตปุญโญ, พระมหามิตร ฐิตปุญโญ และ พระโสภณพัฒนบัณฑิต: <i>Phraathikan Saipray Katapuñño, Phramaha Mit Thitapuñño and Phra Sophonphatthanabandit</i>	
ผลของการเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหาที่มีต่อความเครียดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตอำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี: Effect of Mindfulness and Problem Solving on Stress and Learning Achievement of Secondary School Students in Mueang District, Kanchanaburi Province.....	595 - 605
พระสุภกิจ สุปัญโญ, สมโภชน์ เอี่ยมสุภาจิต, และ เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ: <i>Phra Supakit Supañño, Sompoch Iamsupasit and Maytawee Udomtamanupab</i>	
ปัจจัยคัดสรรที่สัมพันธ์กับสุขภาวะทางจิตของผู้สูงวัยในบริบทพุทธจิตวิทยา: Selected Factors Related to Psychological Well-Being of Elderly in the Context of Buddhist Psychology.....	606 - 617
การดี สิรินพมณี, เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ และ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาจิต: ¹ Karndee Sirinopmanee, Maytawee Udomtamanupub and Sompoch Iamsupasit	
นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกับความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย: Community Based Tourism Promotion Policy and Tourism Communities Solidarity in Upper Northern Thailand.....	618 - 630
จริยา โกเมนต์, เฉลิมชัย ปัญญาดี, บงกชมาศ เอกเอี่ยม, และ สุริยจารัส เตชะตันมินสกุล: <i>Jariya Koment, Chalermchai Panyadee, Bongkochmas Ekiem, and Suriyajaras Techatunminasakul</i>	
คัมภีร์สุพรหมโมกขา: การแปล การตรวจชำระและการวิเคราะห์: Suphrommokka: Translation, Edition and Analysis.....	631 - 642
พระครูโสภาสธรรมพิทักษ์ (เดชธมโม), สมิตธิพล เนตรนิมิตร และ พระราชวิมลโมลี (ปิยสิโล): <i>Phrakru Opasdhammapitak, Samiddhipol Netnimit and Phraratchawimonmoli (Manop Piyasilo)</i>	

เรื่อง	หน้า
บทบาทของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานครต่อการสร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต: Roles of Non-formal and Informal Education Centers in Bangkok Metropolis in Enhancing Participation and Lifelong Learning Networking.....	643 - 655
บุศรา นียมเวช: <i>Busara Niyomves</i>	
พุทธวิถีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก: The Buddhist Way to Use Online Social Media of Student in Chaturapakpiman Ratchadapisek School.....	656 - 665
พระทัตทอง ทีปธมฺโม, โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และ พระมหามิตร จิตปัญโญ: <i>Phra Thabthong Dhibhadhammo, Sowit Bamrungphak and Phramaha Mit Thitapaño</i>	
รูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย: The Elderly Social Welfare Management Model of Local Administrative Organizations in Thailand.....	666 - 680
พรรณอร วันทอง, จีระ ประทีป และ กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย: <i>Pan-on Wanthong, Chera Prateep and Kittipong Kiatwatcharachai</i>	
รูปแบบนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0 : The Innovation Model for the Development of School in Secondary Educational Service Area Office 6 into Thailand 4.0.....	681 - 698
สุภาวดี ลาภเจริญ: <i>Supawadee Lapcharoen</i>	
รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 : Innovative learning styles that affect administrative achievement Educational institutions to learning in the 21st century.....	699 - 720
ภูมิภาควัฒน์ ภูมิพงศ์คชสร: <i>Phumphakhawat Phumphongkhasorn</i>	
การอนุรักษ์พิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวกูย อำเภอบำเหน็จ จังหวัดสุรินทร์: Conservation Ritual Saenpakam Chang of Chao Kui in Tha Tum District, Surin Province.....	721 - 735
พระครูพิมลกลัยานธรรม (กลุยาโน/กระแสนโสม) : <i>Phrakhruphimonkanlayanatham (kanlayano/grasasom)</i>	

เรื่อง	หน้า
ศาสตร์พระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนชาว จังหวัดบุรีรัมย์: Science of the King and Buddhist Way of Self-Sufficiency According To Sufficiency Economy of the Community Buriram Province.....	736 - 746
พระครูวิบูลสีลพรต (อาสโภ/โนนน้อย) : Phrakhruiwibunsilaprot (Arsapo/Nonnoy)	
ผลของการสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ที่มีต่อความวิตกกังวลในการสอบของ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนา Effect of Prayer and Listening to Prayer on Test Anxiety of Mathayom Suksa 4 Students with Different Faith in Buddhism.....	747 - 760
แม่ชีกนกวรรณ ปรีดีเปรม, สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, และ เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ: Maechee Kanokwan Preeprem, Sompoch Iamsupasit and Maytawee Udomtamanupab	
บทความวิชาการ : Articles	
การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักพุทธสันติวิธี: Elderly Well-Being Promotion By Buddhist Peaceful Means.....	761 - 772
วริศดา พุกแก้ว และ พระพรหมบัณฑิต(ธมฺมจิตฺโต) : Varisada Phugkaew and Phra Brahmabandit (Dhammacitto)	
การสังเคราะห์องค์ความรู้ลวดลายผ้าขาวม้าทอมือของชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด: The Synthesis of the Knowledge about the Hand-Woven Loinclothes on the Communities in Roi Et Province.....	773 - 786
ธนิดา แหลมฉลาด และ โสลิติ แพงสร้อย: Thanida Laemchalad and Kosit Phaengsoi	
คติความเชื่อเรื่องพระพุทธเจ้าในเถรวาทและพุทธตันตระ: Beliefs about the Buddha in Theravada and the Buddhist Tantra.....	787 - 799
สุดาพร เขียวงามดี: Sudaporn Khiewngamdee	

บทวิจารณ์หนังสือ: Book Review

จวงจื๊อฉบับสมบูรณ์: The Complete Works of Chung Tzu..... 800 - 807

แม่ชีธรรมอริษฐาน พรบันดาลชัย: MaeChee Thamatistan Pornbandalchai

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

A Conceptual Model of Bi-Dimensional Development for Happiness Access by Biofeedback Process*

¹Sanu Mahatthanadull, Phramaha Nantakorn Piyabhani,
Orachorn Kraichakr and Sarita Mahatthanadull

International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. E-mail: petchsanu@gmail.com

Abstract

This paper presents the qualitative research consisting of three objectives, namely: - (1) to explore the concept of happiness access according to Buddhist principles and the concept of Gross National Happiness (GNH); (2) to examine the theory of biofeedback; and (3) to propose a conceptual model of bi-dimensional development for happiness access by biofeedback process. The data collections and in-depth interviews were carried out with 8 key-informants who are monks and Buddhist scholarly representatives with knowledge of Buddhism and sciences from 6 countries with the Item-Objective Congruence (IOC) examined by 3 experts.

The findings shown that Buddhism suggests “Access to Happiness above Happiness”, that is access to superior happiness by dealing with the *dukkha-sukha* dichotomy of dualism; while the practice of GNH constructed by the four pillars based on the middle path and contentment that deals with social engagement. The Biofeedback Process, using EEG the instruments for instance, when integrated with the Buddhist meditation, a practitioner can entrain the assessment of happiness in a tangible way. As for the Model created, it suggests the bi-dimensional development for happiness access. Firstly, the MENTAL Dimension implies the development of mind in order to access to the fivefold happiness in concentration, namely: - (1) Gladdening (*pāmojja*), (2) Happiness (*pīti*), (3) Tranquility (*passaddhi*), (4) Bliss (*sukha*), and (5) Concentration (*samādhī*). The 7-biofeedback means can be used harmoniously in the practice of Buddhist mental (*citta-bhāvanā*) training where such those happiness can be measured from

* Received February 1, 2020; Revised March 21, 2020; Accepted April 1, 2020

the mind-body phenomena. Secondly, the WISDOM Dimension implies development of wisdom for perpetual happiness access, that is, Nibbāna, the supreme happiness.

Keywords: Biofeedback Process; Bi-Dimensional Development; Conceptual Model; Happiness Access.

Introduction

Buddhism has mentioned the principle of holistic life development is the mechanism for the development of the physical body, behavior, mind and human intelligence. They are the 4 aspects of life-developers which cover the whole body of life's physical, moral, mental, and wisdom well-being. These 4 areas are a necessary mechanism to drive human self-development ability for both physical and mental happiness. In a smaller scale, the happiness of individuals is only limited within themselves. But in a larger scale, such happiness will extend to the society where every social member makes a quality co-existence. While the Gross National Happiness (GNH) is not only a national multidimensional development model for Bhutan but also a defining component of the image of the Bhutanese state itself, portraying an autonomous and coherent entity leading the pursuit of national happiness in partnership with Bhutanese society (Schroeder, 2018). Such society depicts a place where the stream of happiness among the coexistence of every social member flows constantly and uninterruptedly.

On the contrary, biofeedback is a process that enables an individual to learn how to change physiological activity for the purposes of improving health or performance. Precise instruments measure physiological activity such as brainwaves, heart function, breathing, muscle activity, and skin temperature. These instruments rapidly and accurately “feed-back” information to the user. The presentation of this information, often in conjunction with changes in thinking, emotions, and behavior, may support desired physiological changes. Over time, these changes can endure without continued use of an instrument (Dvorznak, 1997). Due to the fact that human beings are capable of developing their mind and wisdom which is closely related to the innate physical body, it therefore shows us the significant relationship between corporeality and mentality. Therefore, if we can apply the aforementioned bio-feedback tools in the meditation practice, we should be able to make the said relationship be processed into numerical data for practitioners to check their meditative awareness effectively.

The research team thus suggests that the research topic “A Conceptual Model of Bi-Dimensional Development for Happiness Access by Biofeedback Process” is an in-depth study of the

concept of bi-dimensional human development mechanisms in Buddhism. This is an urgent need to study the said matter in order to deepen our understanding towards the underlined concept of biofeedback process, the bi-dimensional development and the happiness access. They can be considered as helping state to prevent and solve public health problems that are urgent. Besides, it is a sustainable strengthening of the public health for the country's population. And finally it can be able to access to the happiness, the true need of mankind.

Objectives of the Research

1. To explore the concept of happiness access according to Buddhist principles and the concept of Gross National Happiness (GNH).
2. To examine the theory of biofeedback.
3. To propose a conceptual model of bi-dimensional development for happiness access by biofeedback process.

Research Methodology

This is a qualitative research. There are six stages in the research process conducted altogether respectively as follows:

1. Outline Construction / Problem Discussion: Outlining construction which signifies constructing the overall outline of the work in all related dimensions corresponding to the objectives. Then the problem discussion, among the research team led by the research adviser, is made by discussing the problems encountered according to the significance of the studies.
2. Data Collection: Starting by collecting data from the primary source and the secondary sources among Pāli, Thai and English languages.
3. In-depth interviews and development of Body of Knowledge: The in-depth interviews were carried out with 8 key-informants from 6 countries among the regional and international organizations around the world who are monks and Buddhist scholarly representatives with knowledge of Buddhism and sciences with the interview forms IOC were examined by 3 experts: - (1) Most Ven. Prof. Dr. Phra Rajapariyatkavi (Somjin Wanjan), Rector of MCU, Thailand; (2) Ven. Dr. Khenpo Karjung, Tango Dorden Tashithang Buddhist University, Bhutan; (3) Ven. Dr. Khenpo Phuntsho Gyaltsen, Director of Mahapanya Vidyalai (MPV), Songkhla Province, Thailand; (4) Em. Prof. Dr. Peter Harvey, University of Sunderland,

United Kingdom; (5) Prof. Dr. Phillip D. Stanley, Naropa University, Colorado, United States; and (6) Em. Prof. Dr. Pahalawattage Don Premasiri, University of Peradeniya, Sri Lanka; (7) Prof. Dr. Geeta Manaktala, Panjab University, Chandigarh, India; (8) Dr. Supriya Rai, Director, K. J. Somaiya Centre for Buddhist Studies, India.

4. Creation of Ground Knowledge: Ground knowledge relating to Buddhist happiness and biofeedback was created at this step.

5. Analysis, Synthesis, Interpretation, and Integration: They will be carried out carefully by using the ground level-knowledge obtained in the previous step.

6. Finalizing a Completed Version of the Research Report: Starting by identifying significant research findings; compilation of bodies of knowledge and insights. Then it is formulating conclusions, conducting discussions, as well as suggesting useful information for possible further researches.

Research Findings

1. Buddhist Perspective: happiness is an English word can be literally translated from multiple Pali terms, such as, *it̐ha*, *nibbuti*, *pasādana*, *pāmuja*, *pāmojja*, *pīti*, *bhagga*, *vaḍḍhi*, *vitti*, *sampatti*, *sampadā*, *sampasādana*, *sātata*, *siva*, *sukha*, *sugati*, *suhatā*, *seyya*, *sokhya*, *somanassa*. Especially the term “*sukha*” refers to the idea of happiness of the world. When it accompanies with physical body, it is called bodily happiness. And when it accompanies with mind, it is called mental happiness. Happiness (*sukha*) has suffering (*dukkha*) as the opposite state. While “*pīti*” implies happy mindedness in the context of the fivefold absorption, is a pleasure of happiness [in the first and second absorption] or *pītisukha*. Nevertheless in this research, the happiness that is mentioned here will be a specific context of happiness in the dimension of the mental and wisdom development, for example, *pāmojja*, *pīti*, *sukha*, etc.

In Buddhism, happiness has been classified in a multidimensional and comprehensive way from home happiness (*gihi-sukha*) to happiness in concentration (*samādhi-sukha*), then eventually to the happiness of the noble people (*ariya-sukha*). They are exhibited in the following table named “The Thirteen Dyads of *sukha* based on *Sukha-vagga*” (A.I.80), Woodward, 1979).

Table 1: The Thirteen Dyads of *sukha* based on *Sukha-vagga*

Dyad	Pleasure (<i>sukha</i>)			
1.	✗	Home (<i>gihi-sukha</i>)	✓	Home-leaving (<i>pabbajjā-sukha</i>)
2.	✗	Sensuality (<i>kāma-sukha</i>)	✓	Renunciation (<i>nekkhamma-sukha</i>)
3.	✗	Clinging to rebirth (<i>upadhi-sukha</i>)	✓	Not clinging to rebirth (<i>nirupadhi-sukha</i>)
4.	✗	Attends the <i>āsavas</i> (<i>āsava-sukha</i>)	✓	Attends freedom from the <i>āsavas</i> (<i>ānāsava-sukha</i>)
5.	✗	Carnal (<i>sāmisa-sukha</i>)	✓	Non-carnal (<i>nirāmisa-sukha</i>)
6.	✓	Ariyan (<i>ariya-sukha</i>)	✗	Non-Ariyan (<i>anariya-sukha</i>)
7.	✗	Bodily (<i>kāyika-sukha</i>)	✓	Mental (<i>cetasika-sukha</i>)
8.	✗	With zest (<i>pīti-sukha</i>)	✓	Without zest (<i>nippīti-sukha</i>)
9.	✗	Delight (<i>sāta-sukha</i>)	✓	Indifference (<i>epekkhā-sukha</i>)
10.	✓	Musing concentration (<i>samādhi-sukha</i>)	✗	Without musing concentration (<i>asamādhi-sukha</i>)
11.	✗	Object of meditation which arouses zest (<i>sappītikārammaṇaṅ-sukha</i>)	✓	Object of meditation which does not arouses zest (<i>nippītikārammaṇaṅ-sukha</i>)
12.	✗	Object which causes delight (<i>sātārammaṇaṅ-sukha</i>)	✓	Object that causes indifference (<i>upekkhārammaṇaṅ-sukha</i>)
13.	✗	Visible object for meditation (<i>rūpārammaṇaṅ-sukha</i>)	✓	Formless for object of meditation (<i>arūpārammaṇaṅ-sukha</i>)

Note: The symbol ✓ represents the superior pleasure, while the symbol ✗ marks the inferior pleasure.

The above table is divided into two columns. The left-side column shows each type of happiness. While the right-side column shows happiness in contrast to the left side. For example, Home-leaving happiness is in contrast to Home happiness. As for the rows, they represent the thirteen different classifications of happiness, from Home-happiness to Visible-object-for-meditation happiness. Lastly, the check signs (✓) represent the pleasure that are superior, while the cross signs (✗) mark the pleasure that are inferior.

GNH Perspective: Apart from such Theravāda Buddhist principles, the practices of Gross National Happiness are officially constructed under the four pillars (RGoB, 2005), Planning Commission, 1999) are described in the following way, namely: - 1) Sustainable and Equitable Social and Economic Development, 2) Environmental Conservation, 3) Cultural Preservation and Promotion, and 4) Good Governance. The four pillars of GNH and their nine domains act as a strategic framework that is rooted in Buddhist values. It guides the achievement of happiness as the end of development. A bridge over the both Buddhist sects alternatively leads to the same destination is happiness. The only difference is that

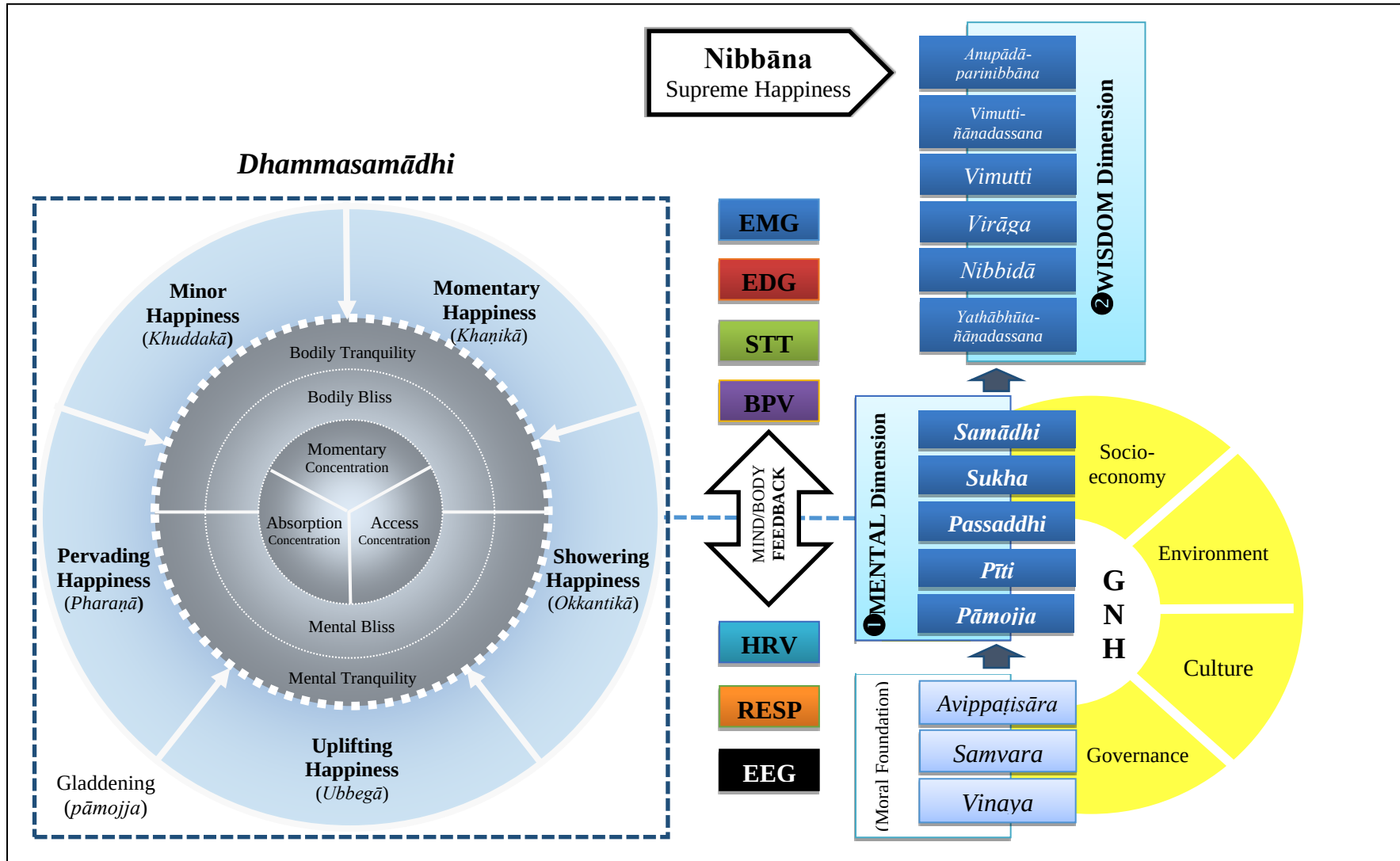

GNH in Vajrayana Buddhism focuses on the social happiness context. Besides, the GNH is judiciously used to strengthen social dimension of humankind.

2. Biofeedback implies to a therapeutic procedures or a patient-guided treatment in the Applied Psychophysiology that employs a physiological responses process technique whereby a subject's mind is trained to gain some element of voluntary control over certain bodily functions that are normally unconsciously regulated by the autonomic nervous system (ANS). Therefore the means of biofeedback that are usually founded available nowadays, may be classified into 7 types depending on psychophysically and biomechanically, they are 1) Electromyography (EMG), 2) Electrodermograph (EDG), 3) Skin Temperature Thermography, 4) Blood Pulse Variability (BPV), 5) Heart Rate Variability (HRV), 6) Respiratory Sensors (RESP), and 7) Electroencephalography (EEG). Biofeedback thus plays roles as a tool to help practitioners realize their happiness; and in processing the relationships between meditation progress and physiological responses in meditation phenomena.

3. Eventually, the research team has finally proposed A Conceptual Model of Bi-Dimensional Development for Happiness Access by Biofeedback Process. The details are as follows.

Figure 1: A Conceptual Model of Bi-Dimensional Development for Happiness Access by Biofeedback Process

From the presented Model named “A Conceptual Model of Bi-Dimensional Development for Happiness Access by Biofeedback Process”, It may be preliminary stated that “happiness access” defines both the individual happiness in concentration (*samādhisukkhā*) and the social happiness as in the GNH’s Socio-economic and environmental happiness for instance.

The column standing in the center of the model slightly towards to the right, demonstrates the 14 steps of attaining to the Nibbāna (Vin.V.164), Vism.13), Bhadantacariya Buddhaghosa, 2010) the supreme happiness. They are defined by the 14 rectangle geometric shapes, starting from discipline (*vinaya*) at the bottom of the model, and ending with the complete extinction of craving (*anupādā-parinibbāna*) which is located at the top of the model. When one attains to this fourteenth stage, one enters into the final deliverance or Nibbāna. Each element is a factor to another element. For example, discipline (*vinaya*) is a factor for restraint (*samvara*), And restraint itself is a factor for non-remorse (*avippaṭṭisāra*), etc. This reasoning and consequence proceeded throughout the process up to the attainment of Nibbāna. In this particular 14 rectangle shapes, it is further divided into 3 main groups: - (1) A Group at the Bottom, (2) A Group in the Middle, and (3) A Group at the Top.

Whereas in the bottom rightmost corner of the Model, is the space that conveys the concept of Gross National Happiness (GNH) of Vajrayāna School which is replaced by the geometric shape of a half circle. The boundary of this half circle covers 4 aspects of happiness, (RGoB, 2005) which are the results of success that comes from: - (1) Sustainable and Equitable Social and Economic Development, (2) Environmental Conservation, (3) Cultural Preservation and Promotion, and (4) Good Governance. Such Gross National Happiness is important as “Social Happiness” where majority of population in the society has perfectly developed an “Individual Happiness” through the bi-dimensional development, both mind and wisdom. The GNH thus plays a crucial role as a mirror reflecting another aspect of human happiness through socio-economic, environmental, cultural, and governance aspects.

In addition, the column standing at the center of the model represents the 7 major means (Gilbert, 2003), Culbert, 2016) implemented in the biofeedback process are ordered from top to bottom. In each element will be replaced with abbreviations instead of the unique name of each tool, they are: - (1) Electromyography (EMG), (2) Electrodermograph (EDG), (3) Skin Temperature Thermography (STT), (4) Blood Pulse Variability (BPV), (5) Heart Rate Variability (HRV), (6) Respiratory Sensors (RESP), and (7) Electroencephalography (EEG), respectively. They are separated by a two-way arrow marked with text “MIND/BODY FEEDBACK” which indicates the measurement of the reactions between mind and body. All of these scientific indicators are highly accurate and reliable. They are widely accepted in terms of

treatment, remedies, including medical therapies, etc. Thus there is no wonder that these 7 biofeedback means can be used harmoniously, as a skilful means, in practicing Buddhist mental (*citta-bhāvanā*). (D.III.219), M.I.237), S.IV.111), A.III.106), Nett.91) But in terms of practicing wisdom meditation (*paññā-bhāvanā*), (D.III.225, 285, 291), S.I.48), Dh.73, 301) it is still a challenge to enhance the tool potential to measure advanced intellectual phenomena in the near future.

The Model suggests that there are only two dimensions of how a practitioner can access to happiness. On one hand, the 1st dimension called **① MENTAL Dimension** implies the access to the fivefold happiness in concentration (*Dhammasamādhi*), namely: - (1) *pāmojja*, *pīti*, *passaddhi*, *sukha*, and *samādhi* through mental development described in the figure on the left. On the other hand, the 2nd dimension called **② WISDOM Dimension**, from “*yathābhūta-ñāṇadassana*” to “*anupāḍā-parinibbāna*”, implies the happiness access through wisdom development. In fact, the happiness access through wisdom development based on the principle of holistic development that consists of four dimensions, namely: - (1) physical development, (2) moral development, (3) mental development, and (4) wisdom development. It can be clearly seen that the dimension of human’s wisdom is an integrated vital part in augmenting human intelligence to the maximum extent, which is to intellectually understand the nature and the universal states of nature as they truly are. Therefore, the access to happiness through the human wisdom is the perpetual happiness that human beings worthy deserve. It is happiness at a level that is extremely discreet. Even though the Biofeedback tools have been implemented to measure the accessible happiness but unfortunately it may be limited in areas of happiness in concentration (*samādhisukha*) which dealing with only physiological responses. It is still necessary to conduct further researches with even deeper in order to be able to measure other higher levels of happiness.

In conclusion, the bi-dimensional development demonstrates that although the mind and wisdom are different in terms of dimensions but not different in their quintessence.

Conclusion

Happiness in the Concentration implies various states of mind that appeared in the context of the concentration while the Thirteen Dyads of Happiness in the Sukha-vagga implies the thirteen different pairs of happiness (*sukha*). They are in line with the Buddhist practices, such as the *Dhammasamādhi* that signifies the five kinds of virtues that make one to be firmness in the Dhamma: accessing through wisdom development, or access to happiness above happiness.

The way that GNH practice as the four pillars focusing on the middle path and contentment for individual and the social happiness. While biofeedback has a strength character, that is its tools.

Biofeedback plays crucial roles as a tool to help practitioners realize happiness as well as to help increase an ability to assess the relationships between meditation progress and physiological responses in meditation phenomena. Finally, when all of the knowledge is integrated together, the Model named “A Conceptual Model of Bi-Dimensional Development for Happiness Access by Biofeedback Process” is the output from MENTAL and WISDOM of life. Where “happiness” can be tangibly reached, they are (1) individual happiness while staying in the phenomenon of concentration; and (2) social happiness, the 4 aspects of happiness as implied by Vajrayāna GNH.

Suggestions

1. Operational Suggestions

1) Practitioners of Buddhist monks, laity, academics and general interests should aware of knowledge in understanding and practice especially through the *citta-paññā* developing process in order to be able to access to the fivefold happiness in *Dhammasamādhī* using the biofeedback scientific tools.

2) Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhist Research Institute of MCU, educational institutes, and related Units should utilize the research’s finding for general Buddhist teaching activities particularly the course of Seminar on Buddhism and Modern Sciences.

3) Meditation centers both domestic and international should utilize the “Conceptual Model of Bi-Dimensional Development for Happiness Access by Biofeedback Process” to their daily routine practice. However, the biofeedback process may be implemented together for the maximum result.

2. Suggestions for Further Research

1) Biofeedback Training Course for Memory Improvement: A Case Study of International Buddhist Studies College (IBSC) of Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

2) Mindfulness Learning: An Integrated Method between Buddhist Mindfulness and Biofeedback Process to Enhance the Learning Efficiency of the International Students in Thailand.

3) Bliss (*sukha*) Access: An Integrated Method between Buddhist Concentration and Biofeedback Training Program to Enhance the Meditation Progress of the Practitioners”.

References

- Buddhaghosa, Bhaddantacariya. (2010). *The Path of Purification (Visuddhimagga)*. tr. By Bhikkhu Ñāṇamoli. 4th ed. Kandy: Buddhist Publication Society.

- Culbert, Timothy and Banez, Gerard A. (2016). "Pediatric Applications". in *Biofeedback: A Practitioner's Guide*. 4th ed. Eds. By Mark S. Schwartz, Frank Andrasik. New York: The Guilford Press.
- Dauids, C. A. F. Rhys. (ed.). (1975). *The Visuddhi-Magga of Buddhaghosa*. London: PTS.
- Dvorznak, MJ; Cooper, RA; O'Connor, TJ and Boninger, ML. (1997). "Braking Study", *Reh ab R&D Prog Rpts*: 294.
- Estlin, J. (ed.). (1976). *The Dīgha Nikāya*. Vol.III. London: PTS.
- Feer, m. Leon (ed.). (1991). *Samyutta-Nikāya*. Part I. Sagātha-Vagga. Oxford: PTS.
- _____. (1990). *Samyutta-Nikāya*. Part IV. Saḷāyatana-Vagga. Oxford: PTS.
- Gilbert, C; Moss, D. (2003). "Biofeedback and Biological Monitoring", in D. Moss, A. McGrady, T.C. Davies, I. Wickramasekera (eds.). *Handbook of Mind-body Medicine for Primary Care: Behavioral and Psychological Tools*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Hardy, E. (ed.). (1902). *The Netti-Pakaraṇa with Extracts from Dhammapāla's Commentary*. London: Henry Frowde Oxford University Press.
- Hare, E.M. (tr.). (1973). *The Book of the Gradual Sayings (Anguttara-Nikāya)*. Vol. III. The Books of the Fives & Sixes. London: PTS.
- Hinuber, O. Von and Norman, K.R. (eds.). (1995). *Dhammapada*. Oxford: PTS.
- Oldenberg, Hermann (ed.). (1982). *The Vinaya Piṭakam*. Vol. V. The Parivāra. London: PTS.
- Planning Commission. (1999). *Bhutan 2020: A Vision for Peace, Prosperity and Happiness, Part I-II*. Thimphu: Planning Commission, Royal Government of Bhutan.
- RGoB. (2005). *Bhutan National Human Development Report*, (Thimphu: Royal Government of Bhutan.
- Schroeder, K. (2018). *Politics of Gross National Happiness: Governance and Development in Bhutan*. Cham, Switzerland: Springer Nature.
- Trenckner, V. (ed.). (1979). *The Majjhima-Nikāya*. Vol. I. London: PTS.
- Woodward, F.L. (tr.). (1979). *The Book of the Gradual Sayings (Anguttara-Nikāya)*. Vol. I. (Ones, Twos, Threes). London: PTS.

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชน
ของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น*

The Application of Sufficiency Economy Philosophy for Developing the
Monasteries and Communities in Khonkaen Province

¹นิเทศ สนั่นนารี, พระมหาวีระศักดิ์ อภินนทเวที, เรียงดาว ทวะชาลี,
ชยันต์ บุญพิโย, จรัส ลีกา และมาริสสา ไสวงาม

¹Nites Sanannaree, Phramaha Weerasak Abhinandavedi, Riangdaow Tavachalee,
Chayan Boonpiyo, Jaras Leeka and Marisa Sa-waingam

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author. E-mail: nites.san@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น 2) ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น และ 3) เพื่อสร้างเครือข่ายของวัดและชุมชนในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดขอนแก่น ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกในพื้นที่การวิจัย 5 อำเภอของจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ตัวแทนภาครัฐ ชาวบ้าน และภาคีเครือข่ายในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 2 เครือข่าย วิเคราะห์วิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่า มี 5 แนวคิด คือ (1) แนวคิดการสร้างสังคมคุณภาพ (2) แนวคิดในการสร้างสังคมอุดมปัญญา (3) แนวคิดในการสร้างสังคมคุณธรรม (4) แนวคิดในการสร้างสังคมนวัตกรรม และ (5) แนวคิดในการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายระหว่างชุมชน 2) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่า แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับพื้นฐาน 2) ระดับก้าวหน้าแบบกลุ่ม และ 3) ระดับก้าวหน้าแบบเครือข่าย การกระทำตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือการประยุกต์คือการ

* Received February 22, 2020; Revised February 28, 2020; Accepted March 23, 2020

ตัดสินใจที่เหมาะสมโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตัดสินใจตามหลักสามห่วง สองเงื่อนไข โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน 3) สร้างเครือข่ายของวัดและชุมชนในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่า มี 5 แนวทาง คือ 1) การริเริ่มและดำเนินการร่วมกัน 2) ความร่วมมือระหว่างกัน 4) การร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก และ 5) การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน ผลการสร้างเครือข่ายนำไปสู่ความร่วมมือของวัดและชุมชนในการใช้ทรัพยากรและแลกเปลี่ยนนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาาร่วมกันอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง; การพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชน

Abstract

The aims of this research were 1) to study the concepts and principles of community development of monasteries and communities in Khon Kaen Province 2) to study the application of the sufficiency economy philosophy in the development of monasteries and communities in Khon Kaen province and 3) to create network of monasteries and communities in applying the sufficiency economy philosophy in community development in Khon Kaen Province. This study was the qualitative research between documentary and indept-interview method. The collected data were analyzed in favor of interpretation with descriptive analysis and inductive method.

The results of Research were as follow:

1) The concepts and principles of community development of monasteries and communities in Khon Kaen Province, it was found that the history of the concepts and principles of community development of monasteries and communities in Mueang District, Khon Kaen Province are 5 concepts which are 1) Concept of creating a quality society 2) concept for creating an intellectual society, 3) concept for creating a moral society, 4) concept for creating a social society, and 5) concept for creating partnership and network.

2) The application of the sufficiency economy philosophy in the development of monasteries and communities in Khon Kaen province, it was found that divided into 3 levels which are 1) basic level 2) group level and 3) network level. The application according to the philosophy of sufficiency economy or is the appropriate decision using the principles of the sufficiency economy, making decisions based on three circles and two conditions, with the aim of balanced and sustainable development.

3) The network progress of monasteries and communities in applying the sufficiency economy philosophy in community development in Khon Kaen Province, it was found the 5 ways, namely 1) joint initiatives and actions 2) internal cooperation 4) cooperation with external agencies and 5) network for common goals. The result of network led to the collaboration between monasteries and communities in using resources and exchanging innovations for sustainable development.

Keywords: Philosophy in Sufficiency Economy; Community Development by Monasteries and Communities

บทนำ

จากยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ส่งผลกระทบต่อการพึ่งตนเองของชุมชนในชนบทไทย ทำให้การดำเนินชีวิตของคนในชนบทที่เคยพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรีถูกทำลาย เปลี่ยนแปลงเป็นสังคมวัตถุนิยม บริโภคนิยม คนวัยทำงานต่างอพยพเดินทางไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม สถาบันครอบครัว และชุมชนอ่อนแอเกิดปัญหาสังคมตามมา (Yuyen, 2001) เศรษฐกิจ สังคมมีปัญหาการพัฒนาไม่ยั่งยืน เป็นสภาพสะท้อนความจริงให้เห็นถึงการพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ของตะวันตก ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ความสมดุลอย่างรุนแรง (Office of the National Economics and Social Development Council, 2000) การเน้นภาคอุตสาหกรรมเป็นหลักก่อให้เกิดภาวะหนี้สินต่างประเทศ ตลอดจนต้องพึ่งพาตลาดต่างประเทศเป็นหลัก (Jandawanich, 1996) กลายเป็นสังคมแห่งการบริโภค มุ่งเจริญเติบโตทางด้านวัตถุเป็นหลัก (Pattamanun, 2003) ส่งผลให้เกิดการพัฒนาแบบกระจุกตัว เฉพาะบางพื้นที่ของชุมชน โดยไม่กระจายความเจริญไปยังพื้นที่หรือชุมชนอื่นด้วยอย่างสมดุล เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น (Wiruchnipawan, 2008)

ผลการพัฒนาได้ทำงานทุนของสังคม โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ อากาศ แร่ธาตุ ซึ่งถูกนำมาใช้อย่างฟุ่มเฟือย จนสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ความสัมพันธ์กับธรรมชาติเปลี่ยนจากการพึ่งพิงเป็นการรุกราน จนแทบไม่เหลือร่องรอยของความสมดุลในอดีต (Pongpit, 2008)

การดำรงชีวิตของคนไทยในอดีต มีความเป็นอยู่เรียบง่ายอย่างร่มเย็นเป็นสุข ด้วยการพึ่งพิงธรรมชาติ เครือข่ายสังคม วิถีชนบทมีอิสระในการดำเนินชีวิตของตนเองเป็นศักยภาพพื้นฐานของสังคมไทยทุกภูมิภาคที่มีมาแต่เดิม ถูกกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมเกิดความเสื่อมถอยและเปราะบาง เนื่องจากระบบทุนนิยมมีรกรากยึดติดกับการแสวงหาความมั่งคั่งทางวัตถุ จึงสร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และระบบนิเวศของไทย (Phramahasanga Polsongkram, 1999) พื้นที่ชนบท ซึ่งมีวิถีชีวิตที่เศรษฐกิจผสมผสานกับวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี การครอบคลุม

เศรษฐกิจนิยมลงไปในสังคมชนบทไทย จึงไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ แต่กลับทำให้เสียสมดุลระหว่างรายได้ในครัวเรือนมีความรุนแรงยิ่งขึ้น (Phradhammapitaka (P.A. Payutto), 2009) รูปแบบการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปจากการทำเกษตร แบบเพื่ออยู่เพื่อกิน มาเป็นการเกษตรแผนใหม่เพื่อมุ่งเพื่อการค้าเป็นหลัก ไม่ได้ตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นไทยและภูมิปัญญาไทย แต่เป็นการเดินตามแนวทางเกษตรกรรมเพื่อการพาณิชย์ นำเอาเทคโนโลยีตะวันตกที่เน้นผลผลิตสูงมาใช้ โดยละเลยการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพ (Lienjumroon, 2011)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 31 ปี และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤตและให้ สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ (Office of the National Economics and Social Development Council, 2008) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินงานทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะหน้าเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (Tepsitta, 2005)

ภายใต้วิกฤตการณ์เศรษฐกิจของประเทศปัจจุบัน ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ ค่าครองชีพสูงคนตกงานสู่ยุคข้าวยากหมากแพง ในขณะที่ทุกคนต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วย ปัจจัย 4 คือ อาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เมื่อเกิดปัญหา เศรษฐกิจก็จะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ทั้งปัญหา หนี้สิน เกิดการว่างงาน ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ทำให้ประชาชนหันกลับมาบ้านเกิดมากขึ้น ทางออกของการแก้ปัญหาดังกล่าวในขณะนี้ได้ จะต้องช่วยให้ประชาชนในภาคเกษตรและที่กลับคืนสู่ภาคเกษตร มีงานทำ มีรายได้พึ่งพาตนเองได้และสร้างรากฐานของชุมชนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น รัฐบาลจึงมีนโยบายสนับสนุนให้มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในทุกภาคส่วนของสังคม โดยกระทรวงมหาดไทยได้นำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ “อยู่ดี มีสุข” เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในระดับครอบครัวและชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และได้มอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนดำเนินงานพัฒนา

หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ โดยจัดกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดระบบบริหารจัดการชุมชน เป็นการนำหมู่บ้านที่มีความพร้อมมีผลการปฏิบัติที่สำเร็จชัดเจนอยู่แล้ว มาเพิ่มเติมความสามารถในการเป็นต้นแบบสำหรับการขยายผลแนวทางวิธีปฏิบัติในการพัฒนาตนเองครอบครัว และชุมชน เพื่อใช้เป็นสถานที่เรียนรู้สำคัญให้กับหมู่บ้านอื่น โดยมีการจัดระดับหมู่บ้านเป็น 3 ระดับประกอบด้วย “พออยู่ พอกิน” “อยู่ดี กินดี” และ “มั่งมี ศรีสุข” จะเห็นได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาเป็น หลักเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิตของคนทุกระดับชั้น และการบริหารองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชนทุกระดับทุกขนาดนั้นคือใช้กับคนในสังคม และวงการธุรกิจ แม้ไม่ใช่คน ร่ำรวยก็สามารถดำเนินชีวิตด้วยทางสายกลาง ที่มีความมั่นคงได้ หรือเป็นผู้มั่งคั่ง ก็ร่ำรวยอย่างมีสติ รวยอย่างมีคุณค่า มีประโยชน์สำหรับสังคม และประเทศชาติ

ในด้านความสำคัญของบทบาทวัดและชุมชนนั้น วัดและชุมชนนับว่าเป็นองค์ประกอบและเครือข่ายสำคัญที่ร่วมมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อมโดยมีเป้าหมายสำคัญในด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ดำเนินชีวิตที่เป็นกัลยาณมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงบทบาทด้านการสงเคราะห์ประชาชน คือ การสงเคราะห์ด้านจิตใจเป็นหลักที่พระสงฆ์สามารถทำได้คือ การเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิต การเป็นที่พึ่งให้ความร่วมมือทางจิตใจ เป็นศูนย์กลางชักชวนประชาชนให้ประกอบอาชีพการงานโดยยึดหลักธรรมของพระพุทธศาสนา (Phrasriwisutmoolee (Prayut Payutto), 1973) ขณะที่ชุมชนเองก็มีบทบาทสำคัญในการบริหารนโยบาย การวางแผนพัฒนาชุมชน มีการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม การจัดองค์กรในชุมชน ชุมชนมีการวางระบบการทำงานที่มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนพัฒนาโดยการส่งเสริมการศึกษาทั้งในและนอกระบบ การนำองค์กรในชุมชน มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจ การประสานงานของชุมชน ชุมชนมีการสื่อสาร การถ่ายทอด การดำเนินงานและกิจกรรมของชุมชน การบริหารจัดการงบประมาณในชุมชนเน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้ การตลาดมีลักษณะการรวมกลุ่มเพื่อแปรรูปผลิตและการจำหน่าย อีกทั้งมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อลดขั้นตอนการผลิต และผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีเก่าและเทคโนโลยีใหม่ (Chandaeng, 2018)

จังหวัดขอนแก่น เป็นหนึ่งจังหวัดที่มีการสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง คือ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ของกลุ่มเกษตรกรในตำบลโนนสะอาด ตำบลโนนหัน และตำบลนาหนองหุ้ม ซึ่งพบว่า กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกรเกิดจากกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนกระบวนการผลิตที่ล้มเหลวในอดีต อยู่กับดักของวงจรหนี้สิน การผลิตที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรม นำไปสู่ความล้มเหลวในครอบครัว การใคร่ครวญอย่างแยบคาย ถึงอดีต ปัจจุบันและอนาคต นำไปสู่การสร้างความรู้ สร้างแรงบันดาลใจและการเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ การนำหลักธรรมมาปรับใช้ คือ หลักอริยสัจ 4 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 และ ศีล 8 (กลุ่มปราชญ์) นำไปสู่ฐานแห่งการเรียนรู้จักตนเองและพึ่งพาตนเองและเห็นทางแก้ปัญหาชีวิต มีการออกแบบชีวิตโดยมีปราชญ์ คนต้นแบบและใช้หลักสัมมาทิฐิเป็นฐานในด้านแนวคิดและแนวปฏิบัติ ผลที่ตามมานำไปสู่การสร้างระบบการเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกร มีการ

แลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิต การสังเกต การระดมสมอง การสะท้อนเส้นทางชีวิตและมีการสร้างการเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรเพื่อแก้ปัญหาเพื่อตอบโจทย์ชีวิต ซึ่งความรู้ที่สร้างขึ้นสามารถยกระดับคุณภาพชีวิต ช่วยในการจัดการด้านครอบครัว ทรัพยากร เศรษฐกิจและชุมชน ตลอดจนมีหลักที่ดึงามของชีวิตไปปฏิบัติ การบูรณาการความรู้ท้องถิ่นและความรู้สมัยใหม่ ทำให้สามารถยืนหยัดได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งการเรียนรู้นำไปสู่การสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ มีอาหารพอเพียง มีความอยู่ดีมีสุข ลดภาวะหนี้สิน เพิ่มรายได้ครัวเรือน และมีการสร้างเครือข่ายต่อเนื่อง (Kamla, 2014) ในการจัดการชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาหมู่บ้านคำปลาหลาย ตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น จากปัญหาในอดีตที่ชุมชนได้รับผลกระทบและประสบปัญหาความยากจน รวมทั้งสภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวย เนื่องจากภูมิประเทศเป็นภูเขา ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกและทำการเกษตรเป็นดินภูเขา ชาวบ้านจึงทำไร่ ทำนา และทำการเกษตรแบบดั้งเดิม คือ ปลูกพืชเชิงเดี่ยว มีรายได้ครั้งเดียวใน 1 ปี จากการทำนาและปลูกมันสำปะหลังป้อนเป็นวัตถุดิบเข้าสู่โรงงาน แต่ผลผลิตที่ได้ไม่สูงมากนักและราคามักตกต่ำ จึงก่อให้เกิดปัญหาความยากจน เป็นหนี้สิน และเกิดผลเสียต่อคุณภาพของดิน จากสาเหตุดังกล่าวทำให้ผู้นำชุมชนเกิดความคิดในการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่เพื่อให้คนในชุมชนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเริ่มมีการพัฒนาเป็นลำดับขั้นมาเรื่อย ๆ โดยยึดตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผลจากการดำเนินตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ทำให้ปัจจุบันชุมชนบ้านคำปลาหลายกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน (Naowavathong, 2008)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงให้แนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยตลอดนานกว่า 31 ปี เพื่อให้สังคมชนบทได้นำมาประยุกต์ใช้ในสังคม เป็นกลไกในการขับเคลื่อนกิจกรรมการส่งเสริมสร้างการเรียนรู้ การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ให้เกิดการพึ่งพาตนเองและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน อีกทั้งเสริมสร้างคุณธรรม ตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชน วัด และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล โดยการพัฒนาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันจะส่งผลต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนในท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อสร้างเครือข่ายของวัดและชุมชนในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชน
2. การศึกษาในภาคสนาม ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ การสนทนา และการเปิดเวที
3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ตัวแทนภาครัฐ ชาวบ้าน และภาคีเครือข่าย ตามรายละเอียดในข้อ 4
4. เครื่องมือและวิธีใช้ในการศึกษา ได้แก่
 - 1) การสัมภาษณ์ ผู้นำท้องถิ่น จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป ในเรื่องแนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน ชาวบ้าน จำนวน 11 คน รวมเป็น 31 รูป/คน ในเรื่องการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น โดยการ
 - 2) การสนทนากลุ่ม ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน ตัวแทนภาครัฐ จำนวน 5 คน ภาคีเครือข่ายในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 2 เครือข่าย ในเรื่องการสร้างเครือข่ายของวัดและชุมชนในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดขอนแก่น รวมเป็น 10 คน และ 2 เครือข่าย
 - 3) การเปิดเวทีประชุมและเสวนา ปราชญ์ชาวบ้าน 2 คน ภาคีเครือข่าย 2 แห่ง ชาวบ้าน 10 คน และนิสิต 20 รูป/คน ในเรื่องการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม และแบบเปิดเวที
6. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น

จากวิเคราะห์ด้านแนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น 5 ชุมชน ในอำเภอพบว่า มีแนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 ออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้(Kanchanachitra,1989)

1) ความเป็นมาของแนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น ซึ่งสามารถสังเคราะห์ได้ 4 ด้านดังนี้1)แนวคิดการสร้างสังคมคุณภาพ 2) แนวคิดในการสร้างสังคมอุดมปัญญา 3) แนวคิดในการสร้างสังคมคุณธรรม 4) แนวคิดในการสร้างสังคมนวัตกรรม และ5) แนวคิดในการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายระหว่างชุมชน (National Economic and Social Development Plan No.9,2002-2006) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) แนวคิดการสร้างสังคมคุณภาพ พบว่า มีแนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในด้านร่างกายเพื่อการช่วยเหลือตนเองด้วยความสามารถในการช่วยตนเองและปรับตัวเพื่อใช้วิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม แนวคิดการพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมคุณภาพจะต้องมีการพัฒนาแบบองค์รวมที่ประกอบด้วยกาย จิต สังคม และปัญญาให้ได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆกัน ดังเช่นการจัดกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุที่ดำเนินการมาตั้งแต่ ปี ๒๕๕๔-๒๕๖๓ จนถึงปัจจุบัน มี ๒ รุ่น สมาชิก ๔๐๐ คน ดำเนินการที่วัดสิทธิการาม อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่นเกิดจากการริเริ่มของชมรมผู้สูงอายุ (Laksana, 2020)

(2) แนวคิดในการสร้างสังคมอุดมปัญญา พบว่า มีแนวคิดที่จะทำให้คนในสังคมมีการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาดและสามารถเข้าถึงระบบข่าวสารข้อมูลโดยเท่าเทียมกัน โดยใช้แนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตน โดยมีเงื่อนไข ๒ ประการคือ ความรู้และคุณธรรม) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ๕ ด้าน คือ (๑) การพัฒนาชุมชนด้านจิตใจ (๒) การพัฒนาชุมชนด้านสังคม (๓) การพัฒนาชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (๔) การพัฒนาชุมชนด้านเทคโนโลยี (๕) การพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ

(3) แนวคิดในการสร้างสังคมคุณธรรม พบว่า มีแนวคิดในการส่งเสริมคุณธรรมเพื่อสร้างสังคมคุณธรรมโดยเน้นไปที่การรู้จักพอเพียง มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีจิตอาสา คุณธรรมทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการสร้างคนดีสู่สังคมโดยมีหลักคิดที่ว่า คนดี สังคมดี ในการพัฒนาประเทศชาติสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง

ยั่งยืน คุณธรรมขั้นพื้นฐานเริ่มการจากการให้ เช่น ทุนการศึกษา การดูแลผู้พิการ ผู้สูงอายุ และเด็กแรกเกิด กิจกรรม โรงเรียนผู้สูงอายุ การให้บ้านพัก มูลนิธิแคนทองเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนราษฎร์ประชาตามทฤษฎีใหม่ เลี้ยงหมูป่า ชะอม เลี้ยงปลา ชุดสระไร่กว่า เลี้ยงปลา fishing park ปลุกมะนาว เลี้ยงเป็ดไข่ วัว ปลุกโกโก้ เป็นต้น (สัมภาษณ์นายสุระ สิทธิศิริสาร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๓)

(4) แนวคิดในการสร้างสังคมวิถีชีวิต พบว่า แนวคิดในการสร้างสังคมวิถีชีวิตแม้ว่าจะเป็นแนวคิดใหม่ที่มีคนได้ยินบ่อยขึ้นในสังคมปัจจุบัน คำว่า วิถีชีวิต เป็นการผสมคำระหว่างคำว่า วิถีกรรม กับคำว่า วิถีชีวิต ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยไม่ใช้การนำสินค้าที่มีความโดดเด่นของชุมชนออกไปวางเสนอขายนอกแหล่งชุมชนอย่างที่เคยมีมา แต่เป็นการนำผู้คนจากข้างนอก เข้าไปสัมผัสวิถีชีวิต เรียนรู้วัฒนธรรมความเป็นอยู่ อาหารการกิน และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตน เป็นการสร้างความเข้มแข็งจากจุดเด่นของชุมชนจึงใจให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน (Kachenchat, 2020)

(5) แนวคิดในการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายระหว่างชุมชน พบว่า แนวคิดในการสร้างเครือข่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะปัจจุบันการทำธุรกิจชุมชนจำเป็นต้องมีเครือข่ายให้มากที่สุดเพื่อเป็นการกระจายสินค้าไปสู่ชุมชนอื่นๆ การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็นและมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมก็ได้ สารของการเชื่อมโยงระหว่างกันที่จะช่วยให้มองเห็นรูปธรรมของเครือข่ายมี ๓ ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน สัมภาษณ์ ศูนย์การเรียนรู้เทศบาลชุมชนคลองชลประทาน อ.บ้านไผ่ จ.ขอนแก่น ดังเช่นกระทรวงพลังงานสนับสนุนเตาแก๊ส ความดันข้อมูลที่ได้รับในกระบวนการเพาะเห็ดนางฟ้าเห็ดขอนขาวส่งขายตำบลเครือข่ายและเป็นแหล่งเรียนรู้ (Jirapa, 2020)

2) ด้านความหมายของการพัฒนาชุมชน จากการทบทวนวรรณกรรมและการลงพื้นที่ในการวิจัยทั้ง 5 อำเภอในจังหวัดขอนแก่น พบว่า มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาชุมชน ดังนี้ 1) เพื่อพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพ 2) ส่งเสริมให้ประชาชนร่วมมือกันในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง 3) ส่งเสริมให้ประชาชนรู้สึกภาคภูมิใจที่จะอาศัยและประกอบอาชีพในหมู่บ้านของตนอย่างสงบสุข 4) ส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนให้ดีขึ้น 5) ส่งเสริมความสามารถของแต่ละบุคคล ให้แต่ละคนนำเอาความสามารถในตัวเองออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ 6) ส่งเสริมการรวมกลุ่มในการดำเนินชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย 7) เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในสังคมให้ดีขึ้น 8) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถแก้ปัญหาของตนเองและชุมชนได้ 9) เพื่อกระตุ้นให้

ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ชุมชน ประเทศชาติและ11) เพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชนในทุก รูปแบบเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้น (Polsri, 2002)

3) ด้านหลักการในการพัฒนาชุมชน พบว่า จากงานจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการทำสนทนากลุ่มทั้ง 5 อำเภอในจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปเป็นหลักการในการพัฒนาชุมชนได้ 5 ด้าน ดังนี้1) หลักการพัฒนาชุมชนด้านจิตใจ 2) หลักการพัฒนาชุมชนด้านสังคม 3) หลักการพัฒนาชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) หลักการพัฒนาชุมชนด้านเทคโนโลยี และ5) หลักการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ (Office of the National Economic and Social Development Board,2004)

4) ด้านองค์ประกอบหลักของการพัฒนาชุมชน พบว่า สามารถนำมาเป็นเครื่องมือที่ถูกต้องเพื่อประกอบการตัดสินใจในการนำไปใช้เพื่อการพัฒนาซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกิดจากการพัฒนาชุมชนอย่างมีความสมดุลโดยมีปัจจัยหลักที่ช่วยขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จคือ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม จากการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม สามารถสังเคราะห์องค์ประกอบหลักของการพัฒนาได้ 3 ด้าน ดังนี้1) ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน 2) ด้านสังคม และ3) ด้านเศรษฐกิจ (Pawala, 2018)

5) ด้านกระบวนการและวิธีการในการพัฒนาชุมชน จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการวิเคราะห์จากพันธกิจและยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนใน 5 อำเภอพบว่า กระบวนการและวิธีการในการพัฒนาชุมชนได้มีการประยุกต์หลักการดำเนินงานพัฒนาโดยทั่วไปที่สอดคล้องกับแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 12 โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินงานผู้วิจัยได้สังเคราะห์กระบวนการและวิธีการในการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นหลักปฏิบัติไว้ 4 ด้าน ดังนี้1)ด้านประชาชน 2)ด้านประชาธิปไตย 3)ด้านการประสานงาน และ 4)ด้านการประหยัด (Nopkesorn, 1998)

6) ด้านการประยุกต์ใช้แนวคิดในการพัฒนาชุมชน จากการลงพื้นที่และการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า สามารถประยุกต์ใช้เป็น 3 ระดับ ดังนี้1.ระดับบุคคล ในการประยุกต์ใช้แนวคิดในการพัฒนาชุมชนในด้านบุคคลนั้นในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยแบ่งการพัฒนากออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้1) ความต้องการทางด้านร่างกาย 2) ความต้องการทางด้านจิตใจ 2.ระดับชุมชนในการประยุกต์ใช้แนวคิดในการพัฒนาชุมชนในระดับชุมชนนั้นในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดในการพัฒนาต้องถือเป็นหลักประกันในการพัฒนาที่ยั่งยืนและนำไปจัดปัญหาต่างๆโดยแบ่งแนวคิดเพื่อการพัฒนาชุมชนออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้1) การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 2) ความร่วมมือ 3) ความเท่าเทียม 4) ความยั่งยืน และ5) ความมั่นคงปลอดภัย อันตราย และ3.ระดับสังคม เป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมและ

ถือว่าเป็นความต้องการทางจิตใจของคนในชุมชน และในการประยุกต์ใช้แนวคิดในการพัฒนาชุมชนในระดับสังคมนั้นผู้วิจัยการสังเคราะห์แนวคิดในการพัฒนาชุมชนในระดับสังคมเพื่อสร้างเครือข่ายในระดับ สหกรณ์ เครือข่ายธุรกิจ กลุ่มธุรกิจ(Cluster) และวิสาหกิจชุมชน (Community Business) (Chutiwisut, 2010), (Office of the National Economic and Social Development Council, 2004), Chuelueam, 2007)

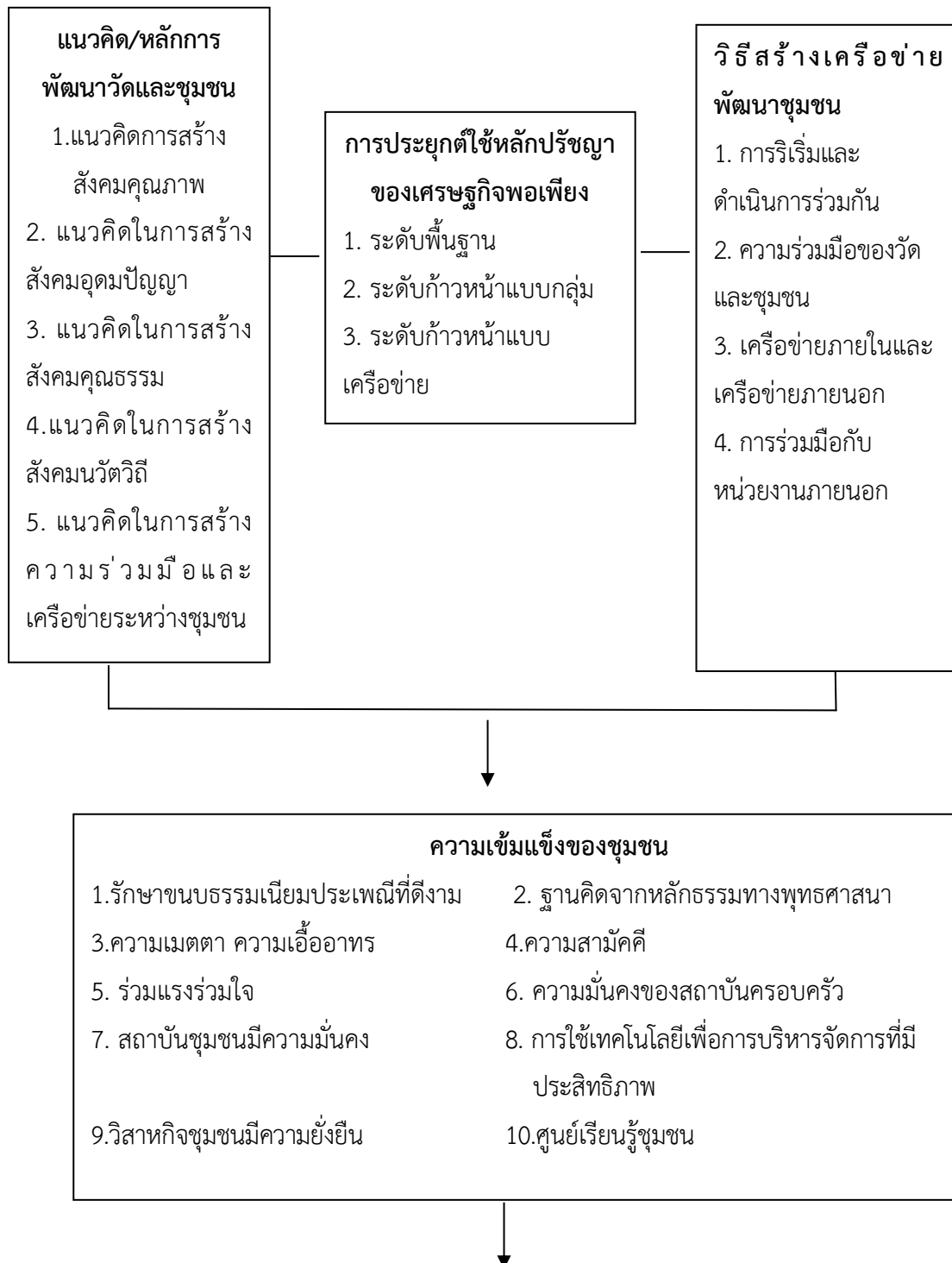
2.การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น

ผลการวิจัย พบว่า สามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับพื้นฐาน 2) ระดับก้าวหน้าแบบกลุ่ม 3) ระดับก้าวหน้าแบบเครือข่าย การกระทำตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือการประยุกต์คือการตัดสินใจที่เหมาะสมโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตัดสินใจตามหลักสามห่วง สองเงื่อนไข โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ด้วยหลัก ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และสองเงื่อนไขในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความรู้ และ คุณธรรม (Chutiwisut, 2010) แม้ในด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ผู้บริหารงานท้องถิ่นก็ได้ร่วมมือกับวัดในการตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อจัดกิจกรรมสร้างสรรค์พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Laksana, 2020)

3.การสร้างเครือข่ายของวัดและชุมชนในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดขอนแก่น พบว่า มีวิธีการสร้างเครือข่ายของวัด และชุมชนในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดขอนแก่น 5 วิธี คือ 1) การริเริ่มและดำเนินการร่วมกัน 2) ความร่วมมือของวัดและชุมชน 3)รูปแบบเครือข่าย เช่น เครือข่ายสหกรณ์ ทั้ง เครือข่ายภายใน และเครือข่ายภายนอก 4) การร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก 5) เป้าหมาย 4 ด้าน คือ (1) ด้านจิตใจ (2) ด้านสังคม (3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (4) ด้านเทคโนโลยี (Walaisatien, 2000) ขณะที่คุณจิราภาหรือคุณอ้อย (23 มกราคม 2563) คลองชลประทาน เจ้าของศูนย์การเรียนรู้เทศบาลชุมชนคลองชลประทานการเพาะเห็ดนางฟ้า และเห็ดขอนขาว.บ้านไผ่ จ.ขอนแก่นได้ให้ข้อมูลกระทรวงพลังงานสนับสนุนเตาเอนกความดัน การสินค้าให้ตำบลเครือข่ายและตำบลเครือข่ายมาเรียนรู้ ก็เป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการสร้างเครือข่ายในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้ รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น ดังนี้

**รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น**

เป้าหมาย

- (1) ด้านจิตใจ
- (2) ด้านสังคม
- (3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (4) ด้านเทคโนโลยี

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย “การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น” ดังกล่าวข้างต้น สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1.แนวคิดและหลักการการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการคือ 1) เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักการ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน 2)เศรษฐกิจพอเพียง 3)เศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของชุมชน รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามของไทยให้คงอยู่ (Office of the Permanent Secretary; Prime Minister Office, 2004) และยังสอดคล้องกับเกรียงศักดิ์ ช่อเลื่อง, ที่ศึกษาเรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : สู่กลยุทธ์การบริหาร สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่พสกนิกรชาวไทยมาตลอดระยะเวลาว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และในโอกาสที่ทรงงานในท้องถิ่นที่ทุรกันดารทั่วประเทศ และได้ทรงเน้นย้ำถึงแนวทางแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆสามารถนำไปปฏิบัติ ประยุกต์ และปรับใช้เป็นกลยุทธ์ ในการพัฒนาประเทศของทุกภาคส่วน แล้วก็ทรงชี้แนะพวกเราอีกหลายๆครั้ง ด้วยกัน ดังปรากฏในพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทในโอกาสต่างๆ และเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว ประเทศไทยเผชิญกับวิกฤตทางเศรษฐกิจ ก็ยังเป็นการ พิสูจน์และเน้นย้ำว่า หลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศ (Sueluerm, 2007)

2.การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น ถือว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการมุ่งเน้นหลักการที่สอนการพึ่งพาตนเองให้มีสติในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือนอย่างพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ และใช้อย่างคุ้มค่าในทุกมิติ เช่นมีการปลูกพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคของครัวเรือนเป็นอันดับแรก แจกจ่ายให้กับเพื่อนบ้านในชุมชน และเมื่อเหลือจากการบริโภคและแจกเพื่อนบ้าน จากนั้นจึงนำมาออกเพื่อการค้าเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

และชุมชน เพิ่มมูลค่าให้กับชุมชนแล้ว ยังสามารถสร้างความรู้สึกที่ดี ความพึงพอใจ ความสุข ซึ่งสามารถวัดได้ด้วยการประเมินความอยู่เย็น เป็นสุขหรือความสุขมวลรวมของชุมชนได้ ซึ่งสามารถสรุปเป็นหลักการในการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับบรรดพล อนันตวรสกุล พบว่า 1. รูปแบบการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาที่มีการจัดดำเนินการอยู่ในโรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ประกอบด้วย การบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร การบูรณาการในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการบูรณาการในการบริหารจัดการศึกษา 2. การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนการสอน และสอดคล้องกับ จิราณี พันธ์มูล และ อาแว มะแสะ (Phanmool and Masae, 2011) พบว่า ชุมชนมีการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชนสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง 5 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) การศึกษาชุมชน 2) การวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของชุมชน 3) การวางแผนโครงการพัฒนาชุมชน 4) การดำเนินงานพัฒนาชุมชน และ 5) การติดตามและประเมินผล มีข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือ 1) ควรพัฒนาด้านจิตใจของสมาชิกในชุมชนให้มีจิตสาธารณะ 2) ควรจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และ 3) ควรสร้างแกนนำรุ่นใหม่เพื่อสานต่องานพัฒนาชุมชนในอนาคต

3.การสร้างเครือข่ายของวัดและชุมชนในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดขอนแก่น เช่น การมีวิสาหกิจชุมชนที่ส่งเสริมให้ชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายในลักษณะ 1) เครือข่ายภายใน เป็นเครือข่ายที่มีการจัดการความสัมพันธ์ในระดับหมู่บ้าน ตำบล และ 2) เครือข่ายภายนอกเป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในระดับอำเภอ ทั้ง 5 อำเภอ สรุปได้ว่า การประยุกต์แนวคิดเพื่อใช้พัฒนาชุมชน มีดังนี้ 1. ดำเนินงานโดยคนในชุมชน ใช้ทุนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ ไม่พึ่งพาบุคคลหรือทรัพยากรนอกชุมชนเพียงฝ่ายเดียว นอกจากนี้มีความจำเป็นจริง ๆ คือเมื่อเกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น 2. การร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน คนในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐหรือคนในชุมชนกับภาคเอกชนร่วมมือกัน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จตามขีดความสามารถที่มีอยู่ 3. การเปลี่ยนแปลงต้องมีเป้าหมายหรือทิศทางคือมีแผนและโครงการที่สามารถควบคุมความสมดุลที่จะเปลี่ยนแปลงได้ กำหนดปริมาณ คุณภาพและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อคนในชุมชนและสิ่งแวดล้อมได้ 4. ผู้นำชุมชนและเครือข่ายการพัฒนาชุมชนต้องมีความตั้งใจดำเนินงานตามแผนและโครงการที่กำหนดขึ้น ไม่ใช่ปล่อยให้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ 5. เน้นการพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชน ให้เป็นผู้มีความรู้มีความสามารถในการพัฒนาตนเอง บุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนและชุมชนตามมาตรฐานที่ต้องการ 6. สร้างกระบวนการให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และพัฒนาคนในชุมชนทุกช่วงชีวิตให้มีคุณภาพ มีความพร้อมที่จะรองรับการพัฒนาและดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข 7. มีกระบวนการจัดองค์กรหรือกลุ่มเพื่อการพัฒนาชุมชนเป็นการผนึกกำลังด้วยการรวมตัวของคนในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดศักยภาพหรือพลังของชุมชนและนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน และ 8. การมีส่วนร่วมของสมาชิกหรือคนในชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่

การร่วมศึกษาปัญหาของชุมชน วิเคราะห์ปัญหา สรุปบทเรียนที่ผ่านมา จัดทำแผน โครงการ ร่วมปฏิบัติงาน และติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน รักหวงแหนชุมชน และร่วมกันพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่ได้ศึกษาเรื่อง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ลงสู่สถานศึกษา สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรและนำไปสู่การบริหารโดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) สร้างเครือข่ายและใช้ประโยชน์ การสร้างเครือข่ายเป็นกลไกหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาได้
- 2) สร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษาด้วยกันเอง การสร้างเครือข่ายช่วยระหว่างสถานศึกษา ทำได้โดยการเชื่อมโยงระหว่างผู้บริหาร ครู ในสถานศึกษาแต่ละแห่ง
- 3) สร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เครือข่ายส่วนนี้จะช่วยในการนำองค์ความรู้ท้องถิ่นเข้ามาใช้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาเพื่อนำผู้เรียนสู่การเรียนรู้จากวิถีการดำเนินชีวิตและสถานที่จริงภายในชุมชนและเป็นการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายในทางปฏิบัติ โดยสถานศึกษาจะต้องมีการสร้างเครือข่ายร่วมกับปราชญ์ท้องถิ่น แกนนำเกษตรกรในชุมชน กลุ่มอาชีพต่างๆ ศูนย์พัฒนาอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น โดยประสานงานและมีการจัดกิจกรรมสม่ำเสมอและต่อเนื่อง กำหนดกลไกกระตุ้นให้เกิดความต่อเนื่อง การสนับสนุนการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องมีกลไกที่สามารถกระตุ้นให้สถาบันการศึกษามีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ (Chareonwongsak, 2007).

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

- 1) ควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนประกอบด้วยวัด บ้าน และโรงเรียน มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน และการสร้างเครือข่ายในระบบพหุภาคี โดยมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานคิด
- 2) ควรมีการสังเคราะห์ผลการวิจัยเรื่องการสร้างเครือข่ายของวัดและชุมชนในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดขอนแก่น ให้เป็นต้นแบบชุมชนวิถีชีวิตในภาคอีสาน และภาคอื่นๆ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 3) ควรทำวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพชุมชนวิถีชีวิตเพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหลักพระพุทธศาสนา

References

- Andawanich, S. and Chaiyanan, W. (1996). *Concepts and indicators of social development and quality of life and Thai society*. In Anuchat Phuangsom and Orathai At-am (Editor), development Indicators Tool of quality of life and Thai society. Bangkok: Office of Research Funds.
- Chandaeng, V. (2018), *Online research article on the development of a strong community management model in accordance with the sufficiency economy philosophy in the upper central region*. Retrived January 3, 2018, from <https://www.tci-thaijo.org/index.php/tgt/article/view>
- Chareonwongsak, K. (2007). Sufficiency Economy Course in educational institutions How to be successful. *weekly study today*. 7(315) .11 – 18.
- Chuelueam, K., Suthisukon, P. & Khamm, D. (2007). Sufficiency Economy Philosophy: Toward Management Strategies. *Journal of Public Health and Development*, 5(2), 105-106.
- Chutiwisut, P. (2010). The application of the sufficiency economy philosophy in teaching and learning Undergraduate. *Romyuk Journal*, 28(2), 152-153.
- Kamla, N. (2014). *The role of the development of the sufficiency economy learning center in the community: a case study of Chumpae District, Khon Kaen Province*. Systematic Agriculture Program. Faculty of Agriculture. Khon Kaen University.
- Kanchanachitra, C. (1989). *Community Development*. Bangkok. Ramkhamhaeng University.
- Lienjumroon, W. (2011). *Agricultural Reform for Food Security: Analysis and Policy reform*. Samut Sakhon: Pimdee.
- Naowavathong, P. (2008). Sufficiency Economy Community Management: A case study of Kamplalai Village, Ban Dong, sub-districts, Ubonrat District, Khon Kaen Province. *Journal of Environmental Management*, 4(2).
- National Economic and Social Development Plan No.9.2002-2006.
- Nopkesorn, T. (1998). *Original draft of the Thai social crisis 1997 with the role of guest speakers for participation in organizing a community forum*. Bangkok: Office of Teacher Training Office of Rajabhat Institutes Council.
- Office of the
- National Economics and Social Development Council. (2000). *5 decades Latphat*. Nonthaburi .Petrung Printing.

- Office of the National Economic and Social Development Council. (2004). *Application of the Sufficiency Economy Philosophy*. (2nd edition). Bangkok. Thai Development Foundation.
- Office of the National Economics and Social Development Council. (2008). *Philosophy of the Sufficiency Economy*. Bangkok: 21 Century.
- Office of the National Economics and Social Development Council. (2000). *5 decades Latphat*. Nonthaburi: Petrung Printing.
- Phanmool, J. and Masae, A. (2011). *Community development process towards sufficiency economy: a case study of Ban Nawiang, Ko Kha District, Lampang Province*. Kasalongkham Academic Journal, 139-140.
- Phradhamapitaka (P.A. Payutto). (2009). *Community Way*. Bangkok: Srinakharinwirot University.
- Phramaha Sanga Polsongkram. (1999). *A Comparative Study of Buddhist Economics and the Sufficiency Economy in Thai Society*. Master of Arts. Faculty of Social Sciences and Humanities. Graduate School. Mahidol University.
- Pongpit, S. (2008). *Concepts, practices of local development strategies*. Bangkok: Charoen Wit Printing.
- Pattamanun, U. (2003). *Economic crisis, adjustment of commercial banks of Thailand*. Bangkok. Institute of Asian Studies. Chulalongkorn University.
- Pawala, T. (2018). The Development of a Community Model According to The Philosophy of Sufficiency Economy, Level Prosperous: A case Study of Nong Phueak Village, Wapi Pathum District, Maha Sarakham Province. *Phra Varun Agriculture Journal*, 15(1), 101-11.
- Phrasriwisutmolee (Prayut Payutto). (1973). *The role of monks in the development of Buddhism and the present society*, Bangkok: Siwiporn.
- Tepsitta, S. (2005). *Sufficiency economy according to the royal initiative*. Bangkok: Thammasarn Company Limited.
- Walaisatien, P. (2000). *Development Process and Techniques of Developers*. Bangkok: Office of Research Support Division.
- Wiruchnipawan, W. (2008). *Management according to the moral guidelines and the sufficiency economy guidelines*. Bangkok: Propet.
- Yuyen, K. (2001). *The dynamics of Ban Pred community under the concept of sufficiency economy. Community development*. Thesis Master of Faculty of Social Work. Graduate School. Thammasat University.

การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์*

The Development of Public Consciousness for Community Ancient Conservation in BuriRam Province

¹ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ, พระครูศรีปัญญาวิกรม, พระมหาพจน์ สุวโจ, ไว ชีรัมย์ และสุวรรณี อ้อแสงชัย

¹Chayaporn Sukprasert, Phrakhrusripunyawikarom, PhramahaPhocana Suvaco,

Wai Chueram, and Suwannee Horsaengchai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹Corresponding Author. Email: vi0880@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาโบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อศึกษาจิตสำนึกสาธารณะชุมชนในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน 3) เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิจัยเชิงปฏิบัติการโดยลงพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 49 รูป/คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ดูแลที่เกี่ยวข้อง ปรชาญชาวบ้าน เยาวชน และพระภิกษุสงฆ์ ในอำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการวิจัย พบว่า 1) เสมาโบราณที่มีคุณค่าเป็นโบราณสถานในสมัยทวารวดี รองลงมาเป็นของสมัยขอมเรื่องอำนาจ ได้แก่ ศิลปะขอมแบบไพรกเม้ง ที่นับถือพราหมณ์และเสมายุคสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนเสมอในจังหวัดบุรีรัมย์ มีคติความเชื่อแนวความคิดและเหตุผลในการสร้างคล้ายกันใช้เครื่องหมายเพื่อกำหนดขอบเขตของพระอุโบสถ ซึ่งมีการสำรวจ 7 พื้นที่ เป็นชุมชนโบราณของจังหวัดบุรีรัมย์ พบโบราณสถานจำนวน 12 แห่ง แต่เลือกศึกษาโบราณสถานที่อำเภอคูเมือง 2) คนในชุมชนมีความตระหนักรู้รับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณสถาน เพื่อนุรักษ์โบราณสถานชุมชนซึ่งโบราณสถานยังบอกถึงความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชน ทุกคนควรช่วยกันปลูกต้นไม้เพื่อให้สภาพอากาศดีขึ้น 3) การทำกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเป็นการกระตุ้นการสร้างพลังชีวิตและแรงจูงใจเสริมสร้างความรู้ต่างๆ ของการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของโบราณคดี รวมทั้งเป็นการสร้างกลุ่มอาสาสมัครเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ให้ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนา; จิตสำนึกสาธารณะ; การอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

* Received March 8, 2020; Revised April 16, 2020; Accepted April 20, 2020

ABSTRACT

The objectives of research were 1) to study the community ancient in BuriRam Province 2) to study the community public consciousness for conservation of community ancient and 3) to develop the public conscious for conservation of community ancient in BuriRam Province. This research was qualitative method with operative research by doing activities along with people in community as well as gathering data by interview key informants total 49 person to be community leaders, caretakers, local people, sages, youth and monks in KhuMueang and Mueang BuriRam district, BuriRam Province.

The results of research were found that 1) the ancient Sema which had valued to be an ancient in Dvaravati. And then Khmer was in power that to be Khmer Art like Pai-ra-ka-Meng which had respected Narayana and Sema in Ayutthaya Province. For Sema in BuriRam Province has had the belief and the reason for building similar and used the symbol for specifying boundary of Buddhist temples that were explored 7 places. They were ancients community of BuriRam Province which were found that the 12 ancients monument but selecting to study especially at KhuMueang 2) the people in community have been awareness to community, there were knowledge and understanding about the conservation of community ancients of sample groups and informants found that everyone should have awareness and responsibility to public, knowledge, understanding ancients monument for preservation community ancients that could refer prosperity of community in the past. Everyone should help to plant for making environment better. 3) to do activities about developing public consciousness to be motivation power of life and motivation for enhancing other knowledge for being a good host as well as identify to see the significant of archaeology including it was to create the volunteer group for preservation ancient monument of communities to be sustainable continuously.

Keywords: Development; Public Consciousness; Community Ancient Conservation

บทนำ

โบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สูงค่าของชาติ เป็นสมบัติล้ำค่าเก่าแก่ที่แสดงความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ โบราณสถานเป็นสิ่งก่อสร้างหรือเป็นสถานที่ที่บรรพบุรุษได้สร้างหรือได้ใช้ประโยชน์ทำกิจกรรมต่างๆ ในอดีตและตกทอดเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน (Office of Archeology, Fine Arts Department, Ministry of Culture, 2007) โบราณสถานจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมของชาติที่มีพัฒนาการมาเป็นเวลายาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โบราณสถานทุกแห่งและโบราณวัตถุทุกอย่างทุกชิ้นมีคุณค่าและมีความสำคัญต่อความเป็นเอกลักษณ์ ทำให้เข้าใจถึงที่มา สถานที่ตั้งชนชาติ ความเชื่อศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม เป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาของชุมชนและชาติ เป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต ตลอดจนมีความสุนทรีย์ความสวยงาม ให้คุณค่าความงามด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมด้วย (Office of Archeology, Fine Arts Department, Ministry of Culture, 2007)

แต่ในปัจจุบันการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของโบราณวัตถุเหล่านี้ได้ถูกปล่อยปละละเลย โบราณสถานภายในชุมชนถูกปล่อยให้รกร้าง ถูกทำลาย อีกทั้งยังมีบุคคลบางกลุ่มสนใจซื้อโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ เป็นสมบัติส่วนตัว ประกอบกับราคาของโบราณวัตถุมีราคาสูงก็เป็นแรงจูงใจสำคัญ (Ungern, 2013) ที่ทำให้เกิดการลักลอบขุด นับว่าเป็นเรื่องที่น่าเศร้า เหตุนี้เพราะชุมชนของไทยขาดความเป็นตัวตนขาดความรับผิดชอบในสมบัติของชาติ ขาดจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์

จิตสำนึกของบุคคล (Raj, 1996) เป็นจิตสำนึกออกมาจากภายในของมนุษย์ สาธารณะเป็นความรู้สึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีให้กับสิ่งของ บุคคล สถานที่และการกระทำที่เป็นของส่วนรวมทุกคนมีสิทธิที่จะใช้ประโยชน์เป็นเจ้าของหวงแหนในสิ่งเหล่านั้นร่วมกัน (Sills, 1972) การตระหนักถึงการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมวิธีบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรหรือวัตถุทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดมายาวนานให้คงอยู่ (Silpakorn, 2019) ดังนั้นการปลูกจิตสำนึกสาธารณะ จึงถือว่าเป็นความสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้ผู้คนรู้จักการเสียสละ การร่วมแรงร่วมใจ ร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อสังคมและส่วนรวม รับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติ (Photisita, 2000) เพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนตามแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของกรมศิลปากร (Bangkok, Thailand Government Organization, Finearts, 2020) อย่างถูกต้อง

ปัญหาการขาดการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนในพื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์ แม้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักศิลปากรในพื้นที่ จะให้การดูแลอนุรักษ์ก็ตาม แต่ลำพังเจ้าหน้าที่ของสำนักศิลปากรมีไม่เพียงพอ การร่วมมือร่วมแรงใจในดูแลโบราณสถานไม่ควรปล่อยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเพียงลำพังบุคคลในชุมชนควรจะต้องมีส่วนร่วมด้วย สำหรับจังหวัดบุรีรัมย์นั้นมีพื้นที่ของเมืองโบราณหลายเมือง

ได้แก่ อำเภอนางรอง อำเภอฟุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และอำเภอกุเมือง ล้วนแล้วแต่มีโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่ง เฉพาะอำเภอนางรองนั้นมีโบราณสถาน โบสถ์เก่า ณ วัดกลางนางรอง วัดขุนก้อง ส่วนอำเภอฟุทไธสง ณ พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์ บ้านศิระชะแรตปรางค์ภูสวนแตง ส่วนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ณ วัดภูเขางังคาร ปรางค์เสมาโบราณและอีกหลายพื้นที่ในอำเภอดังกล่าว ซึ่งได้รับการดูแลอนุรักษ์โดยกรมศิลปากรแล้วแต่สำหรับอำเภอกุเมืองนั้น จากการทำงานในพื้นที่พบมีเสมาโบราณ รุ่งสมัยทวารวดี อาทิ วัดทรงศิรินาวาส และวัดสุพลศรีธาราม วัดทั้ง ๒ แห่ง มีเสมาโบราณนั้น ผู้วิจัยได้การอนุรักษ์เบื้องต้นไว้แล้วโดยความร่วมมือกับอาจารย์สมเดช ลีลามโนธรรม ผู้ชำนาญการด้านโบราณคดีสำนักศิลปากร 10 อำเภอพิมาย (Leeramanotham, 2017). โดยร่วมกับชุมชน โดยได้สำรวจและจัดทำทะเบียนและผังแสดงที่ตั้งของเสมาทุกใบ อีกทั้งยังได้จัดการทำองค์ความรู้แสดงประวัติของชุมชนและที่มาของเสมา แล้ว ณ วัดทรงศิรินาวาส เสมาโบราณกลุ่มนี้นับว่าเป็นโบราณสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ มีคุณค่าทางด้านศิลปกรรม แม้ว่าผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมประวัติความเป็นมาและแผนผังแล้วก็ตาม แต่เพื่อให้มีการต่อยอดจากงานวิจัยคราวที่แล้ว ผู้วิจัยต้องการสร้างกลุ่มอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนแห่งนี้เพื่อพวกเขาเหล่านั้นจะได้เป็นผู้อนุรักษ์โบราณสถานของตนเองต่อไป นอกจากนี้อำเภอกุเมืองแล้วยังมีอีกพื้นที่หนึ่งคือ อำเภอเมือง ซึ่งมีโบราณสถานชุมชน อาทิ พระพุทธรูปประจำจังหวัด รอยพระพุทธรูป ปรางค์ขอม เป็นต้น ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ อันเป็นพื้นที่ของวนอุทยานมีโบราณสถานที่แม้จะเป็นสถาปัตยกรรมที่เพิ่งสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ตาม นับว่าเป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญของจังหวัดเป็นจุดศูนย์รวมของความศรัทธาและยังเป็นโบราณสถานที่สมบูรณ์ อีกทั้งยังมีทรัพยากรธรรมชาติ เหมาะเป็นแหล่งแห่งการเรียนรู้ควรแก่การอนุรักษ์ด้วย โบราณสถานทั้ง 2 แห่งนั้น อันเป็นสมบัติที่ทรงค่าควรแก่การอนุรักษ์ซึ่งต้องอาศัยการสร้างและพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของคนในชุมชนให้ดูแลรักษาตนเอง เพื่อให้อยู่ถาวรต่อไป

การพัฒนาจิตสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ดังกล่าวกลุ่มผู้วิจัยเชื่อว่าจะสามารถร่วมช่วยเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานของตนเอง ดังนั้นจึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้วิจัยมีความสนใจอย่างยิ่งจะทำการศึกษาใน เรื่องการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ของอำเภอกุเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ และโบราณสถานชุมชน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะและพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เพื่อประโยชน์ให้เกิดพื้นที่ในชุมชน โดยเพื่อให้สมาชิกชุมชนเกิดความรัก ความหวงแหนและอนุรักษ์โบราณสถานของตนเอง ให้เป็นสมบัติของชุมชนและของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

- 1.ศึกษาโบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์
- 2.ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน
- 3.เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ปฏิบัติการร่วมด้วยกับชุมชน ในรูปแบบผสมผสาน มีขอบเขตศึกษาวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสาร รวบรวมเอกสาร ชุดความรู้และความเป็นมาเกี่ยวกับแนวคิดหลักการ การอยู่ร่วมกันของชุมชนที่อยู่บริเวณโบราณสถาน และการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ได้เตรียมความรู้จากเอกสารก่อนเพื่อลงภาคสนาม ในพื้นที่เป้าหมายคือแหล่งโบราณสถาน ลงสำรวจศึกษาในพื้นที่ เก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อดำเนินการต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล ประชาชนในชุมชนในพื้นที่โบราณสถานชุมชน ผู้นำชุมชน เด็ก เยาวชน ผู้ดูแลเกี่ยวข้อง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ด้านศิลปกรรม พระภิกษุสงฆ์ จำนวนประมาณ 49 รูป/คน ในอำเภอคูเมือง และอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์ และการใช้กรอบแบบถามร่วมด้วย 2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) การลงกิจกรรมในพื้นที่ โดยร่วมกันทำ 4 กิจกรรม เพื่อสร้างงานและการสร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนให้แก่พื้นที่ ให้ได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริง

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยลงพื้นที่สอบถามคนในพื้นที่ สัมภาษณ์ กรอบแบบสอบถามบางส่วน ถ่ายภาพประกอบทำงาน สัมภาษณ์ ประชุมกลุ่มย่อย สร้างชุดความรู้ให้กับกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน และนำไปศึกษาการอนุรักษ์โบราณสถานนอกสถานที่ ได้แก่ วัดพระเจ้าใหญ่(วัดหงส์), วัดทรงสิรินาวาส และ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง ทุกขั้นตอนมีการจดบันทึกข้อมูลเก็บบันทึกภาพการทำกิจกรรมเป็นแฟ้มเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากภาคสนามมาตรวจสอบความถูกต้อง และดำเนินการต่อไปด้วยการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม (Microsoft Excel) คำนวณหาค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) นำมาอธิบายผลด้วยวิธีพรรณนา

ขั้นตอนที่ 7 นำข้อมูลที่ได้จากการสรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1. โบราณสถานชุมชน ในจังหวัดบุรีรัมย์ ผลวิจัยพบว่า โบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์นั้น มีพื้นที่เมืองโบราณหลายแห่ง ได้แก่ อำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอปะโคนชัย อำเภอปะคำ และอำเภอคูเมือง ล้วนแล้วแต่มีโบราณสถานที่สำคัญหลายแห่ง เฉพาะอำเภอนางรองนั้นมีโบราณสถาน โบสถ์เก่า ณ วัดกลาง อำเภอนางรอง และวัดขุนก้อง, ส่วนอำเภอพุทไธสง ณ พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์ บ้านศิระระแดงปรังค์ภูสวนแดง, ส่วนอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ณ วัดภูเขาสองครุฑ ปรางค์เสมานโบราณและนอกจากนั้นยังมีอีกหลายพื้นที่ ซึ่งทั้งหมดเหล่านี้ได้รับการดูแลอนุรักษ์โดยกรมศิลปากรแล้ว แต่สำหรับอำเภอคูเมืองนั้น พบว่าเสมานโบราณ รุ่งสมัยทวารวดี ได้แก่ เสมานโบราณที่วัดทรงศิรินาวาส และวัดสุพลศรีธาราม ซึ่งวัดทั้ง 2 แห่ง ผู้วิจัยได้การอนุรักษ์เบื้องต้นไว้แล้วโดยความร่วมมือกับชุมชน โดยเฉพาะเสมานโบราณที่วัดทรงศิรินาวาส ผู้วิจัยได้จัดทำทะเบียนและผังแสดงที่ตั้งของเสมานทุกใบ อีกทั้งยังได้จัดทำองค์ความรู้ร่วมกับชุมชนแสดงประวัติของเสมานและชุมชนไว้ด้วย

นอกจากนี้ใน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ยังมีโบราณสถานชุมชน ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง อันมี พระพุทธรูปประจำจังหวัด รอยพระพุทธรบาท ปราสาทขอม ที่เป็นพื้นที่ของวนอุทยาน มีโบราณสถานที่น่าสนใจ (Khao Kradong Forest Park, 2019) เหมาะเป็นแหล่งแห่งการเรียนรู้ จึงได้ทำการอนุรักษ์ด้วย เพราะโบราณสถานทั้ง 2 แห่ง ทั้งในชุมชนบ้านปะเคียบ อำเภอคูเมืองและ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดงนั้น นับเป็นสมบัติที่ทรงค่าควรแก่การอนุรักษ์ ที่ต้องอาศัยการสร้างและพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของคนในชุมชนให้เกิดความรัก ความหวงแหนและอนุรักษ์โบราณสถานของตนเอง ดูแลรักษากันเอง เพื่อให้อยู่ถาวรต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 2. จิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล มีการตระหนักรู้ในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความรู้ความเข้าใจ และความคิดความรู้สึกเกี่ยวกับโบราณสถาน เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง โดย มีความเห็นว่า มนุษย์เป็นตัวละครสำคัญมากที่สุดในการทำลายโบราณสถานโบราณสถานไม่ใช่เป็นเพียงอิฐ ก่อๆ ไม้ๆ และโบราณสถานบอกความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชนและ ควรช่วยกันปลูกต้นไม้เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น และช่วยกันดูแล ควรทิ้งขยะในถังขยะ แต่ยังไม่มีความสำนึกสาธารณะเพื่อการเฝ้าระวังและดูแลรักษา การเฝ้าระวังคงมีเพียงร้อยละ 10-20 เท่านั้น (จากการเก็บแบบสอบถามและนำมาประมวลผล: Case Study)

วัตถุประสงค์ที่ 3. การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีกระบวนการ ขั้นตอนการพัฒนา คือ การสร้างกิจกรรมการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะด้วย

การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ การรู้คุณค่า การสร้างแรงบันดาลใจให้กลุ่มเป้าหมาย คือกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน และให้รู้ถึงประโยชน์หากมีการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง ตลอดจนการพาไปเรียนรู้การอนุรักษ์โบราณสถานนอกพื้นที่

หลังจากทำการอบรมชุดความรู้พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ พบว่า กลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง หลังจากที่ได้รับการอบรมชุดความรู้พัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อกระตุ้นสร้างพลังชีวิตและแรงใจเสริมสร้างความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถานชุมชน และการเป็นเจ้าบ้านที่ดี อีกทั้งได้พาไปดูการปฏิบัติงานของจิตอาสาเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานนอกสถานที่จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ วัดพระเจ้าใหญ่(วัดหงส์) วัดทรงสิรินาวาส วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง และประการสำคัญคือการได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ให้กับกลุ่มประชากรตัวอย่าง เป็นคนในพื้นที่ และเป็นเด็กนักเรียนชั้น ม.2 โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ จำนวน 19 คนร่วมทำกิจกรรมและมีสัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ จะร่วมช่วยกันแก้ปัญหาและอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองด้วยการจะช่วยรักษาอนุรักษ์โบราณสถาน ดูแลความสะอาดในสถานที่โบราณสถาน ไม่ขีดเขียน ไม่ทำลาย ช่วยกันเป็นหูเป็นตา สอดส่องความปลอดภัย เพื่อป้องกันการขโมยเพื่อเก็บไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไปไว้ดู และจะช่วยกันอธิบายให้ผู้อื่นรับรู้ด้วยไม่ดัดต้นไม้ อนุรักษ์สระน้ำ และช่วยเหลือสัตว์ที่มีปัญหา ซึ่งถือว่าเป็นการแก้ปัญหาและอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ให้ยั่งยืนได้ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลศึกษาโบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งจากการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่สำรวจโบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ พบเสมาที่มีอายุเก่าแก่ที่ทรงคุณค่ายิ่งทางโบราณคดี การสร้างนั้นย้อนไปได้ถึงสมัยทวารวดี (Leeramanotham, 2017) ลองลงมาเป็นการสร้างในสมัยขอมเรืองอำนาจ คือ ศิลปะขอมแบบไพรกเม็ง นับถือศาสนาพราหมณ์และไบเซมายุคสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่มีคติความเชื่อแนวความคิด และเหตุผลในการสร้าง คือใช้เพื่อบูชา หรือเครื่องหมาย เพื่อกำหนดขอบเขตของพระอุโบสถ สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเสมา (Srisuk, 1975) มีการสำรวจ 7 พื้นที่ ซึ่งเป็นชุมชนโบราณของจังหวัดบุรีรัมย์ พบโบราณสถานจำนวน 12 แห่ง แต่เลือกศึกษาโบราณสถานที่อำเภอคูเมืองและอำเภอเมือง พบเสมาโบราณบ้านปะเคียบ วัดทรงสิรินาวาส อำเภอคูเมือง เป็นเสมาโบราณสมัยทวารวดีพบจำนวนมากกว่า 50 ชิ้น บางชิ้นมีลวดลายที่ชัดเจนสมบูรณ์ และเริ่มที่จะเสื่อมสภาพลงและบางชิ้นถูกทำลายด้วยน้ำมือของมนุษย์เพราะ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์นั้น คือสาเหตุที่ต้องเร่งดำเนินการอนุรักษ์และสร้างจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

2. ผลศึกษาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน พบว่ามีการตระหนักรู้ในความรู้ความเข้าใจและความคิดความรู้สึกเกี่ยวกับโบราณสถาน เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเอง โดย มีความเห็นว่า มนุษย์เป็นตัวการสำคัญมากที่สุดในการทำลาย

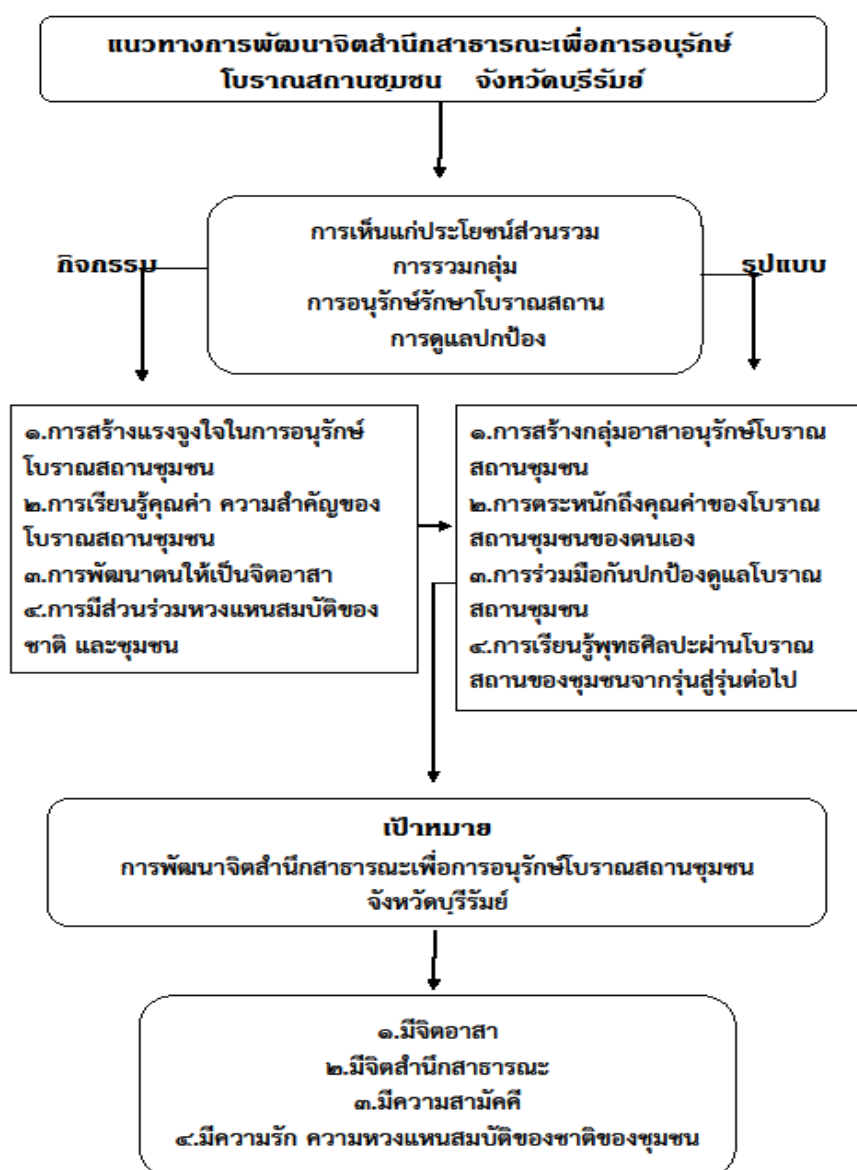
โบราณสถานโบราณสถานไม่ใช่เป็นเพียงอิฐเก่าๆ ไม้ผุๆและโบราณสถานบอกความรุ่งเรืองในอดีตของชุมชนและ ควรช่วยกันปลูกต้นไม้เพราะต้นไม้ช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น และช่วยกันดูแล ควรทิ้งขยะในถังขยะ แต่ยังไม่มีส่วนีการสาธารณะเพื่อการเฝ้าระวังและดูแลรักษา การเฝ้าระวังควมมีเพียงร้อยละ 10-20 เท่านั้น(จากการเก็บแบบสอบถามและนำมาประมวลผล: Case Study) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มเป้าหมายยังไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานชุมชนของตนเอง จึงสอดคล้องกับที่ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนทั้ง 2 แห่งนี้

3. การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยการทำกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ ด้วยการกระตุ้นสร้างพลังชีวิตและแรงจูงใจเสริมสร้างความรู้ต่างๆเกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถานชุมชน และการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ให้กับกลุ่มเป้าหมาย ได้สร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน เป็นเด็กนักเรียนชั้น ม.2 โรงเรียนวัดบ้านปะเคียบ จำนวน 19 คนมีอายุใช้ช่วงระหว่าง 12-15 ปี พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่เข้าอบรมชุดพัฒนาจิตอาสาโดยร่วมทำกิจกรรม มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับโบราณสถาน ตระหนักถึงคุณค่า ได้รับประสบการณ์จากการได้ไปเรียนรู้ในสถานที่จริง(Jerasuk,2019) และมีสัญญาใจแห่งจิตสำนึกสาธารณะ จะร่วมช่วยกันแก้ปัญหาและอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนของตนเองด้วยการจะช่วยรักษาอนุรักษ์โบราณสถาน ดูแลความสะอาดในสถานที่โบราณสถาน (Nuttanit, 2019) ไม่ขีดเขียน ไม่ทำลาย (Panuvat,2019) ช่วยกันเป็นหูเป็นตา สอดส่องความปลอดภัย (Panukorn, 2019) เพื่อป้องกันการขโมย จะช่วยกันอธิบายให้ผู้อื่นรับรู้ด้วย ไม่ตัดต้นไม้ อนุรักษ์สระน้ำ และช่วยเหลือสัตว์ที่มีปัญหา (Punasa,2019)

สรุปแล้วจากการลงพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกันตลอดจนมีการอบรมให้ความรู้ต่างๆ ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สูงค่าของชาติและชุมชน เป็นสมบัติล้ำค่าเป็นสิ่งที่ก่อสร้างหรือเป็นสถานที่ที่บรรพบุรุษได้สร้างหรือได้ใช้ประโยชน์ทำกิจกรรมต่างๆ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีพัฒนาการมาเป็นเวลายาวนานมีความสำคัญต่อความเป็นเอกลักษณ์ ทำให้เข้าใจถึงที่มา สถานที่ตั้งชนชาติ ความเชื่อศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชน เป็นแหล่งข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ เป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาของชุมชนและชาติ เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตสมดัง พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 ที่พระองค์ตรัสว่า "โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และโบราณสถาน ทั้งหลายนั้น ล้วนเป็นของมีคุณค่า และจำเป็นอย่างยิ่งแก่การศึกษาค้นคว้าในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดี เป็นเครื่องแสดงความรุ่งเรืองของชาติไทย ที่มีมาแต่ในอดีตกาล สมควรจะสงวนรักษาให้คงถาวร เป็นสมบัติส่วนรวมของชาติไว้ตลอดกาล (Chao Sam Phraya National Museum, 1961)

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลจากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ ข้อมูลจากแบบสอบถาม การปฏิบัติงาน ลงภาคสนาม ที่นำไปสู่การสร้างกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์ โบราณสถานชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยผู้วิจัย เลือกรายงานใน 2 แห่ง คืออำเภอคูเมือง ชุมชนโบราณบ้านปะเคียบ และอำเภอเมือง ณ วนอุทยานภูเขาไฟ กระโดง จนกระทั่งได้องค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัย ที่ผ่านการสังเคราะห์ ออกมาในรูปแบบของ แผนภูมิต่างกล่าวข้างต้น โดยอาศัยกรอบแนวคิดการวิจัย คือ แนวคิดการอนุรักษ์ดูแลรักษาโบราณสถาน แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม แนวคิดจิตสาธารณะ แนวคิดการมีส่วนร่วมและทฤษฎีแรงจูงใจ

ผู้วิจัยใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาจิตสำนึกที่ได้สร้างขึ้นมาแล้ว โดยคำนึงถึงว่าจะต้องมีหลักยึดอย่างใดอย่างหนึ่ง นั่นคือการกระตุ้นแรงกล้า ที่เริ่มจากการสร้างความรู้ นำไปสู่การทำกิจกรรม การยอมรับ การร่วมมือกันประสานกันเป็นเครือข่ายและต้องมีการบริหารจัดการที่ดีด้วย นอกจากนี้หลักการนี้ยังสอดคล้องกับพระครูสิริรัตนาวุตร ในงานวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างสำนึกด้านศีลปะวัฒนธรรมเชิงพุทธในสังคมไทย (Praku Sirirutanuvut, 1918)

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงใช้หลักตามแนวคิดของจิตอาสาสาธารณะ แนวคิดการมีส่วนร่วมและทฤษฎีแรงจูงใจเป็นหลัก มาสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความรู้ความเข้าใจ กระตุ้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาอาศัยตนเองเพราะหน่วยงานราชการไม่อาจจะดูแลอนุรักษ์ได้ทั่วถึง ด้วยกิจกรรมการสร้างแรงจูงใจ การเรียนรู้ การพัฒนาตนให้มีจิตอาสาและการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอนุรักษ์โบราณสถาน ส่วนรูปแบบที่ผู้วิจัยเน้นกับชุมชนกล่าวคือจะต้องมีกิจกรรมจิตอาสาอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิก และการมีเป้าหมายในการอนุรักษ์อย่างชัดเจน ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของโบราณสถานชุมชน การมีส่วนร่วมวางแผนสมบัติของชาติ และชุมชน เป็นรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง ประโยชน์ให้เกิดความรักความหวงแหนในโบราณสถานของตนเอง ดังนั้นเมื่อกลุ่มเป้าหมายเกิดการยอมรับ สร้างแนวร่วมเป็นเครือข่ายภายในกลุ่มคือกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถาน ที่ผู้วิจัยได้สร้างไว้ คือการสร้างกลุ่มอาสาอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน การร่วมมือกันปกป้องดูแลโบราณสถานชุมชน ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือของหลายฝ่ายสร้างความเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายที่มีสัมพันธ์กัน คือ เจ้าของสถานที่โบราณสถานชุมชน ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน โดยเพิ่มบทบาทให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน จึงจะทำให้เกิดผลสำเร็จและมีความยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

1.นำวิธีการสร้างทีมจิตอาสาเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน ขยายและต่อยอดไปใช้ยังพื้นที่อื่นต่อไป

2.ควรนำกิจกรรมต่างๆ ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ นำมาใช้ไปเผยแพร่ให้กว้างขวาง

3.กำหนดเป็นแผนงานบริหารองค์กรในพื้นที่ เช่น แผนงานการเรียนรู้ศึกษาโบราณสถานชุมชน

4.จัดเสวนาการวิจัยเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานชุมชน

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. การศึกษาเสมอในพื้นที่ชุมชนโบราณที่มีความเชื่อด้านศาสนาต่างกัน เพื่อศึกษาอิทธิพลและความเกี่ยวข้องของสัมพันธ์ในการอยู่รวมกันของชุมชนนั้นในอดีต
2. การศึกษาและหาแนวทางการป้องกันการทำลายโบราณวัตถุประเภทอื่น เพื่อการอนุรักษ์เพื่อความยั่งยืนต่อไป
3. การศึกษากระบวนการสร้างจิตสำนึกสาธารณะด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงพุทธในพื้นที่ชุมชนใกล้เคียง
4. การศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมในสมัยทวารวดี ในแหล่งชุมชนโบราณในพื้นที่เคียง เพื่อการการศึกษารูปแบบศิลปวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงกันได้
5. การศึกษาอิทธิพลของพุทธศิลป์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
6. การศึกษาเพื่อหาแนวการสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยใช้หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในพุทธศิลป์เป็นแกนนำ

References

- Chai Photisita, et al. (2000). *A Study of Thai Consciousness in the Public Domain: A Case Study of Bangkok Metropolis Research*. NakhonPathom: Institute for Population and Social Research Mahidol University
- Chaiwat, S. (2007). *Teaching children to have public mind*. Bangkok: Wiparin.
- Chao Sam Phraya National Museum. (2019). *Chao Sam Phraya National Museum*. Retrieved February 17, 2019 from <http://www.museumthailand.co.th>.
- Khao Kradong Forest Park. (2019). *Khao Kradong Forest Park*. Retrieved January 10, 2019 from <http://www.painaidii.com/business/118614/khao-kradong-forest-park>.
- Phramaha Chakrajathani Sopee. (2016). *The process of enhancing citizenship consciousness according to Buddhism*. Received research grants: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phakhru Kaliya sitthiwat. (2005). *The participation of monks in the conservation of local culture has been supported by research funds from the Buddhist Research Institute*. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Praku Sirirutanuvut (2018). *A Process for the Building of Conscience by Buddhist Arts and Cultures in Thai Society*. Received research grants: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

- Raj, M. (1996). *Consciousness. Encycloppedia Dictionary of Psychology and Education*. New Delli: Anmol.
- Roongrote, T. (2015). *Dvaravati in Isan*. Bangkok: Matichon.
- Siri,k. (2008). *Developing Public Consciousness of Secondary School Students: A Case Study of KhonSawan School*. Ph. D. Dissertation. Graduate school: MahaSarakhm University.
- Office of Archeology, Fine Arts Department, Ministry of Culture. (2007). *Conservation guidelines for monks*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing PLC.
- Office of Archeology Fine Arts Department. (2007). *Archeology Operating Manual*. Bangkok: Arun Printing Ltd., Part.
- Leeramanotham Somdej (2017). *Archeologist Fine Arts Office 10 (Phimai District) NakhonRatchasima*. Documentation on 29 August 2017. At Songsiranawat Temple.
- Sills, D. L. (1972). *Leadership,International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: The Macmillan & the Free Press.
- Srisuk,V. (1975). "SEMAEASAN", *Muanbolan* 1(2).
- Silpakorn University, Retrieved August 29, 2019 from <http://www.sar.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/29>.
- Thailand Government Organization. (2020). Retrieved April 5, 2020 from <http://www.finearts.go.th/inburimuseum/plugins>.
- The student of Watbanprakreant, Jerasuk, Nuttanit, Panuvat, Panukorn, as Punasa, *Interview*, 2019.

พรรคชาติไทยกับการสร้างอำนาจทางการเมือง*

Chartthai Party and Political Power-Building

เยาวลักษณ์ ชาวบ้านโพธิ์

Yaowaluk Chaobanpho

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Ramkhamhaeng University, Thailand.

¹Corresponding Author. E-mail: yao_1505@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) วิวัฒนาการการจัดตั้งพรรคชาติไทย (2) การเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของพรรคชาติไทย และ (3) การสร้างอำนาจทางการเมืองของพรรคชาติไทย ใช้การวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคัดเลือกแบบเจาะจง คือ อดีตกรรมการบริหารพรรคชาติไทย อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคชาติไทย ที่เคยดำรงตำแหน่งในช่วงปี พ.ศ. 2517-2551 จำนวน 15 คน เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า (1) พรรคชาติไทยจัดตั้งขึ้นเนื่องจากบริบททางการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2516 การล้มเหลวของระบอบการปกครองในสมัยของจอมพลถนอม กิตติขจร รวมทั้งความหวังต่อสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศของกลุ่มทหารซอยราชครู ร่วมจัดตั้งพรรคชาติไทยในปี พ.ศ. 2517 (2) พรรคชาติไทยเข้าสู่อำนาจทางการเมืองด้วยการร่วมจัดตั้งรัฐบาลผสม สมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นก้าวแรกของพรรคชาติไทยที่เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยเฉพาะการดูแลกระทรวงกลาโหมถือเป็นกระทรวงที่มีความสำคัญ ทั้งนี้ปัจจัยที่ทำให้พรรคชาติไทยเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ได้แก่ ผู้นำพรรค สมาชิกพรรค อุดมการณ์ทางการเมือง นโยบายพรรค ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และ (3) พรรคชาติไทยสร้างอำนาจทางการเมืองผ่านการทำหน้าที่ในบทบาทคณะกรรมการบริหารพรรคชาติไทย บทบาทสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร บทบาทรัฐมนตรี และบทบาทนายกรัฐมนตรี โดยใช้วิธีการสร้างอำนาจทางการเมืองดังนี้ การข่มขู่ การกำจัด การทำให้เสียหาย การทำลาย การให้รางวัล การให้การศึกษา การสร้างความสัมพันธ์ การสร้างคุณสมบัติส่วนตัว การสร้างกลุ่มทางการเมือง การสร้างอุดมการณ์ การสร้างความเชื่อมั่น การชักจูง การโน้มน้าว และการพัฒนาเศรษฐกิจ

คำสำคัญ: พรรคชาติไทย; การสร้างอำนาจ; อำนาจทางการเมือง; การเข้าสู่อำนาจ

* Received March 1, 2020; Revised April 8, 2020; Accepted April 11, 2020

Abstract

The research aims to study were to 1) the evolution of the establishment of the Chart Thai Party 2) the access to political power of the Chart Thai Party and 3) the creation of the political power of the Chart Thai Party. In this qualitative research investigation, Key informants consisted of fifteen former executive committee members of the Chart Thai Party and former members of the House of Representatives under the Chart Thai Party who held positions between 1974 and 2008. The technique of semi-structured in-depth interviews was used and a descriptive analysis was presented.

The results of research were found that 1) the Chart Thai Party was established based on the political context in 1973. The failure of the government in the period of Field Marshall Thanom Kittikachorn and the Soi Ratchakhru military group's concern for the domestic political situation in the country resulted in the establishment of the Chart Thai Party in 1974. 2) the Chart Thai Party entered into political power in the period when M.R. Kukrit Pramoj was the Prime Minister. The participation in the formation of the government was the first step of the Chart Thai Party to play a role in politics, especially in the overseeing of the Ministry of Defense, which was considered to be a very important ministry. The factors leading to the Chart Thai Party gaining political power were the party leaders, the party members, their political ideology, the party policy and the political situation on 6 October 1976, and 3) the Chart Thai Party fostered political power by organizing activities and political participation through the roles of the politicians, the roles of the Executive Board of the Chart Thai Party, the roles of the members of the House of Representatives, the roles of the ministers, and the roles of the prime minister. At the same time, to build political power, they had to use other methods as well. These methods were using power to intimidate, eliminate, damage, destroy, reward, train, build relationships, build personal qualifications, build organizations or political groups, foster political ideology, build confidence, persuade, convince, and develop the economy.

Keywords: Chartthai Party; Power Building; Political Power; Entering Power

บทนำ

การเมืองคือเรื่องของอำนาจ (politics is power) นั่นคือ บุคคลที่มีบทบาททางการเมืองมากย่อมต้องมีอำนาจและบารมีมาก ซึ่งนักการเมืองทุกๆ คน ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่นหรือระดับชาตินั้นต้องการมีบทบาททางการเมืองเป็นที่ยอมรับของประชาชน และในกลุ่มนักการเมืองด้วยกัน โดยเฉพาะนักการเมืองระดับชาติถ้ามีโอกาสได้รับตำแหน่งทางการเมืองก็จะสามารถสร้างฐานอำนาจได้และเป็นที่ยอมรับ แต่การจะได้รับตำแหน่งทางการเมือง

ก็ต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ ในการสนับสนุนผลักดัน และก็ต้องมีการลงสมัครรับเลือกตั้งมาก่อน ซึ่งนักการเมืองที่มีความต้องการลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก็ต้องแสวงหาความนิยมจากประชาชน และกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น โดยการตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ที่จะเป็นวิธีสร้างฐานการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองและเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากประชาชน ซึ่ง ทินพันธุ์ นาคะตะ (Nakata, 1982) กล่าวว่า ศาสตร์ทางการเมืองเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ หลายอย่าง ซึ่งได้แก่ รัฐ สถาบันการปกครอง อำนาจการตัดสินใจ หรือนโยบายสาธารณะ ตลอดจนระบบการเมือง ส่วนลาสเวลล์ (Lasswell, 1958) กล่าวว่า การศึกษาทางการเมือง ก็คือ การศึกษาเรื่องอิทธิพล (influence) และผู้มีอิทธิพล (the influential) โดยที่ผู้มีอิทธิพลเหล่านั้นเป็นกลุ่มผู้มีอำนาจ (power) และผู้ที่มีอำนาจเท่านั้นที่จะได้รับสิ่งซึ่งมีคุณค่าทางสังคม โดย ดอยท์ (Deutsch, 1974) กล่าวเสริมว่า การเมืองเป็นเรื่องพฤติกรรมต่างๆ ของผู้มีอิทธิพล หรือผู้มีอำนาจ และ สมคักดี เกี่ยวกิงแก้ว (Kiewkingkaew, 1980) อธิบายว่า การใช้อิทธิพลของผู้มีอิทธิพลนั้น ย่อมจะใช้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองหรือของกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ โวลิน (Wolin, 1960) ที่กล่าวว่า การเมืองเป็นกิจกรรมที่มีจุดสนใจอยู่ที่การแสวงหาผลประโยชน์ด้วยการแข่งขันกันในระดับบุคคลต่อบุคคล กลุ่มต่อกลุ่ม และสังคมต่อสังคม

พรรคชาติไทยเป็นพรรคการเมืองหนึ่งที่เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 โดยมี พล.ต. ประมาณ อติเรกสาร เป็นหัวหน้าพรรค พล.ต. ขาดิชา ชูณหะวัณ เป็นเลขาธิการพรรค และ พล.ต. ศิริ ศิริโยธิน เป็นรองหัวหน้าพรรค เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้ง พรรคชาติไทยได้รับการจดทะเบียนเป็นพรรคการเมืองในวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2517 ภายใต้คำขวัญ “เราต้องช่วยกัน เพราะชาติไม่ใช่ของใครคนเดียว” พร้อมกับตราสัญลักษณ์ โดยใช้ภาพธงชาติไทยบนแผนที่ประเทศไทย และมีคำขวัญว่า “สามัคคี ก้าวหน้า มั่นคง” แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำ โดยที่พรรคชาติไทยมีหัวหน้าพรรคเป็นนายกรัฐมนตรี จำนวน 2 คน คือ พล.อ. ขาดิชา ชูณหะวัณ นายกรัฐมนตรีคนที่ 17 และ นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีคนที่ 21 โดยพรรคชาติไทยสามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเป็นพรรคฝ่ายค้านและพรรคฝ่ายรัฐบาล และสามารถเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล มีสมาชิกพรรคแตกแยกออกไปตั้งพรรคใหม่ และมีสมาชิกจากพรรคอื่นเข้ามาเป็นสมาชิกพรรค แต่พรรคชาติไทยก็สามารถฝ่าฟันอุปสรรคทางการเมืองและดำรงอยู่เป็นพรรคการเมืองเป็นเวลายาวนานถึง 34 ปี 13 วัน

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาพรรคชาติไทยถูกโจมตีจากพรรคการเมืองอื่นว่าเป็นพรรค “นายทุน ขุนศึก คักดินา ทหารราชย์” จนกระทั่งกลายเป็นพรรคปลาไหลใส่สเก็ต แต่พรรคชาติไทยยังยืนหยัดอยู่ได้แม้จะเปลี่ยนหัวหน้าพรรคเป็นจำนวน 5 ครั้ง คือ พล.ต.อ. ประมาณ อติเรกสาร (2518-2529) พล.อ. ขาดิชา ชูณหะวัณ (2529-2534) พล.อ.อ. สมบุญ ระหงส์ (2534-2535) พล.ต.อ. ประมาณ อติเรกสาร (2535-2537) และ นายบรรหาร ศิลปอาชา (2537-2551) จนกระทั่งวันที่ 2 ธันวาคม 2551 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคชาติไทย เนื่องจากกรณีทุจริตการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2550 ทำให้ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรคชาติไทยซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในขณะที่กระทำความผิดเป็นระยะเวลา 5 ปี นับตั้งแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรค

จากที่กล่าวมาข้างต้นพบว่าพรรคชาติไทยถือว่าเป็นพรรคที่เก่าแก่พรรคหนึ่งของประเทศไทย เป็นพรรคที่ประสบความสำเร็จในทางการเมือง แม้จะมีการเปลี่ยนผ่านผู้นำพรรคที่มีประสบการณ์ทางการเมือง ความพร้อมด้านเงินทุน และความสามารถที่สำคัญๆ หลายท่าน รวมทั้งมีบทบาทสำคัญทางการเมืองทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล

โดยเฉพาะเป็นตัวแปรทางการเมืองสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ดังนั้นจึงทำให้บทบาททางการเมืองของพรรคชาติไทยมีความโดดเด่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงฐานอำนาจทางการเมืองของพรรคชาติไทยได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในทุกระดับของพรรคชาติไทยมีส่วนสำคัญในการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองในทุกระดับเช่นกัน เพราะการขึ้นสู่อำนาจ และการสร้างอำนาจ เป็นส่วนสัมพันธ์กันและส่งผลกระทบต่อกัน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาพรรคชาติไทยกับการสร้างอำนาจทางการเมือง เพราะพรรคชาติไทยแม้จะไม่ได้เป็นพรรคขนาดใหญ่ แต่ที่ผ่านมาผู้สมัครรับเลือกตั้งสังกัดพรรคชาติไทยได้มีโอกาสดำรงตำแหน่งทางการเมืองอยู่เสมอ และที่สำคัญพรรคชาติไทยถือได้ว่าเป็นตัวแปรทางการเมืองที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการการจัดตั้งพรรคชาติไทย
2. เพื่อศึกษาการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของพรรคชาติไทย
3. เพื่อศึกษาการสร้างอำนาจทางการเมืองของพรรคชาติไทย

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดย (1) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ด้วยวิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical approach) เรียงลำดับตามช่วงเวลา โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อเท็จจริง เป็นหลัก และเสริมด้วย (2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย อดีตกรรมการบริหารพรรคชาติไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคชาติไทย ที่เคยดำรงตำแหน่ง ในช่วงปี พ.ศ. 2517-2551 จำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interviews) ผู้วิจัยได้ออกแบบสัมภาษณ์จากการทบทวนวรรณกรรม แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ลักษณะของแบบสัมภาษณ์จะเป็นคำถามแบบปลายเปิดที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย นอกจากนี้ยังใช้เครื่องบันทึกเสียง และอุปกรณ์ในการจดบันทึกข้อมูลอื่นๆ เช่น สมุดจดบันทึก เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์ โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบว่าข้อคำถามในการสัมภาษณ์นั้นมีเนื้อหาสาระครอบคลุม และเป็นตัวแทนที่ดีในเรื่องที่จะตรวจวัด หรือสิ่งที่ต้องการทำความเข้าใจหรือไม่ จากนั้นจึงดำเนินการปรับปรุงคำถามในการสัมภาษณ์ให้มีความกระชับและเข้าใจง่าย ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และจึงนำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวไปเก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ประกอบกับการศึกษาภาคสนาม (Field research) ซึ่งผู้วิจัยใช้การวิจัยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและครบถ้วนสมบูรณ์ การวิจัยนี้เน้นการศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก โดยทำการรวบรวม กำหนดขอบข่ายของข้อมูลที่ต้องการ จากนั้นทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐาน

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบโดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแง่ต่างๆ ตามข้อเท็จจริง ทั้งในเชิงเหตุและผล ในลักษณะของการพรรณานำไปสู่คำตอบใน

การศึกษา และสรุปผลการศึกษาและนำเสนอผลการศึกษาในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอำนาจทางการเมืองของพรรคชาติไทย

ผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. **วิวัฒนาการการจัดตั้งพรรคชาติไทย** ผลการวิจัยพบว่า พรรคชาติไทยเป็นพรรคที่เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ซึ่งการก่อตั้งพรรคชาติไทยนั้น กล่าวได้ว่าเป็นพรรคที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มทหารอย่างแนบแน่น พรรคชาติไทยเกิดขึ้นมาจากกลุ่มเครือญาติในซอยราชครู ซึ่งเคยทรงอิทธิพลอย่างมากภายหลังจากการรัฐประหารในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2490 โดยกลุ่มผู้มีบทบาทในซอยราชครูยุคแรก ได้แก่ จอมพลผิน ชุณหะวัณ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ เป็นต้น ในยุคสมัยนั้นนับได้ว่า กลุ่มซอยราชครู เป็นกลุ่มที่มีอำนาจทั้งฐานอำนาจทางการเมืองและฐานอำนาจทางเศรษฐกิจ (Setabutr, 2010) การจัดตั้งพรรคชาติไทยส่วนหนึ่งมาจากความต้องการที่จะคานกระแสบ้างพลังของฝ่ายซ้ายและกลุ่มก้าวหน้าอื่นๆ ในกระแสการเมืองแนวก้าวหน้าในช่วง พ.ศ. 2516-2519 ด้วยการนำแนวคิดอนุรักษนิยม และการนำเอาคำว่า “ชาติไทย” มาตั้งเป็นชื่อพรรค (Bunprasert, 2013) จุดยืนและอุดมการณ์ของการก่อตั้งพรรคชาติไทยคือ “เพื่อป้องกันและต่อต้านการขยายตัวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งจะเป็นภัยร้ายแรงต่อประเทศชาติ และราชบัลลังก์” ซึ่งถูกมองว่าเป็นพรรคฝ่ายขวา และผูกโยงอยู่กับกลุ่ม “นายทุน ขุนศึก ศักดินา ทหารราชย์” หรือในฉายาว่า “ชาวพิฆาตซ้าย” อีกทั้งเป็นพรรคการเมืองที่เกิดจากการเปลี่ยนรูปจากกลุ่มทหารมาเป็นพรรคการเมือง หรือที่เรียกว่า “กลุ่มราชครู” ที่เกิดจากช่องว่างทางอำนาจที่กลุ่มการเมืองของจอมพลถนอม - ประภาส ถูกกันออกไปในเหตุการณ์ 14 ตุลา เป็นการเปิดโอกาสให้มีกลุ่มการเมืองอื่นๆ เข้ามามีบทบาทในการแข่งขันเพิ่มมากขึ้น (Ruangsukul, 1990)

หัวหน้าพรรคชาติไทยคนแรกคือ พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร โดยมี พล.ต.ศิริ สิริโยธิน ดำรงตำแหน่ง รองหัวหน้าพรรค และพล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นเลขาธิการพรรค ผู้ที่เข้าร่วมจัดตั้งพรรคในระยะแรกมาจาก อดีตสมาชิกพรรคสหประชาไทย พรรคเสรีมนังคศิลา พรรคเสรีประชาธิปไตย และพรรคประชาธิปไตย รวมทั้ง นายทหารและนักธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับตระกูลอติเรกสาร และตระกูลชุณหะวัณ (Adireksarn, 2004) พรรคชาติไทย ต้องต่อสู้กับการถูกวิพากษ์วิจารณ์เพราะเป็นพรรคที่มีฐานะทางการเงินดีเนื่องจากผู้ที่เป็นกรรมการและอุดหนุน พรรคเป็นผู้ที่ทำการค้ามีทุนทรัพย์มาก ได้รับการสนับสนุนจากนักธุรกิจรายใหญ่เป็นจำนวนมาก เช่น นายไพบูลย์ พานิชชีวะ และนายบุญทรง ศรีเพ็ญ พุ่ง บริษัทกระเจกไทย อาซาฮี ที่มีความสัมพันธ์กับ พล.ต.ประมาณ อติเรกสาร เช่นเดียวกับนายอุดม วิทย์ศิรินันท์ บริษัท ธาณินทร์อุตสาหกรรม นายธรรมา ปันสุกาญจนะ บริษัท สามชัย จำกัด และนายเดช บุญหลง บริษัท ไทยหยิน จำกัด ที่ได้เป็นกรรมการของพรรคชาติไทยในยุคแรก (Ruangsukul, 1990) ขณะเดียวกันนักธุรกิจที่ร่วมสนับสนุนพรรคชาติไทย คือ นายเดช บุญหลง มีความเกี่ยวข้องเป็นญาติทางภรรยาของ จอมพลผิน ชุณหะวัณ และทำงานใกล้ชิดกับกลุ่มราชครูตั้งแต่สมัย จอมพลผิน ชุณหะวัณ และ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ระหว่าง พ.ศ. 2497-2500 ซึ่งเคยเป็นเลขานุการส่วนตัวอธิบดีกรมตำรวจ นอกจากนี้บุคคลที่เป็นแรง

สนับสนุนสำคัญคือ พล.อ.ไพฑูรย์ อินทวานิช เป็นนายทหารที่มีชื่อเสียงด้านการพัฒนาท้องถิ่นแถบอีสาน และเกี่ยวข้องกับการต่อสู้คอมมิวนิสต์ และทำงานประสานงานของพรรคชาติไทยอยู่เบื้องหลัง (Chanthimathon, 2005)

2. การเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของพรรคชาติไทย ผลการวิจัยพบว่า พรรคชาติไทยเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองด้วยการเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลผสมกับรัฐบาล เมื่อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2518-2519 ทำให้กลุ่มชวยราชครูเข้ามามีอำนาจทางการเมืองอีกครั้ง (Ruangskul, 1990; Adireksarn, 2004) พรรคชาติไทยมีความใกล้ชิดกับกองทัพมากกว่าพรรคอื่น โดยที่มีรัฐมนตรีคุมกระทรวงกลาโหม ซึ่งถือเป็นกระทรวงที่สำคัญอย่างมาก ทำให้พรรคชาติไทยถูกเฟื่องถึงในฐานะที่เป็นพรรค “ชาวพิฆาตซ้าย” และถูกตั้งข้อสงสัยว่าอาจจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในวิกฤติการณ์ทางประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญ เช่น เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 หรือไม่? แต่หลังเหตุการณ์ 6 ตุลา ทำให้กลุ่มทหารในพรรคชาติไทยหมดบทบาทลงเช่นเดียวกัน และกลุ่มทหารที่ยึดอำนาจนั้นก็เป็นคนละกลุ่มกับพรรคชาติไทย (Bunprasert, 2013)

พรรคชาติไทยที่นำโดยหัวหน้าพรรค พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้สร้างปรากฏการณ์ให้กับพรรคชาติไทยเป็นครั้งแรกที่ทำให้พรรคชาติไทยได้เสียงในสภาผู้แทนราษฎรเป็นอันดับหนึ่งคือ 87 เสียง ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 และได้รับการสนับสนุนจากนักการเมืองในสภาผู้แทนราษฎร ให้เป็นหัวหน้ารัฐบาลและเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 17 ของประเทศไทยหลังจาก พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ได้ประกาศที่จะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งถือเป็นความสำเร็จสูงสุดของกลุ่มชวยราชครูกับการเมืองไทยก่อนเข้าสู่ยุคของนักการเมืองท้องถิ่น และนักธุรกิจในช่วงต่อมา (Chanthimathon, 2005)

พรรคชาติไทยเข้าสู่ยุคนักการเมืองท้องถิ่นและนักธุรกิจ เนื่องจากหัวหน้าพรรคคือ นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นบุคคลที่เติบโตจากท้องถิ่นสู่ระดับชาติโดยเริ่มจากการเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เป็นวุฒิสมาชิก และได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยคะแนนสูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ ในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 16 และครั้งที่ 17 ปี พ.ศ. 2535 ทั้งนี้เป็นเพราะพรรคชาติไทยมีความพร้อมด้านเศรษฐกิจและแรงสนับสนุนจากผู้อุปถัมภ์ภายในพรรคและพนักงานกำลังทางการเมืองกับกลุ่มวังน้ำเย็น ทำให้หลังจากการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2538 พรรคชาติไทยได้รับคะแนนสูงสุดและเป็นพรรคแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล ทำให้ นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 21 (Thiamthanom, 2004)

3. การสร้างอำนาจทางการเมืองของพรรคชาติไทย ผลการวิจัยพบว่า ในยุค พล.ต.อ.ประมาณ อดิเรกสาร ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค (2518-2529 และ 2535-2537) เป็นผู้ซึ่งมีอำนาจ มีเงิน มีบารมี และเป็นผู้อาวุโส (Adireksarn, 2004) จึงเป็นที่น่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับของกลุ่มทหาร และสมาชิกพรรคชาติไทย ซึ่งบริหารการเมืองไทยในยุคสมัย พล.ต.อ.ประมาณ อดิเรกสาร มีสถานการณ์คอมมิวนิสต์เข้ามาเกี่ยวข้องและกลุ่มทหารเข้ามามีบทบาททางการเมือง อีกทั้งยังเป็นยุคของรัฐบาลผสมที่มาจากหลายพรรคการเมือง ซึ่งพรรคชาติไทยที่มีฐานการสนับสนุนของกลุ่มทหารจึงมีบทบาททางการเมืองอย่างชัดเจน นั่นคือ พรรคชาติไทยเข้าร่วมรัฐบาลผสมและเข้าร่วมเป็นรัฐบาลในสมัย พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ สมัยที่ 1-2-3 พรรคชาติไทยขยายพรรคด้วยการเปิดรับสมาชิกมาลงสมัครรับเลือกตั้งประกอบกับ ส.ส. จากพรรคอื่นย้ายเข้ามาร่วมงานกับพรรคชาติไทย ทำให้พรรคชาติไทยมีโอกาสจัดตั้งรัฐบาล แต่จำนวน ส.ส. ไม่เพียงพอต่อการจัดตั้งรัฐบาลจึงทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้าน สถานการณ์ทางการเมืองดังกล่าวมีผลต่อความสั่นคลอนและความขัดแย้งภายในพรรคชาติไทยให้มีความรุนแรงมาก

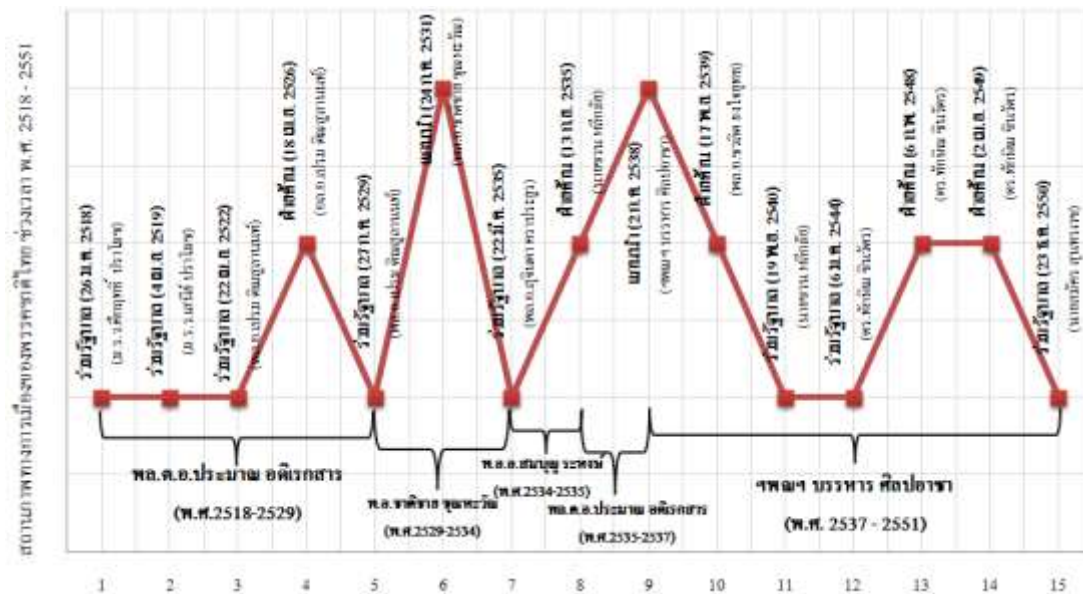
ขึ้น โดยมีการแบ่งพรรคแบ่งพวกเกิดขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งนี้ในการสร้างอำนาจของพรรคชาติไทยในยุค พล.ต.อ.ประมาณ อติเรกสาร ด้วยการให้การเจรจา เช่น วันที่ 26 มกราคม 2518 พรรคชาติไทยได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 28 ที่นั่ง ซึ่งระหว่างการเจรจา ทั้งพรรคประชาธิปัตย์และพรรคชาติไทยต่างให้ข่าวโจมตีและประณามกันและกัน (Adireksarn, 1978) นอกจากนี้พรรคชาติไทยได้โต้กลับด้วยการระดมมวลชนให้เกิดการเกลียดชังพรรคก้าวหน้าและสังคมนิยมโดยใช้สโลแกน “ชาวพิฆาตซ้าย” (Chartthai Party, 2001) รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ พบปะ เรียนรู้ระหว่างกัน ในช่วงเป็น รมช. และ รมต.

ยุค พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค (2529-2534) พรรคชาติไทยได้เสียงข้างมากเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจสังคม พรรคราษฎร และพรรคมวลชน และดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ประกาศนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ด้วยการบุกเบิกสายสัมพันธ์ไทยกับจีนในช่วงสงครามเย็น (Business advancement, 1989) ทำให้ภาพลักษณ์ของพรรคชาติไทยดูดีจากจังหวะที่เศรษฐกิจโตช่วง มีการปฏิรูปการเมือง ปฏิรูปการศึกษา การพัฒนาชนบท แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกร การพัฒนาระบบชลประทานทั่วประเทศ การพัฒนาด้านการคมนาคม การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกแหลมฉบัง การสนองโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี 2 ครั้ง ซึ่งในครั้งที่สองเป็นไปเพื่อการประสานรอยร้าวกับฝ่ายทหาร และปรับปรุงสัมพันธ์ภาพกับฝ่ายทหาร (Siamrath, 1990) ขณะเดียวกันมีความริเริ่มสำหรับการพัฒนาการเมืองในเรื่องใหม่ ๆ สำหรับสนับสนุนบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในการให้ข้อมูลข่าวสารต่อสังคมมากขึ้น (Secretariat of the House of Representatives, 1989)

ยุค พล.อ.อ. สมบุญ ระหงส์ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค (2534-2535) หลังการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2535 เข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลผสมกับรัฐบาล พล.อ.สุจินดา คราประยูร มีความสนิทสนมเกี่ยวข้องเป็นเพื่อนนักเรียนนายร้อยรุ่นเดียวกับ พล.ต.อ. ประมาณ อติเรกสาร มีความใกล้ชิดสัมพันธ์ที่ดีกับคณะรชช. มีความพร้อมด้านการเงินโดยสนับสนุนการใช้จ่ายเพื่อการเลือกตั้ง พ.ศ. 2535 บทบาททางการเมืองของพรรคชาติไทยในยุคนี้ค่อนข้างน้อย

ยุค นายบรรหาร ศิลปอาชา ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค (2537-2551) มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารพรรค และการลดขนาดของพรรคการเมืองเป็นพรรคขนาด เปิดรับสมาชิกคนรุ่นใหม่ เพื่อทดแทน ส.ส. เดิมที่ย้ายออกจากพรรคเพื่อลดบทบาทกลุ่มอำนาจเดิมเป็นขั้วความขัดแย้งภายในพรรค พยายามสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้ประชาชนเชื่อถือ สร้างอุดมการณ์ด้วยการใช้สโลแกน “สัจจะนิยม สร้างสังคมให้สมดุล” รวมทั้งได้ร่วมกับพรรคพันธมิตรฝ่ายค้านยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย ด้วยกรณี สปก. 4-01 จนทำให้มีการประกาศยุบสภา หลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 พรรคชาติไทยได้จำนวน ส.ส. เป็นอันดับหนึ่ง 92 เสียง จึงเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล โดยมีนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี ลำดับที่ 21 มีพรรคร่วมรัฐบาล 7 พรรค ได้แก่ พรรคชาติไทย พรรคความหวังใหม่ พรรคพลัง-ธรรม พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย พรรคนำไทย และพรรคมวลชน (Cherdcharasfah, 1995) นายบรรหาร ศิลปอาชา สร้างอำนาจทางการเมืองด้วยการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานในภูมิภาคต่างๆ ทุกระดับด้วยการออกตรวจเยี่ยมรับฟังปัญหาอย่างต่อเนื่อง ให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณและอัตราค่าจ้าง (Thanakit, 2009) และให้ความสำคัญด้านการศึกษาโดยได้นำแนวคิดในการจัดตั้งสถานศึกษาซึ่งเป็นความตั้งใจก่อนที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ด้วยการสร้างโรงเรียนประจำอำเภอทุกอำเภอ (Chareonpan, 2015) ขณะเดียวกันนายบรรหาร

ศิลปอาษา ได้ประกาศไม่ร่วมรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร และทำหน้าที่ฝ่ายค้านร่วมกับพรรคประชาธิปัตย์เมื่อปี พ.ศ. 2548 หลังการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 ได้เข้าร่วมกับพรรคพลังประชาชนในการจัดตั้งรัฐบาล นายบริหารฯ สร้างอำนาจจากการสร้างสัมพันธ์กับนักธุรกิจพ่อค้า รวมทั้งนักการเมืองรุ่นเก่า และจากการที่นายบริหารฯ เป็นผู้ที่มีความรู้ดี ความจำเป็นเลิศ คิดเร็วทำเร็ว ติดตามงานที่ทำ มีความกระบวนกรคิดและการตัดสินใจ มีความเสียสละทุ่มเทให้กับงาน มีความละเอียด ใช้หลักการคิดก่อนการปฏิบัติ จากคุณสมบัติส่วนตัวเหล่านี้จึงทำให้นายบริหารฯ เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป

ภาพ 1 สถานภาพทางการเมืองของพรรคชาติไทย ช่วงเวลา พ.ศ. 2518 - 2551

จากภาพ 1 สรุปได้ว่า พรรคชาติไทยดำรงอยู่ในการเมือง 34 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518-2551 มีบทบาททางการเมืองตั้งแต่เริ่มก่อตั้งพรรค โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งทำหน้าที่บทบาทแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล บทบาทของพรรคร่วมรัฐบาล และพรรคฝ่ายค้าน ในสภาผู้แทนราษฎรมาโดยตลอด ทั้งนี้เป็นเพราะผู้นำพรรคชาติไทยมีศักยภาพและมีความสามารถในการสรรหาแหล่งทุนสนับสนุนพรรค จากการที่พรรคชาติไทยเป็นพรรคขนาดกลางจึงทำให้เป็นพรรคที่เป็นตัวแปรสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาล เนื่องจากสมาชิกพรรคชาติไทยมีการแบ่งเป็นหลายกลุ่ม มีการเปลี่ยนแปลงภายในพรรคและโยกย้ายพรรคอย่างต่อเนื่องจึงทำให้พรรคชาติไทยคุ้นเคยกับหลายพรรคการเมือง โดยนายบริหาร ศิลปอาษา เป็นนักการเมืองที่สามารถร่วมงานได้ฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย แสดงให้เห็นว่า พรรคชาติไทยเป็นพรรคที่มีความสามารถปรับตัวได้เป็นอย่างดี

ตั้งแต่การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไป เมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518 จนถึงวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 พรรคชาติไทยเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล จำนวน 2 ครั้ง คือ หลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 87 คน ทำให้ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทย ได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นนายกรัฐมนตรี และหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 92 คน ทำให้นายบริหาร ศิลปอาษา หัวหน้าพรรคชาติไทย ได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นนายกรัฐมนตรี นอกจากนี้พรรคชาติไทยยังได้ทำหน้าที่ฝ่ายรัฐบาล ด้วยการเป็นพรรคร่วมรัฐบาล จำนวน 8 ครั้ง

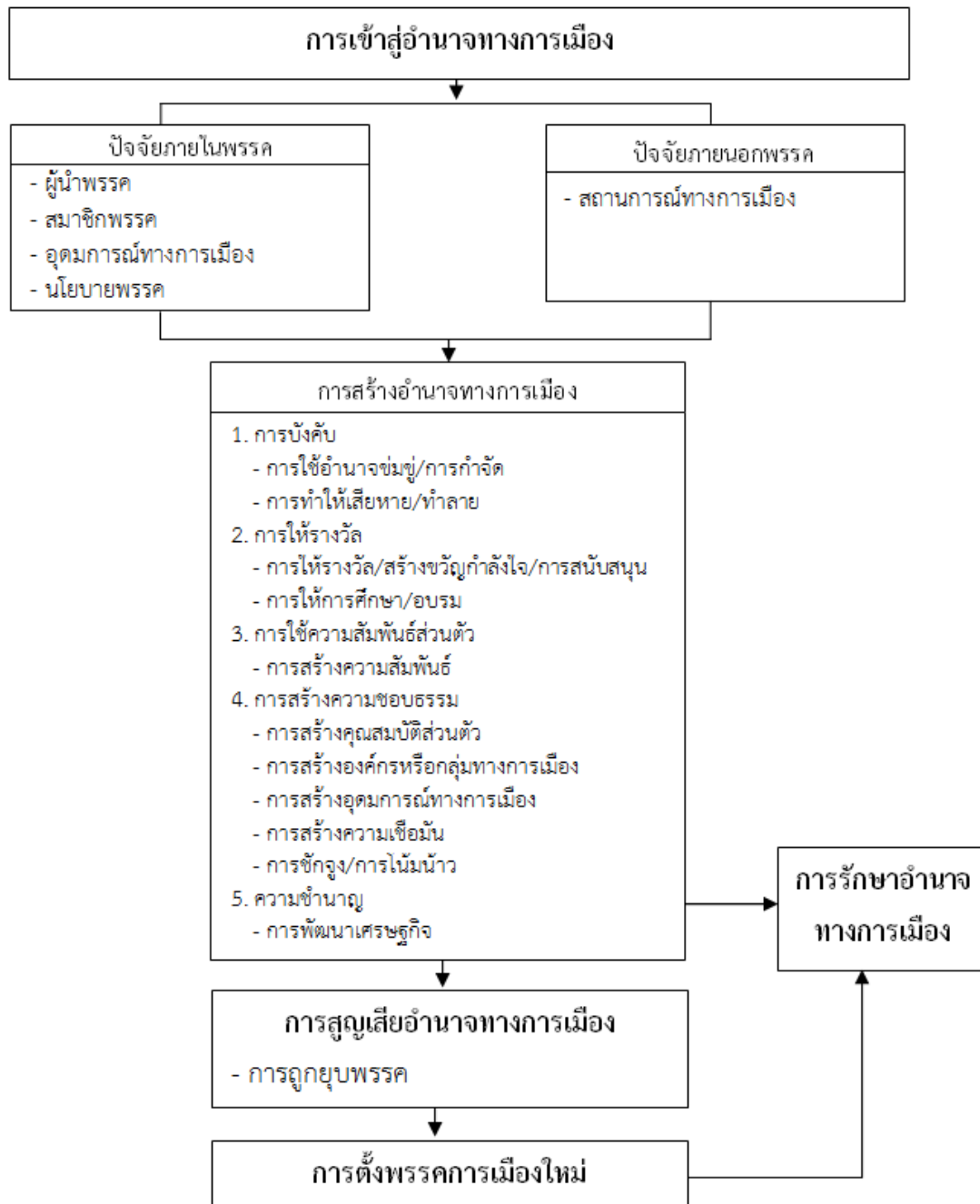
สอดคล้องกับแนวคิดของ Roy C. Macridis (1967) ที่กล่าวถึงหน้าที่สำคัญของพรรคการเมืองว่าต้องทำหน้าที่เป็นรัฐบาลและปฏิบัติตามนโยบายของพรรคตามที่ได้แถลงไว้กับประชาชน เมื่อสมาชิกของพรรคได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรฝ่ายเสียงข้างมากในรัฐสภาในกรณีรูปแบบควบอำนาจ ย่อมถือได้ว่าประชาชนมีความประสงค์ให้นโยบายของพรรคการเมืองนั้นเป็นนโยบายของรัฐบาลพรรคการเมืองฝ่ายเสียงข้างน้อยจะทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้านเพื่อทักท้วงการกระทำที่เห็นว่าไม่เหมาะสมของรัฐบาลและต้องมีนโยบายและตัวบุคคล พร้อมทั้งจะเป็นรัฐบาลได้ทันทีหากรัฐบาลต้องลาออกไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือฝ่ายค้านได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งต่อไป ส่วนในรูปแบบแบ่งแยกอำนาจประชาชนจะเลือกผู้นำฝ่ายบริหารจากพรรคการเมืองพรรคหนึ่งพรรคใดโดยตรง นอกจากนี้ พรรคชาติไทยได้ทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้าน จำนวน 5 ครั้ง สอดคล้องกับแนวคิดของ Roy C. Macridis (1967) ที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพรรคการเมืองว่า พรรคการเมืองทำหน้าที่ในฐานะฝ่ายค้าน ในระบอบประชาธิปไตยตามรูปแบบควบอำนาจพรรคการเมืองที่มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งจำนวนน้อยและไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้จะทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้าน การปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายค้านนี้ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะจะทำหน้าที่เป็นเสมือนกระจกเงาให้รัฐบาลได้รับทราบว่ามีสิ่งใดบ้างที่รัฐบาลบริหารงานขาดตกบกพร่องไป หรือมีสิ่งใดที่รัฐบาลจะทำเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนมากที่สุด พรรคการเมืองฝ่ายค้านทำหน้าที่คอยท้วงติง คัดค้าน หรือยับยั้งมิให้รัฐบาลใช้อำนาจเกินขอบเขต หรือกระทำการในสิ่งที่อาจเกิดผลร้ายต่อการพัฒนาประเทศ รวมทั้งการใช้อำนาจเกินขอบเขต จนกลายเป็นเผด็จการรัฐบาลอีกด้วย ส่วนในรูปแบบแบ่งแยกอำนาจพรรคฝ่ายเสียงข้างน้อยก็มีบทบาทในการควบคุมกำกับและตรวจสอบฝ่ายบริหารเช่นกัน รวมทั้งบทบาทในการบัญญัติกฎหมายซึ่งจะมีผลสำคัญต่อฝ่ายบริหารด้วย

องค์ความรู้จากการวิจัย

พรรคชาติไทยเป็นพรรคการเมืองที่มีการปรับตัวที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยพรรคชาติไทยเปิดโอกาสให้กลุ่มนักธุรกิจระดับชาติเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการเมือง แทนที่กลุ่มข้าราชการและกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นอย่างเต็มตัว ซึ่งเดิมพรรคชาติไทยพัฒนามาจากกลุ่มทหารที่มีบทบาททางเศรษฐกิจและการเมือง จนกระทั่งพรรคชาติไทยมีกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นซึ่งมีประสบการณ์ทางการเมืองมายาวนานเข้ามามีบทบาทภายในพรรค นั่นคือ นายบรรหาร ศิลปอาชา เมื่อพรรคชาติไทยมีนักธุรกิจการเมืองระดับประเทศเริ่มเข้ามามีอำนาจในเวทีทางการเมืองจึงทำให้พรรคต้องปรับตัว อีกทั้งระบบตัวแทนของพรรคการเมืองเริ่มมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนไปสู่ระบบพรรคการเมืองแบบสองพรรคใหญ่ ดังนั้น พรรคชาติไทยจึงพยายามดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่องในฐานะพรรคขนาดกลาง จะเห็นได้จากพรรคชาติไทยสามารถดำรงสถานภาพทางการเมืองมาอย่างต่อเนื่องทั้งในบทบาทของการเป็นฝ่ายบริหาร หรือในบทบาทของการเป็นฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ดังคำกล่าวที่ว่า “จะเป็นพรรคการเมืองหลักที่จะเป็นทางเลือกของประชาชน โดยไม่มีความประสงค์จะยุบพรรค” (Pakapaswivat, 2003) อย่างไรก็ตาม พรรคชาติไทยมีบทบาททางการเมืองมาเป็นเวลากว่า 35 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึง ปี พ.ศ. 2551 หลังจากถูกพิจารณายุบพรรคการเมืองโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ทำให้พรรคชาติไทยสิ้นสุดสถานะการเป็นพรรคการเมืองในทางกฎหมายตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ โดยศาลรัฐธรรมนูญมีมติ 8 ต่อ 1 วินิจฉัยให้ยุบพรรคชาติไทย ทำให้กรรมการบริหารพรรคถูกตัดสิทธิทางการเมือง เป็นเวลา 5 ปี รวม 19 คน

ปัจจัยที่ทำให้พรรคชาติไทยเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ได้แก่ ผู้นำพรรค สมาชิกพรรค อุดมการณ์ทางการเมือง นโยบายพรรค ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

พรรคชาติไทยสร้างอำนาจทางการเมืองผ่านการทำหน้าที่ในบทบาทคณะกรรมการบริหารพรรคชาติไทย บทบาทสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร บทบาทรัฐมนตรี และบทบาทนายกรัฐมนตรี โดยใช้วิธีการสร้างอำนาจทางการเมือง ด้วยวิธีการข่มขู่ การกำจัด การทำให้เสียหาย การทำลาย การให้รางวัล การให้การศึกษา การสร้างความสัมพันธ์ การสร้างคุณสมบัติส่วนตัว การสร้างกลุ่มทางการเมือง การสร้างอุดมการณ์ การสร้างความเชื่อมั่น การชักจูง การโน้มน้าว และการพัฒนาเศรษฐกิจ

ภาพ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

พรรคชาติไทยเป็นพรรคการเมืองที่มีความเก่าแก่เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศไทย ซึ่งก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เป็นพรรคที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มทหารเกิดขึ้นมาจากกลุ่มเครือญาติในขอยราชครู ซึ่งเคยทรงอิทธิพลอย่างมากภายหลังจากการรัฐประหารในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนายพล และนายทหารพยายามกลับเข้ามามีบทบาททางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย สอดคล้องกับการศึกษาของ Khamsuk (1995) ที่ว่าพรรคการเมืองไทยระหว่างปี พ.ศ. 2512 – 2534 ก่อตั้งขึ้นโดยคนกลุ่มเล็กๆ ส่วนใหญ่เป็นนักการเมืองที่มีบทบาทหรือเคยมีบทบาทอยู่ในรัฐสภา นักธุรกิจ และผู้มีอิทธิพล กลุ่มคนเหล่านี้มีความสนิทสนมกันเป็นการส่วนตัว ที่เรียกว่า “พวก” (Cliques of Factions) มารวมตัวกันและทำหน้าที่หาสมาชิกเพื่อลงแข่งขันในการเลือกตั้ง โดยผู้นำจะเป็นผู้ประสานผลประโยชน์ให้ลงตัว ทั้งนี้ การจัดตั้งพรรคชาติไทย เป็นรูปแบบการก่อเกิดพรรคการเมืองในประเทศตะวันตก รูปแบบที่ 2 กล่าวคือ พรรคการเมืองจะได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางสังคมเศรษฐกิจ และการเมืองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยนอกจากจะมีผลกระทบต่อการเกิดพรรคแล้วยังมีผลกระทบต่อการแสดงบทบาทในบริบททางการเมืองของพรรค ตลอดจนการสิ้นสุดบทบาทหรือการยุบพรรคเลิกพรรคด้วย นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับคำอธิบายพรรคการเมืองไทยของ William (1960) ให้ความหมายว่า พรรคการเมือง คือ องค์การซึ่งเป็นที่รวมของสมาชิกที่มีความคิดเห็น อุดมการณ์ที่คล้ายคลึงกัน โดยมีจุดประสงค์คือชัยชนะจากการเลือกตั้ง และเข้าไปใช้อำนาจในฐานะรัฐบาล เพื่อจะได้มีอิทธิพล สิทธิ และผลประโยชน์จากอำนาจนั้น ซึ่งพรรคชาติไทยเป็นพรรคที่ก่อกำเนิดมาด้วยของกลุ่มสมาชิกที่มีความสนใจความสนใจทางการเมืองอย่างแน่วแน่ มีแนวคิด อุดมการณ์ที่ใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกัน และมีเป้าหมายหรือจุดประสงค์ของพรรคการเมืองคือ การส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเพื่อหวังผลให้ได้รับเลือกตั้ง และคัดเลือกว่าบุคคลเหล่านี้เข้าไปใช้อำนาจบริหารตามกลไกของรัฐบาล อันส่งผลให้สมาชิกของพรรคการเมืองได้รับผลประโยชน์จากการเข้าไปใช้อำนาจดังกล่าว

พรรคชาติไทยเข้าสู่อำนาจทางการเมืองด้วยการร่วมจัดตั้งรัฐบาลผสม สมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นก้าวแรกของพรรคชาติไทยที่เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยเฉพาะการดูแลกระทรวงกลาโหมถือเป็นกระทรวงที่มีความสำคัญ (Ruangsukul, 1990) ทั้งนี้ปัจจัยที่ทำให้พรรคชาติไทยเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ได้แก่ ผู้นำพรรค สมาชิกพรรค อุดมการณ์ทางการเมือง นโยบายพรรค ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งการที่พรรคชาติไทยได้คัดเลือกหัวหน้าพรรคซึ่งความพร้อมในเรื่องเศรษฐกิจ มีภาวะผู้นำซึ่งเข้ามาบริหารพรรคในสถานการณ์เวลาและโอกาสที่เหมาะสม เพื่อเข้ามาดำเนินการวางแผน และควบคุมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์นอกจากนี้จะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์หรือมองการณ์ไกล และมองได้อย่างรอบด้านจึงจะทำให้ผู้นำตั้งเป้าหมายได้ ซึ่งในยุคแรกสมัยการบริหาร พล.ต.อ.ประมาณ อติเรกสาร นับว่าเป็นบุคคลที่มีบารมีและสามารถเข้ากับกลุ่มทหารที่มักจะมีบทบาทในการเมือง ส่งผลให้พรรคชาติไทยสามารถเป็นส่วนหนึ่งในพรรคร่วมรัฐบาล และต่อมายุคการบริหารของพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นระบบพรรคการเมืองหลายพรรคเช่นกัน แต่มีการเปลี่ยนแปลงด้านที่มาจากนายกรัฐมนตรี และบริบททางการเมืองเริ่มเข้าสู่ระบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น กอปรกับพรรคชาติไทย มีจำนวน ส.ส. มากที่สุด จึงได้มีโอกาสเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคการเมืองอื่นๆ และยุคของนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นผู้มีบารมี มีอิทธิพลในระดับท้องถิ่น มีความพร้อมด้านเงินทุนที่จะคอยอุ้มชูสมาชิกพรรคได้ ตลอดจนมีความสามารถด้านการบริหารพรรคที่

คล้ายกับการบริหารธุรกิจ กล่าวคือ รอบคอบและตัดสินใจ ทำให้พรรคสามารถดำรงอยู่ได้มายาวนาน ขณะเดียวกัน พรรคชาติไทยมีลักษณะเป็นพรรคการเมืองที่ไม่ได้เลือกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างชัดเจน และค่อนข้างมีการปรับตัวที่ สอดคล้องกับบริบททางการเมืองตลอดจนระบบพรรคการเมืองของไทยที่ใช้ระบบพรรคการเมืองหลายพรรคมาโดย ตลอด ทำให้พรรคชาติไทยในฐานะพรรคการเมืองที่มีอายุยืนยาว และมีผู้นำที่ค่อนข้างมีบารมี สามารถเข้ากับทุก พรรคการเมืองได้ จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้พรรคชาติไทยประสบความสำเร็จ คือสามารถเข้าร่วมเป็นพรรค รัฐบาลมากกว่าพรรคฝ่ายค้าน สอดคล้องกับ Sartori (1976) ที่กล่าวว่า ระบบการเมืองไทย เป็นระบบหลายพรรค (Multi-Party Systems) ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลผสมโดยการแยกขั้วไม่เด่นชัด พรรคเหล่านี้จะมีลักษณะเป็นพรรคที่มี อุดมการณ์กลางๆ (Centrist Party)

การสร้างอำนาจทางการเมืองเป็นการแสวงหาอำนาจ และการรักษาอำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวและ พวกพ้อง โดยอาศัยกระบวนการเข้าสู่การใช้อำนาจรัฐผ่านการเลือกตั้งหรือการสรรหาแต่งตั้ง ซึ่งทำให้นักการเมือง มองการเมืองเป็นเรื่องของการทำธุรกิจรูปแบบหนึ่งโดยส่งคนของตนเองลงเล่นการเมืองหรือมีการสืบทอดอำนาจ หรือตำแหน่งทางการเมืองในระดับต่างๆ ทั้งการเมืองท้องถิ่นและการเมืองระดับชาติในทุกๆ ระบอบการปกครองไม่ เพียงแต่ระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น ซึ่งพรรคชาติไทยก็เช่นเดียวกันที่สร้างอำนาจทางการเมืองโดยผ่านการทำ หน้าที่ในบทบาทคณะกรรมการบริหารพรรคชาติไทย บทบาทสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร บทบาทรัฐมนตรี และ บทบาทนายรัฐมนตรี ทั้งในฐานะฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล โดยใช้วิธีการสร้างอำนาจทางการเมืองดังนี้ การข่มขู่ การกำจัด การทำให้เสียหาย การทำลาย การให้รางวัล การให้การศึกษา การสร้างความสัมพันธ์ การสร้างคุณสมบัติส่วนตัว การสร้างกลุ่มทางการเมือง การสร้างอุดมการณ์ การสร้างความเชื่อมั่น การชักจูง การโน้มน้าว และการพัฒนาเศรษฐกิจ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Chaiwat (1994) พบว่า บุคลิกภาพ ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม บทบาทในคณะรัฐประหารสถานการณ์ทางการเมืองทั้ง ภายในประเทศและภายนอกประเทศ ตลอดจนปัจจัยและกลวิธีในการสร้างอำนาจทางการเมือง ส่งผลให้พล ต้ารวงเอกเผ่าศรียานนท์ มีบทบาททางการเมืองในการสร้างอำนาจและความมั่นคงให้แก่กรมตำรวจ เช่นเดียวกับผลงานวิจัย Tantiratanapisan (1989) พบว่า ปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการเสริมสร้างอำนาจทาง การเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้มั่นคงมาจากปัจจัย 3 ประการ คือ การควบคุมระบบราชการ การ ได้รับการสนับสนุนทางด้านต่างๆ จากสหรัฐอเมริกา ในการพัฒนาประเทศให้มั่นคงและทันสมัย และการเชิดชู บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดตั้งพรรคการเมืองต้องเกิดจากการมีอุดมการณ์ร่วมกันของผู้ก่อตั้ง หากผู้ก่อตั้งมีความสัมพันธ์กัน แน่นแฟ้นทั้งด้านความเป็นเพื่อน เครือญาติ หรือมีธุรกิจเกี่ยวข้องกันจะทำให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็งมากขึ้น
2. การเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของพรรคการเมืองต้องอาศัยผู้นำพรรคและสมาชิกพรรคควรเป็นผู้ได้รับ การยอมรับ มีความสัมพันธ์ในด้านเพื่อนร่วมงาน เครือญาติ รวมทั้งมีธุรกิจที่เกี่ยวข้องกัน สามารถประสาน ประโยชน์ได้กับทุกฝ่าย นอกจากนี้อุดมการณ์ทางการเมืองและนโยบายของพรรคยังมีส่วนสำคัญที่จะผลักดัน ให้พรรคการเมืองมีโอกาสเข้าสู่อำนาจทางการเมืองได้หากพรรคการเมืองมีอุดมการณ์และนโยบายพรรคที่ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน คำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม

3. การสร้างอำนาจทางการเมืองต้องอาศัยการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กำหนดนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมสามารถนำไปปฏิบัติได้ ไม่มุ่งเพียงผลประโยชน์ตนและพวกพ้อง ควรมุ่งประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติเป็นสำคัญ เช่น การให้การสนับสนุนด้านการศึกษาและการงาน การพัฒนาเศรษฐกิจ การสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม การให้รางวัลในรูปแบบต่างๆ การสร้างคุณสมบัติส่วนตัวของผู้นำพรรคและสมาชิกพรรค การสร้างกลุ่มทางการเมือง การสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง การจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะ การสร้างความเชื่อมั่นทางการเมือง การจัดทำโครงการสาธารณะประโยชน์ การใช้สื่อแบบบูรณาการ การส่งเสริมกิจกรรมด้านกีฬา รวมทั้งการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

References

- Adireksarn, P. (1978). *Memoirs when I was the party leader*. Bangkok: Chongcharoen Printing.
- Adireksarn, P. (2004). *Unseen Rachakhru*. Bangkok: Plan Printing.
- Bunprasert, W. (2013). *Origination, Existence, and Development to be Institutionalization of chart Thai Party*. Ph.D. Dissertation (Faculty of Political Communication). College Kirk University.
- Business advancement. (1989). *Lamenting General Chatchai Choonhavan "Fighter Hero"*. Bangkok: National Institute of Development Administration.
- Chaiwat, C. (1994). *The Political role of Police General Phao Sriyanonda, 1974-1957*. Thesis Master Art. Bangkok, Thailand. Graduate School, Chulalongkorn University.
- Chanthimathon, S. (2005). *Political Biography of General Chatichai Choonhavan*. Bangkok, Thailand: Mathichon Printing.
- Chareonpan, P. (2015). *Paradigm of Local Education Development of HE Banham Silapa-Archa, the 21st Prime Minister of Thailand*. Ph.D. Dissertation (Educational Administration Program). Silpakorn University.
- Chartthai Party. (2001). *Member Guide for Chart Thai Party*. Bangkok: Bichtooldesign.
- Cherdcharasfah, K. (1995). *Biography and Viewpoint. Banham Silapa-Archa, the 21st Prime Minister of Thailand*. Bangkok: Soi Thong.
- Deutsch, K. W. (1974). *Politics and Government: How People Decide Their Fate* (2nd ed.). Boston: Houghton Mifflin.
- Khamsuk, S. (1995). *Thai Political Party System 1969-1991*. Ph.D. Dissertation (Political Science). Chulalongkorn University.
- Kiewkingkaew, S. (1980). *Introduction to political science*. Chiang Mai: Chiang Mai Book Center.
- Lasswell, H. D. (1958). *Politics: Who gets what, when, how*. Cleveland, OH: World.
- Macridis, R. C. (1967). *Politic parties: Contemporary trends and ideas*. New York: Harper & Row.

- Nakata, T. (1982). *Political Science: Theory, Concepts, Key Problems and Directions for Political Analysis in Political Theory Comparative politics And international politics*. Bangkok: Bannakit.
- Pakapaswiwat, S. (2003). *Political parties in Southeast Asia*. Bangkok, Thailand: The Publisher of Chulalongkorn University.
- Ruangskul, V. (1990). *The Formation and The Development of Chartthai Party*. Thesis Master of Art. Bangkok, Thailand. Graduate School, Chulalongkorn University.
- Sartori, G. (1976). *Parties and Party System: A Framework for Analysis*. New York: Cambridge University Press.
- Secretariat of the House of Representatives. (1989). *Minutes of the House of Representatives, 18th to 21st, ordinary session, 19-27 July 1989*.
- Setabutr, N. (2010). *Ratchakhru Group in Thai Politics*. Bangkok, Thailand: Thammasat University Printing House.
- Siamrath. (1990). *Announcement for the dismissal of the Minister of the Minister*. Siamrath, 41 (28 August), 2.
- Tantiratanapisan, V. (1989). *The process of power consolidation of field Marshal Srisdi Dhanarajata*. Thesis Master of Art. Bangkok, Thailand. Graduate School, Chulalongkorn University.
- Thanakit. (2009). *History of the Thai Prime Minister (Revisions and additions)*. Bangkok: Suwiriyaarn Printing.
- Thiamthanom, S. (2004). *Banham Silpa-archa and Prime Minister*. Bangkok, Thailand: Mitimai Printing.
- William, G. (1960). *The Two-Party System in the United States*. Princeton: Van Nostrand.
- Wolin, S. (1960). *Politics and Vistion: Continuity and Innovation in Western Political Thought*. Boston: Little, Brown.
- Wongkajonpaibul, K. (1996). *Thai Political Parties and the Control Mechanism of their MPs: A comparative Study of the Democrat Party and Charthai Party*. Thesis Master of Art. Bangkok, Thailand. Graduate School, Chulalongkorn University.

การศึกษาแนวคิดเรื่องสัมมาชีพและความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนา*

A Study of the Concept of Right Livelihood and Responsibility as Depicted in Buddhist Texts

¹ธนรัฐ สะอาดเยี่ยม, พระมหาเจริญสุข คุณวีโร, พระปราโมทย์ วาทโกวิโท และเกษศิรินทร์ ปัญญาเอก

¹Thanarat Sa-ard-iam, Phramaha Chareansuk Khunavero

Phra Pramote Vadakovido, and Kedsirin Panya-aek

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: thanarat.mcusr@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสัมมาชีพในพระพุทธศาสนา (2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนา (3) เพื่อศึกษาคุณค่าเกี่ยวกับสัมมาชีพและความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง นำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า สัมมาชีพ คือ การดำรงชีพที่มีความบริสุทธิ์ทั้งกาย, วาจา และใจ โดยไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น พุทธธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดสัมมาชีพ คือ หลักศีล 5 หลักอริยบท 4 หลักจักร 4 หลักอริยทรัพย์ 7 และหลักมรรค 8 การจัดการทรัพย์มี 2 ส่วน คือ 1) การจัดการทรัพย์ภายนอก ประกอบด้วยหลักการแสวงหา, หลักการบริหาร, การออมทรัพย์และหลักการใช้ทรัพย์ 2) การจัดการทรัพย์ภายในคืออริยทรัพย์ 7 เน้นปัญญาเป็นที่ตั้ง เป้าหมายของสัมมาชีพมี 3 ระดับคือ ระดับบุคคล, ระดับสังคม และระดับขั้นสูงสุดคือการบรรลุพระนิพพาน แนวคิดความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนานั้นเริ่มต้นจากการบำเพ็ญพุทธกิจของพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ด้าน และพุทธกิจ 5 ทั้งนี้เพื่อมุ่งประโยชน์ เกื้อกูล และความสุขของมวลมนุษย์ ความรับผิดชอบจึงเป็นภาระกิจที่บุคคลพึงปฏิบัติตามหน้าที่ต่อบุคคลอื่น หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบ คือ หลักกตัญญูกตเวที หลักพรหมวิหารธรรม หลักฆราวาสธรรม หลักสังคหวัตถุ หลักทิศ 6 หลักสัปปุริสธรรม หลักอปปริหานิยธรรม และหลักอารยวัติ ในพระพุทธศาสนานั้นคุณค่าของสัมมาชีพและความรับผิดชอบมี 5 อย่าง คือ คุณค่าระดับบุคคล, ระดับครอบครัว, ด้านระบบเศรษฐกิจ, ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านนวัตกรรมเทคโนโลยี ดังนั้น ฐานความคิดนี้จึงเป็นประโยชน์แก่ทุกภาคส่วนในการนำไปประยุกต์ใช้

คำสำคัญ: สัมมาชีพ; ความรับผิดชอบ; คัมภีร์พระพุทธศาสนา

* Received March 15, 2020; Revised March 26, 2020; Accepted April 25, 2020

Abstract

The research article objectives of the research were (1) to study the concept of right livelihood in Buddhism (2) to study the concept of responsibility in Buddhism and (3) to study the value of livelihood and responsibility in Buddhism. This research was the document research, by studying from Thai Tripitaka, Mahachulalongkornrajavidyalaya University's version and related academic documents, to present by descriptive analysis.

The results were found that the right livelihood was living with a purity of body, speech, and mind without causing trouble for both themselves and others. The Buddhadhamma that encourages livelihood consists of the five precepts, the four paths to accomplishment, the virtues wheeling one to propensity, the seven noble treasures, and the eightfold path. Property management had two parts 1) external asset management consists of principles of seeking property, management principles, saving principles and the rules of using property; 2) internal wealth management was the seven noble treasures, focusing on wisdom. The goals of livelihood were 3 levels: individual level, social level, and the highest level were achieving Nibbana. The concept of responsibility in Buddhism begins with the five Buddha's daily routine), aimed at the benefits and happiness of all human beings. Obligation was a duty that a person relies on to perform the duties towards another person, both inside and outside the family. The Buddha-dhamma encourages accountability consists of the principle of a grateful person, the holy abiding, the virtues of laypeople, the bases of sympathy, the six directions, the merits of a gentleman, the conditions of welfare and the noble growth were the principles the ideal society. In Buddhism, the value of the right livelihood and responsibilities were five values namely; the individual aspect, the family aspect, the economy, the environment, and technology innovation. Therefore, this concept will be beneficial to all stakeholders in applying.

Keywords: Right Livelihood; Responsibility; Buddhist Texts

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำคัญหนึ่งในโลก ที่มีหลักคำสอนที่มุ่งเน้นสร้างความสงบสุขของมวลมนุษยชาติ ซึ่งพระพุทธศาสนาได้มีหลักธรรมอันเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพ นั่นคือหลักแห่งสัมมาชีพ อันเป็นหลักแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องกับสัมมาอาชีวะ เป็นมรรควิธี 1 ใน 8 ข้อของหลักคำสอนทางสายกลาง ซึ่งในแนวความคิดเรื่องสัมมาชีพ ในนัยแห่งพระพุทธศาสนานั้น พระธรรมปิฎก

(ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ใน เศรษฐศาสตร์แนวพุทธว่า “เศรษฐศาสตร์สายกลางหรือเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา เนื่องด้วยมีระบบชีวิตหรือวิถีชีวิตในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่ามรรค นั่นก็คือข้อขัดๆ แล้วก็มีมัชฌิมาปฏิปทา คือ ความเป็นกลางๆ เป็นความพอดีนั่นเอง” (Phra Dhammapitaka (P.A.Payutto) 1995)

การประกอบอาชีพจะเป็นไปตามหลักแห่งมัชฌิมาหรือไม่นั้น เราต้องมองถึงสาเหตุ หรือต้นตอแห่งการประกอบอาชีพนั้นก็คือ หน้าที่กับความรับผิดชอบของแต่ละอาชีพ สำหรับแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบนั้น จุดเริ่มต้นเราต้องเข้าใจในแนวคิดในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ อันได้แก่ความแตกต่างระหว่างบุคคล การคำนึงถึงบุคคลในลักษณะผลรวม พฤติกรรมของมนุษย์ย่อมก่อให้เกิดขึ้นได้และจงใจได้ มนุษย์มีคุณค่าและศักดิ์ศรี มนุษย์มีความซับซ้อน ดั่งมีองค์ประกอบหลัก 5 ประการ ดังนี้ (1) ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Defenses) (2) การคำนึงถึงบุคคลในลักษณะรวม (A Whole person) (3) พฤติกรรมเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดได้และจงใจได้ (A caused behavior) (4) มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีของความเป็นคน (Dignity) และ (5) มนุษย์มีความซับซ้อนและมีความผันแปรเป็นอย่างมาก (Complex) (Sudassanee, 1995) ความรับผิดชอบจึงเป็นเครื่องชี้วัดลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ดีที่สำคัญอย่างหนึ่ง และความรับผิดชอบจึงเป็นลักษณะนิสัยและทัศนคติของบุคคล ซึ่งเป็นเครื่องผลักดันให้เกิดการปฏิบัติตามระเบียบ เคารพสิทธิของผู้อื่น ทำตามหน้าที่ของตนเอง และมีความซื่อสัตย์สุจริต การที่บุคคลมีลักษณะความรับผิดชอบ จะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความราบรื่น สงบสุข นอกจากนี้ ความรับผิดชอบยังเป็นคุณธรรมสำคัญในการพัฒนาประเทศด้วย ดังนั้นแล้ว ความรับผิดชอบจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการทำหน้าที่ ซึ่งการกระทำตามหน้าที่จะสมบูรณ์หรือไม่ ขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานหรือแนวความคิดของแต่ละสังคมมนุษย์ ซึ่งตามนัยของพระพุทธศาสนาได้มีชุดหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ที่มีอยู่ร่วมกันอยู่ในสังคม นั่นคือหลักทศก (Thai Tripitaka: 11/198-204/202-206) ซึ่งเป็นหลักแห่งการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในชีวิตประจำวัน มีความสัมพันธ์กันในหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน ซึ่งประเด็นแห่งความสัมพันธ์นี้เอง เราสามารถทราบสาเหตุได้ว่า เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตั้งแต่สถาบันเล็กสุดของสังคมอันเป็นรากฐานของการใช้ชีวิตของมนุษย์นั่นก็คือ สถาบันครอบครัว จนถึงความสัมพันธ์ในระดับใหญ่สุดหรือกว้างสุดนั่นก็คือสถาบันชาติ บุคคลจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขนั้นต้องเป็นคนที่มีความสัมพันธ์ดี มีความประพฤติเรียบร้อยดี มีคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรมประจำใจ มีหลักธรรมที่ยึดถือเป็นหลักแห่งการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข และในหลักแห่งการเกื้อกูลกันประสานสังคม อันเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันร่วมกันอย่างสร้างสรรค์สังคมให้มีความสุขมั่นคงสามัคคีมีเอกภาพนั่นก็คือสังคหวัตถุ (Thai Tripitaka: 11/140/167) ซึ่งเป็นธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หมายถึง หลักการครองใจคน, หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้, วิธีทำให้คนรัก, หลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน เหมือนลิมสลักรถที่ตรึงตัวรถไว้มิให้ชิ้นส่วนกระจายไป ทำให้รถแล่นไปได้ตามที่ต้องการ สำหรับสังคหวัตถุมีสี่ประการ คือ (1) ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน (แบ่งปันไปมา) (2) ปิยะวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน

(พูดจาจับใจ) (3) อุตถจริยา ช่วยเหลือกัน (ช่วยกิจกันไป) (4) สมนัตตา การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ โดยประพฤติตัวให้มีความเสมอดันเสมอปลาย วางตัวดีต่อกัน (นิสัยเป็นกันเอง)

ในส่วนขององค์กรภาคธุรกิจกับบุคลากรองค์กรภาคธุรกิจ ต้องมีวิสัยทัศน์ในส่วนแผนงานต้องมี พุทธธรรม (สาราณียธรรม 6 ประการ) วิสัยทัศน์มีพื้นฐานมาจาก (พรหมวิหาร 4) และองค์กรภาคธุรกิจเมื่อ กล่าวถึงความเจริญก้าวหน้าขององค์กร (จักร 4) ต้องมีสิ่งแวดล้อมที่ดี (ปฏิรูปเทศะ) ตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม ไม่ไกล หรือไกลเกินไป มีผู้ถือหุ้น คู่ค้าหรือคู่แข่งทางธุรกิจเป็นลักษณะ (สัปปริสังเสวะ) กับทำธุรกิจกับคนที่ดี หรือคู่ที่ดีเป็นและที่สำคัญหลักการต้องชัดเจน ตั้งอยู่ในพุทธธรรม คือเว้นจากมิชชาวนิชา การค้าขายผิดธรรม 5 ประการและมีสัมมาทิฐิการตั้งตนไว้ชอบ (อตตสมมาปณิธิ) และหลักการมีทุนทำไว้อ่อน คือ ทุนทรัพย์ ทุนสติปัญญา ทุนความร่วมมือ และทุนมนุษย์ที่เป็นบุคลากรที่เป็นองค์ประกอบในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นไป เพื่อสังคมทุกภาคส่วน (ปุพเพกตปุญญาตา) (Phramaha Sompong Santacitto, 2010) ในมุมมองของ สัมมาชีพและความรับผิดชอบนั้น นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้ให้ทรรศนะว่า “แนวทางการพัฒนาใหม่ ไม่ใช่ จิตดีพินา แต่มุ่งสร้างสัมมาชีพเต็มพื้นที่ที่เป็นเป้าหมาย การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่คือ ปัจจัยของการอยู่ร่วมกันด้วย สันติ ทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข และการเจริญเติบโตบนพื้นฐานของดุลยภาพ หลักสัมมาชีพจึงเป็นทั้ง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และศีลธรรมพร้อมกันไปอย่างบูรณาการ ฉะนั้น ยังมีสัมมาชีพกันมากเท่าใด เศรษฐกิจยิ่งดีขึ้น จิตใจดีขึ้น สังคมยิ่งดีขึ้น สิ่งแวดล้อมดียิ่งขึ้น และศีลธรรมยิ่งดีขึ้น ต่างจากจิตดีพินา เมื่อจิตดีพินา อย่างอื่นอาจจะไม่ดีขึ้นเป็นเงาตามตัว เพราะจิตดีพินาเป็นการวัดแบบแยกส่วนดังกล่าวแล้ว ฉะนั้น การมีสัมมาชีพ เต็มพื้นที่จึงเป็นตัววัดการพัฒนาที่ดีกว่าจิตดีพินา ดังนั้นแล้ว การมีสัมมาชีพ คือ การมีพอกินพอใช้ ทำให้ภูมิใจใน ตัวเอง มีศักดิ์ศรี ทำให้ไม่ยากทำไม่ดี และการมีสัมมาชีพถ้วนหน้าทำให้ไม่เบียดเบียนกัน” (Vasee, 2009) ดังนั้นแล้ว นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า “ระเบียบวาระใหญ่ที่สุดของมนุษยชาติคือการ หาทางอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุข” (Vasee, 2009) ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาในหลักธรรมเรื่องสัมมาชีพ และความรับผิดชอบต่อสังคม ที่มีปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ให้มีความกระจ่าง ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา และเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการธุรกิจ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสัมมาชีพในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมในพระพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาคุณค่าเกี่ยวกับสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อสังคมในพระพุทธศาสนา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานวิจัย 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนกำหนดกรอบในการวิจัย

กำหนดกรอบเนื้อหาในการวิจัย โดยให้อยู่ในประเด็นเกี่ยวกับสัมมาชีพและความรับผิดชอบ ดังมีปรากฏในพระพุทธศาสนา โดยมีข้อมูลในการศึกษาและเปรียบเทียบ ตามลำดับดังนี้

1) ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องสัมมาชีพในพระพุทธศาสนา

- (1) หลักสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อในพระพุทธศาสนา
- (2) คุณค่าของสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อในพระพุทธศาสนา

2) กำหนดกรอบการวิจัยจากวัตถุประสงค์ คือ

- (1) ศึกษาหลักสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อในพระพุทธศาสนา
- (2) ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าเกี่ยวกับสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อในพระพุทธศาสนา

2. ขั้นตอนคว่ำและรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าเอกสารและรายงานวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

- 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539
- 2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเศษ รวมทั้งที่เป็นเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยข้อมูลจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ และแหล่งข้อมูลอื่นๆ เช่น หนังสือ, บทความทางวิชาการ, งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง, อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

3. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลเอกสารมาตรวจสอบให้ถูกต้อง เพื่อวิเคราะห์ในเชิงสังเคราะห์เนื้อหาอธิบายความให้เห็นข้อเท็จจริง เพื่อตอบโจทย์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ โดยมีลำดับ ดังนี้ 1) แยกแยะประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ 2) สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่มาจากการรวบรวมข้อมูล 3) เรียบเรียงข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นไปที่หลักสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อในพระพุทธศาสนา โดยให้ตรงไปตามวัตถุประสงค์ และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

4. ขั้นสรุปและนำเสนอข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเรียบเรียงเขียนตามโครงสร้างเนื้อหา และนำข้อมูลทั้งหมดมา สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย ตามลำดับดังนี้ 1) เขียนเป็นรายงานการวิจัย 2) นำเสนอต่อสถาบันวิจัย 3) นำเสนอต่อคณะกรรมการ 4) แก้ไขจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

1.หลักสัมมาชีพในพระพุทธศาสนา

หลักสัมมาชีพนี้ คือ หลักของอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสังคม และมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้ ในมุมมองของพระพุทธศาสนา แปลว่า “การเป็นอยู่ หรือ การดำรงอยู่ที่ประกอบความบริสุทธิ์ทั้งทางกาย,ทางวาจา และทางใจ และละเว้นการดำรงอยู่ที่ปราศจากความทุจริตทั้งทางกาย,ทางวาจา และทางใจ ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและคนอื่น สัมมาชีพนั้นตรงกับคำว่า

“สัมมาอาชีวะ” แปลว่า การเลี้ยงชีพชอบ หนึ่งในมรรคมงคลแปด (Thai Tripitaka: 10/402/336) ดังนั้น หลักพุทธธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดสัมมาชีพประกอบด้วย (1) ศีล 5 ซึ่งเป็นกรอบพื้นฐานของการดำรงชีวิตของมนุษย์ (Thai Tripitaka: 22/32/19) (2) อธิธัมม 4 คือ คุณธรรมที่เอื้อต่อการทำงานทุกประเภท (Thai Tripitaka: 11/306/120) (3) หลักจักร 4 เสาหลักที่นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง นำไปสู่ความมั่งมีศรีสุข นำไปถึงจุดหมายที่ประสงค์ (Thai Tripitaka: 25/110/64) (4) สันโดษ หลักของความพอดี คุณธรรมที่ช่วยป้องกันความโลภของคนในโลกของทุนนิยม (Thai Tripitaka: 25/331/33) (5) อริยทรัพย์ 7 ทรัพย์ที่อยู่ข้างในตัวตน เริ่มจากความเชื่อที่มั่นคง มีหลักในการดำเนินชีวิต ความละเอียดใจในการทุจริตคอร์รัปชัน ความกลัวต่อผลกระทบไม่มี ความรอบรู้ มีข้อมูลข่าวสารมาก ละการแบ่งปันเพื่อแผ่ต่อคนในสังคมด้วยกัน และการรู้จักใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาทุกอย่าง (Thai Tripitaka: 33/330/134) และ (6) มรรค มรรคมงคล 8 ที่ยึดมั่น หลักความพอเพียงตามแนวทางมัชฌิมาปฏิปทา (Thai Tripitaka: 4/13/20-21) หลักการของสัมมาชีพจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับหลักสัมมาอาชีวะในมรรค 8 ดังนั้น หลักสัมมาอาชีวะจึงเป็นจุดเริ่มต้นของสัมมาชีพ อนึ่ง ประเภทของสัมมาชีพนั้น แยกออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) สัมมาชีพทางกาย ได้แก่กายสุจริต 3 คือ ไม่เบียดเบียนคนอื่นด้านร่างกาย, ไม่ทุจริตคอร์รัปชัน, และไม่ผิดในกาม (Thai Tripitaka: 13/709/489-490) (2) สัมมาชีพทางวาจา ได้แก่สัมมาวาจา 4 คือ ไม่พูดเท็จ เว้นวาจาหยาบ พูดอยู่ในกรอบศีลธรรม พูดแต่สิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์และเอื้อในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (Thai Tripitaka: 25/5/7) และ (3) สัมมาชีพทางใจ 3 อย่าง คือ ไม่โลภ, งดเว้นการรุกรานคนอื่นและสิ่งแวดล้อม และยึดมั่นในความเห็นที่ถูกต้อง (Thai Tripitaka: 11/140/167) ในประเด็นของการจัดการทรัพย์นั้น แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การจัดการทรัพย์ภายนอก ซึ่งแบ่งออกไปได้อีก 4 ประการ คือ 1) หลักการแสวงหาทรัพย์ ต้องคำนึงถึงว่าจะได้มาอย่างไร การแสวงหาทรัพย์เป็นไปโดยชอบธรรม ยินดีที่ตามหามาได้ มีสติกำลังทุ่มเทลงไป ได้เท่าไรก็พอใจ ยินดีในสิ่งที่หาได้โดยชอบธรรม ไม่ทุจริตฉ้อโกง (Thai Tripitaka: 25/54/340-341) 2) หลักการบริหารทรัพย์ คือ แบ่งทรัพย์ที่หามาได้เป็น 3 ส่วนได้แก่ 1 ส่วน เลี้ยงดูคนในครอบครัว 2 ส่วนลงทุนประกอบกิจการ ส่วนที่ 3 เก็บเอาไว้ในยามที่ฉุกเฉิน เป็นการออมทรัพย์ไปในตัว 3) หลักการออมทรัพย์ การออมทรัพย์หรือการรักษาทรัพย์ ตลอดจนการสะสมทุน ด้านหนึ่งเป็นการออมไว้เป็นทุนทำงาน (Thai Tripitaka: 11/256/211-212) และ 4) หลักการใช้ทรัพย์ คือ ด้านหนึ่งเลี้ยงตนเอง เลี้ยงบิดามารดา เลี้ยงครอบครัว และคนในความรับผิดชอบให้มีความสุข เพื่อแผ่แบ่งปันเพื่อไม่ตรีจิตมิตรภาพ และใช้จ่ายทรัพย์นั้นทำความดีบำเพ็ญประโยชน์ เช่น การทำบุญอุทิศให้ผู้ตายซึ่งจะมีญาติหรือไม่ก็ตาม ไม่หลักเลี้ยงชีพอาชีวะ หรือการบริจาคทาน (Thai Tripitaka: 18/364/419-430) และ 2) การจัดการทรัพย์ภายใน คืออริยทรัพย์ 7 ประกอบด้วย (1) ทรัพย์คือศรัทธา (2) ทรัพย์คือศีล (3) ทรัพย์คือhiri (4) ทรัพย์คือโอตตปปะ (5) ทรัพย์คือสุตะ (6) ทรัพย์คือจาคะและ (7) ทรัพย์คือปัญญา (Thai Tripitaka: 23/4/8) เป้าหมายของสัมมาชีพมี 3 ระดับคือ เป้าหมายระดับบุคคล ระดับสังคม และเป้าหมายระดับขั้นสูงสุด คือการเข้าถึงสภาวะที่ปราศจากปัญหาในการดำเนินชีวิตนั้น

2. แนวคิดความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนา

(1) แนวคิดความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนานั้นเริ่มต้นจากการบำเพ็ญพุทธกิจของพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ด้าน คือ โลกัตถจริยา, ญัตตัตถจริยา และพุทธัตถจริยา (Thai Atthakatha Tripitaka: 1/104) ผนวกกับพุทธกิจ 5 ที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญตลอด 45 พรรษา และพุทธโอวาทที่ส่งสมณทูตออกไปเผยแผ่พุทธธรรมครั้งแรกที่มุ่ง 3 ด้าน คือ ประโยชน์, เกื้อกูล และความสุขของมวลมนุษย์ (Thai Tripitaka: 4/32/40) ความหมายของความรับผิดชอบตามหลักพระพุทธศาสนา หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบนั้น มีอยู่ 9 หัวข้อหลักด้วยกันคือ (1) ความรู้จักสำนึกในบุญคุณและคุณค่าของทุกสรรพสิ่งที่มนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ตอบแทนต่อสิ่งนั้นอย่างรู้จักคุณค่าด้วยสามัญสำนึก (กตัญญูกตเวที) (Thai Tripitaka: 20/364/108) (2) หลักของการอยู่ในสังคม คือ มีความรักต่อกัน (เมตตา) เข้าอกเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน (กรุณา) ชื่นชมในความสำเร็จและความเจริญรุ่งเรืองของคนอื่น (มุทิตา) และหากเกินวิสัยที่จะควบคุม ต้องรู้จักปล่อยวางอย่างรับผิดชอบ (อุเบกขา) (Thai Tripitaka: 11/308/208) (3) หลักขรรวาสธรรม อันประกอบด้วย มีความจริงใจต่อกัน (สัจจะ) รู้จักปรับปรุงเองให้ก้าวหน้า (ทมะ) ยืนหยัดในการทำงาน (อดทน) และมีจิตสาธารณะอาสาต่อสังคมด้วยกันต้องรู้จักเผื่อแผ่ (จาคะ) (Thai Tripitaka: 15/246/155) (4) สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย การให้ (ทาน) มีการสื่อสารในสิ่งที่เป็ณคุณ (ปิยวาจา) มีจิตอาสาเสียสละแรงใจ และเวลา (อตถจริยา) และ ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมหรือไม่เลือกปฏิบัติ (สมานตตตต) (Thai Tripitaka: 21/32/50-51) (5) การรู้จักปฏิบัติตามหน้าที่ตามความรับผิดชอบเป็นผู้ประสานทุกทิศ (ทิศ 6) (Thai Tripitaka: 11/242-284/199-218) (7) สัปปริสธรรม 7 คือ รู้จักหลักการ, รู้จักประโยชน์ที่มุ่งหวัง, รู้จักตนเอง, รู้จักพอเพียง, รู้จักกาล, รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล (Thai Tripitaka: 11/330/134) (8) หลักอภิธานิยธรรม 7 ที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการทำงานทุกองคคัพพให้ประสบความสำเร็จ (Thai Tripitaka: 10/68/86) และเป้าหมายสูงสุดในสังคมที่คนทุกคนมีความรับผิดชอบ ก็คือ การเป็นสังคมแห่งอารยะ ซึ่งเรียกว่า อารยวัณิ มีอยู่ 5 ประการ คือ เจริญด้วยจิตใจ (ศรัทธา) เจริญด้วยความประพฤติ (ศีล) เจริญด้วยความรู้วิทยาการสมัยใหม่ (สุตะ) เจริญด้วยจิตสาธารณะ (จาคะ) และเป็น สังคมอุดมปัญญา (ปัญญา) (Thai Tripitaka: 22/63-64/91-92) ส่วนประเภทของความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนานั้นแบ่งออกย่อยเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ความรับผิดชอบของสมาชิกในครอบครัว ประกอบด้วย พ่อแม่-บุตรธิดา, สามเณร-ภรรยา และ 2) ความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกครอบครัว ประกอบด้วย ครูอาจารย์-ศิษย์, กุลบุตร-มิตรสหาย, นายจ้าง-ลูกจ้าง และกุลบุตร-สมณพราหมณ์ ซึ่งมีหน้าที่แตกต่างกันตามความรับผิดชอบ (Thai Tripitaka: 11/140/167) ในส่วนของวิธีเสริมสร้างความรับผิดชอบตามหลักพระพุทธศาสนา นั้นแบ่งออกได้ 3 ระดับคือ 1) ระดับบุคคล 2) ระดับครอบครัว และ 3) ระดับสังคม

(2) แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม CSR ทั่วไป

คำว่า “ความรับผิดชอบต่อสังคม” ตัวย่อในภาษาอังกฤษ คือ “CSR” ย่อมาจากคำว่า Corporate Social Responsibility ซึ่งมีความหมายดังนี้ 1) C (Corporate) หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินไปเพื่อแสวงหาผลกำไร 2) S (Social) หมายถึง กลุ่มคนหรือสังคม มีวิธีร่วมกันทั้งโดยธรรมชาติหรือโดยเจตนารวมถึงสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบรอบที่มีความสัมพันธ์กัน และ 3) R (Responsibility) หมายถึง การยอมรับ

ทั้งผลดีผลเสียข้อดีข้อด้อยในกิจกรรมที่ได้ทำ รวมถึงการสร้างสรรค์และบำรุงรักษา แก่ไข สิ่งที่ส่งผลกระทบต่อไปยังผู้ที่มีส่วนได้เสียในสังคมนั้น ๆ ดังนั้น CSR คือ การดำเนินกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกองค์กรที่ทำให้ความสำคัญและคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม ด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กร หรือนำทรัพยากรที่อยู่นอกองค์กรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อองค์กรและส่วนร่วม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน ในการดำเนิน CSR จึงมีผลดีต่อธุรกิจ คือ การบริหารความน่าเชื่อถือ การจัดการความเสี่ยง การคัดเลือกและสร้างแรงจูงใจในการทำงาน และรักษาพนักงานดี ๆ ให้อยู่กับบริษัท ด้านความสัมพันธ์ของนักลงทุนและการเข้าถึงเงินทุน การเรียนรู้และนวัตกรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันและจุดยืนในตลาดเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงาน และการยอมรับของสังคมต่อการดำเนินงานของบริษัทความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น ขอบเขตของ CSR จึงครอบคลุม 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านชุมชน 2) ด้านสุขภาพและสวัสดิการ 3) ด้านการศึกษา 4) ด้านสิทธิมนุษยชน 5) ด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ 6) ด้านสิทธิของผู้บริโภค และ 7) ด้านวัฒนธรรม (Phramaha Suthit Aphakaro, 2008) ดังนั้น CSR จึงเป็นฐานความคิดด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นเครื่องมือในการบริหารที่ได้รับความน่าเชื่อถือว่าจะสามารถช่วยให้องค์กรภาคธุรกิจดำเนินกิจการให้เติบโตได้อย่างมั่นคงไปพร้อม ๆ กับความอยู่ดีของผู้คน ชุมชน และความยั่งยืนของสังคม ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาองค์กรภาคธุรกิจให้เป็นบริษัทธรรมาภิบาล ที่มีเป้าหมายการดำเนินการให้เกิดดุลยภาพทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

3. คุณค่าของสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อตามแนวพระพุทธศาสนา แบ่งออกได้ 5 ประเด็น คือ

(1) **คุณค่าต่อมนุษย์หรือระดับปัจเจกบุคคล** คือ คุณค่าของสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อในระดับปัจเจกหรือในระดับบุคคลนั้น ผู้ประกอบการควรปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์, และควรเว้นอบายมุขทั้งปวง พร้อมทั้งพึงตั้งตนให้อยู่ในหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม

(2) **คุณค่าต่อสถาบันครอบครัว**

(2.1) **คุณค่าในด้านมาตรการการสร้างเศรษฐกิจของครอบครัว** คือ ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว บนพื้นฐานของหลักเศรษฐกิจ คือ มุ่งให้แต่สมาชิกในครอบครัวได้ปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเองให้สมบูรณ์ ตามหลักของทศ 6 หากสมาชิกในครอบครัวได้ประพฤติและปฏิบัติหน้าที่ของตนตามความรับผิดชอบต่ออย่างสมบูรณ์ แล้ว ครอบครัวนั้น ก็สามารถสร้างความเป็นครอบครัวที่เข้มแข็งได้ โภคทรัพย์ภายนอกของครอบครัวนั้นก็ย่อมพอกพูน และบริบูรณ์

(2.2) **คุณค่าในด้านการป้องกันความเสื่อมของครอบครัว** คือ การปฏิบัติตามหลักหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม ซึ่งได้แก่ แสวงหาของที่หาย (2) การซ่อมแซมของที่เก่า (3) รู้จักบริโภค และ (4) ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน

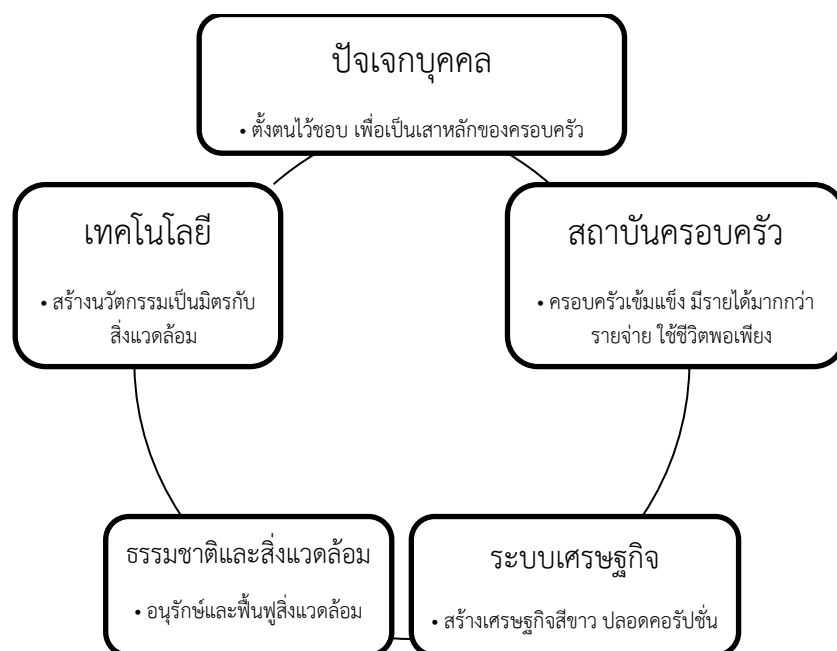
(2.3) **คุณค่าในมาตรการ การบริหารโภคทรัพย์ของครอบครัว** คือ พระพุทธศาสนายกย่องบุคคลที่มีคุณธรรม ประพฤติปฏิบัติตาม หลักศีลธรรมอันดีงามว่าเป็นบุคคลชั้นสูง

(2.4) **คุณค่าในมาตรการ การแก้ไขปัญหภายในครอบครัว** คือ ครอบครัวใดมุ่งหวังความเจริญของตระกูลและครอบครัว ครอบครัวนั้น พึงป้องกันอบายมุข 6

(3) **คุณค่าต่อระบบเศรษฐกิจ** คือ การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่จึงควรเป็นเป้าหมายและดัชนีวัดการพัฒนาพื้นที่ หมายถึง หมู่บ้านหรือชุมชน ตำบลหรือท้องถิ่น และจังหวัด ควรมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่

(4) **คุณค่าต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** คือ หากคนเรารู้จักการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าโดยยึดหลักสัมมาชีพ และดำเนินชีวิตภายใต้หน้าที่และความรับผิดชอบต่อทุกสรรพสิ่ง

(5) **คุณค่าด้านการสร้างนวัตกรรมเทคโนโลยีที่เป็นมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม** คุณค่าในด้านนี้ มุ่งในการประดิษฐ์ การผลิต การใช้เทคโนโลยี เพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์ธรรมชาติโดยตรง มีมากมายหลายอย่างเพิ่มเติมขึ้นๆ มีการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกื้อกูลไม่ทำลายธรรมชาติ เทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงาน หรือใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่กล่าวมา คุณค่าของสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนานั้น สามารถเขียนเป็นแผนภูมิภาพ ได้ดังแผนภูมิภาพที่ 1 ดังนี้

แผนภูมิภาพที่ 1: คุณค่าของสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สัมมาชีพในพระพุทธศาสนา คือ แนวคิดเรื่องการดำเนินชีวิตที่มีความบริสุทธิ์ทั้งทางกาย, ทางวาจา และใจ โดยปราศจากการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น รวมทั้งสิ่งแวดล้อม หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดสัมมาชีพประกอบด้วย (1) หลักศีล 5 กรอบมาตรฐานการดำเนินชีวิตของมนุษย์ (Thai Tripitaka: 22/32/19) (2) หลักอิทธิบาท 4 ที่ช่วยในการทำงานให้สำเร็จ (Thai Tripitaka: 11/306/120) (3) หลักจักร 4 ที่เอื้อให้เข้าไปสู่ความมั่งมีศรีสุข (Thai Tripitaka: 25/110/64) (4) หลักสันโดษ เกราะคุณธรรมป้องกันความโลภ (Thai Tripitaka: 25/331/33) (5) อริยทรัพย์ 7 คือ ทรัพย์สินภายในที่บุคคลควรมี (Thai Tripitaka: 33/330/134) และ (6) หลักมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินสัมมาชีพ ที่ยึดมั่นหลักความพอเพียงตามแนวทางมัชฌิมาปฏิปทา (Thai Tripitaka: 4/13/20-21) ในหลัก

พุทธธรรมนั้นได้แบ่งประเภทของสัมมาชีพออก 3 ระดับ คือ (1) ระดับกาย คือ การไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ด้านร่างกาย (2) ระดับวาจา คือ มีสัมมาวาจา และ (3) ระดับจิตใจ คือ มีความเห็นที่ถูกต้อง จดเว้นการเบียดทุกสรรพสิ่ง (Thai Tripitaka: 13/709/489-490) ซึ่งหลักพุทธธรรมดังกล่าวนี้ มุ่งเน้นให้มนุษย์รู้จักใช้ชีวิตที่มีความสมดุลทั้งกายใจ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสีที่ได้กล่าวเอาไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ..เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม เศรษฐกิจพื้นฐาน และเศรษฐกิจชุมชน (Vasee, 2009) หลักสัมมาชีพในการจัดการทรัพยากรนั้น มี 2 ลักษณะคือ (1) การจัดการทรัพยากรภายนอก มุ่งเน้นให้เว้นมิฉ้อฉลชีวิต ประกอบสัมมาอาชีพ คือ ไม่ได้เน้นจำนวนทรัพยากรที่พึงมี แต่เน้นที่เหตุของการได้มาของทรัพยากร (2) ทรัพยากรเรียกว่าอริยทรัพย์ ซึ่งบุคคลพึงมีเพื่อประกอบกิจให้สมบูรณ์ทั้งภายนอกและภายใน (Thai Tripitaka: 23/4/8) ส่วนเป้าหมายของสัมมาชีพนั้นมี 3 ระดับ ระดับบุคคล เน้นการรู้จักใช้ชีวิตอย่างสมดุลและพอเพียง ระดับสังคม เน้นการไม่เบียดเบียนทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อม และระดับสูงสุด คือคือการเข้าถึงสภาวะที่ปราศจากปัญหาในการดำเนินชีวิตนั้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ซึ่งมีอยู่ 3 หลักคือ (1) ความพอประมาณ (2) ความมีเหตุผล (3) ความมีภูมิคุ้มกันที่ดี (Theerathanachaiikul, 2014)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวคิดความรับผิดชอบต่อพระพุทศศาสนา นั้นเริ่มต้นจากการบำเพ็ญพุทธกิจทั้ง 3 ด้านของพระพุทธเจ้าตลอด 45 ปีของพระพุทธองค์ (Thai Atthakatha Tripitaka: 1/104) และปรากฏเด่นชัดจากการส่งสมณทูตออกไปเผยแผ่พุทธธรรมครั้งแรก (Thai Tripitaka: 4/32/40) ดังนั้น หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบต่อประกอบด้วย (1) หลักความกตัญญูกตเวที คือ ความรู้จักสำนึกในบุญคุณและคุณค่าของทุกสรรพสิ่งที่มนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ตอบแทนต่อสิ่งนั้นอย่างรู้จักคุณค่าด้วยสามัญสำนึก (Thai Tripitaka: 20/364/108) (2) หลักพรหมวิหารธรรม ที่เป็นหลักการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเข้าใจ และเข้าถึง (Thai Tripitaka: 11/308/208) (3) หลักขรรวาสธรรม คุณธรรมที่เอื้อต่อการครองเรือน (Thai Tripitaka: 15/246/155) (4) หลักสังคหวัตถุ คุณธรรมเครื่องเหนี่ยวนำให้คนอยู่ด้วยในสังคม (Thai Tripitaka: 21/32/50-51) (5) หลักทศ 6 กรอบพื้นฐานของการสร้างความรับผิดชอบต่อคนในสังคม (Thai Tripitaka: 11/242-284/199-218) (7) หลักสัปปริสธรรม คุณธรรมที่เอื้อในการดำเนินชีวิตในสังคม (Thai Tripitaka: 11/330/134) (8) หลักอปริหานิยธรรม กลไกคุณธรรมในการขับเคลื่อนสังคมบนพื้นฐานแห่งสันติสุข (Thai Tripitaka: 10/68/86) และประการสุดท้าย คือ (9) หลักอารยวัติ คือ สังคมแห่งอุดมคติ (Thai Tripitaka: 22/63-64/91-92) หลักพุทธธรรมเหล่านี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ฟิลิป คอตเลอร์ ที่ได้เสนอแนวคิดว่า หลักความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) คือ รูปแบบการแนวใหม่ การดำเนินธุรกิจเพียงแค่หวังผลกำไรไม่เพียงพอ ควรวางแผนกลยุทธ์การตลาดอย่างมีจริยธรรม ห่วงใยต่อสังคม นำไปสู่ความพึงพอใจของลูกค้า ก่อให้เกิดผลกำไรที่ยั่งยืน ยกระดับคุณภาพชีวิต (Singchoo, 2014) ประเภทความรับผิดชอบต่อนั้นมี 2 ประเภทคือ (1) ความรับผิดชอบต่อสมาชิกในครอบครัวประกอบด้วย พ่อแม่-บุตรธิดา, สามี-ภรรยา (2) ความรับผิดชอบต่อสังคม ประกอบด้วย ครูอาจารย์-ศิษย์, กุลบุตร-มิตรสหาย, นายจ้าง-ลูกจ้าง และกุลบุตร-สมณพราหมณ์ ประเภทความรับผิดชอบต่อสังคมนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมของสภารัฐกิจโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Business Council Sustainable Development)

ที่ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร คือความมุ่งมั่นหรือพันธะที่ธุรกิจมีอยู่อย่างต่อเนื่องในการที่จะประพฤติอย่างมีจริยธรรม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้ใช้แรงงาน รวมถึงครอบครัวของเขาเหล่านั้น ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจในการพัฒนาท้องถิ่นและสังคมในวงกว้าง (Theerathanachaikul, 2014)

ดังนั้น แนวคิดความรับผิดชอบต่อพระพุทธานุภาพ จึงมีหลักแนวคิดมาจากพระจริยวัตรทั้ง 3 ด้านของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วย 1) โลกัตถจริยา คือ มิติการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมในทุกภาคส่วน 2) ญาติัตถจริยา คือ มิติของครอบครัว รวมทั้งสมาชิกในเครือญาติ ทั้งญาติในสายโลหิต และญาติทางธรรม และ 3) พุทธัตถจริยา คือ มิติของการบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะผู้นำขององค์กรที่มุ่งการสร้างสังคมที่พึงปรารถนา ที่ตั้งอยู่บนฐานของความสมดุลระหว่างบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมเป็นที่ตั้ง ในการดำเนินพระจริยวัตรของพระพุทธเจ้านั้น พระพุทธองค์ทรงเริ่มจากโลกัตถจริยา คือ คำนึงถึงประโยชน์สุขของสังคม ซึ่งเป็นมิติความรับผิดชอบต่อภายนอกเป็นเบื้องต้นก่อน จึงค่อยโปรดพระประยูรญาติทางสายโลหิตและก่อตั้งองค์กรสังฆะเพื่อพัฒนาเป็นสังคมต้นแบบ ทั้งญาติัตถจริยา และพุทธัตถจริยา จึงจัดเป็นความรับผิดชอบต่อมิติภายในจากประเด็นดังกล่าวนี้ ย่อมสะท้อนให้เห็นชัดว่า ความรับผิดชอบต่อแนวทางพระพุทธานุภาพนั้นมีมิติที่กว้างและละเอียดกว่าแนวความคิดของความรับผิดชอบต่อทั่วไป (CSR) ที่มุ่งแต่ความรับผิดชอบต่อทางสังคมซึ่งเป็นมิติความรับผิดชอบต่อภายนอกเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อมิติภายใน คือ ครอบครัว ที่เป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุด แต่มีความสำคัญมากที่สุดของสังคม ดังนั้น หากสถาบันครอบครัวมีความมั่นคง สังคมก็จะเข้มแข็งไปด้วย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า คุณค่าของสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อแนวพระพุทธานุภาพมี 5 ด้าน คือ (1) คุณค่าต่อมนุษย์หรือระดับปัจเจกบุคคล (2) คุณค่าต่อสถาบันครอบครัว ในคุณค่าต่อสถาบันครอบครัวนั้น แบ่งได้ 4 ประการ คือ (1) คุณค่าในด้านมาตรการการสร้างเศรษฐกิจของครอบครัว (2) คุณค่าในด้านการป้องกันความเสี่ยงของครอบครัว (3) คุณค่าในมาตรการ การบริหารโรคภัยไข้เจ็บของครอบครัว (4) คุณค่าในมาตรการ การแก้ไขปัญหาภายในครอบครัว (3) คุณค่าต่อระบบเศรษฐกิจ (4) คุณค่าต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (5) คุณค่าด้านการสร้างนวัตกรรมเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คุณค่าของสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุเมธ กาญจนพันธุ์ ซึ่งได้ทำการศึกษา เรื่องกลยุทธ์การบริหารจัดการความรับผิดชอบต่อองค์กรธุรกิจ พบว่า ปัจจุบันองค์กรธุรกิจมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจว่าเป็นวิธีที่จะขับเคลื่อนให้องค์กรมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยจะมีการจัดการที่เป็นเชิงกลยุทธ์มากยิ่งขึ้น มีการจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินการด้านนี้โดยเฉพาะ มีการมุ่งเน้นการเข้ามามีส่วนร่วมของพนักงาน คู่ค้ามากขึ้น และจะมีการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ โดยเฉพาะ (Kanchanapan, 2008)

ดังนั้น คุณค่าของสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อแนวพระพุทธานุภาพจึงเป็นฐานความคิดให้กับองค์กรธุรกิจ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินธุรกิจ (Stakeholder) สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

ถูกต้อง และเอื้อต่อการสร้างความน่าเชื่อถือ, การยอมรับ, ลดความเสี่ยงของบริษัท รวมทั้งประโยชน์ในการคัดเลือกพนักงาน การเข้าถึงแหล่งทุน และการนวัตกรรมของบริษัท เพื่อเป็นบรรษัทธรรมาภิบาลในที่สุด

สรุป

หลักสัมมาชีพนี้ในส่วนของสัมมาชีพในพระพุทธศาสนานั้น คือ การเป็นอยู่ หรือการดำรงอยู่ที่ประกอบความบริสุทธิ์ทั้งทางกาย,ทางวาจา และทางใจ ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและคนอื่น ในพระพุทธศาสนานั้นมีหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดสัมมาชีพประกอบด้วย หลักพุทธธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดสัมมาชีพประกอบด้วย (1) ศีล 5 ซึ่งเป็นกรอบพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ (2) อธิปไตย 4 อันเป็นคุณธรรมที่เอื้อต่อการงานทุกประเภท (3) หลักจักร 4 เสาหลักที่นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง นำไปสู่ความมั่งมีศรีสุข (4) สันโดษ หลักของความพอดี คุณธรรมที่ช่วยป้องกันความโลภของคนในโลกของทุนนิยม (5) อริยทรัพย์ 7 ทรัพย์ที่อยู่ข้างในตัวตน เริ่มจาก มีความเชื่อที่มั่นคง มีหลักในการดำเนินชีวิต ความละเอียดใจ ในการทุจริตคอร์รัปชัน ความกลัวต่อผลกระทบไม่มี ความรอบรู้ มีข้อมูลข่าวสารมาก และการแบ่งปันเพื่อแผ้วถางคนในสังคมด้วยกัน ประการการสุดท้าย คือ การรู้จักใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาทุกอย่าง (6) มรรค มรรคมีองค์ 8 อันเป็นแนวทางการดำเนินสัมมาชีพ ที่ยึดมั่นหลักความพอเพียงตามแนวทางมัชฌิมาปฏิปทา คือไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น มุ่งหวังประโยชน์สูงสุด ในประเด็นของการจัดการทรัพย์นั้น แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การจัดการทรัพย์ภายนอก ซึ่งแบ่งออกไปได้อีก 4 ประการ คือ 1) หลักการแสวงหาทรัพย์ 2) หลักการบริหารทรัพย์ 3) หลักการออมทรัพย์ และ 4) หลักการใช้ทรัพย์ และ 2) การจัดการทรัพย์ภายใน คือ อริยทรัพย์ 7 เป้าหมายของสัมมาชีพมี 3 ระดับคือ 1) เป้าหมายระดับบุคคล 2) เป้าหมายระดับสังคม และ 3) เป้าหมายระดับขั้นสูงสุด คือการเข้าถึงสภาวะที่ปราศจากปัญหาในการดำเนินชีวิตนั้นคือ การบรรลุพระนิพพาน หลักของสัมมาชีพมีที่มาจากเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ที่ต้องการสร้างพื้นฐาน คือ ความพอดี พอกิน เศรษฐกิจพอเพียง คือ การมีชีวิตที่อยู่อย่างพอดี พอใช้ อิ่มชุนตนเองได้ หากมีเกินพอก็นำไปขายได้ เพื่อเพิ่มมูลค่า แต่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความชอบธรรม คำว่า “ความพอเพียง” นั้น มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ (1) ความพอประมาณ (2) ความมีเหตุผล (3) ความมีภูมิคุ้มกันที่ดี 2) เรื่องแนวคิดความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนา ดังที่กล่าวมานี้ เพื่อให้เห็นภาพรวมอย่างชัดเจน นั้นผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นคือ ประเด็นที่ 1: แนวคิดความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนา นั้นเริ่มต้นจากการบำเพ็ญพุทธกิจของพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ด้าน คือ โลกัตถจริยา, ญาติัตถจริยา และพุทธัตถจริยา ผนวกกับพุทธกิจ 5 ที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญตลอด 45 พรรษา และพุทธโอวาทที่ส่งสมณทูตออกไปเผยแผ่พุทธธรรมครั้งแรกที่มุ่งประโยชน์ 3 ด้าน คือ ประโยชน์, เกื้อกูล และความสุขของมวลมนุษย์ ความรับผิดชอบ คือ กิริยาที่บุคคลพึงปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นทั้งภายในและภายนอกครอบครัวนั่นเอง หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อผู้อื่นมีอยู่ 9 หัวข้อหลัก คือ (1) ความรู้จักสำนึกในบุญคุณและคุณค่าของทุกสรรพสิ่งที่มนุษย์เข้าไปเกี่ยวข้องกับด้วยสามัญสำนึก (2) หลักของการอยู่ในสังคม คือ มีความรักต่อกัน เข้าอกเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ชื่นชมในความสำเร็จของคนอื่น และรู้จักปล่อยวางอย่างรับผิดชอบ (3) หลักขรราวาสธรรม คือ มีความจริงใจต่อกัน ผิดผนตนเพื่อก้าวหน้า ยืนหยัดในการทำงาน และมีจิตสาธารณะ (4) สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย การให้ มีการสื่อสารในสิ่งที่เป็นคุณ

มีจิตอาสาเสียสละแรงใจ และเวลาและปฏิบัติอย่างเท่าเทียมหรือไม่เลือกปฏิบัติ (5) การรู้จักปฏิบัติตามหน้าที่ตามความรับผิดชอบเป็นผู้ประสานทุกทิศ (7) สัปปริสธรรม 7 คือ รู้จักหลักการ, รู้จักประโยชน์ที่มุ่งหวัง, รู้จักตนเอง, รู้จักพอเพียง, รู้จักกาล, รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคลหลักการบริหารนิยธรรม 7 ที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการทำงานทุกองคาพยพให้ประสบความสำเร็จ และเป้าหมายสูงสุดในสังคมที่คนทุกคนมีความรับผิดชอบ คือ การเป็นสังคมแห่งอารยะ ซึ่งเรียกว่า อารยวัฑฒิ มีอยู่ 5 ประการ คือ เจริญด้วยจิตใจ เจริญด้วยความประพฤติกุศล เจริญด้วยความรู้วิทยาการสมัยใหม่ เจริญด้วยจิตสาธารณะ และเป็นสังคมอุดมปัญญา คุณค่าของสัมมาชีพและความรับผิดชอบตามหลักของพระพุทธศาสนามี 5 อย่าง ได้แก่ (1) คุณค่าในระดับปัจเจกบุคคล คือ บุคคลควรปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ โดยงดเว้นจากอบายมุข และตั้งตนอยู่ในหลักกุลจักริฐติธรรม (2) คุณค่าต่อสถาบันครอบครัว แบ่งได้ 4 ข้อ ได้แก่ 1) คุณค่าในด้านมาตรการสร้างเศรษฐกิจสมบัติของครอบครัว คือ ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวตามหลักทศ 6 2) คุณค่าในด้านการป้องกันความเสื่อมของครอบครัว คือ การปฏิบัติตามหลักกุลจักริฐติธรรม ประกอบด้วย การแสวงหาของที่หาย, ซ่อมแซมของเก่า, รู้จักบริโภคและตั้งคนดีเป็นพ่อแม่เรือน 3) คุณค่าในมาตรการด้านการบริหารโภคทรัพย์ของครอบครัว คือ ยกย่องบุคคลผู้มีคุณธรรมให้เป็นผู้นำครอบครัว 4) คุณค่าในมาตรการ การแก้ไขปัญหาภายในครอบครัว คือ ป้องกันสมาชิกในครอบครัวจากอบายมุข 6 (3) คุณค่าต่อระบบเศรษฐกิจ คือ การนำหลักสัมมาชีพเต็มพื้นที่มาเป็นเป้าหมายและดัชนีชี้วัดการพัฒนาเศรษฐกิจ (4) คุณค่าต่อสิ่งแวดล้อม คือ รู้จักการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และดำเนินชีวิตภายใต้หน้าที่และความรับผิดชอบต่อทุกสรรพสิ่ง และ (5) คุณค่าด้านการสร้างนวัตกรรมเทคโนโลยี คือ เน้นการประดิษฐ์และการใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์ธรรมชาติ

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

(1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในส่วนของภาคนโยบาย คือภาครัฐ ควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศภายในกรอบการบริหารงานแบบธรรมาภิบาลอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมในฐานองค์กรที่ให้การสนับสนุนในเชิงนโยบายและงบประมาณ ทั้งให้การสนับสนุนความรู้ กระบวนการและงบประมาณที่สอดคล้องกับภาระที่ต้องดำเนินการ (2) ภาคผู้ประกอบการ คือภาคของนักธุรกิจ (3) ภาคผู้มีส่วนในการส่งเสริมหลักธรรม คือ ภาคคณะสงฆ์ ต้องกำหนดยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับครบวงจร และบูรณาการการทำงานที่เป็นระบบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนให้ผู้ประกอบการธุรกิจ ได้นำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ หรือบูรณาการกับการประกอบอาชีพ โดยเน้นพัฒนาจากสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน (4) ภาคมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่มีพันธกิจหลักคือผู้รับผิดชอบในการถ่ายทอดแนวคิด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่องแนวคิดหลักสัมมาชีพและความรับผิดชอบต่อใน พบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจนำมาศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้งต่อไปอีก ผู้วิจัยขอแยกเป็นประเด็นดังนี้ (1) ศึกษาความรับผิดชอบต่อองค์กรไทยสังฆะที่มีต่อสังคมในยุคไทยแลนด์ 4.0 (2) ศึกษาหลักนวัตวิถีเชิงพุทธที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก (3) ศึกษาสุขภาวะองค์กรรวมภายใต้ นวัตวิถีชุมชนในมิติพระพุทธศาสนา

References

- Dhammapitita, Phra. (P.A.Payutto), (1995). *Buddhist Economics*, Bangkok: Komol Kiemthong Foundation.
- Jinawanno V. (2013). *Professional ethics*, Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Kanchanapan S. (2008) *Corporate social responsibility management strategy of business corporation*. Thesis Master of Art, Chulalongkorn University
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1990). *Tripitaka: Thai version*. Bangkok: MCU Press.
- Phramaha Sompong Santacitto, (1996). “*Corporate Social Responsibility of Business Organizations (CSR): Integrated Buddhist Concepts*” in Buddhism and Recovery from an Overview of the World Situation., Edited by Phramaha Hansa Dhammahaso. Bangkok: Century Company Limite.
- Phramaha Suthit Aphakaro, (2008), CSR: “*Roles and relationships with Buddhist organizations*”, in Buddhism and Ethics, Edited by Phrasutheethammanuwat, Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Singchoo, P. (2014). *Corporate social responsibility*, Sripatham Review, 14(2): 123.
- Somporn, S. (1995). *Human relations*, 2nd Edition, Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Theerathanachaikul, S. (2014). *The Business Ethics*, Bangkok: Panyachon Press.

เปรียบเทียบการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ

ในประเทศไทย: กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา*

The Comparison of Special Local Government Administration in Thailand: Bangkok Metropolitan Administration and Pattaya City

¹ณรินทร์ งามวงศ์ และวิทยา จิตนพวงศ์

¹Narin Ngamvong and Wittaya Jitnupong

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Ramkhamhaeng University, Thailand.

¹Corresponding Author. E-mail: n-vong@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบสภาพเชิงประจักษ์ของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา 2) ศึกษาปัญหาหรืออุปสรรคของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา 3) ศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา 4) นำรูปแบบที่เหมาะสมของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาคือผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ทำงานอยู่ในกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยพรรณนาเชิงวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า 1) สภาพเชิงประจักษ์ที่เหมือนกันคือ ส่วนกลางคุมทั้งผู้บริหารและสภาท้องถิ่นที่ต่างกัน คือ กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงและเป็นศูนย์กลางทุกอย่าง เมืองพัทยาเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับนานาชาติ 2) ปัญหาหรืออุปสรรคที่เหมือนกันคือ นโยบายและโครงการไม่ได้มาจากประชาชนที่ต่างกันคือกรุงเทพมหานครมีพื้นที่กว้างใหญ่ ฝ่ายบริหารไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง เมืองพัทยาด้านบริหารและสภามีความอ่อนแอทางความคิดสูง 3) แนวทางแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคที่เหมือนกันคือ ควรปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องทั้งหมดหรือร่างขึ้นใหม่ที่ต่างกันคือ กรุงเทพมหานครรัฐบาลควรตั้งคณะกรรมการพิเศษเพื่อดูแลภารกิจคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อน เมืองพัทยานโยบายและแผนงานของฝ่ายบริหารควรมั่นคงหรือไม่รวนเร 4) รูปแบบที่เหมาะสมที่เหมือนกัน คือ รัฐบาลควรจะทำให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง ที่ต่างกัน คือ ภารกิจใดภายในพื้นที่ ๆ กรุงเทพมหานครมีศักยภาพและสามารถทำได้ ส่วนกลางควรจะให้โอนให้รับผิดชอบทั้งหมด เมืองพัทยาคควรจะเป็นองค์กรท้องถิ่นที่มีหน้าที่เดียวคือการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ; กรุงเทพมหานคร; เมืองพัทยา

Abstract

This research article consisted of four objectives as follows: 1) to study the empirical conditions of Bangkok and Pattaya city; 2) to study problems and obstacles of Bangkok and Pattaya city; 3) to study the solutions to the problems or obstacles of Bangkok and Pattaya city; and 4) to study the suitable models for Bangkok and Pattaya city. This was a qualitative research. The target group used in the study consisted of experts and those who worked in Bangkok and Pattaya city by means of the purposive sampling. The research instruments used for data collection were the interview forms. The data were analyzed by employing a descriptive content analysis method.

From the study, it was found as follows:

1) The empirical conditions sharing similarity between the two cities were that the central authority supervised both the administrators and the local council. The differences were that Bangkok was the capital city and the center of everything, while Pattaya was the internationally renowned tourist attraction.

2) The similar problems or obstacles were that the policies or projects were not from the people. The differences were that the authorities could not provide thorough attention and supervision due to Bangkok's vast area, while for Pattaya, there were a lot of paradoxes in ideas between authorities and the local council.

3) The similar solutions to the problems or obstacles were that all relevant Acts should be amended or re-drafted. The differences were that for Bangkok, the government should appoint the special committee to oversee and supervise the overlapping missions, while for Pattaya, the policies and plan should be made stable.

4) The suitable models sharing a similarity that the government should be set up as truly a special local government. The differences were that the central authorities should transfer and appoint any tasks within the Bangkok area to be under the responsibility of Bangkok due to its high potential. While Pattaya should be made as a local organization focusing only on one function, that was, tourism.

Keywords: Special Local Government; Bangkok; Pattaya City

บทนำ

เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 นั้น ในมาตรา 78 (2) บัญญัติว่า “ให้จัดระเบียบการปกครองส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ให้มีขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบที่ชัดเจน เหมาะสมแก่การพัฒนาประเทศ และสนับสนุนให้จังหวัดมีแผนและงบประมาณเพื่อพัฒนาจังหวัด เพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่” มาตรา 78 (3) “ให้กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่น ระบบสาธารณสุขโรค และสาธารณสุขการ ตลอดจนทั้งโครงสร้างพื้นฐาน สารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึง และเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้นเป็นสำคัญ และมาตรา 284 วรรค 9 “การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ที่มีโครงสร้างการบริหารแตกต่างจากที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้ ให้กระทำได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง” (Government Gazette, book 124, ep. 47 a.) เห็นได้ว่า หากไม่มีกฎหมายที่ว่าด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษออกมาใช้บังคับ โดยทั่วไปแล้ว ท้องถิ่นใดที่มีความจำเป็นและมีเหตุผลเพียงพอ ก็สามารถขอจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษได้ โดยมีรูปแบบและกฎหมายเฉพาะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งนั้น ๆ เหมือนกับกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา

วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เกิดการรัฐประหารขึ้น โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ออกประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 85/2557 เรื่อง การได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น เป็นการชั่วคราว ข้อ 1 “ในกรณีที่สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นดำรงตำแหน่งครบวาระหรือพ้นจากตำแหน่งเพราะเหตุอื่นใด นอกจากครบวาระให้จัดการจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นไปก่อน จนกว่าจะมีประกาศเปลี่ยนแปลง โดยในระหว่างนี้ให้ดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตามที่กำหนดไว้ในประกาศนี้ สภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดที่มีสมาชิกสภาเหลืออยู่ไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ให้ถือว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาที่เหลืออยู่นั้นเป็นอันสิ้นสุดลงนับแต่วันที่จำนวนสมาชิกสภาเหลือไม่ถึงกึ่งหนึ่ง” ข้อ 2 “เพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นในระหว่างที่ยังไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่นตามข้อ 1 ให้ใช้วิธีการคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้และความสามารถด้านการบริหารงานท้องถิ่น การคลังท้องถิ่น การศึกษาท้องถิ่น การอนามัยและสาธารณสุข กฎหมาย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น โยธาธิการ ผังเมือง หรือโครงสร้างพื้นฐาน หรือด้านอื่นตามที่คณะกรรมการสรรหาเห็นสมควร โดยอย่างน้อย 2/3 ของจำนวนสมาชิกสภาท้องถิ่นทั้งหมด ต้องเป็นข้าราชการ หรือเคยเป็นข้าราชการตั้งแต่ระดับชำนาญการพิเศษหรือระดับ 8 หรือเทียบเท่าขึ้นไป ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงพฤติกรรม คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และความเป็นกลางทางการเมืองเป็นที่ประจักษ์ของผู้ที่จะได้รับการคัดเลือกด้วย” (Government Gazette, book 131, ep. 134 d, p. 12) และในวันเดียวกันมีประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 86/2557 เรื่อง การได้มาซึ่งสมาชิกสภากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภาเขตเป็นการชั่วคราว ข้อ 1 “ในกรณีที่สมาชิกสภากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภาเขตดำรงตำแหน่งครบวาระหรือพ้นจากตำแหน่งเพราะเหตุอื่นใด นอกจากครบวาระ ให้จัดการจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิก

สภากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภาเขตตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานครไปก่อน จนกว่าจะมีประกาศเปลี่ยนแปลง โดยในระหว่างนี้ให้ดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภาเขตตามที่กำหนดไว้ในประกาศนี้” และข้อ 2 “เพื่อให้ได้มาซึ่งสมาชิกสภากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภาเขตในระหว่างที่ยังไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภากรุงเทพมหานครตามข้อ 1 ให้ใช้วิธีการคัดเลือกบุคคล จำนวน 30 คน ประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้และความสามารถด้านการบริหารงานท้องถิ่น การคลังท้องถิ่น การศึกษาท้องถิ่น การอนามัยและสาธารณสุข กฎหมาย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น โยธาธิการ ผังเมือง โครงสร้างพื้นฐาน หรือด้านอื่นตามที่คณะกรรมการสรรหาเห็นสมควร โดยอย่างน้อย 2/3 ของจำนวนสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร ต้องเป็นข้าราชการหรือเคยเป็นข้าราชการตั้งแต่ระดับนักบริหารระดับสูง หรือระดับ 10 หรือเทียบเท่าขึ้นไป ทั้งนี้ให้คำนึงถึงพฤติกรรม คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และความเป็นกลางทางการเมืองเป็นปัจจัยของผู้ที่จะได้รับการคัดเลือกด้วย” (Government Gazette, book 131, ep. 134 d.) เห็นได้ว่า ตั้งแต่กลาง พ.ศ. 2557 เป็นต้นมาได้เกิดการสะกดหรือหยุดด้านการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทย ทั้งรูปแบบทั่วไปและรูปแบบพิเศษ ในอันที่จะพัฒนาการไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย เนื่องจากงดการเลือกตั้ง ที่มาของผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภาเขต เริ่มมีบางส่วนมิได้มาจากการตัดสินใจของประชาชน

วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 มีการออกข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกสภาเมืองพัทยาและผู้บริหารเมืองพัทยาเป็นการชั่วคราว พ.ศ. 2559 ข้อ 2 “ให้คัดเลือกและแต่งตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นเมืองพัทยาที่ว่างลงตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 85/2557 โดยให้มีสมาชิกสภาเมืองพัทยา จำนวน 12 คน” และข้อ 3 “ให้นำความข้อ 11 วรรค 2 แห่งประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 85/2557 มาบังคับใช้กับการบริหารงานบุคคลของเมืองพัทยาโดยอนุโลม” (Government Gazette, book 133, ep. 125 d, p. 8) เห็นได้ว่า “ตั้งแต่ปลาย พ.ศ. 2559 เป็นต้นมาที่มาของสมาชิกสภาท้องถิ่นเมืองพัทยาเริ่มมีบางส่วนที่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนเช่นกัน

วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ได้มีคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 64/2559 เรื่อง การให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครพ้นจากตำแหน่งและการแต่งตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ข้อ 1 “ให้หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ้นจากตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและให้ผู้ดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครอยู่ในวันก่อนวันที่คำสั่งนี้ใช้บังคับ พ้นจากตำแหน่งรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร” และข้อ 2 “ให้พลตำรวจเอก อัศวิน ขวัญเมือง รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และให้มีรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครไม่เกิน 4 คน ตามที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแต่งตั้ง ทั้งนี้ จนกว่าจะมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือคณะรักษาความสงบแห่งชาติมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงเป็นประการอื่น” (Government Gazette, book 133, ep. 128 d.) เห็นได้ว่า ผู้บริหารกรุงเทพมหานครถูกให้พ้นจากตำแหน่งและแต่งตั้งขึ้นใหม่ โดยไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528

วันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 มีคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 6/2560 เรื่อง การแต่งตั้งนายกเมืองพัทยา ข้อ 1 “ให้ข้อกำหนดในคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 1/ 2557 เรื่อง

การได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นการชั่วคราว และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 85/ 2557 เรื่อง การได้มาซึ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นการชั่วคราว เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งผู้บริหารเมืองพัทยาเป็นการชั่วคราวสิ้นสุดลง และให้ปลัดเมืองพัทยาซึ่งปฏิบัติหน้าที่นายกเมืองพัทยาพ้นจากการปฏิบัติหน้าที่นายกเมืองพัทยา” และข้อ 2 “ให้พลตำรวจตรี อนันต์ เจริญชาศรี พ้นจากตำแหน่งในสภาเมืองพัทยา และให้เป็นนายกเมืองพัทยา โดยให้มีรองนายกเมืองพัทยาไม่เกิน 4 คน ตามที่นายกเมืองพัทยาแต่งตั้ง จนกว่าจะมีการเลือกตั้งนายกเมืองพัทยา หรือคณะรักษาความสงบแห่งชาติมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงเป็นประการอื่น” (Government Gazette, book 134, ep. 48 d.) เห็นได้ว่า ผู้บริหารเมืองพัทยานั้น มิได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชนอีกต่อไป กล่าวคือบริบทของการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษเริ่มห่างไกลจากการตัดสินใจประชาชนมากยิ่งขึ้น

วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2560 รัฐบาลประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการปกครองส่วนท้องถิ่น รวม 8 มาตรา คือ มาตรา 76, 78 และ 249-254 (Government Gazette, book 134, ep. 40 a) อาทิ มาตรา 249 บัญญัติว่า “การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบใด ให้คำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น และความสามารถในการปกครองตนเองในด้านรายได้ จำนวน และความหนาแน่นของประชากร และพื้นที่ ๆ ต้องรับผิดชอบประกอบกัน” มาตรา 252 “สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง ผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้ง หรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น หรือในกรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จะให้มาโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย” เห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้ความสำคัญเรื่องการปกครองส่วนท้องถิ่น คล้ายกับรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2550 เช่นกัน แต่ยังมีบางมาตราที่ต่างกัน และผลทางปฏิบัติยังไม่เกิดคุณูปการต่อการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษแต่อย่างใด

วันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2561 มีคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 15/2561 เรื่อง การแก้ไขปัญหาการบริหารราชการเมืองพัทยา ข้อ 1 “ให้พลตำรวจตรี อนันต์ เจริญชาศรี พ้นจากตำแหน่งนายกเมืองพัทยา” และข้อ 2 “ให้นายสนธยา คุณปลื้ม เป็นนายกเมืองพัทยา และให้มีรองนายกเมืองพัทยาไม่เกิน 4 คน ตามที่นายกเมืองพัทยาแต่งตั้ง” (Government Gazette, book 135, ep. 237 d.) เห็นได้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษถูกรัฐบาลใช้อำนาจทำให้บริบทบางประการต้องเปลี่ยนแปลงไป

ความสำคัญของปัญหา

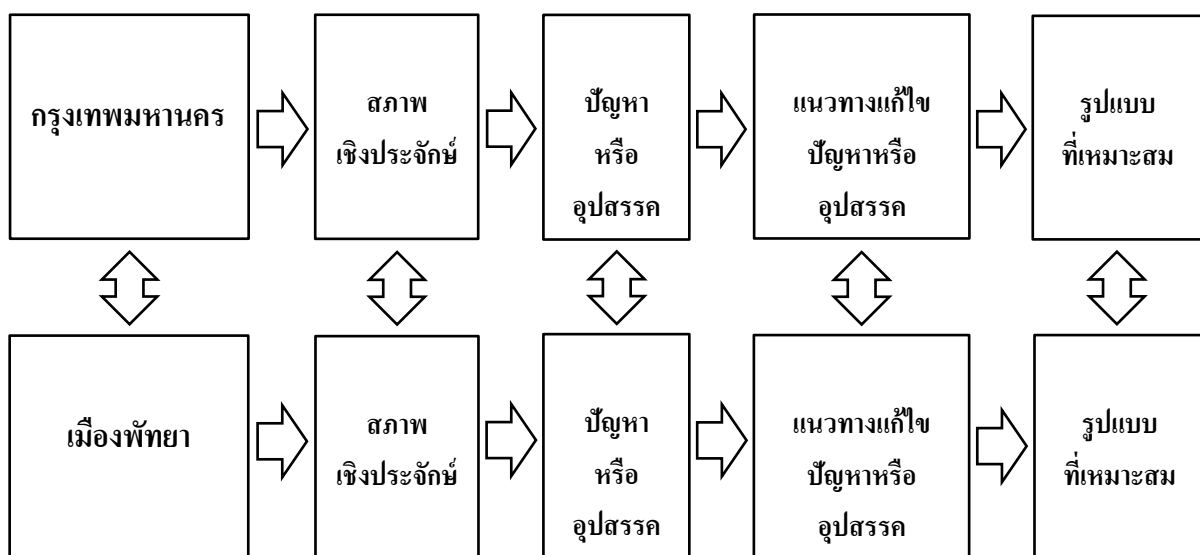
1) กรุงเทพมหานคร เป็นมหานครขนาดใหญ่ หรือเป็นเอกนคร เพราะว่ามีประชากรมากกว่านคร (เมืองเชียงใหม่) ที่มีประชากรมากเป็นอันดับ 2 ถึง 40 เท่า เป็นจังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดของประเทศไทย เป็นศูนย์รวมของความเจริญในทุกด้านของประเทศไทย เป็นเมืองหลวงของประเทศไทย เป็นเมืองที่มีนักท่องเที่ยวต่างประเทศนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากที่สุดในระดับต้น ๆ ของโลก และความเป็นไปทางการเมืองการปกครองของกรุงเทพมหานคร มักเชื่อมโยงและส่งผลกระทบต่อการเมืองการปกครองในระดับชาติเสมอ

2) เมืองพัทยา เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในระดับนานาชาติ มีที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่เมืองพัทยาเพิ่มขึ้นทุกปี มีกิจกรรมและกิจการต่าง ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวจำนวน

มาก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การเมือง การปกครอง สังคม สิ่งแวดล้อม ผังเมือง การท่องเที่ยว บุคคลต่างด้าว เป็นต้น และมีรายได้ของท้องถิ่นเพิ่มสูงขึ้นทุกปี

จากที่กล่าวมา ปัจจุบัน (พ.ศ. 2560-2561) บริบทของการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา ได้มีสภาพเชิงประจักษ์ ปัญหาหรืออุปสรรค แนวทางแก้ไข ปัญหาหรืออุปสรรค และรูปแบบบางประการที่เปลี่ยนแปลงไปจากช่วงประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2550 มากแล้ว กอปรกับสาขาวิชารัฐศาสตร์ถือว่าการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหัวใจหลักของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การศึกษานี้ยังเป็นองค์ความรู้ที่จะเสริมสร้างและสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเป็นการผดุงไว้ซึ่งแนวทางการพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ทั้งกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา ให้มีความเจริญก้าวหน้าดังเมืองใหญ่ในอารยประเทศสืบไป

กรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย

- หมายถึง กรณีกรุงเทพมหานคร
- หมายถึง กรณีเมืองพัทยา
- หมายถึง เปรียบเทียบกรณีกรุงเทพมหานครกับเมืองพัทยา

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อเปรียบเทียบสภาพเชิงประจักษ์ของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา
- 2) เพื่อเปรียบเทียบปัญหาหรืออุปสรรคของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา
- 3) เพื่อเปรียบเทียบแนวทางแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา
- 4) เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบที่เหมาะสมของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา

ขอบเขตของการวิจัย

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา (1) เปรียบเทียบเฉพาะบริบทของการปกครองเป็นสาระหลัก การบริหารงานสาธารณะเป็นสาระรอง และการเมืองท้องถิ่นเป็นสาระประกอบ (2) เปรียบเทียบเฉพาะปัญหาหรืออุปสรรคสำคัญ (3) เปรียบเทียบเฉพาะแนวทางแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคสำคัญ (4) เปรียบเทียบเฉพาะรูปแบบที่เหมาะสม (5) เปรียบเทียบเฉพาะประเด็นที่โดดเด่น

2) ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาเฉพาะภายในพื้นที่รับผิดชอบของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา

3) ขอบเขตด้านระยะเวลา ศึกษาเฉพาะช่วงระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2560 จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2561

4) ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ศึกษาเฉพาะความเห็นของกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน 33 คน คือ (1) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ 6 คน (2) กลุ่มเป้าหมายที่ทำงานในกรุงเทพมหานคร 18 คน (3) กลุ่มเป้าหมายที่ทำงานในเมืองพัทยา 9 คน ซึ่งทุกคนล้วนมีความรู้และประสบการณ์ตรง 5-20 ปี และเป็นผู้ที่น่าเชื่อถือได้เป็นอย่างดี โดยผู้วิจัยเรียงลำดับ (Target group Rank) ไว้ดังนี้ (1) ศาสตราจารย์ ดร. นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2) ศาสตราจารย์ ดร. โกวิทย์ พวงงาม (3) รองศาสตราจารย์ ดร. ปธาน สุวรรณมงคล (4) นายถวิล ไพรสณฑ์ (5) นายวิฑูรย์ เอี่ยมโอภาส (6) นายมนัส สุวรรณรินทร์ (7) ร้อยตำรวจเอก เกรียงศักดิ์ โลหะชาละ (8) พลโท โชติภณ จันทรรักษ์ (9) เรือโท วารินทร์ เดชเจริญ (10) นายอภิรัตน์ ศิวพรพิทักษ์ (11) นายอัศวิน เทพหัสดิน ณ อยุธยา (12) นางสาวดวงพร รุจิเวช (13) นายวันชัย ถนอมศักดิ์ (14) นายขจิต ชัชวานิชย์ (15) นายปรีชา ใจงาม (16) นางสาวสุชาดา พิบูลศิริ (17) หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร (18) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ผุสดี ตามไท (19) ดร. อมร กิจเชวงกุล (20) ดร. อนันตชาติ บัวสุวรรณ (21) พันตำรวจโท วันชัย พักเอี้ยง (22) นายสุไหง แสงสุข (23) นายวิรัตน์ มินชัยนันท์ (24) นางนฤมล รัตนากิบาล (25) นายสันติ ผินเจริญ (26) นายอนันต์ อังคณาวิศัลย์ (27) พลเรือเอก ศรี-วิสุทธิ รตารุณ (28) ดร. วสันต์ นาวเหนียว (29) นายโชฎึก โชติกำจร (30) นายสินธุ์ไชย วัฒนศาสตร์ (31) นายชาคร กัญจนวัตะ (32) พลตำรวจตรี อนันต์ เจริญชาศรี และ (33) นายชนัญพงศ์ ศรีวิเศษ

วิธีดำเนินการวิจัย

1) ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยศึกษา (1) แนวคิดทฤษฎีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น การปกครองส่วนท้องถิ่น การบริหารกิจการส่วนท้องถิ่น ประชาธิปไตยท้องถิ่น การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ (2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ (3) กฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้อง (4) เอกสารการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษในประเทศไทย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และฝรั่งเศส

2) สร้างเครื่องมือวิจัย (แบบสัมภาษณ์) ให้ได้เนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบ่งคำถามออกเป็น ส่วน ก. ข้อมูลส่วนบุคคล ส่วน ข. ข้อมูลความเห็น แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒินอกสถาบัน 5 คน ตรวจสอบ ประเมินคุณภาพ และให้คะแนนค่าความเที่ยงตรง ผลคือค่า IOC > 0.5

3) เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และเผชิญหน้า สังเกตการณ์ จดบันทึก บันทึกภาพ และบันทึกเสียง

4) ตรวจสอบหาความถูกต้องของข้อมูลในขั้นต้น แล้วสรุพาเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้อง หาความเป็นมา และปรากฏการณ์ขณะนั้น แยกเหตุการณ์ หาบทสรุปของเรื่อง แยกความเหมือนกับความต่างและข้อมูลเด่น ข้อมูลด้อย เรียงลำดับความสำคัญ และคัดสรรเฉพาะสาระที่โดดเด่น

5) นำข้อมูลที่เตรียมไว้ มาตรวจสอบครั้งสุดท้าย แล้วพิจารณาควบคู่กับเอกสารที่เกี่ยวข้อง หาความเป็นเหตุเป็นผลกัน หาความสัมพันธ์ เปรียบเทียบกัน และพรรณนาเชิงวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัย

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1

1) ความเหมือนกัน พบว่าทั้งกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ที่ถูกรัฐบาลรวมอำนาจไว้ โดยส่วนกลางครอบงำทั้งผู้บริหารและสภาท้องถิ่น เกือบทุกเรื่องถูกสั่งการมาจากรัฐบาล ผู้บริหารและสภาท้องถิ่นจึงอยู่ในสภาพที่จะต้องทำตามการชี้แนะของฝ่ายแต่งตั้ง ฉะนั้น เป้าหมายการทำงานต่าง ๆ จึงเป็นไปเพื่อสนองความต้องการของรัฐบาล มากกว่าสนองความต้องการของประชาชน

2) ความต่างกัน พบว่ากรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงเป็นเมืองใหญ่ที่โตเดี่ยว และเป็นศูนย์กลางเกือบทุกอย่าง เมืองพัทยาเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับนานาชาติ เป็นเมืองที่เจริญเติบโตเร็ว ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2

1) ความเหมือนกัน พบว่าเมื่อผู้บริหารและสภามาจากการแต่งตั้งสิ่งที่ขาดหายไปคือการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน บรรดานโยบาย โครงการ และงานต่าง ๆ ไม่ได้เริ่มมาจากความต้องการของประชาชน แต่เริ่มมาจากความต้องการของส่วนกลาง จึงทำให้ไม่สามารถตอบโจทย์ของพื้นที่ได้ รูปแบบการทำงานของฝ่ายบริหาร

และสภา จะเน้นเอาใจฝ้ายแต่งตั้งมากกว่าใส่ใจความรู้สึกของประชาชน ทำให้การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษทั้งสองแห่งไม่ก้าวหน้าและไม่พัฒนาเท่าที่ควร

2) ความต่างกัน พบว่ากรุงเทพมหานครมีเนื้อที่ 1,569 ตารางกิโลเมตร มีเขตปกครอง 50 เขต ๑ แบ่งออกเป็น 180 แขวง ๑ ประกอบด้วยชุมชน รวม 2,067 ชุมชน ถือว่ามากเกินไป ทำให้บูรณาการงานได้ยาก สมาชิกสภากรุงเทพมหานครเพียง 30 คน รับผิดชอบดูแลคนละ 1-2 เขต กอปรกับไม่มีสมาชิกสภาเขตเป็นตัวช่วย ยิ่งไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึงสารพันปัญหากระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานคร ทำให้ต้องแบกรับภารกิจสาธารณะมากกว่าจังหวัดปริมณฑลหลายเท่าตัว เมืองพัทยา ฝ่ายบริหารกับฝ่ายสภานั้น เมื่อแรก ๆ ดูเหมือนว่า จะมีความเป็นเอกภาพสูง เพราะมาจากการแต่งตั้งเช่นกัน แต่พอทำงานไปสักระยะปรากฏว่าเกิดความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกัน หรือมีความขัดแย้งทางความคิดสูง

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 3

1) ความเหมือนกัน พบว่าควรปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการของทั้งสองแห่ง และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของยุคสมัย และเอื้อต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หรือร่างขึ้นใหม่

2) ความต่างกัน พบว่ากรณีกรุงเทพมหานคร รัฐบาลควรตั้งคณะกรรมการชุดพิเศษ ที่มีนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน ประกอบด้วยหน่วยงานของกระทรวงกรมต่าง ๆ ที่มีภารกิจคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนด้วย ให้เข้ามาอยู่ในคณะกรรมการและมีอำนาจสั่งการเด็ดขาดในภารกิจคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนทั้งปวง เมืองพัทยา นโยบาย แผนงาน และเป้าหมายการทำงานสาธารณะของฝ่ายบริหารที่ได้กำหนดไว้ และได้รับงบประมาณเพื่อดำเนินการตามที่ขอแล้ว ควรดำเนินการไปตามภารกิจนั้น ๆ ไม่ควรเปลี่ยนแปลงหรือผันแปรไปจากที่กำหนดไว้เดิม เพื่อมิให้ฝ่ายปฏิบัติการเกิดความสับสนและขาดความมั่นใจ

ตามวัตถุประสงค์ข้อ 4

1) ความเหมือนกัน พบว่าควรจะทำให้ทั้งสองแห่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง ระเบียบปฏิบัติงานทั้งปวงควรจะให้เล็กลงกับระเบียบของกระทรวงมหาดไทย บทบาทของรัฐบาลควรจะให้อยู่ที่การสนับสนุน ส่งเสริม และเป็นพี่ปรึกษาเท่านั้น

2) ความต่างกัน พบว่าภารกิจใดที่กรุงเทพมหานครมีศักยภาพและสามารถทำได้ดีกว่าส่วนกลาง ควรจะโอนให้กรุงเทพมหานครรับผิดชอบทั้งหมด แต่ถ้ามีเหตุผลและความจำเป็นที่จะเข้ามาเกี่ยวข้อง ควรจะขออนุญาตผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเสียก่อน และการถ่ายโอนอำนาจให้แก่กรุงเทพมหานครควรจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่กำหนดไว้แล้วอย่างจริงจัง เมืองพัทยา ควรจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษที่มีหน้าที่ย่อยๆ คือ เรื่องการท่องเที่ยว ซึ่งไม่ควรจะต้องมีองค์กรอื่นใดมาแย่งทำ

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพเชิงประจักษ์ของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา

1) ความเหมือนกัน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษทั้งสองแห่ง ต่างถูกส่วนกลางรวมอำนาจไว้เกือบทุกเรื่องถูกสั่งการมาจากส่วนกลาง ผู้บริหารและสภาท้องถิ่นอยู่ในสภาพที่จะต้องทำตามฝ่ายแต่งตั้ง เป้าหมายการทำงานจึงเป็นไปเพื่อสนองความต้องการของส่วนกลางมากกว่าสนองความต้องการของส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าเมื่อมาจากอำนาจใด ก็ย่อมตอบสนองต่ออำนาจนั้น สอดคล้องกับ Rhodes, R.A.W. (1997) และ Shahid Javed Burki & Others (1999)

2) ความต่างกัน กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวง เป็นเมืองใหญ่ และเป็นศูนย์กลางเกือบทุกอย่างมีเนื้อที่ 2,067 ตารางกิโลเมตร มีเขตการปกครอง 50 เขต ๆ แบ่งเป็น 180 แขวง ๆ ประกอบด้วยชุมชน รวม 2,067 ชุมชน มีข้าราชการและลูกจ้างในสังกัดประมาณ 1 แสนคนเศษ สภาพดังกล่าวถือได้ว่าเป็นเมืองที่มีการกิจกรรมมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าเมื่อเมืองเจริญและขยายตัว ภารกิจของฝ่ายปกครองดูแล ย่อมเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับ Puangngam, K. (2016) เมืองพัทยาเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับนานาชาติ มีเนื้อที่ในปกครองเพียง 208.10 ตารางกิโลเมตร แต่เป็นเมืองที่เจริญเติบโตเร็ว ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพของความเมืองเล็กที่พัฒนาเร็ว จึงต้องมีการกิจพิเศษ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าหากใช้วิธีการปกครองและบริหารรูปแบบทั่วไปย่อมไม่สามารถรองรับสถานการณ์ที่ก้าวหน้าได้ จึงต้องนำวิธีการปกครองและบริหารรูปแบบพิเศษมาใช้ สอดคล้องกับ Chui Lampen, W. (2016)

ปัญหาหรืออุปสรรคของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา

1) ความเหมือนกัน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษทั้งสองแห่ง ต่างมีผู้บริหารและสภามาจากการแต่งตั้ง เกือบทุกเรื่องเริ่มมาจากส่วนกลาง จึงไม่สามารถตอบโจทย์ของพื้นที่ได้ ทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายสภามุ่งทำงานเพื่อสนองฝ่ายแต่งตั้งเป็นสำคัญ ทำให้ท้องถิ่นไม่พัฒนาเท่าที่ควร ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าที่มาของอำนาจไม่ได้มาจากประชาชน ความต้องการของประชาชนจึงถูกละเลย สอดคล้องกับ Chareon Muang, T. (2012)

2) ความต่างกัน กรุงเทพมหานครเป็นเมืองใหญ่ที่ขยายเร็วเกินไป สมรรถนะการบริหารจัดการตามไม่ทัน สมาชิกสภากรุงเทพมหานครก็มีเพียง 30 คน และไม่มีสมาชิกสภาเขต ดังนั้น ฝ่ายสภาและฝ่ายบริหารไม่มีทางดูแลได้ทั่วถึงแน่นอน เนื่องจากปัจจุบันมีนานาปัญหาเกาะจุกตัวที่กรุงเทพมหานคร ทำให้ต้องแบกรับภารกิจสาธารณะมากกว่าจังหวัดปริมณฑลหลายเท่า ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าวิธีการปกครอง การบริหาร และความเป็นเมืองไม่สัมพันธ์กัน สอดคล้องกับ Stanyer J. (1967) และ Chatchawan, S. (2012) เมืองพัทยាការที่ฝ่ายบริหารกับฝ่ายสภามีความไม่เป็นเอกภาพสูง ทำให้ข้าราชการและบุคลากรที่ปฏิบัติงานขาดความมั่นใจ และจับทิศทางการทำงานไม่ได้ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากว่าฝ่ายบริหารและฝ่ายสภา ล้วนมาจากสาขาวิชาชีพที่แตกต่างกัน ฉะนั้น วิสัยทัศน์ทางการปกครองและการบริหารงานสาธารณะย่อมแตกต่างกัน สอดคล้องกับ Target group Rank 25, 27, 29, 33 (Interview, 2018)

แนวทางแก้ไขปัญหหรืออุปสรรคของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา

1) ความเหมือนกัน ควรปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการของทั้งสองแห่ง และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องทั้งหมด หรือร่างขึ้นใหม่ เพื่อให้ทันสมัยและเอื้อต่อการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าเป็นพระราชบัญญัติที่เก่า ล้าสมัย และควรแก้การปรับปรุง สอดคล้องกับ Boramanun, N. (2009) และ Target group Rank 1-4 (Interview, 2018)

2) ความต่างกัน กรุงเทพมหานคร รัฐบาลควรตั้งคณะกรรมการชุดพิเศษ ที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ประกอบด้วยหน่วยงานของกระทรวง กรมต่าง ๆ ทั้งหลายที่มีภารกิจคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนด้วย ให้เข้ามาอยู่ในคณะกรรมการ และมีอำนาจสั่งการเด็ดขาดในภารกิจคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนทั้งปวง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะหากอำนาจสั่งการไม่เบ็ดเสร็จ ย่อมส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชน สอดคล้องกับ Institute of Advisors for Government Efficiency Development. (2009) และ Target group Rank 2, 4, 14 (Interview, 2018) เมืองพัทยา นโยบายและแผนงานของผู้บริหารที่ได้กำหนดไว้ เมื่อได้รับงบประมาณมาแล้วควรดำเนินการไปตามนโยบายและแผนงาน ไม่ควรนำงบประมาณไปใช้อย่างอื่น ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากว่ากรณีที่ผ่านมา เมื่อผู้บริหารท้องถิ่นคนใหม่ได้อำนาจแล้ว ส่วนมากจะใช้อำนาจนั้น เพื่อสนองเป้าหมายแห่งตน สอดคล้องกับ Birch, Anthony (2007)

รูปแบบที่เหมาะสมของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา

1) ความเหมือนกัน ควรจะทำให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง โดยการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการของทั้งสองแห่งหรือร่างขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับยุคสมัย สำหรับคณะกรรมการผู้พิจารณา ผู้ร่าง หรือผู้เกี่ยวข้อง ควรจะเป็นบุคคลที่ปลอดจากแนวคิดอำนาจนิยม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าแนวคิดของข้าราชการส่วนกลาง ยังมีการหวงอำนาจและไม่อยากสละอำนาจที่เคยมีให้แก่ท้องถิ่น สอดคล้องกับ Tanchai, W. (2015)

2) ความต่างกัน

กรุงเทพมหานคร ส่วนกลางควรจะโอนอำนาจในการควบคุมดูแลหน่วยงานที่มีภารกิจคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนในพื้นที่เมืองหลวง ให้มาสังกัดกรุงเทพมหานครทั้งหมด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าเพื่อให้เกิดความคล่องตัว และประสิทธิภาพในการทำงาน สอดคล้องกับ Brinkerhoff, W. Derick. & Azfar, Omar (2006) เมืองพัทยา ควรจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษที่มีหน้าที่อย่างเดียว คือ การท่องเที่ยว หมายถึงภายในเขตหรือพื้นที่ต้องไม่มีองค์กรอื่นมาแย่งทำหน้าที่นี้ อาจเป็นเพราะว่า หากมีหลายหน่วยงานมีภารกิจคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนกัน ย่อมส่งผลเสียต่อระบบราชการในส่วนรวม และสิ้นเปลืองงบประมาณ สอดคล้องกับ Target group Rank 1, 27, 30 (Interview, 2018)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) ควรกระจายอำนาจให้กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา อย่างเต็มที่และจริงจัง ภายใต้กติกาที่เป็นประชาธิปไตย ดังเช่นรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550
- 2) ส่วนกลางโดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทยควรเลิกรอบจำกัดกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยาทุกกรณี
- 3) ที่มาของผู้บริหารกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา ควรมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในพื้นที่และเป็นบุคคลที่ได้รับคะแนนเลือกตั้งมากที่สุด

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) บรรดา นโยบาย โครงการ และงานต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา ควรเริ่มต้นมาจากความต้องการของประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญ
- 2) ควรแก้ไขปรับปรุงเขตการปกครองของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา ให้สามารถบริหารงานสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถบูรณาการงานต่าง ๆ ได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น
- 3) ควรมีตำแหน่งผู้ช่วยสมาชิกสภาท้องถิ่นของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา ให้มีจำนวนเหมาะสมตามพื้นที่หรือชุมชนที่ต้องดูแลรับผิดชอบ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) ควรปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการของทั้งสองแห่งและพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องทั้งหมดหรือร่างขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทันสมัย และเอื้อต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
- 2) ควรตั้งคณะกรรมการชุดพิเศษที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ประกอบด้วยหน่วยงานของกระทรวงกรมต่าง ๆ ทั้งหลายที่มีภารกิจคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนกับกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา ให้เข้ามาอยู่ในคณะกรรมการ มีอำนาจสั่งการเด็ดขาดในภารกิจคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนนั้น
- 3) นโยบาย แผนงาน และเป้าหมายการทำงานสาธารณะของฝ่ายบริหารที่ได้กำหนดไว้ และได้รับงบประมาณเพื่อดำเนินการตามที่ขอแล้ว ควรดำเนินการไปตามภารกิจที่ขอนั้น ไม่ควรเปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้เดิม

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) ควรจะทำให้ทั้งสองแห่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง สำหรับคณะกรรมการผู้พิจารณาเรื่องนี้และผู้เกี่ยวข้อง ควรจะเป็นบุคคลที่ปลอดจากแนวคิดอำนาจนิยม
- 2) ส่วนกลางควรเป็นฝ่ายสนับสนุน ส่งเสริม และเป็นพี่ปรึกษาเท่านั้น เลิกใช้วิธีการควบคุมดูแล แต่ใช้วิธีกำกับดูแลเท่าที่จำเป็น ควรแบ่งอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษกับส่วนกลางให้

ชัดเจน ควรกำหนดมิให้ส่วนราชการอื่น เข้ามาทำงานคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนกับงานของท้องถิ่น และบรรดาระเบียบปฏิบัติงานนั้นไม่ควรให้อิงกับระเบียบของกระทรวงมหาดไทย

3) การกิจโดยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครหรือเมืองพัทยา และเป็นภารกิจที่ส่วนท้องถิ่นสามารถทำได้ ดีกว่าส่วนกลาง ควรโอนให้ท้องถิ่นรับผิดชอบทั้งหมด และการถ่ายโอนอำนาจควรปฏิบัติตามที่กฎหมายได้ กำหนดไว้แล้วอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “เปรียบเทียบการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษในประเทศไทย: กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา” โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยด้านเนื้อหา เฉพาะด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และหรือวัฒนธรรม เนื่องจากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา กำหนดขอบเขตของวิจัยเฉพาะด้านการปกครอง การบริหารงานสาธารณะ และการเมืองท้องถิ่นเท่านั้น จึงมีองค์ความรู้บางส่วนที่ยังมิได้ศึกษาวิจัย หรือศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษในประเทศไทยที่ควรจะมีในอนาคต” เช่น เชียงใหม่ แม่สาย แม่สอด มาบตาพุด แหลมฉบัง ชะอำ หัวหิน ภูเก็ต และเกาะสมุย เป็นต้น เพื่อเพิ่มความสนใจในองค์ความรู้ใหม่ ให้แก่วิชาการเมืองการปกครองท้องถิ่นในอนาคต

References

- Chui Lampen, W. (2016). *Reform of Local Government in Special Forms: Pattaya City Reform. The Secretariat of The House of Representatives*, Academic Office.
- Chareon Muang, T. (2012). *Comment on “Summary report Brainstorming Seminar The second wave of Decentralization: New Context Area Specificity and Motion to Establish a Special Local Government Organization”*. Thammasat University, Faculty of Political Science.
- Birch, A. (2007). *The Concepts & Theories of Modern Democracy*. (3rd ed.). London: Routledge.
- Boramanun, N. (2009). *Local Government* (5th ed.). Bangkok: Winyuchon Printing House.
- Brinkerhoff, W. Derick, & Azfar, Omar. (2006). *Decentralization and Community Empowerment: Does Community Empowerment Deepen Democracy and Improve Service Delivery*. Paper Prepared for U.S. Agency for International Development Office of Democracy and Governance, October.
- Chatchawan, S. (2012). *Politics in The Decentralization Process: Study Through the Role of Academics Official Politician and People*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Government Gazette, book 124, ep. 47 a
- Government Gazette, book 131, ep. 134 d
- Government Gazette, book 133, ep. 125 d

Government Gazette, book 133, p. 128 d

Government Gazette, book 134, ep. 40 a

Government Gazette, book 134, ep. 48 d

Government Gazette, book 135, ep. 237 d

Institute of Advisors for Government Efficiency Development. (2011). *Study of The Establishment of a Special Local Administrative Organization in Mae Sot, Tak Province*.

Retrieved Mar 6, 2017, from [http://www.tia.or.th/main.php ?m=board](http://www.tia.or.th/main.php?m=board)

Puangngam, K. (2016). *Thai Local Governance, Future Principles and Dimensions* (9th ed.).

Bangkok: winyuchon Printing House.

Rhodes, R.A.W. (1997). *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. Buckingham: Open University Press.

Shahid Javed Burki. et al. (1999). *Beyond the Center: Decentralizing the State*. Washington, DC: The World Bank.

Stanyer J. (1967). *Country Government in England and Wales*. NewYork: Humanities.

Tanchai, W. (2015). *Thai Political Problems in Decentralization. Teaching Materials, Course Set "Current Thai Political Problems"*. Nonthaburi: School of Political Science, Sukhothai Thammathirat Open University.

การพัฒนาระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม*

The Development of Administration System for Assisting Invention and Innovation Vocational to Commercial in the Digital Age by Platform

¹ธวัชไชย ลิมสุวรรณ และปรีชา วิหคโต

¹Thawatchai Limsuwan and Preecha Vihokto

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: thawat_tu@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของระบบการบริหาร 2) พัฒนาระบบการบริหาร 3) ทดลองใช้ระบบการบริหาร และ 4) ประเมินผลระบบบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม ดำเนินการวิจัยใน 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาองค์ประกอบของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม โดยศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน การพัฒนาระบบบริหาร หัวหน้างานวิจัยพัฒนานวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์ และผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 9 คน และการประเมินผลระบบการบริหาร โดยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร และหัวหน้างานที่เกี่ยวข้อง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 32 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบประเมิน และแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบของระบบบริหาร โดยผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน 5 คน การทดลองใช้ระบบการบริหาร โดยผู้บริหารบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม ประกอบด้วย (1.1) ปัจจัยนำเข้า (1.2) ดำเนินการด้วยแพลตฟอร์มซึ่งใช้กระบวนการบริหาร PDCA (1.3) มีการกำหนดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ และ (1.4) มีการศึกษาข้อมูลย้อนกลับจากผลการประเมินระบบ 2) การพัฒนาระบบบริหารโดยใช้เทคโนโลยีแพลตฟอร์มประกอบด้วยส่วนต่างๆ ได้แก่ (2.1) ผู้ซื้อ (2.2) ผู้ประดิษฐ์ (2.3) ข้อมูลสินค้า (2.4) ส่วนการขาย (2.5) การชำระเงิน และ (2.6) การรายงานผล ซึ่งผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการทดลองใช้ระบบโดยการจัดสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้องทุกคน เห็นด้วยกับระบบการบริหารที่พัฒนาร้อยละ 100 และ 4) ผลการประเมินระบบการบริหารภาพรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : ระบบการบริหาร; สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรม; ยุคดิจิทัล; แพลตฟอร์ม

Abstract

The purposes of research were 1) to study the elements of administration system 2) to develop of administration system 3) to test the administration system and 4) to evaluate the administration system. The methodology consisted of 4 steps as follows; to study the elements of administration system for assisting invention and innovation vocational to commercial in the digital age by platform with document, textbooks and 5 experts, to develop the administration system with 5 experts which were in information technology purposively selected, to test the administration system with 9 person which were the school administrator, the head of research innovation and other people, and to evaluate the administration system with 32 samples which were the school administrator, the head of research innovation under the Office of Vocational Education Commission. The research instruments were data record form, interview form, assessment form and questionnaire. Collected data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The results of research were found that 1) The elements of the administration system for assisting invention and innovation vocational to commercial in the digital age by platform consisted of (1.1) the import factors; (1.2) it was operated by a platform by PDCA; (1.3) the desired results were determined; and (1.4) the feedbacks of its system were studied. 2) The development of administration system consisted of (2.1) purchaser; (2.2) inventor; (2.3) product; (2.4) sales; (2.5) payment; and (2.6) report, which the evaluation results were at the highest level. 3) The result of the experiment by focus group to be accepted 100%. and 4) The evaluation of administration system was in high level.

Keywords: Administration System; Invention and Innovation; Digital Age; Platform

บทนำ

ตามที่รัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลที่เรียกว่าไทยแลนด์ 4.0 ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “Value-Based Economy” หรือเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม (Secretariat of the Prime Minister, 2017) โดยมีฐานคิดหลักคือเปลี่ยนจากการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ ไปสู่สินค้าเชิงนวัตกรรม เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรมไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ซึ่งหลายหน่วยงานได้นำแนวนโยบายสู่การปฏิบัติเพื่อให้มีการลดการสั่งซื้อเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมจากต่างประเทศ ได้มีการพยายามส่งเสริมให้มีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมในระดับสถานศึกษา มหาวิทยาลัย และภาคเอกชน ซึ่งในแต่ละปีรัฐได้ทุ่มเงินงบประมาณสนับสนุนโดยเฉพาะภาคการศึกษามีการผลิตผลงานออกมา

เป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังไม่สามารถนำผลผลิตดังกล่าวไปใช้งานจริงหรือจำหน่ายให้กับผู้ประกอบการ เนื่องจากยังขาดกลไกหรือวิธีการทางการตลาดในเชิงพาณิชย์ (Ministry of Science and Technology, 2018) สำหรับนโยบายการวิจัยของชาติได้กำหนดให้ทุกภาคส่วนมีการผลักดันนำผลงานวิจัย องค์ความรู้นวัตกรรม และเทคโนโลยีจากงานวิจัย ไปใช้ประโยชน์ในเชิงอุตสาหกรรม/พาณิชย์ สังคม/ชุมชน วิชาการและนโยบาย (Office of National Economic and Social Development Council, 2016)

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาซึ่งมีหน้าที่จัดและส่งเสริมการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ โดยคำนึงถึงคุณภาพและความเป็นเลิศทางวิชาชีพ ได้กำหนดพันธกิจไว้ 7 พันธกิจ โดยพันธกิจที่ 6 วิจัย สร้างนวัตกรรม จัดการองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้กำหนดกลยุทธ์ที่ 2 สร้างขีดความสามารถนักเรียนนักศึกษาอาชีวศึกษาให้เป็นนักเทคโนโลยี นักนวัตกรรมผ่านกระบวนการพัฒนาสิ่งประดิษฐ์และสามารถขยายผลสู่การบริหารจัดการเชิงพาณิชย์แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่ได้ขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม (Office of Vocational Education Commission, 2018) เมื่อพิจารณาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผลงานสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาที่ยังไม่สามารถขับเคลื่อนสู่เชิงพาณิชย์ ทั้งนี้เป็นเพราะยังขาดแนวทางให้นักประดิษฐ์อาชีวศึกษานำสู่การปฏิบัติอย่างชัดเจน มีการจัดทำฐานข้อมูลแต่ไม่สามารถซื้อขายได้ รวมทั้งเมื่อตรวจสอบข้อมูลของสิ่งประดิษฐ์ที่นำไปใช้งานจริงและสามารถต่อยอดสู่การจดสิทธิบัตร หรืออนุสิทธิบัตรเพื่อการจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ พบว่า ตั้งแต่ปี 2558-2560 มีการจดสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรเพียง 304 ผลงาน คิดเป็นร้อยละ 1.33 ของจำนวนผลงานทั้งหมด ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยมาก (Bureau of Vocational Education Research and Development, 2017) จึงถือได้ว่ายังไม่ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศและไม่เป็นไปตามพันธกิจและกลยุทธ์ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่กำหนดไว้

หากพิจารณาแนวทางในการขับเคลื่อนสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคปัจจุบันนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นว่า ควรพิจารณาด้านการจัดการเชิงพาณิชย์ยุคดิจิทัล (Marketing in Digital Era) ที่เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นปัจจัยเกื้อหนุนและเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำธุรกิจที่สำคัญ การทำธุรกิจโดยเพิ่มช่องทางขายสินค้าออนไลน์และการสื่อสารการตลาดผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์ก ซึ่งมีบทบาทมากขึ้นในโลกปัจจุบัน สื่อมัลติมีเดียเพื่อการตัดสินใจซื้อสินค้า ซึ่งสอดคล้องกับ Jaruwat (2017) กล่าวถึงพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) ว่านวัตกรรมดิจิทัลสามารถนำประเทศต่างๆ ไปสู่ความรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน นวัตกรรมขั้นยอดที่มีผลกระทบด้านเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญประกอบด้วย อินเทอร์เน็ตเคลื่อนที่ (Mobile Internet) ระบบอัตโนมัติช่วยคิดวิเคราะห์งานซับซ้อน (Automation of Knowledge Work) อินเทอร์เน็ตในทุกสิ่ง (Internet of Things) เทคโนโลยีคลาวด์ (Cloud Technology) เทคโนโลยีหุ่นยนต์ขั้นสูง (Advanced Robotics) และระบบการพิมพ์ 3 มิติ (3-D Printing) เป็นต้น

ทั้งนี้เมื่อศึกษาการทำการตลาดหรือพาณิชย์ในยุคดิจิทัลในปัจจุบันพบว่าจะทำธุรกิจแบบแพลตฟอร์ม (Platform Business) ซึ่ง Thanyarattakul (2018) กล่าวถึงแพลตฟอร์มว่าเป็นโมเดลทางธุรกิจใหม่ โดยใช้เทคโนโลยีช่วยให้อนุธุรกิจ และทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ที่พักอาศัยมีปฏิสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดมูลค่าและการแลกเปลี่ยนระหว่างกันเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับแพลตฟอร์มกับโปรแกรมสารสนเทศซึ่งเป็นโปรแกรมที่เขียนด้วยภาษาคอมพิวเตอร์เพื่อให้คอมพิวเตอร์ประมวลผลให้ได้ผลลัพธ์ที่เรา

ต้องการแบบเฉพาะเจาะจงและทำงานเฉพาะด้าน เช่น งานสำนักงาน งานบัญชี หรืองานประมวลผลเป็นต้น (Leungphirom, 2015) ดังนั้นแพลตฟอร์มจึงเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการบริหารเชิงธุรกิจเนื่องจากต้องใช้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนอย่างน้อย 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารจัดการระบบซึ่งเปรียบเสมือนคนกลางที่คอยเชื่อมต่อระหว่างผู้ผลิตและผู้ซื้อ ทั้งนี้หากนำมาปรับใช้กับการบริหารเพื่อส่งเสริมสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ก็น่าจะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการจำหน่ายทั้งเชิงปริมาณและความพึงพอใจของผู้ซื้อ

ดังนั้น ในการบริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันที่เรียกว่ายุคดิจิทัล ผู้บริหารต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์นำเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสม ดังเช่น Runcharoen (2017) กล่าวถึง คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลที่ควรมี ได้แก่ 1) มีวิสัยทัศน์ไอซีที (ICT) 2) จัดหาโครงสร้างพื้นฐานฮาร์ดแวร์ (Hardware), ซอฟต์แวร์ (Software), เน็ตเวิร์ก (Network) และไวไฟ (Wi-Fi) 3) สร้างวัฒนธรรมการทำงานและบรรยายการใช้ไอซีทีให้ทุกคนเข้าถึงแหล่งข้อมูลหลากหลาย 4) พัฒนาเองให้สามารถใช้ไอซีทีในการบริหาร 5) ส่งเสริมสนับสนุนจูงใจให้ครูและนักเรียนใช้ไอซีที 6) ติดตามประเมินให้คำปรึกษาครูและนักเรียนในการใช้ไอซีที และ 7) พัฒนาทุกคนให้มีความรู้และทำได้

จากสภาพและปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ศึกษาและพัฒนาระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม ใช้ในสถานศึกษาที่ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ 1) ปัจจุบันนำเข้า 2) กระบวนการบริหาร 3) ผลลัพธ์ 4) ข้อมูลย้อนกลับ และ 5) บริบทหรือสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการส่งเสริมสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของระบบบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม
2. เพื่อพัฒนาระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม
3. เพื่อทดลองใช้ระบบบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม
4. เพื่อประเมินผลระบบบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม ดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารสถานศึกษา และการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษา จำนวน 5 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลและแบบสัมภาษณ์ โดยการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสร้างองค์ประกอบของระบบการบริหารและให้ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการวิจัย จำนวน 5 คน ตรวจสอบคุณภาพแบบประเมินด้านความตรงทางเนื้อหาและความตรงตาม โครงสร้าง/ขั้นตอนของการพัฒนาระบบการบริหารเป็นรายข้อ ซึ่งค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ทุกข้ออยู่ ระหว่าง 0.80 – 1.00

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นที่ 2 การพัฒนาระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัล ด้วยแพลตฟอร์ม ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากขั้นที่ 1 มาวิเคราะห์และออกแบบโครงสร้างระบบการบริหาร จากนั้น จึงตรวจสอบโครงสร้างและความเหมาะสมของระบบ

1. ผู้ประเมินระบบการบริหาร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศ ซึ่งมี ประสบการณ์ในการพัฒนาระบบสารสนเทศด้านการบริหารจัดการมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 5 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของระบบ โดยการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสร้างแบบประเมินและให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย จำนวน 5 คน ตรวจสอบคุณภาพแบบประเมินด้านความตรงทางเนื้อหาเป็นรายข้อ ซึ่งค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ทุก ข้ออยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบโครงสร้างและการทำงานของระบบ และประเมินความเหมาะสม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นที่ 3 การทดลองใช้ระบบการบริหาร ผู้วิจัยได้นำระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรม อาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม จากขั้นตอนที่ 2 มาให้ผู้เกี่ยวข้องใช้งานตามที่กำหนดไว้ ในคู่มือและจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group) เพื่อตรวจสอบความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เกี่ยวข้อง

1. ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้างานศูนย์บ่มเพาะวิสาหกิจผู้ประกอบการ อาชีวศึกษา หัวหน้างานวิจัยพัฒนานวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์ อาจารย์ผู้พัฒนานวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และผู้สอนนวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์ จำนวน 9 คน ได้มาจากการ คัดเลือกแบบเจาะจงจากสถานศึกษาที่บริหารจัดการสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาและงานศูนย์บ่ม เพาะวิสาหกิจผู้ประกอบการอาชีวศึกษาอยู่ในระดับดี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม โดยการศึกษาเอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสร้างแบบบันทึกการสนทนากลุ่มและให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย

จำนวน 5 คน ตรวจสอบคุณภาพแบบประเมินด้านความตรงทางเนื้อหาเป็นรายข้อ ซึ่งค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ทุกข้ออยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00

3. การรวบรวมข้อมูล โดยใช้เทคนิคการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) และรวบรวมความคิดเห็น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่และร้อยละ

ขั้นที่ 4 การประเมินผลระบบการบริหาร หลังจากที่ได้ผู้วิจัยนำข้อมูลจากขั้นที่ 3 มาวิเคราะห์ ปรับปรุง และติดตั้งระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม และให้ผู้ใช้งานประเมินผลระบบ

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้างานศูนย์บ่มเพาะวิสาหกิจผู้ประกอบการ อาชีวศึกษา หัวหน้างานวิจัยพัฒนานวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์ ผู้ดูแลระบบสารสนเทศของสถานศึกษา โดยกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจงที่มีผลงานสิ่งประดิษฐ์เข้าร่วมกิจกรรมในระดับชาติอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวน 8 สถานศึกษา จากภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ภาคละ 2 สถานศึกษาๆละ 4 คน รวม 32 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินผลระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสร้างแบบประเมินผลระบบการบริหารและให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย จำนวน 5 คน ตรวจสอบคุณภาพแบบประเมินด้านความตรงทางเนื้อหาเป็นรายข้อ ซึ่งค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ทุกข้ออยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00

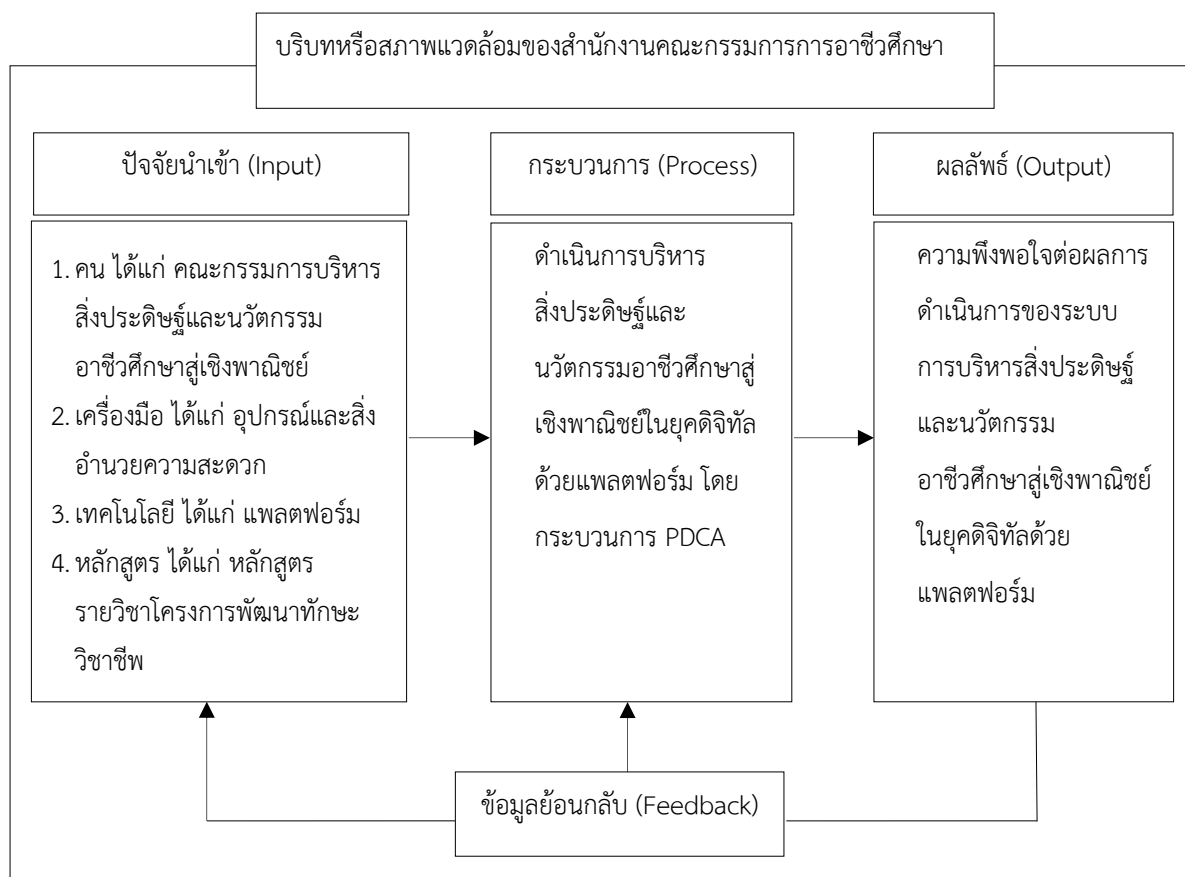
3. การรวบรวมข้อมูล ให้กลุ่มตัวอย่างใช้ระบบตามคู่มือ และตอบแบบประเมินผล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาและใช้ระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม สรุปผลได้ดังนี้

1. องค์ประกอบของระบบบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม มีรายละเอียดของระบบ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ด้วยแพลตฟอร์ม

จากภาพที่ 1 ระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ด้วยแพลตฟอร์ม ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ องค์ประกอบที่นำสู่การดำเนินการของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ด้วยแพลตฟอร์ม โดยมีรายละเอียดแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

1.1) คณะกรรมการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ด้วยแพลตฟอร์มมีหน้าที่ ดังนี้ 1) วางแผนการบริหารจัดการสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษา เพื่อส่งเสริมการจัดทำ การเผยแพร่ การนำไปใช้ประโยชน์ และการจำหน่ายเชิงพาณิชย์ 2) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ครูผู้สอนและนักเรียนอาชีวศึกษาผลิตสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมที่มีคุณภาพ 3) ดำเนินการและบริหาร สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ด้วยแพลตฟอร์ม และ 4) นิเทศ ติดตามผลการดำเนินงาน ระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ด้วยแพลตฟอร์ม

1.2) เครื่องมือ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก

1.3) เทคโนโลยี ได้แก่ แพลตฟอร์ม

1.4) หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรรายวิชาโครงการพัฒนาทักษะวิชาชีพ

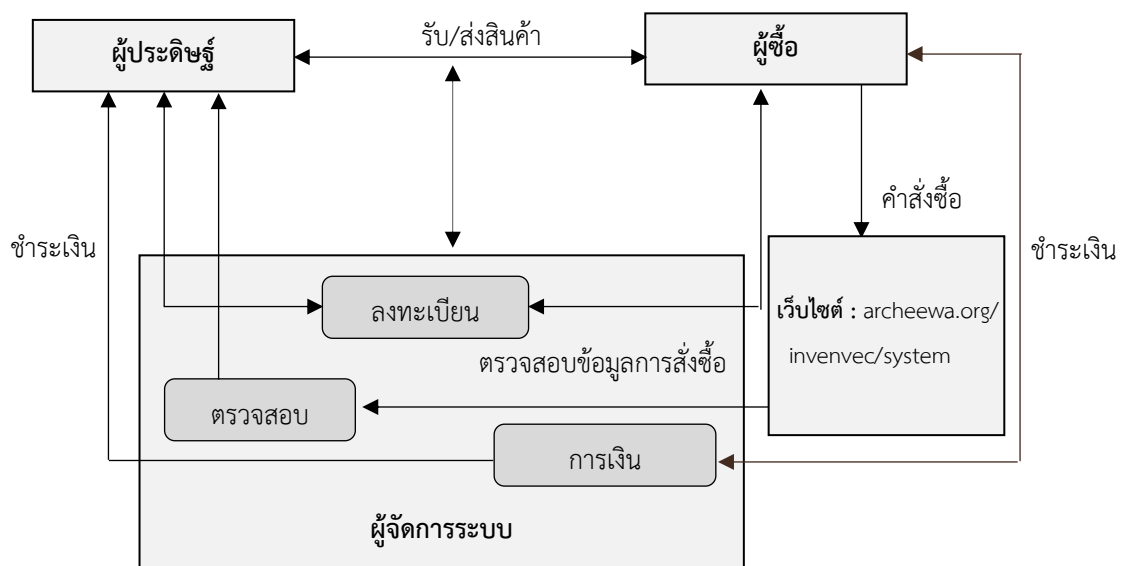
2) กระบวนการ (Process) ได้แก่ การบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม ด้วยวงจรการบริหารงาน PDCA ได้แก่ การวางแผนงาน (Plan) การทำงานตามแผนงาน (Do) การตรวจสอบการทำงาน (Check) และการกำหนดเป็นมาตรฐานและปรับปรุงให้ดีขึ้น (Action)

3) ผลลัพธ์ (Output) ได้แก่ ความพึงพอใจต่อผลการดำเนินการของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม ซึ่งเป็นการตรวจสอบผลการดำเนินการของระบบตามเกณฑ์และตัวชี้วัดในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการทำงานของระบบ ด้านการให้บริการของระบบ ด้านคุณภาพสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาที่จำหน่าย และ ด้านผลสัมฤทธิ์การจำหน่ายของสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษา

4) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นการตรวจสอบผลลัพธ์การดำเนินการของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม ทั้ง 4 ด้านเพื่อเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อนำมาปรับปรุงทั้งด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการบริหารให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5) บริบทหรือสภาพแวดล้อมของระบบ (Context or Environment) ได้แก่ การดำเนินการของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์มที่เป็นไปตามบริบทของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

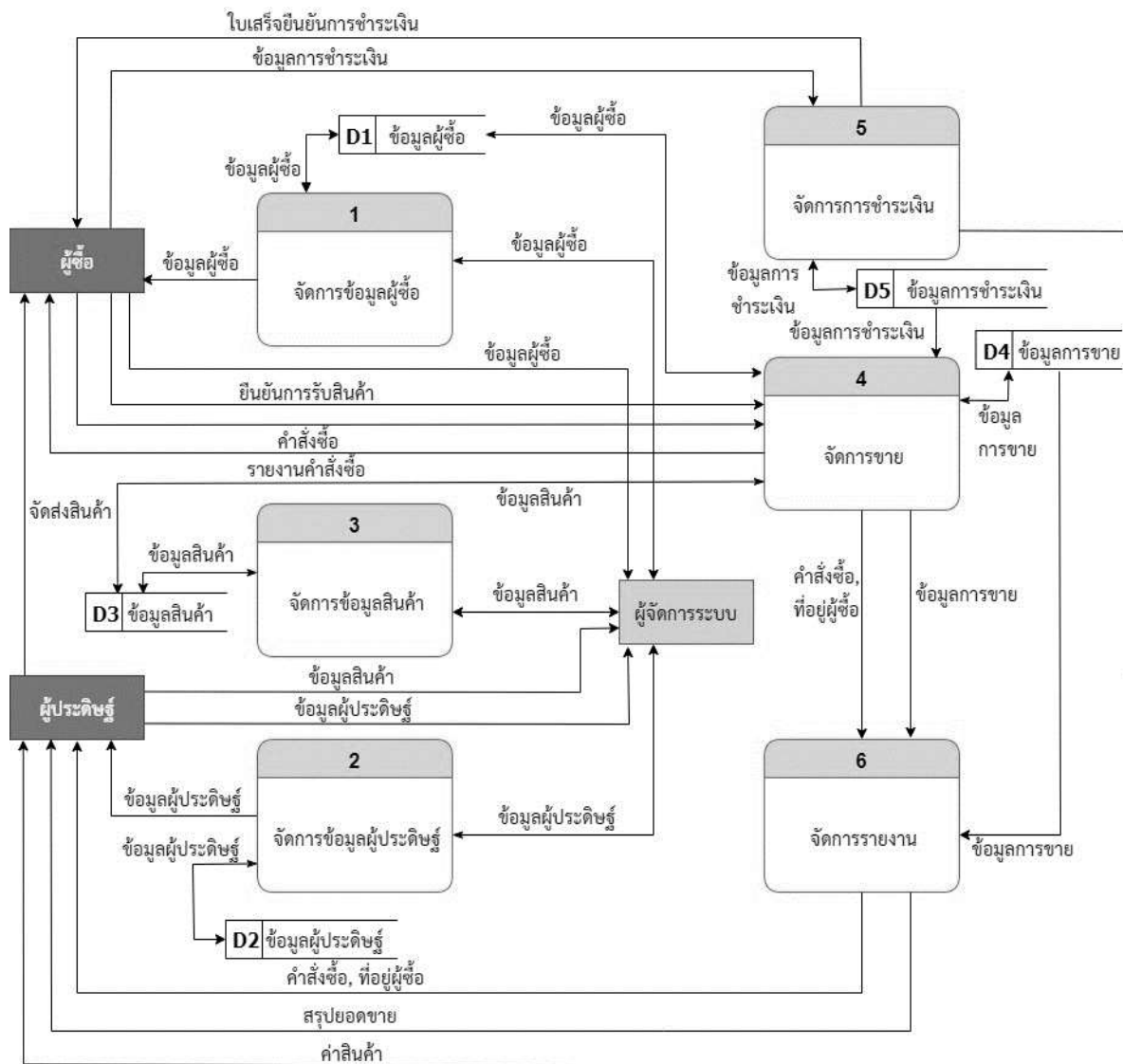
ทั้งนี้ดำเนินการโดยผู้เกี่ยวข้อง 3 ส่วน ได้แก่ ผู้จัดการระบบ ผู้ประดิษฐ์สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษา และผู้ซื้อสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษา ซึ่งโครงสร้างของแพลตฟอร์มมีรายละเอียดปรากฏดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แพลตฟอร์มสำหรับระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์

2. ผลการพัฒนาระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม

แพลตฟอร์มของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัล รายละเอียดประกอบด้วย 1) ส่วนจัดการข้อมูลผู้ซื้อ 2) ส่วนจัดการข้อมูลผู้ประดิษฐ์หรือผู้ขาย 3) ส่วนจัดการข้อมูลสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาหรือส่วนจัดการข้อมูลสินค้า 4) ส่วนจัดการขาย 5) ส่วนจัดการชำระเงิน และ 6) ส่วนจัดการรายงาน ซึ่งแผนภาพกระแสข้อมูล (Data Flow Diagram: DFD) ของแพลตฟอร์มระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัล รายละเอียดดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กระแสข้อมูล (Data Flow Diagram: DFD) ของแพลตฟอร์มระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัล

ผลการประเมินความเหมาะสมของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศ

ผลการประเมินความเหมาะสมของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาระบบสารสนเทศ ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม โดยผู้เชี่ยวชาญ

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านความถูกต้องของระบบที่ตรงตามความต้องการของผู้ใช้งาน (Functional Requirement Test)	4.70	0.57	มากที่สุด
ด้านความถูกต้องของผลลัพธ์ตามฟังก์ชันงาน (Result Test)	4.73	0.46	มากที่สุด
ด้านความเหมาะสมและความง่ายต่อการใช้งาน (Usability Test)	4.45	0.60	มาก
ด้านการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลในระบบ (Security Test)	4.40	0.51	มาก
ค่าเฉลี่ย	4.57	0.55	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม จากผู้เชี่ยวชาญด้านระบบสารสนเทศ พบว่า ความเหมาะสมภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยในด้านฟังก์ชันการใช้งานและความถูกต้องของผลลัพธ์อยู่ในระดับมากที่สุด ในขณะที่ด้านความสะดวกในการใช้งานและการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลในระบบอยู่ในระดับมาก

3. ผลการทดลองใช้ระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม โดยการจัดกลุ่มสนทนากลุ่มและผู้เกี่ยวข้องและให้ทดลองใช้งานระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์มโดยผู้วิจัยให้ร่วมพิจารณาและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับระบบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ด้านการออกแบบ ด้านการใช้งาน และด้านการแสดงผลและสอบถามความคิดเห็นของผู้ร่วมสนทนาทุกคนในแต่ละประเด็น พบว่า ผู้เกี่ยวข้องกับการใช้งานทุกคนเห็นด้วยกับรายละเอียดของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์มทั้ง 3 ด้านทุกคนคิดเป็นร้อยละ 100 เนื่องจากแพลตฟอร์มดังกล่าวมีความครบถ้วนสามารถดำเนินการได้ทุกอย่างประกอบและทุกขั้นตอน

4. ผลการประเมินระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม โดยผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้างานศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการอาชีวศึกษา หัวหน้างานวิจัยพัฒนานวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์ และผู้ดูแลระบบสารสนเทศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา หลังจากได้ใช้งานจริงและทำการประเมินผลของระบบ ผลปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์มในสถานศึกษา

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านระบบการบริหาร	4.58	0.49	มากที่สุด
ด้านการใช้งานแพลตฟอร์ม	4.26	0.66	มาก
เฉลี่ยรวม	4.32	0.69	มาก

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์มของผู้ใช้ในสถานศึกษา พบว่า ผู้ใช้ระบบมีความพึงพอใจในภาพรวมเฉลี่ยระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านระบบการบริหารผู้ใช้ระบบมีความพึงพอใจเฉลี่ยระดับมากที่สุด โดยข้อการจัดองค์ประกอบของแพลตฟอร์มมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับด้านการใช้งานแพลตฟอร์มผู้ใช้ระบบมีความพึงพอใจเฉลี่ยระดับมาก โดยข้อความสะดวกในการใช้งานของเมนูต่างในระบบมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์มประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลักในการดำเนินงาน คือ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลลัพธ์ (Output) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) และบริบทหรือสภาพแวดล้อมของระบบ (Context or Environment) ทั้งนี้ดำเนินการโดยผู้เกี่ยวข้อง 3 ส่วน ได้แก่ ผู้จัดการระบบ ผู้ประดิษฐ์สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษา และผู้ซื้อสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษา ซึ่งผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารสถานศึกษาและด้านการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาให้ความเห็นว่าเป็นระบบการบริหารที่สามารถส่งเสริมสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์มได้เป็นอย่างดี และเมื่อนำข้อมูลเสนอต่อผู้บริหารสถานศึกษาที่บริหารจัดการด้านสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาประสบความสำเร็จในแต่ละภาค ผู้บริหารสถานศึกษาก็มีความเห็นสอดคล้องกับระบบการบริหารดังกล่าว ทั้งนี้เป็นเพราะผู้วิจัยได้นำระบบการบริหารที่สอดคล้องกับยุคปัจจุบันที่เรียกว่ายุคดิจิทัลมาพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับ Suntrayuth (2008) กล่าวถึงทฤษฎีบริหารทางการศึกษาในปัจจุบันได้มุ่งศึกษาไปที่ระบบถือว่าการศึกษเป็นระบบหนึ่งของสังคม (School as a Social System) โดยมองว่าความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) และสอดคล้องกับ Runcharoen (2017) ที่กล่าวถึงคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลที่ควรมี ได้แก่ 1. มีวิสัยทัศน์ ICT 2. จัดหาโครงสร้างพื้นฐาน Hardware, Software, Network, และ Wi-Fi 3. สร้างวัฒนธรรมการทำงานและบรรยากาศการใช้ ICT ให้ทุกคนเข้าถึงแหล่งข้อมูลหลากหลาย 4. พัฒนาเองให้สามารถใช้ ICT ในการบริหาร 5. ส่งเสริมสนับสนุนจูงใจให้ครูและนักเรียนใช้ ICT 6. ติดตามประเมินให้คำปรึกษาครูและนักเรียนในการใช้ไอซีที 7. พัฒนาทุกคนให้มีความรู้และทำได้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนาระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรม อาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม รายละเอียดของแพลตฟอร์มประกอบด้วย 1) ส่วนจัดการข้อมูลผู้ซื้อ 2) ส่วนจัดการข้อมูลผู้ประดิษฐ์หรือผู้ขาย 3) ส่วนจัดการข้อมูลสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรม อาชีวศึกษาหรือส่วนจัดการข้อมูลสินค้า 4) ส่วนจัดการขาย 5) ส่วนจัดการชำระเงิน และ 6) ส่วนจัดการ รายงาน ซึ่งผลการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะเมื่อพิจารณาถึงความถูกต้องของ ระบบที่ตรงตามความต้องการของผู้ใช้งาน (Functional Requirement Test) ระบบสามารถจัดเก็บข้อมูล พื้นฐานได้ครบถ้วน สามารถแสดงผลลัพธ์ในรูปแบบรายงานได้ครบถ้วน สามารถออกรายงานของระบบได้ อย่างความถูกต้อง นอกจากนั้นยังง่ายต่อการใช้งาน และผู้ใช้ระบบ ได้แก่ ผู้ผลิตและผู้ซื้อสามารถ Login เข้า ใช้งานได้สะดวก ส่งผลให้แพลตฟอร์มมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้งาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wu (2004) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินการพัฒนาระบบสารสนเทศแบบต่อเนื่อง สรุปผล คือ การจัดระบบ สารสนเทศ คือการดำเนินงานสารสนเทศที่ต้องออกแบบระบบให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความเป็น ความต้องการ และลักษณะของหน่วยงาน หน่วยงานในต่างประเทศเน้นการใช้คอมพิวเตอร์เพราะมีความ ถูกต้อง กะทัดรัด และรวดเร็วทันเวลาที่ต้องการใช้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Gulati, Verayangkura & Sirirak (2018) ได้ศึกษาปัจจัยการตลาดดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความพึงพอใจและความภักดีแก่ลูกค้าใน ธุรกิจโรงแรมกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดามัน ประเทศไทย พบว่า การตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์และสื่อเชิง เนื้อหาที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการสร้างความภักดีให้แก่ลูกค้า การตลาดผ่านสื่อเว็บไซต์ที่มีอิทธิพลต่อการสร้าง ความพึงพอใจและความภักดีให้แก่ลูกค้าก็ต่อเมื่อลูกค้าได้รับรู้ถึงคุณค่าในการบริการที่ดีของโรงแรม และความ พึงพอใจในการบริการที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการสร้างความภักดีแก่ลูกค้าโรงแรมในกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยมอันดา มัน จึงสามารถสรุปได้ว่าการตลาดผ่านเว็บไซต์ การตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ สื่อเชิงเนื้อหา และการสร้าง คุณค่าที่รับรู้ถึงการบริการ มีอิทธิพลทางตรงและการอ้อมต่อการสร้าง ความพึงพอใจและความภักดีให้แก่ลูกค้า ในธุรกิจโรงแรม

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การทดลองใช้ระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรม อาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์มกับผู้เกี่ยวข้องในการใช้งานของระบบและจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) ทุกคนเห็นด้วยกับรายละเอียดของระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรม อาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการออกแบบ ด้านกระบวนการ ทำงาน และด้านผลลัพธ์หรือการรายงานผลการประเมิน ทั้งนี้เป็นเพราะระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และ นวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม เมื่อได้ทดลองใช้แล้วมีความสะดวก สามารถ ส่งเสริมการจำหน่ายสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาในยุคดิจิทัลได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ Pinnok & Wihoktoe. (2017) ได้ศึกษาวิจัยการพัฒนาโปรแกรมสารสนเทศด้านคุณภาพผู้เรียนเพื่อการ บริหารงานประกันคุณภาพภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 โดยการ พัฒนาผ่านโปรแกรม Cloud Application ประกอบด้วยส่วนของผู้ใช้งานที่เป็นผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบงาน

ประกันคุณภาพภายในโรงเรียน ครูผู้สอน และครูผู้ดูแลระบบ จากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญพบว่าโปรแกรมที่สร้างขึ้นโดยรวมมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับดีมากและมีประสิทธิภาพตรงตามความต้องการ

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า การประเมินผลระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์มผู้ใช้ระบบมีความพึงพอใจในภาพรวมเฉลี่ยระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะระบบดังกล่าวได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการอย่างชัดเจน ทั้งการเตรียมปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลิต ข้อมูลย้อนกลับ และบริบทหรือสิ่งแวดล้อมของระบบการบริหาร ที่สอดคล้องกับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลที่ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งโครงสร้างระบบบริหารและการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ Jirarotephinyo (2019) ได้ศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศกับการบริหารระบบสารสนเทศของผู้บริหารในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี พบว่า 1) สมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) การบริหารระบบสารสนเทศของผู้บริหารในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ 3) สมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศกับการบริหารระบบสารสนเทศของผู้บริหารในสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 ทั้งภาพรวมและรายด้าน และสอดคล้องกับ Chokpriwan & Subsri (2018) ได้ศึกษากลยุทธ์การตลาดดิจิทัลบนแพลตฟอร์มออนไลน์ พบว่า ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการนี้คือสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่บริษัท สร้างผลประโยชน์ด้านรายได้ ลูกค้ามีช่องทางในการเลือกซื้อสินค้าและบริการมากขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Nekham & Musikanon (2015) ได้ศึกษาวิจัยความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่มีต่อการจัดระบบสารสนเทศ เพื่อการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนเครือข่ายนนทบุรี ตำบลแม่ตึ่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครู ที่มีต่อการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

สรุป

จากผลการพัฒนาและประเมินผลระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์มที่ผู้สร้างขึ้น สรุปได้ว่าระบบมีความครบถ้วนสมบูรณ์ สามารถนำสู่การบริหารจัดการสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา อันจะส่งผลให้สามารถจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ ซึ่งจะสอดคล้องกับแนวนโยบายในการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ บูรณาการองค์ความรู้จากรายวิชาต่างๆ ผ่านการเรียนรู้ในรายวิชาโครงการวิชาชีพ เพื่อผลิตผลงานสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่การใช้ประโยชน์ในสังคม สร้างความรู้ สร้างรายได้ให้แก่ผู้ผลิตและสถานศึกษา และประการสำคัญคือได้มีส่วนช่วยประเทศชาติตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “Value-Based Economy” หรือเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม โดยมีฐานคิดหลักคือเปลี่ยนจากการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ ไปสู่สินค้าเชิงนวัตกรรม เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรมไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากข้อค้นพบในการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม มีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ควรมีการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกคน เกี่ยวกับการใช้งานระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนในระบบดังกล่าว ให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรืออาจสามารถถ่ายทอดความรู้แก่เพื่อร่วมงานคนอื่นๆต่อไปได้

2) ควรมีการจัดทำคู่มืออธิบายรายละเอียดในการดำเนินงานระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์มที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่น และง่ายต่อการทำความเข้าใจ สามารถที่จะศึกษาทำความเข้าใจการใช้งานได้ด้วยตนเอง โดยอาจจัดทำในรูปแบบเอกสาร คู่มืออิเล็กทรอนิกส์ หรือเอกสารออนไลน์ก็ได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยและพัฒนาให้เป็นแพลตฟอร์มที่สามารถเชื่อมโยงแบบออนไลน์กับเครือข่ายหรือหน่วยงานอื่นๆที่ดูแลหรือรับผิดชอบงานวิจัย สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรม เช่น หน่วยงานวิจัยระดับชาติ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ สถานศึกษาเครือข่ายด้านการวิจัยและนวัตกรรม เป็นต้น เพื่อที่จะใช้ข้อมูลบางส่วนร่วมกันอย่างแพร่หลายให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2) ควรมีการพัฒนาแพลตฟอร์มเพื่อใช้ประกอบการบริหารจัดการสถานศึกษาในส่วนงานอื่นๆ และเชื่อมโยงหรือบูรณาการกับแพลตฟอร์มระบบการบริหารสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมอาชีวศึกษาสู่เชิงพาณิชย์ในยุคดิจิทัลนี้ เช่น การจัดการเรียนการสอน การวิจัยและพัฒนา การบริการวิชาการ การบริหารงานบุคคล ที่สามารถใช้ข้อมูลร่วมกันและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในอนาคต

References

- Bureau of Vocational Education Research and Development. (2017). *Handbook of research management and innovation for vocational education*. Bangkok: Bureau of Vocational Education Research and Development.
- Chokpriwan, S. & Subsri, Y. (2018). *Digital marketing strategies on online platforms* (Research report). Bangkok: Siam University.
- Gulati, S., Verayangkura, M., & Sirirak, S. (2018). Causal of Digital Marketing Influencing Hotel Customers' Satisfaction and Loyalty in the Andaman Triangle Cluster, Thailand. *Journal of the Association of Researchers*, 23(3)

- Jaruwat, N. (2017). *Marketing 4.0*. Bangkok: Nation Publishing.
- Jirarotephinyo, N. (2019). Relationship between information technology competency and information system administration of school administrators under the office of Kanchanaburi Primary Educational Service Area. *Nakhon Phanom University Journal*, 9(2), 18-24.
- Leungphirom, S. (2015). *Management Information System*. Nonthaburi: Muangthaibook.
- Ministry of Science and Technology. (2018). *The role and importance of "innovation" to the country's industrial development*. Retrieved February 15, 2018, from <http://www.most.go.th>
- Nekham, R. & Musikanon, C. (2015). The opinions of administrators and teachers towards information management system for internal quality assurance of Nuntaburee Network Schools Aumkoy District Chiangmai Province. *Lampang Rajabhat University Journal*, 4(1), 130-160.
- Office of National Economic and Social Development Council. (2016). *National economic and social development plan no. 12. 2017-2021*. Bangkok: Prime Minister's Office.
- Office of Vocational Education Commission. (2018). *Mission*. Retrieved February 15, 2018, from <http://www.vec.go.th/th-th>.
- Pinnok, T & Vihokto, P. (2017). The development of the mis program information on the quality of the learner to the management quality assurance within the school under the secondary three education. *Journal of MCU Social Science Reviews*, 6(3), 113-125.
- Runcharoen, T. (2017). *The direction of educational management towards education 4.0 in the digital age*. Educational administration articles and development arrange learning to study in the digital age, No 1. Bangkok: The Professional Development Association of Educational Administration of Thailand.
- Secretariat of the Prime Minister. (2017). Thailand 4.0 Propel the future towards stability, wealthy and sustainability. *Thai Khu Fah Journal*, 33
- Suntrayuth, D. (2008). *Educational Management Theory*. Bangkok: Natikul Press Company
- Thanyarattakul, T. (2018). *Digital Transformation in Action*. 2nd Edited. Bangkok: Wish Publishing.
- Wu, M. (2004). *Continuous evaluation of information system development. A reference models*. Dissertation Abstracts International, 2569-A.

การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน:

กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์*

Community Potential Development to Create Sustainable Economic

Foundations: Case Study of Noen Sala Subdistrict,

Krok Phra District, Nakhon Sawan Province

หทัยชนก คตะสมบุรณ์

Hataichanok Khatasombun

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Nakhonsawan Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author. Email: hataichanok.naok@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อการสร้างเศรษฐกิจฐานรากบนฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์ และพูดคุยแบบเป็นทางการ และไม่เป็นการกีดกันผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม โดยผู้ศึกษาใช้วิธีการนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เป็นองค์ความรู้ของสมาชิกในชุมชน และสมาชิกกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า 1) การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานราก โดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน 2) การพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพาตนเองบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) คนในชุมชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงทุกด้านโดยเรียนรู้ได้ด้วยเชิงประจักษ์ในพฤติกรรมผ่านกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพ การอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่างต่อเนื่อง 4) การเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน การนำชุมชนไปเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่น และชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันพร้อมกับการพัฒนานวัตกรรมชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ตระหนักและเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำมาสู่การแบ่งปันทรัพยากรในการทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ผ่านนวัตกรรมของชุมชนในลักษณะที่หลากหลายร่วมกัน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; เศรษฐกิจฐานราก; การพัฒนาที่ยั่งยืน

* Received February 8, 2020; Revised March 28, 2020; Accepted March 30, 2020

ABSTRACT

The purpose of this research was community potential development to create sustainable economic foundations. This research was a qualitative research. Data was collected by interviewing as well as formal and informal talking with the key Informants to be focus group. The researcher used method and collecting some information that were the knowledge of members of community and various group members in community.

The results were found that 1) appropriate Economic Community development for the community led to achieve a new learning process, to build stability of the community foundation economy, apply the sufficiency economy philosophy to reduce expenses, increase household income 2) developing the learning process skills of community members for mutual learning, which had established guidelines for local community development based on self-sufficiency principles based on sufficiency economy philosophy. 3) people in the community changed behavior in all aspects by learning from the empirical activities in various forms. There were ongoing workshops to develop the potential of the community 4) learning together in the community, bringing the community to learn together with other communities, communities in other areas to learn together in the development of community innovation to create economic security, recognizing and appreciating lifelong learning, the application of the sufficiency economy philosophy led to the sharing of resources for activities for the development of knowledge through community innovation in a variety of ways together.

Keywords: Participation; Local Economy; Sustainable Development

บทนำ

การขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคตโดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขันสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผ่านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและ

พฤติกรรม และด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกรและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในการพึ่งพาตนเอง

ซึ่งที่ผ่านมา ปัญหาด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความยากจนและความเหลื่อมล้ำโดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรและแรงงานทั่วไป ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยและไม่มั่นคง โดยในปี 2560 มีประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรและแรงงานทั่วไปคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 55.5 และอาชีพอิสระร้อยละ 35 ของกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้น้อยที่สุด โดยส่วนมากประสบปัญหาการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ รวมถึงที่ดินทำกิน การเข้าถึงแหล่งทุน ขาดองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับการวางแผนการพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ รวมทั้งยังมีพฤติกรรมขาดการออมและมีแนวโน้มจะมีหนี้สินที่สะสมเรื่อย ๆ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นความคาดหวังในการที่จะคิดหาวิธีจัดการแก้ไขความยากจนและความเหลื่อมล้ำอย่างถูกต้องและมีความยั่งยืน ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เพื่อให้เศรษฐกิจฐานรากเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ตามนโยบายรัฐบาลในการขับเคลื่อนประเทศโดยใช้กลไกของประชารัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและให้มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ชุมชนพึ่งตนเองได้ โดยมีเป้าหมายทำให้ประเทศชาติมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ด้วยการใช้พลังประชารัฐในระดับกลางและระดับพื้นที่ภายใต้ความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2018)

ดังที่นายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้กล่าวไว้ในเวทีประชุมการจุดประกาย “สานพลังประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานราก” เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2558 ที่ศูนย์ประชุมอิมแพค เมืองทองธานี เพื่อเดินหน้าขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานราก เป็นการรวมพลังระหว่างภาคประชาชนภาคธุรกิจ และภาครัฐ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากและสร้างความเชื่อมั่นของประเทศ เป็นการร่วมมือกันสร้างความเข้มแข็ง ตั้งแต่ฐานรากขึ้นมาเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโต ตลอดจนการลดความเหลื่อมล้ำ และการเข้าถึงการบริหารของรัฐบาล โดยอาศัยความร่วมมือภาคประชาชน ภาคธุรกิจ และภาครัฐ รวมถึงกระบวนการทางกฎหมายต่างๆ และต้องยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (Sornphaisan, 2017) การที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจฐานรากนับว่าเป็นทิศทางที่ดี ทั้งนี้เพราะปัจจุบันระบบเศรษฐกิจฐานรากอยู่ในสถานะอ่อนแออย่างยิ่ง ทำให้ประชาชนขาดกำลังซื้ออาจเกิดจากปัจจัยหลายสาเหตุย่อมส่งผลต่อความเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวมเช่นกัน

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งตามนโยบายรัฐบาลปัจจุบัน ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยหลายเรื่อง มาจากผลพวงวิธีการพัฒนาที่ผ่านมา ทั้งในด้านรายได้ โอกาสทางการศึกษา การมีงานทำ ความมั่นคงในอาชีพ ที่อยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ที่ดิน สาธารณสุข ยาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความอบอุ่นในครอบครัว ทั้งหมดผูกพันเป็นลูกโซ่จนยากที่จะหาจุดเริ่มต้นแก้ไข ปัญหาอย่างหนึ่งอย่างใดแบบแยกส่วนคิดได้ เป็นที่ยอมรับว่าปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือนของสมาชิกสังคมกลุ่ม

ใหญ่ที่สุด คือ คนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและอาศัยอยู่ในชนบท ส่วนหนึ่งอพยพมารับจ้าง หรือค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ในเมืองหรือใช้แรงงานอยู่ในย่านอุตสาหกรรม ซึ่งในภาพทั่วไป คือ มีอาชีพที่หารายได้น้อย ไม่มั่นคง ขาดการออมและมีหนี้สินที่สะสมเรื้อรัง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นความคาดหวังความพยายามของรัฐบาลในการที่จะคิดหาวิธีจัดการแก้ไขอย่างถูกต้อง และมีความยั่งยืน หรืออาจกล่าวสรุปว่าเป็นการสร้าง “ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ในระดับชุมชนฐานราก

จากเหตุผลและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อการสร้างเศรษฐกิจฐานรากบนพื้นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน เป็นการตอบโจทย์การสร้างความเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้การเติบโตของประเทศเป็นการเติบโตที่ยั่งยืน ผ่านการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตนเองเพื่อให้เศรษฐกิจฐานรากเกิดความเข้มแข็งและส่งผลถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและสภาพทั่วไปของเศรษฐกิจฐานรากตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อการสร้างเศรษฐกิจฐานรากบนพื้นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เริ่มด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทำการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ตามกรอบคำถามในแบบสัมภาษณ์ที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้ากับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการคัดเลือกชุมชนตัวอย่างแบบเจาะจงในการศึกษาวิจัยงานวิจัย คือ ชุมชนบ้านเนินกลาง หมู่ 2 ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์

กลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key- Information) ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลศาลา กำนันตำบลเนินศาลา ผู้ใหญ่บ้านเนินกลาง คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และประธานกลุ่มสมาชิกกลุ่มด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์หรือกลุ่มอาชีพตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ โดยวิธี (Purposive Selective Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview guide) เพื่อช่วยเก็บข้อมูลซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับข้อมูลด้านกายภาพ บริบทชุมชนและสภาพทั่วไป ข้อมูลด้านศักยภาพและบทบาทการดำเนินงานของกองทุน การดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจฐานราก การมีส่วนร่วมในชุมชน โดยการบันทึกภาคสนาม การเข้าร่วมประชุมกับชุมชน และการร่วมหาแนวทางเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารต่างๆ เช่น เอกสารการประชุม รายงานการประชุม บทความ วารสารหนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยวิธีการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ กับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลศาลา อำเภอดำเนินสะดวก ผู้ใหญ่บ้านเนินกลาง คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และประธานกลุ่มสมาชิกกลุ่มด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์หรือกลุ่มอาชีพตำบลเนินศาลา อำเภอโคกพระ จังหวัดนครสวรรค์

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลทุกประเภทที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกต การจัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม การประชุม ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลแล้วนำมาจัดระบบข้อมูลแยกประเภทข้อมูลตามวัตถุประสงค์จากนั้นจึงประมวลข้อมูลทุกประเภทเข้าด้วยกันเป็นหมวดหมู่และวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้แนวคิด ทฤษฎีเป็นกรอบในการอธิบายเพื่อตอบคำถามของการวิจัย

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโคกพระ จังหวัดนครสวรรค์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากบนฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถสรุปผลของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. บริบทและสภาพทั่วไปของเศรษฐกิจฐานรากตำบลเนินศาลา อำเภอโคกพระ จังหวัดนครสวรรค์

ตำบลเนินศาลา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอโคกพระ อยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 12 กิโลเมตร มีพื้นที่รอบทั้งหมด 23.29 ตารางกิโลเมตร หรือ 14,556 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศของตำบลเนินศาลา เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้แนวเทือกเขาหลวงซึ่งเป็นพื้นที่วนอุทยาน สภาพพื้นที่ของบ้านเนินศาลาเป็นที่ลาดเอียงจากแนวเทือกเขาหลวงไปทางทิศตะวันออก ในอดีตพื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าทึบ มีป่าไม้เบญจพรรณที่อุดมสมบูรณ์มาก หลังจากที่มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำกินจึงมีการแผ้วถางป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำการเกษตร อาทิ ทำนา ทำไร่ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมีโฉนดเป็นของตนเอง และบางส่วนแบ่งให้เช่า

ประชากรทั้งหมดของตำบลเนินศาลาปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 921 ครัวเรือน และมีประชากรทั้งหมด 3,005 คน โดยแยกเป็นชาย 1,465 คน เป็นหญิง 1,540 คน ซึ่งจำนวนหมู่บ้านในตำบลเนินศาลามีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 เนินกะพี้ หมู่ที่ 2 เนินกลาง หมู่ที่ 3 เนินศาลา หมู่ที่ 4 เนินศาลา หมู่ที่ 5 ท่าวรอก หมู่ที่ 6 เนินไร่ หมู่ที่ 7 หนองเขาวัว และหมู่ที่ 8 เขาค้ำพระ ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานของประชากรส่วนใหญ่ของหมู่บ้านเป็นแบบชนบทไทยภาคกลางทั่ว ๆ ไป พื้นที่โดยทั่วไปเหมาะสำหรับการทำเกษตร และอาชีพหลักของประชากรส่วนใหญ่ก็ประกอบอาชีพทำนา ซึ่งเป็นอาชีพที่สืบทอดกันมายาวนานจากบรรพบุรุษ โดยในตำบลเนินศาลามีประชาชนที่ประกอบอาชีพทำนามีจำนวน 250 ครัวเรือน ประกอบอาชีพทำไร่และทำสวน 231 ครัวเรือน นอกเหนือจากนั้นก็ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และรับราชการ

2. การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

2.1 กลไกการขับเคลื่อนศักยภาพของชุมชน

2.1.1 กลไกการขับเคลื่อนภายนอก

1) ด้านนโยบายรัฐบาล พบว่า ควรมีการสร้างแผนยุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนาชุมชนในระยะยาว รวมทั้งควรประชาสัมพันธ์โครงการต่างๆ ที่ดำเนินการในเชิงรุก ในวงกว้าง โดยใช้วิธีการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงบูรณาการการพัฒนาชุมชนร่วมกันของทุกหน่วยงาน และควรมีการจัดหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าแบบถาวรให้แก่ชุมชน

2) ด้านสถานะเศรษฐกิจ ผู้วิจัยเห็นว่าควรส่งเสริมการอุดหนุนสินค้าจากชุมชนโดยให้สิทธิพิเศษโดยการสามารถนำไปลดหย่อนภาษีได้ มีการประสานความร่วมมือกับโครงการบัตรสวัสดิการรัฐ และสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่มีความต้องการทำงานในชุมชน

3) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่าควรส่งเสริมให้ชุมชนเน้นการใช้วัตถุดิบในชุมชนเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในชุมชน และส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนในการวางแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนร่วมกับภาครัฐ

2.1.2 กลไกการขับเคลื่อนภายใน

1) ด้านศักยภาพผู้บริหาร ผู้วิจัยเห็นว่าควรพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้ประกอบการแก่ผู้บริหารของกลุ่มผู้บริหาร และฝึกอบรมผู้บริหารให้มีความรู้ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกเพื่อพัฒนาตนเองให้มีความพร้อมในการแข่งขัน

2) ด้านความรู้ความสามารถและจำนวนของบุคลากร ผู้วิจัยเห็นว่าควรสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่มีความต้องการทำงานในชุมชน ปลุกฝังให้ทายาทต้องการสานต่อกิจการ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่คนรุ่นใหม่ และภาครัฐควรมีการจัดการฝึกอบรมความรู้ทางด้านการบริหารจัดการ

3) ด้านความเพียงพอของงบประมาณและความคล่องตัวในการใช้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรฝึกอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนให้มีความสามารถในการเขียนแผนธุรกิจ เพื่อขอสินเชื่อจากสถาบันทางการเงิน

รวมถึงการเขียนโครงการเพื่อของบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ และประชาสัมพันธ์ให้แก่ชุมชนให้ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับการให้เงินทุนสนับสนุน ทั้งจากสถาบันทางการเงิน และหน่วยงานภาครัฐ

4) ด้านความพร้อมด้านสถานที่และอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมของอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ให้มีความสามารถผลิตสินค้าได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น และส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานของสถานที่ที่ใช้ในการผลิต และอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ให้มาตรฐาน อุตสาหกรรม และเป็นมาตรฐานสากล

2.2 แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน

2.2.1 ส่งเสริมและพัฒนากลไกโครงสร้างการดูดซับมูลค่าทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้กลับสู่ชุมชน เพื่อสร้างการเติบโตและการหมุนเวียนของเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ สหกรณ์ ร้านค้าชุมชน วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจหรือกิจการเพื่อสังคม ที่ส่งเสริมการถือหุ้นโดยสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตกกลับสู่สมาชิก รวมทั้งการพัฒนาช่องทางและศูนย์กลางตลาดสินค้าชุมชน โดยครอบคลุมถึงช่องทางตลาดออนไลน์และช่องทางตลาดอื่น ๆ

2.2.2 ส่งเสริมให้มีความรู้ทางการเงินเพื่อสนับสนุนแหล่งทุนให้กับเศรษฐกิจชุมชน อาทิ ตลาดทุนในการทำหน้าที่เป็นกลไกในการจัดสรรทรัพยากรด้านเงินทุนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ระดมเงินทุนและผู้ลงทุน ผ่านเครื่องมือทางการเงินที่หลากหลายที่สามารถพัฒนาขึ้นให้มีความเหมาะสมกับความต้องการระดมทุนในจำนวน เงื่อนไขเวลา และต้นทุนที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้ระดมเงินทุนและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้มีกลไกการเปิดเผยข้อมูลและกลไกราคาที่สามารถช่วยให้ชุมชนสามารถระดมเงินทุนที่เหมาะสมกับความต้องการ พัฒนาระบบกำกับระบบมาตรฐานบัญชี การใช้รูปแบบสินเชื่อรูปแบบใหม่ ๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมให้ธนาคารเฉพาะกิจที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถยกระดับเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนด้านเงินทุนและบริหารสภาพคล่อง

2.2.3 พัฒนากลไกการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ โดยการพัฒนาฐานข้อมูลที่ดินให้มีความครอบคลุมทั้งหมด โดยแยกตามประเภทการใช้ประโยชน์ผู้ครอบครองที่มีความทันสมัย โดยให้เป็นข้อมูลสาธารณะที่เปิดเผย และสามารถสืบค้นได้ พัฒนากลไกเพื่อทำหน้าที่รับ ผูกที่ดินจากเอกชนและนำมาหมุนเวียนสร้างประโยชน์โดยให้ผู้มีรายได้น้อย รวมทั้งปรับระบบการบริหารจัดการที่ดินของรัฐทั้งในเขตปฏิรูปที่ดิน พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม และที่สาธารณะ เพื่อให้เกิดผลผลิตภาพของการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สูงขึ้น

2.3 กระบวนการขับเคลื่อนศักยภาพของชุมชน

2.3.1 ด้านการวางแผนดำเนินงาน ควรส่งเสริมพัฒนาให้ชุมชนให้ความสำคัญกับการวางแผนดำเนินงานโดยมีการผนึกเชิงบังคับ ด้วยการให้ชุมชนมีการประชุมวางแผนการทำงาน โดยใช้เป็นเงื่อนไขในการของบประมาณกับภาครัฐ

2.3.2 ด้านการบริหารการตลาด ควรจัดหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าแบบระยะยาวและมีความมั่นคงแก่ชุมชน ให้ความรู้ชุมชนให้มีความสามารถในการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายและการวิเคราะห์ตลาด และปลูกฝังวิสาหกิจชุมชนให้มองการตลาดแบบก้าวหน้า

2.3.3 ด้านกระบวนการจัดการสินค้าและบริการ ภาครัฐควรให้ความรู้แก่ชุมชนในการบริหารจัดการวัตถุดิบสำหรับการผลิตให้เพียงพอ การสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) ให้แก่สินค้ารวมถึงควรสนับสนุนพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีความสวยงามและมีความดึงดูดใจแก่ผู้บริโภค

2.3.4 ด้านการบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่าชุมชนควรสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน ในส่วนของสำนักงานการเกษตรต้องติดตามกระบวนการรวมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนอย่างใกล้ชิด มีการลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

2.3.5 ด้านการจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร ผู้วิจัยเห็นว่าภาครัฐควรสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้วิสาหกิจสร้างเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนนวัตกรรมความรู้ซึ่งกันและกัน รวมถึงควรให้ความรู้แก่ชุมชนในสื่อบันทึกข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตสินค้า รวมถึงข้อมูลทางการตลาด โดยทำการจัดคอร์สการฝึกอบรมในการค้นหาข้อมูลต่าง ๆ จากสื่ออินเทอร์เน็ต

2.3.6 ด้านการจัดการการเงินและบัญชี ผู้วิจัยเห็นว่าควรให้ความรู้แก่ชุมชนในการจัดการการเงินและการบัญชีโดยผสานความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา และมีมาตรการให้ชุมชนต้องจัดทำบัญชีเพื่อแจ้งต่อสำนักงานเกษตรอำเภอ เพื่อเป็นการติดตามผลการดำเนินงาน และสร้างความโปร่งใสในการทำงานให้แก่ชุมชน

2.4 การพัฒนาศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของชุมชน

2.4.1 ด้านประสิทธิภาพตามภารกิจของชุมชน จากผลการศึกษายังคงพบว่าชุมชนส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่ตำบลเนินศาลายังคงมีรายได้และสร้างกำไรที่ไม่ต่อเนื่อง ทำให้สมาชิกยังไม่มีรายได้ที่มั่นคง ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการสนับสนุนให้เกิดตลาด จัดหากลุ่มลูกค้าถาวรให้แก่ชุมชนให้สามารถขายสินค้าได้ตลอดทั้งปี พัฒนาการหาตลาดต่างประเทศเพื่อช่วยจำหน่ายสินค้าของชุมชนรวมถึงการพัฒนาสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชน ให้เป็นที่ต้องการของตลาดด้วยอีกทางหนึ่งควบคู่กันไปและรวมกันสร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน เพื่อสร้างโอกาสสำหรับการขายสินค้า

2.4.2 ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ จากผลการศึกษายังคงพบว่าชุมชนส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่ตำบลเนินศาลานั้นยังคงผลิตสินค้า/บริการ โดยไม่ได้รับการรับรองคุณภาพ จากองค์กรระดับประเทศ รวมถึงยังไม่สามารถสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการสนับสนุน และส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรมการผลิต และจัดการการผลิตให้มีมาตรฐานและดำเนินการของเครื่องหมายรับรองมาตรฐานต่าง ๆ อาทิ เครื่องหมาย ออย., เครื่องหมายคลีนฟู้ดเกรด (Clean food good taste), เครื่องหมายฮาลาล (Halal) เป็นต้น เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่สินค้าและบริการ นอกจากนี้ยังควรมีการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้มีการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวให้แก่สินค้าและบริการ สร้างมูลค่าเพิ่ม

(Value added) พัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้โดดเด่นในตลาดสร้างความน่าสนใจ และดึงดูดผู้บริโภคให้มาซื้อสินค้าของชุมชน

2.4.3 ด้านประสิทธิภาพของการดำเนินงาน จากผลการศึกษายังคงพบว่าชุมชนในตำบลเนินชุมชนส่วนใหญ่นั้นยังคงมีข้อผิดพลาดทางกระบวนการผลิตสินค้าและบริการ อาทิการมีวัตถุดิบเหลือเกินการผลิตทำให้เน่าเสีย ผลิตได้ไม่ตรงตามมาตรฐาน ไม่ตรงความต้องการของลูกค้า ฯลฯรวมถึงการไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามแผนงานที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ทั้งยอดการขายสินค้า จำนวนผลิตสินค้าไม่เพียงพอ ฯลฯ ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการสนับสนุน และส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนเรียนรู้ถึงการเขียนแผนการตลาดให้มีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้จริง มีตัวชี้วัดความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม มีการวางแผนปฏิบัติการ ทั้งทางด้านการผลิตการตลาดการบริหารสมาชิกและการจัดการงบประมาณสำหรับให้แต่ละวิสาหกิจชุมชนใช้เป็นแบบแผนให้สมาชิกได้ทำปฏิบัติตามให้บรรลุเป้าหมายองค์กร

2.5 ความมั่นคงของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง

2.5.1 ความมั่นคงทางด้านสังคม พบว่า คนในชุมชนมีความรักใคร่ สามัคคี และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เสมอ มีการเข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชน ช่วยกันจัดกิจกรรมในชุมชน และคนในชุมชนยังมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในครอบครัวและในชุมชน มีการสืบทอดและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นภายในชุมชนโดยการจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ

2.5.2 ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ พบว่า การประกอบอาชีพของคนในชุมชนนั้นมีรายได้ที่ชัดเจน และเพียงพอต่อการดำรงชีวิต เนื่องจากมีต้นทุนอยู่ภายในชุมชนของตนเอง และภายในชุมชนยังมีการสร้างอาชีพเสริมให้กับชาวบ้านโดยการรวมกลุ่มกันในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้เสริม โดยมีวัตถุประสงค์ให้ทุกครัวเรือนสามารถพึ่งพาตนเองได้ นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ในแต่ละครัวเรือน เพื่อให้ทุกครัวเรือนรับรู้การใช้จ่ายของตนเองสามารถทำให้ชุมชนรู้จักการประหยัดการออม นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการออมภายในชุมชน เพื่อปลูกฝังให้ประชาชนและเยาวชนในชุมชนรู้จักการออมมีรายได้ไว้ใช้ในอนาคต

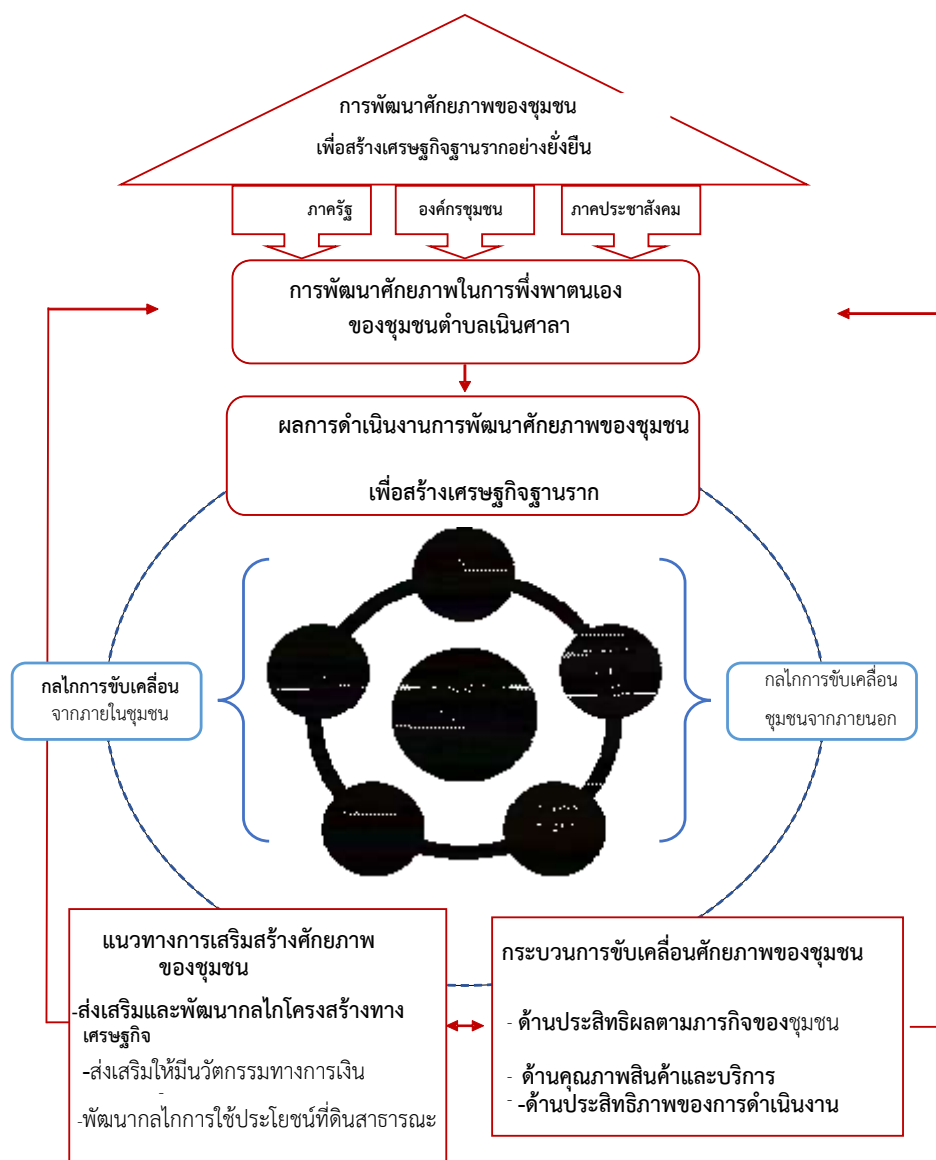
2.5.3 ความมั่นคงทางด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลเนินศาลา โดยการจัดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน มีการคัดเลือกและจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนและจัดประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชน มีการดำเนินการจัดการแก้ปัญหาาร่วมกัน เป็นการสร้างความตระหนักรู้ให้ประชาชนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญและผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยการอบรมให้ความรู้หรือแจ้งข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมให้ชุมชนรับทราบและเข้าใจถึงบทบาทของชุมชน เพื่อให้สามารถร่วมมือกันดำเนินการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็น แนวทางการจัดการปัญหา และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน

2.5.4 ความมั่นคงทางด้านวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนตำบลเนินศาลานั้น ได้มีประเพณีที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นคือ การทำขนมจีนโบราณ และภายในชุมชนมีการส่งเสริมให้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม โดยการ

ให้เกษตรกรแลกเปลี่ยนผลิตผลกันเองโดยไม่ต้องใช้เงินซื้อ มีการช่วยเหลือกัน เป็นระบบเครือญาติ และมีการสืบทอดเยาวชนภายในหมู่บ้านให้รู้จักการเคารพผู้ที่มีอายุมากกว่า การทำการบ้านร่วมกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้เยาวชนไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รักใคร่สามัคคีกันภายในชุมชน

2.5.5 ความมั่นคงทางด้านจิตใจ พบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการวางแผน และร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกันภายในชุมชน เมื่อเกิดปัญหาขึ้นจึงมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เสมอ เนื่องจากมีความรักใคร่ สามัคคีกัน มีการเข้าวัดฟังธรรม และร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดเป็นประจำ ซึ่งคนในชุมชนส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยยุ่งเกี่ยวกับสิ่งอบายมุข มีการใช้ชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยการปลูกไว้ใช้ ปลูกไว้กิน ที่เหลือก็นำไปขาย

สรุป การพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นรากฐานของสังคม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทย จึงจำเป็นต้องช่วยกันสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับฐานรากของสังคมให้มุ่งสู่ชุมชนเข้มแข็งและอยู่เย็นเป็นสุข โดยต้องส่งเสริมให้ชุมชน/ท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยกระบวนการวางแผนการบริหารการพัฒนาและการวัดผลการพัฒนาด้วยตัวชี้วัดที่คนในชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้จัดการ เป็นผู้คิด เป็นผู้ทำ และเป็นผู้ใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนบนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อก้าวไปสู่ “เศรษฐกิจครัวเรือนที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”

แผนภูมิภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ ผลสรุปจากการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยได้นำประเด็นข้อค้นพบดังกล่าวมาทำการอภิปรายผลของการวิจัยดังนี้

1. โครงสร้างของชุมชน พบว่า ชุมชนตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ มีการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานราก โดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในครัวเรือน มีการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองในการสร้างความสมดุลพร้อมรับต่อการ

เปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ทำให้คนในชุมชนมีรู้ที่หลากหลายที่เกิดจากการสัมผัสประสบการณ์ของแต่ละคนและคนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันจากการลงมือปฏิบัติร่วมกันและนำผลที่ได้นั้นมาเป็นบทเรียนและองค์ความรู้ของชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมถึงการบริหารจัดการกลุ่มโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม โปร่งใสตรวจสอบได้ ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร แบ่งปันซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสามัคคีภายในชุมชน โดยการใช้ทรัพยากรที่มีภายในชุมชนเป็นหลักในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของของ (Muangyai, A., 2016) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและท้องถิ่น “ในศตวรรษที่ 21” พบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการพัฒนาและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง เพื่อประโยชน์ของตนเองของครอบครัว และชุมชน ตลอดจนสามารถตอบสนองต่อการกระจายการพัฒนาได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง การพัฒนาจะต้องเน้นที่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงเป็นตัวขับเคลื่อนและเป็นฐานในการยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Panyanuwat et al. (2014) ที่พบว่าพัฒนาศักยภาพของชุมชนเป็นการพัฒนาและค้นหาจุดเด่นของชุมชนเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวให้เอื้อต่อการสร้างอาชีพ การจ้างงานและเอื้อให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และคุณค่าไปพร้อมๆ กัน เช่นเดียวกันกับ (Sriboonjit et al., 2008) ได้ทำโครงการประเมินผลเปรียบเทียบในมิติต่างๆ ของประชาชนในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้จากการวัดระดับความรู้และความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนในทุกอาชีพยังไม่ค่อยมีความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านหลักการมีภูมิคุ้มกัน ประชาชนในภาคเกษตรมีความเข้าใจในระดับปานกลาง โดยเฉพาะด้านหลักการมีภูมิคุ้มกันและเงื่อนไขการมีความรู้และคุณธรรม ประชาชนในภาคบริการมีความเข้าใจในระดับมาก โดยเฉพาะด้านหลักการมีภูมิคุ้มกัน เจ้าของหรือผู้บริหารภาคอุตสาหกรรมมีความเข้าใจในระดับมาก โดยเฉพาะด้านหลักการมีภูมิคุ้มกัน และลูกจ้างภาคอุตสาหกรรมมีความเข้าใจในระดับมาก โดยเฉพาะหลักการมีภูมิคุ้มกัน ส่วนประชาชนในภาคราชการมีความเข้าใจในระดับมาก โดยเฉพาะด้านหลักการมีภูมิคุ้มกัน เมื่อศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในทุกมิติ พบว่าประชาชนทั่วไปนำมาประยุกต์ใช้ในระดับมาก ประชาชนในภาคเกษตรนำมาประยุกต์ใช้ในระดับปานกลาง และประชาชนในภาคบริการ นำมาประยุกต์ใช้ในระดับปานกลางโดยนำมาใช้มากในมิติด้านสังคมเช่นเดียวกัน สำหรับเจ้าของหรือผู้บริหารภาคอุตสาหกรรมนำมาประยุกต์ใช้ในระดับปานกลาง และประชาชนภาคราชการ นำมาประยุกต์ใช้ในระดับมากโดยนำมาใช้มากในมิติสังคมเช่นเดียวกัน

2. ศักยภาพของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน พบว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลเนินศาลามีปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนประสบผลสำเร็จในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนใน 4 ด้าน คือ 1) ศักยภาพด้านทรัพยากร ชุมชนมีการขับเคลื่อนการบริหารจัดการตนเองอย่างเหมาะสม เช่น การมีทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชนที่ชุมชนมีความต้องการสร้างคุณค่า มูลค่า ควบคู่กับการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร โดยการมีต้นแบบในการศึกษาที่ขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม เช่น โครงการพัฒนาป่าต้นน้ำ ป่าชุมชน เป็นต้น

2) ศักยภาพด้านผู้นำและองค์กรชุมชน ชุมชนมีผู้นำองค์กรชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ และมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และประสานความร่วมมือในการจัดการในแง่การพัฒนาความพร้อมของชุมชนในด้านความรู้ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการตนเอง รวมทั้งหาแนวทางส่งเสริมจากภายนอกชุมชน เช่น นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน การส่งเสริมภาคการตลาด การเชื่อมโยงแหล่งทุนจากภายนอก รวมทั้งการส่งเสริมด้านสินค้าออนไลน์ เป็นต้น 3) ศักยภาพด้านการจัดการตนเอง เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การทำกิจกรรม การติดตามประเมินผล การเรียนรู้และรับประโยชน์ร่วมกันในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ รวมถึงมีการกำหนดมีกฎเกณฑ์ กติการ่วมกันของคนในชุมชน จึงทำให้สามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้ เช่น การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านภายในชุมชน โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน มีหน้าที่ผิชอบดำเนินการโครงการ คณะผู้รับผิดชอบการเบิกจ่ายเงินและการทำบัญชีของกองทุน คณะผู้รับผิดชอบในการจัดซื้อจัดจ้าง และคณะผู้รับผิดชอบการตรวจสอบและประเมินผลโครงการ นอกจากนี้กองทุนหมู่บ้านได้แต่งตั้งอาสาทำหน้าที่ติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานและรายงานผลการดำเนินโครงการให้หน่วยงานเป็นธรรม โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ซึ่งสอดคล้องกับ (Natchapakpraphob, C., et al., 2015) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า การบริหารงานกองทุนนั้นจะต้องมีองค์ประกอบหลัก 5 ประการ ได้แก่ (1) ผู้นำ คือ ประธาน รวมถึงคณะกรรมการต้องมีภาวะผู้นำ เป็นที่ยอมรับในเรื่องของความซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อให้สมาชิกได้เชื่อถือและเคารพ (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกองทุน (3) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การพัฒนาความรู้ของคน เช่น ความรู้ด้านการบริหารจัดการกองทุนของผู้นำ คณะกรรมการและสมาชิกกองทุน (4) การเข้าถึงข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล คือ สมาชิกสามารถรับรู้ข้อมูลของสถานภาพของกองทุน ทิศทางการดำเนินงานของกองทุน รวมถึงการตรวจสอบโดยสมาชิก และการตรวจสอบโดยหน่วยงานของรัฐและคณะกรรมการเหนือระดับขึ้นไป 4) ศักยภาพด้านการประสานงานเครือข่าย แม้ชุมชนมีการรวมกันเป็นกลุ่มที่หลากหลาย องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้เป็นตัวแทนในการทำหน้าที่ผลักดันการกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชน และสร้างเสริมการจัดการมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการพัฒนาให้เป็นไปตามตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชน รวมถึงการแสวงหากลไกสนับสนุนจากภายนอก และการทำงานเป็นภาคีเครือข่ายในลักษณะการส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Mangkhang, et al., 2016) ที่กล่าวถึงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนจะต้องให้พลังอำนาจกับชาวบ้านเป็นกลไกหลักในการพัฒนาความยั่งยืนเชิงพื้นที่ในการสนับสนุนเสริมสร้างศักยภาพเพื่อที่จะทำให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรชุมชน และเกิดสำนึกสาธารณะว่าได้รับประโยชน์จากการการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อชุมชน องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ของชุมชนในรูปคณะทำงานของชุมชน องค์กรชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

2. การสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนให้เห็นถึงคุณค่าของความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน การจัดกิจกรรมที่ใช้ฐานองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาองค์ความรู้ของชุมชนในมิติอื่นในพื้นที่ของตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์

2. ควรมีการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ของชุมชนในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์

References

- Yuyen, K. (2003). *The Dynamics of Baan-Pred-Nai Community under the Sufficiency Economy Concept*. Thesis Master Art (Community Development) . Graduate School: Thammasat University.
- Mangkhang, C., et al. (2016). *A study project of the royal project's knowledge transfer and capacity building for highland communities, Chiang Mai*: Highland Research and Development Institute (Public Organization).
- Muangyai, A. (2016). Development Approach to Enhancing the Potential of Community and Local in the Twenty-First Century. *Eau Heritage Journal Social Science and Humanity*, 6(3), 12-26.
- National Economic and Social Development Board, Council. (2015). *Development Plan of National Economy and Society*, Issue 12 (2017-2021) [Online]. Retrieved September 15, 2018 from www.nesdb.go.th.
- Natchapakpraphob, C., et al. (2015). The Guidelines for Sustainable Administration of Nation Village and urban Community fund: A Case study of Phetchabun Province, Thailand. *Journal of Modern Management*, 13(2), 93-101.
- Panyanuwat, A., et al. (2014). *Assessing the cost of administering the designated areas for sustainable*, Bangkok: Designated Areas for Sustainable Tourism Administration

(Public Organization).

Sornphaisan. (2017). *Pracharat for the people and for the state*. Manager Online. Retrieved June 9, 2019 from <https://mgronline.com/mualfund/detail/9580000106890>.

Sriboonjit, S. (2008). *The Comparative Assessment Project in the Public Dimension to Bring the Sufficiency Economy Philosophy*. Research Report. Chiangmai University. University.

ทักษะการบริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ
ของผู้บริหารในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้*

Effect of Managerial Skills of the Administrators of the Private
Vocational Colleges in Southern Region on their Informational
Technology Management Competency

¹ธนวัฒน์ พรหมจินดา, ณัฐณภรณ์ เอกนราจินดาวัฒน์ และจรัส อติวิทยากรณ์

¹Tanawat Promjinda, Natnaporn Aeknarajindawat and Jaras Atiwithayaporn

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University

¹Corresponding Author. E-mail: tanawat.promjinda@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) ทักษะการบริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ 2) แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารและสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ งานวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ฝ่าย และหัวหน้าฝ่าย จำนวน 157 คน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมเป็น แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การ สัมภาษณ์กับประธานอาชีวศึกษาจังหวัด ผู้อำนวยการศูนย์อาชีวศึกษาภาคใต้ และผู้อำนวยการ รอง ผู้อำนวยการและหัวหน้าฝ่ายของวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ รวมจำนวน 12 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วย การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) ทักษะการบริหารในด้านทักษะความสัมพันธ์บุคคล ทักษะด้านความสามารถ ด้านการคิดการตัดสินใจ และทักษะด้านเทคนิคส่งผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของ ผู้บริหาร อย่างมีนัยสำคัญนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 2) แนวทางในการพัฒนาผู้บริหารอาชีวศึกษา เอกชนควรนำทักษะการบริหารด้านความสามารถด้านการคิดและตัดสินใจ โดยผู้บริหารต้องมีแผนพัฒนา มี วิสัยทัศน์ กลยุทธ์และยุทธศาสตร์เพื่อสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการบริหารสถานศึกษาได้ทันต่อการ เปลี่ยนแปลง การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ ในการบริหารจัดการ จะต้องมีความชำนาญในการเลือกใช้ สื่อ เครื่องมือและอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน การวิจัยนี้จะทำให้ผู้บริหารวิทยาลัย อาชีวศึกษาเอกชนภาคใต้ ได้นำทักษะด้านต่าง ๆ ไปปรับใช้เพื่อให้การบริหารเกิดประสิทธิภาพสูง

คำสำคัญ: ทักษะการบริหาร; สมรรถนะการบริหาร; เทคโนโลยีสารสนเทศ; วิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้

Abstract

The objectives of this research were to study 1) the effect of managerial skills of the administrators of the private vocational colleges in Southern region on their informational technology management competency 2) guidelines for developing managerial skills and information technology management competency for the administrators of private vocational colleges in Southern region. This research employed quantitative and qualitative research methodologies. In the quantitative research part, the sample consisted of 157 directors, deputy directors, and division heads, obtained via simple random sampling. Data were collected with the use of a questionnaire. The statistics used to analyze the data was multiple linear regression. In the qualitative research component, in-depth interviews were conducted with 12 key informants including the chair of the Provincial Vocational Education, the director of Vocational Education Center in Southern Region, and directors, deputy directors and division heads of private vocational colleges in Southern region. Data were analyzed with content analysis.

The results of research were found that 1) the managerial skills of the administrators in the aspect of interpersonal relationship, thinking and decision making abilities, and technical skills had an effect on their informational technology management competency, with a .01 level of statistical significance 2) the guidelines for developing managerial skills and information technology management competency for the administrators of private vocational colleges included that the managerial skills in the aspect of thinking and decision making should be emphasized. The administrators needed to have a development plan, visions, and strategies so that they could adapt strategies in the management of the colleges and responded to the changes effectively. Moreover, the administrators needed to have systematic and analytical thinking skills and an ability to consider things holistically including themselves, their organizations, and their subordinates so that they could develop in respond to the visions of the colleges. Use of new technologies and innovations in management. They also needed to have an expertise in media, tools, and equipment selection and use them to assist and support people at work. This research can assist the administrators of the vocational colleges in Southern region to use their skills in the management in a maximum efficiency.

Keywords: Managerial Skills; Managerial Competency; Information Technology; Private Vocational Colleges in Southern Region

บทนำ

เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทที่สำคัญอย่างมากในโลกปัจจุบัน และรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาประเทศในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการศึกษา การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาทุกระดับจะต้องนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการวางแผนและการตัดสินใจ โดยข้อมูลและสารสนเทศต้องตรงประเด็น (relevant) มีความสำคัญสมบูรณ์เพียงพอ (complete) มีความถูกต้อง (accurate) เป็นปัจจุบัน (current) มีความคุ้มค่า (economical) (Eamsiriwong, 2011) การบริหารงานที่ประสิทธิภาพตามภาระหน้าที่ของผู้บริหาร มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลและสารสนเทศทุกเวลา เพราะ ข้อมูลข่าวสารมีความสำคัญอย่างสูงในการเลือกตัดสินใจบริหาร ปฏิบัติการ หรือการวางแผนในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริหารด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุ ครุภัณฑ์และด้านการจัดการ ซึ่งจะต้องกระทำอย่างรอบคอบเพื่อการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดผลด้านประสิทธิภาพสูงสุด รวมถึงชีวิตและความตระหนักรู้ในเหตุผล เป็นการบริหารคนและบริหารงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในเวลาที่เหมาะสมด้วยความตระหนักรู้ ความรู้ โดยถือความดีความถูกต้องและประโยชน์เป็นสำคัญ (Cheamchoy, 2019)

ปัจจุบันซึ่งเป็นยุคแห่งเฟื่องฟูทางธุรกิจ และมีการแข่งขันในเชิงการจัดการในระหว่างแต่ละหน่วยงานสารสนเทศ (information) ที่ถูกต้องและทันเวลาถือเป็นสิ่งที่มีค่าอย่างยิ่ง ปัญหาที่ยิ่งใหญ่อย่างหนึ่งที่ผู้บริหารได้พบก็คือ การมีข้อมูลและสารสนเทศในปริมาณที่มากมายเกินกว่าจะหยิบยกมาใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า ความไม่มีระเบียบของงานที่มีปริมาณมากมากมายนี้ ทำให้ต้องใช้เครื่องมือช่วยในการเก็บข้อมูลสารสนเทศ นั่นคือ “คอมพิวเตอร์” ดังนั้นการมีความรู้ความสามารถและทักษะที่เพียงพอและเหมาะสมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทุกองค์กรจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงตามสภาพของสังคม (Ministry of Education, 2007) การปฏิบัติงานใด ๆ หากคาดหวังจะให้ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลแล้วจำเป็นที่ผู้ปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงและจะต้องมีความชำนาญเป็นอย่างดีในสิ่งที่ตนปฏิบัติ คือ “ทักษะในการปฏิบัติงานของตน” ผู้บริหารที่มีความชำนาญในสิ่งที่ตนปฏิบัติ ในทำนองเดียวกัน ผู้บริหารที่ดีมีความสามารถในการบริหารจำเป็นต้องมีทักษะในการเป็นผู้นำ การบริหารงานจึงจะประสบผลสำเร็จด้วยดี ความสำเร็จของผู้บริหารสถานศึกษา สามารถพิจารณาได้จากประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษานั้น ๆ องค์ประกอบของความสำเร็จในการบริหารงานของผู้บริหาร ได้แก่ ทักษะ การบริหารซึ่งเกิดจากการนำความรู้ ความชำนาญมาดำเนินการจนเกิดประสิทธิผล (Robert L.Katz, 1995) ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามาบทบาทที่สำคัญต่อวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์ เทคโนโลยีสารสนเทศได้สร้างการเปลี่ยนแปลงและโอกาสให้แก่องค์กร เช่น เปลี่ยนโครงสร้างความสัมพันธ์และการแข่งขันในอุตสาหกรรม ปรับโครงสร้างการดำเนินงานขององค์กรเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและบริการ เป็นต้น เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศก่อให้เกิดรูปแบบใหม่ในการติดต่อสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์

ระหว่างบุคคล ทำให้มีการพัฒนาและกระจายตัวของภูมิปัญญา ซึ่งต้องอาศัยบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด ถือเป็นการพัฒนาที่มีความสำคัญยิ่ง เมื่อมนุษย์ได้รับการศึกษา มีความรู้ความสามารถก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่งผลให้ประเทศเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้า (Srikumun, 2019) ตลอดจนมีมาตรการในการจัดเก็บข้อมูลต่างๆ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นปัจจุบันและเป็น และ การจัดทำคู่มือเกี่ยวกับการใช้งานอุปกรณ์และสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเผยแพร่ ต่อบุคลากรในโรงเรียน ให้สามารถใช้งานได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น (Srisakbangtoei, 2019)

การใช้เทคโนโลยีถือเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานทุกระดับ แต่การดำเนินการเกี่ยวกับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว ยังประสบปัญหา อุปสรรคบางประการที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารและกระบวนการดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ ในสถานศึกษาที่ผ่านมาในการจัดระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารที่มีประสิทธิภาพนั้น พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่มีความผิดพลาดด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล การประเมินผลไม่ตรงกับความเป็นจริงและล่าช้า ขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้านภาระงานมาก ผู้บริหารนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ด้านการบริหารและการตัดสินใจไม่มากนัก บุคลากรขาดขวัญและกำลังใจ ขาดอุปกรณ์ ขาดงบประมาณสนับสนุน มีปัญหาด้านความครอบคลุมไม่ตรงความต้องการ การมีความซ้ำซ้อนและมีปัญหาด้านการเรียกใช้ (Office of the Basic Education Commission, 2010) อีกทั้งระบบสารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการกิจการบริหารงาน การกำหนดนโยบาย การวางแผน หรือการตัดสินใจดำเนินการ การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน การจัดรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เป็นมาตรฐานและมีประสิทธิภาพ (Eamsiriwong, 2008) ในส่วนของการดำเนินการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ผ่านมาของสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษา พบว่า การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารการจัดการศึกษาและการปฏิบัติงานให้การสนับสนุนน้อย ใช้สารสนเทศประกอบการตัดสินใจน้อย บุคลากรที่เกี่ยวข้องไม่ได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สารสนเทศไม่ทันกับความต้องการใช้งานงบประมาณไม่เพียงพอต่อการพัฒนาบุคลากร ขาดระบบสารสนเทศกลาง ข้อมูลมีคุณภาพ ไม่มีมาตรฐานในการประมวลผล เป็นการเพิ่มภาระงานให้กับเจ้าหน้าที่ (Office of the Vocational Education Commission, 2008) จะเห็นได้ว่าการที่จะได้สารสนเทศที่มีประสิทธิภาพเพื่อการบริหารงาน ตรงตามความต้องการของผู้บริหารนโยบาย และ วัตถุประสงค์ขององค์กรจะต้องมีการดำเนินการจัดระบบที่ดี มีเครื่องมืออุปกรณ์ที่ทันสมัย และต้องได้รับความร่วมมือจากบุคลากร ดังที่ ลอดอน (Laudon) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า ถ้ามีการจัดระบบสารสนเทศที่ดีและเหมาะสมแล้วจะทำให้การบริหารงาน การตัดสินใจการวางแผนงาน และการควบคุมในทุกระดับการบริหารขององค์กร การจะเกิดการเชื่อมโยงกัน ทำให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Kenneth C. Laudon and Janc, 2007) แม้ว่าจะมีความพยายามในการดำเนินการแก้ไขสภาพปัญหาดังกล่าว ให้ดีขึ้นแต่ในด้านแนวทางปฏิบัติแล้ว สภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

ด้านการจัดระบบสภาพการใช้และแนวทางการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารงานในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ยังคงเกิดขึ้น

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ระดับอาชีวศึกษาเอกชนภาคใต้ ในระดับ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการฝ่ายและหัวหน้าฝ่าย ได้ให้ความคิดเห็นตรงกันกับปัญหาที่กล่าวมา ทำให้เกิดอุปสรรคกับการบริหารด้านระบบสารสนเทศ ซึ่งการบริหารระบบสารสนเทศมีความสำคัญในการพัฒนาองค์กรเป็นอย่างยิ่ง จากเหตุผลดังกล่าวการศึกษาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศกับการบริหารระบบสารสนเทศ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ อันจะนำไปสู่การพัฒนาหรือการบริหารจัดการเรื่องดังกล่าว ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำวิจัย เรื่อง “ทักษะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศที่ส่งผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษา ภาคใต้” ทั้งนี้เพื่อให้ทราบสภาพปัญหา ความต้องการ อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมสำหรับวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการบริหารงานและพัฒนาบุคลากร ในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาทักษะการบริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้

2) แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารและสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ และหัวหน้าฝ่าย ที่ปฏิบัติงานในด้านการบริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ซึ่งแบ่งตามโครงสร้างการบริหารวิทยาลัย จำนวน 52 วิทยาลัย โดยใช้วิทยาลัยละ 5 คน ได้กลุ่มประชากรทั้งหมด 260 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรยามาเน่ (Yamane, 1973) เนื่องจากการเก็บข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ เก็บจาก ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการและหัวหน้าฝ่าย วิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ จากการคำนวณได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 157 คน เมื่อได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างแล้ว ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random) ตามตำแหน่ง โดยเทียบกับสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรของวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ทำการสุ่มตัวอย่างจากประชากรของแต่ละวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนตามสัดส่วนที่คำนวณได้ โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง 157 คน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการและหัวหน้าฝ่าย วิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน 1 ฉบับ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน มีรายละเอียด ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสำรวจรายการ (Check-list) เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่การงาน และประสบการณ์การทำงาน ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการบริหารของผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยแบ่งทักษะการบริหารออกเป็น 3 ด้าน ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย ประกอบด้วย 3 ทักษะ ประกอบด้วย ทักษะการบริหารด้านบุคคล (human skill), ทักษะการบริหารด้านความคิด (conceptual skill) และทักษะการบริหารด้านเทคนิค (technical skill) จำนวน 45 ข้อ ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถนะการบริหารของผู้บริหาร วิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยแบ่งสมรรถนะการบริหารออกเป็น 3 ด้าน ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย ประกอบด้วย 3 สมรรถนะ ประกอบด้วย สมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านความรู้ (knowledge) สมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านทักษะ(skill) และสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ คุณลักษณะส่วนบุคคล (attributes) จำนวน 45 ข้อ ตอนที่ 4 เป็นลักษณะแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทักษะการบริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะของผู้บริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ ในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้

การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) และใช้แนวคำถามในการนำสนทนา โดยแนวคำถามประกอบด้วยสาระ 2 ด้าน คือ สาระที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ประกอบด้วย 3 ทักษะ สาระที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วย 3 ด้าน

ผลการวิจัย

ทักษะการบริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้

ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับทักษะการบริหารของผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านทักษะความสัมพันธ์บุคคลอยู่ในระดับมากที่สุด และเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ทักษะด้านความสามารถด้านการคิดการตัดสินใจและทักษะด้านเทคนิค
2. ระดับสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับจากค่ามากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ด้านทักษะและด้านความรู้ตามลำดับ

3. ตัวแปรที่มีอำนาจพยากรณ์ประสิทธิผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ได้ดีที่สุด คือ สมรรถนะด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล สมรรถนะด้านความรู้ และสมรรถนะด้านทักษะ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ ในรูปคะแนนมาตรฐาน 0.408 , 0.268 , 0.231 ตามลำดับ

4. ตัวแปรที่มีอำนาจพยากรณ์ประสิทธิผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ได้ดีที่สุด คือ สมรรถนะด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ที่ระดับนัยสำคัญ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ ในรูปคะแนนมาตรฐาน .674

5. ตัวแปรที่มีอำนาจพยากรณ์ประสิทธิผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ได้ดีที่สุด คือ สมรรถนะด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสมรรถนะด้านทักษะ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ ในรูปคะแนนมาตรฐาน .371, .310 ตามลำดับ

6. ตัวแปรทุกตัวที่มีอำนาจพยากรณ์ประสิทธิผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ได้ดีที่สุด คือ สมรรถนะด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ ในรูปคะแนนมาตรฐาน .515 ดังตารางที่ 1-3

ตารางที่ 1 แสดงทักษะการบริหารด้านความสามารถการคิด การตัดสินใจ ส่งผลต่อสมรรถนะ การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้

ตัวพยากรณ์	<i>b</i>	<i>S.E.b</i>	β	<i>t</i>	Sig.
สมรรถนะด้านความรู้	-.029	.063	-.044	-.461	.645
สมรรถนะด้านทักษะ	-.038	.096	-.055	-.393	.695
สมรรถนะด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล	.420	.076	.674	5.549**	.000

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

$$R = .603 , R^2 = .363 , a = .351 , S.E.est = .305$$

จากตาราง 1 แสดงว่า ตัวแปรที่มีอำนาจพยากรณ์ประสิทธิผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ได้ดีที่สุด คือ สมรรถนะด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ที่ระดับนัยสำคัญ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ ในรูปคะแนนมาตรฐาน .674

ตารางที่ 2 แสดงทักษะการบริหารด้านเทคนิคส่งผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้

ตัวพยากรณ์	<i>b</i>	<i>S.E.b</i>	β	<i>t</i>	Sig.
สมรรถนะด้านความรู้	-.061	.068	-.086	-.897	.371
สมรรถนะด้านทักษะ	.231	.104	.310	2.223**	.028
สมรรถนะด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล	.249	.082	.371	3.043*	.003

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

$$R = .598, R^2 = .357, a = .344, S.E.est = .329$$

จากตาราง 2 แสดงว่า ตัวแปรที่มีอำนาจพยากรณ์ประสิทธิผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ได้ดีที่สุด คือ สมรรถนะด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสมรรถนะด้านทักษะ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ ในรูปคะแนนมาตรฐาน .371, .310 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงทักษะการบริหารโดยภาพรวมส่งผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้

ตัวพยากรณ์	<i>b</i>	<i>S.E.b</i>	β	<i>t</i>	Sig.
สมรรถนะด้านความรู้	-.078	.059	-.125	-1.312	.191
สมรรถนะด้านทักษะ	.123	.091	.187	1.351	.179
สมรรถนะด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล	.303	.072	.515	4.236**	.000

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

$$R = .603, R^2 = .363, a = .351, S.E.est = .288$$

จากตารางที่ 3 แสดงว่า ตัวแปรทุกตัวที่มีอำนาจพยากรณ์ประสิทธิผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ได้ดีที่สุด คือ สมรรถนะด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ ในรูปคะแนนมาตรฐาน .515

2. แนวทางในการพัฒนาผู้บริหารอาชีวศึกษาเอกชนควรนำทักษะการบริหารด้านความสามารถด้านการคิดและตัดสินใจ โดยผู้บริหารต้องมีแผนพัฒนา มีวิสัยทัศน์ กลยุทธ์และยุทธศาสตร์เพื่อสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการบริหารสถานศึกษาได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องมีความสามารถในการ

วิเคราะห์เชิงระบบและมีความสามารถในการมองรอบด้านทั้งองค์กรตนเองและผู้ได้บังคับบัญชาเพื่อการพัฒนาที่จะตอบสนองต่อวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา รวมทั้งผู้บริหารต้องมีความตระหนักในการพัฒนาทักษะด้านความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในการบริหารความขัดแย้ง ตลอดจนมีการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ ในการบริหารจัดการ จะต้องมีความชำนาญในการเลือกใช้สื่อ เครื่องมือและอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน การวิจัยนี้จะทำให้ผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ได้นำทักษะด้านต่าง ๆ ไปปรับใช้เพื่อการบริหารเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. ทักษะการบริหารของผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ที่ผู้บริหารจะต้องนำมาใช้ในการบริหารจัดการวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรได้นั้นจะต้องอาศัย ทักษะความสัมพันธ์บุคคล ทักษะด้านความสามารถด้านการคิดการตัดสินใจและทักษะด้านเทคนิค ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีที่ (Kahn, 1974; Manm, 1965) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารยุคใหม่ควรมีทักษะความสามารถในการที่จะแก้ไขปัญหาขององค์กรให้ได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ยุคโลกาภิวัตน์ ต้องมีทักษะความสามารถในการบูรณาการ ในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี รู้จักการผสมผสานกันในการปฏิบัติงานภายใต้ความแตกต่างกันและมีทักษะในการชักจูงให้บุคลากรในองค์กรเกิดความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานให้กับองค์กรจนประสบผลสำเร็จ ทั้งยังมีทักษะความสามารถในการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและรู้จักกำหนดทิศทางในการบริหารได้อย่างถูกต้อง และอีกสิ่งหนึ่ง que ผู้บริหารจำเป็นจะต้องตระหนักไว้อยู่เสมอคือการเพิ่มทักษะความสามารถในด้านการบริหารงานให้องค์กรประสบผลสำเร็จ มีความได้เปรียบในการแข่งขัน หรือมีผลประกอบการที่สูง ผู้บริหารต้องมีทักษะในหลาย ๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ ดำเนินงานและมีทักษะความสามารถในการบริหารจัดการในเรื่องของระบบคนและระบบงานในองค์กรได้เป็นอย่างดี ทักษะที่ได้นี้อาจเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในงานที่ทำหรืออาจจะได้จากการเรียนรู้ที่ได้จัดขึ้นอย่างเป็นทางการ เช่น การฝึกอบรม เป็นต้น ทักษะในการปฏิบัติงานจึงเป็นตัวสนับสนุนและเพิ่มศักยภาพให้กับองค์กรมีมากขึ้นและสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรได้มากยิ่งขึ้น

2. แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารและสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ประกอบด้วย สมรรถนะด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล สมรรถนะด้านทักษะและสมรรถนะด้านความรู้ ซึ่งเป็นสำคัญที่จะทำให้ผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ประสบความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ในการบริหารจัดการ ให้วิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนก้าวหน้าไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่ได้กล่าวไว้ว่า สมรรถนะ (Competency) ได้รับ ความนิยมและทวีความสำคัญต่อการบริหารมากขึ้นเรื่อย ๆ ในวงการบริหาร องค์กรชั้นนำ ต่าง ๆ ได้นำเอาระบบสมรรถนะมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง สามารถใช้ทรัพยากรได้อย่างถูกต้องทิศทาง และคุ้มค่ากับการลงทุน นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่บุคลากรในองค์กรอีกแนวทางหนึ่งด้วย ดังนั้น สมรรถนะจึงมีความสำคัญต่อการบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์กร ดังนี้ เป็นเครื่องมือจะช่วยให้การแปลงวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ วัฒนธรรมองค์กร และยุทธศาสตร์ต่างๆ ขององค์กร มาสู่กระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคล

เป็นเครื่องมือในการพัฒนาความสามารถของบุคลากรในองค์กรอย่างมีระบบต่อเนื่อง และสอดคล้อง กับ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ วัฒนธรรมองค์กร และยุทธศาสตร์ขององค์กร เป็นมาตรฐานการแสดงผล การปฏิบัติที่ดีในการทำงานของบุคลากร ถือเป็นการพัฒนาที่มีความสำคัญยิ่ง เมื่อมนุษย์ได้รับการศึกษา มีความรู้ความสามารถก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่งผลให้ประเทศเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้า (Srikumun, 2019) ตลอดจนมีมาตรการในการจัดเก็บข้อมูลต่างๆ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นปัจจุบันและเป็น และการจัดทำคู่มือเกี่ยวกับการใช้งานอุปกรณ์ และสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเผยแพร่ ต่อบุคลากรในโรงเรียน ให้สามารถใช้งานได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น (Srisakbangtoei, 2019) สามารถนำไปใช้ในการวัดและประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นกระบวนการทำให้สำคัญของระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลในด้านต่างๆขององค์กร เช่น การสรรหาและคัดเลือกบุคลากร การพัฒนาบุคลากร การประเมินผลการปฏิบัติงานการพัฒนาความก้าวหน้าทางอาชีพ การวางแผนการสืบทอดตำแหน่ง และการจ่ายผลตอบแทน เป็นต้น ข้อความดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ความสำคัญสมรรถนะมีผลต่อการบริหารงานทรัพยากรบุคคล โดยนำสมรรถนะมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อให้องค์กรได้รับการขับเคลื่อนไปให้บรรลุเป้าหมายได้ รวมถึงสามารถสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ซึ่งจากการวิจัย พบว่า ทักษะการบริหารทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นทักษะด้านความสัมพันธ์บุคคล ทักษะด้านความสามารถการคิด การตัดสินใจและทักษะด้านเทคนิค ล้วนเป็นสิ่งที่จำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการด้านเทคโนโลยี ดังนั้นผู้บริหารควรนำไปศึกษาแล้วทำความเข้าใจให้เกิดความกระจ่าง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้บริหารควรนำจุดด้อยของทักษะการบริหาร ที่ไม่ส่งผลต่อสมรรถนะการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารในวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชน ภาคใต้ ไปทำการศึกษาเพิ่มเติม ให้ลึกซึ้งกว่าเดิม เช่น สมรรถนะด้านความรู้ และด้านทักษะ

References

- Cheamchoy, P. 2019. Time Management with Buddhist Integration. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*, 2(3), 25-34.
- Eamsiriwong, O. (2008). *Database Systems*. Bangkok: SE-Education.
- Eamsiriwong, O. (2011). *Management Information Systems*. Bangkok: SE-Education.

- Kahn, H. (1974). Skills of an effective administer. *Harvard Business Review*, 52(5), 90-102.
- Kenneth C. Laudon and Janc P. (2007). *Essentials of business information systems*. (3rd ed.). Boston: Addison Wesley.
- Ministry of Education. (2007). *Change Leadership Development Program to Support Decentralization for Educational Administrators and School Administrators*. Nakhon Pathom: National Institute for Development of Teachers, Faculty Staff and educational personnel.
- Office of the Vocational Education Commission. (2008). *Vision and mission of Office of The Vocational Education Commission*. Bangkok: Office of the Vocational Education Commission.
- Srikumun, R. (2019). EAT Structure Ratchawinit School under the Office of the Primary Education Service Area Bangkok. *Journal of Arts Management*, 3(3), 153-162.
- Srisakbangtoei, S. (2019). The Development of Information Technology in Phrathandongrang-vitthayakharn School. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 4(3), 455-468.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. Third edition. New York: Harper and Row Publication.

รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา*

A managing Model of Small-Sized Schools According to the King's Philosophy Model

¹ฐรินดา โตเขียว และ นิษฐวดี จิรโรจน์ภิญโญ

¹Tharinda Tokheaw and Nitwadee Jirarotephinyo

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Graduate school, Western University, Thailand.

¹Corresponding Author Email: suwicha2516@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา 2) สร้างรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา และ 3) ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา โดยใช้วิธีผสมผสาน มีการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก 2) สร้างรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กโดยใช้ศาสตร์พระราชา โดยใช้เทคนิคเดลฟาย และการสนทนากลุ่ม 3) วิเคราะห์องค์ประกอบหลักด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบ และ 4) ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา จากผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 140 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าพิสัยควอไทล์ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ผลการวิจัย พบว่า 1) การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา คือการบริหารงานด้วยทางสายกลาง ซึ่งประกอบด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทำงานของพระราชา เพื่อให้เกิดการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืน 2) รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา มีองค์ประกอบทั้งหมด 5 องค์ประกอบ คือ ด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความเข้าใจ ด้านความเข้าถึง ด้านการพัฒนา และด้านหลักการทำงานของพระราชา 3) ระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ; โรงเรียนขนาดเล็ก; ศาสตร์พระราชา

*Received January 17, 2020; Revised February 23, 2020; Accepted March 21, 2020

Abstract

This research aimed 1) to study the management small-sized schools according to the King's philosophy 2) to create the management small schools according the King's philosophy model and 3) to assess the suitability and feasibility to the management small schools according the King's philosophy model. The research was mixed-method approach. The research process consisted of four steps was 1) studying the components of management of small-sized schools according to the King's philosophy 2) creating the management of small-sized schools according to the King's philosophy model by Delphi technique and focus group 3) analyzing the factors of management of small-sized schools according to the King's philosophy 4) evaluating the suitability and feasibility of the management of small-sized schools according to the King's philosophy model by 140 administrators. The analysis of the data was accomplished by computation of percentage, mean, standard deviation, median and interquartile ranges were also computed to test each of accordance postulated in the study and factor analysis.

The results of research were found that 1) the results of study of the management small-sized schools according to the King's philosophy to be the administration with a middle way which consisted of the philosophy of the sufficiency economy and the working principles of the king in order to achieve sustainable school development. 2) There are five factors concern with the management small-sized schools according to the King's philosophy model which consisted of sufficiency economy philosophy, understanding, connecting, accessibility development, and the work principles of the king. 3) The suitability and feasibility on the management small-sized schools according to the King's philosophy were found at high level.

Keywords: Management; Small Schools; King's Philosophy

บทนำ

ตลอดระยะเวลากว่า 70 ปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนันทนาการเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่พสกนิกร ทรงบำเพ็ญเพื่อความผาสุกของประชาราษฎร์ สมดังพระปฐมบรมราชโองการ "เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม" ประเทศไทยได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับและประสบกับวิกฤตการณ์ทางสังคมมากมาย แต่ด้วย "ศาสตร์

พระราชฯ" อันเปี่ยมไปด้วยน้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงพระกรุณาต่อปวงชนชาวไทย พระราชทานพระบรมราโชบายและแนวทางในการพัฒนา ซึ่งเหล่าพสกนิกรต่างได้น้อมนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตมาโดยตลอด จึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบอันสำคัญยิ่งที่ทุกหน่วยงานต้องทุ่มเทกำลังกาย กำลังปัญญาและกำลังความสามารถ ในการดำเนินตามรอยเบื้องพระยุคลบาท เพื่อพัฒนาชาติไทยให้ต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลอย่างยั่งยืนตลอดไป (Semaratana, 2017)

ศาสตร์พระราชฯถือเป็นตำราแห่งชีวิต เพราะบันทึกจากประสบการณ์จากการทรงงานที่ทำให้ประเทศไทยสามารถผ่านวิกฤตการณ์ต่างๆ มาได้อย่างมีประสิทธิภาพทุกมิติ ศาสตร์พระราชฯแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงให้ความสำคัญด้านการพัฒนาคนด้วยการศึกษาอย่างมาก ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน แม้แต่ผู้ที่ด้อยโอกาสและสถานที่ห่างไกล ศาสตร์พระราชฯ สอนให้เรารู้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น นอกจากเราจะต้องรักษาสมดุลทั้งในมิติเศรษฐกิจและสังคม มิติสิ่งแวดล้อมแล้วสิ่งสำคัญอีกประการคือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับฐานรากเหมือน “เสาเข็ม” ถึงแม้ไม่มีใครมองเห็น แต่เป็นโครงสร้าง “พื้นฐานเริ่มแรก” ที่มีความสำคัญต่อโครงสร้างโดยรวมเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับ “ชุมชน” ซึ่งเป็นรากฐานของประเทศนั้น ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงกำชับว่า บทเรียนบทแรกก็คือ “ให้ชาวบ้านเป็นครู” ให้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้น “การระเบิดจากข้างใน” ด้วยสติปัญญา (Krerati, 2005)

“หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นศาสตร์พระราชฯที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย มานานกว่า 40 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ครั้งใหญ่เมื่อ ปี พ.ศ.2540 “วิกฤตต้มยำกุ้ง” (Intrachim, 2017) เป็นศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นถึงแนวการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และต้องประกอบไปด้วยสองเงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม (Tubporn, 2017)

แผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) เป็นแผนเชิงยุทธศาสตร์สู่การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) เพื่อเป็นแนวทางในการเดินหน้าจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายทุกช่วงวัยตามรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่ระดับก่อนปฐมวัย ปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา จนถึงอุดมศึกษาและวัยทำงาน โดยจะ

ทำงานแบบบูรณาการทั้งภายในกระทรวงศึกษาธิการและบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มี 6 ยุทธศาสตร์หลักในการทำงาน ผสานความร่วมมือเน้นฝึกปฏิบัติงานเพื่อสร้างกลุ่มนำขับเคลื่อนประเทศ วิสัยทัศน์ คนไทย

ทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 (Ministry of Education, 2009)

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้กล่าวถึงกลไกใหม่ใน “การพัฒนาคน” ที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของประเทศ ซึ่งเป็นเหตุผลความจำเป็นในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) สำหรับใช้เป็นแผนแม่บทในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการดำเนินการกิจงานของกระทรวงศึกษาธิการ และส่วนราชการในสังกัดให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี ข้างหน้า เพื่อพัฒนาประเทศไทยไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ให้เกิดขึ้นในอนาคตนั้น จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง และมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนกระบวนการการพัฒนาทั้งในระยะกลางและระยะยาว โดยเฉพาะ “การพัฒนาคน” ให้มีการเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดคือทักษะการเรียนรู้และการเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคน โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาประยุกต์ใช้ ทั้งในเชิงระบบและโครงสร้างของสังคมไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่จะเกิดขึ้น (Jukparun, 2012)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็น 1 ใน 5 เป้าหมายของหลักสูตร มีการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตลอดจนการพัฒนาโรงเรียนให้ประเมินผ่านเป็นสถานศึกษาพอเพียง กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรมเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วยหลักความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี บนพื้นฐาน 2 เงื่อนไข ได้แก่การใช้ความรู้อย่างรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และมีคุณธรรม เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม รัฐบาลได้อัญเชิญ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ (20 ปี) รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 โดยมุ่งเน้นที่จะน้อมนำไปสู่การปฏิบัติการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นแนวทางการพัฒนาที่นำไปสู่ความยั่งยืนได้ ต้องสร้างความเข้มแข็งจากภายในก่อน ให้เริ่มต้นจากการพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเองและรวมกันเป็นกลุ่มอย่างมีพลังและเข้าใจถึงแนวทางการพัฒนาในวันข้างหน้า มีการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพตามลักษณะของ “คนไทย 4.0” “การเชื่อมโยง ศาสตร์พระราชา ในเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น (Ministry of Education, 2009)

จากการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า คุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กส่วนมากขาดประสิทธิภาพและมีคุณภาพการศึกษาค่อนข้างต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียน

ขนาดกลางและขนาดใหญ่ ส่วนปัญหาทางด้านการลงทุนทางการศึกษา พบว่า การลงทุนทางการศึกษากับผลตอบแทนที่โรงเรียนขนาดเล็กได้รับไม่คุ้มค่าเมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กขาดปัจจัยด้านต่างๆ มาก โดยในปี พ.ศ. 2554 มีโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัด

จำนวน 14,816 โรงเรียน และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีนโยบายพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กโดยการดำเนินงานรวมโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงได้วางรากฐานการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษาให้สูงขึ้น และมีนโยบายควบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งนโยบายดังกล่าวก็มักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า ยิ่งทำให้ความไม่เป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำในระบบการศึกษาสูงขึ้น (Sasithorn, 2015)

จากที่ได้กล่าวมา แนวทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กประสบความสำเร็จได้อย่างมีคุณภาพและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ“ศาสตร์พระราชา” ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่แสดงถึงความเข้าใจ การเข้าถึงและการพัฒนา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชาและพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชาขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กให้สูงขึ้นอย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์

พระราชา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วยการศึกษาทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวนทั้งสิ้น 21 คน ด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถด้านการน้อมนำศาสตร์พระราชาและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียน การจัดประชุมกลุ่ม (Focus Group

Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญด้านศาสตร์พระราชา จำนวนทั้งสิ้น 9 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 140 คน โดยใช้วิธีการเปิดตารางสำเร็จรูป ตามเกณฑ์การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้เท่ากับ 0.5 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ มีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา โดยผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสารที่เป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบด้านการน้อมนำศาสตร์พระราชามาใช้ โรงเรียนที่ได้รับรางวัลสถานศึกษาพอเพียงและโรงเรียนที่ได้รับรางวัลศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถด้านการน้อมนำศาสตร์พระราชาและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียน จำนวน 21 คน

ระยะที่ 2 การสร้างและตรวจสอบองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา โดยนำข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา และองค์ประกอบที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ มาสร้างเป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของภาษา หลังจากนั้นส่งแบบสอบถามกลับไปยังผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมทั้ง 21 คน เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญออกความคิดเห็นในลักษณะของการจัดระดับความเหมาะสมในคำถามแต่ละข้อ เมื่อปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วจึงตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา วิเคราะห์ค่า Index of Item Objective Congruence (IOC) ของแบบสอบถามเป็นรายข้อ แล้วพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า 0.5 ขึ้นไป และจัดประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ระยะที่ 3 การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา ที่พัฒนาขึ้น โดยการนำแบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา ฉบับที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวนรวม 30 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ หลังจากนั้นจึงนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กของรัฐ รวมจำนวน 140 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปในการนำรูปแบบไปใช้ โดยรวบรวมแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างและนำมาวิเคราะห์ผล หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิดแบบไม่มีโครงสร้าง เรื่อง การบริหารจัดการ

โรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 องค์ประกอบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น เพิ่มเติม

2. แบบสอบถามความคิดเห็นแบบประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) เรื่อง การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา จำนวน 100 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น เพิ่มเติม

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา คือ การบริหารงานด้วยทางสายกลาง ประกอบด้วย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการศึกษา ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และด้านผลลัพธ์หรือภาพความสำเร็จ และหลักการทรงงานของ พระราชา มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 2. ผลการวิจัยพบว่า การสร้างรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 21 ท่าน ได้ประเด็นคำถามจากการวิเคราะห์โดยเทคนิคเดลฟาย รอบที่ 1 และจากการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 เพื่อยืนยันความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญ การทำสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญด้านศาสตร์พระราชา จำนวน 9 คน เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (exploratory factor analysis) เพื่อตรวจสอบค่าน้ำหนักของตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา มีองค์ประกอบทั้งหมด 5 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) ด้านความเข้าใจ 3) ด้านความเข้าถึง 4) ด้านการพัฒนา และ 5) ด้านหลักการทรงงานของ พระราชา โดยมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด ได้แก่

1) การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) สื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) การวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4) การพัฒนาบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5) จัดกิจกรรมแนะแนวให้ผู้เรียนได้รู้จักการวางแผนชีวิตของตนเองได้ อย่างสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 6) จัดระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 2 ด้านความเข้าใจ ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) โรงเรียนใช้ข้อมูลในการ

วิเคราะห์แผนงาน 2) โรงเรียนมีการพัฒนางานวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียน 3) โรงเรียนมีการจัดระบบบันทึก การรายงานผล และการส่งต่อข้อมูลของผู้เรียน 4) โรงเรียนได้พัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศที่ทันสมัย 5) โรงเรียนมีการนำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน และ 6) โรงเรียนดำเนินการส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ติดตามผลและใช้ผลเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ

องค์ประกอบที่ 3 ด้านความเข้าถึง ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ผู้บริหารสามารถนำ

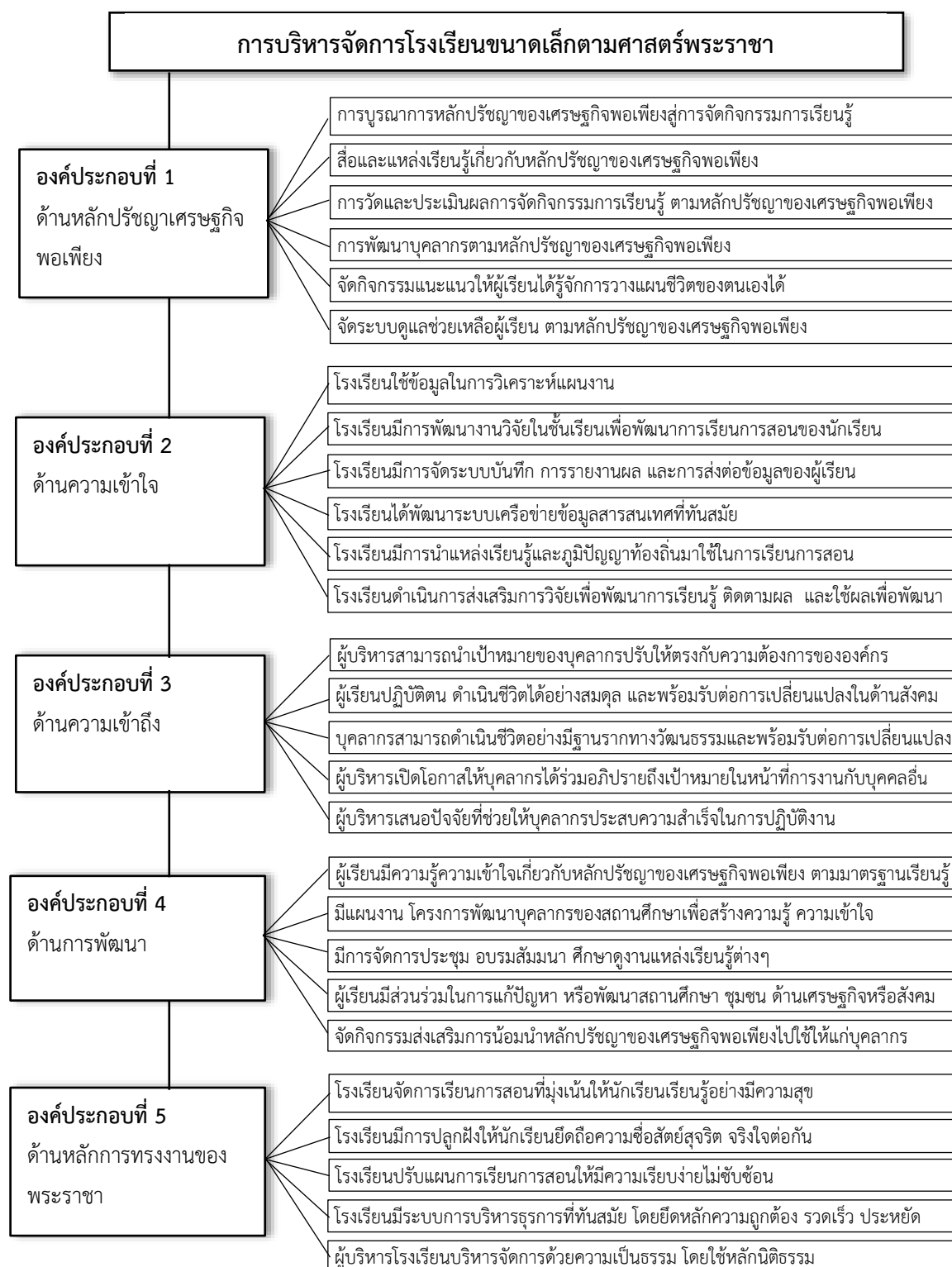
เป้าหมายของบุคลากรปรับให้ตรงกับความต้องการขององค์กร 2) ผู้เรียนปฏิบัติตน ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม 3) บุคลากรสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีฐานรากทางวัฒนธรรม และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกาภิวัตน์ 4) ผู้บริหารเปิดโอกาสให้บุคลากรได้ร่วมอภิปรายถึงเป้าหมายในหน้าที่การงานกับบุคคลที่สามารถหยิบยื่นโอกาสที่ดีให้ และ 5) ผู้บริหารเสนอปัจจัยที่ช่วยให้บุคลากรประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

องค์ประกอบที่ 4 ด้านการพัฒนา ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ

เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละระดับชั้น 2) มีแผนงานโครงการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) มีการจัดการประชุม อบรมสัมมนา ศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ต่างๆ 4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา หรือพัฒนาสถานศึกษา ชุมชน ด้านเศรษฐกิจหรือสังคมหรือสิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5) จัดกิจกรรมส่งเสริมการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ให้แก่บุคลากร

องค์ประกอบที่ 5 ด้านหลักการบริหารงานของพระราชา ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1)

โรงเรียนจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข 2) โรงเรียนมีการปลูกฝังให้นักเรียนยึดถือความซื่อสัตย์สุจริต จริ่งใจต่อกัน 3) โรงเรียนปรับแผนการเรียนการสอนให้มีความเรียบง่ายไม่ซับซ้อน 4) โรงเรียนมีระบบการบริหารจัดการที่ทันสมัย โดยยึดหลักความถูกต้อง รวดเร็ว ประหยัด คุ่มค่า 5) ผู้บริหารโรงเรียนบริหารจัดการด้วยความเป็นธรรม โดยใช้หลักนิติธรรม

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา จากผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1-3 จำนวน 140 คน พบว่า ระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา ทั้ง 5 องค์ประกอบอยู่ในระดับมาก โดยมีรายละเอียด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียน ขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา

องค์ประกอบ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ระดับความ เหมาะสม
ด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	3.87	0.55	มาก
ด้านความเข้าใจ	3.72	0.43	มาก
ด้านความเข้าถึง	3.76	0.30	มาก
ด้านการพัฒนา	3.83	0.58	มาก
ด้านหลักการทำงานของพระราชา	3.91	0.43	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา ทั้ง 5 องค์ประกอบ อยู่ในระดับมาก โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านหลักการทำงานของพระราชา ($\bar{X}$ =3.91) ด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X}$ =3.87) ด้านการพัฒนา ($\bar{X}$ =3.83) ด้านความเข้าถึง ($\bar{X}$ =3.76) และด้านความเข้าใจ ($\bar{X}$ =3.72) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 1 พบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา คือการบริหารงานด้วยทางสายกลาง ซึ่งประกอบด้วย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทำงานของพระราชา คือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เพื่อให้เกิดการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ Anon

(2018) ได้กล่าวไว้ว่า ศาสตร์พระราชาเป็นแนวทางของการปฏิบัติที่แสดงถึงความเข้าใจ การเข้าถึง และการพัฒนา ซึ่งเป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9 ได้ทรงใช้เป็นวิธีการทรงงานมาตลอดรัชสมัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 2 พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา มีองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน คือ ด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความเข้าใจ ด้านความเข้าถึง

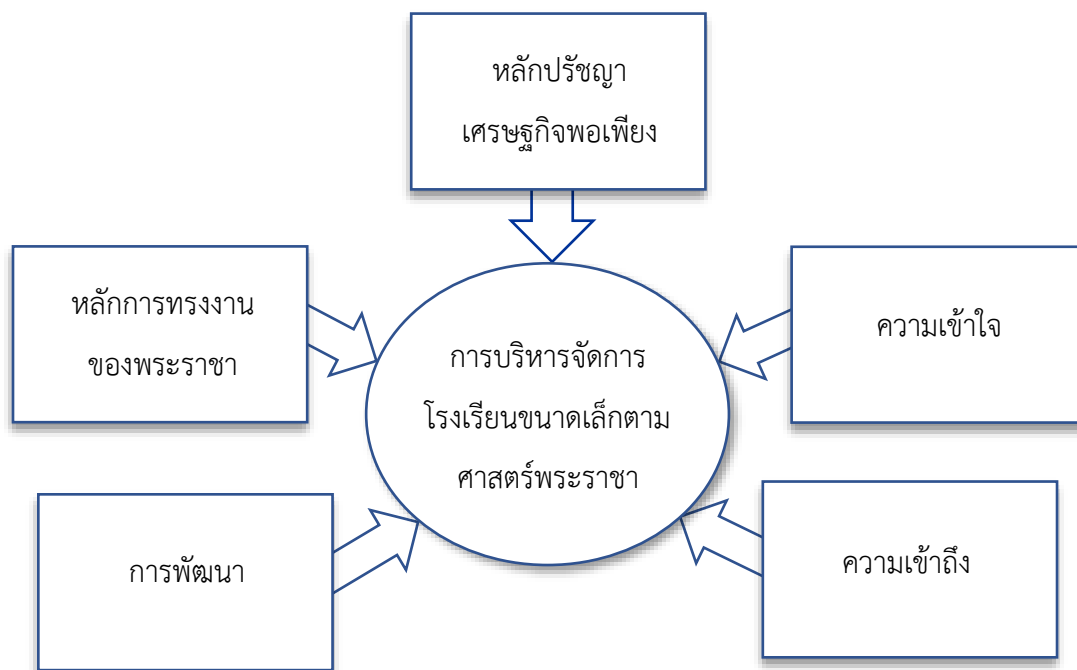
ด้านการพัฒนา และด้านหลักการทรงงานของพระราชา เนื่องจากผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมการจัดการความรู้เพื่อใช้ในการบริหารจัดการ ผู้บริหารมีภาวะผู้นำในการขับเคลื่อนโครงการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับท้องถิ่นและชุมชน และมีแหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในและนอกโรงเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Suwicha (2010) พบว่า โรงเรียนเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงมีการบริหารตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างชัดเจนในการบริหารงานด้านต่าง ๆ ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนได้มีการบูรณาการโครงการที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน และมีการส่งเสริมองค์ความรู้ที่ถูกต้อง การบริหารด้านบุคคล บุคลากรส่วนใหญ่ในทุกโรงเรียนมีจิตสำนึกและมีความศรัทธาต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมและมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างครูชุมชน และเครือข่ายภายนอกโรงเรียนอย่างกว้างขวาง การบริหารงานด้านงบประมาณ พบว่า การทำงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสร้างรายได้ให้กับโรงเรียน นักเรียนและชุมชน ด้านการบริหารทั่วไป พบว่า ทุกโรงเรียนให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและการสร้างเครือข่ายเพื่อการทำงาน ทำให้โครงการต่างๆ ได้รับการสานต่อ มีภูมิคุ้มกันและเกิดความยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Atchara (2012) ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการดำเนินงานการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติในโรงเรียนคือ 1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาได้กำหนดนโยบายโดยจัดทำแผนปฏิบัติงาน 2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนจัดให้มีหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทุกระดับชั้น 3) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจัดให้มีการแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน จัดให้มีกิจกรรมนักเรียนทั้งกิจกรรมลูกเสือเนตรนารี ชมรมชุมนุม ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ 4) ด้านพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา โดยการส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรได้มีการพัฒนาตนเองปฏิบัติภารกิจหน้าที่ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 5) ด้านจัดทำโครงการในโรงเรียนที่สะท้อนถึงการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 3 พบว่า ระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมการจัดการความรู้เพื่อใช้ในการบริหารจัดการผู้บริหารมีภาวะผู้นำในการขับเคลื่อนโครงการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับท้องถิ่นและชุมชน และมี

แหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในและนอกโรงเรียนที่หลากหลายด้านกระบวนการ จึงทำให้ระดับการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา โดยภาพรวมและรายข้อ อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sarayut (2012) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินเชิงระบบโครงการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา สำหรับโรงเรียนบ้านหนองแดงสหมิตร ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินการดำเนินงานตามโครงการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาทั้ง 5 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Preeyada & Samrech (2012) ผลการวิจัยพบว่า

การบริหารจัดการการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 25 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัย พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา เพื่อใช้สำหรับยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กให้สูงขึ้น และให้เกิดการพัฒนาอย่างมั่นคง มั่งคั่ง

และยั่งยืน ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ 1) ด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) ด้านความเข้าใจ 3) ด้านความเข้าถึง 4) ด้านการพัฒนา และ 5) ด้านหลักการทำงานของพระราชา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. โรงเรียนควรมีแผนงานหรือโครงการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของศาสตร์พระราชาหรือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ

2. โรงเรียนควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานในหน้าที่โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ให้แก่ครูและบุคลากรในโรงเรียน

3. โรงเรียนควรสร้างสื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับศาสตร์พระราชาและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนและชุมชน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยสภาพปัญหาการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กตามศาสตร์พระราชา เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการของโรงเรียนขนาดเล็ก

2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนตามศาสตร์พระราชาระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

References

- Anon, S. (2018). *Understand, access, develop: the methods of the King's science for sustainable development*. Bangkok: Center for Intellectual and Information Finance. National Institute of Development Administration.
- Atchara, W. (2012). *Application of Sufficiency Economy Philosophy in Schools under the Office of Chiang Rai Primary Educational Service Area 3: A Case Study of Ban San Kong School, Mae Chan District, Chiang Rai Province*. Chiang Rai: Chiang Rai Primary Educational Service Area Office, Area 3.
- Intrachim, C. (2017). Science of The King: The Philosophy of Sufficiency Economy. *Rajabhat Maha Sarakham University Journal*, 11(sp1), 295-308.

- Jukparun, W. (2012). *Development of basic education institution management model according to the philosophy of sufficiency economy*. Chiang Mai: Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Krerati, Y. (2005). *Knowledge management in organizations and case studies*. Bangkok: Mr. Copy.
- Ministry of Education. (2009). *Guidelines for bringing sufficiency economy philosophy to education in schools, the sufficiency economy research project*. Bangkok: The Crown Property Bureau.
- Preeyada S.& Samrech Y. (2012). *Learning management according to the philosophy of sufficiency economy in schools under the Office of Secondary Educational Service Area 25*. Khon Kaen: Office of Educational Service Area 25.
- Sarayut C. (2012). *System Evaluation Research Project to Introduce the Principles of the Sufficiency Economy into Practice in Schools for Ban Nong Daeng School, Sahamit*. Maha Sarakham: Ban Nong Daeng Sahamit School.
- Sasithorn L. (2015). *Managing Small Schools by Combining Small Schools into Groups, under the Krabi Primary Educational Service Area Office*. Thesis Master of Education (Educational Administration). Hatyai University. Songkhla, Thailand.
- Semaratana, A. (2017). *The King's Philosophy: The National Defence College of Thailand Journal*, 59(1), 112-126.
- Suwicha T. (2010). *Conducted Research on Application of the Sufficiency Economy Philosophy in School Administration: A Case Study of the Sufficiency Economy Network School*. Bangkok: Kasetsart University.

Tubporn, H. (2017). The King's Philosophy, Sufficiency Economy: Wisdom of Thailand. *Journal of Humanities and Social Sciences Bansomdejchaopraya Rajabhat University*, 11(1), 66-79.

รูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21*

A Model of Administrators for the Basic Education Commission in the 21st Century

¹อดุล โตเขียว และ นิษฐวดี จิรโรจน์ภิญโญ

¹Adun Tokheaw and Nitwadee Jirrotephinyo

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand

¹Corresponding Author. Email: adun-pp@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 2) สร้างรูปแบบของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 และ 3) ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 โดยใช้วิธีผสมผสาน (Mixed Method Research) มีการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 2) สร้างรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ด้วยเทคนิคเดลฟาย จากผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการสู่ความเป็นเลิศ จำนวน 21 คน 3) วิเคราะห์องค์ประกอบของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) และ 4) ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 จากผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 201 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าพิสัยควอไทล์ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะความเป็นผู้นำยุคใหม่ ทักษะยุคใหม่ บทบาทหน้าที่ คุณธรรมจริยธรรม และสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 2) รูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ที่พัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบทั้งหมด 5 องค์ประกอบ คือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านวิสัยทัศน์ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ความสามารถ และด้านข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยี และ 3) ระดับความเหมาะสมของรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน; รูปแบบผู้บริหารสถานศึกษา; ศตวรรษที่ 21

* Received January 31, 2020; Revised February 1, 2020; Accepted March 23, 2020

Abstract

This research aimed 1) to study the administrator of Basic Education Commission in the 21st century 2) to create the administrator of Basic Education Commission in the 21st century model and 3) to assess the suitability of the administrator of Basic Education Commission in the 21st century model. The research was mixed-method approach. The research process consisted of four steps 1) studying documents concerning the administrator of Basic Education Commission in the 21st century, 2) create the administrator of Basic Education Commission in the 21st century model by Delphi technique, 3) analyzing factors of administrator of Basic Education Commission in the 21st century by factor analysis and 4) assess the suitability of the administrator of Basic Education Commission in the 21st century model from 201 school administrators, with a rating scale questionnaire. The analysis of the data was accomplished by computation of percentage, mean, standard deviation and factor analysis.

The results of research were found that 1) the basic school administrators in the 21st century should have 5 main components which are leadership characteristics, modern skills, roles and duties, morality and ethics, and the competency of school administrators in the 21st century 2) a model of administrators for the Basic Education Commission in the 21st century has five factors which consisted of leadership, vision, morality and ethics, knowledge and ability, and information and technology 3) the suitability of the administrator of Basic Education Commission in the 21st century model in the whole view were found at high level.

Keywords: Administrator of Basic Education Institutions; School Administrators Model; 21st century

บทนำ

จากสังคมโลกยุคอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 19 และ 20 เปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมโลกยุคแห่งความรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ จากทุกภูมิภาคของโลกเข้าด้วยกัน พลังขับเคลื่อนของเทคโนโลยียุคดิจิทัลได้ส่งผลทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเป็นความรวดเร็วที่นักวิชาการต่างเห็นตรงกันว่าเพิ่งจะเริ่มต้นเท่านั้น ในระยะถัดไปจะยิ่งทวีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาตามไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้บริหารและสถานศึกษาจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นโลกยุคแห่งความรู้ (Knowledge-based) และการรู้ (Literacy) มีความหมายมากกว่าการอ่านออกเขียนได้ กล่าวคือหมายถึงการรู้ว่าจะใช้ความรู้และทักษะอย่างไร ในการดำรงชีวิตอยู่ในบริบทของยุคสมัยที่มีการแข่งขันกันสูง ต้องใช้ความรู้หลายแขนงรวมถึงทักษะมากมายเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และช่วยให้ประเทศสามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้ (Musikul, 2011) ทักษะที่มนุษย์ต้องใช้ในศตวรรษที่ 21 ย่อมแตกต่างไปจากยุคเดิม เพราะมนุษย์ยุคใหม่ต้องเป็นผู้ที่สามารถดำรงชีวิตและพึ่งพาตนเองได้ สามารถเผชิญและปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงและไม่คาดฝันได้ครั้งแล้วครั้งเล่า นอกจากนี้ยังต้องเป็นคนดีของสังคม รู้จักการเผื่อแผ่ แบ่งปันแก่ผู้อื่น เป็นผู้รู้วิชาและรู้ทักษะที่ซับซ้อน เช่น ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) ทักษะชีวิต (Life Skills) ทักษะการทำงาน (Work Skills) การสร้างแรงบันดาลใจให้กับตนเอง (Self-Inspiration) เป็นต้น (Panich, 2011)

ด้วยเหตุนี้หลายประเทศ จึงเริ่มปฏิรูปการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้ของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งนักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของรูปแบบในการแสดงออก การแต่งกาย การเรียนรู้หรือการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นคนรุ่นใหม่ที่เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยีใหม่ๆ มีการใช้เวลาส่วนมากอยู่กับโทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต รวมทั้งของเล่นหรือเกมใหม่ๆ ในยุคดิจิทัล และยังเห็นได้ว่าเด็กใหม่มีระบบการคิด การเรียนรู้ และกระบวนการทางสารสนเทศที่แตกต่างจากคนรุ่นก่อนอย่างสิ้นเชิง นอกจากนั้นการสอนของครูในศตวรรษที่ 21 ครูจะเป็นผู้สอนเพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่จะต้องให้นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ฝึกฝนให้ตนเองเป็นโค้ช (Coach) และอำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนรู้ และต้องเป็นผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่จะทำให้นักเรียนเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยทักษะสำคัญที่เด็กและเยาวชนในศตวรรษที่ 21 ควรมี 3 ด้าน คือ 1) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ประกอบด้วย การคิดวิเคราะห์เป็น รู้จักการแก้ไขปัญหาและมีความคิดสร้างสรรค์ 2) ทักษะชีวิตและอาชีพ โดยเน้นการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ มีทักษะทางสังคมและเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม และ 3) ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี โดยทั้ง 3 ทักษะนี้เรียกรวมกันเป็นทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งถือเป็นทักษะสำคัญของผู้เรียนที่ประเทศทั่วโลก มีความต้องการและให้การยอมรับ (Amdonkloy, 2013).

ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งถือเป็นกลไกและตัวแปรสำคัญในด้านการบริหารจัดการการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ให้มีคุณภาพ จะต้องได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่ เหมาะสมกับความเป็นวิชาชีพชั้นสูง มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนมีองค์วิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหาร

การศึกษาด้วยผู้บริหารในปัจจุบันจะต้องได้รับการพัฒนาทักษะเชิงมนทัศน์ (conceptual skills) เพื่อให้สามารถมีการกำหนดทิศทางการพัฒนาหน่วยงานหรือสถานศึกษาของตนเองได้อย่างถูกต้องและถูกทิศทาง (do the right things) มากขึ้น ทั้งนี้ยังเป็นผลมาจากผู้บริหารเหล่านั้นจะได้รับการกระจายอำนาจการตัดสินใจในเรื่องสำคัญๆ มากขึ้น จะต้องมียุทธศาสตร์เป็นผู้พัฒนานโยบายมากกว่าเป็นผู้ดำเนินนโยบายไปปฏิบัติมากขึ้น และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องมีผู้บริหารที่มีทักษะในลักษณะดังกล่าวสูงกว่าที่เคยเป็นมา นอกจากการพัฒนาทักษะเชิงมนทัศน์แล้ว ทักษะเชิงมนุษย์ (human skills) ก็มีความสำคัญและจำเป็นด้วยเช่นกัน เพราะการบริหารยุคที่จะมีการกระจายอำนาจ บุคลากรในองค์กรจะเป็นผู้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้น จะทำให้ผู้บริหารต้องมีบทบาทในการเจรจาต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์ทางการศึกษา (interest groups) ต่างๆ ทั้งในโรงเรียน ในสังคมชุมชนมากขึ้น จึงจำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำ (leadership) สูงขึ้นมากกว่าที่อาศัยการสั่งการหรือใช้อำนาจบังคับดังที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้เกี่ยวกับศาสตร์ทางการบริหาร เกี่ยวกับหลักการแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ตามทัศนะเชิงวิทยาศาสตร์ (scientific approach) เพื่อให้เกิดทักษะเชิงเทคนิค (technical skills) ก็ยังคงจำเป็นอยู่ด้วยเช่นกัน เพราะสิ่งเหล่านั้นจะสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นวิชาชีพทางการบริหารได้ในระดับหนึ่ง และเป็นสิ่งที่จะช่วยให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสภาพความเป็นจริงของหน่วยงานหรือท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม (Saratrattana, 2013).

แม้ว่าจะมีการเคลื่อนไหวระดับชาติเกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และการบริหารจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มาแล้ว ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2553 ด้วยการจัดประชุมผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยม โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งมีการประชุมทางวิชาการและการเผยแพร่บทความต่างๆ เกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 หลายครั้ง แต่การขับเคลื่อนดังกล่าวยังขาดความต่อเนื่องจริงจังของทุกฝ่าย การไม่มีเจ้าภาพองค์กรที่เป็นหลักในการประสานงานและดำเนินการในเรื่องนี้อย่างจริงจัง ถือเป็นความท้าทายอย่างยิ่งสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุคไร้พรมแดน การอยู่นิ่งเฉย การทำแบบเดิมๆ ตามที่เคยชิน การรอรับนโยบายจากเบื้องบนแต่ฝ่ายเดียว ขณะที่การเมืองการปกครองไม่มีเสถียรภาพ ล้วนสร้างความเสียหายต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศ ส่งผลให้ประเทศชาติขาดศักยภาพในการแข่งขันและเสียผลประโยชน์เมื่อมีการเปิดพรมแดนอย่างเป็นทางการ การเริ่มต้นในวันนี้อาจช้าไปนิด แต่ยังไม่สายเกินไปที่จะลงมือทำ โดยผู้บริหารสถานศึกษาทุกระดับในฐานะผู้มีอำนาจขององค์กร จะต้องตัดสินใจดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์และภารกิจของสถานศึกษาที่ตนรับผิดชอบ สามารถดำเนินงานไปได้ในศตวรรษที่ 21 อย่างมีประสิทธิภาพ มีการสร้างคุณภาพของผู้เรียนในอนาคตบนพื้นฐานของทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และติดตามกำกับดูแลในด้านการบริหารงานอย่างจริงจัง (Makaramani, 2012)

จากที่กล่าวมา การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 ได้ย่างก้าวเข้ามาสู่รั้วของสถานศึกษาอย่างรวดเร็วและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำขององค์กร จึงเป็นกลไกสำคัญและมีอิทธิพลสูงสุดต่อการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ในศตวรรษที่ 21

จะต้องมีความรู้ ความสามารถ มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำยุคใหม่ มีทักษะยุคใหม่ รู้บทบาทหน้าที่ มีคุณธรรมจริยธรรมและสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ เพื่อพัฒนาตนเองและสถานศึกษาให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาองค์ประกอบของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และพัฒนารูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาและใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการสถานศึกษาตามภารกิจ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21
2. เพื่อสร้างรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมของรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวนทั้งสิ้น 21 คน ด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถทางการศึกษาและมีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสู่ความเป็นเลิศ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 201 คน โดยใช้วิธีการเปิดตารางสำเร็จรูป ตามเกณฑ์การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้เท่ากับ 0.5 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ มีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 โดยผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสารที่เป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษางานด้านการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการศึกษาและมีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสุ่มความเป็นเลิศ จำนวน 21 คน ในการรวบรวมข้อมูลที่เป็นข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 2 การสร้างและตรวจสอบองค์ประกอบของรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 โดยนำข้อมูลเกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 และองค์ประกอบที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ มาสร้างเป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของภาษา หลังจากนั้นส่งแบบสอบถามกลับไปยังผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมทั้ง 21 คน เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญออกความคิดเห็นในลักษณะของการจัดระดับความเหมาะสมในคำถามแต่ละข้อ เมื่อปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วจึงตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา วิเคราะห์ค่า Index of Item Objective Congruence (IOC) ของแบบสอบถามเป็นรายข้อ แล้วพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า 0.5 ขึ้นไป

ระยะที่ 3 การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ที่พัฒนาขึ้น โดยการนำแบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ฉบับที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวนรวม 30 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ หลังจากนั้นจึงนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ รวมจำนวน 201 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปในการนำรูปแบบไปใช้ โดยรวบรวมแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง และนำมาวิเคราะห์ผล หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิดแบบไม่มีโครงสร้าง เรื่อง ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 องค์ประกอบของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น เพิ่มเติม

2. แบบสอบถามความคิดเห็นแบบประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) เรื่อง รูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเรื่องรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 จำนวน 100

ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น เพิ่มเติม

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะของผู้บริหารยุคใหม่ ทักษะยุคใหม่ บทบาทของผู้บริหารยุคใหม่ คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 และสมรรถนะของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 เพื่อใช้เป็นแนวทางและขับเคลื่อนการบริหารสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วัตถุประสงค์ที่ 2. ผลการวิจัยพบว่า การสร้างรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 21 ท่าน ได้ประเด็นคำถามจากการวิเคราะห์โดยเทคนิคเดลฟาย รอบที่ 1 และจากการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ในรอบที่ 2 และรอบที่ 3 เพื่อยืนยันความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญ และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (exploratory factor analysis) เพื่อตรวจสอบค่าน้ำหนักของตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป พบว่า องค์ประกอบการสร้างรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 มีองค์ประกอบทั้งหมด 5 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านภาวะผู้นำ 2) ด้านวิสัยทัศน์ 3) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 4) ด้านความรู้ความสามารถ และ 5) ด้านข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยี โดยมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านภาวะผู้นำ ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) มีภาวะผู้นำ เป็นนักสร้างพลังและแรงบันดาลใจเชิงบวก 2) มีมนุษยสัมพันธ์ เข้ากับผู้อื่นได้ดี 3) มีทัศนคติเชิงบวก มองโลกในแง่ดี 4) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ก้าวทันเหตุการณ์สมัยใหม่ 5) เป็นนักพัฒนา ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและสิ่งใหม่ๆ และ 6) เป็นที่พึ่งพาให้แก่ผู้อื่นได้อยู่เสมอ โดยมีค่าน้ำหนักตัวชี้วัดในองค์ประกอบ (factor loading) อยู่ระหว่าง .821 - .509 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร เท่ากับ 8.6957 และค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 7.6814

องค์ประกอบที่ 2 ด้านวิสัยทัศน์ ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) เป็นผู้วิสัยทัศน์เชิงบวก 2) รู้เท่าทันเหตุการณ์บ้านเมืองทั้งอดีต ปัจจุบันและอนาคต 3) เป็นนักพยากรณ์ ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก 4) เป็นนักปฏิรูป นักพัฒนาและมีวิสัยทัศน์กว้างไกล 5) เป็นนักพัฒนามนุษย์สู่อนาคตที่มั่นคงและยั่งยืน และ 6) เป็นนักสร้างสรรค์ ริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ โดยมีค่าน้ำหนักตัวชี้วัดในองค์ประกอบ (factor loading) อยู่ระหว่าง .856 - .521 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร เท่ากับ 7.4236 และค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 6.3471

องค์ประกอบที่ 3 ด้านคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการบริหารงานและการดำเนินชีวิต 2) มีคุณธรรมจริยธรรม โปร่งใสและ

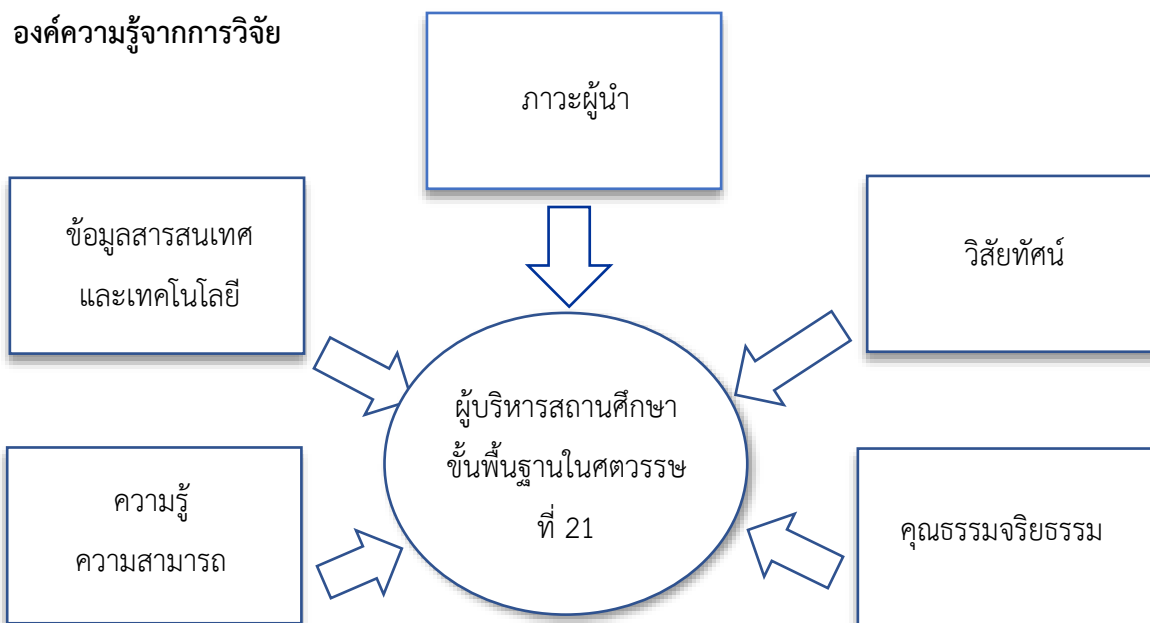
ตรวจสอบได้ 3) มีความซื่อสัตย์สุจริต 4) ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน และ 5) เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ครู บุคลากรและนักเรียน โดยมีค่าน้ำหนักตัวชี้วัดในองค์ประกอบ (factor loading) อยู่ระหว่าง .637 - .503 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปรเท่ากับ 5.4789 และค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 5.3697

องค์ประกอบที่ 4 ด้านความรู้ความสามารถ ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) มีความรู้ความสามารถและมีทักษะด้านต่างๆ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ เทคโนโลยี 2) ใฝ่เรียนรู้วิทยาการใหม่ๆ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 3) มีรูปแบบ (Model) และวิธีการใหม่ๆ ในการบริหารงาน 4) มีความรอบรู้ในศาสตร์

(หลักการบริหาร กฎระเบียบและนโยบาย) และศิลป์ (เทคนิคการบริหารงาน จิตวิทยาการบริหาร) และ 5) สามารถเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ และใช้ได้อย่างถูกต้อง โดยมีค่าน้ำหนักตัวชี้วัดในองค์ประกอบ (factor loading) อยู่ระหว่าง .723 - .584 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปรเท่ากับ 4.3681 และค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 3.2147

องค์ประกอบที่ 5 ด้านข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยี ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) มีความรู้ความสามารถด้านสื่อ นวัตกรรมทางการศึกษาและเทคโนโลยีดิจิทัล 2) รู้เท่าทันและสามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีอาชีพ 3) มีทักษะด้านการสื่อสาร สามารถสื่อสารได้หลายภาษา 4) ใช้ข้อมูลสารสนเทศ (Big Data) ในการวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างแผนกลยุทธ์ และ 5) มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ โดยมีค่าน้ำหนักตัวชี้วัดในองค์ประกอบ (factor loading) อยู่ระหว่าง .685 - .521 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปรเท่ากับ 3.4713 และค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 2.3417

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่า ความเหมาะสมของรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 จากการประเมินของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 201 คน พบว่า ระดับความเหมาะสมของรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้านทั้ง 5 องค์ประกอบ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยี ($\bar{X}=3.83$, $SD=0.36$) ด้านภาวะผู้นำ ($\bar{X}=3.82$, $SD=0.32$) ด้านวิสัยทัศน์ ($\bar{X}=3.79$, $SD=0.42$) ด้านคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X}=3.79$, $SD=0.40$) และด้านความรู้ความสามารถ ($\bar{X}=3.78$, $SD=0.40$) ตามลำดับ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัย พบว่า รูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาและใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามภารกิจ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ 1) ด้านภาวะผู้นำ 2) ด้านวิสัยทัศน์ 3) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 4) ด้านความรู้ความสามารถ และ 5) ด้านข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยี

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 1 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ คุณลักษณะของผู้บริหารยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 ทักษะยุคใหม่ บทบาทของผู้บริหารยุคใหม่ คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 และสมรรถนะของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการบริหารงานสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ Paopan (2016) และแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะของผู้บริหารของเดวิด แมคเคลแลนด์ (McClelland, 1973)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 2 พบว่า รูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 มีองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน คือ 1) ด้านภาวะผู้นำ 2) ด้านวิสัยทัศน์ 3) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 4) ด้านความรู้

ความสามารถ และ 5) ด้านข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยี เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ รู้เท่าทันเทคโนโลยีและสารสนเทศ ต้องพัฒนาตนเองและใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องเสมอ ต้องมีวิสัยทัศน์ มีความเป็นผู้นำทางวิชาการ สามารถนิเทศและแนะนำผู้อื่นได้ ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นที่ยอมรับของครู นักเรียน บุคลากรทางการศึกษาและชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Keawkird (2013) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนในฝันให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบการพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนในฝันให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน มี 5 องค์ประกอบ เรียงตามน้ำหนักองค์ประกอบที่ได้จากมากไปน้อย คือ 1. วัฒนธรรมองค์การ 2. การกำกับติดตามประเมินผล 3. ครูที่รับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่ 4. ผู้บริหารที่มีธรรมมาธิบาล และ 5. เครือข่ายความร่วมมือ และ 2) รูปแบบการบริหารโรงเรียนในฝันให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน เป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพหุองค์ประกอบ จำนวน 5 องค์ประกอบ ผลจากการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า องค์ประกอบของการพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนในฝันให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืนทั้ง 5 องค์ประกอบ คือ 1) วัฒนธรรมองค์การ 2)การกำกับติดตามประเมินผล 3) ครูที่รับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่ 4) ผู้บริหารที่มีธรรมมาธิบาล และ 5) เครือข่ายความร่วมมือ โดยทุกองค์ประกอบทุกตัวมีความสัมพันธ์ต่อกันสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Stueber (2000) ได้ศึกษารูปแบบของความเป็นผู้นำ ประวัติการทำงานและคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมที่มีประสิทธิภาพใน

เรื่องลูเธอร์แรน (Lutheran) ตลอดจนศึกษาคุณลักษณะของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ การเป็นผู้นำที่ขอบริการผู้อื่น และความเป็นผู้นำที่มีน้ำใจกับผู้อื่น โดยศึกษากับผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ จำนวน 23 คน จากผู้บริหารทั้งหมด 71 คน ผลการศึกษา พบว่า ผู้บริหารประเมินความเป็นผู้นำ ที่มีวิสัยทัศน์ทั้ง 5 ประการ อยู่ในระดับสูง และประเมินด้านความปรารถนาในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน และการประเมินแบบอย่างให้กับบุคลากรของโรงเรียนอยู่ในระดับสูงสุด จากการประเมินตนเองและให้ผู้อื่นประเมินในเรื่องการแสดงออก หรือปฏิบัติตนในด้านการให้บริการผู้อื่น และการมีน้ำใจต่อผู้อื่น พบว่าอยู่ในระดับปกติหรือปฏิบัติบ่อยมาก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 3 พบว่า ระดับความเหมาะสมของรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายข้อ อยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบันมีความตื่นตัวในการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถให้ทันต่อโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ระดับความเหมาะสมของรูปแบบผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายข้อ อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jirarotephinyo (2017) ได้วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมีส่วนร่วมกับธรรมาภิบาลของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2

เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 6 ด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Siribunyaprasit (2011) ได้ทำการศึกษาและเปรียบเทียบทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี พบว่า โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ด้านมนุษย ด้านความคิดรวบยอด ด้านเทคนิควิธี และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Anantachai (2007) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบทักษะการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของข้าราชการครู ในอำเภอเมืองชลบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 ใน 3 ด้าน คือ ทักษะด้านเทคนิควิธี ทักษะด้านมนุษย ทักษะด้านความคิดรวบยอด จำแนกตามขนาดของโรงเรียนและประสบการณ์ในการทำงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องมีลักษณะดังนี้ คือ มีวิสัยทัศน์ เป็นผู้นำทางวิชาการ เป็นนักประกอบการ คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านเทคโนโลยี เป็นนักสร้างพลังและแรงบันดาลใจเชิงบวก เป็นต้นแบบที่ดีและสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

2. ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 ต้องมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะและประสบการณ์ทางการบริหาร เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้ทันสมัย เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

3. ผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ต้องมีคุณธรรมและจริยธรรม โดยเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบริบทการบริหารจัดการ นำหลักธรรมมาปฏิบัติจนเป็นอุปนิสัยติดตัว ทั้งคุณธรรมจริยธรรมสำหรับตนเอง คุณธรรมจริยธรรมสำหรับการบริหาร และคุณธรรมจริยธรรมสำหรับสังคม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยสภาพปัญหาการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมประสิทธิภาพในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 เพื่อพัฒนาเครื่องมือที่ช่วยในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

References

- Amdonkloy, S. (2013). The role of school administrators in the 21st century. Journal of Graduate School, Pibulsongkram Rajabhat University, 7(1), 1-8.

- Anantachai N. (2007). *School Administrators' Skills in Administration as Perceived by Teachers in Mueang Chon Buri District under the Office of Chon Buri Educational Service Area 1*. Thesis (Educational Administration) M.Ed. Burapha University.
- Jirarotephinyo, N. (2017). The Relationship between Participative Management and Good Governance of Administrators in Schools under the Office of Ratchaburi Primary Education Service Office Area 2. *Nakhon Phanom University Journal*, 7(2), 19-26.
- Keawkird, T. (2013). *The Development for Sustainable Excellent Administration of Labschool Model*. Ph.D. Thesis (Educational Administration). Silpakorn University.
- Krejcie, R. & Morgan, D. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- McClelland, D. (1973). Testing for competence rather than for intelligence. *American Psychologist*, 28(1), 1-4.
- Musikul, K. (2011). Science teaching in the 21st century. Booklet Institute for Innovative Learning. *Mahidol University*, 22(6), 6-9.
- Makaramani R. (2012). School Administrators' Role in the Age of Globalization. Online Retrieved October 7, 2019. From <http://www.academia.edu/4001681>.
- Panich V. (2011). *The way to create learning for pupils in the 21st century*. Bangkok: Tathata Publication Co., Ltd.
- Paopan C. (2016). School Administrators in 21 century. Retrieved December 9, 2016. from: http://conference.edu.ksu.ac.th/file/20160809_2488101126.pdf
- Saratrattana W. (2013). *New educational paradigm, case study of 21st century education*. Bangkok: Thippayawisuth LP.
- Siribunyaprasit A. (2011). *Administrative skills of administrators according to the opinions of administrators and teachers under the Office of Chanthaburi Primary Educational Service Area*. Thesis (Educational Administration) M.Ed. Rambhai Barni Rajabhat University.
- Stueber, R. (August 2000). "The Characteristics of an Effective Lutheran High School Administrator", *Dissertation Abstracts International*. 61(2), 61-05-A.

การพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*

The Development of Methods of Teaching the Essence in the Tripitaka for Master degree Students of Mahamakut Buddhist University

¹พระราชรัตน์มงคล และมนตรี ยางธิสาร

¹Prarajrattanamongkol and Montri Yangthisan

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Thailand

¹Corresponding author, Email: montriyang@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 2) เพื่อประเมินความเหมาะสมในการใช้วิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประชากรกลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิต ชั้นปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1/2562 จำนวน 32 รูป/คน โดยเจาะจงเอาทั้งชั้นเรียนและทดลองใช้วิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎก 1 ภาคเรียน เครื่องมือวิจัยได้แก่หน่วยการเรียนรู้สารัตถะในพระไตรปิฎก การทดสอบคะแนนหลังเรียนกับคะแนนก่อนเรียนแบบกลุ่มเดียว ตั้งเกณฑ์ความแตกต่างที่ระดับ 0.05 การหาประสิทธิภาพของวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎก ตั้งเกณฑ์ที่ระดับ 80/80 (E_1/E_2) และประเมินความเหมาะสมของวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎก โดยวิธีสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสอนสารัตถะในพระไตรปิฎก จำนวน 12 รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังนี้ (1.1) ความต้องการพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกของนักศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ 3.73) (1.2) คะแนนหลังเรียนและก่อนเรียนมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (1.3) ประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) ของวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกเท่ากับ 90.95 และประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) ของวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกเท่ากับ 82.30 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (1.4) ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.57) (1.5) นักศึกษานำความรู้ที่ได้จากการเรียนไปใช้ในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.63) และ 2) ผลการสนทนากลุ่มได้ข้อสรุปความเห็นของกลุ่มว่า การใช้วิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกมีความเหมาะสมในการนำไปใช้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.76)

คำสำคัญ: การพัฒนาวิธีสอน; สารัตถะในพระไตรปิฎก; นักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิต; มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Abstract

This Research has objectives were 1) to develop the method of teaching the essence in Tripitaka 2) to assess the suitability of the teaching method, therefore, researching and developing. The participants consisted of 32 graduate students. The tools used questionnaires, evaluations of unit. The statistics in this study was percentage, average, standard deviation and comparative pre-test and post-test scores by dependent sample significant at 0.05. The efficiency of teaching methods at 80/80 (E_1 / E_2) and assessing of the teaching method by the group's discussion of the 12 study expert involved.

The results of study were found that 1) the development of teaching method in the essence of the Tripitaka were (1.1) the demand of teaching method development in essence of the Tripitaka was at a high level ($\bar{x} = 3.73$) (1.2) Post-test was differences with the pre-test to be significant at 0.05 (1.3) the efficiency of the process (E_1) was 90.95 and the efficiency of output (E_2) was 82.30 (1.4) students' satisfaction with the teaching method were at highest level at ($\bar{x} = 4.57$), (1.5) students applied the knowledge to use effectively were at the highest level ($\bar{x} = 4.63$). 2) The appropriated to use teaching method in the essence of the Tripitaka was at the highest level ($\bar{x} = 4.76$).

Keywords: methods of teaching; the essence in the Tripitaka; graduate students; Mahamakut Buddhist University

บทนำ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ.2540 มาตรา 6 บัญญัติไว้ว่า ให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นมหาวิทยาลัยหนึ่งเรียกว่า “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” และเป็นนิติบุคคล เพื่อให้เป็นสถานศึกษาและวิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการ พระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งบำรุงศิลปวัฒนธรรม (Thai Government, 1997) และมาตรา 7 บัญญัติไว้ว่า ให้มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ (Thai Government, 1997) ซึ่งวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยยังคงยึดตามวัตถุประสงค์เดิมที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ วโรส ทรงตั้งวัตถุประสงค์ไว้ว่า 1) เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร 2) เพื่อเป็นสถานศึกษา วิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ 3) เพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่ (Mahamakut Buddhist University, 2012) ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงได้ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนา โดยเน้นการศึกษาจากพระไตรปิฎก คือให้ทุกระดับชั้นตั้งแต่ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ต้องศึกษาพระไตรปิฎก ดังที่ปรากฏในสังเขปรายวิชาพระไตรปิฎกศึกษา 1 มีสาระวิชาได้แก่ “การวิเคราะห์

การจำแนกหมวดหมู่โครงสร้างและเนื้อหาของพระไตรปิฎก ประเภทและลำดับชั้นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ฐานะและความสำคัญของพระไตรปิฎกและคัมภีร์ชั้นรอง ภูมิปัญญาในพระไตรปิฎกและการศึกษาพุทธศาสนา สุภาชิต ศึกษาประวัติแนวคิดและหลักการ วัตถุประสงค์ การบัญญัติพระวินัยวิธีบัญญัติ พระวินัยบทบัญญัติ หรือศีลประเภทต่าง ๆ การปฏิบัติ การตีความวินิจฉัยและวิธีการตัดสินอธิกรณ์ในพระวินัย ศึกษาเปรียบเทียบ การบัญญัติพระวินัยกับการบัญญัติกฎหมาย การประยุกต์ใช้วิธีการทางพระวินัยกับตัดสินปัญหา (Faculty of Education, 2013) เหล่านี้ เป็นต้น

การศึกษาพระพุทธศาสนามีความสำคัญ คือ การศึกษาและปฏิบัติพระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่ของชาวพุทธดังปรากฏในมหาปริณีพพานสูตร มีเนื้อความพุทธดำรัส แสดงความคาดหวังของพระพุทธองค์ โดยพระพุทธองค์ทรงมุ่งหวังให้ชาวพุทธมีความแก้วกล้า ฉลาดหลักแหลมในพระธรรมวินัย อันเป็นสาเหตุหลักของความอยู่รอดของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังเสนอหน้าที่ในการตอบสนองพุทธนิধানของพุทธบริษัท 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มคฤหัสถ์ ควรสนองด้วยการศึกษาพระธรรมวินัย สอดส่องดูแลอุปถัมภ์ในการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ และปกป้องพระพุทธศาสนา เมื่อมีผู้ทำให้คำสอนของพระพุทธศาสนาคลาดเคลื่อน ส่วนหน้าที่ในการตอบสนองพุทธนิধানของพระสงฆ์หรือพุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิต คือการศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ทำตัวเป็นแบบอย่างของพระสงฆ์ด้วยกัน และเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Kunbunya, Butchayanont, Chaipayang, & Panyapa, 2018) นอกจากนี้ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น พระพุทธศาสนายังได้เน้นการพัฒนาชีวิตให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามครรลองครองธรรมซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ถูกต้องดังามที่เรียกว่า “มรรค” อัน เป็นของคู่กันกับหลักการคือ “ไตรสิกขา” กล่าวคือต้องมีการฝึกฝนหรือฝึกหัด ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการศึกษา ซึ่งก็คือฝึกฝนให้ชีวิตดำเนินไปในวิถีที่ถูกต้องดังาม นั่นเอง ส่วนการศึกษาเป็นการทำให้เกิดการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องหรือฝึกฝนคนให้เข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดังาม ดังนั้น การฝึกฝนคนดังกล่าวนี้พระพุทธศาสนาจึงใช้การฝึกฝนกับการพัฒนา เพราะการพัฒนาชีวิตคือการศึกษานั้นเอง เพราะฉะนั้นการศึกษาคือการพัฒนาชีวิตให้ดำเนินไปในวิถีชีวิตที่ถูกต้องดังาม ต่อเนื่องไปตราบใดที่ชีวิตยังไม่สมบูรณ์ ยังมีความบกพร่อง ยังมีความไม่เต็ม ยังมีความทุกข์ ยังมีปัญหา ตราบนั้นต้องพัฒนาชีวิต หรือต้องฝึกฝนตน ต้องพัฒนาตน และต้องมีการศึกษาไปตลอดชีวิต จนกว่าจะถึงจุดหมาย เพื่อดำรงชีวิตอย่างมีความสุขอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านการเรียนรู้ (Phramongkoldhammavidhan, 2017) และเมื่อก้าวถึงยุคปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันคือศตวรรษที่ 21 ในยุคนี้วิธีการเรียนรู้ได้พัฒนาการไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ วิธีการเรียนรู้ก่อนศตวรรษที่ 21 นั้นเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาภายในและภายนอกตัวมนุษย์เป็นหลัก ส่วนวิธีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นี้เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่อยู่เหนือบุคคล เวลา และสถานที่ จึงจะเป็นการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและมั่นคงตลอดไป (Srinont, Analysis of the Learning Methods in 21st Century, 2017) และเมื่อก้าวถึงมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา นั้น ได้เน้นการเรียนการสอนตามแนวทางพระพุทธ ศาสนาและมุ่งพัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก ซึ่งพบว่าการจัดการเรียนการสอนมีประเด็นที่ต้องปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น เช่น การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พบว่า ด้านการปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับปานกลาง และนักศึกษามีสถานภาพและอายุต่างกันมีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมไม่มีความสัมพันธ์กัน (Phramongko;dhMMvidhn,

2017, p. 1) นอกจากนั้น ยังพบอีกว่า กระบวนทัศน์ในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านการเรียนการสอนผู้สอนขาดทักษะในการสอน ด้านนักศึกษามีความกระตือรือร้นน้อย จึงได้มีข้อเสนอแนะคือให้มีการปรับปรุงหลักสูตรทุกสองปี ทั้งนี้เพื่อให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป (Phrakrusamuchumpol Intago, 2017) อีกทั้งผู้สอนในปัจจุบันต้องมีการพัฒนาการสอนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 เพราะผลกระทบจากยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลให้ผู้สอนและผู้เรียนจำเป็นต้องมีขีดความสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและเป็นผู้แสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ประกอบกับปัจจุบันมีองค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้นอย่างมากมาทุกวินาทีและส่งผลให้เนื้อหาในรายวิชามีมากขึ้นเกินกว่าที่จะเรียนรู้ได้หมดอย่างครบถ้วนได้ทั้งหมดจากในห้องเรียน เมื่อกล่าวถึงการสอนพบว่า การสอนแบบเดิมสอนด้วยการ “พูดบอกเล่าอธิบาย” โดยผู้สอนไม่สามารถจะพัฒนาผู้เรียนให้นำองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนในชั้นเรียนไปปฏิบัติได้ ผู้สอนที่มีบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดต้องปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ชี้แนะวิธีการค้นคว้าหาความรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถแสวงหาความรู้และประยุกต์ใช้ทักษะต่าง ๆ ได้ และสร้างความเข้าใจด้วยตนเองจนเกิดเป็นทักษะและการเรียนรู้ที่มีความหมาย การเรียนรู้ที่เน้นบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน (Wongpibool, 2017) เมื่อกล่าวถึงการจัดการเรียนการสอน พบว่า มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย นั้น ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการวิจัย มีประสิทธิภาพลดลงมาจากด้านอื่น (Wijitwatcharak, 2016) นอกจากนั้นยังพบว่า แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ด้านการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่า การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพการศึกษา คือ ด้านการศึกษาวิจัย และด้านจัดการศึกษาวิชาพระพุทธ ศาสนาในมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย (Kansinkhonburee, 2016) ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย จึงได้ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา เมื่อ พ.ศ.2560 (หลักสูตรปรับปรุง 2560) เลขรหัสหลักสูตร 254818 61109189 แล้วจึงได้เปิดรับนักศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2561 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (Mahamakut Buddhist Universit, 2018) และการพัฒนาหลักสูตรนั้น นับเป็นแม่แบบหรือตัวกำหนดทิศทางของการศึกษาที่สร้างขึ้นมาเพื่อใช้พัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมสำหรับก้าวไปสู่เป้าหมายตามที่วางไว้ตั้งแต่ต้น เพราะการจัดการกระบวนกรเรียนรู้ และการพัฒนาหลักสูตรไม่ว่าจะในอดีต ปัจจุบันหรืออนาคต สิ่งสำคัญที่ใช้เป็นตัวกำหนดทิศทางหรือมีอิทธิพลต่อการศึกษาและหลักสูตรนั้น ได้แก่ความต้องการของสังคม และการจัดการศึกษานั้นจะต้องสอดคล้องและเป็นไปได้กับความต้องการของสังคมนั้น ๆ มิเช่นนั้นการจัดการศึกษานั้นจะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมโดยรวม และอาจจะถูกหลงลืมหรือตัดออกจากสังคมไป (Kornkhum, 2015) และการจัดการความรู้ มีจุดเน้นที่การสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้รู้กับผู้เรียนรู้ โดยอาศัยคน เทคโนโลยี และกระบวนกรจัดการความรู้ ซึ่งผลของการจัดการความรู้มีส่วนสำคัญต่อการยกระดับทุนมนุษย์ขององค์กร และจะก่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืนในที่สุด (Manee, 2016) ดังนั้น การพัฒนาวิธีการสอนพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหัวใจในการสถาปนามหาวิทยาลัย แต่สถานการณ์ปัจจุบันของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้พบปัญหาในการพัฒนาการเรียนการสอนหลายประการดังกล่าวแล้วข้างต้น ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้

จึงมีความสำคัญ เพราะทำให้แก้ไขปัญหการเรียนรู้การสอนพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนสารัตถะในพระไตรปิฎก ซึ่งหลักการสอนในฐานะเป็น เครื่องมือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือการสอนโดยพยายามถ่ายทอดจากสิ่งที่เปนนามธรรมให้เป็นรูปธรรม และผลจากการสอนคือได้ความรู้จริงรู้แจ้ง จนสามารถช่วยให้บุคคลดำรงชีวิตได้อย่างสงบสุข มีอิสรภาพ ทำให้สามารถพัฒนาตนเองไปในวิถีทางที่ถูกต้องดีงามและเป็นครูตัวเองได้คือสอนตนเองได้ และเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้อื่นได้ด้วย เมื่อกล่าวถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์นั้นจะสำเร็จผลได้จริงนั้น ขึ้นอยู่กับผู้รับคำสอนหรือผู้เรียนจะต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยพระพุทธองค์ทรงเป็นผู้ชี้แนวทางให้เท่านั้น และหลักสำคัญของการสอนตามแนวพระพุทธศาสนากับความมุ่งหมายที่สำคัญของการศึกษาในปัจจุบันนี้ เป็นเรื่องที่สอดคล้องกันและเป็นไปในทำนองเดียวกันคือ มุ่งให้บุคคล คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น (PhraBoonsorn Paphassaro, 2017)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น การพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎก ทำให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการและประสิทธิภาพของผลลัพธ์ในการเรียนการสอนวิชาสารัตถะในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการดำรงไว้และเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามวัตถุประสงค์ของการสถาปนามหาวิทยาลัยที่ว่า เพื่อให้เป็นสถานศึกษาและวิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ให้ก้าวทันปัจจุบันในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเจริญทางวัตถุ มีเทคโนโลยีการศึกษาที่ทันสมัย ซึ่งทุกด้านมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้งการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีความจำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาให้ก้าวหน้าเท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อนึ่ง การสืบทอดพระพุทธศาสนาในยุคที่มีพลวัตทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกดังกล่าวจึงจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรในมหาวิทยาลัยให้มีทักษะทางด้านการเรียนการสอน และมีวิธีสอนที่ทันสมัยด้วยการระดมความคิดจากบุคลากรภายในและบุคคลภายนอกในการวิจัยและพัฒนาเพื่อดำรงอัตลักษณ์ของความเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา และเพื่อให้ได้วิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกที่เป็นมาตรฐาน ที่ใช้สอนได้ทั้งในส่วนกลาง วิทยาเขต และวิทยาลัย อีกทั้งยังสามารถนำผลของการวิจัยไปอ้างอิงในการประเมินคุณภาพการศึกษาและสถาบันอุดมศึกษาอื่นสามารถนำวิธีสอนไปใช้ได้ นอกจากนี้ ผลของการวิจัยยังเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่นักวิชาการและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนนำไปอ้างอิงทางวิชาการ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1 เพื่อพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- 2 เพื่อประเมินความเหมาะสมในการใช้วิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิธีสอนสาระในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ที่ใช้กระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบมุ่งพัฒนาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการยกระดับคุณภาพวิธีสอนโดยมีการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรม แล้วมีการทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบคุณภาพในเชิงประจักษ์ (Empirical Research) เป็นการวิจัยที่หาความจริงจากข้อมูลปฐมภูมิ โดยมีการเก็บข้อมูลและใช้สถิติในการวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการวิจัยมีขั้นตอน ดังนี้:

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารวิชาการต่าง ๆ และศึกษาเนื้อหาสาระสังเขปรายวิชาสาระในพระไตรปิฎก แล้วเข้าร่วมประชุมกับกรรมการบริหารหลักสูตรการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของภาคเรียนที่ 1/2562 ซึ่งผู้วิจัยได้รับมอบหมายจากที่ประชุมให้สอนในรายวิชาสาระในพระไตรปิฎก จากนั้นผู้วิจัยศึกษารายละเอียดของสังเขปรายวิชาเพื่อจัดทำรายละเอียดของรายวิชา (Course Specification) (มคอ.3) เพื่อเสนอบัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้ดำเนินการสอนต่อไป ซึ่งในการเตรียมการสอนนั้น ผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีวิธีสอนในรายวิชานี้ที่เป็นมาตรฐานที่จะนำมาใช้สอนให้เกิดประสิทธิภาพได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาคุณลักษณะของนักศึกษาซึ่งพบว่าเป็นผู้ใหญ่รับราชการครู ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้แนวคิดที่จะศึกษาหลักวิธีสอนผู้ใหญ่ตามทฤษฎี Andragogy ของ Knowles (Malcolm, 1980) และพุทธวิธีในการสอน เพื่อนำมาเป็นกรอบในการพัฒนาวิธีสอนในครั้งนี้ ในลำดับต่อมาผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ศึกษาแล้วนั้นมากำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้ และสร้างแบบสอบถามเพื่อศึกษาความต้องการของกลุ่มตัวอย่างว่ามีความต้องการจะพัฒนาวิธีสอนอย่างไรในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ในเวลาเรียน 3 ชั่วโมงต่อคาบ รวม 15 หน่วยการเรียนรู้เท่ากับ 45 ชั่วโมง เวลาสอบกลางภาคเรียน 3 ชั่วโมง และสอบปลายภาคเรียน 3 ชั่วโมง ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานของหลักสูตร ซึ่งประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่นักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ชั้นปีที่ 1 จำนวน 32 รูป/คน โดยกำหนดให้ประชากรทั้งหมดหนึ่งห้องเรียนเป็นกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาร่างเครื่องมือวิจัยประกอบด้วยเอกสารประกอบการสอนซึ่งมีหน่วยการเรียนรู้ 15 หน่วย และได้ร่างแบบสอบถาม ทดสอบแบบประเมินสำหรับใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เมื่อร่างเครื่องมือวิจัยดังกล่าวเสร็จแล้ว ผู้วิจัยได้นำร่างนั้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 รูป/คน พิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสม โดยผู้วิจัยตั้งเกณฑ์ในการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ คือ เกณฑ์การตัดสินค่า IOC ถ้ามีค่า 0.50 ขึ้นไป เมื่อผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาและได้ทำการประเมินพร้อมกับได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมให้แก่ผู้วิจัย แล้วผู้วิจัยนำมาปรับปรุงก่อนนำไปทดลองใช้ในการเรียนการสอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้เครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยนำเครื่องมือวิจัยที่ได้ดำเนินการหาคุณภาพแล้วในขั้นตอนที่ 2 นั้น ไปทดลองใช้ในการเรียนการสอน ทำการทดสอบคะแนนก่อนเรียนแล้วจึงดำเนินการเรียนการสอนต่อไปจนจบภาคการเรียน แล้วจึงทำการทดสอบหลังเรียน และในระหว่างเรียนนั้นได้ให้นักศึกษาจับสลากแบ่งกลุ่มได้จำนวน 15 กลุ่ม และให้แต่ละกลุ่มไปศึกษาค้นคว้าในหัวข้อที่กลุ่มตนจับสลากได้ แล้วในหนึ่งคาบ

เรียนให้มีการนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าของกลุ่มตามลำดับหน่วยการเรียนรู้ ตั้งแต่หน่วยที่ 1 ไปจนถึงหน่วยที่ 15 แล้วให้นักศึกษาทุกรูป/คนในชั้นเรียนประเมินผลงานของกลุ่ม ทุก ๆ ครั้งที่น่าเสนอ ตามแบบประเมินที่ผู้วิจัยกำหนด เมื่อเรียนเสร็จแต่ละคาบให้นักศึกษาเก็บแบบประเมินนั้นส่งผู้วิจัย แล้วผู้วิจัยนำไปวิเคราะห์ผลการประเมิน แล้วนำมาแจ้งให้นักศึกษาได้ทราบผลการประเมินในการเรียนการสอนคาบต่อ ๆ ไป จบกว่าจะจบภาคเรียน ผู้วิจัยกำหนดให้ผลการประเมินในระหว่างเรียนนี้ คะแนนเต็ม 40 เป็นคะแนนเก็บ คือเป็นคะแนนที่นักศึกษาทั้งชั้นเป็นผู้ประเมิน คิดเป็นร้อยละ 40 ส่วนอีกร้อยละ 30 เป็นคะแนนสอบกลางภาคเรียน และร้อยละ 30 เป็นคะแนนสอบปลายภาค ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ประเมิน คือนักศึกษาประเมินร้อยละ 40 ผู้วิจัยประเมินร้อยละ 60

วิธีการแปลผลของแบบสอบถามเป็นคะแนนทดสอบระหว่างเรียน ผู้วิจัยกำหนดให้ใช้วิธีการดังนี้ คือ คะแนนเต็ม 40 คะแนน และกำหนดมาตรฐานวัด 5 ระดับ ดังนั้น กำหนดให้ นำคะแนนเต็ม $40 \div 5$ ผลรับ = 8 นำผลลัพธ์ที่ได้ไปหาจำนวนคะแนนเต็ม 100 ซึ่งเป็นคะแนนรวมทั้งหมด โดยวิธี $8 \times 100 \div 40 = 20$ แล้วนำ 20 คูณด้วยค่าคะแนนเฉลี่ยที่ได้ของกลุ่ม เช่น $20 \times 4.50 = 90$ แล้วแปลเป็นคะแนนทดสอบ โดยวิธีคิดเป็นร้อยละของคะแนนประเมิน 40 คะแนน $90 \times 40 \div 100 = 36$ ดังนั้น สมาชิกทุกรูป/คนของกลุ่มตัวอย่างนี้ ได้คะแนนเฉลี่ยอันเป็นคะแนนประเมินที่ระดับ 4.50 อยู่ในระดับมากที่สุด และแปลเป็นคะแนนทดสอบจากคะแนนเต็ม 40 ได้ 36 คะแนน อนึ่ง หากคะแนนทดสอบที่ได้ มีเศษ ให้ใช้วิธีการปัดเศษเมื่อปริมาณเป็นทศนิยม 2 ตำแหน่ง ดังนี้ คือการปัดเศษให้เป็นจำนวนเต็ม ให้พิจารณาทศนิยมตำแหน่งที่หนึ่งว่าจะปัดขึ้นหรือตัดทิ้ง ดังนี้ 30.42 ปัดเศษเป็น 30, และ 30.50 ปัดเศษเป็น 31 และ 30.69 ปัดเศษเป็น 31 โดยให้คิดเป็นคะแนนเก็บด้วยวิธีการดังนี้ คือสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มนั้น ๆ แต่ละรูป/คนได้คะแนนเท่ากับคะแนนของกลุ่มที่ทำได้ ยกตัวอย่าง เช่น กลุ่มที่ 1 คะแนนประเมินได้ 4.50 เท่ากับสมาชิกกลุ่มนั้นแต่ละรูป/คนได้คะแนนเก็บรูป/คนละ 4.50 คะแนน

ในการแปลความหมายของแบบสอบถามผู้วิจัยตั้งเกณฑ์ ดังนี้ คือ 4.50 - 5.00 มากที่สุด 3.50 - 4.49 มาก 2.50 - 3.49 ปานกลาง 1.50 - 2.49 น้อย 1.00 - 1.49 น้อยที่สุด และกำหนดให้ 5 มากที่สุด 4 มาก 3 ปานกลาง 2 น้อย 1 น้อยที่สุด สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบค่าทีแบบดีเพนเดนท์ กลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว กำหนดความแตกต่างคะแนนหลังเรียนกับคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ตั้งเกณฑ์การหาประสิทธิภาพวิธีสอนสาระในพระไตรปิฎกโดยใช้หน่วยการเรียนรู้ 15 หน่วย เพื่อหาประสิทธิภาพกระบวนการเรียนการสอนและประสิทธิภาพผลลัพธ์ที่ระดับ 80/80 (E_1/E_2)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยทำการทดสอบคะแนนก่อนเรียนในการเรียนการสอนคาบที่ 1 แล้วเก็บคะแนนระหว่างเรียนทุก ๆ คาบเรียน และเก็บคะแนนทดสอบหลังเมื่อเรียนคาบสุดท้าย แล้วเก็บแบบสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอน จากนั้นอีก 1 เดือนผู้วิจัยแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการที่นักศึกษาได้นำความรู้ที่ได้เรียนไปปฏิบัติงาน แล้วจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมดมาประมวลผลการวิจัยโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป แล้วจัดทำเป็นรูปเล่มรายงานการวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการวิจัย ผู้วิจัยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาสารัตถะในพระไตรปิฎก จำนวน 12 รูป/คน ประชุมสนทนากลุ่มที่ห้องประชุมคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย เพื่อให้ที่ประชุมประเมินวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกแต่ละหน่วยการเรียนรู้ แล้วให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น แล้วประเมินความเหมาะสมของการใช้วิธีสอนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยทำการประเมินตามแบบประเมินที่ผู้วิจัยกำหนด แล้วผู้วิจัยเก็บแบบประเมินเพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงประเด็นที่เป็นข้อเสนอแนะของที่ประชุมเพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การประชุมครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเวลาไว้ไม่เกิน 90 นาที

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย 1) การพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย พบว่า 1.1 คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นหญิงร้อยละ 56, เป็นชาย ร้อยละ 37 อายุ ระหว่าง 31-40 ร้อยละ 46 และ 41 ปีขึ้นไป ร้อยละ 31 อาชีพ รับราชการครู ร้อยละ 71.90 นักวิชาการศึกษาร้อยละ 9.40 1.2 ความต้องการพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ 3.73) 1.3 คะแนนหลังเรียนแตกต่างกับคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่มีระดับ 0.05 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 1.4 ประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) ของสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกเท่ากับ 90.95 และประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) ของการสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกเท่ากับ 82.30 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 1.5 ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.57) 1.6 นักศึกษานำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.63) และ 2) ความเหมาะสมในการใช้วิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎก โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.76)

สืบเนื่องจากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นนั้น แสดงสถานภาพของนักศึกษา ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ เป็นตาราง ได้ดังนี้:

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพ	ข้อมูลส่วนบุคคล	ความถี่	ร้อยละ
1. เพศ	-	-	-
1.1 บรรพชิต		2	6.30
1.2 คฤหัสถ์ชาย		12	37.50
1.3 คฤหัสถ์หญิง		18	56.30
-	รวม	32	100.00
2. อายุ	-	-	-
2.1 21-30		7	21.90
2.2 31-40		15	46.90
2.3 41 ขึ้นไป		10	31.30
	รวม	32	100.00
3. อาชีพ	-	-	-
3.1 ราชการครู		23	71.90
3.2 นักวิชาการศึกษา		3	9.40
3.3 ครู สังกัดกรุงเทพมหานคร		1	3.10
3.4 ประกอบธุรกิจ		1	3.10
3.5 ศึกษาในเทศ		1	3.10
3.6 พระภิกษุ		2	6.30
3.7 ครูสอนนักเรียนพิเศษ		1	3.10
	รวม	32	100.00

จากตารางที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เพศ คฤหัสถ์หญิงมากที่สุด คือร้อยละ 56 รองลงมาได้แก่คฤหัสถ์ชาย ร้อยละ 37. อายุ ระหว่าง 31-40 ร้อยละ 46 รองลงมาได้แก่ 41 ปีขึ้นไป ร้อยละ 31. อาชีพ รับราชการครู ร้อยละ 71.90 รองลงมาได้แก่นักวิชาการศึกษา ร้อยละ 9.40

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาความต้องการพัฒนาวิธีสอนสาร์ตละในพระไตรปิฎก

	ข้อความ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1	ความรู้พื้นฐานพระพุทธศาสนา	3.72	0.89	มาก
2	ภูมิหลังของพระพุทธศาสนา	3.66	0.87	มาก

3	โลกทัศน์ที่มีต่อพระพุทธศาสนา	4.00	0.72	มาก
4	หลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา	4.06	0.88	มาก
5	อุดมคติทางพระพุทธศาสนา	3.91	0.69	มาก
6	วิถีคิดทางพระพุทธศาสนา	3.91	0.86	มาก
7	คุณลักษณะเฉพาะของพระพุทธศาสนา	3.56	0.80	มาก
8	พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	3.94	0.88	มาก
9	พระไตรปิฎกศึกษา	3.25	1.05	ปานกลาง
10	การวิจัยทางพระพุทธศาสนา	3.47	1.19	ปานกลาง
11	แหล่งข้อมูลความรู้และสารสนเทศทางพระพุทธศาสนา	0.98		มาก
12	ศาสนพิธีและหลักปฏิบัติของพุทธบริษัท	3.81	0.69	มาก
13	พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา	4.09	0.89	มาก
14	ฝึกการเขียนเรียงความ ในรูปแบบของบทความวิชาการ รายงานการวิจัย	3.63	1.01	มาก
15	อธิบายพุทธศาสนสุภาษิต	3.34	1.07	ปานกลาง
รวม		3.73	0.68	มาก

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาความต้องการพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎก พบว่า ค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ข้อที่ว่าพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา รองลงมาได้แก่ข้อที่ว่า หลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ก่อนและหลังเรียน

กลุ่มตัวอย่าง (N =32)	$\bar{X}$	S.D.	$\sum D$	$\sum D^2$	t - test
ก่อนการเรียน	19.03	1.26	181	1081	23.55*
หลังการเรียน	24.69	1.03			

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า ภายหลังจากการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้สาระตะไทรปิฏก นักศึกษาผู้เข้ารับการเรียนการสอนมีความรู้เพิ่มขึ้นก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่มีระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่า ผลการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้สาระตะไทรปิฏกทำให้นักศึกษาผู้เข้ารับการเรียนการสอนมีความรู้สูงขึ้นเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

ตารางที่ 4 ผลการหาประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้

คะแนน	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละของคะแนนเฉลี่ย
ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)	40	36.38	0.94	90.95
ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2)	30	24.69	1.03	82.30

จากตารางที่ 4 ผลการหาประสิทธิภาพวิธีสอนสาระตะไทรปิฏก พบว่า ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) เท่ากับ 90.95 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) เท่ากับ 82.30 ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหน่วยการเรียนรู้สาระตะไทรปิฏกจึงมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 90.95/82.30 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวิธีสอนสาระตะไทรปิฏกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นหญิงร้อยละ 56, เป็นชาย ร้อยละ 37 อายุ ระหว่าง 31-40 ร้อยละ 46 และ 41 ปีขึ้นไป ร้อยละ 31 อาชีพ รับราชการครู ร้อยละ 71.90 นักวิชาการศึกษาร้อยละ 9.40 ที่เป็นเช่นนี้เพราะการศึกษาระดับการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษานั้น นักศึกษาส่วนมากมีอาชีพรับราชการครู ทั้งนี้เพื่อนำความรู้และวุฒิการศึกษาไปใช้ในการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป คุณลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับที่ได้มีการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ได้ พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีข้อเสนอแนะว่า ควรเพิ่มอุปกรณ์การเรียนการสอนให้มากขึ้น (Phra Mangaladhammavitan, et al., 2017) ผลการวิจัยการพัฒนาวิธีสอนสาระตะไทรปิฏกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตามวัตถุประสงค์ที่ 1 นี้ เป็นกระบวนการพัฒนาวิธีสอน ประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งปรากฏผล คือ : ข้อ 1.1 ความต้องการพัฒนาวิธีสอนสาระตะไทรปิฏกของนักศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ 3.73) นั้น ที่เป็นเช่นนี้ เพราะกระบวนการเรียนการสอนมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น กระบวนการจัดการเรียนการสอนสาระตะไทรปิฏกจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้ก้าวหน้าทันกับการใช้เทคโนโลยีสมัยปัจจุบัน โดยการ

ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับการเรียนการสอนและการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตามนโยบายประเทศไทย 4.0 คือ จุดเด่นของมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้แก่การนำหลักการและหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาช่วยสนับสนุนการพัฒนาคนและพัฒนางานได้อย่างทันยุคสมัย (Buasiri, 2016) ซึ่งในกระบวนการพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกครั้งนี้ ในลำดับต่อมาคือข้อ 1.2 คะแนนหลังเรียนแตกต่างกับคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่มีระดับ 0.05 ที่เป็นเช่นนี้เพราะเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jittirat Saengloetutha และ Chaiyut Maneerat ที่อธิบายว่าพัฒนาการเรียนการสอนที่ดีนั้นมีลักษณะเป็นพลวัต นั่นคือมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งผู้สอนและผู้เรียนไปพร้อมกัน (Saengloetutha & Maneerat, 2019) กระบวนการพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกในลำดับต่อมา คือ ข้อ 1.3 ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) เท่ากับ 90.95 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) เท่ากับ 82.30 ในประเด็นเกี่ยวกับผลการวิจัย ที่เป็นเช่นนี้เพราะเป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Supak Orapiriyaku (2019) ที่ได้อธิบายว่า การเรียนการสอนที่ดีนั้น คือการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาจนเกิดทักษะในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ในการดำเนินชีวิต โดยมีปัจจัยสำคัญในการจัดการเรียนรู้ 3 ส่วน คือ การนำเสนอสถานการณ์ (Presentation Situation) การออกแบบอย่างสร้างสรรค์ (Creative Design) และการสร้างความจับใจ (Emotional Touch) ผ่านการเรียนรู้และสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะสมรรถนะตลอดจนบูรณาการการเรียนรู้สู่การดำเนินชีวิตประจำวันและต่อยอดองค์ความรู้ด้วยนวัตกรรมเพื่อพัฒนาและตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปในศตวรรษที่ 21 (Orapiriyaku, 2019) กระบวนการพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกในลำดับต่อมา คือ ข้อ 1.4 ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.57$) ที่เป็นเช่นนี้เพราะในการเรียนการสอนมีการพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย “แนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดใหม่และปรับเปลี่ยนในนักศึกษาครู” ที่พบว่า 1) ผู้สอนต้องพัฒนาตนเองให้มีทักษะการคิดใหม่และปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ 2) กรอบแนวคิดการพัฒนาทักษะการคิดใหม่และปรับเปลี่ยนในนักศึกษา ประกอบด้วย 1) กำหนดสถานการณ์ปัญหา 2) กระตุ้นความรู้พร้อม 3) กำหนดวัตถุประสงค์ 4) การฝึกสังเกตการคิดแบบเดี่ยวและแบบกลุ่ม 5) ศึกษาข้อมูลเพื่อสร้างความรู้ใหม่ 6) นำเสนอความคิด 7) เชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติ 8) การสรุปความรู้ที่ได้ร่วมกัน 9) การใช้ความรู้ 10) การประเมินตรวจสอบเพื่อปรับปรุง (Yentour & Yamkasikorn, 2019) กระบวนการพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกในลำดับต่อมา คือ ข้อ 1.5 นักศึกษานำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.63$) ที่เป็นเช่นนี้เพราะนักศึกษาส่วนมากเป็นผู้ใหญ่ที่มีหน้าที่การงาน มีประสบการณ์และความรู้ทางด้านการเรียนการสอนมาแล้วเป็นเวลาหลายปี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย “การจัดการเรียนรู้ที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล” ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนแต่ละคน เพื่อวางรากฐานชีวิตให้เจริญงอกงามอย่างสมบูรณ์มีพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นพบและแสดงออกถึงศักยภาพของตนเอง ผู้สอนจึงควรมีข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคลสำหรับใช้

ในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและนำไปพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน การดำเนินชีวิตของคนยุคใหม่ที่ต้องใช้ศักยภาพที่แตกต่างของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการประกอบอาชีพและช่วยเหลือสังคม ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามความสามารถที่แตกต่างระหว่างบุคคล คือได้ค้นพบและเพิ่มพูนศักยภาพที่แตกต่างระหว่างตนเองกับผู้อื่น อันนำไปสู่การทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งแก่สังคมและประเทศต่อไป (Anichwattanaworachai, 2016) นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่งศาสตร์และศิลป์การสอนผู้ใหญ่ อธิบายว่า วิธีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีความแตกต่างจากการเรียนรู้ของเด็กเพราะผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากกว่า ดังนั้น วิธีการสอนจึงเลือกใช้วิธีที่หลากหลายเพราะวิธีการสอนวิธีการใดวิธีการหนึ่งอาจไม่สนองวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ผู้สอนจึงควรต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการสอนผู้ใหญ่ ซึ่งการสอนผู้ใหญ่ต้องยึดหลักให้ตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้ใหญ่ นั่นคือต้องรู้ หลักการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่ง Knowles เรียกวิชาการศึกษาผู้ใหญ่นี้ว่า Andragogy (Pattaragorranan, Science and Art of Teaching Andragogy, 2016) นอกจากนั้น หน่วยการเรียนรู้สารัตถะในพระไตรปิฎกยังมีเนื้อหาสาระที่น่าสนใจเกี่ยวกับบุคคลต่าง ๆ ที่กล่าวถึงในพระไตรปิฎก เช่น หมอชีวกโกมารภัจจ์ เป็นบุคคลสำคัญระดับพุทธสาวกที่ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า “เป็นเลิศกว่าสาวกอุบาสกทั้งหลายที่ปวงชนรักใคร่” (Phramaha Chatchai Suchattajayo (Moonsarn), 2017) และในการจัดการเรียนการสอนยังได้นำพุทธวิธีสอนมาประยุกต์ใช้ ซึ่งมีหลักการ คือ 1) หลักคำสอนในพุทธศาสนากับการจัดการเรียนการสอนมีเนื้อหาที่สอดคล้องกันได้ 2) การศึกษาสมัยพุทธกาลและหลังสมัยพุทธกาล พบว่าการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันมีสอดคล้องกับการจัดการเรียนในสมัยพุทธกาลและหลังสมัยพุทธกาล 3) การบูรณาการการศึกษาตามนัยพุทธศาสนา พบว่า ระบบคำสอนในพุทธศาสนาสามารถบูรณาการเข้ากับการจัดการศึกษาในสมัยปัจจุบันได้ 4) จุดมุ่งหมาย วิธีการ เนื้อหา และผู้เรียนในกระบวนการเรียนการสอน พบว่าเรื่องจุดมุ่งหมาย วิธีการ เนื้อหา และผู้เรียนในปัจจุบัน สามารถใช้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นหลักการในการบริหารจัดการการศึกษาได้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำวิธีสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้เช่นกัน ดังนั้น จึงทำให้วิธีสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Srinont, 2017) และใช้วิธีสอนอย่างมีความสุข คือ ต้องเข้าใจถึงการสอนให้แน่นชัดเสียก่อน การเตรียมตัว การมีข้อมูล ในวิชาที่สอน การทำแผนการสอน สื่อการสอน และการซ่อมสอนให้เป็นธรรมชาติ ถึงแม้ว่ากระเตรียมตัวก่อนสอนจะใช้เวลายาวนาน กับการที่จะสอนเพียงในหนึ่งคาบวิชาก็ตาม แต่สิ่งที่ผู้สอนได้เตรียมพร้อม จะทำให้การสอนสนุกและมีความสุขเวลาที่สอน อีกอย่างคือผลประเมินในการสอนจะเป็นตัวชี้วัดความสุขของผู้เรียนที่ได้รับความรู้ ว่า สิ่งที่ผู้สอนได้อธิบายไปนั้น ผู้เรียนเข้าใจมากน้อยเพียงใด ก็จะเกิดผลความสุขกับผู้เรียนที่เรียนด้วย ผู้เรียนจะมีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาที่มีการเรียนการสอน ใครรู้ ใครถาม อย่างสม่ำเสมอ ฉะนั้นการสอนอย่างมีความสุขได้นั้นต้องมีมาจากผู้สอนเองที่มีความพร้อมเต็มที่ มีข้อมูล รูปแบบ และลำดับการนำเสนอที่เป็นขั้นตอน ก่อนหลังได้ถูกต้อง ผลของการสอนก็จะทำให้ผู้เรียนมีความสุขจากภายใน สุขที่ได้เรียน สุขที่ได้ความรู้ สุขกับสิ่งใหม่ ๆ ตลอดเวลา ในคาบที่เรียนบรรยากาศในห้องเรียนก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้การเรียนมีประสิทธิภาพ เมื่อสองอย่างทั้งการสอนและความสุข มาพร้อมกันแล้ว ก็จะทำให้คุณภาพของผู้เรียน ตรงตามจุดประสงค์ของการเรียน เกิดปัญญา ความรู้

รอบรู้ เท้าตันกับสถานการณ์โลกปัจจุบัน (Phramaha Boonna Thanaveero (Pratumchat), 2017) และ กระบวน การพัฒนาวิธีสอนสาระัตถะในพระไตรปิฎกในลำดับต่อมา คือ ข้อ 1.6 นักศึกษานำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.63$) ที่เป็นเช่นนี้เพราะการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ซึ่งประสิทธิภาพของกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนและ ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ที่ได้จากการจัดการเรียนการสอน นั้น ทำให้นักศึกษาได้รับความรู้อย่างแท้จริงที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ กล่าวโดยสรุปคือเกิดจากการพัฒนาวิธีสอนสาระัตถะในพระไตรปิฎกนั่นเอง ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพของอาจารย์ประจำหลักสูตรต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้ดำเนินการตามกรอบพันธกิจมหาวิทยาลัย ที่สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษากำหนดไว้ คือ ด้านผลิตบัณฑิต มีหลักสูตร รายวิชา เนื้อหารายวิชาที่เหมาะสม เป็นจุดเด่นของสาขาวิชาที่เน้นผลิตบัณฑิต มีคุณภาพให้มีความรู้ด้านพระพุทธานุสาสนา (Phrarajpatibhankoso, Phrakrusuteepariyatikosol, Sribantao, & Piaea, 2019)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ความเหมาะสมในการใช้วิธีสอนสาระัตถะในพระไตรปิฎก โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.76$) ที่เป็นเช่นนี้เพราะการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนาที่ใช้กระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบครบถ้วนทุกขั้นตอน เป็นงานวิจัยที่ทรงคุณค่าและมีค่าน้ำหนักของกระบวนการวิจัยที่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ที่ประชุมจึงให้ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่ามี ความเหมาะสมที่จะนำวิธีสอนสาระัตถะในพระไตรปิฎกที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้ไปใช้ในการเรียนการสอน สาระัตถะในพระไตรปิฎกต่อไป ซึ่งการพัฒนาการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการใช้ชุดฝึกอบรมในกลุ่มใหญ่จำนวน 30 คน ซึ่งพบว่ามีความเหมาะสมของกระบวนการคิดเป็นร้อยละ 81.48 และคะแนนประสิทธิภาพของผลลัพธ์คิดเป็นร้อยละ 83.48 ผลการหาประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (Pattaragorranan, Rojsumrit, Sripairot, & Intarakamhang, 2013) และการทดสอบ ประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอน นี้ดำเนินการตามกระบวนการทดสอบประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอน ทุกประการ ด้วยวิธีการของ Chaiyong Brahmawong คือการนำสื่อหรือชุดการสอนที่ทดสอบผ่านเกณฑ์ความก้าวหน้าทางการเรียน เกณฑ์ประสิทธิภาพ E_1/E_2 ตามเกณฑ์ 90/90, 85/85 สำหรับวิทยพิสัยหรือพุทธิพิสัย (Brahmawong, 2013)

องค์ความรู้ใหม่

วิธีสอนสาระัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัย มกุฏราชวิทยาลัย ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ทำให้ได้ชุดการสอนจำนวน 15 หน่วยการเรียนรู้ ด้วยการประยุกต์ใช้โมเดล 5 หลักการสำหรับวิธีที่ใช้สอนผู้ใหญ่ที่ (Peterson, 2019) ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปจากหลักการ Andragogy 5 ประการของ Knowles (Malcolm, 1980) แล้วผู้วิจัยมาเป็นกรอบในการพัฒนาวิธีสอนสาระัตถะในพระไตรปิฎก ซึ่งหลักการทั้ง 5 นั้น ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้มีการกำกับตนเอง (The learning is self-directed) 2) การเรียนรู้เป็นประสบการณ์และใช้ความรู้พื้นฐาน (The learning is experiential and utilizes background knowledge) 3) การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทปัจจุบัน (The learning is relevant to current roles) 4) การเรียนการ

สอนเป็นศูนย์กลางปัญหา (The instruction is problem-centered) 5) นักเรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ (The students are motivated to learn) นอกจากนั้นได้นำพระพุทธรูปทรงสอนทั้ง 3 ประการคือ (1) สอนเท่าที่จำเป็น (2) สอนให้ทำหาย (แต่ไม่ยากเกินไป) และ (3) สอนโดยมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกในครั้งนี้ ซึ่งหลักการทั้ง 5 นั้น สามารถสังเคราะห์ วิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกออกมาในรูปแบบโมเดลได้ ดังนี้:

ภาพประกอบ โมเดลการสอนสารัตถะในพระไตรปิฎก

การประยุกต์ใช้วิธีสอน 1) การที่ผู้วิจัยให้แบ่งกลุ่มนักศึกษาโดยใช้วิธีการจับสลากแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 2-3 รูป/คน แล้วให้กลุ่มนักศึกษาค้นคว้าสาระหน่วยการเรียนรู้ที่ได้มาเสนอที่หน้าชั้นเรียนของทุก ๆ คาบเรียน นั้น เป็นการเรียนโดยวิธี Active Learning คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ และได้ใช้กระบวนการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนได้กระทำลงไป เป็นการจัดกิจกรรมเรียนรู้ภายใต้สมมติฐาน 2 ประการ คือ 1. การเรียนรู้เป็นความพยายามโดยธรรมชาติของมนุษย์ 2. แต่ละคนมีแนวทางในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน 2) การที่ผู้วิจัยให้นักศึกษามีส่วนประเมินผลการเรียนร้อยละ 40 เป็นการสร้างแรงจูงใจใฝ่เรียนยิ่งขึ้นและเพื่อสร้างความเป็นธรรมยิ่งขึ้นในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุป

การพัฒนาวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ครั้งนี้ สรุปได้ว่า เป็นรูปแบบการวิจัยและการพัฒนา (Research and Development) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือวิจัย ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้เครื่องมือวิจัย และ ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ใช้ประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มตัวอย่างในการทดลอง จำนวน 32 รูป/คน ทดสอบคะแนนหลังเรียนกับคะแนนก่อนเรียนเพื่อหาความรู้ของนักศึกษาที่มีความรู้เพิ่มขึ้นกับก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทดสอบประสิทธิภาพหน่วยการเรียนรู้สารัตถะในพระไตรปิฎก โดยวิธีการทดสอบประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอน (Developmental Testing of Media and Instructional Package) ของ Chaiyong Brahmawong (Brahmawong, 2013, p. 1) ได้ประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) ของสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกเท่ากับ 90.95 และประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) ของการสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกเท่ากับ 82.30 เป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิภาพ E_1/E_2 ตามเกณฑ์ 90/90, 85/85 สำหรับวิทยานิพนธ์หรือวิทยานิพนธ์ที่ Chaiyong Brahmawong ตั้งไว้ และการใช้วิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.76$) ตามความเห็นที่สอดคล้องกันในการสนทนากลุ่มของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสอนสารัตถะในพระไตรปิฎก ดังนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้วิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกที่มีประสิทธิภาพทั้งด้านกระบวนการและด้านผลลัพธ์ที่ตอบโจทย์วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัย วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า วิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยใช้หน่วยการเรียนรู้ 15 หน่วยเป็นชุดการสอน นั้น ประสิทธิภาพกระบวนการ (E_1) ของวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกเท่ากับ 90.95 และประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) ของวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกเท่ากับ 82.30 และผลจากการวิจัย วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ในการสนทนากลุ่มได้มีความเห็นสอดคล้องกันคือการใช้วิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.76$) ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้

1.1 ควรจัดพิมพ์เอกสารวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อเผยแพร่และใช้สำหรับการเรียนการสอน

1.2 ควรให้นำวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทั้งในส่วนกลางและวิทยาเขต

1.3 สถาบันอุดมศึกษาอื่นที่มีการเรียนการสอนสารัตถะในพระไตรปิฎก ควรนำวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกสำหรับนักศึกษาการศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยวิธีสอนรายวิชาสารัตถะพุทธปรัชญาในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นรายวิชาที่มีเนื้อหาสาระในพระไตรปิฎกที่เน้นไปทางด้านปรัชญา ซึ่งวิธีสอนอาจใกล้เคียงกันหรือสัมพันธ์กันกับวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกที่ได้พัฒนาขึ้นแล้วในครั้งนี้ อย่างไร หรือไม่

2.2 ควรมีการวิจัยวิธีการสอนพระไตรปิฎกศึกษาในระดับการศึกษาบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

2.3 ควรมีการวิจัยวิธีสอนรายวิชาสัมมนาสารัตถะในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นรายวิชาในระดับดุขฎฐบัณฑิตว่าวิธีสอนควรมีการพัฒนาให้แตกต่างจากวิธีสอนสารัตถะในพระไตรปิฎกระดับมหาบัณฑิตอย่างไร หรือไม่

References

- Brahmawong, C. (2013). Developmental Testing of Media and Instructional Package. *silpakorn educational research journal*, 1.
- Buasiri, A. (2016). Buddhist University in Thailand 4.0 Policy. *Mahamakut Graduate School Journa*, 110.
- Faculty of Education. (2013). *Bachelor of Education Program in Teaching English*. Nakhon Pathom: Faculty of Education.
- Kansinkhonburee, J. (2016). The Academic Administration towards Education Quality. *MBU Education Journal : Faculty of Education Mahamakut Buddhist University*, 20.
- Kornkhum, S. (2015). A learning process and curriculum development from the past. *MBU Education Journal : Faculty of Education Mahamakut Buddhist University*, 16.
- Kunbunya, P., Butchayanont, S., Chaipayang, S., & Panyapa, R. (2018). Buddha Panidhana : The Buddha's Expectation on the Functioning of Buddhist Group. *MBU Education Journal: Faculty of Education Mahamakut Buddhist University*, 601.
- Mahamakut Buddhist Universit. (2018). *Course database with course code Mahamakut Buddhist University*. Retrieved from Office of Curriculum Development and General Education: http://ocdge.mbu.ac.th/program_list/

- Mahamakut Buddhist University. (2012). *University history*. (M. B. University, Editor)
Mahamakut Buddhist University. Retrieved March 28, 2020, from
<http://www.mbu.ac.th/index.php/aboutmbu/2012-11-14-02-25-50#.Xn9M0ogzZPY>
- Malcolm , S. (1980). *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy*.
New York: Cambridge, The Adult Education Company.
- Manee, W. (2016). Knowledge Management. *MBU Education Journal : Faculty of Education Mahamakut Buddhist University*, 138.
- Orapiriyaku, S. (2019). STEAM EDUCATION: Innovative Education Integrated into Learning
Managemen. *Journal of Research and Curriculum Developmen*, 1.
- Pattaragorranan, N. (2016). Science and Art of Teaching Andragogy. *Journal of Education, Silpakorn University* , 40.
- Pattaragorranan, N., Rojsumrit, W., Sripairot, N., & Intarakamhang, U. (2013). The Development
of Training Package Using Experiential Learning Process to Enhance the Public
Consciousness of Red Cross Youth Volunteers. *Journal of Behavioral Science*, 24.
- Peterson, D. (2019). *Malcolm Knowles' Five Principles of Andragogy*. Retrieved March 30,
2020, from <https://www.thoughtco.com/principles-for-the-teacher-of-adults-31638>
- Phra Mangaladhammavitan, et. al. (2017). The Satisfaction of Students on the Graduate
Programs. *Journal of Graduate Studies Review*, 139.
- PhraBoonsorn Paphassaro . (2017). Study of teaching principles as a tool for the propagation
of Buddhism. *The Journal of Sirindhornparithat*.
- Phrakrusamuchumpol Intago. (2017). The Educational Administration Paradigm of the
Graduate School of Mahamakut Buddhist University . *Journal of Yanasangvorn
Research Institute*, 20.
- Phramaha Boonna Thanaveero (Pratumchat). (2017). Happiness teaching. *MBU Education
Journal: Faculty of Education Mahamakut Buddhist University*, 17.

- Phramaha Chatchai Suchattajayo (Moonsarn). (2017). The Role to Jivaka Komarabhacca toward Buddhism. *MBU Education Journal: Faculty of Education Mahamakut Buddhist University*, 61.
- Phramaha Paisit Aphijano (Jato). (2019). Human Resource Development in The Mahamakut Buddhist University in Accordance with The Threefold Training (Tisikkha). *Journal of Yanasangvorn Research Institute*, 1.
- Phramongko;dhMMvidhn. (2017). The Buddhadhamma Application of Mahamakut Buddhist University Students. *Journal of Yanasangvorn Research Institute*, 1.
- Phramongkoldhammavidhan. (2017). Dharma and lifestyle in Thailand 4.0. *The Journal of Sirindhornparithat*, 1.
- Phrarajpatibhankoso, Phrakrusuteepariyatikosol, Sribantao, A., & Piaeia, K. (2019). A Potentiality Development of The Lecturers Faculty of Religion and Philosophy Mahamakut Buddhist University. *Saeng Isan*, 606.
- Saengloetutha, J., & Maneerat, C. (2019). Classroom Action Research for Teaching Developmen. *Journal of Research and Curriculum Development*, 1.
- Srinont, M. (2017). Analysis of the Learning Methods in 21st Century. *MBU Education Journal : Faculty of Education Mahamakut Buddhist University*, 139.
- Srinont, M. (2017). Analytical Study of The Principles of Teaching according. *MBU Education Journal: Faculty of Education Mahamakut Buddhist University*, 122.
- Srinont, M. (2017). Analytical Study of The Principles of Teaching according. *MBU Education Journal: Faculty of Education Mahamakut Buddhist University*, 122.
- Thai Government. (1997). Mahamakut Buddhist University Act. *Royal Thai Government Gazette*, 5.
- Vanichwattanaworachai, S. (2016). Differentiated Instruction. *Journal of Education, SilpakornUniversity*, 65.
- Wijitwatcharak, K. (2016). Operational effectiveness of Mahamakut Buddhist University in Accordance with mission statements. *Journal of Yanasangvorn Research Institute*, 70.

Wongpibool, P. (2017). Active Learning. *ournal of Yanasangvorn Research Institute*, 327.

Yentour, S., & Yamkasikorn, M. (2019). Conceptual for Develop Noveland Adaptive Thinking Skills in Teacher Students. *Journal of Research and Curriculum Developmen*, 139.

อิทธิพลของการบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้
และการประเมินผล ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์
ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม*

Influences of Organizational Management Participation Knowledge
Management and Evaluation that Affects the Efficient of Human
Capital Management in the Installation of Telecommunication Systems

¹วรพล เพ็ชรภูผา, ณัฐณภรณ์ เอกนราจินดาวัฒน์ และบุญศรี สุธีรัชชัย

¹Voraphon Phechpupa, Natnaporn Aeknarajindawat and Boonsri Suteerachai

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University

¹Corresponding Author E-mail: voraphon2008@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ การประเมินผล และประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม 2) ศึกษาอิทธิพลของการบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ และการประเมินผล ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม และ 3) ศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ มีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 300 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิอย่างมีสัดส่วน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย (1) ผู้ประกอบธุรกิจในกรุงเทพมหานคร ที่เป็นสมาชิกมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี ของสมาคมนายจ้างติดตั้งเครือข่ายสื่อสารไทย และ (2) ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการชำนาญการพิเศษ ประธานสภาองค์กรนายจ้าง จำนวน 14 คน เลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ การประเมินผล และประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม อยู่ในระดับสูง 2) การบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ การประเมินผล และประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบ

* Received February 21, 2020; Revised March 23, 2020; Accepted March 30, 2020

โทรคมนาคม โดยการถ่ายโอนข้อมูลแบบอนุกรม เป็นการใช้ทรัพยากรร่วมกัน นอกจากนี้ยังพบว่า การจัดการในทุก
ระดับ ต้องมีการบูรณาการอย่างเป็นระบบ รวมทั้งเป็นข้อมูลแก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อการบริหารจัดการ
องค์กรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

คำสำคัญ: การบริหารจัดการองค์กร; การมีส่วนร่วม; การจัดการความรู้; การประเมินผล;
ประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์

Abstract

The purposes of this research were 1) to study level of organizational management, participation, knowledge management, evaluation, and effectiveness of human capital management for the installation of telecommunication system 2) to study the influences of organizational management, participation, knowledge management, evaluation on the effectiveness of human capital management for the installation of telecommunication system, and 3) to study guidelines to enhance the effectiveness of human capital management for the installation of telecommunication system. The research was the mixed research method of quantitative and qualitative technique. The sample group, for quantitative technique, included 300 of business entrepreneurs. Sampling group was done with the proportional stratified sampling technique. Questionnaire was used for data collection. Data analysis was done by structure equation model. For qualitative technique, data collection was conducted with an in-depth interview with two groups of informants which were (1) managing director and deputy managers, entrepreneurs in Bangkok whom had been member of Employer Association Installed Thai Communication Network for at least 3 years, and (2) the management of public sector, academicians with special expertise, and chairman of employer association. A total of 14 informants was selected by purposive method and utilizing context information analysis.

The results of the research were found that 1) a high level of organizational management, participation, knowledge management, evaluation, and effectiveness of human capital management for the installation of telecommunication system, 2) organizational management, participation, knowledge management, evaluation, and effectiveness of human capital management for the installation of telecommunication system created effective motivation, and 3) the effectiveness of human capital management for the installation of telecommunication system can be enhanced by transferring information arithmetic series

which was a sharing resource. Moreover, the findings revealed that it must be the integration systematically in every management level and distributing information for agencies in both public and private sector for the effectiveness of organizational management.

Keywords: Organizational management; Participation; Knowledge management; Evaluation; Human capital management

บทนำ

ความก้าวหน้าทางการสื่อสารและเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ได้เข้ามาเปลี่ยนโลกที่เราอยู่อาศัยในปัจจุบัน ทำให้เกิดทั้งความตื่นต้นและความกังวลถึงสิ่งที่อาจเกิดขึ้น เทคโนโลยีที่ทันสมัย จะเข้ามาแทนที่สิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของเราไปอย่างสิ้นเชิง หลายธุรกิจต้องเผชิญทางเลือก เพื่อให้ก้าวทันโลกในปัจจุบันองค์กรต่าง ๆ ควรที่จะเรียนรู้ถึงเทคโนโลยีใหม่ ๆ และการวางกลยุทธ์ทางธุรกิจ ในขณะเดียวกันก็ยังคงใส่ใจกับสิ่งพื้นฐาน เช่น การควบคุมค่าใช้จ่าย การสร้างรายได้จากการลงทุน การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และที่สำคัญที่สุดคือ การสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า ซึ่งต้องอาศัยบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด ถือเป็นการพัฒนาที่มีความสำคัญยิ่งเมื่อมนุษย์ได้รับการศึกษา มีความรู้ความสามารถก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่งผลให้ประเทศเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้า (Srikumun, 2019) ตลอดจนมีมาตรการในการจัดเก็บข้อมูลต่างๆ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน ให้สามารถใช้งานได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น (Srisakbangtoei, 2019) และความตระหนักรู้ในเหตุผล เป็นการบริหารคนและบริหารงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในเวลาที่เหมาะสมด้วยความตระหนักรู้ ความรู้ โดยถือความดีความถูกต้องและประโยชน์เป็นสำคัญ (Cheamchoy, 2019)

การสื่อสารโทรคมนาคม เป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อนำเสนอหรือแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความต้องการ ความรู้สึกนึกคิด รวมถึงความคิดเห็น ให้รับรู้เรื่องราวร่วมกันและเกิดการตอบสนองระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร โดยอาศัยสื่อกลาง เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งสามารถส่งและรับได้ทั้งข้อมูล (data) เสียงพูด (voice) และภาพไปพร้อมกัน แนวโน้มดังกล่าวทางด้านการสื่อสารโทรคมนาคม (telecommunication trends) จึงมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้มนุษย์ในปัจจุบันสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้แม้ว่าจะอยู่ห่างไกลกันแค่ไหนก็ตาม จึงก่อให้เกิดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารโทรคมนาคมนี้กับทุกภาคส่วนธุรกิจขององค์กร เพื่อสร้างทางเลือกการตัดสินใจและอำนวยความสะดวกในการดำเนินธุรกิจมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (Bock, 2015) ที่กล่าวว่า องค์กรธุรกิจในปัจจุบันหรืออนาคตมีการแข่งขันสูง ทุกองค์กรต้องการเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคของตัวเองด้วยความแตกต่างจากคู่แข่งให้มากที่สุด (customer approach with high differentiated products and services) ด้วยสินค้าและบริการที่ราคาถูก ด้วยความรวดเร็วและคุณภาพดีเท่าที่ลูกค้าต้องการ และระบุได้ด้วยตนเอง (customization) ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศ เอื้อประโยชน์ให้แต่ละองค์กรสามารถทำธุรกิจอิเล็กทรอนิกส์ (e-business) ได้ เช่นเดียวกับ (Bianco et al., 2014) กล่าวว่า การซื้อขายสินค้าและทำธุรกรรมผ่านเว็บไซต์ หรือการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

(e-commerce) และองค์กรต้องมีการปรับตัวและออกแบบองค์กรใหม่ เพราะถูกผลกระทบจากแรงกดดันในหลายด้าน แรงกดดันจากเทคโนโลยี แรงกดดันจากสังคมและแรงกดดันจากตลาดหรือลูกค้า การสร้างให้เกิดการเข้าถึงสินค้าและบริการจึงเป็นความได้เปรียบคู่แข่ง โดยผ่านช่องทางเทคโนโลยีการสื่อสารโทรคมนาคม

กระนั้นการสื่อสารดังกล่าวมีปัจจัยหลาย ๆ ด้านที่ยังเป็นข้อจำกัด เช่น การให้บริการในการเข้าใช้ ที่ยังไม่ครอบคลุมมีเฉพาะบางพื้นที่ จึงอาจจะกล่าวได้ว่า ผู้ให้บริการด้านเครือข่ายสื่อสารโทรคมนาคม จึงต้องขยายผลการบริการให้ครอบคลุม เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มลูกค้าให้เข้าถึงสินค้าและบริการอย่างมีประสิทธิภาพ (UNCTAD, 2017) ดังนั้นการขยายผลให้บริการอย่างครอบคลุม ต้องมีการกระจายการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคมออกไปให้ทั่วถึง ปัจจุบันการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคมในประเทศ มีผู้ที่ให้บริการอยู่หลายองค์กร ทั้งที่เป็นหน่วยของภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน ที่เป็นบริษัทที่ให้บริการคำปรึกษาแก่ลูกค้า ออกแบบ และติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคมแก่สถานีสถานของโครงข่ายโทรศัพท์เคลื่อนที่ทั่วประเทศ (Cooper et al., 2016) กล่าวว่า ด้วยบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญ และมีศักยภาพในการรองรับงานติดตั้งระบบสื่อสารของสถานีสถานได้ในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ทำให้ทีมงานจึงสามารถติดตั้งงานได้หลากหลายตามความต้องการของลูกค้าได้ แต่กระนั้นหน่วยงานดังกล่าวยังประสบกับปัญหาในการจัดการหลายด้าน การจัดการความรู้มีผลต่อการจัดการทุนมนุษย์ แต่ไม่ได้ ทำให้เกิดผลการดำเนินงานขององค์กรที่เพิ่มขึ้นเสมอไป ในขณะที่ (Adiwatanasit & Teerateam, 2013) พบว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ระหว่างการจัดการความรู้ ที่นำไปสู่ผลการดำเนินงานขององค์กร การบริหารจัดการ งาน วัสดุอุปกรณ์ และคน มีการโยกย้ายถ่ายเท ดึงตัวผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีการเข้า-ออกเปลี่ยนงานของผู้ปฏิบัติงานอยู่เป็นระยะ หรือเกิดจากสภาพในการจัดการภายในและภายนอกองค์กร

ปัญหาดังกล่าวถ้าหากไม่ได้รับการแก้ไขเปลี่ยนแปลงจะเกิดผลกระทบต่อความสำเร็จที่ไม่เป็นไปตามเป้าหมายของกับหน่วยงาน ถ้าหากมีการบริหารจัดการที่ดีมีการกำหนดแนวทางอย่างถูกต้องเหมาะสม ทุกคนภายในองค์กรต่างได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมเป็นธรรม ย่อมจะก่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์กร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดประเด็นหัวข้อในการวิจัยครั้งนี้ อิทธิพลของการบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ และการประเมินผล ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ การประเมินผล และประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ และการประเมินผล ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม
3. เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง อิทธิพลของการบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ และการประเมินผล ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) การวิจัยครั้งนี้ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้ประกอบการธุรกิจที่เป็นสมาชิก สมาคมนายจ้างติดตั้งเครือข่ายสื่อสารไทย ในกรุงเทพมหานคร 5 บริษัท รวมจำนวน 300 คน ขนาดของกลุ่มตัวอย่างกำหนดโดยใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกต ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิอย่างมีสัดส่วน (proportional stratified sampling) เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และใช้หลักการวิเคราะห์สถิติประเภทพหุตัวแปรสมการโครงสร้าง (structural equation modeling) ซึ่งมีข้อเสนอว่าควรกำหนดกลุ่มตัวอย่างประมาณ 20 เท่าของตัวแปรสังเกต (Grace,2008) โดยกรอบแนวคิดของผู้ศึกษากำหนดตัวแปรไว้ 15 ตัวแปร ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและแบบจำลองสมการโครงสร้าง

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) กรรมการผู้จัดการและรองผู้จัดการ ผู้ประกอบการธุรกิจในประเทศไทย ที่เป็นสมาชิกมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี ของสมาคมนายจ้างติดตั้งเครือข่ายสื่อสารไทย และ (2) ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการชำนาญการพิเศษ ประธานสภาองค์การนายจ้าง ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง โดยยึดหลักเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร รวมจำนวน 14 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) กลุ่มตัวอย่างการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย 1) กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน สำนักแรงงานสัมพันธ์ จำนวน 2 คน 2) ประธานสภาองค์การนายจ้าง จำนวน 2 คน 3) กรรมการผู้จัดการและรองผู้จัดการ ผู้ประกอบการธุรกิจ เขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย บริษัท ฮาสัน เซลส์ แอนด์ เซอร์วิส จำกัด จำนวน 2 คน บริษัท โฟร์สแควร์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด จำนวน 2 คน บริษัท เรืองโรจน์ เทลคอม จำกัด จำนวน 2 คน บริษัท เวฟ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด จำนวน 2 คน และ บริษัท คิมเทค คอมมิวนิเคชั่น จำกัด จำนวน 2 คน

ผลการวิจัย

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 59.67 ส่วนใหญ่มีอายุ 30-39 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.33 การศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 61.33 ส่วนใหญ่อยู่ในตำแหน่งงาน ผู้ควบคุมงานและหัวหน้าพนักงาน คิดเป็นร้อยละ 63.33 และส่วนใหญ่ทำงาน 5-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.33 ตามลำดับ

ผลการพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม

การพัฒนาแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ และการประเมินผล ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม ในการวิจัยเรื่องนี้ เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative data) ประกอบด้วย (1) การวิเคราะห์สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive statistic) และ (2) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis) และ (3) การวิเคราะห์ลิสเรล (LISREL analysis) โดยใช้สัญลักษณ์และอักษรย่อในการนำเสนอ ดังนี้ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดลการวัดองค์ประกอบ การบริหารจัดการองค์กร (ORMA) การมีส่วนร่วม (PART) การจัดการความรู้ (KNOW) และการประเมินผล (EVAL) ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม (HUMA)

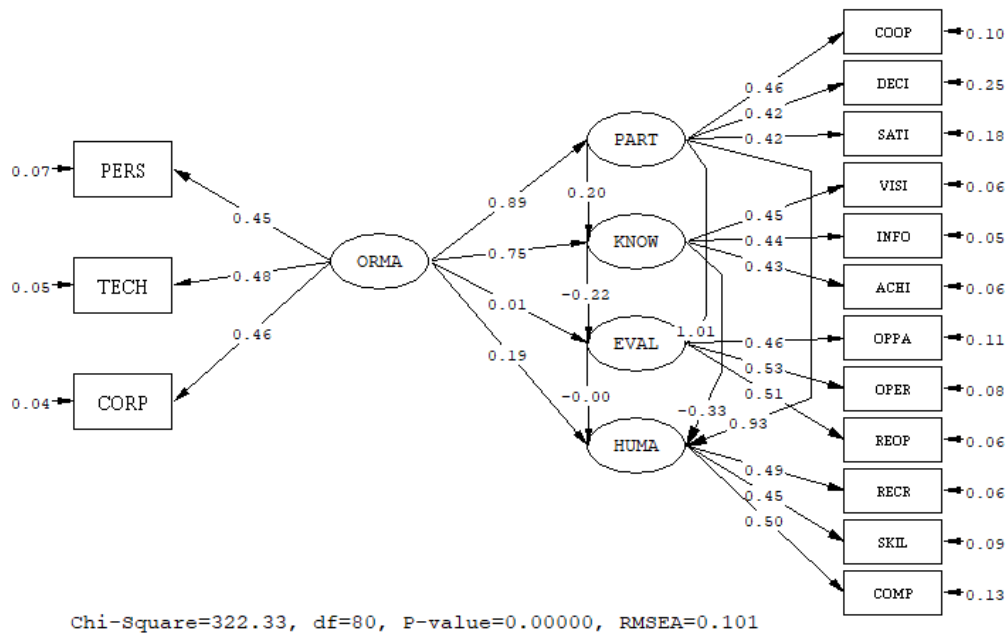
โมเดลสมการโครงสร้าง

การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างตามสมมติฐานใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค Maximum Likelihood ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป LISREL 8.80 เพื่อทำการเปรียบเทียบถึงความกลมกลืน ระหว่างโมเดลที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเกณฑ์ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยพิจารณาจากค่าสถิติ ซึ่งประกอบด้วย ดัชนีค่า Chi-Square, χ^2/df , GFI, AGFI, และ RMSEA ซึ่งผลการวิเคราะห์โมเดลครั้งแรก พบว่า ค่าดัชนีความกลมกลืนยังไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้โดยพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 322.33$, $df = 80$, $p\text{-value} = 0.000$, $GFI = 0.87$, $AGFI = 0.81$, $RMR = 0.016$, $RMSEA = 0.101$, $CFI = 0.98$ และ $CN = 108.49$ ซึ่งค่าสถิติที่สำคัญทุกตัวยังไม่ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ (Joreskog & Sorbom, 1996)

ตาราง 1 ผลการเปรียบเทียบแบบจำลองตามสมมติฐานการวิจัยกับแบบจำลองทางเลือก

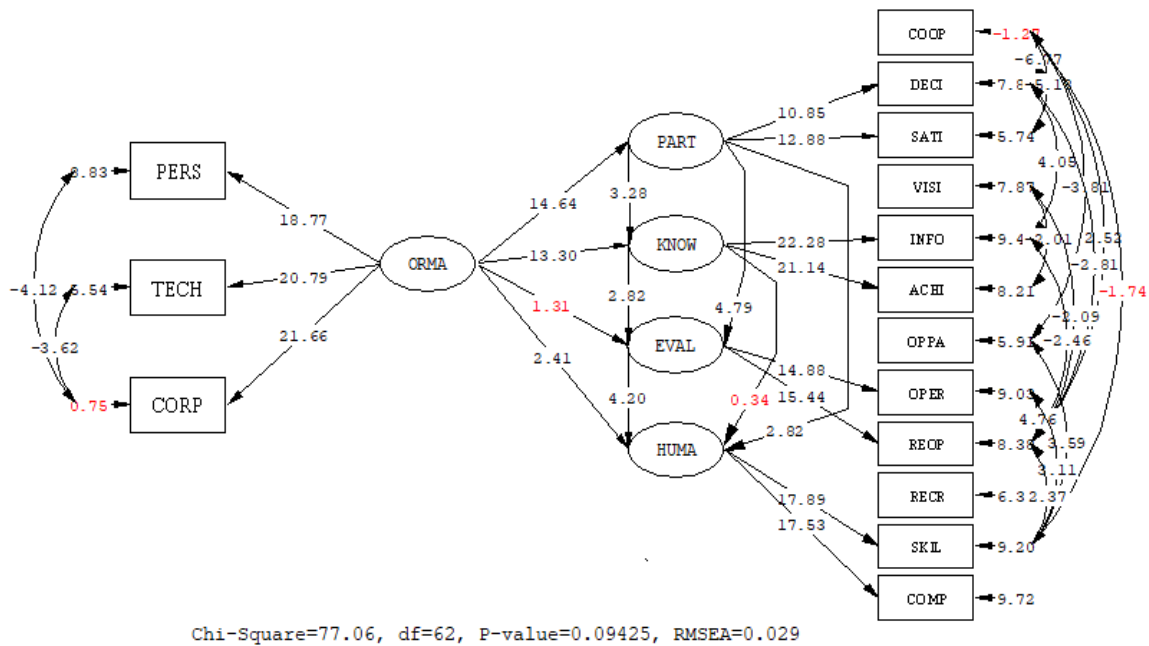
ตัวชี้วัด	เกณฑ์ของการเข้ากันได้กับข้อมูล	ก่อนปรับปรุงแบบจำลอง	หลังปรับปรุงแบบจำลอง
1. Chi-square	*ต่ำใกล้ 0	322.33	77.06
	*เท่ากับ df	80	62
Relative Chi-square	มีค่าน้อยกว่า 2.00	4.03	1.24
2. GFI	มีค่ามากกว่า 0.90	0.87	0.97
3. AGFI	มีค่ามากกว่า 0.90	0.81	0.94
4. RMR	มีค่าน้อยกว่า 0.05	0.016	0.009
5. RMSEA	มีค่าน้อยกว่า 0.050	0.101	0.029
6. CFI	มีค่ามากกว่า 0.90	0.98	1.00
7. CN	มีค่ามากกว่า 200	108.49	329.24

จากตาราง 2 พบว่า แบบจำลองตามสมมติฐานที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมาจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องยังไม่มี ความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ภาพที่ 2 โมเดลสมการโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม (ก่อนปรับ)

ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการปรับโมเดล (Model Modification) โดยพิจารณาจากคำแนะนำ ในการปรับพารามิเตอร์ในโมเดลด้วยค่าดัชนีปรับโมเดล (Model Modification Indices: MI) จากนั้นปรับพารามิเตอร์โดยยินยอมให้ผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้น ให้ค่าความคลาดเคลื่อนสัมพันธ์กันได้ จนกระทั่งค่าดัชนีความกลมกลืนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความกลมกลืนของโมเดลโดยรวมหลังจากที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับโมเดลทำให้สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ได้ แต่เมื่อมีการปรับโมเดลแล้วพบว่า ค่าดัชนีต่าง ๆ ผ่านเกณฑ์การพิจารณาทุกข้อ เมื่อพิจารณาค่าดัชนีความกลมกลืนของโมเดลพบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยมีค่าดัชนีความกลมกลืน ทั้ง 4 ดัชนี ที่ผ่านเกณฑ์การยอมรับ คือค่าดัชนี $\chi^2 = 77.06$, $df = 62$, $p\text{-value} = 0.094$, $GFI = 0.97$, $AGFI = 0.94$, $RMR = 0.009$, $RMSEA = 0.029$, $CFI = 1.00$ และ $CN = 329.24$ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าโมเดลสมการเชิงโครงสร้าง หรือรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคมที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม กลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ภาพที่ 3 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม(หลังปรับ)

ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอ ดังแผนภาพที่ 2 และ 3 แสดงการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลโดยรวม

ผลการวิเคราะห์ พบว่า การบริหารจัดการองค์กร มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีความสามารถในการอธิบายอิทธิพลได้ร้อยละ 46 การบริหารจัดการองค์กร และการมีส่วนร่วม มีอิทธิพลกับการจัดการความรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีความสามารถในการอธิบายอิทธิพลได้ร้อยละ 81 การมีส่วนร่วม และการจัดการความรู้ มีอิทธิพลกับการประเมินผล แต่การบริหารจัดการองค์กร ไม่มีอิทธิพลกับการประเมินผล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีความสามารถในการอธิบายอิทธิพลได้ร้อยละ 59 และ การบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วม และการประเมินผล มีอิทธิพลกับประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม แต่การจัดการความรู้ ไม่มีอิทธิพลกับประสิทธิภาพในการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีความสามารถในการอธิบายอิทธิพลได้ร้อยละ 56

การสัมภาษณ์ผู้บริหาร เป็นการสัมภาษณ์แนวความคิดเห็น โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้ศึกษา สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยใช้เหตุผลและหลักเกณฑ์ในการเลือกจากหน่วยงานที่เกี่ยวกับการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 14 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) ทักษะของผู้บริหารส่วนใหญ่เห็นว่า องค์กรต้องมีแผนกลยุทธ์ให้ชัดเจน วางแผนดี มีสมรรถนะสูง มีนวัตกรรม และความทันสมัย ให้มีความคิด มีวิธีการทำงานที่สัมฤทธิ์ผล เทคโนโลยี ในการพัฒนา เพิ่มศักยภาพ สร้าง

แรงจูงใจในการทำงาน บุคลากรขององค์กรต้องมี ทักษะ ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ และประสบการณ์ ในการบริหารจัดการองค์กร ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม

2) ทักษะของผู้บริหารส่วนใหญ่เห็นว่า ภาพลักษณ์ หรือภาพความสำเร็จ ของงาน การมีส่วนร่วมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และข้อมูลที่จะนำไปปฏิบัติงานได้ดี มีผลต่อความพึงพอใจในงาน ของบุคลากร จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ การตัดสินใจ ช่วยให้การมีส่วนร่วมกัน จะช่วยพัฒนาองค์กร ในจุดที่วางแผนไว้ การทำงานต้องอาศัย การทำงานด้วยใจ

3) ทักษะของผู้บริหารส่วนใหญ่เห็นว่า การคัดเลือกผู้ที่มีความเหมาะสม เข้ามาทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ พร้อมทั้งวางระบบ การสร้างความเติบโต ก้าวหน้า และการหมุนเวียนงาน ผ่านการแต่งตั้ง โยกย้าย ให้ตรงเป้าหมาย นำมาเพื่อการพัฒนาที่ต่อเนื่อง การพัฒนาทักษะ มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาบุคลากร และความมั่นคง รองรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อรักษาประสิทธิภาพ ค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นที่ไว้วางใจของลูกค้า องค์กรก็จะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ในการอภิปรายผลข้อค้นพบจากการวิจัย ผู้ศึกษานำเสนอการอภิปรายผลโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ อภิปรายผลการทดสอบโมเดลสมการโครงสร้าง และอภิปรายผลคุณค่า ด้านระเบียบวิธีวิจัย คุณค่าด้าน ทฤษฎี และคุณค่าในการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. อภิปรายผลการทดสอบสมการโมเดลโครงสร้าง

ประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม ขึ้นกับ การประเมินผล การจัดการความรู้ การมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการองค์กร พบว่า การบริหารจัดการองค์กร ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม ซึ่งสนับสนุนสมมติฐาน มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ เมื่อการบริหารจัดการองค์กร เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม เพิ่มขึ้นด้วย และการจัดการความรู้ ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม สนับสนุนสมมติฐาน อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการองค์กร ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ซึ่งสนับสนุนสมมติฐาน สามารถตีความว่าตัวแปรที่ศึกษา มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ เมื่อการบริหารจัดการองค์กร มีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งผลให้การมีส่วนร่วม มีประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม เพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งต้องอาศัย บุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด ถือเป็นการพัฒนาที่มีความสำคัญยิ่ง เมื่อมนุษย์ได้รับการศึกษา มีความรู้ความสามารถก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่งผลให้ประเทศเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้า (Srikumun, 2019) ตลอดจนมี มาตรการในการจัดเก็บข้อมูลต่างๆ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดเก็บข้อมูลให้เป็น ปัจจุบัน ให้สามารถใช้งานได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น (Srisakbangtoei, 2019) และความตระหนักรู้ในเหตุผล เป็นการบริหารคนและบริหารงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในเวลาที่เหมาะสมด้วยความตระหนักรู้ ความรู้ โดยถือความ

ดีความถูกต้องและประโยชน์เป็นสำคัญ (Cheamchoy, 2019) การลงมือทำงานตามแนวทาง ขั้นตอน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้ในแผนการทำงานทุกขั้นตอนและเต็มความสามารถ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม (Pokmontri, 2018)

2. อภิปรายคุณค่าด้านทฤษฎี คุณค่าทางด้านวิชาการ และคุณค่าในการนำไปปฏิบัติ

จากการเสนอข้อค้นพบและการอภิปรายผลตามที่ได้นำเสนอมาแล้ว มีข้อเสนอแนะที่จะนำมาเสนอต่อไป ซึ่งผู้ศึกษาขอเสนอคุณค่าด้านต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ดังนี้ 1) คุณค่าทางด้านทฤษฎี 2) คุณค่าด้านวิชาการ และ 3) คุณค่าในภาคการนำไปปฏิบัติ ดังนี้

คุณค่าด้านทฤษฎี

ผลจากทฤษฎี การสร้างโมเดล และการตรวจสอบโมเดล ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ตามลำดับ ซึ่งทำให้การจัดเก็บข้อมูลจะต้องกระทำด้วยความรอบคอบและสมเหตุสมผล ผู้วิจัยต้องมีความรอบรู้ในเนื้อเรื่องและหลักการของทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตัวแปร โดยผู้วิจัยต้องคัดเลือกตัวแปร หรือองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการสร้างโมเดลที่แสดงถึง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหรือองค์ประกอบที่สอดคล้องกับทฤษฎี และจะต้องสามารถนำโครงสร้างความสัมพันธ์นั้นมาตรวจสอบกับข้อมูลจริงที่เก็บรวบรวมมาได้ เพื่อยืนยันโมเดลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ว่ามีความสอดคล้องหรือไม่กับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เก็บรวบรวมมาได้ ซึ่งสามารถเป็นองค์ความรู้ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้สนใจได้ศึกษา นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการบริหาร การจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคมที่มีประสิทธิภาพต่อไป และสอดคล้องกับแนวคิดของ ได้แสดงความเห็นและอธิบายว่า “การบริหารองค์กรทุกคนในองค์กรต้องยอมรับ เข้าใจและปฏิบัติตามได้ และมีสิ่งเดียวที่ยากต่อการเปลี่ยนแปลง คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างขององค์กร ที่มีการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ย่อมทำให้องค์กรประสบความสำเร็จในการดำเนินการธุรกิจต่อไป ดังนั้นการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในองค์กร และบุคลากร ก่อให้เกิดประโยชน์ องค์กรมีความแข็งแกร่ง เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตสินค้าและบริการสู่ธุรกิจยุคใหม่ต่อไป ” (Jonathan Gifford, 2011) เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกันหรือคนละเป้าหมายก็ได้ ด้วยการระดมทรัพยากรร่วมกัน ร่วมกันกำหนดแนวปฏิบัติ และลงมือปฏิบัติ อีกทั้งมีส่วนรับผิดชอบในการปฏิบัติ และหรือร่วมรับผลประโยชน์จากการปฏิบัติภายใต้ การปฏิบัติร่วมกันดังกล่าว ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อตกลงและความเป็นอิสระโดยไม่ขึ้นตรงต่อกัน (Dubrion and Ireland, 1993) เพื่อให้มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานหรือพัฒนาคน และ ที่ให้ความหมาย ข้อมูลสารสนเทศ คือ การประมวลผลข้อมูล ซึ่งข้อมูลจะถูกจัดการ แปลความ จัดรูปแบบ วิเคราะห์ และสรุปผล ผ่านการนำ ข้อมูลที่ผ่านการประมวลผลหรือข้อมูลที่มีความหมาย ซึ่งมีความเห็นไปแนวทางเดียวกันกับ ข้อมูลสารสนเทศ เป็น ข้อมูลที่มีเนื้อหาและรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้งาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการทุน มนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม (Rouillard, 2004; Mcleod & Schell, 2001)

คุณค่าทางด้านวิชาการ

โมเดลสมการโครงสร้าง (structural equation model : SEM) เป็นเทคนิคการวิเคราะห์ ใช้ทดสอบ สมมติฐานเกี่ยวกับมิติ (dimensional) และความสัมพันธ์ (relationship) ของตัวแปรแฝง (latent variable) และตัวแปรสังเกต (manifest variable) SEM คือ โครงสร้างของตัวแปรปรวนร่วม (covariance) ระหว่างตัว

แปรสังเกตด้วยกันได้ SEM จึงเป็นเทคนิคการวิเคราะห์เชิงพหุตัวแปร ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งที่มีสมรรถนะในการทดสอบสูง SEM สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ทั้งโมเดล การวัดตัวแปรแฝง การวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุ และการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย การผสมผสานแนวคิดการวิเคราะห์องค์ประกอบกับการวิเคราะห์อิทธิพลเข้าด้วยกัน ทำให้มีโมเดลการวิจัยใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย นอกจากนั้นผลการวิจัยที่พบว่าบางตัวแปรมีความสัมพันธ์กัน ในทิศทางตรงกันข้าม ไม่ส่งผลต่อกัน อาทิเช่น การประเมินผล กับ ประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ถ้าน้องค์ประกอบอื่น ๆ มาช่วยสนับสนุนเพิ่มมากขึ้นจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคมเพิ่มขึ้นได้

คุณค่าในการนำไปปฏิบัติ

การวิจัยครั้งนี้ เกิดข้อค้นพบคุณค่าแนวทางเกี่ยวกับประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคมของผู้ปฏิบัติงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) ความสำคัญของข้อมูลสารสนเทศกับการบริหารจัดการองค์กร ต้องเพิ่มกระบวนการจัดการระบบสารสนเทศ การติดต่อสื่อสารหรือการประสานงานให้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ การวางแผน การประเมินผล การเปรียบเทียบ และช่วยเพิ่มระดับความรู้ (knowledge) ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลข้อเท็จจริงด้วย 2) การมีส่วนร่วม องค์กรที่ประสบความสำเร็จต้องให้ความสำคัญกับการจัดการประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ มีเครื่องมือที่พร้อมในการให้บริการหรือรวมไปถึงเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร ประสานงาน และเทคโนโลยีที่ทันสมัย บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้งาน และใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุดมีประสิทธิภาพ 3) การจัดการความรู้ กำหนดการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพกำหนดการจัดการทุนมนุษย์ ซึ่งจะเกี่ยวเนื่องกับการจัดการองค์ความรู้ภายในและภายนอกกับส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานหรือพัฒนาคน ซึ่งการบรรลุเป้าหมาย การกำหนดจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงกับภารกิจ ค่านิยม และความเชื่อเข้าด้วยกัน แล้วดำเนินการมุ่งสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการ การบรรลุเป้าหมาย เป็นความสำเร็จเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของพฤติกรรมที่มีแรงบันดาลใจในการกำหนดวัตถุประสงค์ 4) การประเมินผล เป็นสิ่งที่กำหนดเป็นแนวในการดำเนินงาน โดยส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากร การบริหารจัดการกับสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นให้ดีที่สุด แผนงานทำให้ผู้บริหารและบุคลากรทุ่มเทและมุ่งมั่น ในการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย แผนจะกระตุ้นให้ผู้เกี่ยวข้องทำงานหนักมากขึ้นเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามที่กำหนดไว้ 5) ประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม การสร้างแรงจูงใจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกระตุ้นที่เกิดจากแรงขับ การกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลที่ได้รับการกระตุ้น โดยสิ่งเร้าหรือสิ่งจูงใจที่เกิดจากแรงขับ ผลักดันให้บุคคลกระทำการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้ ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้องค์กรประสบความสำเร็จ เพราะว่าความสามารถของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นทักษะทางด้านร่างกาย สติปัญญาและสังคม เกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ การฝึกฝนการทำงานร่วมกับผู้อื่น การสอนและการจัดการ โดยทั่วไปการใช้ทักษะมีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ผลักดันให้บุคคลกระทำการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้ ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้องค์กรประสบความสำเร็จต่อไป (Mowen and Minor, 1998; Greenberg and Baron, 2003)

สรุป ความเห็นของผู้วิจัย คุณค่าในการนำไปปฏิบัติ การบริหารจัดการองค์กร การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ การประเมินผล และประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม โดยระดับแนวทางของการปฏิบัติและระดับแนวทางของการกำหนดนโยบายขององค์กร ควรให้ความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ ในประเด็นแต่ละด้านดังนี้ 1) กลยุทธ์องค์กร 2) ความร่วมมือ 3) วิสัยทัศน์ 4) แผนการดำเนินการ และ 5) การสรรหา เป็นกระบวนการสำคัญที่ต้องคำนึงถึง นำมาเพื่อพัฒนาการที่ต่อเนื่อง การพัฒนาทักษะ การพัฒนาบุคลากร และความมั่นคงขององค์กร จึงจะก้าวทันเทคโนโลยีได้ทัน และมีประสิทธิภาพ การสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้มีความรู้ ความสามารถ และเจตคติที่ดี ตรงตามความต้องการขององค์กร ให้มาเข้ารับ การคัดเลือก เพื่อจะได้พิจารณาคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมเข้าปฏิบัติงาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 จากผลการวิเคราะห์สภาพตัวแปร การบริหารจัดการองค์กร ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคมนั้น พบว่า ด้านกลยุทธ์องค์กร ส่งผลมากที่สุด การกำหนดให้มีการเข้าถึงข้อมูลได้อย่างง่าย สะดวก รวดเร็ว จะเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม โดยข้อมูลจะช่วยให้การตัดสินใจ การวางแผน และการประเมินผลข้อเท็จจริงองค์กร ควรให้ความสำคัญกับการมีระบบสารสนเทศ เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารหรือประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพราะว่า ด้านการบริหารจัดการองค์กร บุคลากร เป็นทรัพยากรที่สำคัญขององค์กร ทักษะ ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญและประสบการณ์ เทคโนโลยี ในการพัฒนาเพิ่มทักษะ เพิ่มศักยภาพ สร้างแรงจูงใจ ในการทำงาน ต้องอบรมกลยุทธ์องค์กร วางแผนดี มีสมรรถนะสูง มีนวัตกรรม และความทันสมัย ให้มีความคิด มีวิธีการทำงานที่สัมฤทธิ์ผล ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม

1.2 จากผลการวิเคราะห์สภาพตัวแปร การประเมินผล ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคมนั้น พบว่า ด้านแผนการดำเนินการ ส่งผลมากที่สุด ซึ่งสามารถอธิบายความได้ว่า วิธีการที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อแนวทางการดำเนินการให้บรรลุไปสู่วัตถุประสงค์ โดยแผนนั้นต้องกำหนดเป้าหมาย และชุดกิจกรรมที่ต้องดำเนินการชัดเจน แผนงานทำให้ผู้บริหารและบุคลากรทุ่มเทและมุ่งมั่นในการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย แผนจะกระตุ้นให้ผู้เกี่ยวข้องทำงานหนักมากขึ้นเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามที่กำหนดไว้ ดังนั้น การประเมินผลงานการติดตั้งระบบเครือข่ายโทรคมนาคม ต้องมีการประเมินก่อนการดำเนินงานทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการประเมินบุคลากร งาน วัสดุอุปกรณ์ รวมถึงสถานที่ สำหรับการติดตั้ง ดังนั้น การทำการประเมินผลก่อนการปฏิบัติงานจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่า การคัดเลือกผู้ที่มีความเหมาะสม เข้ามาทำงานในตำแหน่งที่เหมาะสม พร้อมทั้ง วางระบบ การสร้างความเติบโต ก้าวหน้า และการหมุนเวียนงาน ผ่านการแต่งตั้ง โยกย้าย ให้ตรงเป้าหมาย วัตถุประสงค์นำมา เพื่อพัฒนาการที่ต่อเนื่อง การพัฒนาทักษะ มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาบุคลากร และความมั่นคง รองรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อรักษาประสิทธิภาพ เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นที่ไว้วางใจของลูกค้า องค์กรก็จะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการบริหารกลยุทธ์องค์กร ความร่วมมือ วิสัยทัศน์ที่มีประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม
2. ควรมีการศึกษาแผนการดำเนินการ และการสรรหา ที่สามารถนำมาบริหารจัดการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการทุนมนุษย์ในการติดตั้งระบบสื่อสารโทรคมนาคม
3. ควรมีการศึกษาแนวทางการสร้างความสุขในการทำงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการแข่งขัน พัฒนาแนวคิดนี้เกิดขึ้นทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน โดยอาจเพิ่มตัวชี้วัดประสิทธิผลขององค์กร เช่น มุมมองของลูกค้าภายนอก และมุมมองของพนักงานภายใน

References

- Bianco, P., & Sipp, D. (2014). Regulation: Sell help not hope. *Nature International weekly Journal*, 510(7505), 336–337.
- Bock, L. (2015). *Work rules! Insights from inside Google that will transform how you live and lead*. London: Hodder & Stoughton.
- Cooper, A., Huscroft, J., Overstreet, R., & Hazen, B. (2016). Knowledge management for Logistics service providers: the role of learning culture. *Industrial Management & Data Systems*, 116(3), 584-602.
- Dubrin, A. J., & Ireland, R. D. (1993). *Management and organization* (2nd ed.). Ohio: South Western Publishing Company.
- Jonathan, G. (2011). *100 Great Leadership ideas*. England: Marshall Cavendish.
- McLeod, R. and G. Schell. (2001). *Management Information System* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Mondy, R. W. and Noe, R. M. (2002). *Human resource management*. (8th ed.). New Jersey: Prentice Hall.
- Rouillard, L.A. (2004). *Goals and Goal Setting*. London: Kogan.
- Cheamchoy, P. 2019. Time Management with Buddhist Integration. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*, 2(3), 25-34.
- Srikumun, R. (2019). EAT Structure Ratchawinit School under the Office of the Primary Education Service Area Bangkok. *Journal of Arts Management*, 3(3), 153-162.
- Srisakbangtoei, S. (2019). The Development of Information Technology in Phrathandongrang-vitthayakharn School. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 4(3), 455-468.

Pokmontri. (2018). *Effective workflow*. Retrieved December 26, 2018, from <http://www.archeeptech.com/?p=499>

Mowen, J. C. & Minor, M. (1998). *Consumer Behavior*. (5th ed.). New Jersey: Prentice-Hall.

Greenberg, Jerald and Baron, Robert A. (2003). *Behavior in Organizations: Under Standing and Managing the Human Side of Work*. (8th ed.). Englewood: Prentice Hall.

การอนุรักษ์ประเพณีแซนโฎนตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์*

The Conservation of Saendhounta Tradition Affects to Way of Life for People: Satuek, Buriram Province

พระครูรัตนญาณโสภิต

PhraKru Ratanayanasophit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

¹Corresponding Author: Email: pratanayanasophit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนาการประเพณีแซนโฎนตาของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ และ 2) เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ประเพณีแซนโฎนตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

ผลจากการศึกษาพบว่า กำเนิดและพัฒนาการความเป็นมาประเพณีแซนโฎนตาโดยมีพระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้นกำเนิดของแนวความคิดของประเพณี โดยชาวเขมรเห็นแนวทางในการที่จะอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผีบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ให้ได้รับผลบุญกุศลที่อุทิศไป ทำให้ทุกขเวทนาจากบ่วงกรรมมีความบรรเทา ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแซนโฎนตาเห็นแนวทางในการที่จะอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผีบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ให้ได้รับผลบุญกุศลที่อุทิศไป ทำให้ทุกขเวทนาจากบ่วงกรรมมีความบรรเทาเบาบางลง จึงให้มีการจัดพิธีแซนโฎนตาขึ้น แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สะท้อนให้เห็นความรัก ความเมตตา ความกรุณา ความผูกพันของสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ และชุมชน ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมแซนโฎนตา (สารทเดือนสิบ) ก็จะถูกสังคมลงโทษกล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญู และเชื่อว่าคนที่อกตัญญูจะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิต หากความสุขความเจริญไม่ได้ การทำประเพณีแซนโฎนตา ถือได้ว่าผู้ที่ได้ทำเป็นผู้มีใจชอบในการทำบุญสุนทาน มีพื้นฐานนิสัยที่แสดงออกถึงความโอบอ้อมอารี รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิบัติตน ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ส่งผลต่อ สังคม และประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เราต้องเข้าร่วมตั้งแต่เกิดจนตาย รวมถึงแม้จะเสียชีวิตไปแล้ว ก็ยังมีการอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่สิ้นชีวิตไปแล้วโดยมีความเชื่อว่าบุญกุศลที่ทำให้เมื่อมีการสิ้นชีวิตไปแล้วจะส่งผลบุญให้ผู้ที่เสียชีวิตนั้น ได้ไปสู่สุคติภพภูมิที่ดี

คำสำคัญ: การอนุรักษ์; ประเพณี; แซนโฎนตา

* Received March 6, 2020; Revised March 28, 2020; Accepted April 5, 2020

Abstract

This research article aimed 1) to study the origin and development of Saendhounta Tradition of Satuk people. BuriRam Province and 2) to study the conservation of Saendhounta Tradition that affects the way of life of the people of Satuek District Buri Ram Province

The results of research were found that the origin and development of the history, Saendhounta Tradition. With Pim Pisarn as the origin of the concepts of tradition The Khmer people have seen ways to dedicate merit to spirits, ancestors, grandparents, parents to receive the merit. Causing distress from suffering from karma Beliefs about the Saendhounta Tradition saw a way to dedicate a charitable contribution to spirits, ancestors, grandparents, parents to receive the dedicatory merit. Causing distress from suffering from karma, with less relief Therefore the Saendhounta Tradition was held. Show gratitude to benefactors reflecting the love, kindness, compassion of family members, relatives and communities. If anyone did not follow the tradition and rituals of Saendhounta Tradition (Sart-tenth month) would be punished by society accused of being ungrateful. The believe has been ungrateful not only fail in life and find happiness and prosperity. Saendhounta Tradition Considered that those who have made a penchant for philanthropy. There are basic habits that show bountifulness. Generosity Sympathize with others As a result of one's conduct According to the teachings of Buddhism all affect the society and the traditions and rituals that we had to join from birth to death. Including even passing away There is also a charitable dedication to those who have died, with the belief that the merit that, when made dead, would give merit to those who have died and gone to a great paradise.

Keywords: Conservation; Tradition; Sandontatradition

บทนำ

ชาวไทยเชื้อสายเขมร เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการนับถือ “ผีบรรพบุรุษ” หรือ “โณนตา” หมายถึง ผีปู่ย่า ตายาย และบุพการีที่เสียชีวิตไปแล้วอย่างเหนียวแน่น และถือปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันยังคงมีการเซ่นไหว้ เพื่อบอกกล่าวผีบรรพบุรุษเมื่อมีเด็กเกิดใหม่ งานบวช งานแต่งงาน หรือ เวลาประสบโชคดีในชีวิต เพื่อให้ดวง วิญญาณได้ร่วมรับรู้และแสดงความยินดี แต่ถ้าหากมีสมาชิกครอบครัวประสบเคราะห์กรรม ป่วยไข้ไร้สาเหตุ ก็ต้องมีพิธีเซ่นไหว้ขอขมา หรือขอพรให้ดวงวิญญาณช่วยปกป้องคุ้มครอง เชื่อว่าเรื่องราวจะกลายเป็นดีได้ (Koawdee, 2016) การให้ความสำคัญกับผีบรรพบุรุษ นอกจากปรากฏในพิธีเซ่นไหว้ช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญของชีวิตในช่วงเวลา

สารทเดือนสิบ (แคเบ็ณฑ์) ทุกปี ยังมีงานบุญหรือประเพณีสำคัญประจำปีที่ได้รับการปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

ชาวไทยเชื้อสายเขมรเรียกว่า “แซนโหมงตา” และกำหนดให้มีการประกอบพิธีเซ่นไหว้ภายในครอบครัว หรือสายตระกูลในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 (Burirum Provincial Cultural Office, 2010) คำว่า “แซนโหมงตา” เป็นภาษาเขมรถิ่นไทย “แซน” เป็นคำกริยา แปลว่า เซ่นไหว้หรือบูชา “โหมงตา” เป็นคำนาม ตามรูปคำแปลว่า ยายตา มีนัยได้ทั้งคนตายและคนเป็นขึ้นอยู่กับการบริบทที่ใช้ ในที่นี้ หมายถึงบรรพบุรุษทั้งหลายทั้งปวงที่ล่วงลับไปแล้ว อาทิ พ่อ แม่ ปู่ย่า ตา ยาย เรียกรวมๆ ว่า “โหมงตา” (Phra Soklim Thammarato, 2017) “แซนโหมงตา” เป็นทั้งชื่อเรียกงานบุญ (ประเพณี) และคำเรียกเฉพาะพิธีช่วงเซ่นไหว้ดวงวิญญาณ และคงเป็นไปเช่นเดียวกับงานบุญหรือประเพณีเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษของกลุ่มชาวไทยในภาคอื่นๆ ภาคกลางเรียกวันสารท ภาคอีสานเรียกบุญข้าวสาก ภาคเหนือเรียกบุญสลากภัต และภาคใต้เรียกบุญเดือนสิบ หรือบุญชิงเปรต ชื่อประเพณี “แซนโหมงตา” นี้อาจเรียก “บ็อน (แค) เบ็ณฑ์” หรือ “บุญสารทเดือนสิบเขมร” ก็ได้ (Koawdee, 2016) ประเพณีนี้เกิดขึ้นและดำรงอยู่โดยมีฐานความเชื่อเรื่องความมีอยู่ของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ และอำนาจในการให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิต คอยผลักดันให้ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายเขมรช่วยกันรักษาและสืบทอดประเพณีที่มีมาแต่โบราณนี้ให้คงอยู่ และจากความเชื่อที่ว่า ในรอบหนึ่งปีเทวดาหรือพญายมจะปล่อยดวงวิญญาณของบรรพบุรุษได้มาเยี่ยมเยียนลูกหลานในโลกมนุษย์ปีละครั้ง เพื่อให้มารับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกหลานได้ทำไปให้ โดยเริ่มตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 10 ถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 (Chomdee, 2010) กอปรกับคนเฒ่าคนแก่ยังคงบอกเล่าต่อๆ กันมาว่า ดวงวิญญาณจะยังคงวนเวียนดูแลและให้ความคุ้มครองลูกหลานอยู่เสมอ ยิ่งตอกย้ำให้ความสำคัญของความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษฝังแน่นในความคิด ก่อเกิดเป็นจิตวิญญาณด้านการอนุรักษ์ในชุมชนชาวไทยเชื้อสายเขมร จนเกิดการสืบทอดและผลิตซ้ำพิธีกรรมต่างๆ ในช่วงประเพณีแซนโหมงตา (Koawdee, 2016)

ประเพณีแซนโหมงตาเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา “โหมงตา” หมายถึง การทำบุญให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ให้ได้รับกุศลผลบุญที่ลูกหลานได้อุทิศให้ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีอันดั้งเดิมของจังหวัดบุรีรัมย์ที่ชนเผ่าเขมรในท้องถิ่นได้ถือปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ซึ่งตรงกับแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี (Burirum Provincial Cultural Office, 2010) โดยในวันนี้ชนเผ่าเขมรในท้องถิ่นจะถือว่าเป็นวันรวมญาติซึ่งทุกคนจะหยุดภาระหน้าที่การทำงานทั้งหมดและนัดหมายไปรวมกัน ณ บ้านที่เป็นจุดศูนย์กลางของครอบครัว โดยเฉพาะบ้านของผู้ที่อาวุโสที่สุดของครอบครัว พร้อมกับเตรียมอาหาร เช่น ไก่เนื้อ หมู ปลา ข้าวสาร ข้าวสวย ผลไม้ ขนม กระยาสารท และข้าวต้มหางยาวใส่กระเชอโหมงตาและอาหารคาวหวานที่ร่วมกันปรุง เพื่อเตรียมเซ่นไหว้บรรพบุรุษของตนที่ล่วงลับไปแล้ว ประเพณีแซนโหมงตา นอกจากจะเป็นการอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ยังเป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษที่มีจุดมุ่งหมายให้ลูกหลานได้แสดงออกถึงความกตัญญูแก่เวทิต่อผู้มีพระคุณ และยังมีโอกาสได้พบปะญาติมิตร เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกิดความสามัคคีระหว่างพี่น้องในตระกูลเดียวกัน ญาติมิตรได้พึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และยังมีความเชื่อว่าวันแซนโหมงตา ถ้าลูกหลานคนใด

ไม่ได้จัดทำหรือไม่ไปร่วมแซนโฌนาตาโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร โฌนาตาหรือบรรพบุรุษอาจไม่พอใจ ส่งผลให้การดำรงชีวิตการทำมาหากินไม่ราบรื่น จิตใจเป็นกังวลไม่เป็นสุข ด้วยความเชื่อนี้ทุกคนจึงพยายามไปร่วมพิธีหรือจัดเครื่องเซ่นที่บ้านของตน เพื่อความเป็นสิริมงคลที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองและครอบครัวส่งผลให้มีความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงานต่อไป

ประเพณีแซนโฌนาตา เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแด่บรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายเขมรพื้นถิ่นในเขตอีสานใต้ (จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดศรีสะเกษ) แฝงด้วยกุศโลบายในการสร้างปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวและคนในชุมชนอีกด้วย ซึ่งลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นพร้อมใจกันเดินทางกลับบ้านเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลแด่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ตลอดจนการแสดงความกตัญญูต่เวทีแก่ผู้ใหญ่หรือผู้มีพระคุณที่ยังคงมีชีวิตอยู่ ประเพณีดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นเพียงการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษของลูกหลานและยังสร้างความสัมพันธ์ ความรักความอบอุ่นของสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ ตลอดจนการสร้างสามัคคีของคนในชุมชนอีกด้วยและตราบไต่ที่ชาวไทยเชื้อสายเขมร (และชุมชนเขมรอื่นๆ) ยังมีผีบรรพบุรุษเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจ ตราบไต่ที่พวกเขาเชื่อว่าเป็นบุญกรรมเป็นสิ่งที่นำพาสุขทุกข์แก่มนุษย์ในโลกหลังความตาย และพระสงฆ์คือผู้ช่วยคลายความทุกข์ร้อนแก่ดวงวิญญาณ ตราบไต่ที่ผู้คนยังเชื่อว่าเดือนสิบดวงวิญญาณจะได้รับการปล่อยให้กลับมาเยี่ยมมนุษย์หนึ่งครั้ง ตราบไต่ที่วัดและพระสงฆ์ยังเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนและตราบไต่ที่สำนึกแห่ง “ความกตัญญูต่เวทีต่อญาติผู้ใหญ่” ทั้งที่ตายไปและยังมีชีวิตยังฝังแน่นอยู่ในใจของผู้คน ตราบไต่ นั้น ประเพณีแซนโฌนาตาก็คงดำรงอยู่และทำหน้าที่ประสานยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับผี ผีกับพระ พระกับคน และคนกับคน ให้คงอยู่ตลอดไป และกลายเป็น 17 วันที่กลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมรที่นี่ และที่อื่นๆ ตั้งตารอให้มาถึงทุกๆ ปี (Koawdee, 2016) หากพิจารณาแนวคิดหรือสาระสำคัญที่ซ่อนอยู่ในรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมตลอดช่วง 17 วันของงานประเพณี พบว่าไม่ได้มีเป้าหมายให้ “คนเป็น” ได้แทนคุณ “คนตาย” เท่านั้น แต่บรรพชนได้ใช้งานบุญเป็นกุศโลบายเตือนสติไม่ให้ลูกหลานมองข้ามความสำคัญของญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิต รวมทั้งใช้ประเพณีพิธีกรรมเป็นเครื่องมือ ปลูกฝังความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีแก่สมาชิกในสังคมไปพร้อมกัน

ดังนั้นประเพณีแซนโฌนาตาก็เป็นประเพณีที่สำคัญสำหรับชาวไทยเชื้อสายเขมรบุรีรัมย์ในรอบปี กระทำขึ้นเพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษ เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับไปแล้วหรือผีบรรพบุรุษ หรือผู้อื่นที่ล่วงลับไปแล้ว โดยไม่เจาะจงว่าเป็นใครอีกด้วยดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเกี่ยวกับวิเคราะห์ประเพณีแซนโฌนาตาที่มีต่อวิถีชีวิตและการประยุกต์ใช้ของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟู ส่งเสริม และอนุรักษ์ไว้ให้ยั่งยืนสืบไป ตลอดจนเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนาการประเพณีแซนโฎนตาของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ประเพณีแซนโฎนตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษาทั้งเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยไว้ดังนี้

1.1 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึง การอนุรักษ์ประเพณีแซนโฎนตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

1.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มเป้าหมายในเขตชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

1.3 ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้นำพิธี นักวิชาการ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ร่วมพิธี

1.4 ข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ กำเนิดและพัฒนาการประเพณีแซนโฎนตาของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์และการอนุรักษ์ประเพณีแซนโฎนตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลด้านประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สามารถให้ข้อมูลได้ในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำพิธี จำนวน 1 คน 2) นักวิชาการ จำนวน 5 คน 3) กลุ่มพระสงฆ์ จำนวน 5 รูป 4) กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ร่วมพิธี จำนวน 14 คน รวม 25 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ

3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งออกแบบสัมภาษณ์เป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 คือ ข้อคำถามข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 คือ ข้อคำถามเกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนาการประเพณีแซนโฎนตาของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 3 ข้อ ส่วนที่ 3 คือ ข้อคำถามขั้นตอนในการประกอบพิธีประเพณีแซนโฎนตาของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 3 ข้อ ส่วนที่ 4 คือ ข้อคำถามเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีแซนโฎนตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 3 ข้อ

3.2 การสร้างเครื่องมือในการวิจัยขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ในการวิจัย โดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) สร้างแบบสัมภาษณ์ จากกรอบเนื้อหาของวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยเพื่อตอบโจทย์การวิจัย 2) เสนอร่างแบบสัมภาษณ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษา 3) นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ 4) นำข้อมูลที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) เพื่อความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์ ดังนี้ 5) นำแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

4.1 รวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 อรรถกถา

2. รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ข้อมูลที่เป็นเอกสารงานเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา หนังสือหรือตำรา เอกสารที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีแผนภูมิโบราณที่มีผลต่อวิถีชีวิตงานวิจัยและเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

4.2 ผู้วิจัยติดต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือความร่วมมือในการทำวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยไปยังกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 รูป/คน

4.3 ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ ไปสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจง จำนวน 30 รูป/คน จำนวน 30 ฉบับ และรับคืนมาด้วยตนเองทั้งหมดแล้ว ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์

4.4 เมื่อได้แบบสัมภาษณ์มา จำนวน 30 ฉบับ ถือว่าเป็นแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้ว นำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย

4.5 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำให้ควบคู่กับการสัมภาษณ์การสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำพิธี นักวิชาการ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ร่วมพิธี

4.6 ผู้ร่วมกิจกรรมในเขตอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ในพื้นที่ และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน

4.7 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนาการประเพณีแผนภูมิโบราณของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ขั้นตอนในการประกอบพิธีประเพณีแผนภูมิโบราณของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์และ การอนุรักษ์ประเพณีแผนภูมิโบราณที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด สภาพปัจจุบัน และปัญหาการจัดการอนุรักษ์ประเพณีแผนภูมิโบราณที่มี

ผลต่อวิถีชีวิตเพื่อแสดงตัวชี้วัดความสำเร็จในการอนุรักษ์ประเพณีแซนโฎนตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาด้านทฤษฎี และภาคสนามโดยใช้วิธีอธิบายเชิงพรรณนา ตามวัตถุประสงค์ในประเด็นต่างๆ คือ กำเนิดและพัฒนากการประเพณีแซนโฎนตาของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ และ การอนุรักษ์ประเพณีแซนโฎนตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

5.2 ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้การแปรความ การตีความ นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

5.2 เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุป เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการเขียนรายงานการวิจัย

5.3 เขียนรายงานการวิจัย สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลวิเคราะห์กำเนิดและพัฒนากการประเพณีแซนโฎนตาของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

กำเนิดและพัฒนากการความเป็นมาประเพณีแซนโฎนตามีความเป็นมายาวนาน โดยมีพระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้นกำเนิดของแนวความคิดของประเพณี โดยชาวเขมรเห็นแนวทางในการที่จะอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผีบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ให้ได้รับผลบุญกุศลที่อุทิศไป ทำให้ทุกขเวทนาจากบ่วงกรรมมีความบรรเทาการแผ่เมตตาสามารถอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผีบรรพบุรุษ หรือผีต่าง ๆ ได้ และการแผ่เมตตาในยุคของตนได้แซนโฎนตาให้แก่ผีบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตา ยาย พ่อแม่ไปแล้ว รุ่นลูกจะต้องแซนโฎนตาให้ตามเหมือนกัน และออกกุศลบายต่าง ๆ ให้ลูกหลานต้องปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันไปไม่สิ้นสุด เช่น ถ้ำญาติหรือลูกหลานประกอบพิธีแซนโฎนตาและทำบุญอุทิศให้ ก็จะอวยพรให้ญาติหรือลูกหลานมีความสุขความเจริญ ประกอบอาชีพประสบผลสำเร็จมีเงิน มีทองใช้ แต่ถ้าไม่ทำพิธีแซนโฎนตาก็จะโกรธ และสาปแช่งญาติ หรือลูกหลานไม่ให้มีความสุขความเจริญ ประกอบอาชีพผิดเคื่องไม่ราบรื่น

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแซนโฎนตาของชาวอำเภอสตึกจังหวัดบุรีรัมย์ ความเชื่อของชาวเขมรเชื่อว่าเมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ประตูนรกจะเปิด ผีในยมโลกจะเดินทางมาเยี่ยมญาติได้โดยชาวเขมรเห็นแนวทางในการที่จะอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผีบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ให้ได้รับผลบุญกุศลที่อุทิศไป ทำให้ทุกขเวทนาจากบ่วงกรรมมีความบรรเทาเบาบางลง จึงให้มีการจัดพิธีแซนโฎนตา ขึ้น และให้มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมา ซึ่งเชื่อว่าถ้าในยุคของตนได้แซนโฎนตาให้แก่ ผีบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ไปแล้ว รุ่นลูกจะต้องแซนโฎนตาให้ตนเหมือนกัน เพื่อให้ลูกหลานต้องปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันไปไม่สิ้นสุด

2. ผลวิเคราะห์การอนุรักษ์ประเพณีแซนโฌนาตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ประเพณีแซนโฌนาตามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์อิทธิพลอย่างมากมีความสำคัญและปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมายาวนานของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สะท้อนให้เห็นความรัก ความเมตตา ความกรุณา ความผูกพัน ของสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ และชุมชน ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมแซนโฌนาตา (สารทเดือนสิบ) ก็จะถูกสังคมลงโทษกล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญู และเชื่อว่าคนที่อกตัญญูจะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิตหาความสุขความเจริญไม่ได้ ความเชื่อดังกล่าวซึ่งมีการเช่่นสรวงบูชา เพื่อให้บรรพบุรุษพอใจ ท่านก็จะคอยคุ้มครองอวยชัย ให้พร ให้ลูกหลานประสบผลสำเร็จในชีวิตมีความสุขความเจริญอีกหนึ่งประเพณีดี ๆ ที่ชาวไทยเชื้อสายเขมรยังคงมีศรัทธาเหนียวแน่น และแสดงถึงความกตัญญูที่ถูกปลูกฝังและสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นประเพณีแห่งความกตัญญูที่งดงามและแฝงไปด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้แสดงถึงคุณธรรมที่เป็นเครื่องหมายของคนดี มีความกตัญญูต่อบุคคลที่เรารัก มีสัมมาคารวะคือเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ที่ตนเองนับถือหรือผู้ที่มีพระคุณต่อตนเองมี การทำประเพณีแซนโฌนาตา ถือได้ว่าผู้ที่ได้ทำเป็นผู้มีใจชอบในการทำบุญสุนทาน มีพื้นฐานนิสัยที่แสดงออกถึงความโอบอ้อมอารี รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิบัติตน ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ส่งผลต่อ สังคม และประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เราต้องเข้าร่วมตั้งแต่เกิดจนตาย รวมถึงแม้จะเสียชีวิตไปแล้วก็ยังมี การอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่สิ้นชีวิตไปแล้วโดยมีความเชื่อว่าบุญกุศลที่ทำให้เมื่อมีการสิ้นชีวิตไปแล้วจะส่งผลบุญให้ผู้เสียชีวิตนั้น ได้ไปสู่สุคติภพภูมิที่ดี การทำเช่นนี้ทั้งแนวปฏิบัติและบอกกล่าวจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่ทำพิธีกรรม เป็นการแสดงความรักความกตัญญูต่อบุคคลที่ให้แก่ผู้ตายไป และอีกอย่างเมื่อได้ทำบุญโดยการถวายทานแก่พระสงฆ์ ชาวไทยเชื้อสายเขมรเชื่อในเรื่องการให้ทานว่าถ้าให้ทานแล้วจะได้บุญมาก ดังนั้น ในด้านของจิตใจตนเองของชาวไทยเชื้อสายเขมรเชื่อว่าได้ทำบุญแล้วได้บุญมีความสุขอิ่มเอิบใจนั่นเอง

ประเพณีแซนโฌนาตานี้ หลักธรรมที่ว่าแม้ว่าผู้ที่จะได้รับผลโดยตรงจากการอุทิศส่วนบุญ ในประเพณีแซนโฌนาตา คือผู้อุทิศให้นั่นเอง และไม่เพียงแต่ผู้อุทิศส่วนบุญเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์ แม้เหล่าบรรพชนทั้งหลายที่ล่วงลับไป ก็ย่อมได้รับผลประโยชน์จากการอุทิศส่วนบุญของเขานั้นด้วย กล่าวคือ ถ้าหากบรรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว ไปเกิดอยู่ในภพภูมิที่สามารถรับส่วนบุญด้วยการอนุโมทนาได้ ก็เท่ากับว่าเขาสามารถสร้างเงื่อนไขที่เหมาะสมในการอนุโมทนารับในส่วนบุญได้ ซึ่งจะเป็นการทำให้เขาได้รับประโยชน์ อันสืบเนื่องมาจากการอุทิศส่วนบุญได้

อภิปรายผลการวิจัย

กำเนิดและพัฒนาการประเพณีแซนโฌนาตาของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าโดยมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นต้นกำเนิดของแนวความคิดของประเพณี โดยชาวเขมรเห็นแนวทางในการที่จะอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้บรรพบุรุษปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ให้ได้รับผลบุญกุศลที่อุทิศไป ทำให้ทุกขเวทนาจากบ่วงกรรมมีความบรรเทาการแผ่เมตตาสามารถอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้บรรพบุรุษ หรือผีต่าง ๆ ได้โดยเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีอำนาจและสามารถให้คุณและ

โทษกับมนุษย์ได้จึงต้องแสวงหาทางออกโดยการบูชาเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์บวงสรวงกราบไหว้ ซึ่งในที่สุดกลายเป็นความเชื่อที่ปฏิบัติสืบเนื่องมาเป็นประเพณีต่างๆ ในยุคต่อมา ในเชื่อเกี่ยวกับพิธีสารทในศาสนาพราหมณ์ก็เป็นความเชื่อที่มีมาช้านานก่อนพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นแม้แต่หลักการบางอย่างในพระพุทธศาสนาที่รับเอาแนวคิดของศาสนาพราหมณ์มาใช้หากแต่มีการบูรณาการและประยุกต์เพื่อให้เหมาะสมกับแนวคิดของตัวเอง อย่างไรก็ตามศาสนาพราหมณ์ในสังคมอินเดียก็ยังคงมีบทบาทอยู่จนถึงทุกวันนี้ คติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์นี้ เมื่อมาถึงยุคหลังได้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับยุคสมัยซึ่งปรากฏหลักการที่คล้ายกันเช่น หลักมหายัญ 5 อย่างกับเรื่องการทำพิธี 5 อย่างในพระพุทธศาสนานั้นเองในกำเนิดความเชื่อของมนุษย์มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ในยุคโบราณนั้นได้เกิดความเชื่อเรื่องพิธีลอยบาป ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องการบูชาอำนาจลึกลับความเชื่อเรื่องการบูชาผีบรรพบุรุษและพัฒนาการมาเป็นความเชื่อของศาสนาพราหมณ์จึงถือได้ว่าพิธีสารทเป็นหลักปฏิบัติที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เมื่อพัฒนาการความเชื่อดังกล่าวได้แผ่ขยายวงกว้างออกไปในสังคมอินเดียพระพุทธศาสนาซึ่งเกิดมาในช่วงหลังต้องรับเอาคติความเชื่อประเพณีบางอย่างเข้าสู่ศาสนาของตน ในความเชื่อภพภูมิและการเกิดใหม่ของคนเรานั้น คนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนเชื่อว่า การทำดีต้องได้ดีเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม การทำความดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ตายไปแล้วเมื่อทำชั่วไว้มากก็ต้องตกนรกไปเป็นเปรต เมื่อมาดูกำเนิดและพัฒนาการของประเพณีสารทที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น พบว่าบ่อเกิดของประเพณีสารทนั้นเกิดจากความเชื่อของคนในยุคโบราณซึ่งเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจของสิ่งลึกลับ ถือได้ว่าเป็นพิธีหลักของศาสนาพราหมณ์เก่าและพราหมณ์ใหม่โดยเป็นหลักปฏิบัติที่มีความสำคัญต่อผู้ที่นับถือศาสนาพราหมณ์เป็นอย่างมาก ประเพณีสารทในพระพุทธศาสนามีต้นกำเนิดจากความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทบันทึกไว้ว่าพระเจ้าพิมพิสาร ได้ทำบุญอุทิศให้กับเปรตที่เป็นญาติของพระองค์เองและพระสารีบุตรเถระได้สร้างกุฏิ 4 หลังถวายแก่สงฆ์พร้อมทั้งข้าวและน้ำแล้วอุทิศส่วนบุญไปให้แก่เปรตที่เคยเป็นมารดาและนางติสสาอุบาสิกา ได้ถวายภัตตาหารและผ้าไตรจีวรแก่พระภิกษุ 8 รูป แล้วอุทิศส่วนบุญไปให้แก่เปรตเป็นผลให้ผู้ได้รับส่วนบุญพ้นจากความเป็นเปรตได้ ความเชื่อดังกล่าวได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันเรื่อยมา จนถึงปัจจุบัน ความเชื่อดังกล่าวสอดคล้องกับ(Phra Athikarn Tongphas Kittipalo, 2017) ได้ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์คุณค่าของหลักพุทธธรรมในประเพณีบุญเดือนสิบของพุทธศาสนิกชน ตำบลผไทโรนทร์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์” สรุปได้ว่า ประวัติความเป็นมาของบุญเดือนสิบกำเนิดและพัฒนาการความเชื่อเรื่องการบูชาผีบรรพบุรุษนั้น มีการยอมรับในระดับหนึ่งในสังคมไทย แม้ความหมายจะยังไม่ชัดเจนมากนักในบริบทของสังคม แต่การบูชาผีบรรพบุรุษนั้นก็เพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนบุญ ให้พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ตลอดจนญาติพี่น้อง และเจ้ากรรมนายเวรจนกลายเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนสามารถหล่อหลอมสังคมได้เป็นอย่างดี เป็นคุณค่าทางจริยธรรมและเป็นรูปแบบวิถีชีวิตที่ประเสริฐความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีบุญเดือนสิบดังกล่าวนี้ เป็นความเชื่อที่ฝังอยู่ในจิตสำนึกของชาวไทย และมีอิทธิพลกับวิถีชีวิต เพราะมีหลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบุญเดือนสิบและคุณค่าด้านจริยธรรมที่ฝังลึกอยู่ในใจเป็นงานประเพณีที่สร้างความสามัคคีกลมเกลียวกันในสังคม เป็น

การปลูกฝังการรู้จักการให้ และความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น อีกทั้งคุณค่าของหลักพุทธธรรมที่ปรากฏอยู่ในประเพณีบุญเดือนสิบสามารถปลูกฝัง บ่มเพาะและยังมีคุณค่าสำหรับเป็นแนวทางในการความประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบความดีงามได้

และยังสอดคล้องกับ (Phra Sompong Jantawangso, 2014) ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาความเชื่อเรื่องเปรตที่ปรากฏในประเพณีแห่เทียนโพนตาของจังหวัด บุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่าประเพณีแห่เทียนโพนตาของจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญและปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมายาวนานของชาวจังหวัดบุรีรัมย์ ที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สะท้อนให้เห็นความรัก ความเมตตา ความกรุณา ความผูกพันของสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ และชุมชนแต่ละท้องถิ่น โดยจะประกอบพิธีกรรมตรงกับวันแรม 14 ค่ำเดือน 10 ของทุกปี เมื่อถึงวันแรม 14 ค่ำเดือน 10 ลูกหลาน ญาติพี่น้องที่ไปประกอบอาชีพการงานที่อื่นไม่ว่าใกล้หรือไกล ก็จะเดินทางมารวมญาติกัน เพื่อจะทำพิธีแห่เทียนโพนตา พิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีแห่เทียนโพนตา เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่ช่วยให้พุทธศาสนิกชนได้ทำบุญถวายทาน และเป็นการขัดเกลาความตระหนี่ ด้านความเชื่อชาวไทยเขมรบุรีรัมย์ มีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ (โพนตา) เชื่อว่าผีโพนตาเป็นผู้มีอำนาจให้คนให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกสังคมลงโทษกล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญูจะต้องประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิตหาความสุขความเจริญไม่ได้ ความเชื่อดังกล่าวซึ่งมีการเช่สรวงบูชา เพื่อให้บรรพบุรุษพอใจ ท่านก็จะคอยคุ้มครองช่วย ให้พร ให้ลูกหลานประสบผลสำเร็จในชีวิตมีความสุขความเจริญ และนอกจากนี้ยังเชื่อว่าผีโพนตานั่นจะดลบันดาล ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางเกษตรกรรมด้วย ชาวไทยเขมรบุรีรัมย์ ได้มีความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษเพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ทำให้เป็นคนมีระเบียบวินัย มีศีลธรรม ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันสืบไป

การอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนโพนตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์พบว่าการทำประเพณีแห่เทียนโพนตา ถือได้ว่าผู้ที่ได้ทำเป็นผู้มีใจชอบในการทำบุญสุนทาน มีพื้นฐานนิสัยที่แสดงออกถึงความโอบอ้อมอารี รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิบัติตน ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ส่งผลต่อ สังคม และประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เราต้องเข้าร่วมตั้งแต่เกิดจนตาย รวมถึงแม้จะเสียชีวิตไปแล้ว ก็ยังมีการอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่สิ้นชีวิตไปแล้วโดยมีความเชื่อว่าบุญกุศลที่ทำให้เมื่อมีการสิ้นชีวิตไปแล้วจะส่งผลบุญให้ผู้เสียชีวิตนั้น ได้ไปสู่สุคติภพภูมิที่ดี เป็นการปฏิบัติบุคคลที่ควรบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นบุคคลที่มีพระคุณ ญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่หรือได้เสียชีวิตไปแล้ว และบุคคลที่เป็นลูกหลานหรือญาติพี่น้องจะต้องแสดงออกมาโดยการทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้เพื่อให้เขาได้รับผลบุญนั้น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ควรบูชาตามคติทางพระพุทธศาสนา อันเป็นของประณีตและละเอียดอ่อน การแสดงออกโดยการบูชาบุคคลต่าง ๆ ปรากฏอยู่ในประเพณีแห่เทียนโพนตา เช่น มีการใช้เครื่องบูชาเพราะเชื่อกันว่า รูป เทียนที่ใช้จุดบูชาพระรัตนตรัยนั้น คือ บูชาคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ก่อนที่จะกล่าวอ้อนวอนผีบรรพบุรุษสามารถเป็นสื่อติดต่อ ระหว่างมนุษย์กับผีบรรพบุรุษได้ในความกตัญญูทเวทที่ปรากฏในพิธีแห่เทียนโพนตา สอดคล้องกับสารณี ขาวดี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง

“ประเพณีแซนโฎนตาบูชาบรรพบุรุษ จังหวัดสุรินทร์: การประกอบสร้างและบทบาทของประเพณีประติษฐ์” ผลการศึกษาพบว่า งานบุญแซนโฎนตาดำเนินจากความเชื่อของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมรที่ว่า ในรอบหนึ่งปี เมื่อถึง วันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 เทวดาหรือพญายมจะอนุญาตให้วิญญาณบรรพบุรุษได้เดินทางมาเยี่ยมโลกมนุษย์ ครั้งหนึ่งเพื่อมารับส่วนบุญที่ลูกหลานทำไปให้ โดยมีพิธีเช่นไหว้ต้อนรับเข้าบ้านอย่างยิ่งใหญ่ งานบุญแซนโฎนตาในหมู่บ้านปรือเกียนใช้เวลาประกอบกิจกรรมต่างๆ รวม 17 วัน เริ่มตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ถึง ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ตลอดงานบุญไม่ได้มีเฉพาะพิธีเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ แต่ยังมีกิจกรรมและพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนา และญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิต พบกิจกรรมทั้งสิ้น 9 กิจกรรม ได้แก่ วันเตรียมงาน พิธีโชดตารเบ้นท์ตุง พิธีกันซ้อง พิธีฉลองซ้อง พิธีแซนโฎนตา พิธีจูนโฎนตา พิธีแห่-โชด-จะกันเจอโฎนตา พิธีโชดตารเบ้นท์ทม และพิธีจูนโฎนตาทลบสรุก ซึ่งทุกกิจกรรมนี้ชาวชุมชนเขมรหมู่บ้านปรือเกียนได้สืบทอดตามรูปแบบดั้งเดิม แต่มีบางส่วนที่ปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ประเพณีแซนโฎนตาบูชาบรรพบุรุษขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ที่เกิดขึ้นใหม่ มีลักษณะการผลิตซ้ำงานบุญประเพณีและนำเสนอใหม่ โดยมีแนวคิดเบื้องหลังการออกแบบประเพณี 3 ประการ ประการแรก การเป็นพื้นที่อนุรักษ์แบบปรับเปลี่ยนงานบุญดั้งเดิมของจังหวัด เห็นได้จากการตั้งชื่อเพื่อสื่อความใหม่ภายใต้วิธีคิดแบบเก่า โดยใช้คำว่า “ประเพณี” แทนคำว่า “บุญ” เพื่อทำให้มีฐานะเทียบเท่าเทศกาลทางวัฒนธรรมที่มีทั้งพิธีศักดิ์สิทธิ์ กิจกรรมความรู้ กิจกรรมบันเทิง และมีการสืบทอดพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์โดยเลือกเฉพาะ “หัวใจ” ของงานบุญที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ พุทธศาสนา และดวงวิญญาณ ได้แก่ “พิธีจูน แซน โชด จะ” มาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทที่เปลี่ยนไป ประการที่สอง การเป็นพื้นที่หลอมรวมชาวสุรินทร์ ภาครัฐเล็งเห็นว่าชาวเขมร ส่วย ลาว จีน ในจังหวัด ต่างมีพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่องานบุญของบรรพบุรุษของกลุ่ม และมีพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวางเป็น บรรพบุรุษร่วมและศูนย์รวมใจ จึงชูจุดร่วม 2 ข้อนี้ ดึงชาวสุรินทร์เข้ามาร่วมขับเคลื่อนประเพณี และช่วยสลาย “ความเป็นอื่น” ที่ว่า แซนโฎนตาเป็นพิธีเฉพาะกลุ่มเขมรให้หมดไป ประการที่สาม การเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นแนวคิดที่ทำให้เกิด การคัดเลือกอัตลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์จากคำขวัญประจำจังหวัดมานำเสนอผ่าน 4 กิจกรรมหลัก คือพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ขบวนแห่ รอบเมือง การละเล่นพื้นบ้านและงานมหรสพ และนิทรรศการมีชีวิต ด้านบทบาทของประเพณีที่มีต่อชาวสุรินทร์ในปัจจุบัน พบ 4 ประการ ได้แก่ บทบาทในการรวมกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสุรินทร์เป็นหนึ่งเดียว บทบาทในการให้ความบันเทิงแก่ผู้ร่วมงาน บทบาทในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประจำเดือนสิบ ของจังหวัดสุรินทร์ และ บทบาทในการเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ด้วยเหตุนี้ ประเพณีแซนโฎนตาบูชาบรรพบุรุษจึงเป็นประเพณีประติษฐ์ที่เกิดจากการคัดสรรวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มซึ่งภาครัฐและภาคประชาชนเห็นว่ามีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ มาสืบสานแบบสร้างสรรค์โดยออกแบบให้กลายเป็นประเพณีสาธารณะเพื่อรองรับความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดและรองรับบริบทของการท่องเที่ยวไปพร้อมกัน

สรุป

กำเนิดและพัฒนาการความเป็นมาประเพณีแซนโฌนตาม โดยมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นต้นกำเนิดของแนวความคิดของประเพณี โดยชาวเขมรเห็นแนวทางในการที่จะอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผีบรรพบุรุษปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ให้ได้รับผลบุญกุศลที่อุทิศไป ทำให้ทุกข์เวทนาจากบ่วงกรรมมีความบรรเทา ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแซนโฌนตาเห็นแนวทางในการที่จะอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผีบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ให้ได้รับผลบุญกุศลที่อุทิศไป ทำให้ทุกข์เวทนาจากบ่วงกรรมมีความบรรเทาเบาบางลง จึงให้มีการจัดพิธีแซนโฌนตาขึ้น แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สะท้อนให้เห็นความรัก ความเมตตา ความกรุณา ความผูกพัน ของสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ และชุมชน ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมแซนโฌนตา (สารทเดือนสิบ) ก็จะถูกสังคมลงโทษ กล่าวหาว่าเป็นคนอกตัญญู และเชื่อว่าคนที่อกตัญญูจะประสบแต่ความล้มเหลวในชีวิตหาความสุขความเจริญไม่ได้ การทำประเพณีแซนโฌนตา ถือได้ว่าผู้ที่ได้ทำเป็นผู้มีใจชอบในการทำบุญสุนทาน มีพื้นฐานนิสัยที่แสดงออกถึงความโอบอ้อมอารี รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิบัติตน ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ส่งผลต่อ สังคม และประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เราต้องเข้าร่วมตั้งแต่เกิดจนตาย รวมถึงแม้จะเสียชีวิตไปแล้ว ก็ยังมีการอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่สิ้นชีวิตไปแล้วโดยมีความเชื่อว่าบุญกุศลที่ทำให้เมื่อมีการสิ้นชีวิตไปแล้วจะส่งผลบุญให้ผู้เสียชีวิตนั้น ได้ไปสู่สุคติภพภูมิที่ดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะ

การอนุรักษ์ประเพณีแซนโฌนตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์นั้นควรมีนโยบายในการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนไทย และประชาชนทั่วไป ได้ศึกษาเรียนรู้เพื่อความเข้าใจ พระสงฆ์เป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมควรมีบทบาทในการให้การศึกษา และอบรมสั่งสอนที่ถูกต้องตามหลักศาสนา และควรมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวน ให้ร่วมกันบูชาบรรพบุรุษ เพื่อกระตุ้นเตือนให้มองเห็นความสำคัญมองเห็นโทษและประโยชน์ ของการนำหลักการบูชาบรรพบุรุษมาปฏิบัติร่วมกันความกตัญญูต่อกตเวทิต้องปลูกฝังแนวคิดให้มีความรู้ความเข้าใจให้คนทั้งหลายรู้จักคุณและตอบแทนคุณของบุคคลอื่น ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่สนับสนุนคนอกตัญญู ยกย่อง เชิดชูคนดีมีความกตัญญูต่อกตเวทิต ให้เป็นที่ปรากฏในสังคม เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีของคนในสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการอนุรักษ์ประเพณีแซนโฌนตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ผู้ที่มีความสนใจที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีแซนโฌนตาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ สามารถวิเคราะห์ในประเด็น ดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีอื่นๆ

- 2) ศึกษาความเชื่อเรื่องเปรตที่ปรากฏในประเพณีแซนโฌนตาของจังหวัดอื่นๆ
- 3) ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏประเพณีต่าง ๆ

References

- Burirum Provincial Cultural Office. (2010). *Complete report Khong Chi River Basin Ecological Cultural Development Project, Nong Teng Subdistrict, Krasang District, Buriram Province*. Burirum: Burirum Provincial Cultural Office.
- Burirum Provincial Cultural Office. *Complete report Khong Chi River Basin Ecological Cultural Development Project, Nong Teng Subdistrict, Krasang District, Buriram Province*.
- Chomdee, U. (2010). *Roi Ruang Muang Suring*. Surin: Sirithamoffset.
- Koawdee, S. (2016). Sandontatradition: Inheritance and Existence in the Traditional Area Context. *Humanity and Social Science Journal, Ubon Ratchthani University*, 7(2), 131-163.
- Phra Sompong Jantawangso. (2014). *Study the Beliefs of Jinn that Appear in the San Dontanta Tradition of Buri Ram Province*. Thesis Master of Art. Graduate school: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- PhraAthikarn Tongphas Kittipalo. (2017). *An Analysis of Values of Bhudhadhamma Appeared in the Tenth Month Custom of Buddhist in Phathairin Sub-District, Lamplaimat District, Buriram Province*. Thesis Master of Art. Graduate school: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Thongchan, S. (2006). *Alternative: A Study of the Leader of the Thai-Kui (Suay) Elephant Community in Tha Tum District, Surin Province*. Thesis Master of Art. Graduate school: Ramkamhang University.
- Soklim Thammarato. (2017). *A Study of Influences of Boonpajumbin Festival to Buddhists in Cambodia*. Thesis Master of Art. Graduate school: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

รูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์*

The Model of Naga Ordinate Traditional of Kui Community in Surin Province

พระอธิการสายแพร กตปุญโญ, พระมหามิตร ฐิตปุญโญ และพระโสภณพัฒน์บัณฑิต

Phraathikansaipray Katapuñño, Phramaha Mit Thitapuñño and

Phra Sophonphatthanabandit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

¹Corresponding Author: Email: sridapanya@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อศึกษารูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์ 3) เพื่อเสนอรูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 30 รูป/คน ตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักอุปนัย

ผลการวิจัย พบว่า อัตลักษณ์และประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์ มีคุณลักษณะเฉพาะตัว 4 ด้าน คือ 1) ความเป็นมาของอัตลักษณ์และประเพณีการบวชนาคช้าง 2) พัฒนาการของอัตลักษณ์และประเพณีการบวชนาคช้าง 3) การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และประเพณีของขบวนการแห่การบวชนาคช้าง 4) ความรู้สึกต่ออัตลักษณ์และประเพณีของชาวกวยในการบวชนาคช้าง รูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์ รูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในอดีตนั้นไม่ต่างจากปัจจุบันมากนัก ซึ่งในอดีตจะไม่มีการจัดโต๊ะจีน มีแต่การนำการเล่นมาร่วมในงานบวชนาคช้าง ส่วนรูปแบบในได้ปัจจุบันของประเพณีการบวชนาคช้างมีการจัดการรูปแบบขบวนแห่การบวชนาคช้างเชิงประยุกต์จึงทำให้มีรูปแบบเปลี่ยนไป

คำสำคัญ: รูปแบบ; ประเพณีการบวชนาคช้าง; ชุมชนชาวกวย

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the identity and traditions of the ordination of elephants in the kui community in Surin province 2) to study the pattern of the ordination of the Naga elephants of the Kui community in Surin Province 3) to propose the pattern of the ordination of the Naga elephants of the Kui community in Surin Province. This research is a qualitative conducted by in-depth interview. The main informants were 30 person in accordance with the qualitative research methodology. Present the research results by inductive descriptive method.

The results of research were found that the tradition of ordination on Naga of the Kui community in Surin Province. The ordinate tradition on Naga of the Kui. It has not been much different from the present. In the past, there was no Chinese table arrangement. Only bringing games to participate in the ordinate tradition on Naga. But the model in the present form of the ordinate tradition on Naga, The ordinate tradition there has changed ordination on Naga by ordinate Application. The tradition of ordination was on Naga of the Kui community in Surin Province. The Creative event model and integrating the ordinate tradition on Naga. It has been local knowledge. For Suitable that, for both the culture of the group and the neighboring culture, they created benefits with their culture. In others, it might be continuously promotion and support for the network of inheritance and development of local knowledge.

Keywords: Model; Ordination Tradition; Kui Community

บทนำ

ประเพณีการบวชมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบันพุทธศาสนิกชน ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสพระพุทธศาสนาได้มีความเชื่อว่า การออกบวชคือการแสวงหาความหลุดพ้นจากความทุกข์ซึ่งเป็นมรดกทางจิตวิญญาณของมนุษยชาติมาตั้งแต่โบราณกาล การออกบวชของฤๅษีชีไพรในสมัยก่อนพุทธกาลก็เป็นการแสวงหาความหลุดพ้นจากความทุกข์ เจ้าชายสิทธัตถะก็เช่นเดียวกัน ทรงครุ่นคิดที่จะหาทางออกจากความทุกข์เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตายอันมีเหตุมาจากความเกิด สุดท้ายพระองค์ทรงพบสมณะจึงมีความตระหนักแน่ในพระทัยว่าการออกบวชจักเป็นหนทางที่รอดพ้นจากวัฏฏทุกข์ได้จึงได้เสด็จออกบรรพชาโดยมี

มำกัณฐกะเป็นพาหนะและมีนายฉันทะเป็นผู้ตามเสด็จ ทรงมุ่งหน้าไปยังแม่น้ำอโนมาที่ ทรงตัดพระเกศาด้วยพระขรรค์ทรงเปลี่ยนเครื่องทรงด้วยการครองผ้ากาสาฬหพัศตร์ การออกบวชครั้งนี้เรียกว่าการเสด็จออกมหาวิเนชกรรม(Somdej Phra Mahawirawong (Pim Dhammatharo, 2005) ซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชา

การบวชคือขั้นตอนที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตหรือบัญญัติขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้ามาบวช เป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์กล่าวคือเป็นภิกษุหรือภิกษุณีในพระพุทธศาสนา โดยทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้เป็นประธานและองค์ประชุมสงฆ์ไว้อย่างเป็นกิจลักษณะ ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งจะใช้อภิสิทธิ์พิจารณาอย่างรวบรัดโดยลำพังไม่ได้ ประธานและองค์ประชุมดังกล่าวจะต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบและมีความเห็นร่วมกันเป็นเอกฉันท์ จึงจะอนุมัติให้บุคคลนั้น ๆ ผ่านขั้นตอนนี้ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้บุคคลที่มีศรัทธา มีความตั้งใจจริงและมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดไว้เข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์เป็นสำคัญ

การบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการหลุดพ้นจากโลกียทุกข์อย่างแท้จริง ปัจจุบันบุคคลเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุด้วยสาเหตุต่างกันบางคนไม่มีศรัทธาจะบวชแต่ถูกพ่อแม่บังคับให้บวชบ้าง เพราะเพื่อนชักชวนบ้าง บวชเพื่อเลี้ยงชีพบ้าง เมื่อเข้ามาบวชแล้วก็ไม่ได้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและฝึกหัดปฏิบัติ ประพฤติต่อพระธรรมวินัยการวางเป้าหมายไม่ถูกต้องแต่พยายามให้การบวชบรรลุเป้าหมายนั้น จึงเป็นสาเหตุแห่งวิกฤติศรัทธาของพระศาสนาท่ามกลางกระแสเรียกร้องสิทธิการบวชของกลุ่มคนรักร่วมเพศที่ต้องการเข้ามาบวชในพระศาสนา ซึ่งตามระเบียบพระธรรมวินัยแล้วคุณสมบัติของผู้ที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้นั้น จะต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบจากพระอุปัชฌาย์และพระคู่สวดซักถามคุณสมบัติอย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยเฉพาะตัวผู้บวชเองจะต้องไม่เป็นอกัปปบุคคลคือคนที่ไม่คู่ควรแก่การอุปสมบท ไม่เป็นคนถูกต้องห้ามเด็ดขาดเช่นเป็นคนมีเพศบกพร่อง (Thamphakdi, 1968) ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงวางกฎระเบียบสำหรับการคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมจะมาอุปสมบทเป็นพระภิกษุทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ผิดกับในสมัยปัจจุบันการบวชทำได้ง่ายมากร ทำให้มีแต่พระที่ขาดคุณสมบัติทั้งด้านกายภาพและจิตภาพ จึงมีปัญหามากมายดังที่พบเห็น

ความสำคัญของการบวชในประเทศไทย คนไทยถือว่าการบวชได้บุญกุศลมากผู้บวชได้ชื่อว่าเป็นญาติกับพระพุทธศาสนา และได้ศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นผู้มีความรู้ สังคมถือว่าสร้างกุศลให้แก่บิดามารดา เป็นผู้รู้จักตอบแทนคุณพ่อแม่ สมัยก่อนมีความเชื่อว่า ลูกผู้ชายที่ได้บวชเรียนจะสามารถช่วยให้มารดาเกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์และมีประเพณีปฏิบัติ คือ เมื่อนาคจะเข้าไปในโบสถ์ผู้เป็นมารดาจะเกาะหางนาคเข้าโบสถ์ด้วยโดยเชื่อว่าเป็นการเกาะหางนาคขึ้นสวรรค์อีกนัยหนึ่ง เชื่อว่าผู้บวชแล้วได้ศึกษาเล่าเรียนได้รับการปลูกฝังศีลธรรมอันดีงามแล้ว จึงเป็นผู้ได้รับการยอมรับนับถือจากสังคม (Dakbuaw, 1999) เป็นวัฒนธรรมที่ต้องการปลูกฝังให้เห็นความสำคัญในวิถีชีวิต นอกจากนี้ยังมีการตระหนักถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มการทำความเข้าใจในทุกวัฒนธรรม (Kyaing, 2019; Kamales, 2019)

ประเพณีการบวชสามารถยึดถือปฏิบัติว่าเป็นสิ่งที่ช่วยอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีเป็นการทดแทนบุญคุณบิดามารดาที่เป็นผู้ให้กำเนิดโดยตามระเบียบของชาวนั้นเมื่อมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์จะนิยมบวชที่ควรบวชก่อนการแต่งงานจะมีขึ้นได้รับบุญสมบัติของผู้บวชไว้ว่าจะต้องมีอายุครบตามที่กำหนด มีอาชีพสุจริตมีความประพฤติดีมีความรู้อย่างต้องอ่านออกเขียนได้ มีร่างกายที่สมประกอบทั้งร่างกาย และจิตใจ มีบิณฑบาตถูกต้องตามพระธรรมวินัย สามารถกล่าวคำขอบวชด้วยตนเองได้ถูกต้อง ข้อห้ามของผู้ที่ไม่สมควรบวชนั้น ได้แก่ ผู้ที่มีโรคติดต่อร้ายแรงมีอวัยวะพิการทำความผิดต้องหนีอาญาแผ่นดิน เป็นผู้ที่ถูกตัดสินจำคุก หรือผู้ที่หลบหนีราชการมาและมีอายุไม่ครบตามที่กำหนด เป็นบุคคลที่ถูกห้ามอุปสมบท (Papijitr, 2006)

ในการอุปสมบทชายที่จะบวชได้จะต้องบรรลุนิติภาวะ คืออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ โดยเรียกคนที่จะบวชว่า นาค (ซึ่งแปลว่า ผู้ประเสริฐ) ก่อนบวช 15 วันหรือ 1 เดือน บิดามารดาจะพาไปฝากไว้กับพระที่วัด พร้อมทั้งดอกไม้ธูปเทียนใส่ขันไปด้วย เมื่อพระท่านรับไว้ก็จะมีการตีสรงเพื่อชาวบ้านจะได้อนุโมทนา จากนั้นก็กำหนดให้ท่องบทชานาคพอใกล้เวลาบวชประมาณ 2- 7 วัน ผู้ที่ต้องการบวชจะนำดอกไม้ธูปเทียนใส่พานไปลาญาติมิตรหรือ ผู้ที่เคารพนับถือรักใคร่ เพื่อเป็นการบอกกล่าวถึงสิ่งตั้งใจจะทำโดยมีการแจกการ์ดบอกถึงวันเดือนปีเวลาและวัดที่ตนจะทำการอุปสมบทสมณบิณฑบาต ได้แก่ บาตร ผ้าสบง ผ้าจีวร ผ้าสังฆาฏิ ผ้าประคดเอว หม้อกรองน้ำ กล้องใส่ด้ายและเข็ม มีดโกน และเครื่องบริวารอื่นๆ (เทียนหอม มอนมั่ง ปิ่นโต ย่าม ร่ม รองเท้า สบู่ ขันแก้วน้ำ ฯลฯ) สิ่งที่ต้องท่องจำ ได้แก่ คำขอบรรพชา อุปสมบท คำกรวดน้ำวิธีทำพินทุ อธิษฐาน และวิกัปจีวร วิธีแสดงอาบัติ ยถาสัพพี วิธีพิจารณาปัจจัย และการสวดมนต์เช้า-เย็นสิ่งที่ควรตระเตรียม ได้แก่ การเข้าพบพระอุปัชฌาย์และคู่สวด การหัดกราบและสวดบทกรวดน้ำ ฝึกการรับประเคนของ ลองฝึกหัดทอดอาหารเย็น และหัดตื่นแต่เช้าการทำขวัณนาค จะเริ่มตั้งแต่วันสุกดิบ หรือก่อนวันบวช 1 วันจะพากันจัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้ ตกแต่งสถานที่ ตลอดจนอาหารสำหรับถวายพระและต้อนรับแขกที่มาในงานวันรุ่งขึ้น ถือว่าผู้มาร่วมงานเป็นผู้มาช่วยทำงาน โดยเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้เพื่อใช้ในพิธี (Committee for Document Processing and Archives, 2009)

ประเพณีบวชนาคข้างถือว่าเป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อของสองวัฒนธรรม คือ ความเชื่อเกี่ยวกับผีปะกำผีบรรพบุรุษของชาวกวยที่อันเชิญให้สิ่งสถิตอยู่ที่ศาลประจำซึ่งจะเป็นเชือกปะกำที่เป็นอุปกรณ์สำคัญอันดับแรกของชาวกวยในการคล้องช้างป่าเชือกปะกำมีลักษณะเป็นบ่วงบาศทำจากหนังควายแห้งควั่นเป็นเกลียวถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ชาวกวยเคารพนับถือและเชื่อว่าเป็นที่สิงของดวงวิญญาณปู่ ย่าตาดยายครูอาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ชาวกวยเคารพบูชา ชาวกวยมีความเชื่อว่าผีปะกำจะบันดาลโชคดีและโชคร้ายในการคล้องช้างในสมัยโบราณปัจจุบันไม่ว่าชาวกวยจะจัดงานประเพณีบวชนาค หรือทำกิจกรรมพิธีใดๆจะมีการเซ่นผีปะกำเสมอเพื่อเสริมมงคลแก่ตนจะเห็นได้ว่า เดิมชาวกวยนับถือผีมาก่อน ปัจจุบันมานับถือพุทธศาสนาที่เอาพิธีนับถือผีมาผสมกับพุทธศาสนา ซึ่งความเชื่อทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการบวชเป็นพระภิกษุของชาวไทยที่อายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ถือว่าเป็นการทดแทนพระคุณบิดามารดา เมื่อบุตรบวชให้บิดามารดาจะถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จะได้ขึ้นสวรรค์ บิดา

มารดาที่จะได้บุญด้วย การบวชในทางพระพุทธศาสนาจะมีการกำหนดพิธีไว้สองขั้นตอน คือ การบวชนาคก่อน 1 วัน แล้วจึงบวชเป็นพระภิกษุ (Srisawat, 1990)

ชาวกวย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ก่อตั้งจังหวัดสุรินทร์ภายใต้การนำของเชียงปุม(พระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์ จางวาง) ได้อพยพชาวกวยเข้ามาในจังหวัดสุรินทร์จึงมีการแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์ขึ้นระหว่างชาวกวยกับชาวเขมร ทำให้มีเชื้อสายเขมรปะปนอยู่ด้วยในปัจจุบันนี้ชาวกวยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดสุรินทร์ เช่น อำเภอ สำโรงทาบ อำเภอจอมพระ อำเภอศีขรภูมิ อำเภอเขวาสินรินทร์ และอำเภอท่าตูม มีจำนวนลดลงไปมากเนื่องจาก การผสมผสานวัฒนธรรมของชาวกวยกับชาวเขมร รวมไปถึงชาวไทยเชื้อสายลาวด้วย เมื่อชาวไทยเขมรมีจำนวน มากกว่าทำให้เกิดการกลืนวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตต่าง ๆ ของชาวกวย ได้เปลี่ยนแปลงไป ตามประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยภาคกลางและชาวเขมรมากขึ้น แต่ยังมีชาวกวยบางส่วนที่ยังคงรักษา วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนไว้ (Punnotok, 1984) ไทย-กวย หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่าส่วยหรือกวยนั้นนับเป็น ประชากรที่มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมของหัวเมืองอีสานตอนล่างมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ จนอาจกล่าวได้ ว่าชาวไทย-กวยเป็นกลุ่มชนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง

จากพัฒนาการทางสังคมดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ชาวกวยมีความเชื่อที่สัมพันธ์กับทางพระพุทธศาสนาตาม ความเชื่อทางพุทธประวัติ ดังในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าตอนเป็นเจ้าชายสิทธิตถะพระองค์ทรงม้ากัณฐกะมีนาย ฉันทะตามเสด็จไปสู่แม่น้ำอโนมาที่พระองค์ทรงทำการปลงผมและทรงผนวช ณ ริมแม่น้ำอโนมาที่ ความเชื่อ และแรงศรัทธาข้อนี้เป็นเหตุผลให้บุตรหลานชาวสุรินทร์ได้มีการอุปสมบทบวชหลังช้าง ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นการ ทำบุญที่ยิ่งใหญ่นอกจากนี้สาเหตุที่มีการนำช้างเข้ามาเกี่ยวข้องในการบวช ซึ่งเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนผูกพันกับ ช้างของชาวไทยกวยแล้วยังเป็นคตินิยมสอดคล้องกับมหาชาติชาดก (กัณฑ์พระเวสสันดร) ที่กล่าวถึงว่าภาย หลังจากพระเวสสันดรเสด็จออกทรงผนวช ณ ป่าหิมพานต์แล้วชาวเมืองสีพีต่างเข้าใจและอภัยให้ (ตอนแรก ชาวเมืองสีพีไม่พอใจที่พระองค์พระราชทานช้างปัจจัยนาเคนทร์ซึ่งเป็นช้างสำคัญแก่พราหมณ์เมืองกลิงคราษฎร์ไป) (Pringprau, 2004) พระเจ้ากรุงสุโขทัยได้จัดขบวนช้างขบวนม้าที่ตกแต่งอย่างสมพระเกียรติไปรับพระเวสสันดรเข้า เมืองอย่างยิ่งใหญ่ จากเหตุผลเหล่านี้จึงทำให้ชาวสุรินทร์ที่มีช้างเลี้ยงจำนวนมากมีความผูกพันใกล้ชิดตั้งเป็นเสมือน หนึ่งสมาชิกในครอบครัว จึงทำให้มีการนำช้างมาประกอบพิธีแห่นาคบวชหลังช้าง

จากการศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา รูปแบบ ประเพณีการบวชนาคช้างที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนชาวกวย ในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีประเด็นที่จะศึกษา ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษารูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์

3. เพื่อเสนอรูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเอกสารในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเอกสารประกอบการศึกษา ดังนี้ เอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 อรรถกถาฎีกา

เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นหนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการอื่น ๆ หนังสือเกี่ยวกับประเพณีบวชนาคช้างและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สามารถให้ข้อมูลได้ มีดังนี้

พระสงฆ์	จำนวน	5	รูป
ผู้นำชุมชน	จำนวน	5	คน
กลุ่มที่เคยบวช/นาคที่เคยถูกแห่บนหลังช้าง	จำนวน	5	คน
ปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน	5	คน
ประชาชนอำเภอท่าตูม/อำเภอเขวาสินรินทร์	จำนวน	10	คน
ผู้ร่วมกิจกรรมประเพณีแห่บนาคบนหลังช้าง			
รวมทั้งสิ้น	จำนวน	30	รูป/คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาอัตลักษณ์และประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์ ศึกษารูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์ และเสนอรูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์

ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ พื้นที่ชุมชนในอำเภอท่าตูม และอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ผลการวิจัย

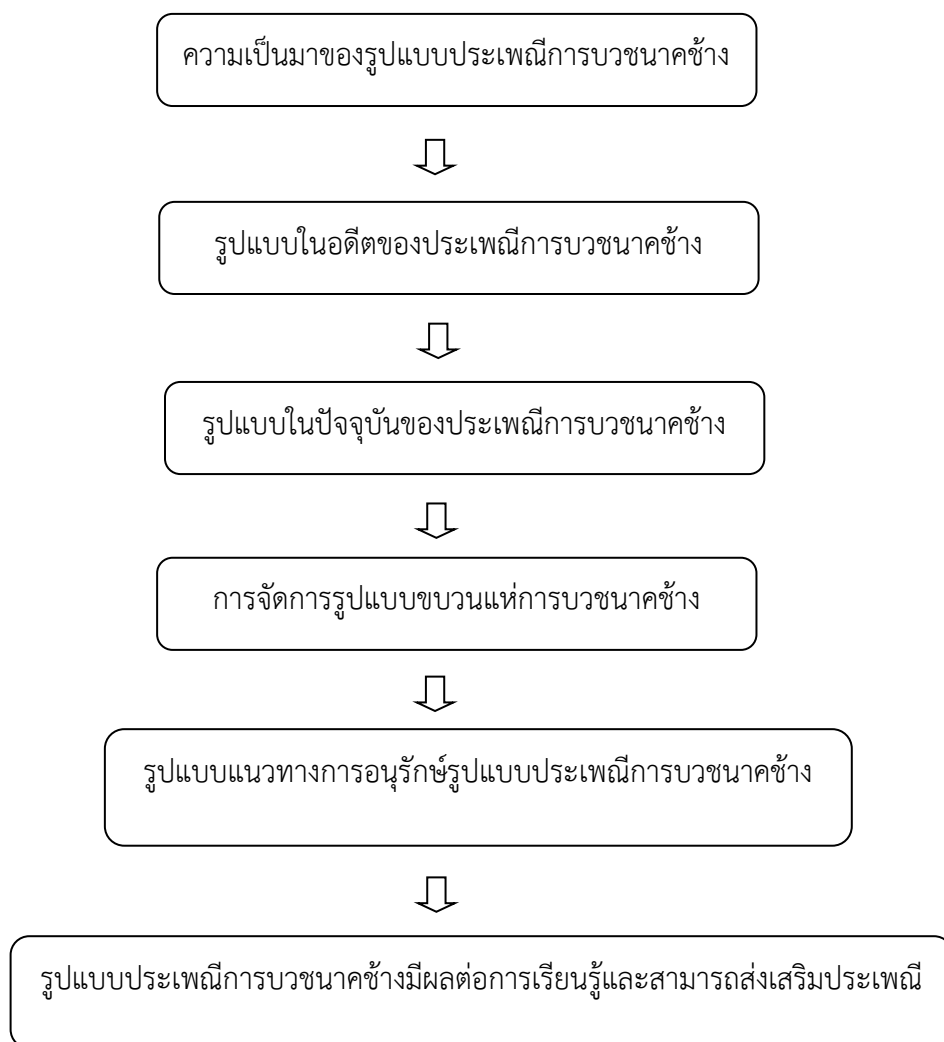
ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์” สรุปได้ว่า

1. อัตลักษณ์และประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า มีคุณลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ลักษณะเฉพาะของชุมชนชาวกวย และมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์แตกต่าง

จากสังคมอื่นเป็นพฤติกรรมบุคคลแสดงออกมาเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ทางสังคม มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการกระทำทางสังคมระหว่างกันของชาวกวย มี 4 ด้าน คือ 1) ความเป็นมาของอัตลักษณ์และประเพณีการบวชนาคข้าง 2) พัฒนาการของอัตลักษณ์และประเพณีการบวชนาคข้าง 3) การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และประเพณีของขบวนการแห่งการบวชนาคข้าง 4) ความรู้สึกต่ออัตลักษณ์และประเพณีของชาวกวยในการบวชนาคข้าง ประเพณีบวชนาคข้างถือว่าเป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อของสองวัฒนธรรม คือ ความเชื่อเกี่ยวกับผีปะกำผีบรรพบุรุษของชาวกวยที่อันเชิญให้สิ่งสถิตอยู่ที่ศาลประจำซึ่งจะเป็นเชือกปะกำที่เป็นอุปกรณ์สำคัญอันดับแรกของชาวกวยในการคล้องช้างป่าเชือกปะกำมีลักษณะเป็นบ่วงบาศทำจากหนังควายแห้งควั่นเป็นเกลียวถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ชาวกวยเคารพนับถือและเชื่อว่าเป็นที่สิงของดวงวิญญาณปู่ ย่า ตายาย ครูอาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ชาวกวยเคารพบูชา ชาวกวยมีความเชื่อว่าผีปะกำจะบันดาลโชคดีและโชคร้ายในการคล้องช้างในสมัยโบราณปัจจุบันไม่ว่าชาวกวยจะจัดงานประเพณีบวชนาค หรือทำกิจกรรมพิธีใดๆจะมีการเซ่นผีปะกำเสมอเพื่อสิริมงคลแก่ตนจะเห็นได้ว่า เดิมชาวกวยนับถือผีมาก่อน ปัจจุบันมานับถือพุทธศาสนาที่เอาพิธีนับถือผีมาผสมกับพุทธศาสนา ซึ่งความเชื่อทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการบวชเป็นพระภิกษุของชาวไทยที่อายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ถือว่าเป็นการทดแทนพระคุณบิดามารดา

2. รูปแบบประเพณีการบวชนาคข้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์พบว่า ความแตกต่างของรูปแบบในอดีตของประเพณีการบวชนาคข้างของชุมชนชาวกวยนั้นไม่ต่างจากปัจจุบันนี้นัก ซึ่งในอดีตจะไม่มีการจัดโต๊ะจีน การนำการเล่นมาร่วมในงานบวชนาคข้าง ไม่ว่าจะเป็นกันตรึม หมอลำ วงดนตรี เจริญ กลองยาว วงชาได้ ส่วนเครื่องแต่งตัวนั้นในอดีตเพียงเตรียมอัฐบริวารให้พร้อม บิดา มารดาและพระอุปชฌาย์อนุญาตก็สามารถบวชได้ ด้านอาหารบางครั้งครัวเพียงเตรียมข้าว 1 หม้อ แกง 1 หม้อ ไปที่วัดเพื่อทำการบวชนาคก็ถือว่าใช้ได้แล้ว รูปแบบประเพณีการบวชนาคข้าง พบว่า มี 7 ด้าน คือ 1) ความเป็นมาของรูปแบบประเพณีการบวชนาคข้าง 2) รูปแบบในอดีตของประเพณีการบวชนาคข้าง 3) รูปแบบในปัจจุบันของประเพณีการบวชนาคข้าง 4) การจัดการรูปแบบขบวนแห่งการบวชนาคข้าง 5) การจัดการขบวนแห่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและสังคม 6) รูปแบบแนวทางการอนุรักษ์รูปแบบประเพณีการบวชนาคข้าง 7) รูปแบบประเพณีการบวชนาคข้างมีผลต่อการเรียนรู้และสามารถส่งเสริมประเพณี

รูปแบบประเพณีการบวชนาคข้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์ รูปแบบประเพณีการบวชนาคข้างของชุมชนชาวกวยในอดีตนั้นไม่ต่างจากปัจจุบันนี้นัก ซึ่งในอดีตจะไม่มีการจัดโต๊ะจีน มีแต่การนำการเล่นมาร่วมในงานบวชนาคข้าง ส่วนรูปแบบในได้ปัจจุบันของประเพณีการบวชนาคข้างมีการจัดการรูปแบบขบวนแห่งการบวชนาคข้างเชิงประยุกต์จึงทำให้มีรูปแบบเปลี่ยนไป

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์

การนำเสนอรูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวกวยในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า มี 5 ด้าน คือ 1) ด้านความเชื่อ ชาวกวยมีความเชื่อใน (1) พระไตรปิฎกที่พระพุทธองค์ทรงเปรียบภิกษุในพระพุทธศาสนาเหมือนช้างทรงของพระราชาในยามเข้าสู่ศึกสงคราม หนังสือเล่าเรื่องช้างในคติความเชื่อโบราณ (2) ความเชื่อเกี่ยวกับการคล้องช้าง เช่น การอัญเชิญบรรพบุรุษสิ่งเข้าสู่ในเชือกปะกำ 2) ด้านศาสนา ประเพณีการบวชนาคช้างของชาวกวยบวชเพื่อ (1) ศึกษาพระปริยัติธรรม (2) ศึกษาวิธีการปฏิบัติธรรมและ (3) ตามประเพณี 3) ด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดรายได้หลายด้าน เช่น การให้บริการขี่ช้างท่องเที่ยวรอบตัวเมืองสุรินทร์รายได้จากให้

เข้าข้างไปในกิจกรรมข้างต่าง ๆ เป็นต้น 4) **ด้านวิถีชีวิต** ชาวทวายในจังหวัดสุรินทร์มีความผูกพันกับช้างโดยมีสิ่งยึดถือปฏิบัติในการเลี้ยงช้างคือ ครอบประกำ ซึ่งจะต้องมีเชือกมัดไว้บอกกล่าวแก่ครอบประกำทุกครั้งที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับช้างชาวทวายมีความเชื่อว่า ถ้าไม่ทำจะเกิดสิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นกับคนในครอบครัว 5) **ด้านค่านิยม** ชาวทวายในจังหวัดสุรินทร์ มีค่านิยมในเรื่องการเลี้ยงช้างบ้านถ้าบ้านใดตระกูลใดมีช้างมากถือว่าตระกูลนั้นร่ำรวยมากด้วยบารมี

แผนภูมิที่ 2 การนำเสนอรูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวทวายในจังหวัดสุรินทร์

องค์ความรู้จากการวิจัย

อัตลักษณ์และประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวทวายในจังหวัดสุรินทร์ มีคุณลักษณะเฉพาะตัว 4 ด้าน คือ 1) ความเป็นมาของอัตลักษณ์และประเพณีการบวชนาคช้าง 2) พัฒนาการของอัตลักษณ์และประเพณีการบวชนาคช้าง 3) การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และประเพณีของขบวนการแห่การบวชนาคช้าง 4) ความรู้สึกต่ออัตลักษณ์และประเพณีของชาวทวายในการบวชนาคช้าง รูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวทวายในจังหวัดสุรินทร์ในอดีตนั้นไม่ต่างจากปัจจุบันนี้นัก ซึ่งในอดีตจะไม่มีการจัดโต๊ะจีน มีแต่การนำการเล่นมาร่วมในงานบวชนาคช้าง ส่วนรูปแบบในได้ปัจจุบันของประเพณีการบวชนาคช้างมีการจัดการรูปแบบขบวนแห่การบวชนาคช้างเชิงประยุกต์จึงทำให้มีรูปแบบเปลี่ยนไป จากผลการวิเคราะห์ว่ารูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวทวายในจังหวัดสุรินทร์ มีการจัดรูปแบบในงานอย่างสร้างสรรค์และบูรณาการประเพณีการบวชนาค

ข้างภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดความเหมาะสมกับยุคสมัยสามารถประโยชน์ให้ทั้งทางวัฒนธรรมของกลุ่มและวัฒนธรรมข้างเคียงด้วยโดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมกิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) ชาวควยมีภูมิปัญญาในการคล้องช้าง ซึ่งเป็นความสามารถเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวควย และเป็นวิถีชีวิตตกอยู่ในสายเลือด ซึ่งหน่วยงานรัฐควรมีหน่วยงานอนุรักษ์ภูมิปัญญาในการคล้องช้างไว้สืบทอดเป็นมรดกของชาติไว้ ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์การบริหารส่วนตำบล ควรให้การสนับสนุนกิจกรรมที่หมอช้างและคชบาล ดำเนินการอยู่ในโครงการต่างๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน ด้วยการประสานงานระหว่างหมู่บ้านและองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ เช่น โครงการบวชนาคช้างประจำปีโครงการนำเที่ยวสุรินทร์ด้วยช้างโครงการหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล (สินค้าที่เกี่ยวกับช้าง เช่น กำไลข้อมือ, ช้างแกะสลัก) และโครงการคืนช้างสู่บ้านเกิด

2) ชุมชนในท้องถิ่นอื่น ควรนำแนวทางการอนุรักษ์รูปแบบประเพณีการบวชนาคช้างของชุมชนชาวควยในจังหวัดสุรินทร์ในงานวิจัยนี้ไปปรับใช้ หน่วยงานรัฐ ควรส่งเสริมโครงการพัฒนาชุมชน โครงการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ของแต่ละชุมชนเพื่อคงเอกลักษณ์ไว้ ส่งเสริมด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมเก่าของเมืองพัฒนาการคมนาคม การสัญจรในพื้นที่ที่มีการใช้งานได้ทั้งทางรถทางเท้า ทางจักรยานและพัฒนาพื้นที่ชุมชนเพื่อเป็นแหล่งศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่เกี่ยวกับช้างในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2) ศึกษาวิเคราะห์การแก้ปัญหาช้างเร่ร่อนแบบบูรณาการในยุคโลกาภิวัตน์ของหมอช้างคชบาลทั้งภาครัฐและเอกชน

References

- Chaiyapa, S. (2001). *The Role of Buddhist Preceptors and the Quality of Newly Ordained Monks: The Comparative Study of Buddhist Preceptors Role in Theravada and Mahayana Buddhism in Bangkok*. Thesis Master of Art. Mahidol University. Bangkok, Thailand.

- Committee for Document Processing and Archives. (2009). *Cultural Historical Development Identity and Wisdom of Surin Province*. Bangkok: Ministry of Interior Ministry of Education,
- Dakbuaw, P. (1999). *Buddhism and Thai Peoples*. Bangkok: Silapa Bankanakan.
- Kamales, N. (2019) Leaders with Managing Cultural Diversity and Communication. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 3(1), 73-84.
- Kyaing, W. (2019). The Buddhist Cultural Remains of Sri Ksetra. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 3(2), 49-64.
- Papijitr, B. (2006). *Thai Culture Tradition and Belief*. Bangkok: O.s Printing House.
- Pringprau, S. (2004). Tourism development and social change Economic and cultural community: Integrated Elephant Show Management in Ban Ta Klang, Krapho Sub-district, Tha Tum District, Surin Province. Thesis Master of Art (Department of Geography). Chiang Mai University. Chiang Mai, Thailand.
- Punnotok, T. (1984). *History of the lower northeastern districts Considering culture and community, Southern Isan Treasure*. Buriram: Cultural Center Teacher College.
- S. Thamphakdi. (1968). *Thai tradition edition of the Great King*. Bangkok: S. Thamphakdi Printing.
- Somdej Phra Mahawirawong (Pim Dhammatharo). (2005). *Universal Religion*. (2nd ed.). Bangkok: Mahamakut Buddhist University.
- Srisawat, S. (1990). *History and Culture of Elephant Raising of Thai-Kui People (Tribute) in Surin Province*. Surin: School of Management Science United Northeastern College.

ผลของการเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหาที่มีต่อความเครียดและผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี*

Effect of Mindfulness and Solving Problem Process
to Stress and Learning Achievement of Students in Secondary School:
Mueang District, Kanchanaburi Province

¹พระสุภกิจ สุปญโญ, สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, และ เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ

¹Phra Supakit Supakitto, Sompoch Iamsupasit and Maytawee Udomtamanupab

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹Corresponding Author. Email: vi10.aquare333@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาผลของการเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหาที่มีต่อความเครียดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตอำเภอเมืองกาญจนบุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบผลของการเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหาที่มีต่อความเครียดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมืองกาญจนบุรี รูปแบบการวิจัยเป็นแบบกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กำหนดตัวอย่างโดยใช้โปรแกรม G*Power ใช้การ Matching ในเรื่องคะแนนการทดสอบวิชาคณิตศาสตร์ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มที่ฝึกเจริญสติ กลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหา กลุ่มควบคุม ทำการวัดผลทั้งก่อนทดลองและหลังทดลอง ใช้ข้อสอบวิชาคณิตศาสตร์ และแบบประเมินความเครียด DASS พิสูจน์สมมติฐานด้วย f- test

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหามีความเครียดลดลงและมี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นหลังจากการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มที่ฝึกการเจริญสติจะมีความเครียดลดลงและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นหลังจากการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหา กลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มที่ฝึกเจริญสติกับกระบวนการแก้ปัญหา มี

*Received January 21, 2020; Revised February 24, 2020; Accepted March 21, 2020

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การเจริญสติ; การแก้ปัญหา; ความเครียด; ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

The purposes of this research aimed 1) to study mindfulness and problem solving processes on stress and academic achievement. 2) to study the effects of mindfulness and problem solving processes on stress and academic achievement of high school students in Maueng District, Kanchanaburi. 3) to compare the effects of mindfulness and problem solving processes on stress and academic of high school. The students in Maueng District, Kanchanaburi. The research design was quasi experimental. The samples were high school students. Specify an example using the G power program. Use matching in the test scores for mathmatic, devided into 3 groups. A group that practice mindfulness, group that practice mindfulness and problem solving processes. The control group performed both before and after the experiment. Using mathematics tests and the DASS stress assessment model, test the hypothesis using F test.

The results of the research were found that the group that practiced mindfulness and problem solving process had less and increased learning achievement after having significance at the level of .05. The group who practiced mindfulness had less stress and increased achievement after practicing at the .01 level of significance. Learning achievement between group that practice mindfulness and problem solving processes. The group that practiced mindfulness and control were significance different at the .05 level. The group that practice mindfulness and problem solving process had high educational achievement than the group in the mindfulness and the control group with statistical significance at the level of .05.

Keywords: Mindfulness; Problem Solving; Stress; Learning Achievement

บทนำ

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจเป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อทั้งทางร่างกายและจิตใจได้ และต้องพยายามปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น เพราะวัยรุ่นเป็นวัยเปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กกำลังจะก้าวสู่วัยผู้ใหญ่ มักจะเผชิญกับสถานการณ์ที่ท้าทายความสามารถ จึงจะเกิด

ความเครียดได้ง่าย เนื่องจากต้องสถานะจากเด็กมัธยมไปสู่การเป็นนักศึกษา ต้องไปใช้ชีวิตในรั้วมหาวิทยาลัย ต้องดูแลตัวเอง และต้องมีทักษะในด้านวิชาการ การทำงาน และการเรียนรู้ที่ดี ทั้งนี้ต้องรับรู้สามารถของตนเองและมีวินัยในตนเองรู้จักวางแผนการเรียน มีรับผิดชอบ และมีการควบคุมตนเองที่เหมาะสม (Blonna, 2007) หากไม่เช่นนั้นแล้ว อาจทำให้วัยรุ่นนั้นเกิดอาการเครียดและนำไปสู่ปัญหาทางด้านพฤติกรรมหรือสภาวะอารมณ์อื่น ๆ อีกภาวะความเครียดในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ก็มีความหลากหลาย ตั้งแต่เรื่องส่วนตัว ความสัมพันธ์ แต่ปัญหาการเรียนนับว่าเป็นเรื่องหลักเพราะสังคมไทยเน้นผลการเรียนเป็นเรื่องสำคัญในชีวิตของเยาวชน สังคมไทยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือยกระดับ สถานะและยึดเป็นความมั่นคงในชีวิต ลูกต้องเรียนสูงจะได้ประกอบอาชีพหาเงินได้เยอะ ๆ พ่อแม่ผู้ปกครองเลยมีความคาดหวังสูงให้ลูกเรียนดี อยู่บ้านก็อยากให้เห็นลูกขยันอ่านหนังสือ ทำการบ้านเยอะ ๆ เด็กที่เรียนไม่เก่งก็ทุกข์ แต่เด็กเรียนเก่งก็ทุกข์ เพราะถูกคาดหวังให้ต้องรักษาระดับความเก่ง ประกอบกับระบบการศึกษาที่เน้นระบบประเมินคะแนนวัดผลสัมฤทธิ์ ก็ยังเป็นเครื่องเร่งให้เกิดความกลัวล้มเหลว ชีวิตที่ล้มไม่ได้ จึงก่อให้เกิดความเครียดมากขึ้น เช่น การแข่งขันด้านการเรียน การเลือกอาชีพในการทำงาน เป็นต้น ทำให้วัยรุ่นอาจเกิดความเครียดจนเกินกว่าระดับที่เหมาะสมได้ ส่งผลและก่อให้เกิดปัญหาทั้งต่อตนเองและสังคมรอบข้าง มีผลกระทบทั้งระยะสั้นและระยะยาว จึงควรที่จะได้รับการแก้ไขปัญหามาให้ตรงจุด (Yu-iam, Srisawat, Suknaisith & Koolnaphadol, 2017)

คำสอนทางพุทธศาสนารวมถึงการพัฒนาศติเป็นหนึ่งในการลดความเครียด (Goldstein & Kornfield, 1987) จากมุมมองทางจิตวิทยาตะวันตกเมื่อบุคคลฝึกฝนสติในแบบของตัวเองในระหว่างการทำสมาธิอย่างเป็นทางการและระหว่างการทำสมาธิในชีวิตประจำวันเมื่อเกิดการตื่นรู้คือการมีสติเกิดขึ้น (Kabat-Zinn, 1999) ในทางทฤษฎี การตื่นรู้ครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการในระหว่างที่เราตระหนักถึงการเชื่อมต่อระหว่างทุกมิติของประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจอารมณ์ร่างกายพฤติกรรมสังคม และจิตวิญญาณ (Kyaing, 2019) ดังนั้นการฝึกอบรมด้านสติอย่างเป็นระบบจะสร้างรูปแบบที่คาดการณ์ได้ของการเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กันในการลดความเครียด หากปล่อยความเครียดสะสม จะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตการทำงานและชีวิตประจำวัน (Tan, 2019)

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า สำหรับเด็กนักเรียนที่มีการเจริญสติอย่างจดจ่อ นั้น จะส่งผลให้เด็กอยู่กับปัจจุบัน ลดอาการเครียดได้ แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหอันเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเครียดได้ หากมีสาเหตุเดิมมากระทบก็ยังคงทำให้นักเรียนสามารถกลับมาเครียดได้ ประการสำคัญจึงต้องมีการเจริญสติและมีกระบวนการแก้ปัญหาที่เป็นระบบจึงจะสามารถลดความเครียดและขจัดปัญหอันเป็นสาเหตุให้เกิดความเครียดลงได้ การสอนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 นั้น เป็นการสอนการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่การลองผิดลองถูกและเป็นขั้นตอนการแก้ปัญหาที่คล้ายคลึงกับวิธีทางวิทยาศาสตร์ด้วย ในขณะที่การเจริญสตินั้นยังสามารถเสริมสร้างให้มีความตั้งมั่นของจิตเป็นหนึ่งเดียวกับกายหรือมีความเป็นองค์รวมส่งผลให้บุคคลมีสติในการควบคุมตนเองเกิดปัญญา (Sangkhaphat, 2010) มีกระบวนการเรียนรู้ที่ดีในการเรียนและการ

แก้ปัญหา มีความสามารถเพิ่มขึ้นทั้งในด้านทักษะการฟัง การคิด การพูด การเขียน การอ่าน สมาธิทำให้นักเรียนมีจิตใจแน่วแน่ แรงจูงใจสูง เพิ่มความมานะพยายาม ยึดมั่นในการเล่าเรียนจนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น การฝึกสมาธิแบบอานาปานสติจึงมีส่วนช่วยให้นักเรียนผ่านเกณฑ์และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีและเพิ่มขึ้นด้วย (Phramaha Narit Wongmuangkaen, 2014) มีความความฉลาดทางอารมณ์ ด้านดี ด้านเก่ง และด้านสุขสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข (Teyun, 2019)

ดังนั้นการเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหาจึงเป็นสิ่งสำคัญและเป็นการป้องกันความเครียด มีผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น ผู้วิจัยจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาผลของการเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหาที่มีต่อความเครียดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในกระบวนการพัฒนาด้านสุขภาพจิตของนักเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลของการเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหาที่มีต่อความเครียดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบผลของการเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหาที่มีต่อความเครียดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบวิธีการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) ที่มีกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลอง โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับการเจริญอานาปานสติจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเครียดและกระบวนการแก้ปัญหา แนวคิดทฤษฎี ทางจิตวิทยา งานวิจัย บทความ วารสารต่าง

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแบบฝึกอบรม

2.1 การสร้างแบบฝึกอบรม

ผู้วิจัยได้สร้างแบบฝึกอบรมการเจริญสติโดยใช้แนวทางการเจริญสติแบบอานาปานสติ จากพระไตรปิฎก (Thai Tipitakas 10/273/257) โดยกำหนดที่ลมหายใจเข้า-ออก และใช้หลักการการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 และนำแบบฝึกอบรมการเจริญสติ ไปตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านพระพุทธศาสนา ด้านจิตวิทยา ด้านวิปัสสนา ด้านกิจกรรม จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสม ของแบบฝึกแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข โดยหาจากดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congrence Indexs : IOC) ซึ่งพบว่ามีค่าสอดคล้องกับเนื้อหาที่ .80

2.2 การพัฒนาแบบวัดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแบบประเมินความเครียด DASS เป็นแบบประเมินวัดภาวะสุขภาพจิต Depression Anxiety Stress Scales (DASS-21) คือชุดของแบบวัดด้วยตัวเองที่ออกแบบโดย Psychological Foundation of Australia สร้างโดย Lovibond 1995 (และคณะ) เพื่อวัดสภาวะทางอารมณ์เชิงลบ ภาวะเครียด จำนวน 7 ข้อ และนำไปตรวจสอบหาคุณภาพเครื่องมือ พบว่าค่า (Corrected Item Total Correlation: CITC) ของแบบวัด Stress ทั้ง 7 ข้อ มีค่าทางสถิติระหว่าง .42 ถึง .69 และค่า Cronbach' Alpha มีค่าเท่ากับ .828

ผู้วิจัยได้ศึกษาแบบเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และได้สร้างแบบทดสอบทางคณิตศาสตร์(เลขยกกำลัง) ขึ้นเป็นข้อสอบแบบปรนัย จำนวน 50 ข้อ จากนั้นนำแบบวัดไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทดลองในโรงเรียน จำนวน 35 คน เพื่อทดสอบหาความเที่ยง สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach alpha coefficient) ไปตรวจสอบหาคุณภาพเครื่องมือกับนักเรียนจำนวน 35 คน ใช้วิธีของ คูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson Method) ใช้สูตรของ KR.21 ได้ค่าทางสถิติเท่ากับ .796

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยได้นำแบบฝึกการเจริญอานาปานสติและกระบวนการแก้ปัญหาที่ผ่านการปรับปรุงจากผู้เชี่ยวชาญ ไปทดลองกับกลุ่มทดลองใช้ระยะการวิจัย 8 สัปดาห์

โดยแยกกลุ่มกันฝึกคนละห้อง มีระยะห่างระหว่างห้องพอสมควร แต่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน ในขณะที่กลุ่มฝึกเจริญสติเพียงอย่างเดียว นั้นจะมีวิธีบอกอธิบายถึงขั้นตอนในการกำหนดลมหายใจให้นักเรียนเข้าใจว่าสำคัญในการเจริญสติ เหตุที่ต้องเจริญสติและสิ่งที่จะได้รับการเจริญสติคืออะไร ผ่านใบความรู้และการอธิบายทุก ๆ ครั้ง ตลอดจนมีการ ถามตอบสอบอารมณ์แบบกลุ่มและแบบเดี่ยว และให้นักเรียนออกมาหน้าชั้นนำเสนอสิ่งที่ได้จากการปฏิบัติ

ในส่วนของกลุ่มที่เจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหานั้นก็จะมีวิธีสอนเจริญสติเหมือนกันกับกลุ่มที่เจริญสติเพียงอย่างเดียว แต่เพิ่มกระบวนการคิดและกระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 อย่างเป็นระบบผ่านใบความรู้และใบงานที่ได้รับให้ช่วยกันลองแก้ไขปัญหา พร้อมทั้งให้มีส่วนร่วมในการอภิปรายหน้าชั้นเรียน

ในขณะที่กลุ่มควบคุมนั้นให้นักเรียน ๆ ตามปกติ

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล

ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบก่อนและหลังการทดลองด้วยแบบวัดความเครียดและแบบทดสอบวิชาคณิตศาสตร์ เพื่อประเมินผลเปรียบเทียบระดับคะแนนความเครียดและคณิตศาสตร์ก่อนและหลังการทดลอง ในแต่ละกลุ่มตัวอย่างและประเมินผลเปรียบเทียบค่าคะแนนความต่างก่อนและหลังการทดลอง ของความเครียดและคณิตศาสตร์ระหว่างกลุ่มทดลองเทียบกับกลุ่มควบคุม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมืองกาญจนบุรีโรงเรียนที่เข้าร่วมงานวิจัยเป็นโรงเรียนในจังหวัดกาญจนบุรี ที่เป็นโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ คือ โรงเรียนเทพศิรินทร์ลาดหญ้า กาญจนบุรี จำนวน 173 คน

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยพิจารณาจาก G^* - Power หาค่าขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Effect size) ที่ 0.2 ค่าแอลฟา (Alpha) ที่ .05 คำนวณแล้วได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 34 คน เพื่อป้องกันการสูญเสียของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็น 40 คน โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มทดลอง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ฝึกเจริญสติอย่างเดียวจำนวน 40 คน 1 กลุ่ม กลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกระบวนการคิดแก้ปัญหา 40 คน 1 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม จำนวน 40 คน 1 กลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 การเลือกกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ผู้วิจัยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ดังนี้

เกณฑ์การคัดเลือกเข้าร่วมการวิจัย (Inclusion Criteria)

เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

- สุขภาพแข็งแรง
- มีความตั้งใจในการฝึกอบรมได้ตลอดระยะเวลาที่กำหนด
- นับถือศาสนาพุทธ

เกณฑ์การคัดออกจากกลุ่ม (Exclusion Criteria)

- ไม่สบายจนไม่สามารถร่วมกิจกรรมฝึกอบรมได้จนครบระยะเวลาที่กำหนด
- ขาดเรียนมาก
- ไม่สนใจที่จะเข้าร่วมงานวิจัยจนครบระยะเวลาที่กำหนด

เมื่อผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ผู้เข้าร่วมทดลองแล้ว ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 4 ห้อง รวมทั้งสิ้น 173 คน ทำแบบทดสอบวิชาคณิตศาสตร์ จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการ Matching คะแนนทดสอบวิชาคณิตศาสตร์ ให้มีคะแนนสอบใกล้เคียงกัน ทั้ง 3 กลุ่ม หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงถามความสมัครใจกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ทั้งหมด เมื่อนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ทั้งหมดมีความสมัครใจ ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มหากลุ่มตัวอย่างต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การเลือกกลุ่มตัวอย่างกลุ่มละ 40 คน

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการ Matching คะแนนทดสอบวิชาคณิตศาสตร์และขอความสมัครใจจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 แล้ว จึงได้ทำวิธีการสุ่มอย่างง่ายโดยการจับฉลากให้ได้กลุ่มทดลอง 3 กลุ่ม ๆ ละ 40 คน คือ ให้ได้ กลุ่มทดลองที่ 1 กลุ่มทดลองที่ 2 และกลุ่มควบคุม

กลุ่มทดลองที่ 1 คือกลุ่มที่ฝึกเจริญสติอย่างเดียว

กลุ่มทดลองที่ 2 คือกลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหา

และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

1. แบบวัดความเครียด (DASS)
2. แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (วิชาคณิตศาสตร์)
3. แบบการฝึกอบรมการเจริญอานาปานสติและกระบวนการคิดแก้ปัญหา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ทำแบบประเมินความเครียด DASS จำนวน 7 ข้อ ก่อนการทดลองในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
2. ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ทำแบบทดสอบวิชาคณิตศาสตร์ จำนวน 50 ข้อ ก่อนและหลังการทดลองในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากรวบรวมข้อมูล จากการทำแบบประเมินความเครียด DASS จำนวน 7 ข้อ และแบบทดสอบวิชาคณิตศาสตร์ จำนวน 50 ข้อ ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดย

1. วิเคราะห์ค่าสถิติขั้นพื้นฐานใช้ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
2. วิเคราะห์ความเป็นเอกพันธ์กันของ 3 กลุ่มตัวอย่าง (Homogeneity)
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าคะแนนความเครียดและแบบทดสอบวิชาคณิตศาสตร์ก่อนและหลังการทดลอง ภายในกลุ่มทดลองและภายในกลุ่มควบคุมด้วยค่า paired samples t- test
4. วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าคะแนนความต่างก่อนและหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมด้วย Oneway ANOVA (One Way Analysis of Variance)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลของการเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหาที่มีต่อความเครียดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ฝึกการเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหาจะมีความเครียดลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นหลังจากการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่ากลุ่มที่ได้รับการฝึกเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหา มีความเครียดลดลงและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น กลุ่มที่ฝึกการเจริญสติจะมีความเครียดลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นหลังจากการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่ากลุ่มที่ได้รับการฝึกเจริญสติมีความเครียดลดลงและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น ความเครียดระหว่างกลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหา กลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลเปรียบเทียบผลของการเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหาที่มีต่อความเครียดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหามีความเครียดลดลงมากกว่ากลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกลุ่มควบคุม นอกจากนั้นยังพบว่า กลุ่มที่ฝึกเจริญสติมีความเครียดลดลงมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหา กลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกลุ่มควบคุม นอกจากนั้นยังพบว่า กลุ่มที่ฝึกเจริญสติมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากวัตถุประสงค์ที่ 1 กลุ่มที่ฝึกการเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหามีความเครียดลดลงและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า การฝึกเจริญสติอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดความสงบอยู่กับความเป็นปัจจุบัน ลดการปรุงแต่งจิต ทำให้ไม่ซัดส่ายไปในอดีตและไปกังวลกับอนาคตที่ยังมาไม่ถึง คนที่จิตเป็นสมาธิ ความดันจะลดลง อัตราการหายใจลดลง หัวใจเต้นช้าลง คลื่นสมองช้าและเป็นระเบียบขึ้น การเผาผลาญอาหารในร่างกายลดลง ความตึงตัวของกล้ามเนื้อลดลง เมื่อจิตว่างจากความคิด ก็จะไปลดความเครียดหรือ ความว้าวุ่นที่สะสมไว้ในจิตสำนึก ส่งผลให้การเรียนดีขึ้น สอดคล้องกับคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า อานาปานสติ เป็นการฝึกทำให้จิตมีความสงบ

ระงับ จิตที่สงบระงับก็คือการกำหนดรู้อยู่กับปัจจุบันหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อความสงบระงับเกิดขึ้น จึงนำไปสู่การลดภาวะการปรุงแต่ง จากนั้นความคิดฟุ้งซ่านที่จะก่อให้เกิดการปรุงแต่งก็จะหายไป ทำให้จิตใจจดจ่ออยู่กับลมหายใจของตนเอง จึงทำให้จิตนิ่งเป็นสมาธิ ไม่มีการปรุงแต่ง และในขณะที่มีการฝึกเจริญสตินั้น คำสอนทางพุทธศาสนารวมถึงการพัฒนสติเป็นหนึ่งใน การลดความเครียด (Goldstein & Kornfield, 1987) จากมุมมองทางจิตวิทยาตะวันตกเมื่อบุคคลฝึกฝนสติในแบบของตัวเองในระหว่างการทำสมาธิอย่างเป็นทางการ และระหว่างที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมในชีวิตประจำวันเมื่อเกิดการตื่นรู้คือการมีสติเกิดขึ้น (Kabat-Zinn, 1999) ในทางทฤษฎี การตื่นรู้ครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการในระหว่างที่เราตระหนักถึงการเชื่อมต่อระหว่างทุกมิติของประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจอารมณ์ร่างกายพฤติกรรมสังคม และจิตวิญญาณ (Kyaing, 2019) ดังนั้นการฝึกอบรมด้านสติอย่างเป็นระบบจะสร้างรูปแบบที่คาดการณ์ได้ของการเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กันในการลดความเครียด หากปล่อยความเครียดสะสม จะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตการทำงานและชีวิตประจำวัน (Tan, 2019) ดังงานวิจัยที่พบว่า นักศึกษาที่ได้รับโปรแกรมการจัดการความเครียดด้วยการให้คำปรึกษากลุ่มแบบบูรณาการร่วมกับศาสตร์แพทย์ทางเลือกและกลุ่มควบคุมมีความเครียดในระยะก่อนทดลอง หลังทดลอง และติดตามผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 (Yu-iam, Srisawat, Suknaisith & Koolnaphadol, 2017)

ผลจากวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหาที่มีความเครียดลดลงมากกว่ากลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกลุ่มควบคุม นอกจากนั้นยังพบว่า กลุ่มที่ฝึกเจริญสติมีความเครียดลดลงมากกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหา กลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มที่ฝึกเจริญสติและกลุ่มควบคุม นอกจากนั้นยังพบว่า กลุ่มที่ฝึกเจริญสติมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้วิจัยได้ทำการฝึกการแก้ปัญหาด้วย ซึ่งการฝึกการแก้ปัญหานั้นสามารถช่วยให้เด็กมีทักษะในการแก้ปัญหามากขึ้นและเมื่อทำซ้ำ ๆ จะมีผลต่อการรับรู้ของสมองสอดคล้องกับ Atkinson & shiffrin (1968) ได้กล่าวไว้ในทฤษฎี กระบวนการทางสมองในการประมวลผลข้อมูล (Information Processing Theory) ไว้ว่าการรับข้อมูลต้องอาศัยความตั้งใจ เป็นสำคัญ สมองจะเก็บความจำระยะสั้นไว้ และเมื่อฝึกแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบที่เนื่องด้วยความเป็นเหตุเป็นผลซ้ำ ๆ สมองจะเก็บความจำไว้ในความจำระยะยาว ส่งผลให้สมองจดจำกระบวนการคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ประกอบกับการฝึกการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสติปัญญาและการคิดอย่างมีเหตุผลโดยเฉพาะหลักอริยสัจ 4 ซึ่งกล่าวถึงความเป็นเหตุเป็นผลในการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนคือ 1. ขั้นตอนปัญหา 2. ขั้นตอนสมมติฐาน 3. ขั้นตอนทดลองและเก็บข้อมูล 4. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล เมื่อสติตั้งมั่น ปราศจากการปรุงแต่ง เกิดกระบวนการเรียนรู้ตามความเป็นจริงและมีวิธีคิดอย่างเป็นระเบียบ ส่งผลให้ความเครียดลดลง และนำไปสู่ความตั้งใจในการเรียนรู้ เมื่อการแก้ปัญหาทำให้นักเรียนเข้าใจกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะ

นักเรียนที่ฝึกการแก้ปัญหาจะสามารถทำวิชาคณิตศาสตร์ได้ดีเพราะวิชานี้จำเป็นต้องอาศัยทักษะ และการฝึกการแก้ปัญหาเป็นสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายหยุด อุไรสกุล (Uraisakul, 2012) ได้ศึกษา “การพัฒนาความคิดในการแก้ปัญหาโดยวิธีการคิดแบบอริยสัจ” พบว่า หลังการทดลองใช้วิธีคิดแก้ปัญหาโดยวิธีคิดแบบอริยสัจ กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์การแก้ปัญหาสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การแก้ปัญหาของกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง พบว่าก่อนการทดลองคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองไม่แตกต่างกัน แสดงว่า กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองมีพื้นฐานในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อทดสอบหลังการเรียน พบว่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลองมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ควรจัดให้มีการฝึกเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหา ก่อนเข้าเรียน ในทุกระดับทั้งมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และจัดเป็นกิจกรรมภาคบังคับอย่างต่อเนื่องทุกปี
2. ควรมีการแลกเปลี่ยนทัศนคติจากการปฏิบัติในช่วงโม่งแนะแนว เพื่อแบ่งปันประสบการณ์ ความรู้ ทักษะ ตลอดจนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นให้แก่กันนักเรียนด้วยกัน
3. ควรมีการติดตามผลหลังจากจบการวิจัย ว่าผลจากกระบวนการวิจัยที่ทำลงไปนั้นสามารถอยู่คู่กับวิธีคิดและการใช้ชีวิตของนักเรียนมากน้อยเพียงใด และอะไรเป็นสาเหตุหรือสิ่งสนับสนุนที่ทำให้กระบวนการวิจัยที่ทำลงไปคงอยู่หรือหมดไปจากนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการเจริญสติและกระบวนการแก้ปัญหา ๆ กับกลุ่มตัวอย่างในระดับการศึกษาอื่น
2. ควรมีการศึกษาการเจริญสติและกระบวนการคิดทางบวกที่มีผลต่อความสุข และความวิตกกังวลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
3. ควรมีการศึกษาผลของการเจริญสติและการคิดสร้างสรรค์ที่มีผลต่อความวิตกกังวลและการพัฒนาตนเอง

References

- Atkinson, R. C., & Shiffrin, R. M. (1968). Human memory: A proposed system and its control processes. *The Psychology of Learning and Motivation*. 2: 89-195.
- Goldstein J. & Kornfield J. (1987). *Seeking the heart of wisdom: The path of insight meditation*. Boston. MA: Shambhala Publications. Inc.

- Kabat-Zinn J. (1999). *Indra's Net at Work: The Mainstreaming of Dharma Practice in Society*. In: Watson G, Batchelor S, Claxton G, editors. *The Psychology of an Awakening: Buddhism, Science, and Our day-to-Day Lives*. London: Rider.
- Kyaing, W. (2019). The Buddhist Cultural Remains of Sri Ksetra. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 3(2), 49-64.
- Phramaha Narit Wongmuangkaen. (2014). The development of Learning Achievement, Behavior on self-Discipline and Opinion of Mathayomsuksa 1 Students using The Anapanasati Meditation Practice. *Journal of Education Graduate Studies Research Khon Kaen University*, 5(1), 73-79.
- Sangkhaphat, P. (2010). *Research and Development of the Four Noble Truth Step-Based Teaching Approach for Problem Solution Skill Development of Mattyom Suksa 3 Students of Benjamamaharad School, Ubon Ratchathani Province*. Thesis Master of Art (The Master of Education Degree in Educational Research and Evaluation). Graduate School: Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.
- Tan, C.C. (2019). Intercepting Stimulus-Organism-Response Model, Theory of Planned Behavior and Theory of Expectancy Confirmation in the Study of Smartphone Consumer Behavior: A Thai University Student Perspective. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 3(2), 27-48.
- Teyun, N. (2019). Emotional Intelligence of Elementary School Students of Chusin Thongpradit Anusorn School Thung Khru District Office, Bangkok. *Journal of Arts Management*, 3(1), 43-52.
- Uraisakul. S. (2012). *The Development of Ideas for Problem Solving By the Four Noble Truths Method*. (Research). Rajamangala Institute of Technology Hanta Campus, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand.
- Yu-iam, S., Srisawat, P., Suknaisith, A. & Koolnaphadol, P. (2017). A development of Integrative Stress Management Group Counseling Program and Alternative Medicine Science. *Journal of the Police Nurses*, 9(2), 139-152.

ปัจจัยคัดสรรที่สัมพันธ์กับสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุในบริบทพุทธจิตวิทยา*

Selecting Factors Related to Mental Health of Elderly in the Context of Buddhist Psychology

¹การดี สิรินพมณี, เมธาวิ อุดมธรรมานุภาพ และสมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต

¹Karndee Sirinopmanee, Maytawee Udomtamanupub and Sompoch Iamsupasit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author. Email: susan1304@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยคัดสรรที่มีความสัมพันธ์เชิงทำนายกับสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุในบริบทพุทธจิตวิทยา รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แนวคิดสุขภาวะเชิงอัตวิสัยของ Ed Diener มาเป็นกรอบการวิจัย เก็บข้อมูลในพื้นที่อำเภอเดิมบางนางบวช อำเภอบางปลาม้าและอำเภอดุสิตจังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-79 ปี จำนวน 302 คน ใช้วิธีคัดเลือกตัวอย่างแบบสมมาตรใจ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม จำนวน 5 ฉบับ ได้แก่ 1) แบบวัดสุขภาวะทางจิต 2) แบบวัดอารมณ์เชิงบวก 3) แบบวัดหลักธรรมพรหมวิหาร 4) แบบวัดหลักธรรมสังคหวัตถุ และ 5) แบบวัดหลักธรรมไตรลักษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้สูงอายุในจังหวัดสุพรรณบุรีมีคะแนนเฉลี่ยสุขภาวะทางจิตค่อนข้างสูง ($\bar{X}$ = 22.95, S.D. = 1.76)

2. ปัจจัยอารมณ์เชิงบวก เมตตา อุเบกขา ปิยวาจา อตถจริยา และอนัตตา มีความสัมพันธ์กับสุขภาวะทางจิต และร่วมกันทำนายความแปรปรวนของสุขภาวะทางจิตได้ร้อยละ 57.20

ข้อค้นพบจากงานวิจัยครั้งนี้คือ ปัจจัยคัดสรร 6 ปัจจัย ได้แก่ อารมณ์เชิงบวก เมตตา อุเบกขา ปิยวาจา อตถจริยา และอนัตตามีความสัมพันธ์เชิงทำนายกับสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุ โดยที่ปัจจัยเมตตา มีอิทธิพลสูงสุด รองลงมาคือ อารมณ์เชิงบวก ดังนั้นแนวทางการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตในผู้สูงอายุควรเน้นกิจกรรมที่ทำให้เกิดปัจจัยดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเจริญสติและเมตตาภาวนาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ปัจจัยคัดสรร; สุขภาวะทางจิต; ผู้สูงอายุ; บริบทพุทธจิตวิทยา

* Received January 30, 2020; Revised February 5, 2020; Accepted March 13, 2020

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the Psychological well-being of the elderly 2) to study selected factors that can predict Psychological Well-Being of the elderly in the context of Buddhist Psychology. The research model was quantitative research. To use the Ed Diener subjective well-being as a research framework. The data were collected in the area of Doem Bang Nang Buat District, Bang Pla Ma District and UThong District, Suphan Buri Province. The sample consisted of 302 elders were between 60-79 years old, selected by convenience sampling technique. The tools of this research were 5 questionnaires which were 1) the Psychological well-being test, 2) the positive emotional test, 3) the doctrine of *Brahmavihāra* test, 4) the doctrine of *Sanḅhahavatthu* test, and 5) the doctrine of *Tilakkhaṇa* test. The data is analyzed by using means, standard deviation and multiple linear regression analysis.

The results of study shown that 1) The elderly in Suphanburi have quite a high level of psychological well-being ($\bar{X}$ =22.95, $S.D.$ =1.76). 2) Factors of Positive Emotion, *Mettā*, *Upekkhā*, *Piyavācā*, *Atthacariyā* and *Anattatā* could predict variance of the psychological well-being at 57.20%. The findings from this research were 6 selected factors which are Positive Emotion, *Mettā*, *Upekkhā*, *Piyavācā*, *Atthacariyā* and *Anattatā* which could predict the psychological well-being of the elderly. The foremost factor that effect on psychological well-being is *Mettā*, followed by positive emotions. Therefore, the guidelines for enhancing psychological well-being of the elderly should focus on activities that cause these factors. For this suggestion was the continuous of Mindfulness and Loving kindness meditation.

Keywords: Selecting Factors; Mental Health; Elderly; Buddhist Psychology.

บทนำ

หลายประเทศทั่วโลกกำลังประสบปัญหาจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วจนเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) รวมทั้งประเทศไทยที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ พ.ศ. 2548 สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (Office of the National Economic and Social Development Board, 2013) ได้คาดประมาณประชากรของประเทศไทยว่าอีก 20 ปีต่อมา ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) คือมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มเป็นร้อยละ 20 หรือสัดส่วนประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปเกินกว่าร้อยละ 14 และภายในปี 2583 ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคม

สูงวัยระดับสุดยอด (super aged society) การเป็นสังคมผู้สูงอายุมีผลกระทบในวงกว้าง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559 (Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute (TGRI), 2016) พบว่า มีผู้สูงอายุจำนวนมากที่อาจจัดอยู่ในภาวะเปราะบาง โดยหนึ่งในสามของผู้สูงอายุมิรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังคนเดียวหรือตามลำพังกับผู้สูงอายุด้วยกันมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ผู้สูงอายุอยู่ในภาวะพึ่งพิงประมาณ 4 แสนคน และผู้สูงอายุป่วยเป็นโรคสมองเสื่อมประมาณ 6 แสนคนในปี 2559 และคาดว่าในอีก 20 ปีข้างหน้าจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเป็น 1.4 ล้านคน นอกจากปัญหาสุขภาพทางกายแล้ว ผู้สูงอายุยังมีปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือปัญหาสุขภาพทางใจ ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย สภาพเศรษฐกิจและสังคมทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกวิตกกังวลกลัวว่าจะต้องพึ่งพาลูกหลาน ขาดความเชื่อมั่น นอนไม่หลับ กลัวถูกทอดทิ้ง ฯลฯ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ ผู้สูงอายุบางคนกลายเป็นโรคซึมเศร้า หรือมีอาการหงุดหงิด ระวัง เอาแต่ใจตนเอง เป็นต้น

องค์การอนามัยโลกได้ให้นิยามเกี่ยวกับสุขภาวะว่าคือสภาวะแห่งความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสุขภาวะทางสังคม ไม่ใช่เพียงการปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้น สุขภาวะทางจิตเป็นองค์ประกอบสำคัญของสุขภาวะองค์รวมโดยเฉพาะในวัยผู้สูงอายุ สุขภาวะทางจิตที่ดีทำให้ผู้สูงอายุสามารถยอมรับและจัดการกับการเปลี่ยนแปลงรอบด้านที่ก่อปัญหาต่างๆ ได้ตามศักยภาพของตน ทั้งนี้เพื่อให้สังคมผู้สูงวัยเป็นสังคมที่มีคุณค่า ผู้สูงอายุต้องสามารถดูแลตนเองได้ มีชีวิตยืนยาวและมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป (Seligman, 1985) จากการศึกษาผู้สูงอายุในประเทศไทยของ (Wichitsiri, P., & Sawangsopakun, B., 2012) พบว่าผู้ที่มีความเคร่งครัดในศาสนามีสุขภาวะทางจิตมากกว่าผู้ไม่เคร่งครัดศาสนา สอดคล้องกับ (Philip and Tierney, 2009) ศึกษาผู้สูงอายุในประเทศจีนพบว่าความนับถือศาสนามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขของผู้สูงอายุในประเทศกำลังพัฒนา จากผลการศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าศาสนาเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุ การศึกษาสุขภาวะทางจิตที่ผ่านมามักใช้กรอบแนวคิดทางจิตวิทยาตะวันตก ยังไม่ปรากฏว่ามีการนำหลักธรรมมาใช้เป็นปัจจัยในการศึกษาหาความสัมพันธ์หรือการทำนายสุขภาวะทางจิต สำหรับประเทศไทยนั้นประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและมีการนำหลักธรรมคำสอนของศาสนามาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่แล้ว การนำหลักธรรมในพุทธศาสนามาศึกษาจึงน่าจะได้อรรถประโยชน์ว่ามีปัจจัยทางหลักธรรมใดที่มีความสัมพันธ์เชิงทำนายสุขภาวะทางจิตของผู้สูงวัยบ้าง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยให้ความสนใจการนำหลักธรรมของศาสนาพุทธที่ประชาชนทั่วไปเข้าใจและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวันอยู่แล้วได้แก่ หลักธรรมพรหมวิหาร สังคหวัตถุธรรม และไตรลักษณ์ นำมาผนวกกับแนวคิดจิตวิทยาตะวันตก ได้แก่ อารมณ์เชิงบวกและสุขภาวะทางจิตเชิงอัตวิสัย (Subjective well-being ของ (Diener, E., 1984) โดยเลือกเฉพาะองค์ประกอบด้านการรู้คิดหรือความพึงพอใจในชีวิต มาเป็นกรอบแนวคิดเนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่มีความเสถียรมากกว่าอีก 2 องค์ประกอบ คือ ความรู้สึกทางบวกและความรู้สึกทางลบ และเลือกศึกษาวิจัยในจังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์แล้ว ผลจากการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้ทราบว่าผู้สูงวัยมีสุขภาวะทางจิตในระดับใด และมีปัจจัยที่ส่งผลและสามารถทำนายสุขภาวะทางจิต อันจะเป็นประโยชน์นำไปใช้สร้างรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาสุขภาวะทางจิตของผู้สูงวัยตามบริบทของพื้นที่และสังคมไทย ทำให้ผู้สูงวัยมีสุขภาวะทางจิตที่องงาม เป็น

ผู้สูงอายุที่มีพลังใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของครอบครัวและชุมชน และมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและพัฒนาสังคมผู้สูงอายุในอนาคต

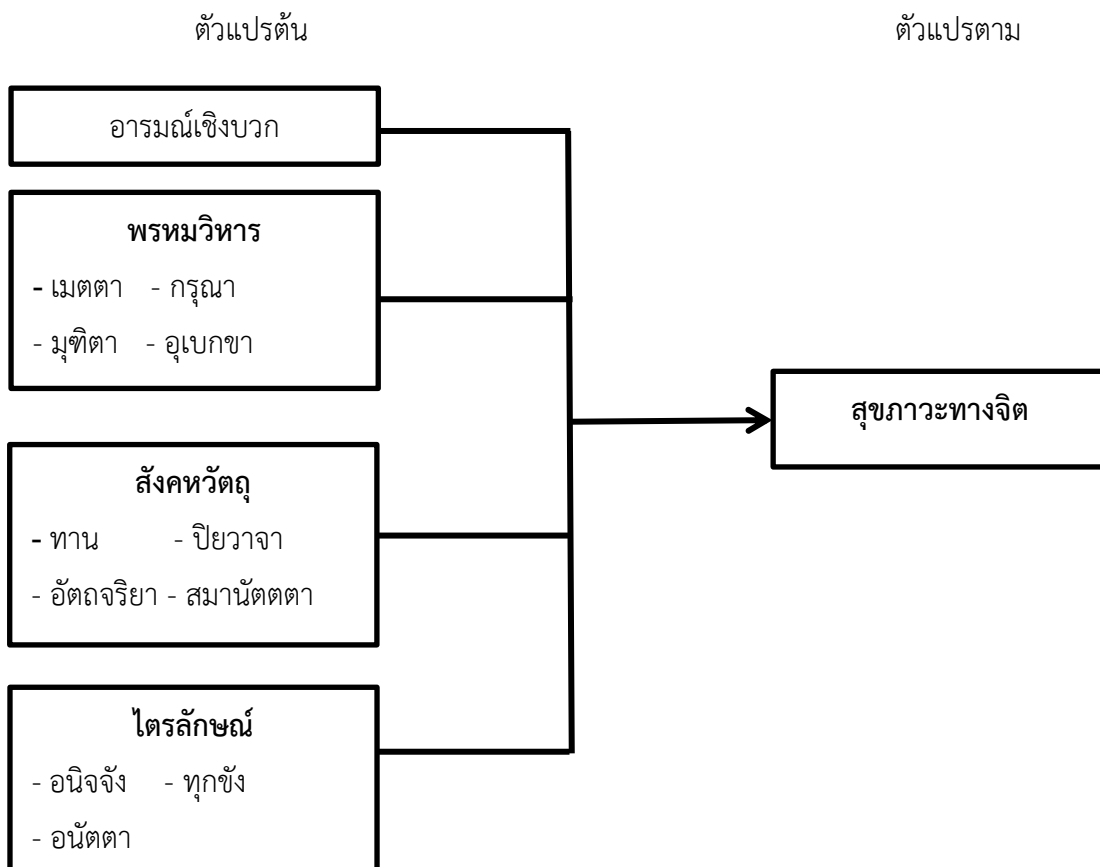
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยคัดสรรที่มีความสัมพันธ์เชิงทำนายกับสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุในบริบทพุทธจิตวิทยา

สมมติฐานการวิจัย

อารมณ์เชิงบวก หลักธรรมพรหมวิหาร หลักธรรมสังคหวัตถุและหลักธรรมไตรลักษณ์ มีความสัมพันธ์เชิงทำนายสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุ

กรอบแนวคิด

เครื่องมือวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ รูปแบบการศึกษาเชิงสหสัมพันธ์ พื้นที่วิจัย คือ จังหวัดสุพรรณบุรี ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีภูมิลำเนาและพักอาศัยในจังหวัดสุพรรณบุรี เพศชายและเพศหญิง จำนวนทั้งสิ้น 157,565 คน (แหล่งที่มา : ทะเบียนราษฎรของกระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2560) กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุอายุระหว่าง 60-79 ปี จำนวนไม่น้อยกว่า 300 คน การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้แนวคิดของ (Hair, J.F., 2014) คือจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 25 คนต่อ 1 ตัวแปร ใช้วิธีการคัดเลือกพื้นที่แบบเจาะจงในระดับอำเภอ คือ อำเภอเดิมบางนางบวช อำเภอบางปลาม้า และอำเภออุทุมพร เนื่องจากมีสัดส่วนของประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปต่อประชากรทั้งหมดสูงเป็น 3 ลำดับแรกของจังหวัดสุพรรณบุรี และการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวกโดยเลือกเก็บข้อมูลเฉพาะผู้สูงอายุที่สมัครใจร่วมโครงการวิจัยเฉลี่ยอำเภอละ 100 คน ซึ่งมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. เป็นผู้สูงอายุเพศชายและเพศหญิง มีอายุระหว่าง 60-79 ปีบริบูรณ์ เพราะผู้สูงอายุที่อายุ 80 ปีขึ้นไป จัดเป็นผู้สูงอายุกลุ่มชรามาก อาจเป็นอุปสรรคต่อการให้ข้อมูล
 2. สามารถทำกิจวัตรประจำวันในระดับที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่มีปัญหาสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่เป็นอุปสรรคต่อการสัมภาษณ์หรือการตอบแบบสอบถาม
 3. สามารถสื่อสารหรือให้ข้อมูลด้วยภาษาไทยได้
- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามจำนวน 5 ชุด ได้แก่

แบบวัดชุดที่ 1 แบบวัดสุขภาวะทางจิต แปลมาจากมาตรวัดสุขภาวะเชิงอัตวิสัย (Subjective well-being) ของ Diener มีลักษณะการวัดเป็นแบบประมาณค่าของลิเคิร์ต (Likert Scale) 3 ระดับ จำนวน 8 ข้อ มีขั้นตอนการพัฒนาดังนี้ นำแบบวัดสุขภาวะทางจิตต้นฉบับภาษาอังกฤษแปลเป็นภาษาไทยแล้วนำไปทดสอบความเข้าใจทางด้านภาษากับผู้สูงอายุ นำแบบวัดที่ปรับปรุงภาษาแล้วแปลกลับเป็นภาษาอังกฤษเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษตรวจสอบความหมายว่ามีความหมายตรงกับแบบวัดต้นฉบับ แล้วจึงนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง 45 คน หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างรายข้อกับคะแนนรวมของข้อกระทงอื่นๆ ในแบบวัด (CITC) มีค่าอยู่ระหว่าง .037 ถึง .787 และค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Cronbach's alpha coefficient) เท่ากับ .764

แบบวัดชุดที่ 2-5 ได้แก่ แบบวัดอารมณ์เชิงบวก สร้างข้อกระทงจากแนวคิด Positive Emotion ของ Seligman แบบวัดหลักธรรมพรหมวิหาร แบบวัดหลักธรรมสังคหวัตถุและแบบวัดหลักธรรมไตรลักษณ์ สร้างข้อกระทงตามความหมายของพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม มีลักษณะการวัดเป็นแบบประมาณค่าของลิเคิร์ต (Likert Scale) 3 ระดับ รวมจำนวนทั้งสิ้น 300 ข้อนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา 3 ท่าน ด้านจิตวิทยาและด้านการวัดผลด้านละ 1 ท่าน รวมทั้งหมด 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) คัดเลือกเฉพาะข้อกระทงที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อกับจุดประสงค์ที่ต้องการวัด (Index of Item Objective Congruence:IOC) ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 คงเหลือข้อกระทงจำนวน 216 ข้อ นำไปทดสอบกับผู้สูงอายุที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 150 คน พบว่า

แบบวัดชุดที่ 2 แบบวัดอารมณ์เชิงบวก จำนวน 10 ข้อ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ .630 (CITC=.152-.422)

แบบวัดหลักธรรมพรหมวิหาร หลักธรรมสังคหวัตถุและหลักธรรมไตรลักษณ์นำไปวิเคราะห์ความตรงเชิงภาวะสันนิษฐาน (Construct Validity) ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ(Exploratory Factor Analysis) เพื่อให้ข้อกระทงมีการจัดกลุ่มตามองค์ประกอบย่อยของแต่ละหลักธรรม หลังจากนั้นผู้วิจัยสร้างข้อกระทงเพิ่มเป็นด้านละ 10 ข้อ แล้วนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน ผลการทดสอบมีดังนี้

แบบวัดชุด 3 แบบวัดหลักธรรมพรหมวิหาร ด้านเมตตา 8 ข้อ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ .721 (CITC=.234-.751) ด้านกรุณา 8 ข้อค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ .670 (CITC=.149-.541) ด้านมุทิตา 7 ข้อ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ .627 (CITC=.157-.544) ด้านอุเบกขา 8 ข้อ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ .705 (CITC=.180-.554) ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับเท่ากับ .836

แบบวัดชุดที่ 4 แบบวัดหลักธรรมสังคหวัตถุ ด้านทาน 8 ข้อ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ .573 (CITC=.186-.436) ด้านปิยวาจา 8 ข้อ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ .866(CITC=.436-.790) ด้านอัตถจริยา 8 ข้อ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ .766 (CITC=.307-.638) ด้านสมานัตตตา 8 ข้อ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ .764 (CITC=.216-.606) ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับเท่ากับ .876

แบบวัดชุดที่ 5 แบบวัดหลักธรรมไตรลักษณ์ ด้านอนิจจัง 7 ข้อ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ .871 (CITC=.275-.831) ด้านทุกขัง 7 ข้อ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ .771 (CITC=.081-.737) ด้านอนัตตา 8 ข้อ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ .811 (CITC=.306-.809) ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับเท่ากับ .787

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้การลงพื้นที่ในหมู่บ้านและชุมชนของ 3 อำเภอที่ระบุ ซึ่งผู้วิจัยได้ประสานงานกับผู้นำชุมชนล่วงหน้าและมีการตอบรับว่ายินดีเข้าร่วมโครงการวิจัย อำเภอละ 2-3 หมู่บ้าน เพื่อให้มีจำนวนตัวอย่างเพียงพอประมาณ 100 คนต่ออำเภอ ใช้วิธีการเดินไปหาผู้สูงอายุตามบ้านแล้วแจกแบบสอบถามให้ผู้สูงอายุตอบเองและมีผู้ช่วยนักวิจัยที่ผ่านการอบรมช่วยอ่านแบบสอบถามหากกลุ่มเป้าหมายไม่สามารถอ่านหนังสือเองได้ เก็บข้อมูลระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึง เดือนสิงหาคม พ.ศ.2562 หลังการตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามแล้วได้แบบสอบถามที่ครบถ้วนสมบูรณ์จำนวนทั้งสิ้น 302 ชุด นำข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้วยสถิติ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาระดับสุขภาวะทางจิตของผู้สูงวัย ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงวัยมีระดับคะแนนสุขภาวะทางจิตค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนเต็ม 24 คะแนน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 22.95 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.76 แสดงว่าผู้สูงวัยมีความพึงพอใจและมีเจตคติทางบวกต่อชีวิตของตนเองในระดับค่อนข้างสูง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาปัจจัยคัดสรรที่มีความสัมพันธ์เชิงทำนายกับสุขภาวะทางจิตของผู้สูงวัยในบริบทพุทธจิตวิทยา ผลการวิจัยพบว่า มีตัวแปรพยากรณ์ 6 ตัวที่มีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางจิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยตัวแปรเมตตา มีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางจิตสูงที่สุด ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) เท่ากับ .307 ($p < .001$) รองลงมาได้แก่ อารมณ์เชิงบวก มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) เท่ากับ .266 ($p < .001$) อัจฉริยา มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) เท่ากับ .222 ($p < .001$) อนัตตา มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) เท่ากับ -.217 ($p < .001$) ปิยวาจา มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) เท่ากับ .180 ($p < .05$) และอุเบกขา มีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางจิตน้อยสุด ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) เท่ากับ .129 ($p < .05$) ตัวแปรทั้ง 6 ตัวร่วมกันสามารถอธิบายความแปรปรวนของสุขภาวะทางจิตได้ร้อยละ 57.20 ($R^2 = .572$, $p < .001$) ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ (Standard Error) เท่ากับ 1.161 รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาวะทางจิตโดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบ Enter

ตัวแปร	b	SE	β	t
ค่าคงที่	6.905	1.055		6.543**
เมตตา	.321	.057	.307	5.590**
อุเบกขา	.089	.041	.129	2.173*
ปิยวาจา	.160	.047	.180	3.424*
อัจฉริยา	.138	.029	.222	4.691**
อนัตตา	-.198	.049	-.217	-4.010**
อารมณ์บวก	.161	.031	.266	5.183**

R=.756, $R^2=.572$, SEE=1.161, F=65.638, $p < .001$

* $p < .05$, ** $p < .001$

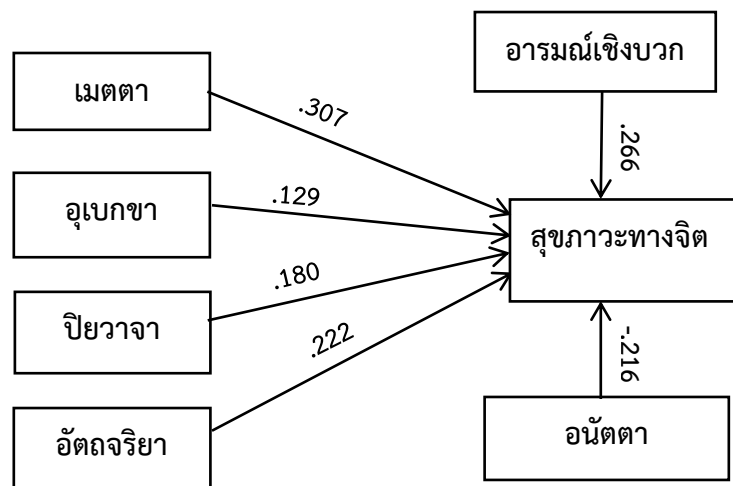
องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยครั้งนี้พบว่าอารมณ์เชิงบวก หลักธรรมพรหมวิหาร หลักธรรมสังคหวัตถุและหลักธรรมไตรลักษณ์ มีความสัมพันธ์เชิงทำนายกับสุขภาวะทางจิต และมีปัจจัย 6 ตัวที่สามารถทำนายสุขภาวะทางจิตของผู้สูงวัยได้ซึ่งเขียนเป็นสมการทำนายในรูปคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{สุขภาวะทางจิต} = & 6.905 + 0.307 (\text{เมตตา})^{**} + 0.129 (\text{อุเบกขา})^{*} \\ & + 0.180 (\text{ปิยวาจา})^{*} + 0.222 (\text{อัจฉริยา})^{**} \\ & - 0.216 (\text{อนัตตา})^{**} + 0.266 (\text{อารมณ์เชิงบวก})^{**} \end{aligned}$$

* $p < .05$, ** $p < .001$

และสรุปความสัมพันธ์เป็นแผนภาพปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงทำนายกับสุขภาวะทางจิตของผู้สูงวัยในบริบทพุทธจิตวิทยา ได้ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้พบว่าผู้สูงอายุมีระดับสุขภาวะทางจิตค่อนข้างสูง ($\bar{X} = 22.95$, $S.D. = 1.76$) สอดคล้องกับการรายงานการสำรวจความพึงพอใจในชีวิตของ (Diener, E., & Diener, C., 1996) ที่พบว่าคนส่วนใหญ่มีระดับคะแนนความพึงพอใจในชีวิตสูงกว่าค่ากลางของมาตรวัด ซึ่ง (Cacioppo, et al., 1999) ให้ข้อเสนอแนะว่าเป็นการชดเชยทางบวก เนื่องจากคนทั่วไปมีแนวโน้มที่จะแสดงอารมณ์ความรู้สึกทางบวกอยู่แล้วหากไม่มีสิ่งเร้าด้านลบมากระทบ

สำหรับปัจจัยอารมณ์เชิงบวก เมตตา อูเบกขา ปิยวาจา อรรถจริยา และอนัตตา ร่วมกันสามารถอธิบายความแปรปรวนของสุขภาวะทางจิตได้ร้อยละ 57.20 ($R^2 = .572$, $p < .001$) หมายความว่า ปัจจัยอารมณ์เชิงบวก เมตตา อูเบกขา ปิยวาจา อรรถจริยาและอนัตตา ร่วมกันสามารถอธิบายความผันแปรของสุขภาวะทางจิตได้ร้อยละ 57.20 ที่เหลืออธิบายได้ด้วยตัวแปรอื่น เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ที่เป็นเช่นนี้เพราะ

อารมณ์เชิงบวกมีอิทธิพลทางบวกกับสุขภาวะทางจิตหมายความว่าอารมณ์เชิงบวกทำให้สุขภาวะทางจิตเพิ่มขึ้น เนื่องจากอารมณ์เชิงบวกเป็นหนึ่งในห้าปัจจัยที่ทำให้คนมีความสุขตามแนวคิดทฤษฎีสุขภาวะของ (Seligman, M., 2011) คนที่มีพื้นฐานอารมณ์เชิงบวกเป็นส่วนใหญ่ จะมีความสุขได้ง่ายกว่า และอารมณ์เชิงบวกเป็นลักษณะของคนที่มีบุคลิกภาพเปิดเผย มองโลกในแง่ดี มองเห็นคุณค่าในตัวเองจึงส่งผลดีต่อสุขภาวะทางจิต (Cohen and Pressman, 2018) ดังงานวิจัยของ (Basson, M.J., & Rothmann, S., 2018) ศึกษาความสำเร็จของการใช้กลยุทธ์การควบคุมอารมณ์ของนักศึกษาเภสัชศาสตร์ที่มีสุขภาวะทางจิตต่างกัน พบว่านักศึกษาที่มีสุขภาวะจิตแบบองกามจะพยายามรักษาอารมณ์เชิงบวกให้คงอยู่หรือเพิ่มขึ้น และหลีกเลี่ยงที่จะลดอารมณ์เชิงบวกลง

เมตตาและอูเบกขาเป็นองค์ประกอบในหลักธรรมพรหมวิหารมีอิทธิพลทางบวกต่อสุขภาวะทางจิต หมายความว่าเมตตาและอูเบกขาทำให้สุขภาวะทางจิตเพิ่มขึ้นนั้น ทั้งนี้เนื่องมาจากหลักแนวคิดในศาสนาพุทธพรหมวิหารเป็นหลักธรรมมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ โดยเมตตาคือความรัก ความปรารถนาดี

อยากให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตแผ่เมตตาและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า ส่วนอุเบกขาคือความวางใจเป็นกลางให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาด้วยปัญญา ผู้อยู่ในพรหมวิหารย่อมช่วยเหลือมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตากรุณาและรักษารธรรมไว้ด้วยอุเบกขา (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 2002) ดังนั้นคนที่มีเมตตาจึงมีจิตใจองงาม มีความสุขเพราะเมตตาทำให้มองคนในแง่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Hofmann, S.G., et al., 2015) เรื่องการทำสมาธิความรักความเมตตาต่อกลุ่มเป้าหมายที่มีผลต่อความผิดปกติทางอารมณ์: การศึกษาพิสูจน์แนวคิดการทำสมาธิความรักความเมตตาแบบดั้งเดิม (Loving-kindness meditation : LKM) ผลการทดลองแสดงให้เห็นว่าการทำสมาธิความรักความเมตตา (LKM) 12 ครั้งมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของความรู้สึกเชิงบวก เช่นเดียวกับการศึกษาของ (Attasaranya, P., 2012).) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเอง ความเมตตากรุณาต่อตนเอง ค่าดัชนีมวลกาย การประเมินตนเองเหมือนวัตถุ และความพึงพอใจในภาพลักษณ์ทางร่างกายในสตรีวัยรุ่น ผลการศึกษาพบว่าความพึงพอใจในภาพลักษณ์ทางร่างกายมีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเอง และความเมตตากรุณาต่อตนเองในทิศทางบวก

ปิยวาจาและอรรถจริยาอยู่ในหลักธรรมสังคหวัตถุมีอิทธิพลทางบวกต่อสุขภาวะทางจิต หมายความว่า ปิยวาจาและอรรถจริยาทำให้สุขภาวะทางจิตเพิ่มขึ้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะสังคหวัตถุเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี เป็นหลักแห่งการสงเคราะห์ที่แสดงออกสืบต่อจากพรหมวิหาร ผู้ใดมีพรหมวิหารย่อมทำให้ผู้นั้นประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลผู้อื่นด้วยสังคหวัตถุ (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 1997) ปิยวาจาคือการกล่าววาจาไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ปิยวาจาจึงมีประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นและทำให้ผู้พูดมีพลังใจมีความเชื่อมั่นใจ ดังงานวิจัยของ (Karnkha, O. & Thaithani, P., 2014) ได้ทดลองใช้โปรแกรมการฝึกพูดกับตนเองเชิงบวกในกลุ่มนักศึกษา พบว่าหลังการทดลองนักศึกษาในกลุ่มทดลองมีความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุม เช่นเดียวกับ (Chotitada, K., 2015) ศึกษาเรื่องการปฏิบัติตามสังคหวัตถุกับการประสานงานของบุคลากรสำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร พบว่าสังคหวัตถุโดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการประสานงานของบุคลากร (ด้านความร่วมมือ ด้านความสอดคล้องและด้านการสื่อสาร) และสังคหวัตถุทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการประสานงานทุกด้าน ส่วนอรรถจริยาคือการประพฤติประโยชน์ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ผู้ที่มีอรรถจริยาจะมีจิตอาสาชวนช่วยเหลือผู้อื่น ดังการศึกษาของ (Wongsombut, W. & Hatthasak, M., 2017) ทดลองใช้โปรแกรมสังคหวัตถุ 4 เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่านิสิตกลุ่มทดลองมีคะแนนจากแบบวัดจิตสาธารณะสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม และสูงกว่านิสิตกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อนัตตาอยู่ในหลักธรรมไตรลักษณ์มีอิทธิพลทางลบต่อสุขภาวะทางจิต หมายความว่าอนัตตาทำให้สุขภาวะทางจิตลดลง ที่เป็นเช่นนี้เพราะหลักอนัตตาปฏิเสธความเป็นอัตตา หรือความมีตัวตน สุขภาวะทางจิตตามแนวคิดจิตวิทยาตะวันตกเป็นความรู้สึกพึงพอใจของชีวิตในด้านต่างๆ เช่นการมีความหมายในชีวิต การมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี การเห็นคุณค่าแห่งตน และการมีความสมรรถนะและความเชี่ยวชาญ (Diener,

E.,1984) เป็นสภาวะที่บุคคลปรุงแต่งขึ้น จัดเป็นความสุขในระดับโลกิยะ แต่หลักอนัตตาในศาสนาพุทธสอนให้คนไม่ยึดติด และรู้จักปล่อยวาง ทำให้จิตหลุดพ้นเป็นอิสระ ซึ่งเป็นความสุขระดับโลกุตระ มีเพียงพระอรหันต์เท่านั้นที่มีจิตหลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A.Payutto), 2016) แต่สำหรับคนทั่วไปแม้เข้าใจหลักอนัตตาเพียงเบื้องต้นก็ช่วยลดทอนความเห็นแก่ตัวลงได้ และทำให้มีจิตใจกว้างขวางขึ้น ดังงานวิจัยของ (Monsintorn, J., & Mukdee, S., 2018) ทดลองนำรูปแบบการพัฒนาจิตตามหลักไตรลักษณ์มาใช้ในกลุ่มนักศึกษาระดับอุดมศึกษา พบว่าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมและกระบวนการคิด โดยกลุ่มทดลองจะไม่นำเอาทุกขมาทับถมตน ไม่ละทิ้งสุขที่ชอบธรรม หรือแม้มีสุขที่ชอบธรรมก็ไม่ลุ่มหลงมัวเมาในสุข เพียรกระทำเหตุแห่งทุกข์ให้หมดสิ้นไป เช่นเดียวกับการศึกษาการใช้หลักไตรลักษณ์ในการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาของ (Sangkhaha, P., Phakruwiratthammachot, & Nutnongkeaw, K., 2019) พบว่าผู้สูงอายุมีการปรับตัวทางสังคมด้านอนัตตาสูงสุด รองลงมาคือ อนิจจังและทุกขัง และมีระดับการใช้หลักไตรลักษณ์ในการปรับตัวทางสังคมโดยรวมทั้ง ๓ ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีข้อค้นพบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงทำนายกับสุขภาวะทางจิตของผู้สูงวัยในบริบทพุทธจิตวิทยามี 6 ปัจจัย ได้แก่ อารมณ์เชิงบวก เมตตา อุเบกขา ปิยวาจา อุตถจริยาและอนัตตา โดยปัจจัยเมตตาเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุดรองลงมาคืออารมณ์เชิงบวก และอุตถจริยา ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตของผู้สูงวัยในชมรมผู้สูงอายุหรือโรงเรียนผู้สูงอายุได้ โดยหน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้องควรมีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างให้เกิดปัจจัยที่สอดคล้องกับผลการวิจัย โดยเน้นกิจกรรมการพัฒนาเมตตาเป็นหลัก เช่น ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุฝึกการเจริญสติและเจริญเมตตาอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการเสริมสร้างอารมณ์เชิงบวกด้วยกิจกรรมสนทนา การส่งเสริมผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งการสื่อสารด้วยวาจาไพเราะอ่อนหวานและสร้างมิตรไมตรี เป็นต้น สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไปควรมีการนำหลักธรรมอื่นๆ มาศึกษาอิทธิพลที่มีต่อการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตเพิ่มเติมมากขึ้น และศึกษาในหลากหลายภูมิภาคเพิ่มขึ้น เพื่อนำผลการศึกษามาสร้างโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแล้วทดสอบว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่ รวมทั้งการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางจิตในกลุ่มวัยอื่นด้วย เพื่อนำผลการศึกษามาใช้ในการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตก่อนเข้าสู่วัยชรา

References

Attasaranya, P. (2012). *Study of Relationships among Self-Esteem, Self-Compassion, Body Mass Index, Self-Objectification, and Body Image Satisfaction in Female Adolescents*. Thesis

- Master of Arts (Psychology), Chulalongkorn University. Bangkok. Retrieved from <http://cuir.car.chula.ac.th/>.
- Basson, M.J., & Rothmann, S. (2018). Flourishing: Positive Emotion Regulation Strategies of Pharmacy Students. *International Journal Pharmacy Practice*, 26(5), 458-464.
- Cohen, S., & Pressman S.D. (2006). Positive Affect and Health. *Current Directions in Psychological Science*, 15(3), 122-125.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. (2nd ed.). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Chotitada, K. (2015). *A Practice of Sangahavatthu and Coordinating Operation of Bureau of Printing, the Secretariat of the House of Representatives*. Thesis Master of Arts (Public Administration). Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bullentine*, 93, 542-575.
- Diener, E., & Diener, C. (1996). Most people are happy. *Psychological Science*, 7, 181-185.
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute (TGRI). (2016). *Situation of the Thai elderly*. Bangkok: Author.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., Anderson, R.E., & Tatham, R.L. (2014). *Multivariate Data Analysis*. (7th ed.). New Jersey: Pearson Prentice-Hall.
- Hofmann, S.G., Petrocchi, N., Steinberg, J., Lin, M., Arimitsu, K., Kind, S., Adriana Mendes, A., & Stangier, U. (2015). Loving-Kindness Meditation To Target Affect In Mood Disorders: A Proof-Of-Concept Study. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 34 (4), 277-289.
- Karnkha, O., & Thaithani, P. (2014). The Effects of Positive Self-Talk Training Program on Emotional Intelligence of the First Year Students of Nakhon Ratchasima Rajabhat University. *Ratchaphruek Journal*, 12(2), 61-69.
- Monsintorn, J., & Mukdee, S. (2018). A Mental Development Model of University Students According To Three Characteristics (Tilakkhana). *Journal of Graduate Study Review*, 13 (Suppl1), 171-184.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2013). *Population Projections for Thailand 2010-2040*. Bangkok: Author.
- Philip, B.H., & Tierney, B. (2009). Religion and Subjective Well-Being among Elderly in China. *International Journal of Science and Research*, 38, 310-319.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (1997). *Manual Life*. (14th ed.). Bankok: Pimsuay.

- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2002). *Dictionary of Buddhism*. (11th ed). Bangkok: SR Printing.
- Seligman, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist Journal*, 55(1), 5-14.
- Seligman, M. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-Being*. New York: Atria Books.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2016). *Buddhadhamma*. (19th ed.). Bangkok: Phlidhamma.
- Sangkhaha, P., Phakruwiratthammachot, & Nutnongkeaw, K. (2018). AnApplication of Existence in Social Adaptation of The Elders in NakonHad YaiMunicipality, Had Yai District, Songkhla. *Nagkbhut Pariat Journal*, 9(1), 203-211.
- Wichitsiri, P., & Sawangsopakun, B. (2012). Wisdom, Social Support and Psychological Well-Being of Elderly in the Elderly Club at Wat Sarod Rat Burana district, Bangkok. *Journal of Humanities & Social Sciences*, 38, 139-151.
- Wongsombut, W., & Hatthasak, M. (2017). The Effects of Sungkhahawatthu 4 to develop public mind for second year undergrad students Faculty of Education Kasetsart University. *Journal of MCU Peace Studies*, 5(1), 238-251.
- World Health Organization. (2001). *Constitution of WHO: Principles*. Retrieved October 24, 2018, from: <https://www.who.int/about/mission/en>.

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกับความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือ ตอนบนประเทศไทย*

Community Based Tourism Promotion Policy and Tourism Communities Solidarity in Upper Northern Thailand

¹จริยา โกเมนต์, เฉลิมชัย ปัญญาดี, บงกชมาศ เอกเอี่ยม, และ สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล

¹Jariya Koment, Chalermchai Panyadee, Bongkochmas Ekiem,
and Suriyajaras Techatunminasakul

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University, Thailand

¹Corresponding Author. Email: hyimmykoment@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว และ 2) ศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชน และระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร คือ ชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน 88 ชุมชน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยโปรแกรม G*Power ได้กลุ่มตัวอย่างระดับชุมชน 56 ชุมชน และระดับครัวเรือน 672 ครัวเรือน ทำการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาและการวิเคราะห์สมการโครงสร้างพหุระดับ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวมีความเป็นปึกแผ่นระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.31, S.D. = 0.84) โดยมีมิติที่มีความเป็นปึกแผ่นมากที่สุด คือ การบูรณาการทางวัฒนธรรม น้อยที่สุด คือ การบูรณาการทางการสื่อสาร 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน พบว่า ปัจจัยระดับครัวเรือน การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน และผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ร้อยละ 40.50 (R^2 = 0.405, $P < 0.05$) โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกมากที่สุด คือ การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (β = 0.658, $P < 0.05$) ส่วนปัจจัยระดับชุมชน ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน การสนับสนุนจากภายนอก การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน และระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ร้อยละ 76.80 (R^2 = 0.768, $P < 0.05$) โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงลบมากที่สุด คือ การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (β = - 0.502, $P < 0.05$)

คำสำคัญ : ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน; นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน; ชุมชนท่องเที่ยว

* Received January 21, 2020; Revised January 23, 2020; Accepted March 23, 2020

Abstract

This research aimed 1) to study tourism community solidarity and 2) to study the direct and indirect influences of community tourism promotion policy factors, both of community and household level that affected to tourism community solidarity. The methodology was quantitative research method. The population was the tourism communities in upper northern Thailand totaled 88 communities. To be specify the sample size by G* Power program and purposive sampled to get a sample size at the community level of 56 communities and at the family level of 672 households. The research tools for data collection were questionnaire. The data were analyzed descriptive statistics and Multilevel Equal Model.

The results of the research were found that the result of study households in the tourism communities having solidarity in a medium level. ($\bar{x} = 3.31$, S.D. = 0.84) and the dimensions with the high solidarity were the cultural integration and the low solidarity were communication integration. 2) the factors affecting the solidarity of tourism communities found at the household level factors, the variable response of the households towards the tourism community policies and benefits from community tourism management jointly explained the variations of the community solidarity at 40.50% ($R^2 = 0.405$, $P < 0.05$) as the factors having the most direct positive influence was the responses of the households towards the tourism management ($\beta = 0.658$, $P < 0.05$). For the factors at the community level, it was found that the factors of the results of community tourism promotion policies, the outside support, and the tourism management within the community jointly explained the variations of the community solidarity at 76.80% ($R^2 = 0.768$, $P < 0.05$) as the factors having the most direct negative influence was the tourism management within the community ($\beta = -0.502$, $P < 0.05$).

Keywords: Community Solidarity; Community-based tourism promotion policy; Tourism communities

บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม แต่ยังคงรักษาสังคมแบบเครือญาติ นับถือรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น (Panurat, 2006) ซึ่งสะท้อนถึงความผูกพันและเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชุมชนนั้นๆ

ซึ่งรูปแบบความเป็นชุมชนดังกล่าวนี้สะท้อนถึงแนวคิดความเป็นปึกแผ่นของสังคมของ Durkheim ที่กล่าวถึงความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) ของสังคมใน 2 รูปแบบ คือ สังคมที่มีความเป็นปึกแผ่นเชิงกลไก (Mechanical Solidarity) ที่เกิดจาก “ความเหมือนๆ กัน” พี่พากัน และสังคมที่มีความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์ (Organic Solidarity) ที่คนในสังคมมีภาระหน้าที่แยกย่อยลงไป เมื่อสังคมได้กำหนดสถานภาพไว้ ต้องทำบทบาทนี้ สังคมจึงจะเป็นปึกแผ่น (Chantavanich, 2012)

ประเทศไทยตั้งแต่อดีตมีรูปแบบชุมชนที่มีความเป็นปึกแผ่นเชิงกลไก แต่จะเห็นได้ว่าความเป็นชุมชนในแบบดั้งเดิมได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมไทยสมัยใหม่ที่เปลี่ยนจากความเป็นปึกแผ่นเชิงกลไกเป็นความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์มากขึ้นไปเรื่อยๆ ในชุมชนมีการจำแนกความแตกต่างของบทบาทหน้าที่ สถานภาพ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อทุกคนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ สังคมก็จะเป็นปึกแผ่น (Chantavanich, 2012) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจากเหตุปัจจัยหลายด้าน ทั้งจากการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม เทคโนโลยี ที่ล้วนมีผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชน นโยบายด้านการท่องเที่ยวก็เช่นกันที่เข้าไปเชื่อมโยงกับความเป็นชุมชนมากขึ้น เพราะการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้แก่ประเทศอย่างมหาศาล โดยรายได้จากการท่องเที่ยวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ โดยมีมูลค่า 11,232 ล้านบาท และในปี พ.ศ. 2562 มีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติถึง 1,933,368.23 ล้านบาท (Ministry of Tourism and Sports, 2019) ซึ่งจากสถิติสะท้อนให้เห็นถึงการเติบโตทางด้านการธุรกิจอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวเติบโตขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวจึงเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญ ดังนั้น ที่ผ่านมารัฐบาลจึงมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยสร้างนโยบายให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวในหลายรูปแบบ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน วิชาทักชุมชนท่องเที่ยว โฮมสเตย์ และหมู่บ้านท่องเที่ยวโอทอปนวัตวิถี โดยมุ่งหวังว่าการท่องเที่ยวชุมชนจะเป็นกลไกสำคัญในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลเชิงประจักษ์ของการท่องเที่ยวชุมชนที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นว่ามีทั้งผลกระทบทางด้านบวกและลบ โดยด้านบวก คือ เพิ่มและกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Dokbua, 2008) สืบสานฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม (Suparatpreecha, 2010) เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชน แต่ขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบด้านลบเช่นกัน ประเพณี วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า (Chusongdate, 2012) วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง อีกทั้งมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์ (Suparatpreecha, 2010) ซึ่งมักเป็นกลุ่มผู้มีอิทธิพลและอำนาจทางการเงินที่รับรู้และปรับตัวสู่งานบริการ ต่างจากชาวบ้านที่มีส่วนร่วมน้อยและมักอยู่ในฐานะแรงงานทางการท่องเที่ยว (Sitikam, Jaima, and Comesan, 2006) ซึ่งเมื่อชุมชนตอบสนองต่อนโยบาย เกิดการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ ทำให้เกิดการขัดผลประโยชน์และความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร มีการสร้างข้อตกลงในการจัดการท่องเที่ยวที่มีเพียงบางกลุ่มที่ได้ผลประโยชน์ แต่เมื่อพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามา สร้างความอึดอัด รู้สึกไม่ปลอดภัย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวชี้ให้เห็นว่านโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนนำไปสู่การจัดระบบชุมชนใหม่ และก่อให้เกิดความขัดแย้ง และส่งผลให้ความเป็นปึกแผ่นในชุมชนลดลง

จากเหตุผลข้างต้นจึงเป็นประเด็นสนใจที่จะทำการศึกษาว่าจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ผ่านมา มีผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวเพียงใด และมีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว เพื่อนำผลการวิจัยพัฒนาสู่การเสนอแนวทางการผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

เพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชนต่อไป ทั้งนี้เพราะความเป็นปึกแผ่นของชุมชนมีความสำคัญและเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่จะทำให้การท่องเที่ยวชุมชนเกิดความยั่งยืน และยังเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สามารถสร้างพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนในทุกมิติ เพราะจะช่วยให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือกันไปสู่เป้าหมายที่ชุมชนกำหนดไว้ และก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนที่จะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาถึงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว รวมถึงอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย โดยวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนใน 4 มิติ ตามแบบของ Landecker (1951) ได้แก่ มิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม การบูรณาการทางบรรทัดฐาน การบูรณาการทางการหน้าที่ และการบูรณาการทางการสื่อสาร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research method) โดยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระดับชุมชน และส่งผลต่อพฤติกรรม การปฏิบัติของคนในชุมชนในระดับครัวเรือน และการเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือนนี้จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหรือความเป็นปึกแผ่นของชุมชนด้วย ดังนั้นเพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้สามารถสะท้อนถึงผลการวิจัยได้ชัดเจนมากขึ้น จึงมีการวิเคราะห์หน่วยการศึกษาใน 2 ระดับ คือ ปัจจัยระดับชุมชน และระดับครัวเรือน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากร คือ ครัวเรือนและชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย 88 ชุมชน (Department of Tourism, 2017; Community Based Tourism Institute, 2016; Designated Areas for Sustainable Tourism Administration, 2016; Community Development Department, 2017)

ขนาดกลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

ในงานวิจัยนี้คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยการวิเคราะห์อำนาจในการทดสอบ (Power of Test) ด้วยโปรแกรม G*Power (Cohen, J., 1988). ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างในระดับชุมชน 56 ชุมชน และระดับครัวเรือน 652 ครัวเรือน เมื่อ

คำนวณค่าเทียบกับจำนวนชุมชน พบว่าแต่ละชุมชนจะเก็บกลุ่มตัวอย่าง ($652/56 = 11.64$) หรือ 12 ครัวเรือนต่อชุมชน รวมทั้งหมด 672 ครัวเรือน โดยทำการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้งกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียและไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวในชุมชน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้มีการศึกษาจากหน่วยการวิเคราะห์ใน 2 ระดับ ได้แก่ ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) จำนวน 2 ชุด เพื่อรวบรวมข้อมูลกับหน่วยวิเคราะห์ในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน โดยมีข้อคำถามตามตัวแปร ดังนี้

2.1 แบบสอบถามระดับครัวเรือน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่ามีตัวแปรทั้งตัวแปรปัจจัยระดับชุมชนและครัวเรือนที่ได้รับอิทธิพลจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน และส่งผลต่อการปฏิบัติในระดับครัวเรือน ซึ่งส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งตัวแปรระดับครัวเรือน ประกอบด้วย

1) การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัว ดังนี้ (1) การรับรู้นโยบายของครัวเรือน (HP_1) (2) ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว (HP_2) ประสบการณ์เรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว (HP_3) และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (HP_4)

2) ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัว คือ การมีกิจการเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว (BE_1) รายได้จากการท่องเที่ยว (BE_2)

3) ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน (Y) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัว คือ การบูรณาการทางวัฒนธรรม (So_1) การบูรณาการทางบรรทัดฐาน (So_2) การบูรณาการทางการหน้าที่ (So_3) และการบูรณาการทางการสื่อสาร (So_4)

2.2 แบบสอบถามระดับชุมชน

ตัวแปรในระดับชุมชนในงานวิจัยนี้มีทั้งหมด 14 ตัวแปร ได้แก่

1) ตัวแปรแฝงภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัว ดังนี้ (1) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (NE_1) การเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน (NE_2) และความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว (NE_3)

2) ตัวแปรแฝงภายใน ได้แก่

2.1) ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ประกอบด้วย ตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัว ดังนี้ (1) การรับรู้นโยบายของผู้นำ (IO_1) (2) ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (IO_2) และ (3) การได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน (IO_3)

2.2) การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัว ดังนี้

(1) รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว (CB_1) ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว (CB_2) จำนวนนักท่องเที่ยว (CB_3) ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว (CB_4) และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ (CB_5)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของหน่วยการศึกษาระดับชุมชนและครัวเรือนใช้สถิติพรรณนา (Descriptive statistic) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) และการวิเคราะห์สมการโครงสร้างพหุระดับ (The Multilevel Structural Equation Model) ด้วยโปรแกรม SPSS และ Mplus 8.3

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

ผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ได้มีการวิเคราะห์ถึงลักษณะทั่วไปของครัวเรือนและชุมชนท่องเที่ยว และความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า

1) ผลการศึกษาลักษณะทั่วไปของครัวเรือนและชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

ชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 44.64 มีจำนวนสมาชิก 101-150 ครัวเรือน ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ร้อยละ 87.50 เป็นเพศชาย และร้อยละ 42.86 อยู่ในช่วงอายุ 51-60 ปี และมีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 48.21 นอกจากนี้ส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.71 ตั้งอยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ในส่วนของสิ่งดึงดูดใจ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 42.73 คือ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต

นอกจากนี้ ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 85.71 หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 47.02 และจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ยคือ 6.33 คน และรายได้โดยเฉลี่ยคือ 23,947.05 บาท ในด้านการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ ร้อยละ 65.48 ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว

2) ผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$, S.D. = 0.84)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวมีความตระหนักรู้ต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรมมากที่สุด ($\bar{X} = 3.60$, $\beta = 0.972$) เพราะชุมชนยังคงยึดถือและปฏิบัติตามวิถีปฏิบัติของชุมชน จะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่าจะมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้น แต่สมาชิกในชุมชนก็ยังคงปฏิบัติตามวิถีนั้นถึงแม้ว่าจะเกิดการท่องเที่ยวก็ตาม รองลงมา คือ มิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน ($\bar{X} = 3.27$, $\beta = 0.952$) ชุมชนท่องเที่ยวมีความรู้สึกระงับการรู้ถึงแบบแผนในการอยู่ร่วมกันในชุมชนแม้ว่าชุมชนจะมีการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากมีความผูกพัน

และมีแบบแผนในการอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้น ชุมชนส่วนใหญ่ก็ยังมี การดำเนินชีวิตภายใต้แบบแผนเดิม และมีการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

รองลงมา คือ มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ ($\bar{x} = 3.25$, $\beta = 0.931$) ครั้วเรือนทั้งที่เป็นและไม่ได้เป็นสมาชิกตระหนักรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง โดยผู้ที่ เป็นสมาชิกก็จะปฏิบัติตามหน้าที่ของตน และในส่วนของผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกก็ไม่ก้าว่ายหรือขัดขวางกลุ่มที่ดำเนินการท่องเที่ยว และมิติที่มีความตระหนักรู้ น้อยที่สุด คือ มิติการบูรณาการทางการสื่อสาร ($\bar{x} = 3.12$, $\beta = 0.925$) พบว่ามีการติดต่อสื่อสารไปมาหาสู่กับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชนในเรื่องการพัฒนา และจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีเพียงส่วนน้อยที่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว และส่วนใหญ่มีอาชีพและรายได้หลักอยู่แล้ว จึงทำให้บางครั้งอาจทำให้เกิดปัญหาได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

ในการวิเคราะห์มีการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้าง ซึ่งเป็นโมเดลเชิงทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการวิจัยพบว่า

1) รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยปัจจัยระดับครัวเรือน ประกอบด้วย การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) และผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) และปัจจัยระดับชุมชน ประกอบด้วย การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน (IOP) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) สามารถทำนายความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความตรงของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนพบว่า รูปแบบเชิงสาเหตุทุระดับดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 226.204$ $df = 195$, $p = 0.0605$ $\chi^2/df = 1.166$ ค่าดัชนี CFI = 0.999, TLI = 0.999, RMSEA = 0.006, SRMR_W = 0.012, SRMR_B = 0.042 โดยค่า p มากพอที่จะไม่ปฏิเสธสมมติฐาน แสดงว่าค่า χ^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือยอมรับสมมติฐานหลักที่ว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนตามทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตาราง 1 : ขนาดอิทธิพลของตัวแปรทำนายระดับครัวเรือนและชุมชนที่มีต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ตัวแปรทำนาย ระดับครัวเรือน	อิทธิพล			อิทธิพล			อิทธิพล		
	ตรง (DE)	อ้อม (IE)	รวม (TE)	ตรง (DE)	อ้อม (IE)	รวม (TE)	ตรง (DE)	อ้อม (IE)	รวม (TE)
	Yw			BEN			-		

1. BEN	0.388**	-	0.388**	-	-	-	-	-	-
2. HPP	0.700**	0.271**	0.971**	0.658**	-	0.658**	-	-	-
ระดับชุมชน	Yb			NET			CBT		
1. IOP	-0.368*	-0.526*	-0.894*	0.586*	-	0.586*	0.728*	0.248*	0.976*
2. NET	-0.275*	-0.213*	-0.488*	-	-	-	0.424*	-	0.424*
3. CBT	-0.502*	-	-0.502*	-	-	-	-	-	-
4. TIME	-0.195	-	-	-	-	-	-	-	-

R^2 ของตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในระดับครัวเรือน = 0.405

R^2 ของตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในระดับชุมชน = 0.768

R^2 ของตัวแปรแฝงผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน = 0.856

R^2 ของตัวแปรแฝงการสนับสนุนจากภายนอก = 0.324

R^2 ของตัวแปรแฝงการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน = 0.822

$\chi^2 = 226.204$ df = 194, p = 0.605 $\chi^2/df = 1.166$. CFI = 0.999, TLI = 0.999,

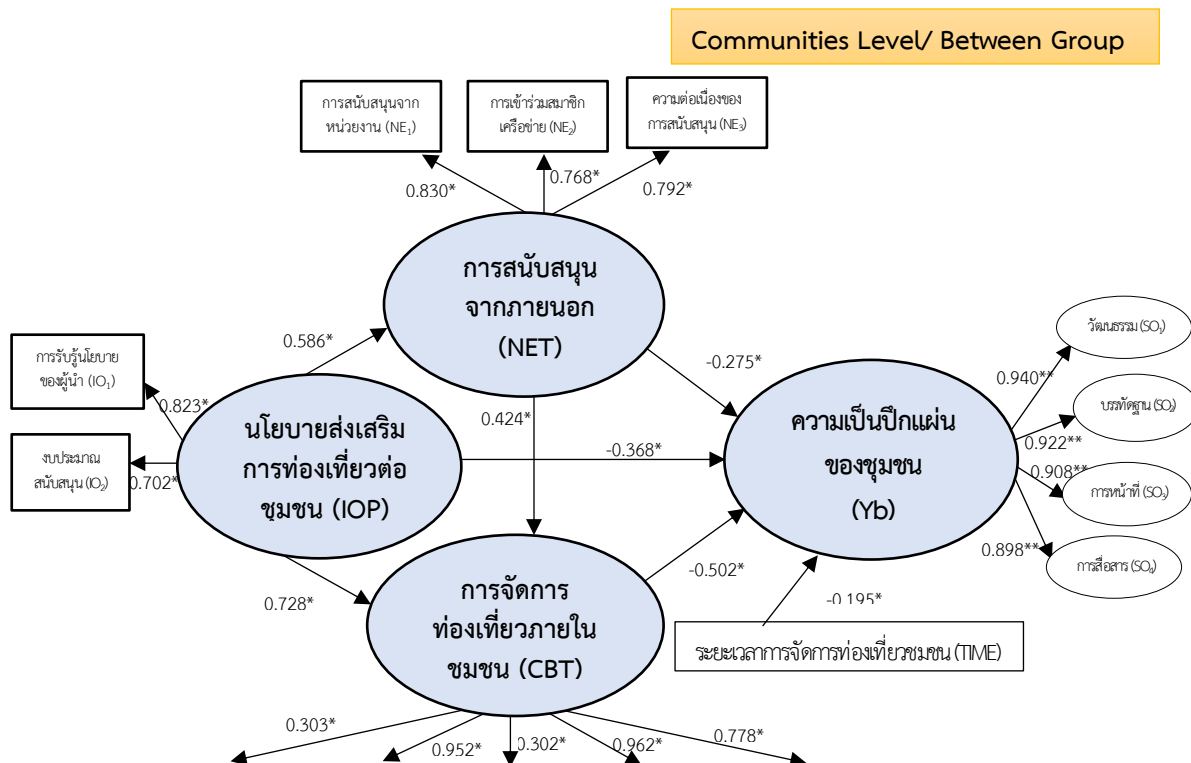
RMSEA = 0.006, SRMR_W = 0.012, SRMR_B = 0.042 (Mplus 8.3 standardized estimates)

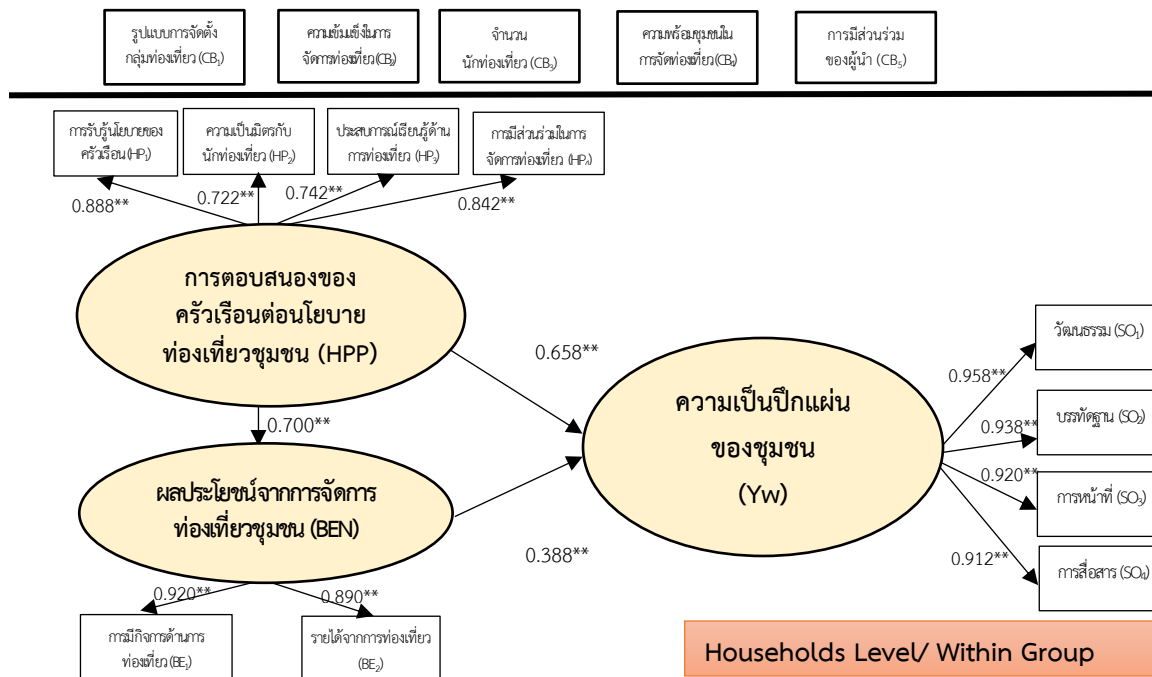
หมายเหตุ: 1) * หมายถึง $p < 0.05$, ** หมายถึง $p < 0.01$

2) ผลการศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ของโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งสามารถอธิบายขนาดอิทธิพลของตัวแปรพหุระดับได้ดังนี้

2.1) ปัจจัยในระดับครัวเรือน พบว่า ตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) ($\beta = 0.658$) และตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) ($\beta = 0.388$) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว โดยการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) ยังส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ผ่านตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.271 ($\beta = 0.271$) แสดงว่าเมื่อนโยบายท่องเที่ยวมาสู่การปฏิบัติในระดับชุมชน และคนในชุมชนรับรู้และตอบสนองต่อนโยบาย ก็จะส่งผลให้ครัวเรือนในชุมชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องหรือใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวและมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งอิทธิพลส่งผลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน เพราะเมื่อครัวเรือนในชุมชนมีการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนและได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมาก มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างมีส่วนร่วมด้วยกันของสมาชิกในชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยน ก็จะส่งผลให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่สูงขึ้น แต่ในทางกลับกัน หากการท่องเที่ยวไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมหรือยอมรับจากคนในชุมชนแต่กลับสร้างความเดือดร้อนรำคาญใจแก่สมาชิกในชุมชน ย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในทางลบเช่นกัน และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) พบว่าตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) และตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวได้ร้อยละ 40.50 ($R^2 = 0.405$)

2.2) ปัจจัยในระดับชุมชน พบว่า ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ($\beta = -0.368$) การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ($\beta = -0.275$) การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) ($\beta = -0.502$) และระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (TIME) ($\beta = -0.195$) มีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน กล่าวคือ ปัจจัยในระดับชุมชนยิ่งสูงก็ยิ่งจะทำให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นลดลง โดยผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชนยังส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนผ่านการสนับสนุนจากภายนอก และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ -0.526 ($\beta = -0.526$) แสดงว่าในระดับชุมชน เมื่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนถูกนำมาสู่การปฏิบัติสูง ผู้นำมีการรับรู้และตอบสนองต่อนโยบายสูง ชุมชนก็ย่อมรับงบประมาณเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้มีการเข้าไปสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกมากขึ้น และทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน แต่เมื่อการสนับสนุนจากภายนอกมากเกินไปจนทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการทำงาน อีกทั้ง เมื่อมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดการได้เองต้องพึ่งพิงหน่วยงานพี่เลี้ยง แต่เมื่อการท่องเที่ยวดำเนินการขึ้นจึงทำให้เกิดปัญหาทั้งในเรื่องของงบประมาณ การจัดสรรผลประโยชน์ และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ความเที่ยง (R^2) พบว่าตัวแปรการสนับสนุนจากภายนอก (NET) การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) และผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ร้อยละ 76.80 ($R^2 = 0.768$) ผลการศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 1

$$\chi^2 = 226.204 \text{ df} = 194, p = 0.605 \quad \chi^2/\text{df} = 1.166. \text{ CFI} = 0.999, \text{ TLI} = 0.999,$$

$$\text{RMSEA} = 0.006, \text{ SRMR}_{\text{Yw}} = 0.012, \text{ SRMR}_{\text{B}} = 0.042 \text{ (Mplus 8 standardized estimates)}$$

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยพบว่า ครัวเรือนในชุมชนท้องถิ่นเยาวชนมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนระดับปานกลาง แต่จะเห็นได้ว่า ยังคงมีการบูรณาการทางวัฒนธรรมอยู่สูง ครัวเรือนในชุมชนยังตระหนักถึงวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมยังคงอยู่ แม้จะมีการท้องถิ่นเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับ Suksang (2012) ที่ได้เสนอว่า จะเป็นปัญหาหากการท้องถิ่นเยาวชนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้เพราะหากการท้องถิ่นเยาวชนเปลี่ยนวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ย่อมก่อให้เกิดการต่อต้านและความขัดแย้งขึ้น แต่ในด้านการบูรณาการทางบรรทัดฐานที่อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเมื่อมีการจัดการท้องถิ่นเยาวชนขึ้น มีการสร้างกฎเกณฑ์ในการจัดการทรัพยากรซึ่งเป็นทรัพยากรร่วม โดยเฉพาะเรื่องผลประโยชน์ แต่หลายๆ ชุมชน กฎเกณฑ์ที่กำหนดไม่สอดคล้องกับบริบทชุมชน จำกัดอำนาจในการใช้ทรัพยากรกับสมาชิกอื่นๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมการท้องถิ่นเยาวชน ทำให้เกิดความขัดแย้งทั้งระหว่างบุคคลและกลุ่มต่างๆ ในชุมชน นอกจากนี้ ยังเกิดปัญหาเมื่อมีกลุ่มคนไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนด โดยพยายามดำเนินการเพื่อผลประโยชน์พวกพ้อง (Suksang, 2012) ซึ่งปัญหาการบูรณาการทางบรรทัดฐานดังกล่าวก็ส่งผลต่อเนื่องกับการบูรณาการทางการหน้าที่ เพราะเมื่อมีความขัดแย้งขึ้น สมาชิกกลุ่มไม่ทำหน้าที่ รวมทั้งสมาชิกที่ไม่มีส่วนร่วมจากการท้องถิ่นเยาวชนไม่ยอมรับ และเกิดการต่อต้านการท้องถิ่นเยาวชนที่เกิดขึ้น จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้บางชุมชนประสบผลสำเร็จและดำรงอยู่ แต่บางชุมชนต้องล้มเลิกไปและยังฝากบาดแผลแก่ชุมชน

2. ผลการศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงนโยบายที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน พบว่า ปัจจัยระดับชุมชน การสนับสนุนจากภายนอกมีอิทธิพลต่อการบริหารชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ Aeknarajindawut, Boonphadung, and Rungsawanpho (2019) โดยเฉพาะรูปแบบนโยบาย และสมรรถนะของหน่วยงาน ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารโครงการต่างๆ ทั้งนี้ ปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลโดยตรงทางลบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะยังมีการเข้าไปในสนับสนุนจากภายนอกมากเกินไปและต่อเนื่องโดยที่หน่วยงานขาดสมรรถนะ แผนการปฏิบัติการไม่ตรงกับบริบทชุมชน จะทำให้ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนลดลง ยิ่งมีการสนับสนุนมากก็ยิ่งทำให้เกิดความขัดแย้ง เกิดการสร้างกลุ่มอำนาจใหม่เป็นกลุ่มๆ ย่อย และแข่งขันกันเองภายในชุมชน ซึ่งผลจากการวิจัยนี้ต่างจาก Suksang (2012) ที่พบว่าการสนับสนุนจากภายนอกไม่มีผลต่อความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน เพราะในความเป็นจริง การเข้ามาของแต่ละหน่วยงานมีแนวคิดและเป้าหมายต่างกันและนำไปถ่ายทอดกับชุมชนตามวัตถุประสงค์และแนวคิดที่ต่างกัน ส่งผลให้บางชุมชนเกิดความซ้ำซ้อนในการทำงาน สมาชิกในชุมชนเกิดความเบื่อหน่ายเพราะต้องดำเนินการเพื่อตอบสนองต่อหน่วยงาน นอกจากนี้ การพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง จึงควรลดการพึ่งพิงภายนอก ซึ่งการลดความช่วยเหลือหรือพึ่งพิงภายนอกนี้ Laoko (2006) เชื่อว่าจะทำให้ชุมชนเกิดการสร้างความเข้มแข็งได้เองผ่านการเรียนรู้ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

1. การนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติควรมีการเตรียมความพร้อมชุมชนหรือคัดเลือกชุมชนที่มีความต้องการและมีศักยภาพในการทำท่องเที่ยว การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ชุมชนตัดสินใจและดำเนินการจัดการโดยชุมชน คนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดประโยชน์และเกิดความยั่งยืน
2. การสนับสนุนจากภายนอกมากเกินไปส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวและส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ดังนั้น ทุกหน่วยงานต้องมีการทบทวนถึงภารกิจของหน่วยงานเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ซึ่งการที่มีหน่วยงานเข้าไปมากเกินไป ทำให้ชาวบ้านหรือคนในชุมชนเกิดความเบื่อหน่ายและไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน และบางครั้งการเข้าไปสนับสนุนของหน่วยงานเกิดขึ้นกับกลุ่มคนเพียงบางกลุ่มในชุมชน นำมาซึ่งความไม่พอใจ และส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนตามมาได้

สรุป

พัฒนาการเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทยที่ผ่านมาได้มีการไปปฏิบัติในชุมชนในหลายรูปแบบจากหลากหลายหน่วยงาน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในชุมชน ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย

ดังกล่าวมีทั้งปัจจัยระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยผลการวิจัยพบว่าชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนระดับปานกลาง ซึ่งปัจจัยในระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเชิงบวกมากที่สุด คือ การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน ส่วนปัจจัยระดับชุมชนที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน คือ การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ดังนั้นในการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญกับมิติวัฒนธรรม โดยนโยบายต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดกับการดำเนินชีวิต และควรให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบการดำเนินการท่องเที่ยว อันจะนำมาซึ่งการยอมรับ ปรับตัว และลดความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

References

- Aeknarajindawut, N., Boonphadung, S., & Rungsawanpho, D. (2019). Antecedents of the Success of OTOP Navatwithi Tourism Village Project in Phrae Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 7(6), 1781-1782.
- Chantavanich, S.. (2012). *Sociology Theory*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Chusongdate, R. (2012). *Exploration and Sustainable Heritage Management in Pai-Pang Mapha-Khun Yuam Districts, Mae Hong Son Province*. (Research Report). Bangkok: The Thailand Research Fund.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Dokbua, K.. (2008). *Social Capital and The Existence of Rural Communities A Case Study of Tambon Bang Jao Cha Tourism Community Moo.8 Ban Yang Thong, Pho Thong, Ang Thong Province*. Thesis Master of Science (Community Development), Thammasat University.
- Landecker, S. (1951). Type of Integration and Their Measurement. *The American Journal of Sociology*, 56, 332-340.
- Laoko, N. (2006). *Development of Fund Management Process for the Village and Urban Community Fund Committee, Royal Thai Air Force, Wing 46*. Thesis Master of Arts (Strategy Development), Pibulsongkram Rajabhat University.
- Ministry of Tourism and Sports. (2019). *Domestic Tourism Statistics (Classify by region and province 2019)*. Retrieved May 10, 2019, from https://www.mots.go.th/more_news_

[new.php?cid=525](#)

Panurat, A. (2006). *Doctrine of Local Studies*. Surin: Surin Rajabhat University Printing.

Sitikarn, B., Jaima, S., & Comesan, J.. (2006). *Socio-cultural Impacts of Tourism Development in Chiangrai Province, Thailand*. (Research report). Bangkok: The Thailand Research Fund.

Suksang, A. (2012). *Harmony Driving Steps: A Case Study of Thoranikham Community in Khok Fad Sub-District of Nong Chok District in Bangkok*. Thesis Master of Arts (Social Development Administration), National Institute of Development Administration.

Suparatpreecha, V.. (2010). *Social and Cultural Impact of Tourism in Wat Ket Community's, Chiang Mai Province*. Thesis Master of Art (Cutural Management), Chulalongkorn University.

คัมภีร์สุพรมหมอกขา: การแปล การตรวจชำระและการวิเคราะห์*

Suphrommokka: Translation, Edition and Analysis

¹พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์ (เดชมโน), สมิตธิพล เนตรนิมิตร และพระราชวิมลโมลี

¹Phrakru Opasdhampitak, Samiddhipol Netnimit and

Phraratchawimonmoli (Manop Piyasilo)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya, Thailand

Corresponding Author. ¹Email: somchai.dam@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาคัมภีร์สุพรมหมอกขาเป็นวรรณกรรมด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการที่พระโพธิสัตว์มาอุบัติในแดนอีสาน เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นผสมผสานกับชาดกที่นำเค้าโครงเรื่องเดิมมาแต่ง นอกจากนี้ได้รับอิทธิพลการแต่งจากอรรถกถาธรรมบทและอรรถกถาชาดกซึ่งเป็นคัมภีร์ตามแบบฉบับแล้ว ยังได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา 2 มิติ คือไตรภูมิพระร่วงในมิติของการเป็นวรรณกรรมที่เน้นสอนศีลธรรม และมีมิติของนิติธรรมคือการจัดระเบียบสังคมเพราะผู้นิพนธ์คือพระมหาธรรมราชาลิไทผู้เป็นพระมหากษัตริย์ปกครองอาณาจักรสุโขทัยและปกครองอาณาจักรอยุธยาและเมืองอโยธยา ดังนั้น จึงมีมิติของการสอนหลักธรรมและหลักการปกครองด้วย

ข้อค้นพบที่เป็นองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับวรรณกรรมอีสานเรื่องสุพรมหมอกขา คือ 1) หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม ได้แก่ ความเป็นผู้ฉลาดในการพูด ให้ทาน การรักษาศีล การมีสัจจาจาและเชื่อฟังผู้มีพระคุณ การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว มีความกตัญญู ความเพียร ความถ่อมตน การได้ภรรยาดี เมตตา มีหลักของนักปกครอง การต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง และหลักความไม่เที่ยง 2) ความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรม คือ กฎแห่งกรรม ไตรลักษณ์ ความเชื่อดั้งเดิมซึ่งตกทอดมา 3) มีค่านิยมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม ที่มีต่อสังคมของตนคือ ความเชื่อในกุศโลบายซึ่งเป็นอุบายในทางที่ดี เช่น การฆ่าสัตว์ การลักขโมย การผิดลูกเมียผู้อื่น เป็นต้น 4) มีจารีตประเพณีที่ปรากฏในวรรณกรรม ได้แก่ ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง การอุทิศส่วนบุญ การฟังธรรม หน้าตาสตรีไทย ประเพณีการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์ ฮีต 12 ครอง 14 เป็นต้น

คำสำคัญ: คัมภีร์สุพรมหมอกขา; การแปล; การตรวจชำระ; การวิเคราะห์

* Received January 25, 2020; Revised March 4, 2020; Accepted March 13, 2020

Abstract

This research article were to study Subarhamamokkha is a Buddhist literature dealing with Bodhisatta who was born in E-San land, mixed between local folk and Jataka for compilation. It has been influenced by Dhammapada's and Jataka's commentaries. It was found that Tibhumikatha appeared as Moral deed aspect and Law aspect (Nitidhamma) dealing with social norm and custom have been applied within. Dhammaraja Lithai, an author of Tibhumikatha, was great Buddhist patronage who rules his kingdom by Dhamma in both of his living and governing.

The findings of body knowledge about Subarhamamokkha were concluded as follows
1) the Buddhist virtues; wise speech, charity, truthfulness, gratitude, politeness, moral relationship in family, compassion, justice, good governance, friendship and impermanence,
2) Beliefs; Law of Kamma, Tilakkhana, traditional beliefs 3) Value and culture; the wise method of ruling such as five precepts, 4) Festivals; Bee Castle Festival Parade, coronation of king, 12 months 14 cultures (Heet Sibsong Klong Sibsee) etc.

Keywords: Suphrommokkha; Translation; Edition; Analysis

บทนำ

วัฒนธรรมทางภาษาที่มีความสำคัญและน่าสนใจอย่างหนึ่งคือการเล่านิทาน ซึ่งนิทานนี้โดยมากแล้วเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากจินตนาการ ที่เป็นเรื่องจริงมีเป็นส่วนน้อย ซึ่งเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ เช่น เพื่อต้องการความบันเทิง ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น นิทานพื้นบ้านที่สร้างสรรค์ขึ้น มีทั้งนิทานประเภทตลกขบขัน สร้างความเพลิดเพลิน และให้คติเตือนใจ ซึ่งอาจจะปรากฏเนื้อเรื่องที่คล้ายนิทานพื้นบ้านในภาคอื่น ๆ นิยมถ่ายทอดกันด้วยมุขปาฐะ (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2009) คือ วิธีเล่าสู่กันฟัง และมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรบ้าง เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนอีสาน หรือเรียกว่า นิทานพื้นบ้านอีสาน ทั้งนี้เพื่อสะท้อนเรื่องราวความเป็นไปในสังคม ด้วยการเชื่อมโยงเรื่องราวให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีชีวิตเพื่อความก้าวหน้าในคุณธรรมที่ยิ่งๆ ขึ้นไป และการคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นหรือของสังคม (Nyani, 2018) อีกทั้งเพื่อตอบปัญหาต่าง ๆ ที่สังคมเกิดความสงสัย นิทานพื้นบ้านอีสานมีสิ่งซ่อนเร้นในเรื่องราวของนิทานที่ให้คติเตือนใจโดยเฉพาะนิทานที่แฝงเร้นหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา (Phramaha Suraved Vachiro, 2010) นิทานหลายเรื่องจะปรากฏแง่คิดในการเป็นบุคคลที่พึงประสงค์ของสังคม เช่น อุปนิสัยของตัวเอกในเรื่อง จะสะท้อนแบบอย่างการดำเนินชีวิตตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนา การปลูกฝังให้เกิดการปฏิบัติตามหลักศีลธรรม และจริยธรรมแก่สังคม (Kyaing,

(2019) เป็นแนวทางให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการปลูกฝังให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นประชากรที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคต (Neadpucdee, 2019)

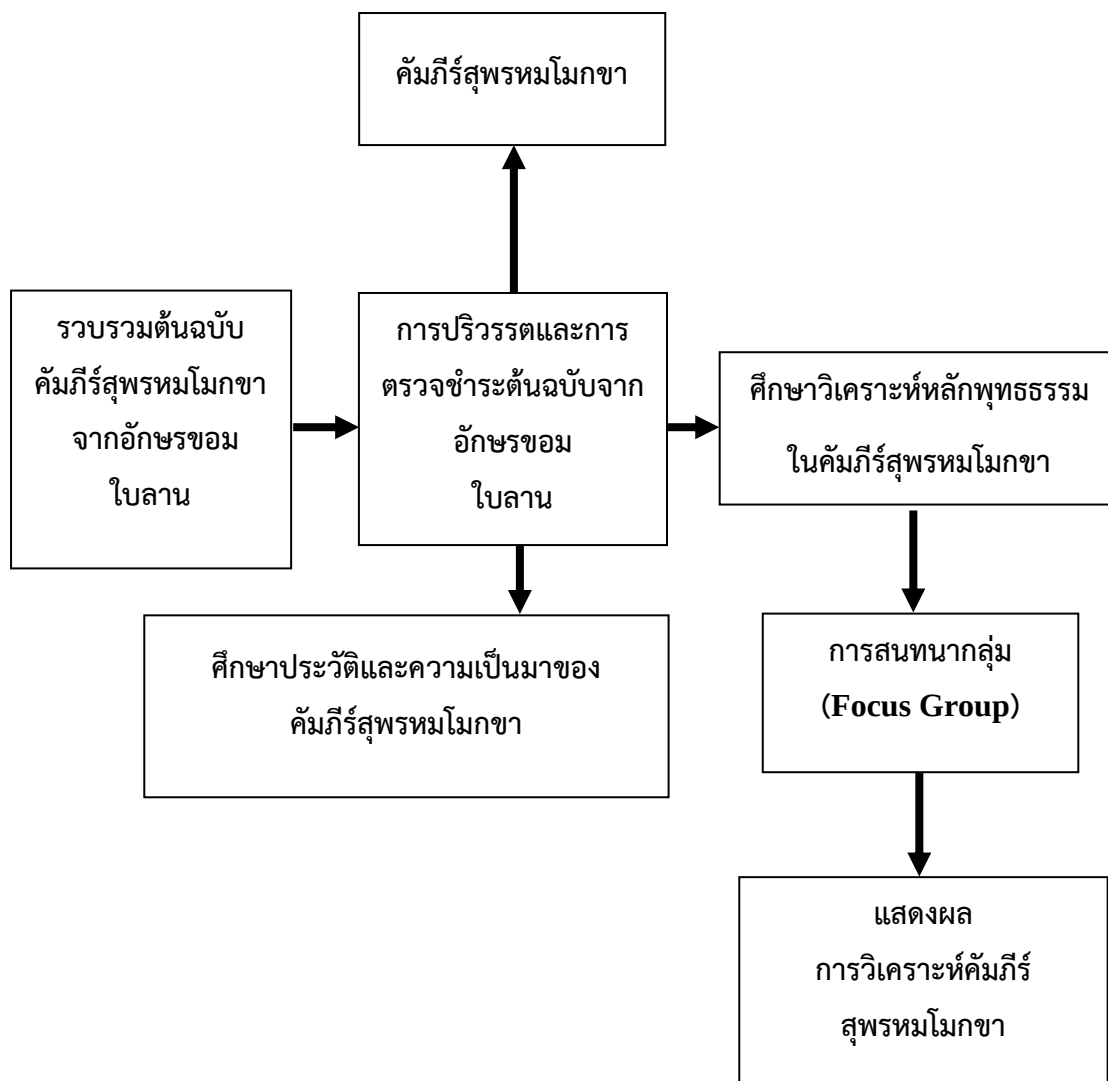
วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของร้อยกรองนั้นมีอยู่จำนวนมาก เช่น การะเกด จำปาสีตัน ชูลุนางอ้าว โสวัตร สุพรหมโมกขา ท้าวสิงคาโลกระต่ายดำ เป็นต้น (Thammawat, 1978) วรรณกรรมเหล่านี้ก็วิวัฒนาการขึ้นตามเค้าของชาดก เรียกว่า ปัญญาชาดก นิทานชาดกชนิดนี้อาจเรียกว่า พาทิรนิบาตชาดก หรือชาดกนอกนิบาต กวีพื้นบ้านอีสานได้แต่งวรรณกรรมในลักษณะชาดกนอกนิบาตซึ่งเนื้อเรื่องกล่าวถึงการเวียนว่ายตายเกิดของพระโพธิสัตว์ ทั้งยังแทรกคติทางพระพุทธศาสนาเอาไว้ด้วย (Amarit, 1987) ดังที่ ธวัช ปุณโณทก (Phunnotok, 1982) ได้อธิบายไว้ว่า วรรณกรรมอีสานและลาวนั้นมีลักษณะที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกันทั้งด้านคติ ความเชื่อ ค่านิยม สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนจารีตประเพณี มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่น่าสนใจเหมือนกัน กล่าวคือ เป็นวรรณกรรมของชาวบ้านอย่างแท้จริง เพราะชาวบ้านเป็นเจ้าของสิทธิ เป็นผู้ใช้ ผู้ศึกษา ผู้อ่าน ผู้สร้าง สร้างความรักสามัคคีในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเอื้อเฟื้อกัน สร้างประโยชน์ร่วมกันในหลายด้าน (Phra Atikan Thipphanet Punyateepo, 2019) เช่นเดียวกับนิทานพื้นบ้านอีสานประกอบด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ปรากฏในลักษณะวรรณกรรมชาดก เช่น พระเวสสันดรชาดกที่ตัวเอกของเรื่อง เป็นผู้เสียสละอย่างยิ่งยวด เป็นต้น และปรากฏในลักษณะวรรณกรรมเกี่ยวกับตำนานทางพระพุทธศาสนา เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปุชนิยสถาน ตำนานการสร้างพระธาตุพนม เป็นต้น โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการเก็บรักษาเผยแพร่วรรณกรรมเป็นแหล่งอนุรักษ์ นอกจากนี้ก็ยังมีชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งเป็นผู้เก็บรักษาไว้ที่บ้านของตน ที่ส่งผ่านแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับจารีตและจริยธรรมอันเกี่ยวข้องความประพฤติและแนวทางในการปฏิบัติที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต (Kamales, 2019) ตลอดจนเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกทุกคนในครอบครัว (Lao-aruen, 2019)

สุพรหมโมกขา เป็นชาดกนอกนิบาตเรื่องหนึ่งที่กวีอีสานแต่งขึ้นมาตามเค้าชาดก เนื้อเรื่องนั้นกล่าวถึงพระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นชายเขี้ยวใจ พ่อเป็นคนขมขื่นเลี้ยวซึฟ สุพรหมโมกขาเกิดมาพร้อมกับสุนัข 9 หาง ซึ่งเป็นสหชาติ กำพร้าแม่แต่เด็กๆ เมื่อพ่อจะตายได้สั่งให้สุพรหมโมกขานำศพไปไว้ในป่า โดยไม่บอกให้ใครทราบ แล้วให้คอยดูว่าศพเน่าเปื่อยหมดแล้วให้เก็บกะโหลกกลับมา สุพรหมโมกขาก็ปฏิบัติตามคำสั่งพ่อทุกประการ เพราะอาณภาพแห่งความกตัญญู พระอินทร์ได้สั่งให้นางไข่มุกมาปฏิบัติสุพรหมโมกขา โดยซ่อนอยู่ในกะโหลกศีรษะพ่อ สุพรหมโมกขาแอบดูจึงพบว่าคนที่มาช่วยตนทำงานซ่อนอยู่ในกะโหลกศีรษะพ่อ จากนั้นทั้งสองจึงอยู่ร่วมกันฉันท์สามี-ภรรยา พระราชาทราบกิตติศัพท์ความงามของนางไข่มุกจึงกลั่นแกล้งสุพรหมโมกขา เพื่อหาโทษให้จะได้เอานางมาเป็นสนม จึงทำชนไก่ ชนวัว ชนช้างแต่ก็แพ้สุพรหมโมกขาทุกครั้ง ทั้งประชาชนเลื่อมใสศรัทธาในตัวสุพรหมโมกขายิ่งขึ้น ต่อมาพระราชาจึงใช้ให้สุพรหมโมกขาไปหาดอกบัวหอมจากเมืองนาคมาถวายพระองค์ สุพรหมโมกขาได้ภรรยากลับมาอีก 3 คน คือ ลูกสาวพระยานาค ลูกสาวพระยามดงาม และลูกสาวพระยายักษ์ พระราชาพาลอยากได้ภรรยา ทั้ง 4 ของสุพรหมโมกขา จึงยกกองทัพมาหวังฆ่าให้ตายร้อนถึงเทวดาฟ้าดิน จึงบันดาลให้ธรณีสูบตามคตินี้ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) เมื่อพระราชาถูกธรณีสูบไปแล้ว เสนาอำมาตย์

ทั้งหลายจัดการเสียดราชรถหากษัตริย์องค์ใหม่ สุพรรณโมกขาจึงได้ครองบ้านครองเมืองโดยปกติสุข และยังออกเดินทางไปยังบ้านเมืองอื่นพร้อมทั้งทำประโยชน์ให้บ้านเมืองเหล่านั้น สั่งสอนให้ปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิธราชธรรมโดยทั่วถึงกัน และคัมภีร์สุพรรณโมกขา เป็นคัมภีร์อักษรธรรมที่มีการบันทึกคำสอนของพระพุทธศาสนาต่างๆ มากมาย ถ้ามีการปริวรรตและตรวจชำระจากต้นฉบับอักษรธรรม จะเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่การศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ผู้มีพื้นฐานความรู้ด้านภาษาขอมเป็นอย่างดี

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ประวัติและความเป็นมาของคัมภีร์สุพรรณโมกขา การปริวรรตและการตรวจชำระคัมภีร์สุพรรณโมกขา และศึกษาวิเคราะห์หลักธรรม ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณีในคัมภีร์สุพรรณโมกขา เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์แก่การศึกษา และการประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนอย่างไพศาลทั้งในกาลปัจจุบันและอนาคตข้างหน้าต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักธรรม ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณีในคัมภีร์สุพรรณโมกขา

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มุ่งศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิเคราะห์หลักธรรม ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณีที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานในคัมภีร์สุพรรณโมกขา ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเอกสาร

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ เอกสาร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องและบทความต่างๆทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในบางส่วนที่เกี่ยวข้องเช่น หนังสือ งานวิจัย บทความ และวิทยานิพนธ์ รวมทั้งเอกสารจากสื่ออินเทอร์เน็ต

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิเคราะห์หลักธรรม ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณีที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานในคัมภีร์สุพรรณโมกขา และวิเคราะห์ สังเคราะห์ ด้วยพรรณนาวิธี (Descriptive Method)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “คัมภีร์สุพรรณโมกขา : การปริวรรต การตรวจชำระ และการวิเคราะห์” ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาประมวลองค์ความรู้เนื้อหาคัมภีร์สุพรรณโมกขา ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีวิธีดำเนินการศึกษา ดังนี้

ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สุพรรณโมกขา ในด้านประวัติและความเป็นมาของคัมภีร์

ศึกษาคัมภีร์สุพรรณโมกขาที่จารจารึกด้วยอักษรขอมจากต้นฉบับอักษรขอมสำนวนของวัดโสภณวิหาร อำเภอยะนิง จังหวัดศรีสะเกษ โดยการปริวรรตเป็นภาษาไทยและตรวจชำระ

ศึกษาวิเคราะห์เฉพาะหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์สุพรรณโมกขาเท่านั้น

สรุปผลการวิจัยและนำเสนอ

ผลการวิจัย

ประวัติและความเป็นมาของคัมภีร์สุพรรณโมกขา

ประวัติและความเป็นมาของคัมภีร์สุพรรณโมกขา แบ่งออกเป็น ประวัติและความเป็นมาของชาดกอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ภาคที่ 1 อยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 27 และภาคที่ 2 อยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 28 ชาดก เป็น 1 ในวินัยปิฎก 9 ประการ มีชาดกทั้งหมด 547 เรื่อง ส่วนประวัติและความเป็นมาของคัมภีร์สุพรรณโมกขา เป็นส่วนนิทานชาดกนอกนิบาต เป็นนิทานที่ให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านแล้ว ยังเป็นนิทานที่มุ่งแสดงหลักพุทธธรรมคำสั่งสอน หรือแสดงอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เป็นนิทานชาดกที่ไม่มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เป็นนิทานที่ชาวบ้านแต่งเรียกว่า ปัญญาชาดก นอกจากนี้มีส่วนหนึ่งที่แต่งขึ้นโดยปราชญ์ชาวบ้าน ชาวพื้นถิ่นเอง โดยพยายามนำเอานิทานพื้นถิ่นที่แพร่หลาย มาเชื่อมโยงกับองค์ประกอบของชาดก เช่น สุพรรณ-โมกขา ท้าวจันทอง เป็นต้น จากหลักฐานระบุว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นผู้เขียนด้วยเหตุนี้ปราชญ์ท้องถิ่นจึงนำเค้าเรื่องของชาดก มาผูกเป็นนิทานขึ้นภายหลังอีกทั้งยังให้ความเชื่อถือและศรัทธาอย่างประชาชนในภาคอีสานเป็นอย่างดี

ธรรมเนียมในการแต่งและการดำเนินเรื่องแบบชาดกในคัมภีร์สุพรรณโมกขา เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาของอีสานกล่าวคือ ปราชญ์อีสานพยายามที่จะประพันธ์วรรณกรรมนิทานให้มีรูปแบบอย่างวรรณกรรมพุทธศาสนา โดยการเลียนแบบชาดกซึ่งเป็นการแสดงเจตนาของปราชญ์ที่จะกล่าวว่าเรื่องราวของนิทานเหล่านี้เป็นชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า เพื่อให้ประชาชนศรัทธาเลื่อมใสในจริยวัตรอันดีของตนเองในเรื่อง เพื่อเป็นการสอนจริยธรรมของสังคม และเพื่อความบันเทิงไปด้วยในตัว และยังเชื่อกันว่าได้านิสงส์เช่นเดียวกับการฟังเทศน์ด้วย วรรณกรรมอีสานมักไม่ปรากฏผู้ประพันธ์ ปราชญ์อีสานมักจะสรรสร้างวรรณกรรมขึ้นด้วยแรงศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นพุทธบูชา จึงไม่จำเป็นต้องบอกชื่อ เพราะเป็นการผิดมารยาทในการทำบุญ แต่อาจปรากฏชื่อผู้รจนา หรือผู้จารบางฉบับอาจให้รายละเอียดเกี่ยวกับ วัน เดือน ปี และ เวลาที่จารไว้ด้วยเช่นเดียวกับในคัมภีร์สุพรรณโมกขา การดำเนินเรื่องแบบชาดกในคัมภีร์ สุพรรณโมกขา โดยใช้ชาดกเป็นเครื่องสอนใจพุทธศาสนิกชน เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ แม้จะแต่งเป็นร้อยแก้ว แต่ก็มีย่อประกอบของชาดกครบถ้วนทั้งปัจจุบันวัตถุ อดีตวัตถุ คาถา และสมุธาน คือ มีแนวความคิด เน้นหลักความเชื่อเรื่องพระโพธิสัตว์ การที่พระโพธิสัตว์จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้นั้น จะต้องบำเพ็ญบารมี 10 ประการคือ แสดงสัจธรรมมุ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นประวัติในอดีตชาติพระพุทธเจ้า การเดินทางหาประสบการณ์ ความขัดแย้งระหว่างตัวเองของเรื่องกับคู่กรณี ลักษณะของเรื่องสุพรรณโมกขาเป็นแนวจักร ๆ จักร ๆ จึงมีตัวละครในชั้นลูกอีก และมีความขัดแย้งเกิดขึ้นใหม่ จนในที่สุดก็คลี่คลายปัญหาเหล่านั้นได้หมด เหตุการณ์ก็เข้าสู่ภาวะปกติ เป็นการเสริมบุญบารมีของสุพรรณโมกขาให้มากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ชื่อเรื่อง เนื้อเรื่องย่อ และลักษณะการประพันธ์ในคัมภีร์สุพรรณโมกขาโดย สุพรรณโมกขาและสุนัข 9 หาง ชื่อเรื่องมาจากตัวละคร เพราะตัวละครเอกในเรื่อง มีชื่อว่า สุพรรณโมกขา ส่วนสุนัข 9 หางตีความว่า หมายถึงโลกุตระธรรม 9 พระพุทธคุณ 9 หรือวินัยปิฎก 9 ประการที่เป็นเพื่อนแท้ของมนุษย์ ตั้งแต่ระดับโลกียะถึงโลกุตระ การตั้งชื่อตัวละครจะสอดคล้องกันกับเรื่องและการตั้งชื่อเรื่อง เพราะเรื่องสุ

พรหมโมกขา เป็นเรื่องราวอดีตชาติของพระพุทธเจ้า และมีการวิเคราะห์ด้านอื่นๆ อีกเช่น แก่นเรื่องโครงเรื่อง ปมเรื่อง การคลายปมเรื่อง การดำเนินเรื่อง จบเรื่อง คือการจบเรื่องโดยสุขนานุกรม สุพรหมโมกขาสละราช บัลลังก์ให้โอรสแล้วส่งสมการบุญ บำเพ็ญทานตลอดชีวิตพร้อมกับมเหสีทั้ง 4 พระองค์ เรื่องสุพรหมโมกข์ชาดก ที่มีมาในชาดกนอกนิบาต เป็นพระชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้าที่เสวยพระชาติมาเป็นบุรุษเชื่องใจชื่อว่า สุพรหมโมกขา ในศาสนาของโกณฑัญญะพุทธเจ้าในชาตินั้น พ่อแม่เป็นขอทานต้องกำพร้าแม่แต่เด็ก พ่อจึงเลี้ยงดูสุพรหมโมกขา พร้อมด้วยสุนัขเฝ้าทาง ซึ่งเป็นสหชาติ พระอินทร์ส่งนางไข่มุกมาช่วยเหลือสุพรหมโมกขา ส่วนท้าวพรหมทัตทราบข่าวจึงอยากได้นางไข่มุกมาเป็นมเหสีหากลอบยาเพื่อกำจัดสุพรหมโมกขา ต่อมาท้าวพรหมทัตสิ้นพระชนม์ลง สุพรหมโมกขาได้ขึ้นครองราชย์แทนและครองเมืองด้วยศุภศิราษธรรม พร้อมมเหสีทั้ง 5 คน ต่อมาพระองค์สละราชบัลลังก์ให้โอรสแล้วส่งสมการบุญ บำเพ็ญทานตลอดชีวิตพร้อมกับมเหสีทั้ง 4 จึงกลายมาเป็นชาदनอกนิบาต มีลักษณะการแต่งขึ้นด้วยร้อยแก้ว แต่ก็มีบางตอนที่มีลักษณะเป็นคำคล้องจอง อยู่ในข้อความ คล้ายสัมผัสในบทร้อยกรอง ลักษณะของข้อความในเรื่องจะมีบรรยาย และ พรรณนา บางตอนใช้ข้อความเปรียบเทียบ เมื่อศึกษาจากข้อมูลแล้วสรุปได้ว่า มีแบบบรรยายโวหาร มีแบบพรรณนาโวหาร มีแบบเทศนาโวหาร และมีแบบอุปมาโวหารเป็นต้น

วิธีการปริวรรตอักษรธรรม และการตรวจชำระคัมภีร์สุพรหมโมกขา มีอักษรวิธีหรือการผสมอักษรธรรมอีสาน มีลักษณะกลมคล้ายอักษรธรรมล้านนา และอักษรลาว ลักษณะการเขียน เขียนจากซ้ายไปขวา การเขียนตัวสะกดมีลักษณะคือ จะเขียนตัวอักษรซ้อน โดยเขียนตัวสะกดไว้ข้างบนอักษรตัวตามซึ่งจะเขียนไว้ด้านล่างของอักษรตัวสะกด ยกเว้นอักษรบางตัว อักษรธรรมอีสานแบ่งได้เป็น 2 พวกใหญ่ คือ 1. พยัญชนะตัวเต็ม คือ รมี 38 รูป 2. ตัวเพื่อง เรียกว่า ตัวห้อย หรือ ตินมีทั้งหมด 19 ตัว อักษรธรรมนี้ใช้ในการปริวรรตคัมภีร์สุพรหมโมกขาให้เป็นภาษาไทย ส่วนการตรวจชำระคัมภีร์สุพรหมโมกขา ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบและแก้ไขข้อความในคัมภีร์จากฉบับอักษรธรรมเป็นภาษาไทยและบาลี โดยได้ตรวจสอบและแก้ไขการเขียนภาษาไทย และภาษาบาลีให้ถูกต้องตามหลักภาษา จำนวน 11 ผูก โดยได้นำเสนอรายการปรับแก้ไว้ในรูปแบบเชิงอรรถ รายละเอียดการตรวจชำระคัมภีร์สุพรหมโมกขาเช่น นะโม ตัสสะ ฯลฯ เอวะเมสุตัง แก่เป็น เอวัมเม สุตัง เอกัง สะมะยัง ภควา วิหารติ แก่เป็น วิหะระติ เขตวันเน แก่เป็น เขตะวะเน อนาถปิณฑิกัสสะ แก่เป็น อะนาถะปิณฑิกัสสะ อารามะ โภ สาธุ โวไทย แก่เป็น โวเหยะ สาธุ แก่เป็น สาธะโว เป็นต้น

การจารลงใบลานในคัมภีร์สุพรหมโมกขา แบ่งออกเป็น วิธีการเตรียมใบลานจารหนังสือ คือใบลานที่นำมาใช้จารหนังสือมีการจัดเตรียมหลายขั้นตอน ลานเป็นต้นไม้ป่าที่มีมากในแถบจังหวัดปราจีนบุรี สระแก้ว สระบุรี ลพบุรี ขอนแก่น เป็นต้น มีการคัดเลือกลานมาใช้จารหนังสือ เมื่อคัดเลือกลาน ตามขนาดที่ต้องการได้แล้ว นำมาเจียนก้านออก ลานที่เจียนก้านแล้ว โดยเฉลี่ยกว้างประมาณ 4 - 8 เซนติเมตร ยาวประมาณ 50 - 75 เซนติเมตร ส่วนการอบใบลาน เมื่อมัดลานแน่นดีแล้ว ถ้าไม่ทิ้งไว้ให้แห้งเอง ก็ต้องนำไปอบในเตาอบ ใบลานผูกหนึ่ง มีลานประมาณ 24 ใบ ซึ่งเป็นลานที่พร้อมจะใช้จารหนังสือได้ทันที ส่วนการจารหนังสือบนใบลานตามแบบโบราณนั้น ใช้เหล็กจารเขียนตัวหนังสือให้เป็นรอยลึกลงในเนื้อลาน รูปอักษรที่เขียนด้วยวิธีจารเรียกว่า เส้นจาร การจารใบลานมีกรรมวิธีพิเศษ คือ ขั้นแรกต้องตีเส้นบรรทัดก่อน การตีเส้นบรรทัดบนใบลาน

ใช้เส้นด้ายเหนียวซึ่งดัดกับกรอบไม้ มีขนาดกว้างยาวมากกว่าหน้าลานเล็กน้อย ลานหน้าหนึ่งๆ จะกำหนดให้มีจำนวนบรรทัดเท่าไร ต้องชิงเส้นด้ายให้มีจำนวนเท่ากับบรรทัด ที่ต้องการเท่านั้น โดยทั่วไปลานหน้าหนึ่งๆ มีจำนวนบรรทัดระหว่าง 4 - 9 บรรทัด เครื่องมือประกอบการจารใบลาน ที่จำเป็นอีกอย่างหนึ่งคือ หมอนรองลาน และอุปกรณ์ที่ใช้ในการจาร หรือการเขียนใบลานคือ เหล็กจาร มีลักษณะเหมือนเหล็กหมาดปลายแหลม มีด้ามถือทำด้วยไม้หรือเขาสัตว์ ขนาดตามความถนัดของผู้ใช้ การลบใบลาน เมื่อจารข้อความลงในลานเสร็จแล้ว จะเห็นรูปลายเส้นอักษรเป็นสีขาว อ่านได้ไม่ชัดเจน ดังนั้น จึงต้องลบหน้าลานเหล่านั้นก่อน โดยใช้ลูกประคบชุบเขม่าไฟ ที่ผสมกับน้ำมันยางไว้แล้ว ลูบไปมา ให้ทั่วหน้าลานที่มีเส้นจาร เพื่อให้สีดำของเขม่าไฟฝังลงไปในเรื่อง ที่เป็นรูปอักษร แล้วใช้ทรายละเอียด ซึ่งต้องทำให้ร้อนด้วยวิธีคั่วบนไฟ หรือตากแดดก็ได้ โรยลงบนหน้าลานนั้น ส่วนคัมภีร์ที่ใช้ในการจารและการเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีเป็นคัมภีร์อักษรธรรม ชื่อว่า สุพระหมโมกขามิทั้งหมด 11 ผูก ใช้จารึกเรื่องราวที่เป็น จริยวัตรของพระโพธิสัตว์ในรูปแบบนิทานนอกชาดก

การปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์สุพระหมโมกขา

ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรต และการตรวจชำระคัมภีร์สุพระหมโมกขา มีการตรวจสอบและแก้ไขข้อความในคัมภีร์จากฉบับอักษรธรรมเป็นภาษาไทยและบาลี โดยได้ตรวจสอบและแก้ไขการเขียนภาษาไทยและภาษาบาลีให้ถูกต้องตามหลักภาษา มีจำนวน 11 ผูกคือ การปริวรรต และการตรวจชำระคัมภีร์สุพระหมโมกขาผูกที่ 1 การปริวรรต และการตรวจชำระคัมภีร์ สุพระหมโมกขาผูกที่ 2 การปริวรรต และการตรวจชำระคัมภีร์สุพระหมโมกขาผูกที่ 3 การปริวรรต และการตรวจชำระคัมภีร์สุพระหมโมกขาผูกที่ 4 การปริวรรต และการตรวจชำระคัมภีร์สุพระหมโมกขาผูกที่ 5 การปริวรรต และการตรวจชำระคัมภีร์สุพระหมโมกขาผูกที่ 6 การปริวรรต และการตรวจชำระคัมภีร์สุพระหมโมกขาผูกที่ 7 การปริวรรต และการตรวจชำระคัมภีร์สุพระหมโมกขาผูกที่ 8 การปริวรรต และการตรวจชำระคัมภีร์สุพระหมโมกขาผูกที่ 9 การปริวรรต และการตรวจชำระคัมภีร์ สุพระหมโมกขาผูกที่ 10 และการปริวรรต และการตรวจชำระคัมภีร์สุพระหมโมกขาผูกที่ 11 รวมทั้งหมด 11 ผูก เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว

วิเคราะห์หลักธรรม ความเชื่อ ค่านิยม จาริตประเพณีในคัมภีร์สุพระหมโมกขา

คัมภีร์สุพระหมโมกขาซึ่งเป็นวรรณกรรมด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการที่พระโพธิสัตว์มาอุบัติในแดนอีสาน เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นผสมผสานกับชาดกที่นำเค้าเรื่องเดิมมาแต่ง คัมภีร์สุพระหมโมกขานอกจากได้รับอิทธิพลการแต่งจากอรรถกถาธรรมบทและอรรถกถาชาดกซึ่งเป็นคัมภีร์ตามแบบฉบับแล้ว ยังได้อิทธิพลจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา 2 ชิ้น คือไตรภูมิพระร่วงในมิติของการเป็นวรรณกรรมที่เน้นสอนศีลธรรม และมีมิติของนิติธรรมคือการจัดระเบียบสังคม

คัมภีร์สุพระหมโมกขา เป็นวรรณกรรมของสังคมที่มีความสัมพันธ์ และมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน วรรณกรรมเป็นการสร้างสรรค์ของมนุษย์ จึงมีความสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งปวง ที่ผู้สร้างวรรณกรรมเกี่ยวพันอยู่ เพราะสิ่งแวดล้อมย่อมมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ ซึ่งนำมาแสดงออกบ้าง

บางส่วนในวรรณกรรม กล่าวได้ว่าวรรณกรรมทุกเรื่อง เป็นงานที่อยู่ใต้อิทธิพลของเงื่อนไข และปัจจัยต่างๆ ของสังคม ทั้งรูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมย่อมผูกพันกับสังคมเป็นปัจจัยเอื้อแก่กันและกัน สภาพแวดล้อมและสภาพพื้นฐานทางสังคมของชาวอีสาน ต่างไปจากภาคอื่นของประเทศไทย กลุ่มชนอีสานมีอารยธรรมและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง และรุ่งเรืองมานานแล้ว มีการปกครองที่อิสระ มีหัวหน้าหรือเจ้าเมืองปกครองลูกบ้าน

ฉะนั้นความคิด ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนรูปแบบของอักษรจึงแตกต่างไปจากภาคอื่นๆ โดยเฉพาะค่านิยมของชาวบ้านที่มีต่อสังคมของตนก็คือ การยึดถือและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีของสังคม ทั้งนี้เนื่องจากระบอบการปกครองบ้านเมืองอันเป็นสิ่งควบคุมสังคมสมัยโบราณของชาวอีสานนั้น ยังมีอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมของตน ซึ่งตกทอดมาจากทางเหนืออยู่มาก โดยเฉพาะอิทธิพลแบบจีน มักจะโน้มไปในทางวัตถุนิยม หรือความเชื่อในสิ่งเคยเห็นคุณเห็นโทษมาแล้ว เช่น บิดา มารดา บรรพบุรุษ ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ได้รับการยกย่องเชิดชูมากจนมีการเซ่นไหว้บวงสรวงกันหลายระดับ

นอกจากนี้ค่านิยมของชาวบ้านที่มีต่อสังคมของตนคือ ความเชื่อในกุศโลบายซึ่งเป็นอุบายในทางที่ดี เช่น การฆ่าสัตว์ การลักขโมย การผิดลูกเมียผู้อื่น ล้วนเป็นบาปที่ทำให้ตนรกรกหมกไหม้ จึงทำให้คนไม่กล้าประพฤติ ส่วนการทำความดี เช่น การทำงานเพื่อสังคม ส่วนรวม การบริจาคทาน การเสียสละหรือการช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์กรรมจะได้บุญหรือขึ้นสวรรค์ กุศโลบายเหล่านี้ก็มีคือหลักธรรมในพุทธศาสนาที่สอดแทรกเข้ามาเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติของชาวบ้าน จนกลายเป็นขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีของชาวอีสาน

การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์สุพรรณโมกขา 11 ผูก ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น

1. หลักความกตัญญู เป็นเครื่องหมายของคนดี
2. หลักสุวจ คือ ความเป็นผู้ว่าง่าย
3. หลักกรรมหรือ กฎแห่งกรรม ได้แก่ การกระทำและผลของการกระทำทั้งกาย วาจา และใจ
4. หลักศีล 8 หรืออุโบสถศีลที่ต้องรักษารวมกันทุกสิกขาบทหรือทุกข้อ ถ้าขาดข้อใดไปถือว่าศีลขาดจากความเป็นผู้รักษามุขุททิสัย
5. หลักทศพิธราชธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองประเทศ
6. หลักกอดติ 4 เป็นทางที่ไม่ควรปฏิบัติ
7. หลักอกุศลกรรมบถ 10 คือทางแห่งการกระทำที่เป็นอกุศล หรือการกระทำที่เป็นอกุศลทางทวารต่างๆ ได้แก่ ทางกาย ทางวาจา และ ทางใจ
8. หลักศีล 5 เพราะศีลขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ มีสาระมุ่งไปเพื่อการไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้นของการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูลศีล ต่อจากนั้นจะเป็นการเน้นการเกื้อกูลสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ส่วนตัว และการฝึกหัดขัดเกลา กิเลสตนเอง

9. หลักสัจจะ คือ ความสัตย์ ความซื่อ มี 3 ลักษณะคือ มีความจริง ความตรง และความแท้จริง ในทางปฏิบัติสัจจะ คือ ความรับผิดชอบ หมายความว่า ถ้าจะทำอะไรแล้ว ต้องตั้งใจทำจริง ทำอย่างสุดความสามารถให้เป็นผลสำเร็จได้

10. หลักขันติ คือ ความเข้มแข็ง ความอดทน อดกลั้นต่อความเหนื่อยยาก ลำบากทางกาย จากการทำงาน อดทน อดกลั้นต่อหนาว ร้อน หิวกระหาย ความลำบากตรากตรำ ถ้อยคำเสียดแทงอันมากระทบกระทบทั้ง ให้เจ็บใจ และทุกข์เวทนาแรงกล้า อันทำให้เจ็บช้ำลำบาก คือ อดทนต่อเหตุแห่งทุกข์ที่มาถึงเฉพาะหน้า

11. หลักเมตตา มีอาการประพุดติเกื้อกูลเป็นลักษณะ มีการน้อมนำเข้าไปเกื้อกูลประโยชน์ในสัตว์เป็นกิจ มีการบำบัดความอาฆาตเป็นอาการที่ปรากฏ มีการเห็นสัตว์เป็นที่ชอบใจคือไม่โกรธเคือง ไม่ขุ่นเคืองในขณะนั้นเป็นเหตุก่อให้เกิด มีความรักความเสนหาเป็นวิบัติ เมตตาเป็นเบื้องต้นของความรัก ปรรณาดียอกให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้าดังคำว่า เมตตาธรรมค้ำจุนโลก

12. หลักตบะ คือ การบำเพ็ญเพียรเพื่อให้อกิเลสเบาบางและหมดไปในที่สุด

13. บุญกิริยาวัตถุ 10 คือ สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ 10 ประการเช่น ให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา เป็นต้น

14. หลักไตรสิกขา คือ การฝึกฝนอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา 3 อย่างคือ เรื่องศีล เรื่องสมาธิ และเรื่องปัญญา

15. หลักอนุสสติ คือ การตามระลึกถึง กรรมฐานกองนี้ เป็นกรรมฐานที่ตามระลึกนึกถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นต้น

16. หลักภาวนา 3 คือ การถวายนาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา

17. หลักนิพพาน คือ เป็นภาวะดับกิเลสได้ หายร้อน หลุดพ้น เป็นอิสระ ไร้ทุกข์ ผ่องใส เบิกบาน ไม่ถูกปรุงแต่ง ไม่ติดข้อง ไม่ถูกครอบงำรัดตรึง เป็นอสังขตธาตุ ซึ่งไม่มีเชื้อคือปัจจัยปรุงแต่ง ฉะนั้น หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์สุพรรณโมกขานี้ สามารถนำไปประกอบประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ข้อเสนอแนะ

1. องค์ความรู้ที่ได้จากการปริวรรตและชำระคัมภีร์สุพรรณโมกขานำไปเผยแพร่เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในสถาบันการศึกษาหรือในศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่น หรือการจัดทำเพื่อเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ โดยการออกแบบภาพประกอบให้น่าสนใจ

2. การปริวรรตและชำระคัมภีร์สุพรรณโมกขานี้เป็นคัมภีร์ที่แปลมาจากภาษาธรรมโบราณมาเป็นภาษาไทยและบาลี เพื่อให้เนื้อหาของเรื่องราวในคัมภีร์มีความตรงของเนื้อหาและใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด ทั้งผู้ปริวรรตและผู้ชำระจะต้องมีความเชี่ยวชาญเฉพาะและสามารถเข้าใจในเนื้อหาผ่านภาษาธรรมและภาษาบาลี จึงจะทำให้เนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้มีความตรงภายใน (internal validity)

3. องค์ความรู้ที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องสุพรมหมอกขามีคุณค่าและสำคัญสำหรับการเผยแพร่เพื่อนำไปปรับใช้ในสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากประเด็นคำสอนที่ปรากฏยังคงแสดงให้เห็นถึงความทันสมัยที่สามารถนำไปใช้ได้ในการดำรงชีวิตปัจจุบัน เช่น หลักเศรษฐกิจพอเพียง ความกตัญญู ความเพียร ความถ่อมตน และหลักของนักปกครอง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้เน้นการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งทำให้ได้สารสนเทศที่เป็นองค์ความรู้พื้นฐานเพื่อนำไปใช้ในการผลิตนวัตกรรมทางวัฒนธรรมและนำไปทดลองใช้ด้วยการวิจัยเชิงทดลองโดยการผลิตเป็นสื่อการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและเพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจต่อไป
2. การวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงการปริวรรตและชำระโดยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาธรรม ภาษาไทย และภาษาบาลี ควรมีการนำองค์ความรู้ที่ชำระได้จัดประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหรือการสนทนากลุ่มเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์ รวมทั้งการระดมความคิดเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ในรูปแบบต่างๆ
3. นำองค์ความรู้ที่ได้จากการปริวรรตและชำระไปพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นอีสานให้กับสถานศึกษาที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่ปรากฏในตำนานเรื่องสุพรมหมอกข่า จากนั้นผู้วิจัยสามารถใช้การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อศึกษาผลของการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของผู้เรียน

References

- Amarit, J. (1987). *A Study of a Northeastern Version of the Suphrommokka*. Thesis Master of Arts. Graduate School Silakorn University. Nakhon Pathom, Thailand.
- Kamales, N. (2019). Leaders with Managing Cultural Diversity and Communication. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 3(1), 63-72.
- Kyaing, W. (2019). The Buddhist Cultural Remains of Sri Ksetra. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 3(2), 49-64.
- Lao-aruen, P. (2019). Tai Yai Buddhist Altar: Ethics and Customs of Tai Yai People in Mae Sai District, Chiang Rai Province. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 4(3), 299-314.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tripitaka: Thai version*. Bangkok: MCU Press.

- Neadpucdee, R. (2019). The Effect Of Telling Jataka Tales In Inculcating Gharavasa-Dhama 4 To Early-Childhood Children In Child Development Centers Of Local Administrative Organizations, Khonkaen Province. *Saeng Isan Academic Journal*, 16(2), 620-630.
- Nyani, Y. (2018). Buddhist Cardinal Principles for Peace and Harmony. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(1), 19-29.
- Phra Atikan Thipphanet Punyateepo. (2019). An Analytical Study on the Ritual of Worshipping and Beliefs Aboutta - Kheag Ghost in Community Kasem Sub-District, Trakanphuetphon District, Ubonratchathani Province. *Journal of Arts Management*, 3(1) 11-22.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2009). *Buddhadhamma*. (15th ed). Bangkok: Sahadhammika.
- Phramaha Suraved Vachiro. (2010). *A Critical Study of the Buddhist Doctrines and World View on Prayakhankhak Esarn Folk – Tales*. Thesis Master of Arts. Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phunnotok, T. (1992). *Local Literature*. Bangkok: Odian.
- Thammawat, J. (1978). *Isan Literature Style*. Maha Sarakham: Srinakharinwirot University of Maha Sarakham.

**บทบาทของศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขต
กรุงเทพมหานครต่อการสร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต***
**Roles of Non-formal and Informal Education Centers in Bangkok Metropolis
in Enhancing Participation and Lifelong Learning Networking**

บุศรา นิยมเวช

Busara Niyomves

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Graduate School, Ramkhamhaeng University

Corresponding Author. E-mail: busara_09@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักสูตรที่เปิดสอนโดยศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศ.น.) 2) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของ กศ.น. ที่ส่งผลต่อการสร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 3) เพื่อศึกษารูปแบบการแสวงหาคำปรึกษาแนะนำการศึกษาตลอดชีวิตจาก กศ.น. โดยทำการศึกษาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร 6 พื้นที่ โดยเลือกศึกษาพื้นที่ละ 1 เขต ได้แก่ (1) สัมพันธวงศ์ (2) บางนา (3) ลาดพร้าว (4) ลาดกระบัง (5) บางกอกใหญ่ และ (6) ภาษีเจริญ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 60 คน ซึ่งเป็นตัวแทนจาก ผู้บริหารศูนย์ ฝ่ายปฏิบัติการ คณาจารย์ ผู้นำชุมชน และผู้เรียน เก็บข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก และทำการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความ

ผลการศึกษาพบว่า 1) หลักสูตรที่เปิดสอนมีทั้งหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วม 4 ประสานทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายปฏิบัติการ ชุมชน และผู้เรียน 2) บทบาทของฝ่ายบริหารและฝ่ายปฏิบัติการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ ดังนี้ สร้างการมีส่วนร่วมเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ความร่วมมือและการสนับสนุนชุมชน จัดกิจกรรมที่สนองตอบความต้องการของชุมชน ส่งเสริมให้เกิดความรักและความสามัคคี ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการดำเนินการ จัดหาวิทยากรที่ได้มาตรฐานหลักสูตร และ จัดตั้งกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสานสัมพันธ์อันดีกับชุมชน 3) รูปแบบการแสวงหาคำปรึกษาแนะนำ ได้แก่ (ก) การเป็นสถาบันส่งสมคลังความรู้อย่างเป็นระบบ (ข) การจัดหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน (ค) การเป็นศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต 4) เป็นสถาบันพี่เลี้ยงเครือข่ายชุมชน และ 5) เป็นศูนย์ฝึกอบรมทักษะอาชีพ

คำสำคัญ: การศึกษาอกระบบ; การศึกษาตามอัธยาศัย; การสร้างการมีส่วนร่วม; เครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Abstract

This article research was the qualitative research aimed 1) to study the courses offered by the Office of the Non-Formal and Informal Education (NFE) 2) analyze the role of NFE on building participation and lifelong learning networks, and 3) study the counseling model for long-life learning. The sample consisted of the director, the course supervisor, the lecturers, the community leaders and the learners from 6 zones in Bangkok namely; (1) Samphanthawong, (2) Bangna, (3) Latphrao, (4) Latkrabang, (5) Bangkokyai, and (6) Phasicharoen. The sample consisted of 60 person represented by executives, officers, teachers, community leaders and learners. The data were analyzed by content analysis.

The research results were found that 1) there were both core courses and short training courses which were caused by four coordinated participation process by the executive, the operator, the community and the learner. 2) the role of the executive and operations led to participation of the lifelong learning network were built the lifelong learning networks, cooperate and support the community, activities meet to community's needs, promoting love and unity, apply technology for operation, procure curriculum standards, and establishing groups for exchanging the knowledge and relationships. 3) the consultation model was, (a) to be the knowledge accumulates institution systematically, (b) providing the curriculum meet to community's needs, (c) to be the lifelong learning center, (d) the institute of community networks mentor, and (e) the center of short-term career training center.

Keywords: Non-Educations; Informal Education; Enhancing Participation; Lifelong Learning Networks

บทนำ

การศึกษานอกโรงเรียนเดิมอยู่ในความรับผิดชอบของกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาได้มีการแยก การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ออกจากกรมสามัญศึกษาและจัดตั้งเป็น “กรมการศึกษานอกโรงเรียน” จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการปฏิรูประบบราชการ และมีการยุบรวมกรมต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ จากเดิม 14 กรม เหลือเพียง 5 สำนักงาน ทำให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนถูกยุบรวมเป็นสำนักงานบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พุทธศักราช 2551 สำนักงานจึงปรับภารกิจเป็นสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (The Non-Formal and Informal Education Promotion Act 2008) ปัจจุบันหน่วยงานที่ดูแลการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย คือ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศ.น.) (Office of Non-Formal and Informal Education: NFE) สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ จะเห็นได้ว่าการศึกษา

นอกระบบมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคนให้มีความรู้และทักษะความสามารถโดยมีสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้มีบทบาทหน้าที่ดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อยกระดับการศึกษาของประชาชนให้สูงขึ้น พร้อมกับการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะด้านอาชีพ พัฒนาทักษะชีวิตให้ประชาชนสามารถจัดการชีวิตของตนเองอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยเน้นการมีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดีและการมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตย (Office of Non-Formal and Informal Education, 2008; Tharmawitigul, 2010)

การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มุ่งจัดให้กลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาชีวิตและสังคม โดยมีหลักการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่อยู่โอกาส พลาดหรือขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ฝึกทักษะปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการประกอบสัมมาชีพ อีกทั้งสามารถปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการต่าง ๆ ที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วได้อย่างมีความสุขตามควรแก่อัตภาพ (Ratana-Ubol, 1999) ดังนั้นปัจจุบันวิถีการเรียนรู้ของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วอันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การขยายตัวทางสังคมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง องค์ความรู้และวิทยาการใหม่ๆ ล้วนเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจที่ใช้ความรู้เป็นฐานทำให้ประชากรเกิดความต้องการในการแสวงหาความรู้ นำไปสู่การเรียนรู้ในแทบทุกกิจกรรมของสังคม วิถีการเรียนรู้ของมนุษย์จึงขยายขอบเขตจากการศึกษาในระบบ (ชั้นเรียน) ไปสู่การเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยส่งผลทำให้เกิดกิจกรรมทางการศึกษารวมไปถึงแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย การศึกษานอกระบบอาจแบ่งได้ 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทความรู้พื้นฐาน สายสามัญ ประเภทความรู้และทักษะอาชีพ และประเภทข้อมูลความรู้ทั่วไป

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามกฎหมาย พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 โดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานครมีสถานภาพเป็นสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ กรุงเทพมหานคร โดยมีชื่อย่อว่า “สำนักงาน กศน.กรุงเทพมหานคร” มีหน้าที่เป็นหน่วยงานธุรการของคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีสถานศึกษาภายใต้การบังคับบัญชา ทั้งหมด 50 เขต และได้แบ่งออกเป็น 6 พื้นที่ ดังนี้ (1) กรุงเทพมหานครกลาง (2) กรุงเทพมหานครใต้ (3) กรุงเทพมหานครเหนือ (4) กรุงเทพมหานครตะวันออก (5) กรุงเทพมหานครเหนือ และ (6) กรุงเทพมหานครใต้ (Office of Non-Formal and Informal Education, 2008; Tharmawitigul, 2010) อย่างไรก็ตามการพัฒนาการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยทั้งสภาพที่ดำเนินการอยู่ปัจจุบันและแนวทางการพัฒนาในอนาคตเพื่อนำมาเป็นข้อมูลสารสนเทศประกอบการวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังสามารถวางแผนการสร้างพันธมิตรระหว่างศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและชุมชนให้ทำงานร่วมกันอย่างสมดุลงอกขึ้น (Tharmawitigul, 2010) ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม

อัยาศัยในเขตกรุงเทพมหานครต่อการสร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต”เพื่อจะนำไปใช้ประกอบการส่งเสริมและพัฒนาการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักสูตรที่เปิดสอนโดยศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานครต่อการสร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานครต่อการสร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตในเขตกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษารูปแบบการแสวงหาคำปรึกษาแนะนำด้านการศึกษาตลอดชีวิตจากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร

ระเบียบวิธีการวิจัย

พื้นที่ดำเนินการศึกษา คือ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้ง 6 พื้นที่โดยเลือกศึกษาพื้นที่ละ 1 เขต ได้แก่ (1) กรุงเทพมหานคร (สัมพันธวงศ์) (2) กรุงเทพฯใต้ (บางนา) (3) กรุงเทพมหานครเหนือ (ลาดพร้าว) (4) กรุงเทพมหานครตะวันออก (ลาดกระบัง) (5) กรุงเทพมหานครเหนือ (บางกอกใหญ่) และ (6) กรุงเทพมหานครใต้ (ภาษีเจริญ)

แหล่งข้อมูลการวิจัย ได้แก่

1. การวิเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรระยะสั้นที่เปิดสอน/อบรมโดยศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศ.น.) ในเขตกรุงเทพมหานคร

2. การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม รวม 60 คน จาก 6 พื้นที่ ดังนี้

2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจากศูนย์ กศ.น. ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 36 คน ทำการเลือกแบบเจาะจง จาก 6 พื้นที่ ได้แก่ (1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้อำนวยการพื้นที่ละ 1 คน รวม 6 คน (2) หัวหน้างานหรือผู้แทนหลักสูตรพื้นที่ละ 2 คน รวม 12 คน และ (3) อาจารย์หรือเจ้าหน้าที่ที่สอนพื้นที่ละ 3 คน รวม 18 คน

2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากชุมชน จำนวน 24 คน ทำการสุ่มแบบเจาะจง จาก 6 พื้นที่ ได้แก่ (1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากชุมชน จำนวน 6 คน และ (2) ผู้เรียน จำนวน 18 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ทั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะศูนย์การศึกษาที่ให้ความร่วมมือและยินดีให้ข้อมูลในการดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้มาแล้วจากนั้นทำการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การจำแนกถ้อยคำหรือใจความที่กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็นแล้วนำมาตีความ และ สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (inductive reasoning) (Zikmund, 2003)

ผลการวิจัย

1. การศึกษาหลักสูตรที่เปิดสอนโดย กศ.น. ในเขตกรุงเทพมหานครต่อการสร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้มีบทบาทสำคัญที่ประสานจนเกิดเป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์ฯ ผู้ปฏิบัติการของศูนย์ฯ ผู้นำชุมชนหรือผู้แทนชุมชน และ ผู้เรียน

2. บทบาทของของ กศ.น. ในเขตกรุงเทพมหานครต่อการสร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า ทั้งบทบาทของผู้อำนวยการและบทบาทของผู้ปฏิบัติการได้ดำเนินการอย่างสอดคล้องประสานสัมพันธ์กันจนสามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ ดังนี้

2.1. บทบาทผู้อำนวยการ ดังนี้ (1) สร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต (2) ให้ความร่วมมือและขอคำแนะนำการสนับสนุนชุมชนสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย (4) สนองตอบความต้องการของชุมชน (5) ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคี มีการทำงานเป็นทีม

2.2. บทบาทผู้ปฏิบัติการ ดังนี้ (1) สร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต (2) ประสานงานศึกษาความต้องการในการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน (3) การจัดการศึกษาของชุมชนแบบบูรณาการความต้องการ (4) นำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ เช่น google classroom (5) จัดหาวิทยากรผู้มีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานหลักสูตร (6) ประสานงานกับชุมชนจัดตั้งกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (7) ลงพื้นที่สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

3. รูปแบบการแสวงหาคำปรึกษาแนะนำด้านการศึกษาตลอดชีวิตจาก กศ.น. ในเขตกรุงเทพมหานคร ดังนี้ (1) จัดทำให้ กศ.น. เป็นสถาบันการศึกษาที่ส่งสมคลังความรู้ด้านวิชาการทฤษฎีหลักการอย่างเป็นระบบ (2) จัดทำให้ กศ.น. ทำหน้าที่การจัดการศึกษาเนื่องจากมีความชำนาญในการจัดการศึกษา การฝึกอบรมระยะสั้น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนการสอนที่สนองตอบต่อความต้องการของชุมชน (3) จัดทำให้ กศ.น. ทำหน้าที่ให้เป็นศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การให้คำปรึกษาการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต (4) จัดทำให้ กศ.น. เป็นเสมือนพี่เลี้ยงในการสร้างขยายและเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และ (5) จัดทำให้ กศ.น. เป็นศูนย์ฝึกอบรมระยะสั้นเพื่อให้ผู้เรียนได้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. การดำเนินการหลักสูตรที่เปิดสอนโดย กศ.น. ในเขตกรุงเทพมหานครต่อการสร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า ได้เปิดทำการเรียนการสอนในลักษณะ 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่

หลักสูตรประเภทแรก คือ “หลักสูตรแกนกลาง” ที่เป็นไปตามการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามมาตรฐานของ “หลักสูตรแกนกลางของสฐทการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551” ซึ่งกำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไว้ 3 ระดับการศึกษา ได้แก่ (1) ระดับประถมศึกษา (2) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (3) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย นอกจากนั้นประเด็นสำคัญคือมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน ดังนี้ (1) มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้เมื่อผู้เรียนเรียนจบหลักสูตร การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (2) มาตรฐานการเรียนรู้ระดับ เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละระดับตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นต้น อย่างไรก็ตามแนวทางการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้เท่าทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน กศ.น. ได้ดำเนินการจัดการหลักสูตรที่มีการยืดหยุ่นโดยการทบทวนและปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถเก็บหน่วยกิตสะสมเพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาในหลักสูตรต่าง ๆ ได้ นอกจากนั้น กศ.น. ยังจำเป็นต้องประสานงานกับสถาบันอุดมศึกษาในการเทียบโอนในการเรียนในมาตรฐานการศึกษาระดับเดียวกันประโยชน์สูงสุดกับผู้เข้ารับการศึกษาของรัฐทั้งนี้ไม่ส่งผลเสียกับมาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

หลักสูตรประเภทสอง คือ “หลักสูตรพิเศษเปิดสอนหลักสูตรอบรมด้านวิชาชีพระยะสั้น” จำนวน 20-45 หลักสูตร (พ.ศ. 2562) การเปิดหลักสูตรส่วนใหญ่มาจากความต้องการของผู้เรียนและชุมชนซึ่งหลักสูตรจะจัดตามงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล กศ.น. ในเขตกรุงเทพมหานครทั้ง 6 พื้นที่ จะมีผู้ปฏิบัติการประจำศูนย์ เช่น หัวหน้างาน หัวหน้างานหรือผู้แทนหลักสูตรฯ อาจารย์หรือวิทยากร ถูกกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ต้องออกเยี่ยมเยียนชุมชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความคุ้นเคยและเป็นพันธมิตรที่ดีต่อกัน ยังเป็นการสำรวจสภาพความเป็นอยู่ อาชีพ และความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการดำเนินการจัดทำหลักสูตรที่จะเปิดสอน เช่น หลักสูตรอาหารว่างเพื่อสุขภาพ หลักสูตรน้ำพริกเลิศรส หลักสูตรการทำน้ำอบน้ำปรุงสูตรชาววัง หลักสูตรการประดิษฐ์กระเป๋าสานจากเชือกอัดฟาง หลักสูตรการทำสบู่สมุนไพร หลักสูตรช่างทำรองเท้า Handmade เป็นต้น นอกจากนั้นชุมชนยังได้ร้องขอให้จัดอบรมหลักสูตรให้ความรู้เกี่ยวกับงานอาชีพ ด้านภาษา การแนะนำหน่วยงานสถานบริการแหล่งเรียนรู้จากสื่อ ICT การแนะนำให้ชุมชนมีสถานที่สร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น ศูนย์การเรียนรู้ภายในชุมชน เครือข่าย WIFIFREE จากกระทรวง ICT และชุมชน เกี่ยวกับความต้องการ ความต้องการให้มี Google classroom

2. บทบาทในการสร้างการมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้ดำเนินการภายใต้การให้ความร่วมมือ การแนะนำให้คำปรึกษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเข้าร่วมประชุมวางแผนการดำเนินงานของ กศ.น. รวมไปถึงการประสานงานกับเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ เหล่านี้มีส่วนช่วยสนับสนุนการสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนทำให้สังคมเข้มแข็งโดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมสร้างองค์ความรู้และจัดการศึกษาของชุมชนแบบบูรณาการทั้งรูปแบบของการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษาตามอัธยาศัย นอกจากนั้นยังดำเนินการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ทักษะชีวิต สังคมและจิตอาสา อาชีพ เศรษฐกิจพอเพียง การใช้ภาษาอังกฤษพื้นฐาน การดูแลสุขภาพ สนองตอบต่อความต้องการของชุมชนและผู้เรียนอย่างแท้จริง

เหล่านี้ทำให้ได้หลักสูตรสองลักษณะไว้บริการชุมชน ท้องถิ่น ได้แก่ หลักสูตรแกนกลางตามมาตรฐานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย) และ หลักสูตรการฝึกอบรมระยะสั้นเพื่อฝึกอบรมสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เป็นต้น

ดังนั้นหลักสูตรทั้งสองประเภทที่ศูนย์ดำเนินการเปิดทำการเรียนการสอนและการฝึกอบรมสามารถทำให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปสร้างงาน สร้างอาชีพหรือให้ผู้สนใจเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ เป็นการส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ให้กับผู้เรียนและชุมชนต่อไป นอกจากนี้ยังช่วยให้คนในชุมชนได้ลงพื้นที่พบปะพูดคุยกันสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน การทำงานร่วมกันของเครือข่ายที่ดี มีความรัก ความสามัคคีมีการทำงาน และทำให้ผู้สูงอายุในชุมชนรู้สึกว่ามีคุณค่าในการประกอบอาชีพ พร้อมทั้งมีความต้องการให้ชุมชนสนับสนุนด้านงบประมาณ วิทยากรในชุมชน สื่อการเรียนการสอนที่จำเป็น รวมไปถึงสถานที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การจัดการศึกษาของชุมชนแบบบูรณาการ และต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่าต้องการให้จัดอบรม หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ที่หลากหลาย โดยจัดจากความสนใจ จากการสำรวจความต้องการเรียนรู้วิชาชีพในชุมชน พร้อมทั้งจัดทำหลักสูตรเป็นรูปเล่มฉบับสมบูรณ์เพื่อการเผยแพร่และเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน จัดอบรมให้ความรู้ทางด้านทักษะชีวิต ด้านพัฒนาชุมชนและสังคม ด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ วัยรุ่น วัยเด็ก และส่วนใหญ่ชุมชนและผู้เรียน ให้ความร่วมมือกับ กศ.น. ด้วยดีเสมอ จึงทำให้เห็นความสำคัญการสร้างเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก

2.1. กศ.น. ในเขตกรุงเทพมหานครมีบทบาทสำคัญทั้งการจัดการศึกษาหลักสูตรแกนกลาง (ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย) และการอบรมระยะสั้นเพื่อสร้างเครือข่ายในชุมชน ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในกระบวนการพัฒนาเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง เพื่อประโยชน์ของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนสามารถสนองต่อการกระจายการพัฒนาได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง ดังนั้นการพัฒนาในอนาคตจะเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง คุณภาพชีวิตที่ดี เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องให้การศึกษากับชุมชนอย่างทั่วถึงโดยความร่วมมือจากหลายฝ่ายเข้ามาเสริมบทบาทของภาครัฐผนึกกำลังในการพัฒนานำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน สอดคล้องกับ Rangseechatchawan (2018) ที่ศึกษาเรื่องรูปแบบของการจัดการศึกษาบ้านเรียนและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน พบว่า เหตุผลของครอบครัวที่ส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนแบบบ้านเรียนเนื่องจากการเรียนการสอนในระบบไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถศึกษาด้านที่ตนเองสนใจได้อย่างเต็มที่ รูปแบบการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนส่วนมากจะจัดแบบมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น โดยมีการเข้าไปใช้ทรัพยากรของโรงเรียน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน เช่นเดียวกับกับ Chareonwongsak (2000) ได้กล่าวว่าเครือข่ายคือการที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ๆ ได้ตกลงจะประสาน เชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลง อย่างไม่อย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ และต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน

และ Valaisathien, et al (2000) กล่าวว่า เครือข่ายที่ดีเป็นการเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบเพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันให้เกิดประสิทธิผล

2.2 กศ.น. ในเขตกรุงเทพมหานครมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมในเบื้องต้นในการตอบรับการเข้ามาร่วมสนับสนุนการพัฒนาของทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน โดยยกระดับความรู้ความสามารถในการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพ พร้อมกับพัฒนาความเป็นผู้นำและความเข้มแข็งของกลุ่มต่าง ๆ โดยจัดการฝึกอบรมด้วยวิทยากรทั้งจากชาวบ้านและภายนอกให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนพร้อมกับการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างกัน นอกจากนี้ยังจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการอบรมระยะสั้นให้ชุมชน การสร้างอาชีพ ตลอดจนส่งเสริมให้องค์กรชุมชนเป็นตัวกลางในการรับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากรัฐเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมดำเนินการจัดการอบรมระยะสั้นหรือกิจกรรมตามความต้องการของชุมชน

2.3 ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดโอกาสหรือมีโอกาสดำเนินการเข้าถึงสถานบริการของภาครัฐน้อยมาก ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากเวลาปกติต้องใช้ไปกับการมาหากินหรือประกอบสัมมาอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว เป็นผลมาจากภาวะทางเศรษฐกิจครัวเรือนมีความขัดสนจัดได้ว่าไม่ตึงเครียด ดังที่ Tantivejkul (2007) กล่าวว่า โดยทั่วไปปัญหาหลักของชุมชนที่ขาดโอกาส คือ การขาดแคลนความรู้ความสามารถในเรื่องพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดความรู้ และความกล้าหาญทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีผลต่อเนื่องไปถึงความเสื่อมโทรมในคุณภาพชีวิต ทำให้เป็นเหตุผลและปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดจากความไม่เข้าใจระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนเหมือนมีกำแพงขวางระหว่างกัน ในความเป็นจริงแล้ววิถีชาวบ้านในชุมชนที่ กศ.น. ในเขตกรุงเทพมหานครตั้งอยู่ไม่แตกต่างจากชุมชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในที่อื่น ๆ กล่าวคือ มิติด้านสังคมเขตในกรุงเทพมหานครในสังคมปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างคนเปลี่ยนไปในลักษณะของสังคมเมืองซึ่งความสัมพันธ์ระบบเครือข่ายห่างหายไป กลายเป็นสังคมที่ตัวใครตัวมันมากขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของ กศ.น. ที่จะสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมให้มีความเอื้ออาทรมากยิ่งขึ้นซึ่งนำไปสู่ความรู้รักสามัคคีของคนในชาติต่อไป

2.4 ชุมชนมีความเชื่อมั่นใน กศ.น. ในการจัดการเรียนการสอน โดยปกติแล้วภารกิจของการฝึกทักษะอาชีพและส่งเสริมการทำงานที่จับต้องได้และมีผลต่อความศรัทธาของชาวบ้าน คือการบริการด้วยความเข้าใจต่อวิถีชีวิตและจริงใจต่อการสร้างโอกาสพัฒนา เมื่อมีความศรัทธาเกิดขึ้นงานอื่น ๆ ก็จะตามมาได้ไม่ยาก ดังนั้นระบบบริการของการศึกษาเพื่อการฝึกอบรมระยะสั้นตามความต้องการจำเป็นของชุมชนจึงดำเนินการโดยตอบสนองความต้องการของชาวบ้านมากที่สุดด้วยการเปิดใจรับฟังความต้องการใน ทุก ๆ ด้าน จากนั้นใช้หลัก “ใจถึงใจ” ในการทำงาน โดยเฉพาะมิติด้านจิตใจ ความรู้สึก ผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นปรับกระบวนการทำงานบางอย่างในการมารับบริการหรือไปให้บริการจะต้องทำให้รู้สึกได้ว่า กศ.น. เป็นของทุกคน ถ้ามีความต้องการในการพัฒนาทางด้านการศึกษาหรือการฝึกอบรมระยะสั้นจะเป็นที่พึงของชุมชนได้

2.4 บุคลากรทางการศึกษาและฝึกอบรมของ กศ.น. ได้รับความนับถือจากชาวชุมชนเป็นอย่างดีนับว่าเป็นข้อดีของกำลังใจในการทำงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง กศ.น. ทีมงาน คนในชุมชน แต่แน่นอนว่าต้องใช้เวลาในการปรับตัวเรียนรู้ ทั้งภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อทำหน้าที่ตามบทบาทของบุคลากรทุกคนให้ดีที่สุด

3. รูปแบบการแสวงหาคำปรึกษาแนะนำด้านการศึกษาตลอดชีวิตจากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร กศ.น. ในเขตกรุงเทพมหานครมีคลังความรู้และประสบการณ์การจัดการศึกษานอกระบบ การฝึกอบรมระยะสั้น ตลอดจนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเป็นระบบ จึงเห็นว่าเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะให้ กศ.น. จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบและการจัดการอบรมหลักสูตรระยะสั้น และการทำหน้าที่พี่เลี้ยงในการสร้างขยายและเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก

3.1 ชุมชนแสวงหาคำแนะนำจาก กศ.น. ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยผ่านเครือข่ายที่มีอยู่ ทั้งนี้สอดคล้องกับ Richardson (1994) ที่กล่าวว่า เครือข่ายเป็นกลุ่มบุคคล ที่มีความรู้จักกันหรือสามารถหาความรู้จักกัน เพื่อเป้าหมายในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันตามวัตถุประสงค์ มีการติดต่อสื่อสารทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความร่วมมือและปฏิบัติงานร่วมกัน

3.2 กศ.น. ยังมุ่งเน้นการสร้างเชื่อมโยงใกล้ชิดกับกลุ่มชุมชนและเขตเป็นหลัก ดังที่ Kemm & Close (1995) กล่าวว่า “เครือข่ายอันดับแรกที่เราสังกัดตั้งแต่เกิดคือครอบครัวและเราได้กลายเป็นสมาชิกของเครือข่ายนั้น เพื่อนบ้าน โรงเรียน เพื่อนของพ่อแม่ และผู้ร่วมงาน เครือข่ายจึงเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารแห่งแรก” อีกทั้ง การเตรียมบุคคลให้เป็นแหล่งของมิตรภาพที่มีความสำคัญดังนั้นเครือข่ายต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาภูมิภาค ชุมชน สถาบันให้เข้มแข็ง เปิดโอกาสให้มีผู้เข้าศึกษากับ กศ.น. ให้มากที่สุดเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้เศรษฐกิจเป็นฐานรากเพื่อสร้างอาชีพ

3.3 การนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพเป็นสิ่งสำคัญต่อผู้สำเร็จการศึกษา จากการฝึกอบรมในหลักสูตรระยะสั้นของจาก กศ.น. ดังที่ Turners (1998) กล่าวถึงเมื่อต้องทำงานประสานสัมพันธ์กันกับคนอื่น มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทำให้เกิดความเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนร่วมกัน ดังนั้น กศ.น. จึงมีบทบาทสำคัญโดยร่วมกับผู้นำชุมชนเพื่อกำหนดหลักสูตรและวางแผนให้ผู้สำเร็จการศึกษาตัดสินใจศึกษาต่อหรือการเลือกอาชีพเพราะนับว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในชีวิตมนุษย์ อีกทั้ง Adulyahasem and Ngamwittayapong (1997) กล่าวว่า การพบปะกันของสมาชิกในชุมชน มีการติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความรู้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน สร้างความเป็นปึกแผ่นและจิตวิญญาณของชุมชน ร่วมคิดร่วมแก้ไขปัญหาตามความต้องการของตน ชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะสามารถแก้ปัญหาได้ทุกชนิด และพัฒนาทุกอย่างพร้อมกันไปอย่างบูรณาการในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นและหรือการเลือกอาชีพจำเป็นต้องมีการเริ่มต้นด้วยการวางแผนชีวิตตั้งแต่เริ่มสนใจในหลักสูตร เริ่มเรียนและสำเร็จการศึกษา ซึ่งเป็นการวางแผนในการให้คำปรึกษาของผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้ใช้ความ

พยายามอย่างมาก ผลตอบแทนที่ได้รับนับว่าคุ้มค่าที่ส่งเสริมสมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสเลือกศึกษาต่อและเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัดของตนเอง สอดคล้องกับ Kavevon, Ratana-Ubol and Geratiburana (2018) ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง พบว่า รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยบริบทของชุมชน กระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ปัจจัยและเงื่อนไขเหล่านี้มีผลต่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของบุคลากรในชุมชนเป็นอย่างดี

3.4 รูปแบบการแสวงหาคำปรึกษาแนะนำด้านอาชีพและการสร้างเครือข่ายด้านอาชีพของผู้ได้รับการฝึกอบรมระยะสั้นจาก กศ.น. ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ

3.4.1 ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ข้อมูลด้านอาชีพเป็นข้อมูลที่มีขอบข่ายกว้างขวางมากซึ่งขอบข่ายของข้อมูลด้านอาชีพพอสรุปได้ดังนี้ (1) ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับแนวโน้มของตลาดแรงงานเป็นข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการผู้ทำงานในด้านต่าง ๆ (2) สารสนเทศเกี่ยวกับลักษณะงานที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือชุมชน (3) สภาพแวดล้อมของงาน เช่น ร้อน เย็น ขึ้น แห้ง เปียก ฝุ่นละออง สกปรก เสียงดัง ในอาคาร กลางแจ้ง ในโรงงาน มีสารพิษ มีสาร กัมมันตภาพรังสี มีความขัดแย้ง เป็นต้น (4) คุณสมบัติของผู้เรียนเอง เช่น อายุ การกำหนดช่วงอายุในการทำงานและเกษียณ เพศ อาชีพนั้น ๆ (5) การประกอบอาชีพ ได้แก่ วิธีการประกอบอาชีพ วิธีการสมัครงาน หรือทุนทรัพย์ต่อการใช้ในการประกอบอาชีพอิสระ เป็นต้น (6) รายได้ในการประกอบอาชีพนั้น ๆ (7) ความก้าวหน้าและความมั่นคง ความต้องการการศึกษาอบรมเพิ่มเติม ความสามารถหรือประสบการณ์ โอกาสในการเลื่อนตำแหน่งและการประกอบอาชีพอื่น และ (8) การกระจายของผู้ประกอบอาชีพ ในชุมชนมีจำนวนผู้ประกอบอาชีพและกระจายอยู่ทั่วไปตามความเหมาะสม

3.4.2. ปัจจัยภายในซึ่งเป็นข้อมูลที่จะทราบได้ว่าอาชีพไหนเหมาะสมกับตนเอง เพราะคนเรามีความถนัด ความสามารถ และความสนใจในงานอาชีพแตกต่างกัน ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ความสนใจ บุคลิกภาพ สติปัญญาค่านิยม และความถนัด เป็นต้น

3.5 ความร่วมมือระหว่าง ชุมชนกับ กศ.น. เป็นไปในลักษณะที่สมดุลอย่างเหมาะสมในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่ง กศ.น. ได้มุ่งเน้นการอำนวยความสะดวกให้กับชุมชนในการรับบริการทางการศึกษา โดยมีหลักการดังนี้ (1) เปิดกว้างและเข้าถึงง่าย โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้เรียนที่เข้ามาใช้บริการอย่างเท่าเทียมกันนับได้ว่าเป็นหลักประกันความเท่าเทียมแก่ประชาชนในชุมชนที่ยังขาดโอกาสให้ได้รับโอกาสทางการศึกษารวมไปถึงการจัดบริการคำปรึกษา/แนะแนว การจัดตารางเรียนตารางสอนที่ยืดหยุ่นอย่างเหมาะสม พร้อมไปกับการขยายเครือข่ายการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทั่วถึงที่ยึดชุมชนเป็นฐานเพื่อให้คนไทยในชุมชนได้เรียนรู้และฝึกทักษะอย่างกว้างขวาง (2) จัดเตรียมหลักสูตรหลายประเภทที่มุ่งเน้นสนองตอบความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เช่น หลักสูตรแกนกลาง (ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย) ผู้เรียนที่จบหลักสูตรนี้จะสามารถนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ และหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นซึ่งเป็นหลักสูตรทางเลือกเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าสู่การประกอบอาชีพหลักหรือเสริมได้ นอกจากนั้นยังมีหลักสูตรเพื่อฝึกทักษะ

การทำงานที่สามารถเข้าสู่งานได้รวดเร็ว ดังนั้นกล่าวได้ว่าหลักสูตรต่าง ๆ ที่เปิดทำการเรียนการสอนได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกระดับ ทุกสาขา ทุกอาชีพ ทั้งนี้เป็นไปตามตามสภาพความต้องการหรือทางเลือกของคนในชุมชนตามศักยภาพของการเรียนรู้ และ (3) ค่าใช้จ่ายในการรับบริการต่ำ จัดเก็บค่าบริการจากกลุ่มเป้าหมายในราคาถูกเพื่อให้บริการแก่ชุมชนที่ด้อยโอกาสและมีปัญหาด้านเศรษฐกิจได้มีโอกาสเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นและได้เรียนใกล้บ้านตลอดจนได้เรียนไปพร้อมกับการทำงานเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิต

3.6 กศ.น. ยังมีหลักการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนดังนี้ (1) จัดการศึกษาหลักสูตรแกนกลางระดับขั้นพื้นฐานและฝึกอบรมทักษะอาชีพ ตอบสนองต่อชุมชนที่จะส่งแรงงานเข้าสู่ภาคเศรษฐกิจ (2) ปรับตนให้เข้ากับบริบทของชุมชน ปรับตัวเองอยู่เสมอเพื่อตอบสนองความเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนบทบาทการศึกษาที่เน้นการให้บริการแก่คนในสังคมได้อย่างครอบคลุม (3) มุ่งเน้นการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนเป็นสำคัญ เน้นคุณภาพและการใช้ประโยชน์ สำหรับการจัดการเรียนการสอนและการฝึกอบรมนั้นได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายมีขีดความสามารถสอดคล้องตามเกณฑ์มาตรฐานการจัดการศึกษาที่กำหนด และ (4) แสวงหาโอกาสดีใหม่ ๆ ให้กับชุมชน โดยการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยอยู่เสมอสำรวจ/จัดทำระบบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงความต้องการของชุมชน เทคโนโลยีและตลาดแรงงานตลอดเวลา เพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยอยู่เสมอ

3.7 กศ.น. มีหลักการบริหารจัดการโดยชุมชนดังนี้ (1) ชุมชนเป็นผู้นำและร่วมดำเนินการสร้างองค์ความรู้ที่เข้มแข็งในการชักนำชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งการกำหนดนโยบายการตัดสินใจเพื่อให้บริการตามความต้องการของชุมชน (2) เชื่อมโยงกับพันธมิตรทั้งในและนอกชุมชนในการแสวงหาพันธมิตรจากบุคคล ชุมชน หน่วยงาน องค์กร สมาคมวิชาชีพ ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วน เพื่อร่วมกันดำเนินงานให้เกิดประโยชน์ตามภารกิจของ กศ.น. และ (3) สร้างพันธมิตรกับธุรกิจเอกชน องค์กรส่วนราชการของรัฐและองค์กรเอกชนที่หลากหลาย เพื่อสร้างความแข็งแกร่งในการบริหารจัดการโดยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดในรูปแบบเครือข่ายระหว่าง กศ.น. กับ สถาบันการศึกษา สถานประกอบการ องค์กรเอกชน กลุ่มเครือข่ายภาคประชาสังคม และกลุ่มส่วนราชการอื่น ๆ เพื่อสามารถให้บริการที่ตอบสนองความต้องการของชนอย่างกว้างขวาง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

การวิจัยเรื่องนี้มีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. กศ.น. ควรส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรได้รับการอบรมศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อให้มีความรู้ความสามารถสูงขึ้น และอาจารย์ผู้สอนเองก็ต้องพัฒนาความรู้ของตนเองจนนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ ส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะบุคลากรให้สูงขึ้น และทบทวนและปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

2. อาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยฯ หรือองค์กร ควรเป็นบุคคลที่มีความพร้อมที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับองค์ความรู้ใหม่ ๆ ภายในองค์กรของตนเอง
3. ชุมชน ภาคชุมชนควรเข้าร่วมส่งเสริมการพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องนอกจากนี้ ยังต้องทำหน้าที่เสนอความต้องการจำเป็นของชุมชนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตร
4. ผู้เรียน สำหรับผู้เรียนหรือผู้ที่เข้ารับการพัฒนาดังกล่าวต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และโดยเฉพาะร่วมในการผลักดันหลักสูตรที่ทันสมัย

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยต่อไป

- 2.1. ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลหรือส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้ศึกษาใน หลักสูตรระยะสั้นที่ กศ.น. จัดขึ้นเอง กับที่นำมาจากส่วนกลาง
- 2.2. ควรทำการวิจัยในเรื่องนี้ซ้ำโดยศึกษาบทบาทของ กศ.น. ในเขต ศูนย์อื่น ๆ ของประเทศ เพื่อ เปรียบเทียบและประเมินผลที่ได้รับว่ามีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

References

- Adulyahasem, U. and Ngamwittayapong, O. (1997). *Educational system with community: Conceptual framework and research proposal*. Bangkok: Plan Printing.
- Chareonwongsak, K. (2000). *Network Management: Important Strategies for Educational Reform Success*. Bangkok: S. Asia Press.
- Kavevon, P., Ratana-Ubol, A. & Geratiburana, Y. (2018). A Model Development for Promoting Long Life Education on Sufficiency Economy Towards Agriculture-based Highland Communication. *Panyapiwat Journal*, 10 (2), 240-250.
- Kemm, J. & Close, A. (1995). *Health Promotion: Theory and Practice*. London: Macmillan.
- Office of Non-Formal and Informal Education. (2008). *Documentation, principles, and concepts for formal education operations: Non-formal education*. Bangkok: Educational Supervisor Unit Office of Non-Formal and Informal Education.
- Rangsreechatchawan, D. (2018). *A study homeschool educational management model and government agencies' involvement consistent with learners*. Chiang Mai Rajabhat University.
- Ratana-Ubol, A. (1999). *A study of the use of computer assisted instruction on law for women participating in non-formal education activities*. Bangkok: Chulalongkorn University.

- Richardson, D. B. (1994). *Networking*. New York: John Wiley & Sons.
- Tantivejkul, S. (2007). *Rural Development*. Retrieved December 19, 2019 from http://guru.sanook.com/enc_preview.php?id=2836.
- Tharmawitigul, A. (2010). *Supervision Techniques: Nanny System and Counseling (Mentoring)*. Retrieved December 15, 2019 from <http://panchalee.wordpress.com/2009/07/28/mentoring/>.
- The Non-Formal and Informal Education Promotion Act 2008 (2008). *Government Gazette*, Vol. 125, Section 41 A, Page 1, 3 March 2008.
- Turners, J. H. (1998). *The structure of sociological theory*. (6th ed.). New York: Wadsworth Publishing.
- Valaisathien, P. et al. (2000). *Process and work techniques of developers*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF).
- Zikmund, G. (2003). *Business research methods*. (7th ed.). Mason, OH: Thomson South-Western.

พุทธวิธีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก*

The Buddhist Way to Use Online Social Media of Student in Chaturapakpiman Ratchadapisek School

¹พระทัตทอง ทิปธมโม, โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และพระมหามิตร ฐิตปณฺโญ

¹Phra Thabthong Dhibhadhammo, Sowit Bamrungphak

and Phramaha Mit Thitapaṇṇo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand.

¹Corresponding Author, E-mail: Thabthong55@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก 3) เพื่อเสนอพุทธวิธีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 10 รูป/คน และนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก จำนวน 30 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักวิธีอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ปัญหาที่พบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนเป็นเรื่องของการรู้ไม่เท่าทันข่าวลวง ติดสื่อลามก และมีพฤติกรรมการขาดสติในการใช้งาน ผลกระทบที่ตามมา คือ สุขภาพ การศึกษา การพบปะกันทางสังคม และมีพฤติกรรมที่เลียนแบบบุคคลตามสื่อสังคมออนไลน์ พุทธวิธีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ คือ การควบคุมตนเองด้วยหลักอินทริยสังวร การเรียนรู้หลักกาลามสูตรให้เป็นเครื่องมือป้องกันการหลงเชื่อข่าวลวงที่แพร่สะพัดจากสื่อสังคมออนไลน์ และการวิเคราะห์สื่อสังคมออนไลน์ตามหลักโยนิโสมนสิการ โดยคิดค้นหาสาเหตุที่เกิดขึ้นก่อน สืบค้นหาสาเหตุที่แท้จริง แล้วแยกส่วนจนเข้าใจส่วนที่ดีหรือไม่ดีได้

คำสำคัญ: พุทธวิธี; สื่อสังคมออนไลน์; นักเรียน

* Received February 8, 2020; Revised March 9, 2020; Accepted March 24, 2020

Abstract

This research has been a qualitative research, the objectives of this research were to study students' circumstances of using social online media, study Buddhist teachings relevant to using the preceding media, and propose the Buddhist ways on using them. The research methodology was qualitative. The data were collected through in-depth interview. The key informants were ten Buddhist monks, including Buddhist academicians and 30 students at the target school. The data were analyzed and presented by way of analytical description.

The results of research were found that the challenges of using them to be unknowingly keeping abreast of fake news, addicting obscene media, and lacking consciousness in usage. The effects to students include: physical health, education, no social interactions, and negative behaviors out of imitating figures on their social online media. The Buddhist way on using social online media was awareness of faculties that culminates in students' self-control so that they do not fall prey to such media. Another ways to learn Buddhism's Kalama Sutta as the pre-emptive device to help prevention the students from absorbing pieces of fake news widely spread on social online media. It was absolutely necessary to analyze effects of social online media following 'Buddhism's rule of complete attention. Undertaking analyses step by step is: first, investigating arising causes; next, searching for actual facts; then, distinguishing between strong and weak points to understand them. So three complete facts were obvious, namely contribution and grave consequences, ways out of challenges, and solutions. These Buddhist ways on using their social online media was definitely likely to have students keep abreast of their social online media, resulting in their conscious awareness, disciplines, right understanding, and students' progression to be equipped with intellectual and moral thoughts.

Keywords: The Buddhist Ways; Social Online Media; Students

บทนำ

สื่อสังคมออนไลน์ ได้รับความนิยมมากขึ้นอันเนื่องมาจากการใช้งานที่ง่ายเข้าถึงกลุ่มคนได้รวดเร็ว มีการแสดงความคิดเห็นไปมา และสื่อที่นำมาแบ่งปันมีลักษณะหลากหลาย รวมทั้งการพัฒนาตลอดเวลาของ เทคโนโลยีการสื่อสารและอินเทอร์เน็ต ทำให้มีแนวโน้มค่อนข้างชัดเจนว่า สื่อสังคมออนไลน์ จะเป็นสื่อหลัก ของผู้คนในโลกอนาคต (Phichit Wichitbunyarak, 2011) สื่อสังคมออนไลน์ทำให้ผู้คนสามารถพูดคุย นำเสนอ บอกเล่าเรื่องส่วนตัว และเรื่องราวที่เราสนใจที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม (Phanuwat Kongrat, 2011) โดยกลุ่มประชากรที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ส่วนใหญ่ยังคงเป็นกลุ่มเยาวชน (อายุ 15 – 24 ปี) และยัง พบว่าการเพิ่มขึ้นของความถี่ในการเข้าไปใช้งานและระยะเวลาการใช้งานต่อช่วงวันเพิ่มขึ้นด้วย จากเดิมวันละ 1 ชั่วโมง เพิ่มขึ้นสูงสุดวันละ 7 ชั่วโมง ขณะที่วัตถุประสงค์การใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ส่วนใหญ่ยังคงเป็นการ ใช้ เพื่อความบันเทิง ติดตามข้อมูลข่าวสาร และการสนทนา จากสถานการณ์ที่ดังกล่าวทำให้ดึงดูดความสนใจ ของนักเรียนไปอยู่ที่หน้าจอโทรศัพท์ และตามมาด้วยคำที่ใช้กันว่า “สังคมก้มหน้า” เพราะว่าตัวหน้าจอ โทรศัพท์ทำให้เราต้องก้มลงไปดูอย่างไม่มีทางเลือก จนกลายเป็นปัญหาในการขาดการวิจารณ์ญาณในการ วิเคราะห์ว่าเรื่องที่กระทำไปถูกหรือผิดได้ (Petchara Sangkawara, 2015) ทำให้นักเรียนขาดความสามารถใน ด้านการคิด จึงเป็นคนเชื่อคนง่าย ถูกหลอก ไม่เคยตรวจสอบความจริงดีความสถานการณ์ต่างๆ ผิดเพี้ยนไป จากความจริงเป็นสังคมที่ขาดความมั่นคงเปราะบางและพร้อมที่จะถูกชักจูงไปในทิศทางต่างๆ ได้โดยง่าย (Chanathip Pornkun, 2011) นอกจากถูกชักจูงได้ง่ายแล้วนักเรียนยังเป็นคน “มีจิตเปราะบาง รักง่าย หน่าย เร็ว ขาดความอดทน ไม่รู้จักรอคอย เป็นคนหัวร้อนคือโมโหง่าย โกรธง่าย เป็นต้น” (Sowit Bamrungphak, 2015) การนำหลักความเชื่อในพระพุทธศาสนามาควบคุมการเชื่อข้อมูลข่าวสารเหล่านั้น เพราะในยุคข่าวสาร และเทคโนโลยีปัจจุบัน ผู้ที่ไม่รู้จักคิดและฝึกฝนตนไม่มีภูมิคุ้มกัน ลุ่มหลงลืมนั่นไหลไปตามกระแสความ เปลี่ยนแปลงของโลก (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2007) การคิดวิเคราะห์แยกแยะ รู้คุณ และโทษของสิ่งนั้นด้วยการคิดหาทางออกที่ดีไปพร้อมๆ กับการพิจารณาทั้งผลดีและผลเสีย จะทำให้บุคคล สามารถปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2016)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า เหตุผลหนึ่งที่ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ถูกหลอกลวงนั้น เป็นสาเหตุมาจากการ ขาดสติในการใช้บริการ ซึ่งทำให้ขาดปัญญาพิจารณาบริโภคสื่อโดยไม่สามารถจำแนกแยกแยะหรือพิจารณาได้ ว่าข้อมูลใดควรเชื่อถือหรือไม่ หรือก่อนจะเชื่อถือได้ใช้สติปัญญาพิจารณาครอบรอบถี่ถ้วนแล้วหรือไม่ ซึ่งหากมี สติรู้เท่าทันโดยใช้ปัญญาพิจารณาประกอบในการเสพสื่อจะสามารถวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงการพูดคุยสนทนา ผ่านบุคคลที่เราไม่รู้จักโดยใช้สติกำกับตลอด ทำให้สามารถลดการถูกหลอกลวงลงได้ จากเหตุผลดังกล่าวมานี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาสถานการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงหลักธรรมที่สอดคล้อง แล้วจึงนำเสนอพุทธวิธีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก เพื่อเอา ผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์โดยมีพุทธธรรมเป็นเครื่องกำกับทำให้เกิดประโยชน์ ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่อนักเรียนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์
3. เพื่อศึกษาพุทธวิธีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อันประกอบไปด้วย 1) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth interview) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 10 ท่าน และนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก จำนวน 30 ท่าน มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ได้จากการศึกษาจากแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) และชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ที่เป็นตำรา คู่มือ หนังสือ วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยให้ความสำคัญแนวคิดเกี่ยวกับสื่อ และสื่อสังคมออนไลน์ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องในการนำมาเป็นพุทธวิธีในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ และทฤษฎีการรู้เท่าทัน

2. การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ ความเป็นมา สภาพปัญหาปัจจุบันของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียน โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 10 รูป/คน และนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก จำนวน 30 คน และกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อศึกษาองค์ความรู้และความเป็นมา สภาพปัจจุบัน ปัญหาของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ โดยผู้วิจัยจะได้ศึกษาในส่วนของพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียน โดยมุ่งเน้นไปในส่วนของการเอาไปใช้ในการศึกษาติดตามข่าว ติดต่อสื่อสาร เพื่อที่จะทำให้สามารถทราบได้ว่า เมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์แบบที่กล่าวมาข้างต้น จะเกิดปัญหาที่ตามมาทางด้านใด และเพื่อที่จะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อยับยั้งชั่งใจในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างสร้างสรรค์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือไว้ ได้แก่ แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบการสังเกตพฤติกรรม และแบบสัมภาษณ์สนทนากลุ่มย่อย

4. ตรวจสอบเครื่องมือ ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญสาขาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจำนวน 5 ท่าน โดยเครื่องมือที่จะนำไปใช้ ต้องได้รับการให้นำหนักความน่าเชื่อถือจากคณะกรรมการร้อยละ 60 ขึ้นไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้จัดเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแต่ละประเด็นอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้วก็นำข้อมูลมาจัดเป็นระบบเป็นหมวดหมู่ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สังเคราะห์เนื้อหา เรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสรุปผลพร้อมกับทำการนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

ประเด็นที่ 1 สถานการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนในโรงเรียนจตุรพักตรพิมาน รัชดาภิเษก

ผลการวิจัยพบว่า จากการลงพื้นที่เพื่อทำการสัมภาษณ์ สถานการณ์ปัญหาที่พบ คือ ปัญหาจากข่าวทำให้นักเรียนเกิดความสับสน เข้าใจผิดในหลายๆอย่าง ในมิติทางสังคม การดำรงชีวิต และการเรียน ปัญหาจากสื่อลามก นักเรียนเข้าไปแสวงหาข้อมูลทางเพศเพื่อ ตอบสนองความต้องการอยากรู้อยากเห็นของตน ประกอบกับสื่อลามกดังกล่าวมีความตื่นตาตื่นใจ มีทั้งภาพและเสียงพร้อมเนื้อหาประกอบ จึงทำให้สื่อลามกบนสื่อสังคมออนไลน์ได้รับความนิยมกันในหมู่นักเรียน และปัญหาจากการขาดสติและวิจารณญาณในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งนักเรียนหรือคนรุ่นใหม่ไม่มีวิจารณญาณที่ดีพอในการวิเคราะห์วิพากษ์ วิเคราะห์สาระหรือเนื้อหาสาระที่มากับสื่อ ก็อาจจะยอมรับสิ่งที่สื่อนำเสนอไว้และคิดเอาเองว่าสิ่งที่สื่อเสนอนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุดซึ่งการบริโภคสื่อในลักษณะดังกล่าวนี้มีผลต่อความคิดและพฤติกรรมของนักเรียน ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งร่างกายและจิตใจ

ประเด็นที่ 2. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์

ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ อินทริยสังวร พึงระวังข้อมูล นำหลักกาลามสูตรในการเชื่อถือข้อมูล และพิจารณาสื่อสังคมออนไลน์ตามหลักโยนิโสมนสิการ

อินทริยสังวร รับรู้สื่อสังคมออนไลน์ให้เป็น คือ เมื่อรับรู้ด้วยการเห็น(ทางตา) และรับรู้ผ่านการได้ยิน และรับข้อมูลต่างๆ การรับสิ่งกระทบไม่มัวเมาหรือเป็นทุกข์ การรับรู้ทางใจ เมื่อเกิดความรู้สึก (feeling) พิจารณาว่า คือ ความรู้สึกใด สุขทุกข์ หรือไม่สุข ไม่ทุกข์ โดยไม่ปรุงแต่งสื่อที่ได้รับด้วยความเพลิน สามารถแปลความหมายสื่อให้เกิดความคิดที่ดีงาม เข้าใจว่าเมื่อมีการรับรู้แล้ว สามารถเกิดกิเลสต่างๆ ประกอบกับการคิดปรุงแต่งได้ การที่จะเข้าใจสิ่งต่างๆ เหล่านี้ต้องใช้สติ ในการเข้าไปรู้แบบไม่ยึดมั่น ไม่อาศัยต้นหาทัญญู ไม่มัวเมาหรือเป็นทุกข์ไปตามไม่ว่าสุขหรือทุกข์ และเพ่งพินิจสื่ออย่างแยกการประกอบสร้างจากความจริงของสื่อนั้น

กาลามสูตร หรือหลักความเชื่อ 10 ประการ เป็นหลักตัดสิน มิได้ห้ามมิให้เชื่อ แต่ให้เชื่อด้วยมีปัญญาประกอบด้วย มิฉะนั้นความเชื่อต่างๆ จะไม่พ้น “ความมกมาย” การพิจารณาว่า สื่อที่ได้รับรู้นั้น เป็นสิ่งที่ถือปฏิบัติแล้วเป็นอกุศล มีโทษ ไม่เกิดประโยชน์ ก่อให้เกิดทุกข์ ก่อให้เกิดความโลภ โกรธ หลง ซึ่งเมื่อคนเกิดกิเลสแล้วประพฤติดีศีลธรรม หรือทำให้คนอื่นเดือดร้อนหรือไม่ หากสื่อที่ได้รับรู้หรือถือปฏิบัติมาเป็นสิ่งตรงกันข้าม ก็สามารถเชื่อและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้ หลักกาลามสูตรนี้สามารถนำมาใช้ได้กับการพิจารณาข้อความในเฟซบุ๊กและไลน์ได้

โยนิโสมนสิการ เป็นการส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีในการฝึกอบรมตนอย่างมีสติ รู้จักคิดอย่างถูกวิธีคิดอย่างมีระบบ คิดวิเคราะห์ไม่มองสิ่งต่างๆอย่างผิวเผิน คิดตามเหตุผล และ คิดแบบกุศล ทำให้เรารู้จักเลือกรับรู้อารมณ์ต่างๆ ที่มากระทบจากภายนอก และคิดใคร่ครวญ พิจารณาอารมณ์นั้นๆ การคิดวิเคราะห์ตามหลักโยนิโสมนสิการของนักเรียนนั้น คือ การที่นักเรียนสามารถคิด วิเคราะห์ตีความเนื้อหาของสื่อได้ว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดีสิ่งที่สื่อเสนอนั้นส่งผลกระทบอะไรบ้างต่อสังคม การเมืองหรือเศรษฐกิจ โดยนักเรียนนั้นจะต้องใช้

พื้นฐานความรู้ที่ได้รับจากการเรียนรู้ การสอน การปลูกฝังจากครอบครัวและสถาบันการศึกษา โดยอย่างยิ่งทักษะการคิดวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเหตุและผล โดยใช้หลักการวิเคราะห์พื้นฐานของสื่อโดยนักเรียนจะต้องสามารถคิดวิเคราะห์ที่ใช้การเปรียบเทียบสื่อไหนไม่ดี หากความแตกต่าง ข้อเท็จจริง ความคิดเห็น เหตุและผลของสื่อที่เชื่อถือได้ หรือเชื่อถือไม่ได้ในโลกดิจิทัลนี้ได้

ประเด็นที่ 3 พุทธวิธีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก

ผลการวิจัยพบว่า พุทธวิธีแก้ปัญหาจากข่าวลวง คือ “กาลามสูตร” เป็นหลักพิจารณาการรับข่าวสารในยุคดิจิทัลได้อย่าง “รู้เท่าทัน” การส่งต่อข้อมูลข่าวสารแบบ “ปากต่อปาก” และข้อมูลที่มีการส่งต่อกันทางออนไลน์ จากเพื่อน ครอบครัว หรือบุคคลใกล้ชิดนั้นเป็นกลวิธีในการเผยแพร่ ข้อมูลที่ทรงอิทธิพล และก่อให้เกิดความไว้วางใจต่อผู้รับสารเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้รับสารจะเกิดความรู้สึกว่า ผู้ให้ข้อมูลข่าวสารไม่ได้มีผลประโยชน์จากการนำเสนอข้อมูลข่าวสารนั้นๆ จึงไม่น่าแปลกใจที่คนส่วนใหญ่เลือกที่จะให้น้ำหนักกับข้อมูลจากบุคคลเหล่านี้ ซึ่งเป็นบุคคลที่ตนเองรู้จัก สนิทสนม คั่นเคย ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงใช้วิธีที่สามารถใช้ได้ทุกยุคทุกสมัยในการสอนให้เรา ฝึกการไตร่ตรอง ด้วยสติ โดยลำดับด้วยตนเอง ในการที่จะเชื่อถือในข่าวสารเหล่านั้น ความมีสติเพื่อที่จะพิจารณาว่าข่าวสารข้อมูลนั้นมีความน่าเชื่อถือเพียงใด เพราะลักษณะดังกล่าวนี้เป็นอันตรายต่อการตัดสินใจ และมีผลต่อพฤติกรรมของเราเป็นอย่างมาก หากเรามีอคติในการยืนยันความเชื่อของตน โดยปักใจเชื่อว่าสิ่งที่เราเชื่อเท่านั้นคือสิ่งที่ถูกต้อง เราจะค้นหาเฉพาะข้อมูลที่สนับสนุนความคิด ดังกล่าว แม้จะมีข้อมูลจากแหล่งที่น่าเชื่อถือว่าการกระทำดังกล่าวอาจส่งผลเสียก็ตาม แต่เมื่อเราไม่เปิดรับหรือเชื่อถือข้อมูลดังกล่าวเลยความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจะมีมาน้อยเพียงใด พระพุทธองค์สอนให้เราพิจารณาอย่ายึดถือถ้อยคำที่ได้ยินมาแม้จะมาจากครู อาจารย์ อย่ายึดถือว่าเป็นความจริงเสมอไป ดังนั้นการเปิดรับข้อมูลข่าวสารที่ดีที่สุด คือการเปิดรับข้อมูลข่าวสารให้รอบด้าน พยายามลดอคติที่เกิดขึ้นในใจ และรับฟังข้อมูลข่าวสารด้วยสติ และไม่ใช้อารมณ์ในการประเมินข้อมูล พิจารณาฟังรู้ด้วยตนเอง โดยฝึกตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้ เมื่อใดที่ปราศจากธรรมเหล่านี้ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อไม่หลงแล้ว มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคง รู้ได้ด้วยตนเองเมื่อเจอข้อมูลใหม่ ควรจะมีวิธีพิจารณาอย่างไหนตนเอง เชื่อโดยใช้ปัญญาเหมือนอย่างที่เราเล่ากลาสนทั้งหลายได้สดับรับฟังจากพระ สัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง

พุทธวิธีแก้ปัญหาจากสื่อลามก พบว่า สิ่งที่ทำให้นักเรียนหลงไปกับสื่อลามกคือ การที่นักเรียนได้เห็น รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ศักยภาพหรือคุณสมบัติของกามทั้งหลาย ที่ทำให้นักเรียนหลงไหลติดใจในรูปที่สวยงามชวนอยากให้มอง เสียงที่ไพเราะเสนาะหูชวนให้อยากฟัง กลิ่นที่หอมชวนให้อยากดม รสที่อร่อยชวนให้อยากชิมรส โภภะที่นิ่มนวลชวนให้อยากถูกต้อง นำปรารถนานาใคร่น่าพอใจ ชวนให้รักชกให้ใคร่พาใจให้กำหนด ทำให้เกิดความติดใจในกามคุณ ทำให้หลงไหลไปในสิ่งเหล่านี้ได้ง่าย เพราะยังไม่รู้ความเป็นจริง หรือสัจจะของธรรมชาติ หากได้รับการฝึกฝนดี ความใคร่ ความปรารถนาในกามคุณย่อมอยู่ในขอบเขตของศีลธรรม ตัวสื่อลามกนี้เองที่เป็นที่ตั้งของกิเลสกาม เป็นอารมณ์ของกิเลสกาม จึงได้นำหลักการควบคุมอายตนะด้วยการให้เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกกัมมัฏฐานโดยการให้ดูคลิปเกี่ยวกับการพิจารณาภาพที่มีฉากศพมาเป็นอารมณ์กรรมฐานว่า ร่างกายของตนหรือของผู้อื่นว่าเป็นของไม่งาม ไม่น่ายึดมั่นถือมั่น แต่เป็นของน่าเกลียด โสโครก เพราะการพิจารณาอาการ 32 นั้น ก็สามารถทำให้เห็นถึงความจริงของสังขารได้ และยึดเอา

ชาดกเป็นอารมณ์เพื่อพิจารณาให้เห็นความไม่งามความไม่เที่ยงแท้ของสังขารเหล่านี้ แล้วจะพบความจริงของธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นความงามในทางธรรมะ เอาชนะกิเลสตัณหาได้ ทั้งด้วยการพิจารณาชาดก และการพิจารณาอาการ 32 หรือร่างกายของมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ พิจารณาร่างกายนี้โดยเป็นของพึงเกลียดน่าสะอิดสะเอียน เต็มไปด้วยหมู่หนอนและสัตว์ทั้งหลาย อสุภกัมมฐาน เป็นเครื่องกำจัดราคะ ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายคลายรักคลายยึดถือร่างกาย คลายความหลงรูปสวงามลงได้ ดังนั้นการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนกับสื่อลามกนั้น ผู้วิจัยสรุปให้เข้าใจได้ชัดเจนขึ้น คือ การควบคุมรู้เท่าทันอายตนะ 6 (ในและนอก) ตาเห็นรูปในสื่อสังคมออนไลน์ เพราะเป็นช่องทางให้เป็นวิถีทางตา ได้เห็นรูป ถ้าหากผู้รับสาร ได้รับสารข้อมูลรูปภาพที่สุมเสี่ยง ล่อแหลม โป๊เปลือยเหล่านี้แล้ว อาจจะเป็นไวรัสก็ได้ ต้องมาพิจารณาถึงรูปลักษณะคือ ตาเป็นเพียงอวัยวะส่วนหนึ่งในร่างกายเท่านั้น ตาที่เห็นรูปโป๊เปลือยดังกล่าวแล้ว ให้มีสติระลึกถึงผลเสียมาด้วยว่า ถ้าเราดูแล้วเห็นแล้ว คิดหรือจินตนาการไปในทางอสุภะ หรือโสมนัส ส่งเสริมส่งต่อไปย่อมจะเป็นผลเสียแน่นอน เพราะรูปภาพประเภทนี้ บุคคลคนทั่วไป ทุกเพศ ทุกวัยต่างก็ชื่นชอบ อยากดู อยากเห็น เมื่อเห็นรูปภาพจากสื่ออื่นแล้ว ควบคุมจิตใจตนเองให้เหนือการมอมเมา ใช้หลักอสุภะ ครอบงำวัฒนธรรมประเพณีไทยที่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา ไม่ใช่สื่อที่ล่อแหลมหรือภาพโป๊ที่เป็นอันตรายแก่ตนเอง ให้มีสติหลักพุทธธรรมแก้ไข หรือเตือนใจอยู่เสมอ จะไม่กลับไปทำอีก ผู้ปกครองต้องดูแลเอาใจใส่มากกว่านี้ ทุกฝ่ายต้องให้ความร่วมมือกัน ออกหรือแก้ไขกฎหมายที่รัดกุมให้ทันสมัยหรือให้โทษหนักกว่าเดิม มีฝ่ายควบคุมสื่อให้มีการตรวจสอบให้ดีกว่านี้ ให้ควบคุมร้านเกมหรือร้านคอมพิวเตอร์ให้อยู่ในกฎหมายมากกว่านี้ เจ้าหน้าที่ หรือตำรวจต้องปฏิบัติตัวอยู่ในกฎหมายมากกว่านี้ หลีกเลี่ยง หรือไตร่ตรองปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบ มีกฎหมายเอาผิดกับผู้เผยแพร่และผู้ให้บริการ มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงจรรยาบรรณต่างๆ

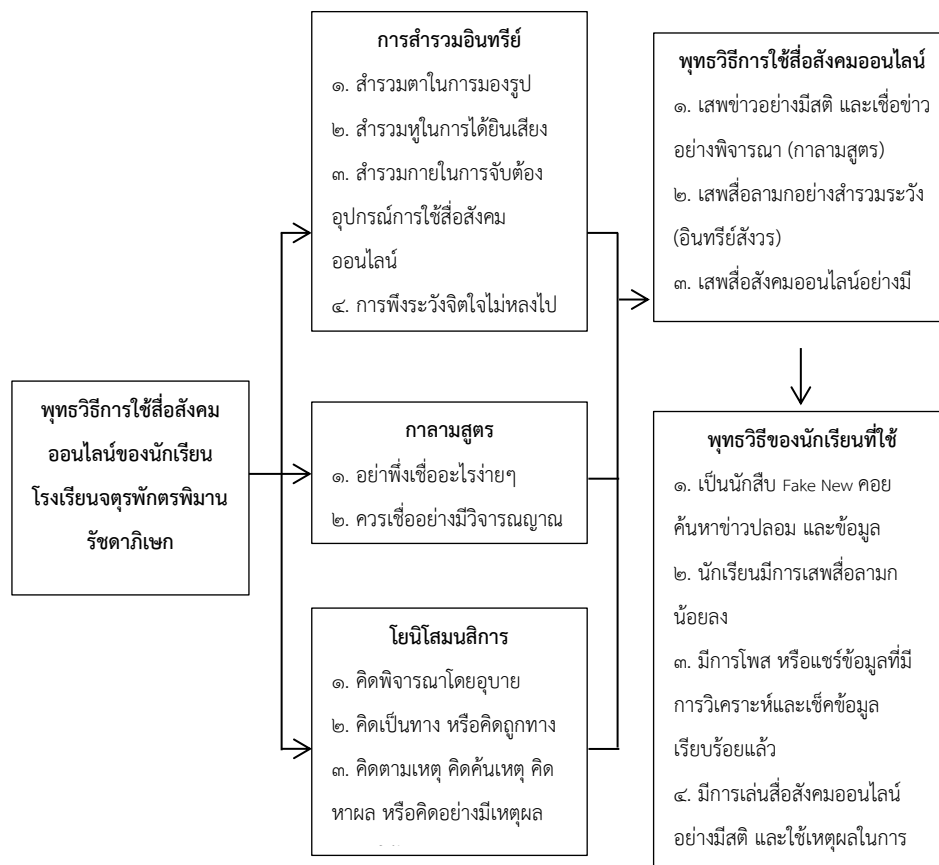
พุทธวิธีการควบคุมตนเองขณะใช้สื่อสังคมออนไลน์ การนำหลักโยนิโสมนสิการมาประยุกต์ใช้ให้กับนักเรียนเกิดการคิด วิเคราะห์ถึงสื่อที่ดีและไม่ดี ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ แยกแยะองค์ประกอบต่างๆ ทำให้รู้เท่าทันสื่อได้มากยิ่งขึ้น โยนิโสมนสิการ 4 ด้าน (1) วิธีคิดเหตุปัจจัย เป็นการคิดค้นหาสาเหตุที่เกิดขึ้นก่อน ส่งผลกระทบอื่นตามมา หรือค้นจากผลที่เกิดขึ้น สืบค้นไปหาสาเหตุที่แท้จริง (2) วิธีคิดแบบแยกแยะ ส่วนประกอบ เป็นความคิดแยกส่วนจนเข้าใจส่วนที่ดีหรือไม่ดีได้ (3) วิธีคิดแบบคุณโทษทางออก เป็นวิธีคิดหาความจริงของสื่อใหม่ ให้เห็นครบถ้วนทั้ง 3 ด้านคือ คุณโทษและทางออกหรือด้านดีไม่ดีและวิธีแก้ไข (4) วิธีคิดเร้ากุศล เป็นวิธีที่เร้าพลังจิตใจให้เกิดคุณความดี ทำให้นักเรียนรู้เท่าทันสื่อใหม่ควรให้ครบกระบวนการทั้งบุคคล ครอบครัว สังคม สภาพแวดล้อม คือ ในส่วนบุคคล มีกัลยาณมิตรที่ดีที่ควรสร้างแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้แรงจูงใจใฝ่ความดี คิดเป็น คิดถูกวิธี และในส่วนสังคม ที่ส่งผลให้มีสติ วินัยสมาธิภูมิ และพัฒนาเด็กให้มีวิธีคิดเชิงปัญญาและคิดเชิงคุณธรรม

ผลการทดสอบนักเรียนทำให้ได้แนวคิดที่เป็นประโยชน์ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ คือ การใช้สื่อที่เสพอย่างมีสติ ในขณะที่ใช้ ไม่คิดทำร้ายใคร และสร้างวิธีคิดดีซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้เท่าทันสื่อใหม่ตามแบบพุทธวิธี ด้วยการสร้างการเรียนรู้และสิ่งที่ดี สร้างภูมิคุ้มกันและการควบคุมตนเอง การสร้างสติ สมาธิภูมิ และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ส่งเสริมให้รู้จักใช้แนวคิดเชิงเหตุผลและมีคุณธรรมสอดคล้องกับแนวคิดการฝึกฝนวิธีคิดเป็นทักษะที่จะช่วยพัฒนากระบวนการคิดที่จะนำไปสู่ปัญญาที่แจ้ง คือ 1) ทักษะด้านการคิดอย่าง มี

วิจารณ์ญาณ เช่น การคิดวิเคราะห์ การประเมินคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม และการพิจารณาถึงประโยชน์และโทษ 2) ทักษะด้านการไตร่ตรองสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ สรุปย่อเป็น 4 วิธีคิดที่ว่า “คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล คิดเร้ากุศล”

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก” สามารถสังเคราะห์ออกมาเป็นแผนภาพได้ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง พุทธวิธีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนโรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก พบประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้ สถานการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนโดยพฤติกรรมส่วนใหญ่ของนักเรียนในปัจจุบันจะใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นส่วนใหญ่ทำให้พบปะข่าวปลอมที่แฝงมากับสื่อเหล่านี้ ข้อมูลข่าวสารในสื่อสังคมออนไลน์ก็เชื่อว่าจะเป็น ข่าวสารที่มีความถูกต้องครบถ้วนในทุกข่าวเสมอไป มีการสร้างข่าวหลอก ข่าวลือขึ้น และถูก หยิบยกขึ้นมา นำเสนอ อย่างมากมาย เป็นผลกระทบที่ชัดเจนและสำคัญที่สุด สอดคล้องกับ วิสรุต ตันติพงศ์อนันต์ ทำการศึกษา เรื่อง การเกิดภัยทางอินเทอร์เน็ตต่อวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่า ผลกระทบทางพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับวัยรุ่นเมื่อใช้อินเทอร์เน็ตทั้ง

ผลกระทบทางด้านสุขภาพกาย จิตใจ-อารมณ์ (Visaroot Tantipongnant, 2005) สถานการณ์การปัญหาจากการชมภาพหรือคลิปเกี่ยวกับสื่อลามก นักเรียนส่วนใหญ่เปิดรับสื่อลามก โดยเหตุผลหลักคือการอยากรู้ อยากรอง ต้องการปลดปล่อยอารมณ์ทางเพศ และว่างไม่มีอะไรทำ สอดคล้องกับ ยุพพร ปิยะพงษ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของสื่อลามกที่มีผลต่อการกระทำผิดทางเพศของเด็กและนักเรียน ศึกษาเฉพาะกรณี : ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ว่า สื่อลามกมีอิทธิพลต่อการกระทำผิดทางเพศ เพราะเด็กและนักเรียนเคยรับชมสื่อลามก (Yupaphorn Piwapong, 2011)

การใช้สื่อสังคมออนไลน์ตามหลักของการสำรวมอายตนะ พระพุทธเจ้าได้สอนไว้ว่าการใช้หลักอายตนะและผัสสะที่มีความเกี่ยวข้องและเป็นพื้นฐานของมนุษย์ในการรับรู้มีอยู่ 6 อย่างคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และมีผัสสะ อีก 6 ประการ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และใจ ทั้งสองสิ่งนี้เป็นสิ่งที่เกิดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะว่า เมื่อมีอายตนะ ผัสสะก็ย่อมเกิด สอดคล้องกับ สายน้ำผึ้ง รัตนงาม ทำการศึกษาเรื่อง “พุทธวิธีการรู้เท่าทันสื่อเพื่อพัฒนาชีวิต : ศึกษากรณีสื่อโทรทัศน์และสื่อออนไลน์ประเภทเฟซบุ๊ก” ว่า ผู้ที่รับสื่อแบบขาดสติ โดยปกติจะรับสื่อต่าง ๆ เข้ามา ตามกระบวนการของผัสสะ--> เวทนา --> ตัณหา --> ทุกข์ จึงขาดหลักการใช้อยินโสมนัสการหรือหลักกาลามสูตร (Sainumpung Ratanangam, 2013) สอดคล้องกับ ศิวพร ศรีศักดิ์นันท์ กล่าวถึงการใช้สื่อในชุมชนเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย โดยกล่าวไว้ว่า กระบวนการการสร้างปัญญา คิดถูกวิธี ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา และพบว่า วิธีการคิดที่ก่อให้เกิดปัญญาและการประพฤติปฏิบัติด้วยสำนึกในธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมโลก” (Sivaporn Srisakdinun, 2014)

ข้อเสนอแนะ

1. เชิงนโยบาย

สามารถนำผลการวิจัยไปประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงประโยชน์และโทษของสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักถึงการแบ่งเวลาในการเรียนและการเข้าใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างระมัดระวัง เป็นแนวทางในการนำไปใช้กับโรงเรียนที่มีเยาวชนเป็นจำนวนมาก

2. เชิงวิชาการ

งานวิจัยเล่มนี้ได้นำเอาหลักการทางพระพุทธศาสนาผนวกเข้ากับหลักศาสตร์สมัยใหม่เป็นพุทธวิธีการเฉพาะที่สามารถใช้กับนักเรียนในการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวันได้ สามารถนำความรู้เหล่านี้ไปใช้เชิงวิชาการทางการศึกษาเพื่อหาวิธีการป้องกันหรือควบคุมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนและนักศึกษาได้

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในทุกระดับการศึกษา เช่น ระดับประถม ระดับมัธยม และระดับอุดมศึกษา การได้กลุ่มตัวอย่างที่มากและทุกระดับจะทำให้เห็นความแตกต่างของพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์

3.2 ควรทำการวิจัยและติดตามพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักเรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อนำผลการวิจัยที่ได้รับไปใช้ประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงประโยชน์และโทษของการใช้งาน และเป็นแนวทางในการป้องกันการเกิดปัญหาจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้

References

- Bamrungphak, S. (2015). Stop! Internal Sense-Fields: The Way of Mental Cultivation for Learning Enhancement. *Mahachula Academic Journal*. 2(Special), 1-12.
- Kocak, Y. (2014). *Gender Differences in Using Social Networks*. Hacettepe University. Ankara Turkey: Faculty of Education.
- Kongrat, P. (2011). *A Study of Teen Social Media Using Behavior in Thailand: A Case Study of Facebook*. Master's Dissertation. Thammasat University.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2007). *Buddhadhamma Method of Thinking*. Bangkok: Siam.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2016). *Buddhadhamma Extended Edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Piwapong, Y. (2011). *The Influence of Pornography on Male Juvenile Sexual Abuse*. Master's Dissertation. Mahidol University
- Pornkun, C. (2011). *Teaching Thinking Process Theory and Application*. Bangkok: Chulalongkorn University
- Ratanangam, S. (2013). *The Buddhist Way of Media Literacy for Life Development: A Case Study of Television and Facebook*. Ph.D. Dissertation. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Sangkawara, P. (2015). *Thai Research Archives: The Dimension of Research Reform in Advancement to ASEAN*, Bangkok: Research Information Link Division Research Information Center National Research Council of Thailand.
- Srisakdinun, S. (2014). *Buddhism Ethical Communication Promotional Model on Social Media*. Dissertation Doctor of Philosophy. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Tantipongnant, V. (2005). *The Occurrence of Internet Harm to Adolescents in Bangkok Metropolis*. Thesis Master of Arts. Chulalongkorn University.
- Wichitbunarak, P. (2011). Social Media: Media of the Future. *Executive journal*, 31, (4), 93-103.

รูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย*

The Elderly Social Welfare Management Model of Local Administrative Organizations in Thailand

¹พรรณอร วันทอง, จีระ ประทีป และกิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย

¹Pan-on Wanthong, Chera Prateep and Kittipong Kiatwatcharachai

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand.

¹Corresponding Author Email: fon_jeab@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการ 2) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน 3) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล และ 4) นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ผสมผสานการวิจัยเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้สูงอายุ และ 2) ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ เครจซี และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม และ การสนทนากลุ่ม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ จำนวน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีแบบ One-sample t-test การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการวิเคราะห์เส้นทางด้วยโปรแกรม LISREL

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ภาพรวม กลุ่มผู้สูงอายุ อยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ อยู่ในระดับสูง 2) องค์ประกอบทุกตัวเป็นองค์ประกอบเชิงยืนยัน รูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย 3) ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองสมการโครงสร้าง กลุ่มผู้สูงอายุ พบว่า ปัจจัยด้านประสิทธิภาพองค์การได้รับอิทธิพลโดยตรงจากปัจจัยด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ปัจจัยด้านมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยด้านสมรรถนะองค์การ กลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ พบว่า ปัจจัยด้านประสิทธิภาพองค์การ ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร 4) รูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยประกอบด้วย

* Received January 19, 2020; Revised February 24, 2020; Accepted March 21, 2020

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การจัดการเชิงกลยุทธ์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สมรรถนะองค์การ การมีส่วนร่วม และมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ

คำสำคัญ รูปแบบการบริหารจัดการ; สวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ; องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

The objectives of this research were 1) to study managing situations 2) to analyze the confirmatory factors in the structural equation model 3) to study causal relationships of welfare management model and 4) to present the elderly social welfare management model in Thailand. Both groups of samples were elderly people who stayed in the metropolitan municipality area in Thailand and officers concerning the elderly social welfare works. Also, questionnaires and focus group discussion were used as research instruments. The following statistics were analyzed: frequency, percentage, means, standard deviation, one-sample t-test, confirmatory factor analysis, and path analysis with the program LISREL.

This research was found that 1) Overall of the elderly social welfare management of the local administrative organizations in Thailand, in elderly group was at a moderate level and in a group of administrators and officers at a high level. 2) Every component that was studied as crucial confirmatory factors of each selected aspect of the elderly social welfare management of the local administrative organizations in Thailand 3) Causal relationship with the structural equation model of the elderly social welfare management model of the local administrative organizations in Thailand. For elderly group, it revealed that the organization effectiveness received a direct effect from strategic management, standard for helping elderly people, information technology and communication, transformation leadership, and organization competency. For administrator and officer group, it revealed that the organization effectiveness received a direct effect from participation aspect, transformation leadership, strategic management, and information technology and communication and 4) The appropriate model for managing the elderly social welfare works of the local administrative organizations in Thailand, there were transformational leadership, strategic management, information and communication technology, organizational competency, participation and the standard of assistance for the elderly.

Keywords: Elderly Welfare; Management Model; Local Administrative Organization

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ส่งผลให้ประเทศไทยมีการพัฒนาในทุกมิติ ประเทศไทยได้รับการยกระดับเป็นประเทศในกลุ่มบนของกลุ่มประเทศระดับรายได้ปานกลาง ในด้านสังคมมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนส่งผลให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากการเป็นประเทศยากจน ศักยภาพและคุณภาพของประชากรไทยทุกช่วงวัยยังคงเป็นปัจจัยท้าทายสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ แม้ว่าการเข้าถึงระบบบริการสาธารณะ การศึกษา บริการสาธารณสุข โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ และการคุ้มครองทางสังคมอื่น ๆ ของคนไทยมีความครอบคลุมเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงมีปัญหาเรื่องคุณภาพการให้บริการที่มีมาตรฐานแตกต่างกันระหว่างพื้นที่ ซึ่งเป็นหนึ่งในสาเหตุหลักที่ทำให้ประเทศไทยยังคงมีปัญหาความเหลื่อมล้ำในหลายมิติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 47 ระบุเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลไว้ว่าบุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการสาธารณสุขของรัฐ ผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และในมาตรา 48 กำหนดว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ ส่วนหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ และมาตรา 71 มีสาระสำคัญกำหนดไว้ว่า รัฐพึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ให้ความช่วยเหลือเด็กเยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และมาตรา 76 ระบุว่า รัฐพึงพัฒนาระบบการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดิน การจัดทำบริการสาธารณะและการใช้จ่ายเงินงบประมาณมีประสิทธิภาพสูงสุด (The Secretariat of the National Legislative, 2017)

สำหรับประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุมาตั้งแต่ พ.ศ. 2548 และกำลังจะก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุระดับสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2564 หมายถึง สังคมที่มีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด โดยคาดการณ์ว่า ใน พ.ศ. 2574 ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุระดับสุดยอด คือ มีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด การเข้าสู่สังคมสูงอายุ สาเหตุหนึ่งมาจากประเทศไทยประสบความสำเร็จในการวางแผนครอบครัว นอกจากนั้นระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้ามีส่วนสำคัญที่ทำให้อายุเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้น (Ministry of Social Development and Human Security, 2015) ซึ่งปัจจุบันภาครัฐใช้งบประมาณดูแลผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปี รวมถึงปัญหาการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของประเทศไทยที่ผ่านมาจากรายงานของกรมกิจการผู้สูงอายุในปี พ.ศ.2560 พบปัญหาหลายประการ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ให้ความสำคัญกับงานด้านผู้สูงอายุและด้านสังคม ขาดการบูรณาการการทำงานของเครือข่ายด้านผู้สูงอายุ ชุมชน เครือข่ายผู้สูงอายุไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพงบประมาณไม่เพียงพอ เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจ ขัดแย้งเกี่ยวกับระเบียบ กฎหมาย ขาดฐานข้อมูลผู้สูงอายุ (Department of Older Persons, Division of Elderly Potential Promotion, 2016) และสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ สูดารัตน์ สูดสมบุรณ์ (Sudararat, 2014) พบว่า การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุไทยยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เช่น ขาดการบูรณาการและขาดความต่อเนื่อง ขาดการนำนโยบายสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง ความไม่พร้อมของ

งบประมาณและการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และสวัสดิการสังคมที่รัฐจัดให้กับผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้สูงอายุ ไม่สามารถตอบสนองปัญหาได้อย่างแท้จริง

จากสถานการณ์ที่ประเทศกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายด้านผู้สูงอายุของประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – พ.ศ.2564) ที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีการทำงานที่เหมาะสมตามศักยภาพและประสบการณ์ มีรายได้เพียงพอในการดำรงชีวิต มีการสร้างเสริมและฟื้นฟูสุขภาพ เพื่อป้องกันหรือชะลอความทุพพลภาพและโรคเรื้อรังต่างๆ การวางแผนการออมเพื่อวัยเกษียณ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและความจำเป็นทางกายภาพให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ การพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งในด้านการจัดบริการสุขภาพและสวัสดิการสังคมอย่างบูรณาการ เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ (Loaprasert, 2016) ซึ่งหน่วยงานหนึ่งที่มีภารกิจในการให้บริการสาธารณะแก่ผู้สูงอายุคือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งภารกิจหนึ่งที่มีความสำคัญต่อประเทศเป็นอย่างมาก คือ ภารกิจในการสงเคราะห์และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ซึ่งในมาตรา 16 (10) กำหนดให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะด้านการสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส ซึ่งภารกิจที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ และด้วยภารกิจดังกล่าว กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดมาตรฐานในการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ จำนวน 6 มาตรฐานให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อได้ใช้เป็นกรอบในการทำงานด้านการจัดสวัสดิการทางสังคมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ (Department of Local Administration, Ministry of Interior, 2005)

จากแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ และเพื่อให้ได้สารสนเทศและองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยที่มีความน่าเชื่อถือตามหลักวิชาการด้วยกระบวนการวิจัย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งการวิจัยได้มีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ และผลการวิจัยที่ผ่านมาช่วยทำให้ประเทศไทยสามารถพึ่งพาตนเองได้ และยังเป็นการสร้างรากฐานของการพัฒนาประชากรชาวไทยให้สามารถเข้าใจปัญหาของประเทศและร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่สำคัญการศึกษาวิจัยเป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถค้นพบข้อเท็จจริงและได้องค์ความรู้ใหม่ ที่สามารถนำผลการศึกษามากำหนดเป็นนโยบายขับเคลื่อนการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทยได้ จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัย เรื่องรูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย เพื่อสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย

2.เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแต่ละปัจจัยคัดสรรรูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยตามแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model)

3.เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model) รูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย

4.เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัย

1.ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) ประชาชนผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนคร 30 แห่งของประเทศไทย จำนวน 466,434 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 1 ธันวาคม 2560, กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 384 คน โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970, cite in Srisai, 2008) ใช้วิธีสุ่มแบบชั้นภูมิ และ (2) ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุของเทศบาลนคร ทั้ง 30 แห่งของประเทศไทย โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี 1 คน รองนายกเทศมนตรี 1 คน ปลัดเทศบาล 1 คน และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคม 2 คน รวมจำนวน 150 คน

2.ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเฉพาะการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย ซึ่งมีเนื้อหาในการศึกษาประกอบด้วย ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ด้านสมรรถนะองค์กร ด้านการมีส่วนร่วม ด้านมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ และด้านประสิทธิภาพองค์กร

3.ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาเป็นตัวแปรที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎีของนักวิชาการในประเทศและต่างประเทศที่ได้รับการยอมรับ ประกอบด้วย ตัวแปรแฝง (Latent Variable) 7 ตัวแปร และ ตัวแปรเชิงสังเกต (Observed Variable) 35 ตัวแปร ประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) การจัดการเชิงกลยุทธ์ 3) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 4) สมรรถนะองค์กร 5) การมีส่วนร่วม 6) มาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ และ 7) ประสิทธิภาพองค์กร

4.ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย คือ เทศบาลนครของประเทศไทย

5.ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย คือ ตุลาคม 2560 – ตุลาคม 2562 รวม 24 เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผสมผสานการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม [โดยการตรวจสอบความตรง (Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66-1.00 และมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงแบบอัลฟ่า (Alpha-reliability coefficient) ก่อนนำไปใช้จริงชุดประชาชนผู้สูงอายุ เป็น 0.957 และหลังจากเก็บข้อมูล 384 ฉบับเป็น 0.990 ส่วนชุดผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก่อนนำไปใช้จริงเป็น 0.964 และหลังจากเก็บข้อมูลได้ทั้งหมด 147 ฉบับเป็น 0.982 หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลได้รับแบบสอบถามกลุ่มประชาชนผู้สูงอายุ กลับคืนทั้งหมด 384 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ของการเลือกกลุ่ม และกลุ่มผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการด้านสวัสดิการสังคม ได้รับแบบสอบถามกลับคืนทั้งหมด 147 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 98 ของการเลือกกลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูลได้แก่ จำนวน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบความมีนัยสำคัญระหว่างค่าเฉลี่ย เลขคณิต การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการวิเคราะห์เส้นทางด้วยโปรแกรม LISREL

ผลการวิจัย

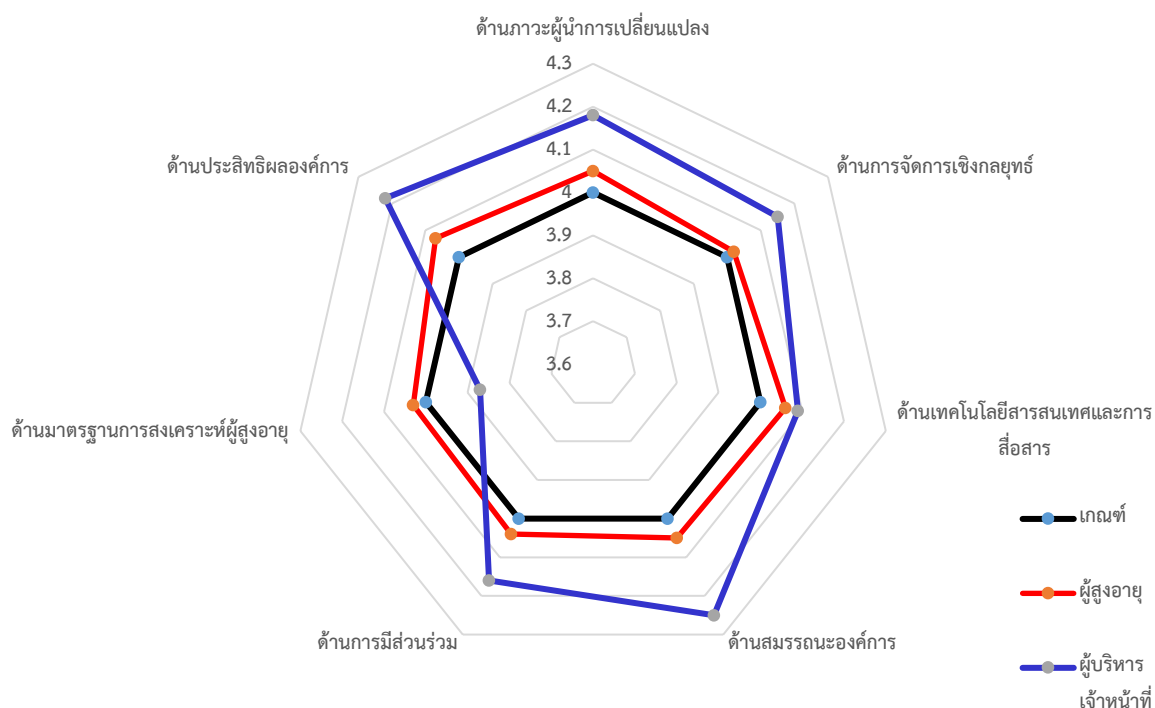
1.การบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย กลุ่มประชาชนผู้สูงอายุ ภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง อย่างไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (เกณฑ์ 80% หรือ 4/5 ของ 5 Scales ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) ส่วนกลุ่มผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ ภาพรวม อยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของภาพรวมในแต่ละด้าน พบว่า กลุ่มประชาชนผู้สูงอายุ มี 2 ด้าน อยู่ในระดับสูง คือ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านประสิทธิภาพของการ ส่วนอีก 5 ด้าน คือ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ด้านสมรรถนะองค์กร ด้านการมีส่วนร่วม และด้านมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ อยู่ในระดับปานกลาง อย่างไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนกลุ่มผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ มี 6 ด้าน อยู่ในระดับสูง คือ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ด้านสมรรถนะองค์กร ด้านการมีส่วนร่วม ด้านมาตรฐานการจัดบริการเพื่อสงเคราะห์ผู้สูงอายุ และด้านประสิทธิภาพของการ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และมี 1 ด้าน คือ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร อยู่ในระดับปานกลาง อย่างไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ดังตารางที่ 1 และ ภาพที่ 1

ตารางที่ 1 ภาพรวมการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย

ด้าน	ประชาชนผู้สูงอายุ				ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่			
	เกณฑ์ 80% หรือ 4/5				เกณฑ์ 80% หรือ 4/5			
	ของ 5 Scales				ของ 5 Scales			
	$\bar{X}$	S.D	t-value	แปลผล	$\bar{X}$	S.D	t-value	แปลผล
1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	4.05	.637	1.734	ปานกลาง	4.18	.649	3.470*	สูง
2. การจัดการเชิงกลยุทธ์	4.02	.651	0.692	ปานกลาง	4.15	.652	2.932*	สูง
3. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	4.06	.599	2.111*	สูง	4.09	.677	1.639	ปานกลาง
4. สมรรถนะองค์การ	4.05	.666	1.692	ปานกลาง	4.25	.720	4.329*	สูง
5. การมีส่วนร่วม	4.04	.603	1.332	ปานกลาง	4.16	.610	3.1182*	สูง
6. มาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ	4.03	.609	1.149	ปานกลาง	3.87	.629	-2.358*	สูง
7. ประสิทธิภาพองค์การ	4.07	.670	2.186*	สูง	4.22	.823	3.325*	สูง
รวม	4.05	.570	1.731	ปานกลาง	4.13	.543	3.084*	สูง

* $P < .05$

ภาพที่ 1 ภาพรวมการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย

2. วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของแต่ละปัจจัยคัดสรรรูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการ

สังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย โดยพิจารณาน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely Standardized Solution ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ตั้งแต่ 0.40 ขึ้นไปเป็นองค์ประกอบสำคัญ (Crucial Component) พบว่า

2.1 กลุ่มประชาชนผู้สูงอายุ

2.1.1 ตัวแปรแฝงด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้ง 4 องค์ประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.1.2 ตัวแปรแฝงด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ทั้ง 4 องค์ประกอบที่เป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.1.3 ตัวแปรแฝงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทั้ง 7 องค์ประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.1.4 ตัวแปรแฝงด้านสมรรถนะองค์กร ทั้ง 5 องค์ประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

2.1.5 ตัวแปรแฝงด้านการมีส่วนร่วม ทั้ง 4 องค์ประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.1.6 ตัวแปรแฝงด้านมาตรฐานการสเคราะห์ผู้สูงอายุ ทั้ง 6 องค์ประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.1.7 ตัวแปรแฝงด้านประสิทธิภาพองค์กร ทั้ง 5 องค์ประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.2 กลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2.1 ตัวแปรแฝงด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้ง 4 องค์ประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.2.2 ตัวแปรแฝงด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ทั้ง 4 องค์ประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.2.3 ตัวแปรแฝงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทั้ง 7 องค์ประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.2.4 ตัวแปรแฝงด้านสมรรถนะองค์กร ทั้ง 5 องค์ประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

2.2.5 ตัวแปรแฝงด้านการมีส่วนร่วม ทั้ง 4 องค์ประกอบที่เป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.2.6 ตัวแปรแฝงด้านมาตรฐานการสเคราะห์ผู้สูงอายุ ทั้ง 6 องค์ประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.2.7 ตัวแปรแฝงด้านประสิทธิผลองค์กร ทั้ง 5 องค์ประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

3. ศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองสมการโครงสร้างรูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย พบว่ากลุ่มประชาชนผู้สูงอายุ เป็นไปตามข้อตกลงทางสถิติ โดยพบว่า ปัจจัยด้านประสิทธิผลองค์กรได้รับอิทธิพลโดยตรงมาจากปัจจัยด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ปัจจัยด้านมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยด้านสมรรถนะองค์กร และปัจจัยทั้งหมดทำนายตัวแปรตาม คือ ปัจจัยด้านประสิทธิผลองค์กรได้ร้อยละ 75.70 ส่วนกลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นไปตามข้อตกลงทางสถิติ โดยพบว่า ปัจจัยด้านประสิทธิผลองค์กร ได้รับอิทธิพลโดยตรงมาจากปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ ปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และปัจจัยทั้งหมดทำนายตัวแปรตาม คือ ปัจจัยด้านประสิทธิผลองค์กรได้ร้อยละ 31.70

4.รูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย ประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ 1.1) ผู้บริหารใช้ภาวะผู้นำเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานผู้สูงอายุ 1.2) ผลักดันการกระจายอำนาจและงบประมาณสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อความเป็นอิสระและคล่องตัวในการบริหารจัดการ 1.3) บูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการด้านสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ 2) การจัดการเชิงกลยุทธ์ คือ 2.1) พัฒนาผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรให้มีสมรรถนะด้านการบริหารเชิงกลยุทธ์ 3) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร คือ 3.1) พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงานและให้บริการ 3.2) ประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ 3.3) นำระบบเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานและให้บริการผู้สูงอายุ 4) สมรรถนะองค์กร คือ 4.1) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับมาตรฐานการปฏิบัติงาน 5) การมีส่วนร่วม คือ 5.1) นำมาตรฐานการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ 5.2) ตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเฉพาะด้านโดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วม 5.3) แต่งตั้งคณะทำงานวัดและประเมินผลการดำเนินงานโดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วม 6) มาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ คือ 6.1) ฝึกฝนและพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุเพื่อสร้างรายได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น 6.2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกด้านที่พิกอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ 6.3) ให้ความรู้กับผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุ เรื่องสุขภาพอนามัยเพื่อลดต้นทุนการรักษาพยาบาล 6.4) จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อนำศักยภาพและความสามารถผู้สูงอายุมาพัฒนาผู้สูงอายุ 6.5) จัดตั้งศูนย์บริการให้คำปรึกษาดูแลสวัสดิภาพ พักพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

1. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ที่พบว่า สภาพการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย กลุ่มประชาชนผู้สูงอายุเห็นว่า ภาพรวมดำเนินการ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่เห็นว่า ภาพรวมดำเนินการ อยู่ในระดับสูง สาเหตุที่กลุ่มผู้รับบริการคือประชาชนผู้สูงอายุ กับผู้ให้บริการคือ กลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ มีความเห็นแตกต่างกันด้านการจัดสวัสดิการ อาจเนื่องจาก ผู้รับบริการมีความต้องการที่จะรับบริการด้านสวัสดิการที่ดีจากภาครัฐ จึงมีความคาดหวังว่าภาครัฐจะให้บริการสวัสดิการให้มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างสมบูรณ์แบบในทุกๆด้าน ส่วนผู้ให้บริการก็เห็นว่าได้ดำเนินการตามกรอบอำนาจหน้าที่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณและให้บริการอย่างดีที่สุดแล้ว ดังนั้นประเด็นความเห็นที่แตกต่างกันนี้ ต้องมีกระบวนการสร้างความเข้าใจระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชนผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการจัดสวัสดิการ ตามแนวคิดของวิกเตอร์ เพสตอฟ (Victor Pestoff, 2010) ที่ระบุว่า การจัดการภาคีสาธารณะแบบใหม่เป็นการจัดการสาธารณะยุคใหม่แห่งศตวรรษที่ 21 ภายใต้เงื่อนไขที่ภาคประชาสังคม กลุ่มธุรกิจ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายๆ ในฐานะของผู้รับบริการ โดยภาคพลเมืองจะเข้ามามีส่วนร่วมและมีความตื่นตัวในการจัดบริการสาธารณะร่วมกับภาครัฐมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นการแสดงออกถึงความเป็นประชาสังคมอย่างแท้จริง

2. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ที่พบว่า ตัวแปรแฝงทั้ง 7 ตัว และองค์ประกอบทุกด้านของตัวแปรแฝงที่นำมาใช้ในการศึกษา เป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยันทุกด้าน ผู้วิจัยพิจารณาว่าอาจเกิดจากการที่

ผู้วิจัยได้ศึกษา ทบทวนวรรณกรรม แนวคิดทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องอย่างหลากหลายทำให้มีอำนาจในการทำนายสูง รายละเอียดแต่ละตัวแปรดังนี้ ตัวแปรแฝงด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้ง 4 องค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน คือ (1) ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (2) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ (3) ด้านการกระตุ้นทางปัญญา (4) ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดของ บาส และ อโวลิโอ (Bass and Avolio, 1994) ที่ระบุว่าองค์ประกอบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง จะต้องเป็นผู้นำจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลในฐานะเป็นผู้นำ ให้การดูแลเอาใจใส่ผู้ตามเป็นรายบุคคล และทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่าและมีความสำคัญ เป็นที่ปรึกษาของผู้ตามแต่ละคนเพื่อการพัฒนา เอาใจใส่ในความ ต้องการของปัจเจกบุคคลเพื่อความสัมพันธ์และเติบโตของแต่ละคน พัฒนาศักยภาพของผู้ตามและเพื่อนร่วมงานให้สูงขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ดาฟท์ (Daft, 2008) ที่ระบุว่าคุณลักษณะของภาวะผู้นำ ที่มีความคงเส้นคงวาและมีอำนาจในการทำนายภาวะผู้นำสูง ซึ่งบุคลิกลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ 1) การชอบเข้าสังคม 2) ความสามารถในการเข้ากับผู้อื่น 3) ความสามารถในการเป็นที่พึ่ง 4) ความมั่นคงทางอารมณ์ และ 5) การแสวงหาประสบการณ์ใหม่

3. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model) รูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย กลุ่มผู้สูงอายุ ที่พบว่า ปัจจัยด้านประสิทธิภาพองค์การของรูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย ได้รับอิทธิพลทางตรงมาจากปัจจัยด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ และปัจจัยด้านมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ อยู่ในระดับสูง ผลการ วิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของกิงพร ทองใบ (Tongbai, 2014) ที่กล่าวว่าจัดการเชิงกลยุทธ์ เป็นการวางแผน การดำเนินการและการควบคุมในแนวทางเชิงกลยุทธ์ ซึ่งจะช่วยให้การบริหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การจัดการเชิงกลยุทธ์มุ่งพิจารณาในแง่กระบวนการหรือหน้าที่ทางการจัดการ ได้แก่ การวางแผน การดำเนินการ หรือการนำแผนไปปฏิบัติและการควบคุมเชิงกลยุทธ์ การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการเลือกทางเลือกในการจัดการที่เหมาะสมโดยอาศัยการวิเคราะห์สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกเพื่อนำไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ในระยะยาว และสอดคล้องกับผลการ วิจัยของ อเล็กซานเดอร์ ซี วินเซนต์ (Alexander C. Vincent, 2012) ศึกษาเรื่อง สิ่งที่ผู้จะเข้ามาบริหารงานเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพพระยาวจำเป็นต้องรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าอะไรคือบทบาทของบุคคลที่จำเป็นต้องรู้ในการจะเข้ามาบริหารงานในองค์การที่ดูแลสุขภาพพระยาว ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่จะทำให้สามารถบริหารงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความรู้ในหลาย ๆ ด้านที่สำคัญ ได้แก่ รู้ขอบเขตของงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานบุคคล การจัดการเชิงกลยุทธ์ การจัดการด้านการเงินและเอกสาร การมอบความรัก เอาใจใส่ในตัวผู้สูงอายุเป็นองค์ประกอบสำคัญของความสำเร็จและสอดคล้องกับผลการศึกษาของ จตุพร เสถียรคง (Sathiankhong, 2014) ศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์แห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการภาครัฐของไทย ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการภาครัฐของไทย ได้แก่ปัจจัยด้านผู้นำ และปัจจัยการบริหาร โดยเน้นจัดการเชิงกลยุทธ์ การบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การ การให้ทุกคนมีส่วนร่วม เน้นที่ความพึงพอใจของลูกค้า มีการปรับปรุงแก้ไขตามวงจรเดมมิงเพื่อมุ่งไปสู่ความเป็นเลิศ เน้นการมี ธรรมภิบาล การทำงานเป็นทีม การบริหาร

แบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ การประเมินผลการปฏิบัติงานองค์กรแบบสมดุล การสร้างขวัญและแรงจูงใจ ในการทำงาน เพื่อนำไปสู่วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ และสร้างนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพงานอย่างสม่ำเสมอ

ในส่วนของรูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย ของกลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่พบว่า ปัจจัยด้านประสิทธิภาพองค์กรของรูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย ได้รับอิทธิพลทางตรงมาจากปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับสูง สาเหตุอาจเกิดจากผู้ปฏิบัติหน้าที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสวัสดิการของผู้สูงอายุการได้รับความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559, น. 18) เช่นเดียวกับแนวคิดของเฮอริ อาร์นสไตน์ (Arnstein, 1969) ที่ระบุว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วม ขั้นการเป็นหุ้นส่วน (Partnership) เป็นขั้นการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ บนไต่ขั้นนี้มีการแจกจ่ายอำนาจใหม่ ผ่านทางการเจรจาระหว่างประชาชน และผู้มีอำนาจ ตกลงที่จะแบ่งปันความรับผิดชอบในการวางแผน และการตัดสินใจ และแนวคิดของ ดิเรก อนันต์ (Anan, 2013) กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมว่าคือ กระบวนการเสริมสร้างชุมชนโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีความสำคัญ โดยเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลให้เกิดพลังการต่อรองส่งเสริมบทบาทหน้าที่ด้านต่างๆ และให้ชุมชนทำกิจกรรมที่สำคัญกับวิถีการพัฒนาดตนเอง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ อัลเฟอร์แมน อาร์มี แอล (Alfermann, Amy L., 2011) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรที่มีต่อความผูกพันของบุคลากรในองค์กร ผลการศึกษาสรุปว่า สมรรถนะองค์กรเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรยังเชื่อมโยงกับเอกลักษณ์องค์กร ที่จะส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าองค์กรควรบูรณาการด้านสมรรถนะองค์กร ความรับผิดชอบต่อสังคมและกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของบุคลากรเพื่อประสิทธิผลขององค์กร

4. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ที่พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย ประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) การจัดการเชิงกลยุทธ์ 3) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร 4) สมรรถนะองค์กร 5) การมีส่วนร่วม 6) มาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ซึ่งรูปแบบที่ได้เกิดจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองสมการโครงสร้าง รูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย ทำให้ทราบปัจจัยที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อประสิทธิผลองค์กร และได้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมให้รูปแบบมีความสมบูรณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย ที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องวิเคราะห์จุดอ่อนการจัดสวัสดิการเพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทยให้เกิดความพึงพอใจและประโยชน์สูงสุดสำหรับผู้สูงอายุ ตลอดจนกำหนดนโยบายและจัดสวัสดิการเพื่อให้ความช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุด้านเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวัน ควรให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์สูงสุด
2. ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับมาตรฐานด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล มาตรฐานด้านรายได้ มาตรฐานด้านที่พักอาศัย มาตรฐานด้านนันทนาการ มาตรฐานด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง และมาตรฐานด้านการสร้างบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุน
3. ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา คำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลของผู้สูงอายุและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนมีการจัดระบบการวางแผนการบริการและโครงการ ระบบการจัดการทรัพยากรบุคคล และระบบการจัดการสารสนเทศ ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริการที่ดี การส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ จริยธรรม และความร่วมแรงร่วมใจของบุคลากรในองค์กร ให้ความสำคัญกับมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาตัวแปรและองค์ประกอบต่างๆ เพิ่มเติมถึงตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ควรมีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สูงอายุ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ
3. ควรศึกษาวิจัยในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา โดยกำหนดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการใช้รูปแบบการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเพื่อประเมินผลรูปแบบและเผยแพร่สู่การปฏิบัติ

References

- Alexander C. V. (2012). *What do people entering the field of longtermcare administration need to know?* . (Dissertations) Miami University, Miami, USA.

- Alfermann, A. L. (2011). *The Effects of Corporate Social Responsibility on Employee Engagement in a Global Setting Alderman*. (Dissertations). Benedictine University, Illinois, USA.
- Anan, D. (2013). *Educational Administration Partion Participation of the Committee of Buriram Primary Education School Office Area 1*. Thesis, Master of Arts Educational Administration Program, Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Nakorn Pathom, Thailand.
- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, 35(4), 216-224.
- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1994). *Transformational Leadership Development*. Pola Alto California: Consulting Psychologists.
- Daft, R. (2008). *The Leadership Experience*. (4 th ed.). Mason, OH: Thomson South-Western.
- Department of Local Administration, Ministry of Interior. (2005). *Standard of Assistance for the Elderly*. Bangkok: The Agricultural Co - operative Federation of Thailand.
- Department of Older Persons, Division of Elderly Potential Promotion. (2016). *Elderly Guide*. Bangkok: Division of Elderly Potential Promotion, Department of Older Persons, Ministry of Social Development and Human Security.
- Janthana, S. (2014). Antecedents and Consequence of Strategic Leadership Capabilities of Higher Education Institute in Thailand. *Journal of the Association of Researchers*. 19(1), 34-46.
- Kodchaphon, C. (2015). *Administrative Competence of Local Administration Organization Executive: Chiang Mai Province*. (Thesis). Graduate School, Chiang Mai Rajabhat University. Chiang Mai, Thailand.
- Loaprasert, K. (2016). *Elderly Society: Investment Service Center*. Bangkok: The Board of Investment of Thailand.
- Ministry of Social Development and Human Security. (2015). *The Suitable Welfare for The Elderly in Different Ages: The Technical Promotion and Support Offices 1-12*. Bangkok: Ministry of Social Development and Human Security. Publishing, 2012. 1517497.
- Sathiankhong, J. (2014) (2014). *Strategy for Success in the Management of Thai Public Sector*. Dissertation Doctor of Philosophy (Department of Public Administration). College of Public Administration, Burapha University.
- Sudarat, S. (2014). Elderly Social Welfare in Thailand. *Southern Technology Journal*, 7(1), 73-82.

- Suttanu, S. (2008). *Applied Statistics for Social Science Research*. Bangkok: Faculty of Education, Chulalongkorn University.
- The Secretariat of the National Legislative. (2017). Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E.2560. (April 6, 2017). *Government Gazette*. The Secretariat of the National Legislative.
- Tongbai, K. (2014) *Teaching Documents for the Organization and Management and Strategic Management*, Unit 9. (4th ed.). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat University.

รูปแบบนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0*

The Innovation Model for the Development of School in Secondary

Educational Service Area Office 6 into Thailand 4.0

สุภาวดี ลาภเจริญ

Supawadee Lapcharoen

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Faculty of Education, Ramkhamhaeng University, Thailand.

Corresponding Author. E-mail : Supawadeela.l@ds.ru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษา สังกัดระดับมัธยมศึกษาเขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0 2) เพื่อนำรูปแบบนวัตกรรมมาพัฒนาสถานศึกษา สังกัดระดับมัธยมศึกษาเขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0 3) เพื่อนำรูปแบบนวัตกรรมมาปรับใช้กับสถานศึกษา สังกัดระดับมัธยมศึกษาเขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 363 ตัวอย่างคือ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1- 6 ระดับชั้นละ 30 คน จำนวนทั้งหมด 180 คน และ บุคลากร จำนวนทั้งหมด 183 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควตา

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุต่ำกว่า 20 ปี มีตำแหน่งในสถานศึกษาเป็นนักเรียน โดยรวม พบว่า ด้านการจัดการการศึกษาในภาพรวม จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 (SD=0.591) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ลำดับแรก คือ การจัดการองค์การ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 (SD=0.596) จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด ด้านการจัดการการศึกษาในภาพรวม จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 (SD=0.586) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ลำดับแรก คือ การสนับสนุน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 (SD=0.595) จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ในภาพรวม จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 (SD=0.584) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ลำดับแรก คือ ข้อมูลความรู้หรือเนื้อหาวิชาทั้งสองด้านมีค่าเฉลี่ยเท่ากันอยู่ที่ 4.56 (SD=0.574) จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด ด้านผู้เรียนในภาพรวม จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 (SD=0.625) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ลำดับแรก คือ พัฒนาเทคโนโลยีในด้านความสามารถ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 (SD=0.547) จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบนวัตกรรม; ไทยแลนด์ 4.0

* Received December 19, 2019; Revised January 21, 2020; Accepted February 3, 2020

Abstract

This Research article has this study were 1) to study The Innovation model for the development of school in Secondary Educational Service Area Office 6 into Thailand 4.0 2) to develop the model for the school in Secondary Educational Service Area Office 6 into Thailand 4.0 and 3) to adjust the model to use in Secondary Educational Service Area Office 6 into Thailand 4.0. There were 363 samples of secondary school level-6, level 30, each level, a total of 180 people and personnel a total of 183 people were used by questionnaires as a primary data collection tool, using the quota sampling method

The results were found that the most of the respondents were female. Under the age of 20 years, having position in the school as a student as a whole, the overall educational management was the highest criteria, with an average of 4.44 (SD=0.591) when considered in order to be average. It was found that the first order was organizational management, with an average of 4.50 (SD= 0.596), which was the highest level, in the aspect of educational management as a whole, the highest was 4.42. (SD=0.586) When considered in each order in order of mean, it was found that the first order was support, with an average of 4.46 (SD=0.595) which was in the highest criteria. Regarding the learning resources in general, it was ranked at the highest level, with an average of 4.47 (SD=0.584) considering each side in order of mean, it was found that the first order was the information or the content of both subjects with the same average of 4.56. (SD=0.574) was in the highest criteria, and the students as a whole were in the highest criteria. With an average of 4.36 (SD=0.625). When considering each side in order, the average was found that the first was technology development in terms of ability with an average of 4.46 (SD=0.547), which was in the highest criteria

Keywords: innovation model; Thailand 4.0

บทนำ

ประเทศไทยยุค 4.0 หรือ ไทยแลนด์ 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย สืบเนื่องมาจากปัจจุบัน นวัตกรรม (Innovation) เป็นที่ยอมรับแล้วว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอันดับต้นๆ สำหรับอัตราเติบโตและการแข่งขันของเศรษฐกิจไทย เพราะจากการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบันทำให้เกิดทั้งโอกาสและความท้าทายของประเทศไทย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนในยุคที่มีการแข่งขันสูง จนเกิดนโยบาย Thailand 4.0 ที่ทางรัฐบาลได้ใช้โอกาสดังกล่าวในการปรับเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาประเทศจากประเทศที่แข่งขันด้วยความได้เปรียบเชิงความสมบูรณ์ทางทรัพยากรบุคคล ธรรมชาติ ชีวภาพและวัฒนธรรม เพื่อไปสู่ประเทศที่แข่งขันด้วยความได้เปรียบเชิงแข่งขันที่ในนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าและคุณค่า (Value added and

value creation) โดยนโยบาย Thailand 4.0 นั้นมุ่งไปที่การสร้างความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมหลักที่มีความสอดคล้องกับความสามารถของประเทศไทยและความต้องการของตลาดโลก (Suksawang, 2017)

การศึกษาเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรมีกันทุกคนและเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น และสำคัญมากในชีวิตประจำวัน เหมือนคำพูดที่ว่า การเรียนรู้การศึกษานั้นก็เหมือนชีวิตเราและชีวิตก็เหมือนกับการศึกษาเช่นเดียวกัน เพราะทั้งชีวิตเราสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้และนำมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ ในชีวิตของเราเองการเรียนรู้ของคนเรานั้นเริ่มตั้งแต่เกิดมาแต่การศึกษาและเรียนรู้จริงๆ นั้นจะเริ่มก็ต่อเมื่อเราเริ่มมีพัฒนาการถึงวัยที่เรียนรู้หลังจากที่เกิดมานั้น และตลอดชีวิตเราจะต้องเรียนรู้ไปตลอดมันจึงทำให้รู้ว่าการศึกษาที่จริงแล้วมันมีความสำคัญต่อชีวิตของเราคนเราทุกคนนั้นต้องการ การศึกษาเพื่อที่จะได้เรียนรู้อยู่ในชีวิตประจำวันเพราะการศึกษาช่วยให้เรารู้ว่าเราควรพัฒนาตัวเองเพื่อที่จะใช้ชีวิตในแต่ละวันปรับการใช้ชีวิตให้เหมาะสมและเข้ากับคนอื่นได้ และไม่เป็นภาระของสังคมการศึกษานอกจากจะช่วยให้มีความรู้แล้วยังช่วยให้รู้จักเข้าสังคมและพัฒนาตัวเองเพื่อจะได้นำไปใช้ประโยชน์ในหลายๆ ด้านจะได้พัฒนาทั้งบุคคลและประเทศชาติต่อไปแต่การศึกษาในสมัยนี้ยังมีข้อที่ได้อยู่เพราะการเรียนการสอนแต่ละบทเรียนนั้นจะเป็นการเรียนแบบที่กำหนดไว้ โดยระบบการศึกษาเราควรเปลี่ยนระบบให้เหมาะกับตัวเด็กและคนที่เรียนได้พัฒนาตัวเองให้ได้มากที่สุด เพราะอย่างน้อยคนเราก็ไม่ได้ถนัดในด้านที่เหมือนกันการเรียนจึงควรที่จะมีอะไรที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนนั้นใช้ศักยภาพทางด้านที่ถนัดเพื่อนำไปพัฒนาและต่อยอดจะได้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติอีกด้วย (clarissaforoklandschools, 2018)

จากปัจจัยข้างต้น ทุกรัฐบาลได้ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาการศึกษาเรื่อยมา แม้ว่าการปฏิรูปการศึกษาในช่วงที่ ผ่านมา ได้ประสบผลสำเร็จด้านการปรับโครงสร้างหน่วยงานให้มีเอกภาพยิ่งขึ้น มีระบบการประเมิน คุณภาพการศึกษาที่ชัดเจน แต่การพัฒนาในมิติของคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ที่ต้องดำเนินการเร่งด่วน โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ความสามารถในการอ่าน เขียน คิดคำนวณและทักษะการคิดวิเคราะห์ นำไปสู่ความจำเป็นต้องพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการ ศึกษา การปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร เทคนิควิธีการและสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการปรับปรุงการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ มีการจัดโอกาสในการได้รับการศึกษาฟรี 15 ปีอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งการเร่งรัดการลงทุนด้านการศึกษาและเรียนรู้อย่างมีบูรณาการในทุกระดับการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ดังนั้นในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) จึงกำหนดประเด็นสำคัญของระบบการศึกษาและเรียนรู้ที่ต้องการปฏิรูปอย่างเร่งด่วน 4 ประการหลัก คือ ประการที่ 1 พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องมีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบ วินัย มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริตและต่อต้านการซื้อสิทธิ์ ขายเสียง สามารถก้าวทันโลก มีสุขภาพกาย สุขภาพใจที่สมบูรณ์ ห่างไกลยาเสพติด เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ มีทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็น มีสมรรถนะ ความรู้ความสามารถสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประการที่ 2 พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า มี ระบบ การบวนการผลิต และพัฒนาครู

และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานเหมาะสมกับการ เป็นวิชาชีพชั้นสูง ประการที่ 3 พัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ โดยพัฒนาคุณภาพ สถานศึกษาทุกระดับและทุกประเภทให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ประการ ที่ 4 พัฒนาคุณภาพ การบริหารจัดการใหม่ ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และภาคเอกชน และทุกภาคส่วน มีระบบการ บริหารจัดการที่มีความโปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้ มีการบริหารจัดการการเงินและงบประมาณที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ

การบริหารสถานศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์และยุคของการปฏิรูปการศึกษาและการกระจายอำนาจทางการศึกษาจากส่วนกลางไปสู่ระดับสถานศึกษา ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้ความสามารถและอำนาจในการตัดสินใจ และต้องมีภาวะผู้นำ มีความเป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีเครื่องมือในการบริหารจัดการ นวัตกรรม เป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งที่มีประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษาไปสู่เป้าหมาย การบริหารสถานศึกษาแนวใหม่จึงจำเป็นต้องนำนวัตกรรม มาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ

สำหรับนวัตกรรมทางการเรียนการสอน หมายถึง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีโทรคมนาคมทำให้นักการศึกษาพยายามนำศักยภาพของเทคโนโลยีเหล่านี้มาใช้ในการผลิตสื่อการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ ๆ จำนวนมาก ทั้งในการเรียนด้วยตนเอง การเรียนเป็นกลุ่ม รวมไปถึงสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้ นวัตกรรมการจัดการเรียนการสอน หมายถึง วิธีการคิดในสิ่งใหม่ ๆ รวมไปถึงสื่อในการเรียนการสอนที่ครูไม่เคยได้ใช้มาก่อน หรือดัดแปลงจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้เกิดความทันสมัยในการจัดการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ สามารถที่จะตอบสนองการเรียนรู้เป็นรายบุคคล การเรียนแบบมีส่วนร่วม การสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้โดยการแก้ปัญหา โดยใช้วิธีการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาจัดการเรียนการสอน และนวัตกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น กล่าวโดยสรุป นวัตกรรมการเรียนการสอน หมายถึงความสามารถในการใช้นวัตกรรมสื่อการสอนเป็นตัวกลางหรือช่องทางถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะ รวมไปถึงประสบการณ์จากแหล่งความรู้ไปสู่ผู้เรียน และทำให้เกิดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ โดยสื่อการเรียนก็นับได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนผู้สอนได้แสดงบทบาท และเกิดความเข้าใจ ในวิชาที่เรียนที่สอนกันได้มากขึ้น (Sinthaphanon, 2010)

จากนโยบาย Thailand 4.0 ที่ทางรัฐบาลได้ใช้ในการปรับเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาประเทศ แนวโน้มการพัฒนาประเทศมุ่งเน้นไปที่การขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม และความสำคัญของการศึกษา ทำให้เกิดนวัตกรรมเพื่อการบริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งในการบริหารจัดการ การนำไปใช้จะประสบความสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยและบริบทต่างๆอีกหลายประการ ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากร ทีมงาน ต้องมีองค์ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมในการบริหารที่นำมาใช้ สามารถปฏิบัติได้ ถ่ายทอดเป็น และองค์กรหรือสถานศึกษาต้องมีความพร้อมในการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ในการรองรับนวัตกรรมเพื่อการบริหารสถานศึกษาต่อไป ด้วยเหตุนี้ทางผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสถานศึกษา สู่ยุค ไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการนำนวัตกรรมไปช่วงพัฒนาสถานศึกษาและเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจทั่วไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษา สังกัดระดับมัธยมศึกษาเขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0
2. เพื่อนำรูปแบบนวัตกรรมมาพัฒนาสถานศึกษา สังกัดระดับมัธยมศึกษาเขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0
3. เพื่อนำรูปแบบนวัตกรรมมาปรับใช้กับสถานศึกษา สังกัดระดับมัธยมศึกษาเขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0

สมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่งในสถานศึกษา ที่แตกต่างกันมีผลต่อรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาแตกต่างกัน ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 2 การศึกษารูปแบบนวัตกรรม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง การศึกษารูปแบบนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0 โดยกำหนดขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษารูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0

2. ขอบเขตด้านประชากร ศึกษาเฉพาะนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษา และบุคลากรในสถานศึกษา

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาเฉพาะ โรงเรียนราชวินิตบางแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ตำบลบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีนักเรียน และบุคลากร จำนวน 3,846 คน ปีการศึกษา 2562

4. ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา

ระยะเวลาทำการศึกษาเป็นเวลา 2 เดือน เริ่มตั้งแต่ เดือนสิงหาคม ถึง เดือนกันยายน 2562

การทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการศึกษา

“นวัตกรรม” หมายถึงความคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน หรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้ว ให้ทันสมัย และใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น

“นวัตกรรมการศึกษา (Educational Innovation)” หมายถึง นวัตกรรมที่จะช่วยให้การศึกษาและการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม เกิดแรงจูงใจในการเรียนด้วยนวัตกรรมการศึกษา และประหยัดเวลาในการเรียนได้อีกด้วย เทคโนโลยีทางการศึกษา (Educational Technology) ตามรูปศัพท์ เทคโนโลยี (วิธีการ) + โลยี (วิทยา) หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยวิธีการทางการศึกษา ครอบคลุมระบบการนำวิธีการ มาปรับปรุงประสิทธิภาพของการศึกษาให้สูงขึ้น เทคโนโลยีทางการศึกษาครอบคลุม องค์ประกอบ 3 ประการ คือ วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ

แนวคิดรวบยอดของเทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่งอาจจะพิจารณาเป็น 2 ด้าน คือ

1. แนวคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์กายภาพ ตามแนวคิดรวบยอดนี้ เทคโนโลยีทางการศึกษา หมายถึง การประยุกต์วิทยาศาสตร์กายภาพ ในรูปของสิ่งประดิษฐ์ เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ โทรทัศน์ ฯลฯ มาใช้สำหรับการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นส่วนใหญ่ การใช้เครื่องมือเหล่านี้ มักคำนึงถึงเฉพาะการควบคุมให้เครื่องทำงาน มักไม่คำนึงถึงจิตวิทยาการเรียนรู้ โดยเฉพาะเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล และการเลือกสื่อให้ตรงกับเนื้อหาวิชา

2. แนวคิดรวบยอดทางพฤติกรรมศาสตร์ เป็นการนำวิธีการทางจิตวิทยา มนุษยวิทยา กระบวนการกลุ่ม ภาษา การสื่อความหมาย การบริหาร เครื่องยนต์กลไก การรับรู้มาใช้ควบคู่กับผลผลิตทางวิทยาศาสตร์และวิศวกรรม เพื่อให้ผู้เรียน เปลี่ยนพฤติกรรม การเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นมิใช่เพียงการใช้ เครื่องมืออุปกรณ์เท่านั้น แต่รวมถึงวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้าไปด้วย มิใช่วัสดุ หรืออุปกรณ์ แต่เพียงอย่างเดียว

แนวคิดพื้นฐานของนวัตกรรมทางการศึกษา สรุปได้ 4 ประการ คือ

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Different) แผนการศึกษาของชาติ ให้มุ่งจัดการศึกษาตามความถนัดความสนใจ และความสามารถ ของแต่ละคนเป็นเกณฑ์

- การเรียนแบบไม่แบ่งชั้น (Non-Graded School)
- แบบเรียนสำเร็จรูป (Programmed Text Book)
- เครื่องสอน (Teaching Machine)
- การสอนเป็นคณะ (Team Teaching)
- การจัดโรงเรียนในโรงเรียน (School within School)
- เครื่องคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction)

2. ความพร้อม (Readiness) นวัตกรรมที่ตอบสนองแนวความคิดพื้นฐานนี้ได้แก่

- ศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center)
- การจัดโรงเรียนในโรงเรียน (School within School)
- การปรับปรุงการสอนสามขั้น (Instructional Development in 3 Phases)

3. การใช้เวลาเพื่อการศึกษา นวัตกรรมที่สนองแนวความคิดพื้นฐานด้านนี้ เช่น

- การจัดตารางสอนแบบยืดหยุ่น (Flexible Scheduling)

- มหาวิทยาลัยเปิด (Open University)
- แบบเรียนสำเร็จรูป (Programmed Text Book)
- การเรียนทางไปรษณีย์

4. ประสิทธิภาพในการเรียน นวัตกรรมในด้านนี้ที่เกิดขึ้น เช่น

- มหาวิทยาลัยเปิด
- การเรียนทางวิทยุ การเรียนทางโทรทัศน์
- การเรียนทางไปรษณีย์ แบบเรียนสำเร็จรูป
- ชุดการเรียน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสถานศึกษาสังกัดระดับมัธยมศึกษา

Hoyle (2009) อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาคุณภาพหรือการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาเป็นการดำเนินการทั่วทั้งองค์การเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกิจกรรม (activities) และกระบวนการ (processes) เพื่อให้เกิดสิทธิประโยชน์แก่องค์การ ผู้ปกครอง และชุมชน หรืออาจกล่าวง่าย ๆ ว่า การพัฒนาคุณภาพ การศึกษาเป็นอะไรก็ตามที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพ และในการ พัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพการศึกษาตามแนวทางของ ISO 9000 สามารถดำเนินการได้ 2 วิธีพื้นฐาน ได้แก่ วิธีการควบคุมที่ดีกว่า (better control) และวิธีการสร้างมาตรฐานหรือนวัตกรรม (raise standards/ innovation) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้ 1. การพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพโดยวิธีการควบคุมที่ดีกว่า เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนมาตรฐาน การศึกษาชุดเดิม ไม่ใช่กระบวนการที่สงวนรักษาหรือสร้างมาตรฐานใหม่ มาตรฐานที่ได้จากวิธีนี้เป็นมาตรฐาน ที่ได้รับการปรับปรุงผ่านกระบวนการของการเลือก การวิเคราะห์ และการปรับแก้ไขของผู้ที่มีประสบการณ์ในการใช้ 2. การพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพโดยวิธีการสร้างมาตรฐานหรือนวัตกรรม เป็นกระบวนการที่ไม่เกี่ยวกับการสงวนรักษาหรือปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาที่มีอยู่เดิม แต่จะสร้างมาตรฐานขึ้นมาใหม่ผ่านกระบวนการที่เริ่มต้นจากการศึกษาความเป็นไปได้และพัฒนาผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนา (R & D) มาตรฐานที่สร้างขึ้นใหม่จะผ่านการทดลองนำมาใช้งานแบบทำซ้ำ มาตรฐานดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นผลมาจาก สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี การตลาดและการจัดการ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษา สู่ยุค Thailand 4.0

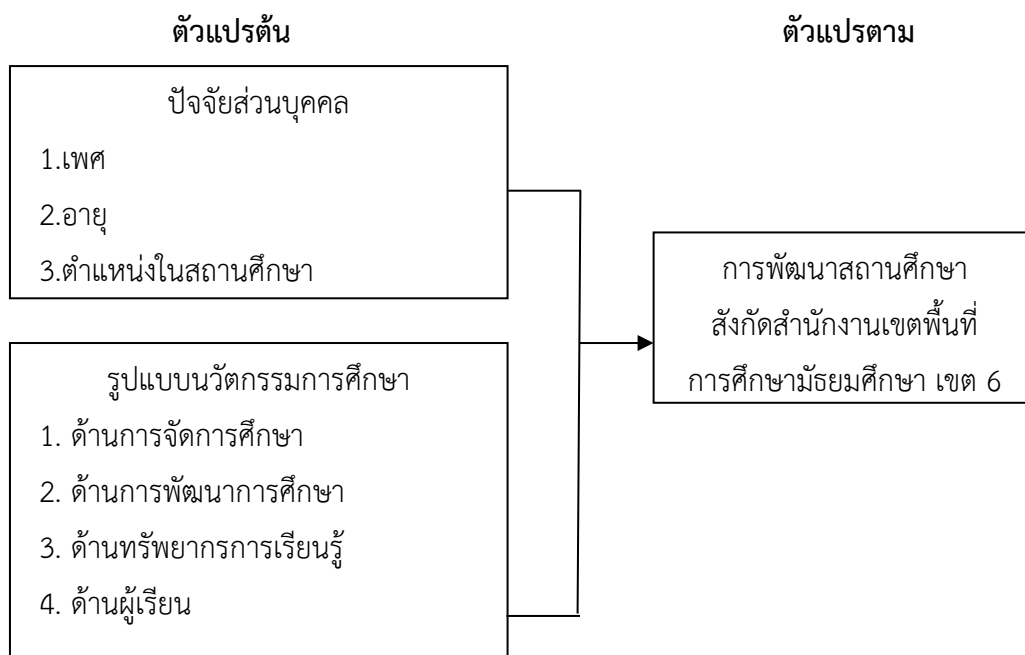
การขับเคลื่อนบริบทของภาครัฐเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 ภาคการศึกษาจึงเป็นส่วนสำคัญในการเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเรียนรู้สร้างให้ผู้เรียนเป็นคนที่รักที่จะเรียนรู้มีคุณธรรมและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งก็คือเป็นการสร้างผู้เรียนให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นทักษะ ในการคิดวิเคราะห์เป็น หลักใน ขณะเดียวกัน ไทยแลนด์ 4.0 คือ การพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัย มีรายได้มากขึ้น และก้าวพ้นจาก กับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง โดยจะต้องผลิตนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาประเทศ และต้องสามารถติดต่อกับนานาชาติได้ด้วยการศึกษาจึงต้องเร่งดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ให้กับเด็กไทย อย่างเป็นรูปธรรมในหลายด้าน เช่น การพัฒนาทักษะเพื่อการติดต่อสื่อสารการแลกเปลี่ยนความรู้การประสานความร่วมมือและการค้าขายในขณะเดียวกันเด็กไทยในอนาคตก็ต้องคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของไทยที่ดีงาม ควบคู่

กับการเรียนรู้ศาสตร์ใหม่ๆ ที่มีความทันสมัยด้วยเช่นกัน (ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์, 2559) การศึกษาไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0 จะต้องสามารถยกระดับคุณภาพการศึกษา สร้างผู้เรียนที่มีสมรรถนะเป็นสิ่งที่ต้องการสนับสนุน การคิดนวัตกรรมและการพึ่งตนเองได้บ้าง ทางเทคโนโลยี (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2559)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การศึกษารูปแบบนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0 ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิด เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวความคิดของการศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

แหล่งข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์และ ศึกษาประชากรนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษา และบุคลากรภายในโรงเรียนราชวินิตบางแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6

2. ข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งสารสนเทศต่างๆ และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน ค้นคว้าจากผลงานวิจัยจากห้องสมุด รวมทั้งเอกสารและบทความงานวิจัยอื่นๆ

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บ รวบรวมข้อมูล โดยแบ่งคำถามออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อายุ เพศ ตำแหน่งของท่านในสถานศึกษา เป็นลักษณะคำถามปลายปิด (Closed-end question) ที่มีคำตอบให้เลือก (check list) เพียงคำตอบเดียวจากหลายคำตอบ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ซึ่งข้อความที่สร้างขึ้นมามีทั้งทางบวกและทางลบผล

การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสามารถหาได้จาก การหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เป็นการหาความเชื่อมั่นโดยการทดสอบว่าแบบสอบถามแต่ละข้อมีความสัมพันธ์กับข้ออื่นๆในฉบับเดียวกันหรือไม่ ค่าความเชื่อมั่นจะมีค่าอยู่ระหว่าง 0.00-1.00 ยิ่งมีค่าใกล้ 1.00 จะยิ่งมีความเชื่อมั่นสูง เกณฑ์การแปลผลความเชื่อมั่น

ประชากรและขนาดตัวอย่าง

ประชากรภายในโรงเรียนราชวินิตบางแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 โดยเป็นนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษา และบุคลากร ปีการศึกษา 2562 และทราบขนาดประชากรที่ชัด จึงกำหนดขนาด ตัวอย่างดังนี้ โดยการกำหนดความเชื่อมั่น 95 % ค่าความคาดเคลื่อน 10 % โดยใช้สูตรของ Yamane' (1960,1088-1089 อ้างถึงใน พิสนุ พองศรี, 2550 : 108 – 112) ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเท่ากับ 362.31 หรือประมาณ 363 ตัวอย่าง

วิธีการสุ่มตัวอย่าง

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยแบ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 และ บุคลากร ภายในโรงเรียนราชวินิตบางแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควต้า (Quota Sampling) โดยให้ตอบแบบสอบถามที่ทางผู้วิจัยได้มีการแจกแบบสอบถามให้กับประชากรนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 และ บุคลากร ภายในโรงเรียนราชวินิตบางแก้ว สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 แบ่งสัดส่วนเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1- 6 ระดับชั้นละ 30 คน จำนวนทั้งหมด 180 คน และ บุคลากร จำนวนทั้งหมด 183 คน

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ได้กำหนดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมทางสถิติ SPSS Windows ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อายุ เพศ ตำแหน่งของท่านในสถานศึกษาโดยหาค่าความถี่และค่าสถิติร้อยละ (Percentage)

ส่วนที่ 2 นำแบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ส่วนที่ 3 การทดสอบสมมติฐานของการศึกษา

ทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 สถิติที่ใช้ในการทดสอบ คือ สถิติเชิงพรรณนา ใช้เพื่ออธิบาย บรรยาย หรือสรุป ลักษณะของกลุ่มข้อมูลที่เป็นตัวเลข ที่เก็บรวบรวมมาซึ่งไม่สามารถอ้างอิงลักษณะประชากรได้ (ยกเว้นมีการเก็บข้อมูลของประชากรทั้งหมด) เช่น ความถี่ ค่ากลาง ค่าการกระจาย เพื่อศึกษารูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ การทดสอบค่าทางสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อใช้หาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรรูปแบบนวัตกรรมการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ด้านการจัดการศึกษา ด้านการพัฒนาการศึกษา ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ ด้านผู้เรียน มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6

สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 197 คน คิดเป็นร้อยละ 54.3 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี มีจำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 49.6 ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนมีจำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 49.6

ส่วนที่ 2 ข้อมูลความพึงพอใจต่อรูปแบบนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6

1. ด้านการจัดการการศึกษาในภาพรวม จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 (SD = 0.591) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ลำดับแรก คือ การจัดการองค์การ (การวางโครงสร้าง และกำหนดฝ่ายต่าง ๆ ภายในศูนย์ให้ชัดเจน เช่น ฝ่ายออกแบบ ฝ่ายผลิต ฝ่ายบริการ ฝ่ายประเมินผล) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 (SD = 0.596) จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด

2. ด้านการจัดการการศึกษาในภาพรวม จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 (SD = 0.586) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ลำดับแรก คือ การสนับสนุน (การให้ความสนับสนุนช่วยเหลือ ในด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือและการฝึกอบรมต่าง ๆ) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 (SD = 0.595) จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด

3. ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ในภาพรวม จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 (SD = 0.584) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ลำดับแรก คือ ข้อมูลความรู้หรือเนื้อหาวิชา (โปรแกรมที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน หรือโครงสร้างของ หลักสูตร รวมทั้งขั้นตอน ลำดับของเนื้อหาวิชา ควรจัดทำให้เหมาะสมกับระดับของผู้เรียน) และบุคลากร (ครู นักศึกษา นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ที่มี ส่วนช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ) ทั้งสองด้านมีค่าเฉลี่ยเท่ากันอยู่ที่ 4.56 (SD = 0.574) จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด

4. ด้านผู้เรียนในภาพรวม จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 (SD = 0.625) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ลำดับแรก คือ พัฒนาเทคโนโลยีในด้านความสามารถ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 (SD = 0.547) จัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด

การทดสอบสมมติฐานที่ 1 ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่งในสถานศึกษา แตกต่างกันมี ผลต่อรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ประกอบด้วยเพศ อายุ ตำแหน่งในสถานศึกษา มีความสัมพันธ์ต่อรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เพศ ผลการศึกษาพบว่า เพศไม่มีผลต่อรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อายุ ผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ซึ่งเป็นนักเรียน เป็นผู้ที่ได้รับผลโดยตรงจากการพัฒนาสถานศึกษา จึงมีความต้องการรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาที่ดี จึงมีความสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ อายุมีผลต่อรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตำแหน่งในสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน เป็นผู้ที่ได้รับผลโดยตรงจากการพัฒนาสถานศึกษา จึงมีความต้องการรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาที่ดี จึงมีความสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ ตำแหน่งในสถานศึกษามีผลต่อรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การทดสอบสมมติฐานที่ 2 การศึกษารูปแบบนวัตกรรมการศึกษา ได้แก่ ด้านการจัดการศึกษา ด้านการพัฒนาการศึกษา ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ ด้านผู้เรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0

ด้านการจัดการการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า นวัตกรรมด้านการจัดการการศึกษา ประกอบด้วย การจัดการองค์การ การจัดการบุคลากร ได้รับความพึงพอใจระดับมากที่สุด แสดงว่า มีความความสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0

ด้านการพัฒนาการศึกษาผลการศึกษาพบว่า นวัตกรรมด้านการพัฒนาการศึกษา ประกอบด้วย การวิจัย การออกแบบ การผลิต การใช้ การสนับสนุน การประเมินผล และการเผยแพร่ ได้รับความพึงพอใจระดับมากที่สุด แสดงว่า มีความความสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0

ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า นวัตกรรมด้านทรัพยากรการเรียนรู้ ประกอบด้วย ข้อมูลความรู้หรือเนื้อหาวิชา บุคลากร วัสดุ เครื่องมือ เทคนิค และอาคาร สถานที่ ที่ได้รับความพึงพอใจระดับมากที่สุด แสดงว่า มีความความสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0

ด้านผู้เรียนผลการศึกษาพบว่า นวัตกรรมด้านผู้เรียน ประกอบด้วย นวัตกรรมการพัฒนาเทคโนโลยีในด้านข้อมูลส่วนตัว การพัฒนาเทคโนโลยีในด้านความสามารถ และการพัฒนาเทคโนโลยีในด้านคุณสมบัติอื่น ๆ ได้รับความพึงพอใจระดับมากที่สุด แสดงว่า มีความความสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0

ตารางที่ 1 แสดงจำนวน (ร้อยละ) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการจัดการการศึกษา

ด้านการจัดการการศึกษา	จำนวนและร้อยละของระดับความคิดเห็น					$\bar{x}$	S.D.	แปลความ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1.1 การจัดการองค์การ (การวางแผนโครงสร้างและกำหนดฝ่ายต่าง ๆ ภายในศูนย์ให้ชัดเจน เช่น ฝ่ายออกแบบ ฝ่ายผลิต ฝ่ายบริการ ฝ่ายประเมินผล)	201 (55.4%)	143 (39.4%)	19 (5.2%)			4.50	.596	มากที่สุด
1.2 การจัดการบุคลากร (การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน จัดให้มีการร่วมมือและให้ คำปรึกษาหารือ ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างมวลสมาชิกในหน่วยงานหรือองค์การ)	160 (44.1%)	184 (50.7%)	19 (5.2%)			4.38	.585	มากที่สุด
ด้านการจัดการการศึกษารวม						4.44	.591	

ผลจากตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบนวัตกรรมของผู้ตอบแบบสอบถามด้านการจัดการการศึกษา โดยสรุปภาพรวม ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.44 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ 0.591 เมื่อพิจารณาแยกตามคำถามในแต่ละข้อพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่พึงพอใจมากที่สุดกับรูปแบบนวัตกรรมการจัดการองค์การ และการจัดการบุคลากร ซึ่งค่าเฉลี่ยคือ 4.50 และ 4.38 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงจำนวน (ร้อยละ) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านการพัฒนาการศึกษา

ด้านการพัฒนาการศึกษา	จำนวนและร้อยละของระดับความคิดเห็น					$\bar{x}$	S.D.	แปลความ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
2.1 การวิจัย (การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ความจริง ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อนำความรู้ที่ได้มาแก้ปัญหาในการพัฒนาการศึกษา)	169 (46.6%)	181 (49.9%)	13 (3.6%)			4.42	.563	มากที่สุด

2.2 การออกแบบ (การวางโครงสร้างเพื่อพัฒนาการศึกษา อาจเป็นการออกแบบระบบการเรียนรู้หรือออกแบบเพื่อพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้เกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ โดยอาศัยผลการวิจัยเป็นพื้นฐานในการออกแบบ)	169 (46.6%)	172 (47.4%)	21 (5.8%)	1 (0.3%)		4.40	.611	มากที่สุด
2.3 การผลิต (การลงมือวางแผน หรือประดิษฐ์สร้างทรัพยากรการเรียนรู้ ตามที่ได้ออกแบบไว้)	162 (44.6%)	180 (49.6%)	21 (5.8%)			4.38	.595	มากที่สุด
2.4 การใช้ (การลงมือปฏิบัติตามระบบที่วางไว้ และดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับทรัพยากรการเรียนรู้ที่ผลิตไว้ โดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมาย แผนการหรือยุทธศาสตร์เพื่อให้ทรัพยากรการเรียนรู้	176 (48.5%)	173 (47.7%)	14 (3.9%)			4.44	.570	มากที่สุด
2.5 การสนับสนุน (การให้ความสนับสนุนช่วยเหลือในด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือและการฝึกอบรมต่าง ๆ)	188 (51.8%)	156 (43.0%)	19 (5.2%)			4.46	.595	มากที่สุด
2.6 การประเมินผล (การดำเนินการเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับ ความก้าวหน้าของการพัฒนาการศึกษา ที่ดำเนินการอยู่ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไข และตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ ในการพัฒนา)	154 (42.4%)	187 (51.5%)	21 (5.8%)	1 (0.3%)		4.36	.603	มากที่สุด
2.7 การเผยแพร่ (การถ่ายทอดความรู้ หรือทรัพยากรการเรียนรู้ที่ได้รับการพัฒนาแล้วให้แพร่กระจายไปยังส่วนต่าง ๆ ขององค์กร หรือต่างองค์กร)	191 (52.6%)	159 (43.8%)	13 (3.6%)			4.49	.567	มากที่สุด
ด้านการพัฒนาการศึกษาสรุปโดยรวม						4.42	.586	

ผลจากตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบนวัตกรรมของผู้ตอบแบบสอบถามด้านการพัฒนาการศึกษา โดยสรุปภาพรวม ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.42 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ 0.586 เมื่อพิจารณาแยกตามคำถามในแต่ละข้อพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่พึงพอใจมากที่สุดกับรูปแบบนวัตกรรมการวิจัย การออกแบบ การผลิต การใช้ การสนับสนุน การประเมินผล และการเผยแพร่ ซึ่งค่าเฉลี่ยคือ 4.42, 4.40, 4.38, 4.44, 4.46, 4.36 และ 4.49 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงจำนวน (ร้อยละ) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านทรัพยากรการเรียนรู้

ด้านทรัพยากรการเรียนรู้	จำนวนและร้อยละของระดับความคิดเห็น					$\bar{X}$	S.D.	แปลความ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
3.1 ข้อมูลความรู้หรือเนื้อหาวิชา (โปรแกรมที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน หรือโครงสร้างของ หลักสูตร รวมทั้งขั้นตอน ลำดับของเนื้อหาวิชา ควรจัดทำให้เหมาะสมกับระดับของผู้เรียน)	201 (55.4%)	154 (42.4%)	8 (2.2%)			4.56	.574	มากที่สุด
3.2 บุคลากร (ครู นักศึกษา นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ)	219 (60.3%)	129 (35.5%)	15 (4.1%)			4.56	.574	มากที่สุด

3.3 วัสดุ (สื่อที่จะเกื้อหนุนให้การเรียนการสอน ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น แผนภูมิ แผนที่ รูปภาพ ม้วนเทป แผ่นซีดี ซีดี ดีวีดี ภาพยนตร์ หรือสิ่งพิมพ์)	167 (46.0%)	174 (47.9%)	21 (5.8%)	1 (0.3%)		4.39	.610	มากที่สุด
3.4 เครื่องมือ (สื่อทั้งหลายที่จะเกื้อหนุนหรืออำนวยความสะดวกในการใช้ การผลิต และ ถ่ายทอด ตลอดจนการจัดแสดง เช่น คอมพิวเตอร์)	174 (47.9%)	172 (47.4%)	17 (4.7%)			4.43	.583	
3.5 เทคนิค (วิธีการเฉพาะที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน อาจสอดแทรกไว้ในรูปของวัสดุโดยตรง หรือ อาจจะใช้ร่วมกับการใช้วัสดุในการเรียนการสอนก็ได้ เช่น การใช้บทเรียนสำเร็จรูป การสาธิต การศึกษานอกสถานที่ การใช้เกมประกอบการสอน การสัมมนา การระดมความคิด การแสดงบทบาทสมมติ)	182 (50.1%)	167 (46.0%)	13 (3.6%)	1 (0.3%)		4.46	.580	มากที่สุด
3.6 อาคาร สถานที่ (อาคารสถานที่ที่ใช้ในการเรียนแบบปกติ ประกอบด้วย ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องฝึกงาน และอื่น ๆ หรือเป็นอาคารที่จัดในรูปลักษณะของ ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา ศูนย์นวัตกรรมการศึกษา)	162 (44.6%)	185 (51.0%)	15 (4.1%)	1 (0.3%)		4.39	.583	มากที่สุด
ด้านทรัพยากรการเรียนรู้สรุปโดยรวม						4.47	.584	

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบนวัตกรรมของผู้ตอบแบบสอบถามด้านทรัพยากรการเรียนรู้ โดยสรุปภาพรวม ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.47 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ 0.584 เมื่อพิจารณาแยกตามคำถามในแต่ละข้อพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่พึงพอใจมากที่สุดกับรูปแบบนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลความรู้หรือเนื้อหาวิชา บุคลากร วัสดุ เครื่องมือ เทคนิค และอาคาร สถานที่ ซึ่งค่าเฉลี่ยคือ 4.56, 4.56, 4.39, 4.43, 4.46, และ 4.39 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงจำนวน (ร้อยละ) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้านผู้เรียน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0 สามารถอภิปรายผลตามสมมติฐานได้ ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่งในสถานศึกษา แตกต่างกันมีผลต่อรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาแตกต่างกัน ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม อายุ ตำแหน่งในสถานศึกษา ส่งผลต่อรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษา อาจเป็นเพราะว่าปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ เป็นสิ่งที่ทำให้ความต้องการมีความแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Yubol BenJarongkit, (1999) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมการเลือกต่างๆ ของมนุษย์เกิดขึ้นตามแรงบังคับจากภายนอกมากระตุ้น เป็นความเชื่อที่ว่าคนที่มีคุณสมบัติทางประชากรที่แตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปด้วย

โดยจากผลการศึกษาพบว่า อายุ ส่งผลต่อการเลือกรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษา เนื่องจาก อายุเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกันในเรื่องของความคิดและพฤติกรรม โดยผลจากการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ซึ่งคือนักเรียน คนกลุ่มนี้มักจะมีค่านิยมตามเพื่อน ซึ่งเพื่อนจะมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อการตัดสินใจ โดยมักจะชอบความแปลกใหม่ เริ่มมองหาารูปแบบนวัตกรรมใหม่ๆ ที่สนองความต้องการทางการศึกษาหลายๆ ด้าน สอดคล้องกับแนวคิดของ Nikom Jarumani, (2001) ที่ได้รับระบุว่า อายุของบุคคลที่มีช่วงอายุแตกต่างกัน จะมีความคาดหวัง ตลอดจนความสามารถในการเลือกแตกต่างกันด้วย

ตำแหน่งในสถานศึกษา ส่งผลต่อการเลือกรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษา เนื่องจาก ปัจจัยตำแหน่งในสถานศึกษา เป็นปัจจัยหนึ่งที่ใช้แบ่งรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษา เพื่อที่จะให้รูปแบบนวัตกรรมการศึกษาเหมาะสมกับทุกตำแหน่งในสถานศึกษา โดยผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักเรียน เป็นผู้ที่ได้รับผลโดยตรงจากการพัฒนาสถานศึกษา จึงมีความต้องการรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาที่ดี

นอกจากนี้ผลการวิจัย พบว่า เพศ ไม่มีผลต่อรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษา เนื่องจาก รูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษามีหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเพศใด ต่างก็ให้ความสนใจกับรูปแบบนวัตกรรมการศึกษา เพราะการการพัฒนาสถานศึกษาโดยใช้รูปแบบนวัตกรรมต่างๆ ย่อมเป็นผลดีต่อทุกเพศ ไม่จำกัดแค่เพศใดเพศหนึ่งเท่านั้น สอดคล้องกับ Petcha) และพูลสวัสดิ์ คามุงคุณ (2556) ที่พบว่า เพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสมรรถนะการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 การศึกษารูปแบบนวัตกรรม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0

รูปแบบนวัตกรรมการศึกษา ประกอบด้วยด้านการจัดการศึกษา ด้านการพัฒนาการศึกษา ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ ด้านผู้เรียน ส่งผลต่อรูปแบบนวัตกรรมในการพัฒนาสถานศึกษา อาจเป็นเพราะว่า รูปแบบนวัตกรรมการศึกษา เป็นการผสมผสานองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งหลาย ที่จะเกื้อหนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Seels & Richey ที่พบว่าเทคโนโลยีการศึกษาเป็นทฤษฎีและการปฏิบัติของการออกแบบ การพัฒนา การใช้ การจัดการ และการประเมินของทรัพยากรสำหรับการเรียนรู้ สามารถนำเทคโนโลยีการศึกษา มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผล การเรียนรู้ของผู้เรียนได้

โดยจากผลการศึกษาพบว่า ด้านการจัดการการศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0 เนื่องจาก การจัดการศึกษา เป็นส่วนประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของเทคโนโลยีการศึกษา อาจเรียกได้ว่า เป็นการบริหารงานด้านการศึกษา เพราะการจัดการศึกษาเน้นในเรื่องกิจกรรมต่าง ๆ ของวิถีระบบ เพื่อจัดดำเนินการหรือบริหารให้การจัดการศึกษาและการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ด้านการพัฒนาการศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0 เนื่องจาก เทคโนโลยีการศึกษา เป็นศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับวิธีระบบ โดยมีการจัดรูปแบบขององค์การ และวางตัวบุคคลในการปฏิบัติงาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้ให้มีประสิทธิผล และประสิทธิภาพ ในด้านการพัฒนาการศึกษานี้ มีการดำเนินการไปตามขั้นตอนและสอดคล้องกับทรัพยากรการเรียนรู้

ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0 เนื่องจากเป็นองค์ประกอบหนึ่งของเทคโนโลยีการศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งที่คอยกระตุ้นให้ ผู้เรียนอยากเรียนและเรียนได้ด้วยดี

ด้านผู้เรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการพัฒนาสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0 เนื่องจาก ผู้เรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเทคโนโลยี ถ้าเราสามารถทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะของผู้เรียน จะเป็นข้อมูลสำคัญที่ นำมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกใช้เทคโนโลยีการศึกษาที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้การจัดการศึกษา ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ข้อเสนอแนะ

รูปแบบนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สู่ยุค Thailand 4.0 ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการจัดการศึกษา ด้านการพัฒนาการศึกษา ด้านทรัพยากร การเรียนรู้ ด้านผู้เรียน แต่ในทุกด้านยังมีจุดอ่อนที่สถานศึกษาควรตระหนักและพัฒนาตามลำดับดังนี้

1. ด้านการจัดการศึกษา ควรมีการเชื่อมหน่วยงานต่าง ๆ บุคลากรและกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมที่จะส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้การดำเนินการขององค์การเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุยังวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2. ด้านการพัฒนาการศึกษา ควรมีการวิเคราะห์ปัญหา และหาข้อแก้ไขปัญหานั้น จะช่วยในการพัฒนาและเอื้ออำนวยต่อกระบวนการสอน

3. ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ ครูต้องเรียนรู้และต้องปรับตัว ไปกับเด็กเมื่อเทคโนโลยี และนวัตกรรมเปลี่ยนเร็ว ครูไม่สามารถเป็นผู้ครอบครองความรู้ได้เหมือนแต่ก่อน เพราะจากนี้ไปการรอตารเรียน รอคความรู้ที่ครูถ่ายทอดไม่เพียงพอแล้ว เพราะปัจจุบันเด็กเข้าถึงข้อมูลได้เร็วกว่าการมาเจอครู

4. ด้านผู้เรียน ควรเน้นการเรียนรู้ด้วยตัวเอง คือนำตัวเองในการเรียนรู้ รู้ว่าสนใจเรื่องอะไร รู้วิธีการหาข้อมูล วิธีการได้มาซึ่งข้อมูล และกลั่นกรองเป็นความรู้ มีทักษะเรื่องการคิด การวางแผน และจัดการชีวิตตัวเองได้

5. ควรศึกษาและเปรียบเทียบการดำเนินงานพัฒนาภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 กับเขตอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

References

- BenJarongkit, Y., (1999). *Analysis of recipients*. Bangkok: Faculty of Communication Arts Chulalongkorn University.
- Charnfan, P., (2013). Teachers' Opinion on Academic Administration of School Network Administrators in Bangkok. Phrom Phiram District 6 , Phitsanulok Province. Thesis Master of Art (Educational Administration). Graduate school: Thongsuk College. Bangkok.
- Jarumani, N., (2001). *Tourism and Tourism Industry Management*. Bangkok: Printing Houses Printing House.
- Jutathep, W., (2012). *Concepts, theories, innovations and educational Information technology*. [Online]. Retrieved September 5, 2019 from <http://mokza025.blogspot.com/>.
- Kongthiang, S., Sutthi, P. Z. (1999). Educational administration theory. [Online]. Retrieved December 16, 2017 from: <https://thirasakchodcham.wordpress.com/2015/11/04/>.
- Khamungkhun, P. (2013). *Academic Administration Competency of School Administrators in Chon Buri Province under the Office of Secondary Education Service Area 18*. Thesis Master of Education. Faculty of Management Studies. Graduate school: Phitsanulok University, Phitsanulok.
- Loeraphornkarn, B., (2012). Quality Improvement of Small Schools with Internal Quality Assurance System. *Journal of Social Sciences and Human Sciences in Buddhist Styles*.
- Malithong, G., (2000). *Principle and theory*. [Online]. Retrieved September 5, 2019 from <https://sites.google.com/site/jiraporninnovation/theory>.
- Plook Teacher. (2019). *How does teaching and learning in the 4.0 era look like?* [Online]. Retrieved September 5, 2019 from <https://www.trueplookpanya.com/blog/content/71421>
- Pothong, D., (2015). *Academic Administration of Small Elementary Schools under the Office of Trang Educational Service Area, Area 2*. [Online]. Retrieved December 20, 2019 from [http://ptu.ac.th/StudentServe/input/thesis/\(1\)\(11118103526\).pdf](http://ptu.ac.th/StudentServe/input/thesis/(1)(11118103526).pdf).

- Seels & Ricchey. (2017). Thai education in the era of Thailand 4.0.[Online]. Retrieved September 7, 2019 from [https://sites.google.com/site/sumet7sbt/thailand-4-0 / karsuksathiyniyukhthailand 40](https://sites.google.com/site/sumet7sbt/thailand-4-0/karsuksathiyniyukhthailand40).
- Sinthaphanon, S., (2010). *Innovative teaching and learning to improve the quality of youth*. Bangkok: Department of Equity Limited. 9119 Printing Techniques.
- Suksawang, S., (2017). Challenges for modern leaders. [Online]. Retrieved December 16, 2017, from <https://www.sasimasuk.com/16768188/vuca-world>.

รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหาร

สถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*

Innovative learning Styles that Affect Administrative Achievement

Educational Institutions to Learning in the 21st Century

ภูมิภควัชร จ. ภูมิพงศ์คชสร

Phumphakhawat Phumphongkhochasorn

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

Phetchaburi Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author: Email: fam.kmitlbbk@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) นวัตกรรมการเรียนรู้ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 3) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความตรงของโมเดลสมการโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และ 4) เพื่อศึกษาแบบจำลองสมการเชิงโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดในกรุงเทพมหานคร จำนวน 628 กลุ่มตัวอย่างจากสถานศึกษาทุกสังกัดในกรุงเทพมหานคร ประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ผลวิจัยสมการเชิงโครงสร้างแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษามีอิทธิพลต่อความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษา การจัดการนวัตกรรมทางการศึกษามีอิทธิพลต่อความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษา การจัดการนวัตกรรมทางการศึกษามีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการใช้ นวัตกรรมเรียนรู้ในสถานศึกษา รูปแบบนวัตกรรมเรียนรู้ของสถานศึกษามีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ การจัดการนวัตกรรมทางการศึกษามีอิทธิพลมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมเรียนรู้สถานศึกษามีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการใช้ นวัตกรรมเรียนรู้ในสถานศึกษา และความสามารถในการบริหารนวัตกรรมเรียนรู้สถานศึกษา มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้

คำสำคัญ: รูปแบบนวัตกรรมเรียนรู้; การบริหารสถานศึกษา; ศตวรรษที่ 21

*Received January 20, 2020; Revised February 24, 2020; Accepted April 5, 2020

Abstract

The objective of this research were 1) to study the learning innovations in educational administration for learning in the 21st century 2) to study the factors that affect the achievement of educational administration in learning in the 21st century 3) to develop and examine the validity of the model of the equation, the structure of the learning innovation model that had an effect on the achievement of educational administration towards learning in the 21st century. And 4) to study the model as well as making structural equation model of innovative learning that affect achievement in education to learning in the 21st century with sample management schools under the Bangkok 628 samples from all educational institutions in Bangkok which compiled by using statistical software packages the results of the structural equation model, the model of learning innovation that had an effect on the educational management effectiveness of the 21st century were consistent with the empirical data with statistical significance 0.05.

The result of research were found that the educational innovation model of educational institutions had an influence on the ability to manage educational innovation, educational innovation management, had an influence on the ability of educational innovation, educational institution management. Educational innovation had an influence on promoting the use of learning innovation in schools, learning innovation model of educational institutions to have influencing achievement in education to learning. The management of educational innovations had a direct positive influence on the achievement of educational administration towards learning. The ability to manage educational innovation had an influence on promoting the use of learning innovation in schools as well as the ability to manage educational innovation in educational institutions influencing the achievement of educational institution management to learning.

Keywords: Learning Innovation Model; School Administration; 21st Century

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 มีผลกระทบสู่การดำรงตนของประชาชนในชาติ ดังนั้นการมียุทธศาสตร์เพื่อการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิผลและผลสัมฤทธิ์จะเป็นการสร้างฐานที่แข็งแกร่งให้เยาวชนเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาตนเองและนำไปสู่การสร้างความมั่นคงของสังคมและ ประเทศชาติการผลิตและการพัฒนา

กำลังคนการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศได้ การศึกษาร่วมสมัยขึ้นไป ในทิศทางเดียวกันว่า ทักษะและความรู้ที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองและการทำงานในศตวรรษที่ 21 นั้นค่อนข้างแตกต่างจากศตวรรษที่ 20 (Tangkijwanit, S. et al., 2013; Boonkuek, 2010; Chamchoy, 2012) บางทักษะแม้จะมีลักษณะถาวรกล่าวคือมีความสำคัญมาในทุกยุคทุกสมัยไม่ใช่เฉพาะในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะ 4 C คือ ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) การสื่อสาร (Communication) และการทำงานเป็นทีม (Collaboration) แต่ทักษะเหล่านี้มี ลักษณะเปลี่ยนไปในโลกยุคดิจิทัล ทางด้านวราภรณ์ ทองนพคุณ (Tongnopkun, 2016) กล่าวว่าการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ โดยร่วมกันสร้างรูปแบบและแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยจะอ้างอิงถึงรูปแบบ (Model) ที่พัฒนามาจากเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ใน ศตวรรษที่ 21 (Partnership For 21st Century Skills) ที่มีชื่อย่อว่า เครือข่าย P21 ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 สารวิชาที่มีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ปัจจุบันการเรียนรู้สาระวิชา (content หรือ subject matter) ควรเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของศิษย์ โดยครูช่วยแนะนำ และช่วยออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้ (Panit, 2012)

รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประสิทธิภาพทางการศึกษาและสร้างผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้สู่นักเรียนโดย วาเชะ สังข์โบลและสุภารัตน์ ศรีมา (Sangkhobhon & Srirama, 2012) ได้กล่าวว่านวัตกรรมทางการศึกษาหรือการจัดการ นวัตกรรมในชั้นเรียนเป็นการวางแผนกลยุทธ์ การกำหนดกลยุทธ์ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ทรัพยากรและนวัตกรรมที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกัน ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของครูหรือ ผู้บริหารโครงการนวัตกรรมในการสร้างสรรค์นวัตกรรมในชั้นเรียน เพื่อมุ่งหวังให้นักเรียนเกิดผล สัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มมากยิ่งขึ้น

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564) กำหนดแนวทางการพัฒนากรุงเทพมหานครส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางการศึกษา อีกทั้งจากสถิติจำนวนสถานศึกษาในระดับประเทศ ปี พ.ศ.2559 มีสถานศึกษาประมาณ 38,193 แห่ง มีสถานศึกษาในสังกัดพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 1,464 แห่ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 3.8 ของประเทศ ประเทศไทยมีจำนวนนักเรียน นักศึกษา 12,635,463 คน ขณะที่กรุงเทพมหานครมีจำนวนนักเรียน นักศึกษา จำนวน 1,819,946 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 14.40 ของประเทศ มีสัดส่วนนักเรียน นักศึกษาต่อจำนวนประชากรวัยเรียนร้อยละ 124.92 ซึ่งสูงกว่าระดับประเทศที่มีสัดส่วนเพียง 80.90 แสดงให้เห็นว่ากรุงเทพมหานครยังคงเป็นศูนย์กลางการศึกษาของประเทศในทุกระดับ นอกจากนี้สถานศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานครยังมีการระดมตัวของสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงและมีคุณภาพอยู่มากในทุกระดับ เพื่อรองรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของโลกอนาคต ซึ่งจากความสำคัญในข้างต้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษา มุ่งศึกษาสถานศึกษาทุกสังกัดในกรุงเทพมหานคร เพื่อผลการศึกษาจะทำให้ทราบผลการศึกษา สามารถนำไปใช้ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาบริหารการจัดการ

การวางแผนเชิงกลยุทธ์และส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในสถานศึกษา ได้อย่างมีระบบและสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษานวัตกรรมการเรียนรู้ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
3. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความตรงของโมเดลสมการโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
4. เพื่อศึกษาแบบจำลองสมการเชิงโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านการศึกษานี้ได้มุ่งศึกษาเรื่องรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ
2. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารสถานศึกษาทุกสังกัดในกรุงเทพมหานคร มีจำนวน 1,464 โรงเรียน โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาทุกสังกัดในกรุงเทพมหานคร ทำการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยอ้างอิงจากแนวคิดหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากรที่ศึกษาที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 314 โรงเรียน ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) แล้วสุ่มหน่วยตัวอย่างจากทุกระดับชั้นโดยใช้เกณฑ์จากขนาดโรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ โดยในแต่ละโรงเรียนที่ถูกคัดเลือกจะทำการแจกแบบสำรวจจากจากผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรฝ่ายวิชาการ ท่านละ 1 ฉบับ รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่นำมาใช้ในวิเคราะห์เทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ได้ เท่ากับ 628 ราย
3. ขอบเขตพื้นที่ในงานวิจัย คือ สถานศึกษาทุกสังกัดในกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ
4. ขอบเขตด้านตัวแปร งานวิจัยนี้ได้นำตัวแปรมาใช้ในการศึกษามายุทธศาสตร์เพื่อสร้างแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีรายละเอียดดังนี้ ประกอบด้วย

4.1 ตัวแปรอิสระ มีจำนวน 2 ตัวแปร ได้แก่

4.1.1 รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา มีจำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านหลักสูตร การเรียนการสอน ด้านจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านจัดระบบเครือข่ายการเรียนรู้ ด้านปรับกระบวนการเรียนการสอน ด้านการจัดสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสม

4.1.2 การจัดการนวัตกรรมการทางการศึกษา มีจำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านการฝึกอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจการผลิตนวัตกรรม ด้านการส่งเสริมสนับสนุนอุปกรณ์และเทคโนโลยี ด้านการจัดเวทีนำเสนอผลงานเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านสร้างแรงจูงใจให้ครูในการสร้างนวัตกรรม และด้านการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

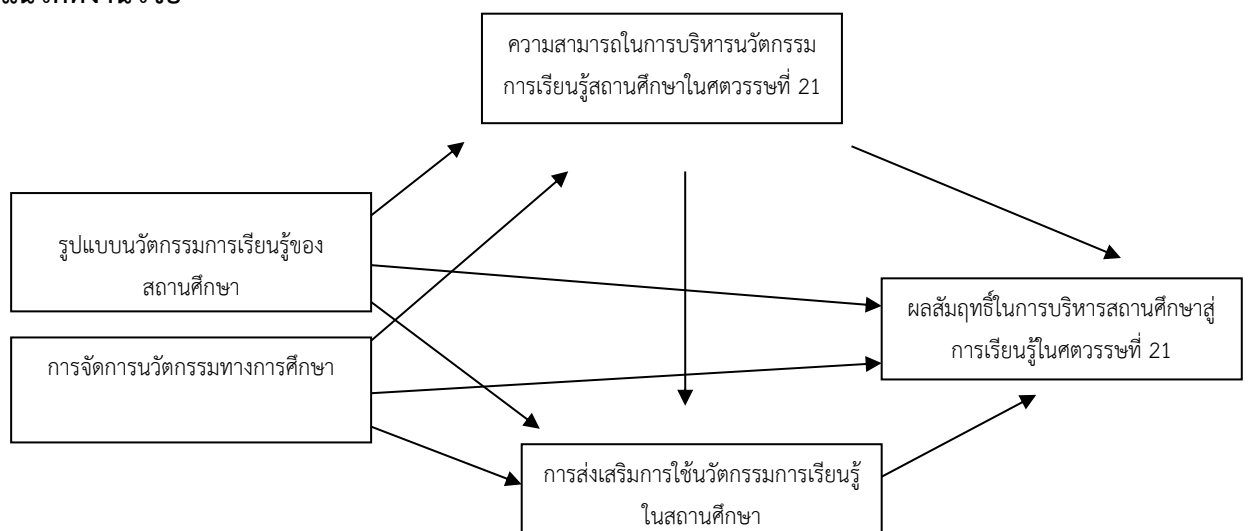
4.2 ตัวแปรส่งผ่าน มีจำนวน 2 ตัวแปร ได้แก่

4.2.1 ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีจำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านการวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์ ด้านส่งเสริมทักษะเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ด้านการบริหารองค์การยุคใหม่ ด้านพัฒนาบุคลากรอย่างเหมาะสม ด้านการพัฒนาค่านิยมและวิจัย

4.2.2 การส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา มีจำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านการพัฒนาทักษะผ่านรายวิชา ด้านสื่อการสอนและการผลิตสื่อการสอน ด้านกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้านส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ

4.3 ตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีจำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านความสามารถในการจัดสรรทรัพยากร ด้านความสามารถในการปรับตัว ด้านการพัฒนาและวิจัยการเรียนรู้ ด้านความสามารถผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้สูง และด้านความสามารถในการบูรณาการเรียนการสอน

กรอบแนวคิดงานวิจัย

ภาพที่ 1.1 แบบจำลองนวัตกรรมการสร้างรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

สมมติฐานของการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 1 รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษามีอิทธิพลต่อความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

สมมติฐานข้อที่ 2 การจัดการนวัตกรรมทางการศึกษามีอิทธิพลต่อความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

สมมติฐานข้อที่ 3 รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษามีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา

สมมติฐานข้อที่ 4 การจัดการนวัตกรรมทางการศึกษามีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา

สมมติฐานข้อที่ 5 รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษามีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

สมมติฐานข้อที่ 6 การจัดการนวัตกรรมทางการศึกษามีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

สมมติฐานข้อที่ 7 ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา

สมมติฐานข้อที่ 8 ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

สมมติฐานข้อที่ 9 การส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษามีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

แนวคิดทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

“นวัตกรรมการศึกษา” (Educational Innovation) หมายถึง นวัตกรรมที่จะช่วยให้การศึกษา และการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม เกิดแรงจูงใจในการเรียน ในแวดวงของการปฏิรูปการศึกษาจึงมีนักวิชาการคิดค้นรูปแบบของการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยสุคนธ์ สินธพานนท์ (Sinthaphanon, 2010) กล่าวว่า การส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาเป็นนวัตกรรมทางการเรียนการสอนคือสิ่งใหม่ที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหรือพัฒนาให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ วิจัยพนิช (Panit, 2012) ได้กล่าวถึงทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ว่าสาระวิชาก็มีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ปัจจุบันการเรียนรู้สาระวิชา (content หรือ subject matter) ควรเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของศิษย์ โดยครูช่วยแนะนำ และช่วยออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ (Tangkijwanit, S. et al., 2013) กล่าวว่า การศึกษาร่วมสมัยเข้าไปในทิศทางเดียวกันว่า ทักษะและความรู้ที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองและการทำงานในศตวรรษที่ 21 นั้นค่อนข้างแตกต่างจากศตวรรษที่ 20

บางทักษะแม้จะมีลักษณะถาวรกล่าวคือมีความสำคัญมาในทุกยุคทุกสมัยไม่ใช่เฉพาะในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะ 4C คือความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) การสื่อสาร (Communication) และการทำงานเป็นทีม (Collaboration) แต่ทักษะเหล่านี้มี ลักษณะเปลี่ยนไปในโลกยุคดิจิทัล วราภรณ์ ทองนพคุณ (Tongnoppkun, 2016) กล่าวว่าการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้โดยร่วมกันสร้างรูปแบบและแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยจะอ้างอิงถึงรูปแบบ (Model) ที่พัฒนามาจากเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะแห่งการเรียนรู้ใน ศตวรรษที่ 21 (Partnership For 21st Century Skills) ที่มีชื่อย่อว่า เครือข่าย P21

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความตรงของโมเดลสมการโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้างมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาทุกสังกัดในกรุงเทพมหานคร มีจำนวน 1,464 โรงเรียน ดังนั้น จึงหาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนสถานศึกษาทุกสังกัดในกรุงเทพมหานครโดยอาศัยแนวคิดการคำนวณหาค่าขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากรที่ศึกษา ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95% และยอมรับค่าความคลาดเคลื่อนได้ไม่มากกว่า 5% จากการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวนสถานศึกษาทุกสังกัดในกรุงเทพมหานคร ตามสูตร Taro Yamane ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 314.16 หรือ 314 โรงเรียน โดยทำการศึกษาในผู้บริหารสถานศึกษาทุกสังกัดในกรุงเทพมหานคร

2. การสุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้บริหารสถานศึกษาทุกสังกัดในกรุงเทพมหานคร โดยใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ใช้วิธีจับฉลากเพื่อคัดเลือกโรงเรียนจำนวน 314 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 ฉบับ โดยนำเสนอแบบสำรวจแก่ผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรฝ่ายวิชาการ โรงเรียนละ 2 ท่าน รวมกลุ่มตัวอย่างเพื่อใช้ในการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 รวม 628 กลุ่มตัวอย่าง อนึ่งในการพิจารณาหาขนาดกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ได้ยังได้พิจารณาขนาดกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้มีความเหมาะสมกับการวิเคราะห์ข้อมูลสมการเชิงโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยโปรแกรม AMOS โดยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) ซึ่งผู้วิจัยใช้พิจารณาขนาดตัวอย่างตามแนวคิด Comrey & Lee (1992) และ Hair et al (2010) กล่าวว่าขนาดของตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยควรมีขนาดตัวอย่าง 10 - 20 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตได้ของในงานวิจัยนั้น ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้มีตัวแปรสังเกตได้

จำนวน 25 ตัวแปร (25 X 20 เท่า เท่ากับ 500) จึงขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ควรจะเป็นอย่างน้อย 500 กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งจากการจากแบบสอบถาม จำนวน 628 ราย จึงเพียงพอต่อการนำมาใช้ในวิเคราะห์เทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามและแบบวัดที่ใช้วัดตัวแปรที่ศึกษาเป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วย 6 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามที่ใช้วัดสถานภาพและคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วยวุฒิการศึกษา ขนาดของโรงเรียน และประสบการณ์ทางการบริหาร

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา มีจำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านจัดระบบเครือข่ายการเรียนรู้ ด้านปรับกระบวนการเรียนการสอน ด้านการจัดสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสม

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการนวัตกรรมการศึกษา มีจำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านการฝึกอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจการผลิตนวัตกรรม ด้านการส่งเสริมสนับสนุนอุปกรณ์และเทคโนโลยี ด้านการจัดเวทีนำเสนอผลงานเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านสร้างแรงจูงใจให้ครูในการสร้างนวัตกรรม และด้านการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีจำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านการวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์ ด้านส่งเสริมทักษะเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ด้านการบริหารองค์การยุคใหม่ ด้านพัฒนาบุคลากรอย่างเหมาะสม ด้านการพัฒนาคณาจารย์และวิจัย

ส่วนที่ 5 แบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา มีจำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านการพัฒนาทักษะผ่านรายวิชา ด้านสื่อการสอนและการผลิตสื่อการสอน ด้านกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้านส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ

ส่วนที่ 6 แบบสอบถามตัวแปรผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีจำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านความสามารถในการจัดสรรทรัพยากร ด้านความสามารถในการปรับตัว ด้านการพัฒนาและวิจัยการเรียนรู้ ด้านความสามารถผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้สูง และ ด้านความสามารถในการบูรณาการเรียนการสอน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ได้มีการรวบรวมข้อมูล 2 ประเภท ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ ข้อมูลจากการค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสารหนังสือ แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับองค์การแห่งการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพของ

องค์การ แนวคิดเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้ในการสร้างสมการเชิงโครงสร้างแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ตอบโดยกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากกลุ่มตัวอย่างหรือผู้บริหารสถานศึกษาทุกสังกัดในกรุงเทพมหานคร โดยขอหนังสือจากมหาวิทยาลัย ไปขอความร่วมมือจากหน่วยงานและบุคคลต่างๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและเก็บรวบรวมแบบสอบถามโดยตนเอง และด้วยไปรษณีย์ ได้รับแบบสอบถามคืนมาครบทั้งหมด โดยจะให้ผู้ตอบแบบสอบถามทำการตอบแบบสอบถามและรวบรวมแบบสอบถามและนำมาลงรหัส หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อประมวลผล โดยใช้โปรแกรมทางสถิติสำหรับงานวิจัยเพื่อวิเคราะห์และสรุปผลรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยสถิติในการวิเคราะห์ดังนี้

1. การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้ทราบลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง และลักษณะการแจกแจงของตัวแปร โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย ค่าความเบ้ และค่าความโด่งของตัวแปรแต่ละตัวที่ใช้ในการศึกษารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS

2. การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สถิติในการวิเคราะห์ประกอบด้วย

1) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis หรือ CFA) ตัวแปรบ่งชี้แบบจำลองนวัตกรรมสมการโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

2) วิเคราะห์สมการโครงสร้าง (System Equation Model : SEM) แบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Model Fit) ประกอบด้วย ดัชนีค่า Chi-Square, CMIN/df., CFI, GFI, IFI, NFI, AGFI, RMSEA และ RMR โดยเกณฑ์ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล

3. วิเคราะห์ความเที่ยงของเครื่องมือ ประกอบด้วยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยความแปรปรวนถูกสกัดได้ (Average Variance Extracted: AVE) เป็นค่าการประเมินโมเดลการวัดได้หลักฐานที่ชัดเจนว่าการนิยามตัวแปรแฝงทั้งหมดถูกต้องและเชื่อถือได้ โดยผลการวัดต้องมีค่ามากกว่า 0.50 จึงกล่าวได้ว่าตัวแปรของโมเดลการวัดมีความตรงเชิงลู่เข้าที่ดีถือว่าตัวแปรมีความเป็นเอกภาพที่ดี

4. การแปลค่าความหมายการแปลค่าความหมายใช้มาตรวัดแบบ Liker Scale มีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ กำหนดเกณฑ์ในการประเมินค่าคะแนนที่ได้จากคำตอบตามสัดส่วนการประมาณ มีระดับการตัดข้อมูลเป็นแบบมาตรวัดอันตรภาคหรือช่วง (Interval Scale) คำถามเชิงนิยามหรือมีความหมายในเชิงบวก (Positive)

ผลการวิจัย

1. การศึกษานวัตกรรมการเรียนรู้ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปบุคลากรผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดในกรุงเทพมหานคร จำนวน 628 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 56.50 และเพศชาย ร้อยละ 43.50 โดยมีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี ร้อยละ 51.10 ระดับการศึกษา ปริญญาโท ร้อยละ 68.31 ปริญญาเอก ร้อยละ 21.97 และปริญญาตรี ร้อยละ 9.71 โดยส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการบริหารสถานศึกษาในกรุงเทพมหานคร มากกว่า 5 ปี - 10 ปี ร้อยละ 66.88 ตามลำดับ

2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยผลการวิเคราะห์กลุ่มบุคลากรผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดในกรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นต่อ 1) องค์ประกอบรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษามีความเห็นอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย 3.96 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.70 โดยมีความคิดเห็นสูงสุดในด้านหลักสูตรการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ย 3.99 ตามลำดับ 2) องค์ประกอบการจัดการนวัตกรรมทางการศึกษามีความเห็นอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย 3.93 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.51 โดยมีความคิดเห็นสูงสุดในด้านการฝึกอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจการผลิตนวัตกรรม มีค่าเฉลี่ย 3.97 ตามลำดับ 3) องค์ประกอบความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้มีความเห็นอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย 3.84 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.58 โดยมีความคิดเห็นสูงสุดในด้านพัฒนาคนคว่าและวิจัย มีค่าเฉลี่ย 3.97 ตามลำดับ 4) องค์ประกอบการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษามีความเห็นอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย 3.93 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50 โดยมีความคิดเห็นสูงสุดในด้านการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีค่าเฉลี่ย 3.97 ตามลำดับ และ 5) องค์ประกอบผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความเห็นอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย 3.96 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.59 โดยมีความคิดเห็นสูงสุดในด้านความสามารถผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์การเรียนสูง มีค่าเฉลี่ย 4.04 ตามลำดับ

3. พัฒนาและตรวจสอบความตรงของโมเดลสมการโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยผลวิเคราะห์การตรวจสอบค่าสถิติตัวแปรแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตัวแปรที่ใช้ประกอบด้วย ตัวแปรต้น มีจำนวน 2 ตัวแปร คือ รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา การจัดการนวัตกรรมทางการศึกษา ตัวแปรร่วม มีจำนวน 2 ตัวแปร คือ ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้ และการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา ตัวแปรตาม ผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีค่าพิสัยระหว่าง 2.80 – 3.00 ค่าต่ำสุด 2.00 และสูงสุด 5.00 มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.77 – 4.04 ซึ่งอยู่ในระดับมาก มีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

อยู่ระหว่าง 0.52 – 0.84 แสดงให้เห็นว่าข้อมูลมีการกระจายอยู่ใกล้กับค่าเฉลี่ย เนื่องจากค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานดังกล่าวมีค่าไม่เกิน 30% ของค่าเฉลี่ยและมีค่าความแปรปรวน (Variance) หรือค่ากำลังสองของค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อวัดการกระจายของข้อมูลอยู่ระหว่าง 0.27 – 0.70 เมื่อพิจารณาค่าความเบ้ (Skewness) หรือความไม่สมมาตรของการแจกแจงในภาพรวม พบว่า ตัวแปรมีการแจกแจงในลักษณะเบ้ซ้าย (ค่าความเบ้เป็นลบ) แสดงว่าข้อมูลของตัวแปรทั้งหมดมีค่าคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ย โดยมีค่าความเบ้อยู่ระหว่าง (-0.83) ถึง (-0.27) เมื่อพิจารณาค่าความโด่ง (Kurtosis) ระหว่าง (-0.52) ถึง 0.52 จึงถือว่าตัวแปรมีการแจกแจงเป็นโค้งปกติ โดยผลวิเคราะห์ค่าสถิติเชิงพรรณนาแสดงให้เห็นว่าตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 25 ตัวมีความเที่ยงความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์นำเข้าโมเดลแบบจำลองสมการเชิงโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้ (ตารางที่ 1)

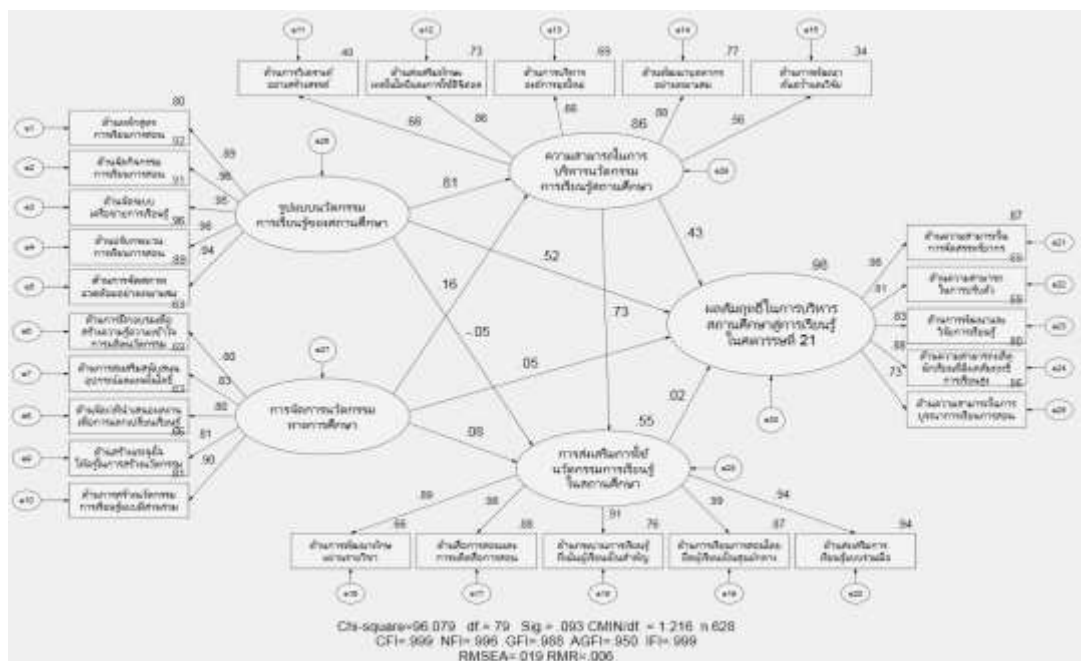
4. แบบจำลองสมการเชิงโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยผลวิเคราะห์สมการโครงสร้างแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทำการตรวจสอบความเหมาะสมและความถูกต้องของโมเดลสมการเชิงโครงสร้างและทำการปรับโมเดลให้มีความสมบูรณ์ เพื่อให้ค่าสถิติเป็นที่ยอมรับโดยวิธีเชื่อมตัวแปร Modification Indices และทำการตรวจสอบความเหมาะสมและความถูกต้องของโมเดลสมการเชิงโครงสร้างด้วยการพิจารณาค่าน้ำหนักสัมประสิทธิ์ถดถอยระหว่าง 0.56 – 0.99 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงพหุ (R^2) ระหว่าง 33.9% - 96.1% เพื่อตรวจสอบความผันแปรร่วมของตัวบ่งชี้ สรุปผลดังภาพที่ 1 และ ตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ผลวิเคราะห์ค่าสถิติตัวแปรแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ตัวแปร	ค่าพิสัย	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน
รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา					
ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน	3.00	2.00	5.00	3.99	0.74
ด้านจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	3.00	2.00	5.00	3.98	0.71
ด้านจัดระบบเครือข่ายการเรียนรู้	3.00	2.00	5.00	3.96	0.73
ด้านปรับกระบวนการเรียนการสอน	3.00	2.00	5.00	3.93	0.68
ด้านการจัดสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสม	3.00	2.00	5.00	3.94	0.84
การจัดการนวัตกรรมทางการศึกษา					
ด้านการฝึกอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจการผลิตนวัตกรรม	3.00	2.00	5.00	3.97	0.58
ด้านการส่งเสริมสนับสนุนอุปกรณ์และเทคโนโลยี	3.00	2.00	5.00	3.95	0.57
ด้านการจัดเวทีนำเสนอผลงานเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	3.00	2.00	5.00	3.87	0.64

ด้านสร้างแรงจูงใจให้ครูในการสร้างนวัตกรรม	3.00	2.00	5.00	3.94	0.58
ด้านการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	3.00	2.00	5.00	3.92	0.60
ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้					
ด้านการวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์	3.00	2.00	5.00	3.77	0.61
ด้านส่งเสริมทักษะเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล	3.00	2.00	5.00	3.81	0.69
ด้านการบริหารองค์การยุคใหม่	3.00	2.00	5.00	3.85	0.78
ด้านพัฒนาบุคลากรอย่างเหมาะสม	3.00	2.00	5.00	3.82	0.71
ด้านการพัฒนาคนคว้าวและวิจัย	3.00	2.00	5.00	3.96	0.67
การส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา					
ด้านการพัฒนาทักษะผ่านรายวิชา	3.00	2.00	5.00	3.83	0.52
ด้านสื่อการสอนและการผลิตสื่อการสอน	3.00	2.00	5.00	3.94	0.53
ด้านกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	3.00	2.00	5.00	3.96	0.52
ด้านการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง	3.00	2.00	5.00	3.97	0.57
ด้านส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ	3.00	2.00	5.00	3.94	0.55
ผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้					
ด้านความสามารถในการจัดสรรทรัพยากร	3.00	2.00	5.00	3.94	0.69
ด้านความสามารถในการปรับตัว	3.00	2.00	5.00	3.90	0.62
ด้านการพัฒนาและวิจัยการเรียนรู้	3.00	2.00	5.00	3.94	0.72
ด้านความสามารถผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้สูง	3.00	2.00	5.00	4.04	0.70
ด้านความสามารถในการบูรณาการเรียนการสอน	2.80	2.20	5.00	4.00	0.62

ภาพที่ 1 สมการเชิงโครงสร้างแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

จากภาพโมเดลสมการเชิงโครงสร้างแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หลังปรับโมเดล มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี สอดคล้องกับตามแนวคิดของ Hair et al. (1998), Bollen (1989) and Sorbon (1996) แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่า $\chi^2 - \text{Square} = 96.079$ $df = 73.0$ $\text{Sig.} = 0.093 > 0.05$ และ $\text{CMIN}/df. = 1.216 < 3.0$ ผลการวิเคราะห์จากการปรับโมเดลพบว่า ดัชนี จำนวน 7 ตัว พบว่า มีความสอดคล้องและค่าสถิติเหล่านี้ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้สรุปได้ดังนี้

1. ดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ (Comparative Fit Index: CFI) ซึ่งผลการวิเคราะห์มีค่าเท่ากับ $0.999 > 0.90$ ผลของค่าดัชนีเป็นไปตามแนวคิดของ Hair et al. (1998) ซึ่ง CFI ที่สมควรมีค่า 0.90 ขึ้นไป แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์

2. ดัชนีวัดความกลมกลืน (Goodness of Fit Index: GFI) เป็นการแสดงถึงปริมาณความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้ด้วยโมเดล ซึ่งผลการวิเคราะห์มีค่าเท่ากับ $0.988 > 0.90$ ผลของค่าดัชนีเป็นไปตามแนวคิดของ Hair et al. (1998) และ Mueller (1996) ซึ่ง GFI ที่สมควรมีค่า 0.90 ขึ้นไป แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์

3. ดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแก้ไขแล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index: AGFI) เป็นการแสดงถึงปริมาณความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้ด้วยโมเดลปรับแก้ด้วยองศาความเป็นอิสระ โดยทั่วไปค่า AGFI มีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 ค่า ซึ่ง ค่า AGFI ที่ยอมรับได้ควรมีค่ามากกว่า 0.90 ซึ่งผลการวิเคราะห์มีค่าเท่ากับ $0.950 > 0.90$ ผลของค่าดัชนีเป็นไปตามแนวคิดของ Durande-Moreau an Usunier (1999) ซึ่ง AGFI ที่สมควรมีค่า 0.90 ขึ้นไป แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์

4. ดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA) เป็นค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน โดยค่า RMSEA ที่ดีมากควรมีค่าน้อยกว่า 0.05 หรือมีค่าระหว่าง 0.05 ถึง 0.08 หมายถึง โมเดลค่อนข้างสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งผลการวิเคราะห์มีค่าเท่ากับ $0.019 < 0.08$ ซึ่งเป็นค่า ค่า RMSEA ที่ดีมาก ผลของค่าดัชนีเป็นไปตามแนวคิด ตรงตามเกณฑ์ Hair et al. (1998), Browne and Cudeck (1993) แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์

5. ดัชนีความกลมกลืนประเภทเปรียบเทียบกับรูปแบบอิสระ (Normed fit index; NFI) เป็นค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน โดยค่า NFI ที่ยอมรับได้ควรมีค่ามากกว่า 0.90 ซึ่งผลการวิเคราะห์มีค่าเท่ากับ $0.996 > 0.90$ ผลของค่าดัชนีเป็นไปตามแนวคิดของ Hair et al. (1998) แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์

6. ดัชนีความกลมกลืนเชิงเปรียบเทียบกับรูปแบบฐาน (Incremental fit index; IFI) เป็นค่าดัชนีที่ทดสอบเปรียบเทียบรูปแบบทดสอบกับรูปแบบฐานที่ตัวแปรทุกตัวแปรไม่มีความสัมพันธ์กับมีค่ามากกว่า 0.90 ซึ่งจะแสดงว่ารูปแบบทางทฤษฎีสามารถใช้อธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรได้อย่างดี โดยค่า IFI ที่ยอมรับได้

ควรมีค่ามากกว่า 0.90 ซึ่งผลการวิเคราะห์มีค่าเท่ากับ $0.999 > 0.90$ ผลของค่าดัชนีเป็นไปตามแนวคิดของ Hair et al. (1998) แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์

7. ดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (Root Mean Square Residual: RMR) เป็นค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน โดยค่า RMR ควรมีค่าน้อยกว่า 0.05 ซึ่งค่าที่ดีควรมีค่าเท่ากับ 0 หรือเข้าใกล้ 0 มากที่สุด ซึ่งผลการวิเคราะห์มีค่า RMR เท่ากับ $0.006 < 0.05$ ซึ่งเป็นค่า RMR ที่ดีมาก ผลของค่าดัชนีเป็นไปตามแนวคิด ตรงตามเกณฑ์ Diamantopoulos, Sigauw (2000) แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์

จากผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีทั้ง 7 ตัว มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ชี้ให้เห็นว่าสมการเชิงโครงสร้างแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตามเงื่อนไขในระดับการยอมรับทางสถิติ ประกอบด้วยตัวแปรต้น คือ รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา การจัดการนวัตกรรมการศึกษา ตัวแปรร่วม คือ ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษา การส่งเสริมการใช้ นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาและตัวแปรตาม ผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความสอดคล้องเป็นไปตามเกณฑ์การกำหนดค่าซึ่งแสดงว่าโมเดลในการวัดนี้มีความเที่ยงตรง (Validity) หรือ OK Fit Confirm สรุปผลอิทธิพลได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 2 ผลสมการเชิงโครงสร้างเชิงสาเหตุแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ตัวแปร (เส้นความสัมพันธ์)		λ	SE.	t-value	Sig.	R ²
ความสามารถในการบริหาร นวัตกรรมการเรียนรู้	< รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้	0.81	0.03	13.964	0.000**	86.0%
ความสามารถในการบริหาร นวัตกรรมการเรียนรู้	< การจัดการนวัตกรรมการ การศึกษา	0.16	0.03	4.515	0.000**	86.0%
การส่งเสริมการใช้ นวัตกรรมการเรียนรู้	< ความสามารถในการบริหาร นวัตกรรมการเรียนรู้	0.73	0.13	6.887	0.000**	55.0%
การส่งเสริมการใช้ นวัตกรรมการเรียนรู้	< การจัดการนวัตกรรมการ การศึกษา	0.08	0.04	2.157	0.031*	55.0%
การส่งเสริมการใช้ นวัตกรรมการเรียนรู้	< รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้	-0.05	0.06	-0.598	0.550	55.0%
ผลสัมฤทธิ์ในการบริหาร สถานศึกษาสู่การเรียนรู้	< รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้	0.52	0.05	10.250	0.000**	98.0%
ผลสัมฤทธิ์ในการบริหาร สถานศึกษาสู่การเรียนรู้	< การส่งเสริมการใช้ นวัตกรรมการเรียนรู้	0.02	0.03	1.057	0.290	98.0%

ผลสัมฤทธิ์ในการบริหาร	<	ความสามารถในการบริหาร	0.43	0.11	6.640	0.000**	98.0%
สถานศึกษาสู่การเรียนรู้		นวัตกรรมการเรียนรู้					
ผลสัมฤทธิ์ในการบริหาร	<	การจัดการนวัตกรรมทาง	0.05	0.03	2.361	0.018*	98.0%
สถานศึกษาสู่การเรียนรู้		การศึกษา					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001 *มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิเคราะห์ทดสอบสมการเชิงโครงสร้างเชิงสาเหตุแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตัวแปรต้น คือ รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา การจัดการนวัตกรรมทางการศึกษา ตัวแปรร่วม คือ ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษา การส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาและตัวแปรตาม ผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวแปรอิสระรูปคะแนนมาตรฐาน ซึ่งเป็นค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่จะบ่งบอกอิทธิพลของตัวแปร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001 และอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 นำมาสรุปผลการทดสอบเป็นรายด้านดังนี้

1. ด้านรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านจัดระบบเครือข่ายการเรียนรู้ ด้านปรับกระบวนการเรียนการสอน และด้านการจัดสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสม มีค่าอำนาจสัมประสิทธิ์ถดถอยระหว่าง 0.89 – 0.98 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงพหุ (R^2) ร้อยละ 80.0% - 96.0% ผลการทดสอบพบว่าด้านรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษามีอิทธิพลต่อสมการเชิงโครงสร้างเชิงสาเหตุแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมีอิทธิพลทางตรง จำนวน 2 เส้นทาง และมีอิทธิพลทางอ้อม 1 เส้นทาง สรุปผลได้ดังนี้

1.1 ด้านรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษามีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย เท่ากับ 0.81 ค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.03 มีค่า t - value เท่ากับ 13.964 และ ค่า Sig. = 0.000 < 0.001 อธิบายอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ร้อยละ 86.0% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

1.2 ด้านรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษามีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย เท่ากับ 0.52 ค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 มีค่า t - value เท่ากับ 10.250 และ ค่า Sig. = 0.000 < 0.001 อธิบายอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ร้อยละ 98.0% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

1.3 ด้านรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษามีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยผ่านจากความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยรวม เท่ากับ 0.35 (0.81×0.43)

2. ด้านการจัดการนวัตกรรมทางการศึกษา ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านการฝึกอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจการผลิตนวัตกรรม ด้านการส่งเสริมสนับสนุนอุปกรณ์และเทคโนโลยี ด้านการจัดเวทีนำเสนอผลงานเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านสร้างแรงจูงใจให้ครูในการสร้างนวัตกรรม ด้านการสร้าง

นวัตกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีค่าน้ำหนักสัมประสิทธิ์ถดถอยระหว่าง 0.80 – 0.90 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงพหุ (R^2) ร้อยละ 63.0% - 81.0% ผลการทดสอบพบว่าด้านการจัดการนวัตกรรมการจัดการศึกษา มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมีอิทธิพลทางตรง จำนวน 3 เส้นทาง และมีอิทธิพลทางอ้อม 1 เส้นทาง สรุปผลได้ดังนี้

2.1 ด้านการจัดการนวัตกรรมการจัดการศึกษามีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้ มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย เท่ากับ 0.16 ค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.03 มีค่า t - value เท่ากับ 4.515 และ ค่า Sig. = 0.000 < 0.001 อธิบายอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ร้อยละ 86.0% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

2.2 ด้านการจัดการนวัตกรรมการจัดการศึกษามีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย เท่ากับ 0.08 ค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.04 มีค่า t - value เท่ากับ 2.157 และ ค่า Sig. = 0.031 < 0.05 อธิบายอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ร้อยละ 55.0% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

2.3 ด้านการจัดการนวัตกรรมการจัดการศึกษามีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย เท่ากับ 0.05 ค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.03 มีค่า t - value เท่ากับ 2.361 และ ค่า Sig. = 0.018 < 0.05 สามารถอธิบายอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ร้อยละ 98.0% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

2.4 ด้านการจัดการนวัตกรรมการจัดการศึกษามีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยผ่านจากความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยรวม เท่ากับ 0.07 (0.16x0.43)

3. ด้านความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านการวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์ ด้านส่งเสริมทักษะเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ด้านการบริหารองค์การยุคใหม่ ด้านพัฒนาบุคลากรอย่างเหมาะสม และด้านการพัฒนาค่านิยมและวิสัย มีค่าน้ำหนักสัมประสิทธิ์ถดถอยระหว่าง 0.56 – 0.88 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงพหุ (R^2) ร้อยละ 34.0% - 77.0% ผลการทดสอบพบว่าด้านความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมีอิทธิพลทางตรง จำนวน 2 เส้นทาง สรุปผลได้ดังนี้

3.1 ด้านความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย เท่ากับ 0.73 ค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.13 มีค่า t - value เท่ากับ 6.887 และ ค่า Sig. = 0.000 < 0.001 อธิบายอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ร้อยละ 55.0% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

3.2 ด้านความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย เท่ากับ 0.43 ค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.11 มีค่า t - value เท่ากับ 6.640 และ ค่า Sig. = 0.000 < 0.001 อธิบายอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ร้อยละ 98.0% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

4. ด้านการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านการพัฒนาทักษะผ่านรายวิชา ด้านสื่อการสอนและการผลิตสื่อการสอน ด้านกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และด้านส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ มีค่าน้ำหนักสัมประสิทธิ์ถดถอยระหว่าง 0.89 – 0.99 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงพหุ (R^2) ร้อยละ 66.0% - 94.0% ผลการทดสอบพบว่าด้านการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษามีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีอิทธิพลทางตรง 1 ด้าน สรุปผลได้ดังนี้

4.1 ด้านการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ 0.08 ค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.04 มีค่า t - Value เท่ากับ 2.157 และ ค่า Sig. = 0.031 < 0.05 อธิบายอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ร้อยละ 55.0% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

5. ผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นตัวแปรตาม ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านความสามารถในการจัดสรรทรัพยากร ด้านความสามารถในการปรับตัว ด้านการพัฒนาและวิจัยการเรียนรู้ ด้านความสามารถผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้สูง ด้านความสามารถในการบูรณาการเรียนการสอน มีค่าน้ำหนักสัมประสิทธิ์ถดถอยระหว่าง 0.73 – 0.98 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงพหุ (R^2) ร้อยละ 56.0% - 87.0%

โดยมีผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลสมการเชิงโครงสร้างเชิงสาเหตุแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตัวแปรต้น คือ รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา การจัดการนวัตกรรมทางการศึกษา ตัวแปรร่วม คือ ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษา การส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาและตัวแปรตาม ผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สูงสุด คือ รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษามีอิทธิพลเชิงบวกสูงสุด มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวม 0.88 รองลงมา ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้ ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวม 0.45 และการจัดการนวัตกรรมทางการศึกษา ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวม 0.12 โดยมีอธิบายอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ร้อยละ 98.0% นอกจากนี้ผลวิจัยยังพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาสูงสุด คือ ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้ ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวม 0.73 รองลงมา รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวม 0.59 และการจัดการนวัตกรรมทางการศึกษา ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวม 0.20 อธิบายอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ร้อยละ 55.0% และปัจจัยรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้มากที่สุด ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวม 0.81 รองลงมาการจัดการนวัตกรรมทางการศึกษา มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวม 0.16 อธิบายอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ร้อยละ 86.0% ซึ่งจากผลวิเคราะห์นำมาสรุปผลการทดสอบสมมติฐานรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นรายชื่อได้ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 8 ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผลการทดสอบเป็นการยอมรับ H8 หรือ ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง 0.43 อธิบายอิทธิพลได้ร้อยละ 98.0% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

สมมติฐานข้อที่ 9 การส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษามีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผลการทดสอบเป็นการปฏิเสธ H9 หรือ การส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาไม่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสมการเชิงโครงสร้างแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผลทดสอบอิทธิพลแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สูงสุด คือ รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา มีอิทธิพลเชิงบวกสูงสุด รองลงมา ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้ และการจัดการนวัตกรรมการศึกษา ตามลำดับ ความสำคัญของนวัตกรรมการศึกษาที่เป็นการนำเอาสิ่งใหม่ๆ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของความคิดหรือการกระทำ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ก็ตามเข้ามาใช้ในระบบการศึกษาเพื่อมุ่งหวังที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีอยู่เดิมให้ระบบการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Boonkuek, 2010; Chamchoy, 2012) ผลวิจัยยังพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาสูงสุด คือ ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้ รองลงมา รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา และการจัดการนวัตกรรมการศึกษา ตามลำดับ

นอกจากนี้ผลวิจัยพบว่าปัจจัยรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้มากที่สุด รองลงมา การจัดการนวัตกรรมการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ วังระ สังข์บอล และสุตารัตน์ ศรีมา (Sangkhobhon & Srirama, 2012) ที่กล่าวว่า นวัตกรรมทางการศึกษาหรือการจัดการ นวัตกรรมในชั้นเรียนเป็นการวางแผนกลยุทธ์ การกำหนดกลยุทธ์ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ทรัพยากรและนวัตกรรมที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกัน ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของครูหรือ ผู้บริหาร โครงการนวัตกรรมในการสร้างสรรค์นวัตกรรมในชั้นเรียนเพื่อมุ่งหวังให้นักเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาและการจัดการนวัตกรรมการศึกษามีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา การจัดการนวัตกรรมการศึกษามีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษามีอิทธิพลมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การจัดการนวัตกรรมการศึกษามีอิทธิพลมีอิทธิพล

ทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษามีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษา มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้

จากผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษามีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง 0.81 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด กิดานันท์ มลิทอง (Malithong, 2013) ที่กล่าวว่านวัตกรรมการศึกษาว่าเป็นนวัตกรรมที่ช่วยให้การศึกษาและการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ผู้เรียนสามารถ เกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม เกิดแรงจูงใจในการเรียนด้วยนวัตกรรม เหล่านั้น ทั้งยังประหยัดเวลาในการเรียนได้อีกด้วยโดยมุ่งหวังให้นักเรียนเกิดผล สัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า การจัดการนวัตกรรมการศึกษาสู่การเรียนรู้มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง 0.16

ผลการทดสอบสมมติฐานงานวิจัยยังพบว่ารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษามีอิทธิพลมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง 0.52 สอดคล้องกับแนวคิด เทพสุตา จิวตระกูล (Jiwtrakul, 2017) ที่กล่าวว่าการจัดการรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนและการทำวิจัยของครูผู้สอนโดยแต่ละด้านมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในลักษณะที่ช่วยเสริมให้การจัดการนวัตกรรมการศึกษาเป็นไปได้อย่างดียิ่งขึ้น และผลการทดสอบพบว่า การจัดการนวัตกรรมการศึกษาสู่การเรียนรู้มีอิทธิพลมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง 0.05 มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษามีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง 0.73 อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จากผลวิจัยสมการเชิงโครงสร้างแบบจำลองสมการเชิงโครงสร้างรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สูงสุด คือ รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาควรมีการจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ชัดเจน และนำไปสู่ผลการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ได้จริง การสร้างความสมดุลในการเรียนรู้และการประเมินผลเชิงคุณภาพ

2. จากผลวิจัยสมการเชิงโครงสร้างแบบจำลองรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาสูงสุด คือ ความสามารถในการบริหารนวัตกรรมการเรียนรู้ ควรให้ความสำคัญในการส่งเสริม

บุคลากรทางการศึกษาด้วยการ เสริมสร้างระบบแรงจูงใจ เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีขวัญกำลังใจในการทำงาน สอดคล้องกับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน การส่งเสริมบุคลากรทางการศึกษาให้มีวิทยฐานะที่สูงขึ้น ให้สอดคล้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรจะมีการศึกษารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยจำแนกตามขนาดกลุ่มโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่างตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงและตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อองค์ประกอบของรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
3. ควรนำศึกษากลยุทธ์รูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษาสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ประกอบการแบบเจาะลึกในแต่ละองค์ประกอบโดยควรศึกษาทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

References

- Boonkuek, W. (2010). *Educational innovation*. (6th ed.). Nonthaburi: SR Printing.
- Chamchoy, S. (2012). Innovative Concepts for School Management in the Last 21 Century. *Journal of Education, Naresuan University*, 14(2), 117-128.
- Diamantopoulos, A. & Siguaw, J.A. (2000). *Introduction to LISREL: A guide for the ninitiated*. London: SAGE Publications.
- Hair, J. F. J., Anderson, R. E., Tatham, R. L., & Black, W. C. (2006). *Multivariate Data Analysis*. (6th ed.). Upper Saddle River, New Jersey, Prentice Hall.
- Hair, J. F., Anderson, R. E., Tatham, R. L., & Black, W. C. (2010). *Multivariate Data Analysis*. NJ: Pearson Prentice Hall.
- Jiwtrakul, T. (2017). *A Study of Guidelines for Managing Educational Innovation to Be Used In Teacher Development and Research Development*. Srinakharinwirot University
- Malithong, K. (2013). *Teaching and Training Media from Basic Media to Digital Media*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Mueller, R.O. (1996). *Confirmatory Factor Analysis. In Basic Principles of Structural Equation Modeling: An introduction to LISREL and EQS*. New York: Springer-Verlag.

- Panit, V. (2012). *The Organization of Learning and Knowledge Management*. Bangkok: Tathata Publication.
- Sangkhobhon, W. & Srima, S. (2012). *The Development of Classroom Innovation Management Process in Basic Education Institutions with Quality Management*. Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University.
- Sinthaphanon, S. (2010). *Learning and Teaching Innovation for Youth Quality Development*. (4th ed.). Bangkok: 9119 Printing Techniques.
- Tangkijwanit, S. et al. (2013). *Reformed basic education for learning of the 21st century*. Bangkok: Office for National Statistics.
- Tongnopkun, W. (2016). *21st Century Skills: The Challenges Ahead*. Retrived January 20, 2020 from <http://www.education.pkur.ac.th>.

การอนุรักษ์พิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวกูย อำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์*

Conservation Ritual Saenpakam Chang of Chao Kui in Tha Tum District,
Surin Province

พระครูพิมลกลัณยานธรรม

Phrakhruhimonkanlayanatham

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand.

Corresponding Author. Email: sridapanya@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้วิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการศึกษาประวัติเป็นมาของพิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวกูย อำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์ และ 2) เพื่อศึกษาการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวกูย อำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์ การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เรียบเรียงเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) พิธีกรรมแซนปะกำช้างที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวกูย อำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อที่มีต่อปะกำช้างคือ เส้นปะกำช้างถือว่าเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์มีเทวาอารักษ์ หรือวิญญาณของบรรพบุรุษรักษาคุ้มครองอยู่ด้วย ถ้าผู้ใดบูชาดี เช่นไหว้ลูก ก็สมารถนำมาซึ่งความสุขความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานได้ เส้นปะกำนี้ตามความเชื่อของชาวไทยกูย มักเชื่อว่าจะสามารถให้ได้ทั้งคุณและโทษ และ 2) แนวทางการส่งเสริมในการอนุรักษ์ประเพณีพิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวกูย อำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์ด้านการสร้างฐานข้อมูลและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว คือการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมแซนปะกำช้าง ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว สร้างฐาน ข้อมูลตลอดจนประวัติความเป็นมาของมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถานต่างๆ ซึ่งต้องยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลังเพราะนั่น เป็นประเพณีที่มีทั้งความสวยงามและยิ่งใหญ่อีกทั้งยังมีเอกลักษณ์ที่ไม่สามารถชมได้ที่ไหน โดยเฉพาะในช่วงเวลาของขบวนแห่ที่ต้องมาเห็นด้วยตาตัวเองสักครั้งหนึ่ง และคู่ควรกับการอนุรักษ์รักษาไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นประเพณีพื้นบ้านอันงดงามที่บรรพบุรุษสร้างไว้

คำสำคัญ: การอนุรักษ์; พิธีกรรม; แซนปะกำช้าง

*Received February 8, 2020; Revised February 10, 2020; 2020; Accepted April 30, 2020

Abstract

The objective of this dissertation is as follows: 1) to study the history of the San Pa Kham ritual of the Kui people of Tha Tum District, Surin Province, and 2) to study the conservation of the San Pa Kham Ritual of the Kui people of Tha Tum District, Surin Province The research was qualitative research. After that it was analyzed and described.

The results of the research showed that 1. The San Pa Khak Elephant Ritual that affects the way of life of the Kui people in Tha Tum District, Surin Province. The elephant patch is considered a sacred object. Or the spirits of the ancestors heal Covered with if anyone is worshiped correctly, it can bring happiness and prosperity in their career. This patch line is based on the belief of Thai Kui people. Often believe that it can give both you and the penalty and 2. Guidelines for promotion of the conservation of the Kui San Sangkha ritual of Tha Tum District, Surin Province, in building a database and providing knowledge to tourists Is to study and gather information about the San Pak Chang ritual Educate tourists, create a database, as well as the history of cultural heritage, which is important historical sites and ancient sites. Which must adhere to the principle that cultural resources must be best preserved In order to be able to carry on to future generations because It is a tradition that is both beautiful and great. It also has a unique style that cannot be viewed anywhere. Especially during the time of the procession that must be seen by one's own eyes once and worthy of preservation so that future generations can see the beautiful folk traditions that their ancestors created.

Keywords: Conservation; Ritual; Saenpakam Chang

บทนำ

สุรินทร์เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและอยู่ในเขตอีสานใต้ของประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์นอกจากกลุ่มไทย-ลาวแล้วยังปรากฏว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกตนเองว่า ไทยกูย (กวย) ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะของตนเองดังจะเห็นได้จากวิถีชีวิตที่รักษาไว้และสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้กลุ่มที่เรียกตนเองว่าไทย-กวย หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่าส่วย หรือกูย นั้นนับเป็นประชากรที่มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมของหัวเมืองอีสานตอนล่างมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ จนอาจกล่าวได้ว่าชาวไทย-กูยเป็นกลุ่มชนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง (Bhunnothok, 1984)

ชาวกูยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ก่อตั้งจังหวัดสุรินทร์ภายใต้การนำของเชียงปุม(พระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์ จางวาง) ได้อพยพชาวกูยเข้ามาในจังหวัดสุรินทร์ จึงมีการแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์ขึ้นระหว่างชาวกูยกับชาวเขมร ทำให้มีเชื้อสายเขมรปะปนอยู่ด้วยในปัจจุบันนี้ชาวกูยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอต่างๆ ของจังหวัดสุรินทร์ เช่น อำเภอสำโรงทาบ อำเภอจอมพระ อำเภอสี่พระยาและอำเภอท่าตูม มีจำนวนลดลงไปมากเนื่องจากการผสมผสานวัฒนธรรมของชาวกูยกับชาวเขมร รวมไปถึงชาวไทยเชื้อสายลาวด้วย เมื่อชาวไทยเขมรมีจำนวนมากกว่าทำให้เกิดการกลืนวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตต่างๆ ของชาวกูยได้เปลี่ยนแปลงไปตาม ประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยภาคกลางและชาวเขมรมากขึ้น แต่ยังมีชาวกูยบางส่วนที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนไว้ (Srisawat, 1990) โดยมีการเลี้ยงช้างไว้ใช้ในกิจกรรมต่างๆ ในการทำงานหาเลี้ยงชีพและใช้เป็นพาหนะนอกจากใช้ในหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ชาวกูยยังใช้ช้างเข้าร่วมในงานประเพณีของท้องถิ่น หมู่บ้านตา กลาง ตำบลกระโพอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เป็นชุมชนชาว “กูย” หรือ “ส่วย” ที่นิยมเลี้ยงช้าง เพื่อใช้ในการ ลากซุงใช้ในการแสดงและร่วมในงานประเพณีต่างๆ ในชุมชน บ้านตากลางและหมู่บ้านข้างเคียง ในเขตตำบลกระ โพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ คือแหล่งกำเนิดตำนานคชศาสตร์แห่งเดียว ที่มีคติธรรมเป็นความคิดความเชื่อ มีข้อห้ามเป็นเนติธรรมที่ถือปฏิบัติกันมาแต่อดีต มีรูปแบบสทธรรมที่กำหนดเอาคุณวุฒิความเชี่ยวชาญชำนาญ เฉพาะในการจับช้างป่าได้รับการฝึกฝนจนเป็นช้างบ้าน และเป็นเครื่องใช้ในการจับช้างเป็นวัตถุธรรม ยืนยันความ เก่าแก่เนิ่นนานของวิชาคชศาสตร์ที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วคน ชาวบ้านเหล่านี้สืบสกุลมาจากนักรบรบ หลังช้างผู้ยิ่งใหญ่ในหน้าประวัติศาสตร์ที่มีศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเอง รักสงบ สามัคคีเป็นคนมีระเบียบวินัย มี เอกภาพในสังคม ความโดดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน คือ ความอสังการอันน่าอัศจรรย์ผสมผสานระหว่างคน กับช้างและความสามารถพิเศษ คือ การจับหรือคล้องช้างป่ามาฝึกหัดและเลี้ยงไว้ใช้งาน ชาวกูยจะจับช้างป่าด้วย วิธีการแทรกโพน คือ การนั่งคอช้างต่อ (ช้างบ้าน) โล่ช้างป่า แล้วใช้เชือกหนังปะกำคล้องเท้าช้างป่า ผู้ที่มี ความสามารถในการโพนช้าง เรียกว่า หมอช้างหมอช้างชาวกูย ได้สั่งสมประสบการณ์ในการโพนช้าง จากรุ่นสู่รุ่น สืบทอดกันมายาวนานนับพันปีทำให้เกิดความรู้ทางคชศาสตร์ คชเวชอันน่าอัศจรรย์ยิ่ง มีคุณค่าแก่การสรรเสริญ และอนุรักษ์ไว้ให้เป็นมรดกของลูกหลาน และของชาติสืบไป (Thongjan, 2006)

ขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นสิ่งที่ชาวตำบลกระโพยึดถือปฏิบัติมาอย่างยาวนานได้ผูกโยง วิถีชีวิตอยู่กับ ขนบธรรมเนียมแห่งพุทธศาสนาและวิถีสังคมเกษตรกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับผีปะกำ คือ ผีบรรพบุรุษของชาวกูยที่ อันเชิญให้สถิตอยู่ที่ศาลปะกำ ซึ่งจะเป็นเชือกปะกำที่เป็นอุปกรณ์สำคัญอันดับแรกของชาวกูยในการคล้องช้าง ป่า เชือกปะกำมีลักษณะเป็นปวงบาศก์ทำจากหนังควายแห้งควั่นเป็นเกลียวถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ชาวกูย เคารพนับถือและเชื่อว่าเป็นที่สิงของดวงวิญญาณปู่ย่าตายาย ครูอาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ชาวกูยเคารพ บูชา ชาวกูยมีความเชื่อว่าผีปะกำจะบันดาลโชคดีและโชคร้ายในการคล้องช้างในสมัยโบราณในปัจจุบันไม่ว่าชาวกูย จะจัดงานประเพณีบวชนาค หรือทำกิจกรรมพิธีใดๆ จะมีการเซ่นผีปะกำเสมอเพื่อเสริมมงคลแก่ตนความเชื่อทางพุทธ ศาสนาที่เกี่ยวกับการบวชเป็นพระภิกษุของชายไทยที่อายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ถือว่าเป็นการทดแทนพระคุณบิดา

มารดา เมื่อบุตรบวชให้บิดามารดาจะถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จะได้ขึ้นสวรรค์ บิดามารดาก็จะได้บุญด้วย การบวชในทางพระพุทธศาสนาจะมีการกำหนดพิธีไว้สองขั้นตอน คือ การบวชนาคก่อน 1 วัน แล้วจึงบวชเป็นพระภิกษุ ประเพณีบวชนาคข้าง หรือที่ชาวกูยเรียกว่า บวชอะจิง เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวกูยเมื่อประมาณเกือบ 200 ปี มาแล้ว ตามคตินิยมที่นับถือผี ประกอบกับวิถีชีวิตที่ผูกพันกับข้างอย่างแนบแน่น เนื่องจากชาวกูยจะถือว่าข้างเปรียบเสมือนสมาชิกในครอบครัวของตน จะเห็นได้ว่าครอบครัวที่เลี้ยงข้างจะมีพิธีกรรมต่างๆ ที่ทำให้ข้างตั้งแต่แรกคลอด เช่น การแสดงความยินดี มีการจัดเฉลิมฉลองให้กับครอบครัวที่มีข้างตกลูกและนอกจากนี้ชาวกูยยังได้นำข้างออกเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ เพื่อทำมาหากิน ก่อนที่ข้างจะเดินทางชาวบ้านต้องทำพิธีสู่ขวัญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้างและความผูกพันและเมื่อข้างล้มตาย จะนำความโศกเศร้าให้แก่ครอบครัวของความผูกพัน และชาวบ้านเป็นอันมาก จึงมีการทำพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ข้าง (PhrakruSaradhamprasath, 2017)

อย่างไรก็ตาม ชาวตำบลกระโพหลายชุมชนที่มีวิถีชีวิตเลี้ยงข้าง ยังมีประเพณีที่ผูกโยงกับความเชื่อเรื่องผีปะกำที่ต้องยึดถือปฏิบัติ ได้แก่ การไหว้ศาลปะกำประจำปี ถือเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติมิให้ขาดในอดีตหลายตระกูลกำหนดไหว้ทุกวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจครอบครัวที่ต้องออกไปประกอบอาชีพต่างถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มคนเลี้ยงข้างที่ต้องไปอยู่ตามปางข้างต่างๆ ทั่วประเทศไทย การกำหนดวันจึงเปลี่ยนแปลงไป หลายสายตระกูลกำหนดช่วงวัน ปีใหม่ บางตระกูลกำหนดช่วงสงกรานต์ และกำหนดช่วงกลับมางานแสดงข้างประจำปี นอกจากนี้ยังมี ข้อถือปฏิบัติที่เคร่งครัดสำหรับกลุ่มคนเลี้ยงข้างคือการบอกกล่าวผีปะกำ (Simoros, 2009)

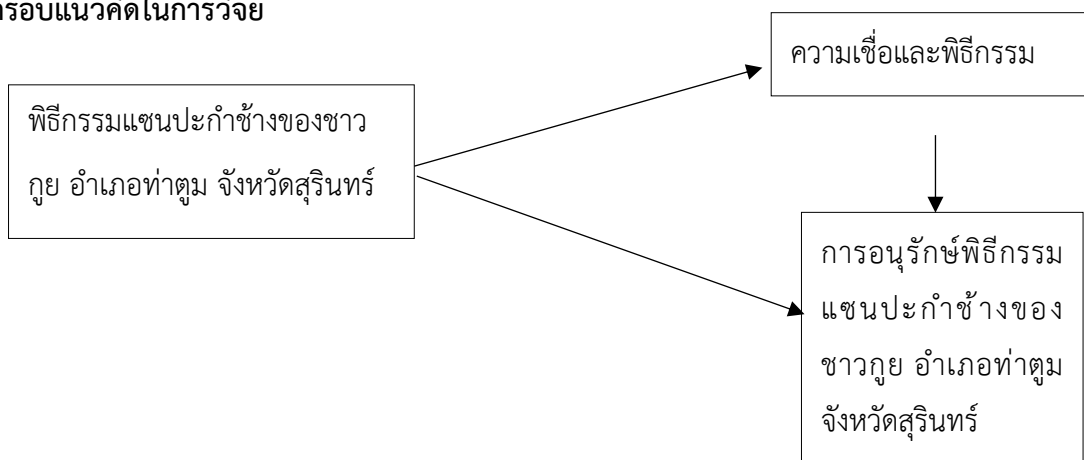
การจับข้างโดยหมอข้าง ใช้บ่วงมาศที่เรียกว่า “เชือกปะกำ” ทำจากหนังควายถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สิ่งสถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ครูบาอาจารย์คล้องเท้า ข้างแล้วผูกกับต้นไม้ และนำมาฝึกใช้งานในการคล้องข้างกระทำปีละครั้ง ราวเดือน 11-12 ข้างที่ตายลงจะมีการฝังอย่างดีและจะขุด กระดูกขึ้นมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้และในชาวกูยจับข้าง(กูยดำเหรัย)มีระบบระเบียบพิธีกรรม ก่อนออกไปจับข้างอย่างเคร่งครัดโดยมีการตกลงมอบหมายอำนาจให้แต่ละคนกระทำเหนือกลุ่มหรือคณะดังนี้ ครูบาใหญ่ เป็นหมอข้างใหญ่ หรือประกำหลวง หรือหมอเฒ่า เป็นผู้ออกจับข้างแต่ละครั้ง เป็นประธานในพิธีเช่นผีปะกำ และประกอบพิธีกรรมทั้งหลายทั้งปวง ในขณะที่เดินป่าก็จะเป็นผู้ชี้ขาดและตัดสินใจ ขณะกระทำการจับข้างป่ามีคาถาอาคมสูง สามารถป้องกันภัยทั้งจากภูตผี และสัตว์ป่าด้วยเวทมนต์ ในการออกจับข้างป่าแต่ละครั้ง ครูบาใหญ่จะต้องแสดงความรู้ ความสามารถอย่างเต็มที่ นอกจากนั้นชาวกูยยังนับถือวิญญาณได้แก่ภูตผีปีศาจ เจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา ผีปอบ และเรื่องขวัญ ในหมู่บ้านจะมีแม่เฒ่าทำหน้าที่ดูแลความเจ็บไข้ชาวกูยเชื่อว่าอาการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีจึงมีการอ่อนวอนให้ผีพอใจ โดยมีการรำกล่อม หรือฝึมือ ผู้ที่จะรำฝึมต้องผ่านพิธีไหว้ครู ครอบครัวชาวกูยยังมีพิธีไหว้พระแสนนิชฐานกันว่าเป็นพิธีที่ได้จากเขมร พิธีนี้เป็นพิธีเสี่ยงทายเพื่อดูปริมาณนาฝนที่จะตกในเดือนต่างๆ ที่เป็นฤดูทำนาในปี ซึ่งจะสังเกตได้ว่า ชาวกูยอาศัยอยู่ในพื้นฐานแห่งความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติซึ่งไม่สามารถสรุปได้ในเชิงวิทยาศาสตร์ได้เป็นความเชื่อที่กำหนดวิถีมนุษย์ความเชื่อเป็นมูลเหตุที่สำคัญต่อการแสดงออกของคนในสังคม

เมื่อคนในสังคมมีความเชื่อเรื่องโดยอ้อมประเพณีปฏิบัติหรือแสดงออกทางประเพณี พิธีกรรมหรือด้วยสิ่งอื่นๆ ให้สอดคล้องกับความเชื่อนั้นๆ และการคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นหรือของสังคม (Nyani, 2018) สร้างความรักสามัคคีในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเอื้อเฟื้อกัน สร้างประโยชน์ร่วมกันในหลายด้าน (Phra Atikan Thipphanet Punyateepo, 2019) ที่ส่งผ่านแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับจารีตและจริยธรรมอันเกี่ยวข้องกับความประเพณีและแนวทางในการปฏิบัติที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต (Kamales, 2019) ตลอดจนเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกทุกคนในครอบครัว (Lao-aruen, 2019)

บ้านตากกลางและหมู่บ้านช้างเคียง ในเขตตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ คือ แหล่งกำเนิดตำนานคชศาสตร์แห่งเดียว ที่มีคตินิยมเป็นความคิดความเชื่อ มีข้อห้ามเป็นเนติธรรมที่ถือปฏิบัติกันมาแต่อดีต มีรูปแบบสหรธรรมที่กำหนดเอาคุณวุฒิความเชี่ยวชาญชำนาญเฉพาะในการจับช้างป่าเป็นเครื่องจำแนกศักดิ์ของสมาชิกในชุมชน มีช้างที่จับมาจากป่าได้รับการฝึกฝนจนเป็นช้างบ้าน และเครื่องมือเครื่องใช้ในการจับช้าง เป็นวัตถุธรรม ยืนยันความเก่าแก่เนิ่นนานของวิชาคชศาสตร์ที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วคน ชาวบ้านเหล่านี้สืบสกุลมาจากนักรบรบหลังช้างผู้ยิ่งใหญ่ในหน้าประวัติศาสตร์

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความมุ่งหมายในการศึกษาการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวกูย อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำมาศึกษาวิเคราะห์อย่างชัดเจนและศึกษาอย่างเต็มรูปแบบของกระบวนการศึกษาค้นคว้าทางงานวิจัย เพื่อทำให้วัฒนธรรมความเชื่อเหล่านี้ยังคงเป็นที่รู้จักและยังคงมีการสืบทอดให้ดำรงต่อไปอย่างเป็นเอกลักษณ์ที่แท้จริง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติเป็นมาของพิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวกูย อำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวกูย อำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษาทั้งเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยไว้ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวกูย อำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มเป้าหมายในเขตอำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์

3. ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้นำ นักวิชาการ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ร่วมพิธี

4. ข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ ประวัติเป็นมาของพิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวกูย อำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์ และการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวกูย อำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลด้านประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สามารถให้ข้อมูลได้ในอำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำพิธี จำนวน 1 คน 2) นักวิชาการ จำนวน 5 คน 3) กลุ่มพระสงฆ์ จำนวน 5 รูป 4) กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ร่วมพิธี จำนวน 19 คน รวม 30 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งออกแบบสัมภาษณ์เป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คือ ข้อคำถามข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 คือ ข้อคำถามเกี่ยวกับประวัติเป็นมาของพิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวกูย อำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 3 ข้อ

ส่วนที่ 3 คือ ข้อคำถามสภาพวิถีชีวิตคนเลี้ยงช้างในอำเภотаตูม จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 3 ข้อ

ส่วนที่ 4 คือ ข้อคำถามเกี่ยวกับการอนุรักษ์พิธีกรรมแขนงปะกำช้างของชาวกูย อำเภอดำรง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 3 ข้อ

3.2 การสร้างเครื่องมือในการวิจัยขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ในการวิจัย โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) สร้างแบบสัมภาษณ์ จากกรอบเนื้อหาของวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยเพื่อตอบโจทย์การวิจัย

2) เสนอร่างแบบสัมภาษณ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษา

3) นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ

4) นำข้อมูลที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) เพื่อความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

5) นำแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 อรรถกถา

2. รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ข้อมูลที่เป็นเอกสารงานเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา หนังสือหรือตำรา เอกสารที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์พิธีกรรมแขนงปะกำช้างของชาวกูย งานวิจัยและเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์การสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำพิธี นักวิชาการ กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ร่วมพิธี

2) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับประวัติเป็นมาของพิธีกรรมแขนงปะกำช้างของชาวกูย อำเภอดำรง จังหวัดสุรินทร์ สภาพวิถีชีวิตคนเลี้ยงช้างในอำเภอดำรง จังหวัดสุรินทร์ และการอนุรักษ์พิธีกรรมแขนงปะกำช้างของชาวกูย อำเภอดำรง จังหวัดสุรินทร์ เพื่อให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด สภาพปัจจุบัน และปัญหาการอนุรักษ์พิธีกรรมแขนงปะกำช้างของชาวกูยเพื่อแสดงตัวชี้วัดความสำเร็จในการอนุรักษ์พิธีกรรมแขนงปะกำช้างของชาวกูย อำเภอดำรง จังหวัดสุรินทร์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาด้านทฤษฎี และภาคสนามโดยใช้วิธีอธิบายเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ในประเด็นต่างๆ คือ ประวัติเป็นมาของพิธีกรรมแขนงปะกำช้างของชาวกูย อำเภอดำรง จังหวัดสุรินทร์และ การอนุรักษ์พิธีกรรมแขนงปะกำช้างของชาวกูย อำเภอดำรง จังหวัดสุรินทร์

2. ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้การแปรความ การตีความ นำเสนอข้อมูล โดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)
3. เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุปเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการเขียนรายงานการวิจัย
4. เขียนรายงานการวิจัย สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลวิเคราะห์พิธีกรรมแซนปะกำช้างที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวภูย อำเภอกำแพง จังหวัดสุรินทร์

พัฒนาการความเป็นมาของพิธีกรรมแซนปะกำช้างที่เราเรียกว่า “ผีปะกำ” ลักษณะความเป็นอยู่ของชนชาวส่วย โดยส่วนมากแล้วจะชอบอยู่เป็นกลุ่มโดยเฉพาะลูกหลานที่แต่งงานแล้ว จะแยกครอบครัวออกจากครอบครัวใหญ่ พ่อ – แม่ ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวภูย อำเภอกำแพง จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อเรื่อง เส้นปะกำช้าง ความเชื่อที่มีต่อปะกำช้างของชาวไทยภูย เส้นปะกำช้างถือว่าเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์ มีเทวาอารักษ์ หรือวิญญาณของบรรพบุรุษรักษา คุ่มครองอยู่ด้วย ถ้าผู้ใดบุชาติ เช่น ไหว้ถูก ก็สามารถนำมาซึ่งความสุขความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานได้ เส้นปะกำนี้ตามความเชื่อของชาวไทยภูย มักเชื่อว่าจะสามารถให้ได้ทั้งคุณและโทษ ดังนั้นชาวไทยภูยที่มีความเป็นอยู่ อาศัยช้าง อยู่กับช้างทุกวันยอมจะรักและห่วงแหนช้างมากเส้นปะกำช้างจะจัดวางอยู่ที่ศาลปะกำช้าง ภายในศาลจะประดิษฐานเส้นที่ทำด้วยหนังควายมวนเป็นเส้นยาว วัตถุประสงค์ คือ การใช้จับช้างเพื่อนำมาฝึกนั่นเอง

พิธีกรรมแซนปะกำช้างของชาวภูยมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอกำแพง จังหวัดสุรินทร์ งานประเพณีเช่นผีปะกำช้าง ชาวไทยภูยจะมีความเคร่งครัดในประเพณีนี้เป็นอย่างมาก และมีความเชื่อเรื่องของผีสาธ เทวดา จะไม่ลบหลู่สิ่งที่ตนเองให้ความเคารพบูชา แต่ละครอบครัวจะมีผีซึ่งตนเองเคารพอยู่เป็นประจำ เรียกว่า “ผีปะกำ” การเช่นผีปะกำ จะกระทำเมื่อไปคล้องช้าง ที่คนในครอบครัวจัดให้มีขึ้นโดยมีความเชื่อที่ว่า หากไม่ได้เช่นผีปะกำของตนเองแล้ว ก็มักประสบอุปสรรคนานาประการ เชือกปะกำ ชาวไทยภูยจึงถือว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตระกูล เป็นสิ่งที่อาจบันดาลโชคหรือ โชคร้ายเมื่อเวลาออกไปคล้องช้าง มีการสร้างบ้านหรือโรงสำหรับเก็บปะกำและเช่นสรวงเป็นประจำ เพื่อความเป็นสิริมงคลความเชื่อ ที่มีต่อผีปะกำช้าง ชาวไทยภูยมีความเชื่อมากกับผีปะกำช้างและนับว่าเป็นความเชื่อที่สำคัญของชาวไทยภูยที่เลี้ยงช้าง แต่ในอดีตบรรพบุรุษแต่เดิมเคยเลี้ยงช้างนั้นจะมีการเช่นไหว้ผีปะกำ

ด้านตนเองคุณค่าด้านนี้ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดมีความเชื่อเรื่องของผีสาธ เทวดา ไม่ลบหลู่สิ่งที่ตนเองเคารพบูชา ซึ่งในแต่ละครอบครัวจะมีผีซึ่งตนเองเคารพอยู่ประจำ ที่เราเรียกว่า “ผีปะกำ”

ด้านหลักธรรมตามคตินิยมที่นับถือผีประกอบกับวิถีชีวิตที่ผูกพันกับช้างอย่างแนบแน่นเมื่อคนรุ่นหลังได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเหมือนชาวพุทธทั่วไปในดินแดนแถบนี้จึงรวมความเชื่อและศรัทธาปฏิบัติเข้าด้วยกัน

อย่างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชนของตนเองด้วย การบวชนาคข้าง นั้นหมายถึงว่าในการที่ชาวภูยจะอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ เช่น พุทธศาสนิกชน ต้องมีชวบนแห่นาคทุกองค์ด้วยการขี่ช้าง บางที่เรียกว่า ขี่ช้างแห่นาค

ด้านสังคมชุมชนความเชื่อเกี่ยวกับ ศาลปะกำ และเชือกปะกำสำหรับคนเลี้ยงช้างควาญ และหมอช้าง ต่างก็มีความเชื่อว่าเป็นเชือกที่ศักดิ์สิทธิ์ คนเลี้ยงช้างในแต่ละตระกูลก็จะมีเชือกปะกำประจำตระกูลของตน และจะมีไว้ใช้เฉพาะตระกูลของตนเท่านั้น เป็นของมงคลที่คนในครอบครัวต้องให้ความเคารพนับถือ และเชื่อกันว่า ผีปะกำจะดลบันดาลให้เกิดความโชคดี ทำกิจการงานต่าง ๆ ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี บุคคลในครอบครัวหากต้องการทำกิจการอันใดที่เกี่ยวข้องกับช้างเช่น การคล้องช้าง การตัดงาช้าง การฝึกช้าง หรือการนำช้างไปทำงานต่างถิ่น หรือเมื่อมีเหตุจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายเชือกปะกำ จะต้องทำพิธีเช่นไหว้เชือกปะกำเพื่อบอกกล่าวขอพรจากผีปะกำเสียก่อน กิจการงานต่าง ๆ จะได้สัมฤทธิ์ผล นอกจากนี้จะต้องมีการเซ่นไหว้เป็นประจำทุกปี

2. ผลวิเคราะห์แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมแห่นาคข้างของชาวภูย อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์

พิธีกรรมแห่นาคข้างของชาวภูย อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์มีวิวัฒนาการ คนเลี้ยงช้างชาวภูยนับถือ ผีบรรพบุรุษหรือผีปะกำ ซึ่งเปรียบเสมือนเทพเจ้าของกลุ่มคนเลี้ยงช้าง โดยมีการสร้างศาลปะกำเพื่อเป็นที่สิงสถิตของผีปะกำและใช้เป็นที่พักผ่อนในการเถื่อนช้าง รวมทั้งเชือกปะกำที่เชื่อว่ามีดวงวิญญาณของบรรพบุรุษสิงสถิตอยู่ โดยจะมี “พิธีไหว้ศาลปะกำ” เป็นประจำปีทุกปี บางครั้งเรียกว่า การเลี้ยงปะกำ หรือเลี้ยงโรงปะกำ

พิธีกรรมแห่นาคข้างของชาวภูย อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์สามารถสร้างสรรค์คุณค่าและศิลปวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นดำเนินกิจกรรมพิธีเช่นศาลปะกำ ขมิ้นทรศการที่ศูนย์คชศึกษา และการแสดงของช้างทั้งหมดนี้ล้วนสร้างสรรค์คุณค่าและศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างมากให้ความสนใจเข้ามาชมกันเป็นจำนวนมาก ช้างถือเป็นสิ่งมงคลกับบ้านเมือง เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับช้างมากมาย

วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์คนเลี้ยงช้างในอำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์เป็นสังคมพื้นฐานของชาวภูย คือครอบครัวประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตร โดยทั่วไปเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) เมื่อลูกสาวแต่งงานจะอาศัยอยู่กับพ่อแม่มีบุตรอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน ทำให้กลายเป็นครอบครัวขยาย (Extended family) ซึ่งอย่างน้อยลูกเขยจะต้องอยู่กับพ่อตาเป็นระยะเวลาหนึ่งฤดูทำนาหรือหนึ่งปี ความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงช้างในอำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวภูย ชาวข้างเมืองสุรินทร์ ไม่ว่า ภูย เขมร ลาว ต่างเชื่อกันว่าเชือกปะกำ มีผีปะกำ คอยดูแลช่วยเหลือ ป้อนคุ้มครองชาวข้าง การไม่ดูแลช้าง ทุบตีช้าง ผูกช้าง เชื่อกันว่า ชาวข้างคนนั้นจะถูกผีปะกำลงโทษ หรือไม่ก็สมาชิกในครอบครัว รวมถึง ช้าง อาจจะถูกคลั่งคลั่งอาละวาดทำร้ายเจ้าของและคนรอบข้างได้เพราะชาวข้าง ผิดผีบรรพบุรุษข้างแห่งเชือกปะกำ ภูยข้าง เป็นแบบอย่าง ที่น่าศึกษาด้านการรักษาระบบนิเวศวิทยาและการปลูกฝังความเชื่อ-ค่านิยมเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่น่าทึ่งและเหมาะสมในสภาวะการณ์โลกในปัจจุบันสามารถสร้างคุณค่าชีวิตของชาวภูย อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์ได้อย่างดี

หลักพุทธธรรมมาร่วมประกอบวิถีกรรมแสนปะกำช้างต้องการอบรมหรือการพัฒนาพฤติกรรมทั้ง ๓ ด้านนี้ สามารถนำไปใช้พัฒนาชีวิตตนเอง ในชีวิตประจำวันให้มีชีวิตอยู่อย่างไม่มีปัญหา ไม่มีทุกข์ เป็น อิสระได้ ใน ยุคปัจจุบัน ซึ่งสามารถแสดงกระบวนการพัฒนาให้เห็นชัดเจนได้ ในการพัฒนาชีวิตคนด้วยหลักไตรสิกขา จำแนกออกเป็น ๓ ด้าน คือด้านพฤติกรรมได้ทำบุญตามบุญกิริยาวัตถุ ๓ ด้านจิตใจ คือการพัฒนาจิตใจถือเป็น เครื่องแก้ปัญหาชีวิต หรือสังคมให้เป็นไปเพื่อการสร้างสรรค์ และเกิดประโยชน์เกื้อกูลเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตเหมือน ชาวส่วยหรือกวย เคร่งครัดในประเพณีเป็นอย่างมาก และมีความเชื่อเรื่องของผีสาธเทวดา ไม่ลบหลู่สิ่งที่ตนเอง เคารพบูชา แต่ละครอบครัวจะมีผีซึ่งตนเองเคารพอยู่ประจำ เรียกว่า “ผีปะกำ” การเช่นผีปะกำ จะกระทำก็ต่อเมื่อ มีการไปคล้องช้าง พิธีแต่งงาน หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่คนในครอบครัวจัดให้มีขึ้น ด้วยมีความเชื่อว่า หากไม่ได้เช่นผี ปะกำของตนเองแล้วไซ้ร ก็มักจะประสบอุปสรรคนานาประการ การได้เช่นผีปะกำถูกต้องตามประเพณี จะทำให้ ชีวิตมีแต่ความสุข และกิจกรรมดังกล่าวสำเร็จลุล่วงด้วยดี

จึงนับได้ว่าเป็นโอกาสที่มนุษย์ได้ติดต่อกับดวงวิญญาณ จากการพิจารณาอากัปกิริยาของหมอจ้ำ การจรรโลงไว้ซึ่งจารีตประเพณีของท้องถิ่นอันเนื่องด้วยพิธีกรรมต่างๆ อย่างมั่นคง คนทั่วไปอาจมองเห็นว่า ทางด้านความเชื่อเสนาวีชีวิตของชาวอีสานได้เปลี่ยนแปลงไปจนแทบจะไม่เหลือร่องรอยวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมเหมือนในอดีตก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วชาวอีสานยังมีจิตใจสำนึกในการประพฤติปฏิบัติตามฮีต (จารีต) สืบต่อกันมา ถึงแม้ว่าในการจัดพิธีกรรมต่างๆ จะต้องปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และเวลาให้ สอดคล้องกันเพื่อความเหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน แต่สังคมชนบทอย่างอำเภอท่าตูมยังสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ อย่างต่อเนื่องตลอดมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันอย่างไม่มีวันที่จะเสื่อมคลาย

แนวทางการส่งเสริมในการอนุรักษ์ประเพณีพิธีกรรมแสนปะกำช้างของชาวกวย อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ด้านการสร้างฐานข้อมูลและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว คือการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรม แสนปะกำช้าง ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว สร้างฐาน ข้อมูลตลอดจนประวัติความเป็นมาของมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถานต่างๆ ซึ่งต้องยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรทาง วัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลังเพราะนั่น เป็นประเพณีที่มีทั้งความสวยงามและ ยิ่งใหญ่ อีกทั้งยังมีเอกลักษณ์ที่ไม่สามารถชมได้ที่ไหน โดยเฉพาะในช่วงเวลาของขบวนแห่ที่ต้องมาเห็นด้วยตาตัวเอง สักครั้งหนึ่ง และคู่ควรกับการอนุรักษ์รักษาไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นประเพณีพื้นบ้านอันงดงามที่บรรพบุรุษสร้างไว้

อภิปรายผลการวิจัย

1. วิเคราะห์พิธีกรรมแซนปะกำช้างที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวกวย อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

พบว่า พัฒนาการความเป็นมาของพิธีกรรมแซนปะกำช้างที่เราเรียกว่า “ผีปะกำ” ลักษณะความเป็นอยู่ของชนชาวส่วยความเชื่อที่มีต่อปะกำช้างของชาวไทยกวย เส้นปะกำช้างถือว่าเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์มีเทวารักษ์ หรือวิญญาณของบรรพบุรุษรักษา คุ่มครองอยู่ด้วย ถ้าผู้ใดบุชาติ เช่น ไหว้ถูก ก็สามารถนำมาซึ่งความสุข ความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานได้ ชาวไทยกวยจะมีความเคร่งครัดในประเพณีนี้เป็นอย่างมาก และมีความเชื่อเรื่องของผีสาร เทวดา จะไม่ลบหลู่สิ่งที่ตนเองให้ความเคารพบูชา แต่ละครอบครัวจะมีผีซึ่งตนเองเคารพอยู่เป็นประจำ เรียกว่า “ผีปะกำ” การเซ่นผีปะกำ จะกระทำเมื่อไปคล้องช้าง ที่คนในครอบครัวจัดให้มีขึ้น โดยมีความเชื่อที่ว่า หากไม่ได้เซ่นผีปะกำของตนเองแล้ว ก็มักประสบอุปสรรคนานาประการ เชือกปะกำ ชาวไทยกวยจึงถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตระกูล เป็นสิ่งที่อาจบันดาลโชคหรือ โชคร้ายเมื่อเวลาออกไปคล้องช้าง มีการสร้างร้านหรือโรงสำหรับเก็บปะกำและเซ่นสรวงเป็นประจำ เพื่อความเป็นสิริมงคล ความเชื่อ ที่มีต่อผีปะกำช้าง ชาวไทยกวยมีความเชื่อมากกับผีปะกำช้างและนับว่าเป็นความเชื่อที่สำคัญของชาวไทยกวยที่เลี้ยงช้าง แต่ในอดีตบรรพบุรุษแต่เดิมเคยเลี้ยงช้างนั้นจะมีการเซ่นไหว้ผีปะกำ ดังการวิจัยเรื่อง “ผีปะกำ : คติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวไทยกวย (ส่วย) เลี้ยงช้าง จังหวัดสุรินทร์” ผลการศึกษาพบว่า ประการแรก พบว่าผีปะกำอันเป็นที่ประจำอยู่ในหนังปะกำ (ปวงบาทสำหรับคล้องช้างป่า) นั้น ชาวกวยเลี้ยงช้างเชื่อว่าประกอบด้วยวิญญาณ 2 ประเภทด้วยกัน คือ “พระครู” ซึ่งเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่มีสถานภาพเทียบเท่าเทพ และวิญญาณของบรรพบุรุษในสายตระกูลที่เคยเป็นหมอช้างพวกเขาเชื่อว่าผีปะกำสามารถให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ (Chinnak, 1996) ดังนั้นจึงต้องมีการเซ่นสรวงบูชาอยู่เสมอ ผลการศึกษายังพบว่าความเชื่อนี้มีได้มีอยู่เฉพาะในกลุ่มชาวกวยเลี้ยงช้างเท่านั้น หากยังมีแพร่หลายในกลุ่มชนพื้นเมืองที่มีอาชีพคล้องช้างตามภูมิภาคต่างๆ ด้วย ขณะเดียวกันหมอช้างในราชสำนักที่นับถือพระพิฆเนศวร ซึ่งหมอช้างชาวกวยและหมอช้างพื้นเมืองบางกลุ่มไม่รู้จักนั้นก็รับรู้และนับถือผีปะกำด้วยเช่นกัน ประการที่สอง พบว่าระบบความเชื่อเรื่องผีปะกำสะท้อนให้เห็นถึงระบบอำนาจของผู้อาวุโสในสายตระกูลได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ความเชื่อเรื่องผีปะกำเป็นคติความเชื่อในลักษณะการถ่ายทอดอำนาจจากผีบรรพบุรุษไปสู่ผู้อาวุโสในสายตระกูล ทำให้ผู้อาวุโสได้รับความเคารพเชื่อฟังจากสมาชิกในตระกูล เป็นผู้นำในการประกอบพิธีเซ่นสรวงผีปะกำ รวมทั้งเป็นผู้ที่มีอำนาจสั่งการทุกอย่างในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปะกำ ประการที่สาม พบว่าคติความเชื่อเรื่องผีปะกำ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับโครงสร้างสังคมส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดระเบียบทางโครงสร้างเศรษฐกิจ และการควบคุมการใช้ทรัพยากรของชุมชน บทบาทของเพศชายและเพศหญิงการจัดระเบียบครอบครัวเครือญาติและสายตระกูลตลอดจนคติความเชื่อของพุทธศาสนา นิายเถรวาท ลัทธิพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผีอื่น ๆ ในชุมชน อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีปะกำที่ดำรงอยู่ในชุมชนทุกวันนี้ยังคงทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนใน 2 ระดับคือ ระดับครอบครัว และระดับปัจเจกบุคคล ในระดับครอบครัว ผีปะกำตอบสนองต่อการสืบความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เห็นได้จากพิธีกรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิตซึ่งยังคงมีการเซ่นผีปะกำ

อยู่ และมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการพาช้างไปเที่ยวเพิ่มขึ้นมา ส่วนระดับปัจเจกบุคคล ก็พบว่าจะมีการเช่นนี้ปะกักกันบ่อยเมื่อลูกหลานเจ็บไข้ได้ป่วย และแค้นในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับปัญหาความคับข้องใจส่วนบุคคล ทั้งนี้เนื่องจากพิธีกรรมหรือด้วยสิ่งอื่นๆ ให้สอดคล้องกับความเชื่อนั้นๆ และการคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นหรือของสังคม (Nyani, 2018) สร้างความรักสามัคคีในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเอื้อเฟื้อกัน สร้างประโยชน์ร่วมกันในหลายด้าน (Phra Atikan Thipphanet Punyateepo, 2019) ที่ส่งผ่านแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับจารีตและจริยธรรมอันเกี่ยวข้องความประพฤติกและแนวทางในการปฏิบัติที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต (Kamales, 2019) ตลอดจนเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกทุกคนในครอบครัว (Lao-aruen, 2019)

2. วิเคราะห์แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมแซนปะก้าช้างของชาวกูย อำเภอน้ำตุม จังหวัดสุรินทร์พบว่า วิวัฒนาการ คนเลี้ยงช้างชาวกูยนับถือผีบรรพบุรุษหรือผีปะก้า ซึ่งเปรียบเสมือนเทพเจ้าของกลุ่มคนเลี้ยงช้าง โดยมีการสร้างศาลปะก้าเพื่อเป็นที่สถิตของผีปะก้าและใช้เป็นที่พักผ่อนในการเดินทาง รวมทั้งเชือกปะก้าที่เชื่อว่ามีดวงวิญญาณของบรรพบุรุษสถิตอยู่ โดยจะมี “พิธีไหว้ศาลปะก้า” เป็นประจำปีทุกปี บางครั้งเรียกว่า การเลี้ยงปะก้า หรือเลี้ยงโรงปะก้าสามารถสร้างสรรค์คุณค่าและศิลปวัฒนธรรม ไม่ว่าจะดำเนินกิจกรรมพิธีเช่นศาลปะก้า ขนันทนาการที่ศูนย์ศึกษา และการแสดงของช้างทั้งหมดนี้ล้วนสร้างสรรค์คุณค่าและศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างมากให้ความสนใจเข้ามาชมกันเป็นจำนวนมาก ช้างถือเป็นสิ่งมงคลกับบ้านเมือง เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับช้างมากมายต้องการอบรมหรือการพัฒนาพฤติกรรมทั้ง 3 ด้านนี้ สามารถจะนำไปใช้พัฒนาชีวิตตนเอง ในชีวิตประจำวันให้มีชีวิตอยู่อย่างไม่มีปัญหา ไม่มีทุกข์ เป็น อิสระได้ใน ยุคปัจจุบัน ซึ่งสามารถแสดงกระบวนการพัฒนาให้เห็นชัดเจนได้ ในการพัฒนาชีวิตคนด้วยหลักไตรสิกขา จำแนกออกเป็น 3 ด้านคือด้านพฤติกรรมได้ทำบุญตามบุญกิริยาวัตถุ 3 ด้านจิตใจ คือการพัฒนาด้านจิตใจถือเป็นเครื่องแก้ปัญหาวิตหรือสังคมให้เป็นไปเพื่อการสร้างสรรค์ และเกิดประโยชน์เกื้อกูลเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตเหมือนชาวส่วยหรือกูย เครื่องครัดในประเพณีเป็นอย่างมากแนวทางการส่งเสริมในการอนุรักษ์ประเพณีพิธีกรรมแซนปะก้าช้างของชาวกูย อำเภอน้ำตุม จังหวัดสุรินทร์ด้านการสร้างฐานข้อมูลและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว คือการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมแซนปะก้าช้าง ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว สร้างฐาน ข้อมูลตลอดจนประวัติความเป็นมาของมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถานต่างๆ ซึ่งต้องยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลังเพราะนั่น เป็นประเพณีที่มีทั้งความสวยงามและยิ่งใหญ่ อีกทั้งยังมีเอกลักษณ์ที่ไม่สามารถชมได้ที่ไหน โดยเฉพาะในช่วงเวลาของขบวนแห่ที่ต้องมาเห็นด้วยตาตัวเองสักครั้งหนึ่ง และคู่ควรกับการอนุรักษ์รักษาไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นประเพณีพื้นบ้านอันงดงามที่บรรพบุรุษสร้างไว้ บริบทของช้างสุรินทร์ บ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านช้างที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี มีเอกลักษณ์เฉพาะในด้านภาษาพูด วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างที่ผูกพันกันอย่างแนบสนิท ชาวกูยใช้ภูมิปัญญาการเคารพในกฎของธรรมชาติ และยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยมี “ศาลปะก้า” (Thongsri, 2011) ช้างเป็นหลักยึดเหนี่ยวคนในชุมชน ชาวกูยเลี้ยงช้างมีประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับช้างจนกลายเป็นวิถีชีวิต

ของชุมชน วัฒนธรรมการแต่งกาย ผู้ขายนุ่งโจร่ง ผู้หญิงนุ่งซิ่น ผ้าโฮล หรือผ้ามัดหมี่ สวมเสื้อทอยกตะกอ เรียกว่า “ผ้าแก๊บ” ห่มสไบเฉียง ด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้เปลี่ยนแปลงไป พืชอาหารข้างลาดลงทำให้มีการนำข้างออกไปรับจ้างเร่ร้อนเลี้ยงชีพในสังคมเมือง สร้างปัญหาระดับประเทศจึงทำให้เกิดโครงการข้างคั่นถิ่นพัฒนาสุรินทร์ บ้านเกิดและโครงการคชอาณาจักร เพื่อให้ข้างและความอยู่ข้างได้กลับคืนถิ่น

สรุป

พิธีกรรมแซนปะกำข้างที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวกูย อำเภอบำรุง จังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อที่มีต่อปะกำข้างคือ เส้นปะกำข้างถือว่าเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์มีเทวาอารักษ์ หรือวิญญาณของบรรพบุรุษรักษา คุ่มครองอยู่ด้วยถ้าผู้ใดบูชาดี เช่นไหว้ลูก ก็สมารถนำมาซึ่งความสุขความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานได้ เส้นปะกำข้างนี้ตามความเชื่อของชาวไทยกูย มักเชื่อว่าจะสามารถให้ได้ทั้งคุณและโทษ เพื่อให้สามารถสืบทอดถึงอนุชนรุ่นหลัง เพราะเป็นประเพณีที่มีทั้งความสวยงามและยิ่งใหญ่อีกทั้งยังมีเอกลักษณ์ที่ไม่สามารถชมได้ที่ไหน โดยเฉพาะในช่วงเวลาของขบวนแห่ที่ต้องมาเห็นด้วยตาตัวเองสักครั้งหนึ่ง และคู่ควรกับการอนุรักษ์รักษาไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นประเพณีพื้นบ้านอันงดงามที่บรรพบุรุษสร้างไว้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ประเพณีพิธีกรรมแซนปะกำข้างควรที่จะอนุรักษ์และนำสู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ ดังนั้น ผู้นำชุมชนควรให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่และควรบรรจุเข้าในแผนงบประมาณในระดับท้องถิ่นเพื่อเป็นการสืบสานอนุรักษ์ประเพณีให้อนุชนรุ่นหลังได้มีจิตสำนึกหวงแหนในประเพณีอันดีงามนี้ ประชาชนในชุมชนควรมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณีประเพณีพิธีกรรมแซนปะกำข้างนี้ ควรมีความสมัครสมานสามัคคีร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสนับสนุนให้มีการจัดประเพณีขึ้นทุกๆ ปี

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาความพึงพอใจของประชาชนในอำเภอบำรุงต่อประเพณีพิธีกรรมแซนปะกำข้าง
2. ปัจจัยสนับสนุนประเพณีพิธีกรรมแซนปะกำข้างสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. การอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ประเพณีพิธีกรรมแซนปะกำข้างในจังหวัดสุรินทร์

References

- Bhunnothok, T. (1984). *Considering the Culture and the Community*. Buriram: Buriram Teachers College Cultural Center.
- Chinnak, S. (1996). *Pripakam: The Belief in Ancestor Spirits of Thai-Kouy (Soai) Mahout Surin Province*. Thesis Master of Arts (Science in Anthropology). Chulalongkorn University. Bangkok, Thailand.
- Kamales, N. (2019). Leaders with Managing Cultural Diversity and Communication. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 3(1), 63-72.
- Kyaing, W. (2019). The Buddhist Cultural Remains of Sri Ksetra. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 3(2), 49-64.
- Lao-aruen, P. (2019). Tai Yai Buddhist Altar: Ethics and Customs of Tai Yai People in Mae Sai District, Chiang Rai Province. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 4(3), 299-314.
- Nyani, Y. (2018). Buddhist Cardinal Principles for Peace and Harmony. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(1), 19-29.
- Phra Atikan Thipphanet Punyateepo. (2019). An Analytical Study on the Ritual of Worshipping and Beliefs Aboutta - Kheag Ghost in Community Kasem Sub-District, Trakanphuetphon District, Ubonratchathani Province. *Journal of Arts Management*, 3(1) 11-22.
- PhrakruSaradhamprasath (Cheam). (2017). *An Application for Promotion of the Ordination Tradition Concerning Elephant to Way of Life of People in Bandan District, Buriram Province*. Thesis Master of Arts. Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Bangkok, Thailand.
- Simoros, A. (2009). The Folklore of Novice to be Elephant Parade: A Case Study of Taklang Village in Krapo Subdistrict, Thatoom District, Surin Province. *Journal of Buriram Rajabhat University*, 1(1), 84-93.
- Srisawat, C. (1990). *History and Culture of Thai Elephants- Kouy (Soai) In Surin*. Surin: Faculty of Management Sciences, South Isan College.
- Thawatchai Nanothok. (1984). *The Considering the Culture and the Community*. Buriram: Buriram Teachers College Cultural Center.

- Thongjan, S. (2006). *A Study of the Leader of the Thai-Kui (Suay) Elephant Community in Tha Tum District, Surin Province*. Thesis Master of arts. Ramkhamhaeng University, Bangkok, Thailand.
- Thongsri, W. (2011). *Nattakhum of Elephant: The Behavior of Elephant's Performance in Surin Province*. Thesis Master of Arts. Surindra Rajabhat University. Surin, Thailand.

ศาสตร์พระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
ของชุมชนแสงจันทร์ จังหวัดบุรีรัมย์*

The King's Philosophy and Buddhist Ways for Self-Reliance in accordance with
the Sufficiency Economy of Saeng Jan Learning Center in Buriram Province

พระครูวิบูลสีลพรต

PhrakhruWibunsilaprot

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand.

Corresponding Author. Email: sridapanya@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดศาสตร์แห่งพระราชาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์ และ 2) เพื่อศึกษาศาสตร์แห่งพระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านแสงจันทร์ การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ หลังจากนั้นก็นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดศาสตร์แห่งพระราชาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์หลักการพึ่งพาตนเองเป็นคำสอนให้พึ่งตนเองซึ่งสอดคล้องกับศาสตร์พระราชา เป็นแนวทางให้มุ่งเน้นให้พึ่งตนเองในการทำมาหาเลี้ยงชีพในการสร้างฐานะแนวทางพัฒนาศาสตร์พระราชาคือพัฒนาแนวทางการเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีความพอมีพอกิน รู้จักพึ่งพาตนเองได้ด้วยตนเองทุกขั้นตอน การพึ่งตนเอง รู้จักความพออยู่พอกินการประหยัดอดออมเป็นหนทางสู่รากฐานแห่งความสำเร็จการรู้จักคุณค่าเพื่อความยั่งยืน และ 2) วิเคราะห์ศาสตร์พระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนชาวจังหวัดบุรีรัมย์ หลักการพึ่งตนเองตามศาสตร์พระราชาคือหลักการคนในชุมชนพึ่งพาตนเองได้ พุทธวิธีมีความสัมพันธ์กับศาสตร์พระราชานำมาปฏิบัติจริงค้นหาความรู้แจ้งเห็นจริงเพื่อให้เกิดปัญญาและขยายผลสู่ผู้อื่น ชุมชนอื่นขยายเครือข่ายด้วยการสร้างกรรมดีสามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เกิดความพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นโดยการแสดงออกถึงศักยภาพแต่ละคนให้เกิดเป็นจุดเด่น

คำสำคัญ: ศาสตร์พระราชา; พุทธวิธีในการพึ่งตนเอง; เศรษฐกิจพอเพียง

*Received February 8, 2020; Revised February 10, 2020; Accepted April 30, 2020

Abstract

This research article has the following objectives: 1) to study the concepts of The King's Philosophy at the Baan Saeng Chan Community Learning Center, and 2) to study of The King's Philosophy and the Buddhist methods of self-reliance in accordance with the sufficiency economy of the Ban Saeng Chan community.

The research was qualitative research. After that it was analyzed and described. The results of the research showed that 1. The concept of The King's Philosophy at the Baan Saeng Chan Community Learning Center. The principle of self-reliance is a self-reliance teaching which is in accordance with The King's Philosophy. Is a way to focus on self-reliance in making a living in creating a way to develop the science of the King is to develop a way of living in the community that has enough Self-reliance, every step of self-reliance, self-sufficiency, knowledge of sufficiency, eating, saving, saving is the way to success and knowing value for sustainability and 2) an Analyzing the King and Buddhist methods of self-sufficiency in accordance with the sufficiency economy of the Buriram community. The principle of self-reliance according to The King's Philosophy is the principle of people in the community that can be self-reliant. Buddhist methods are related to The King's Philosophy and emphasize practicality, searching for true knowledge in order to gain wisdom and expand results for others. Other communities expand the network by creating good karma, which can develop the potential of the community to become more self-reliant by demonstrating the potential of each individual to become a prominent point.

Keywords: The King's Philosophy; Buddhist Way of Self-Sufficiency; Sufficiency Economy

บทนำ

จากสังคมโลก ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา รุดหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง ส่งผลให้ผู้คนในสังคมแต่ละประเทศต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ รวมทั้งได้ก่อให้เกิดปัญหาสำคัญ ได้แก่ การเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นและเห็นแก่ตัวจนขาดคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต การเบียดเบียนกัน การทำร้ายกันและกัน การทุจริตคอร์รัปชัน การแบ่งแยกฝ่ายและการขาดความสามัคคีกลมเกลียวของคนในชาตินับวันจะกลายเป็นปัญหาที่ยากจะแก้ไข และยิ่งหากปล่อยไว้ให้เนิ่นนานออกไปก็จะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น

เรื่อย ๆ จึงจำเป็นต้องสร้างสังคมให้เข้มแข็งด้วยการพัฒนาคนให้มีอาชีพและคุณภาพ เปี่ยมด้วยคุณธรรมจริยธรรม รู้จักความพอเพียง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และนำไปสู่การแก้ปัญหาและการป้องกันปัญหาในอนาคต (Thatanon, 2013)

การพัฒนาประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) อยู่ในห้วงเวลาของการปฏิรูปประเทศเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานหลายด้านที่สั่งสมมานานท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมากขึ้น การแข่งขันด้านเศรษฐกิจจะเข้มข้นมากขึ้นสังคมโลกจะมีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้นเป็นสภาพไร้พรมแดน การพัฒนาเทคโนโลยีจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและจะกระทบชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมาก ขณะที่ประเทศไทยมีข้อจำกัดของปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์เกือบทุกด้านและจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ชัดเจน (Office of the National Economic and Social Development Board, 2016)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำรัส หลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ครั้งแรกในงานพระราชทานปริญญาบัตร ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 จากกระแสพระราชดำรัสฯ ดังกล่าว พระราชาเห็นอะไร ก่อนบอกประชาชน พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช หรือที่เราเรียกว่า “ศาสตร์พระราชา” นั้นครอบคลุมทั้ง “พระราชดำริ” คือ แนวคิดและปรัชญา “พระราชดำรัส” คือ คำสั่งสอน ตักเตือน ให้สติ “พระราชกรณียกิจ” คือ หลักการทรงงาน และ “พระราชจริยวัตร” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ตลอดระยะเวลา 70 ปี ที่ผ่านมาซึ่งปวงพสกนิกรชาวไทย ได้น้อมนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติตน รวมทั้งรัฐบาลและข้าราชการ ได้น้อมนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อสร้างชาติและพัฒนาประเทศ อย่างสมดุลและยั่งยืน (Punyabal, 2017)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจน่านับการเพื่อความอยู่ดีกินดี และความผาสุกของพสกนิกรชาวไทย พระราชกรณียกิจและโครงการในพระราชดำริต่าง ๆ ล้วนเปี่ยมด้วยพระปรีชาสามารถ มีความเป็นเหตุเป็นผล สามารถแก้ไขปัญหา รวมถึงสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่นั้น ๆ ได้ ก่อให้เกิดองค์ความรู้ทั้งในแง่ของศาสตร์และศิลป์คือ หลักคิดและวิธีการ อันสามารถยึดถือเป็นหลักการและแนวทางในการแก้ไขปัญหา หรือเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ตลอดจนพระบรมราโชวาทที่ได้พระราชทานแก่พสกนิกรในโอกาสต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นหลักให้ยึดถือปฏิบัติได้เพื่อความเจริญมั่นคงและสันติสุข เช่น หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทรงงาน และหลักแห่งความรู้รักสามัคคี เป็นต้น ข้อเรียนรู้ทั้งหลายนี้ สามารถสรุปใจความและนำมาเรียงร้อยเพื่อใช้เป็นศาสตร์ในการสร้างความเจริญและความยั่งยืนแก่ผืนแผ่นดิน เราเรียกศาสตร์นี้ว่า ศาสตร์พระราชา (Semaratana, 2017)

ความโดดเด่นของศาสตร์พระราชาคือ แนวปฏิบัติที่มีกระบวนการที่มีเอกลักษณ์ คำนึงถึงบริบททางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละพื้นที่ แก้ปัญหาแบบองค์รวม ให้ความสำคัญกับความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการของคนในพื้นที่ ตามหลักการทรงงานข้อที่ว่าการพัฒนาต้องระเบิดจากภายใน ตัวอย่างเรื่องเอกลักษณ์การทำงานตามแนวศาสตร์พระราชาคือ การแบ่งเป้าหมายเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ เพื่ออยู่รอด (Survival) พึ่งตนเอง (Self-reliance) และยั่งยืน (Sustainable) ดังผู้ที่ได้ตามเสด็จพระราชดำเนินแล้วว่าพระองค์ท่านมักทรงตรัสถามชาวบ้านว่า “พอมีพอกิน” หรือไม่ แสดงว่าพระองค์ท่านทรงมีลำดับขั้นการพัฒนาที่ชัดเจน และยังหมายถึงการเอาใจใส่ต่อคนจนที่สุด (Poorest of the poor) ซึ่งมักถูกละเลยโดยภาครัฐและกลไกตลาด (Punyabal, 2017)

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทรงชี้แนะให้แก่คนไทยและคนทั่วโลกเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง จะช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น โดยสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมทั้งกับตนเองและครอบครัว ตลอดจนชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ มุ่งเน้นให้รอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืน ตามวิถีแห่งหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันจะนำมาซึ่งความสงบสุขในชีวิต และอีกทั้งยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่าและเป็นกำลังหลักที่สำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองต่อไปในที่สุดหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ (Department of Religious Affairs, The Ministry of Culture, 2007) มีการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักการพึ่งตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ไม่เป็นภาระของผู้อื่น และมีการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่ประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจอันได้แก่ การไร้ที่ดินทำกิน ค่าเช่าที่สูง ราคาผลผลิตที่ตกต่ำ ความยากจน หรือสถานะหนี้สินเป็นต้น ล้วนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับบริบทเศรษฐกิจทั้งสิ้นจังหวัดบุรีรัมย์จึงได้มีการนำแนวคิดศาสตร์แห่งพระราชาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นหลัก การน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการประกอบอาชีพก็สามารถให้ผลลัพธ์ที่นำไปสู่การมีกินมีสุขอย่างแท้จริง คือการสร้างพื้นฐานให้มั่นคง โดยให้ประชาชนพอมีพอกิน พอใช้ สามารถพึ่งพาตนเองเสียก่อน จึงเสริมสร้างความเจริญในระดับที่สูงขึ้น สามารถนำไปปฏิบัติและปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะได้มีอยู่มีกินต่อสู้ฝ่าวิกฤตเศรษฐกิจที่หลายคนกำลังประสบอยู่ในปัจจุบันได้ต่อไป

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าว การศึกษาเรื่องศาสตร์แห่งพระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนชาวจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในพระพุทธศาสนา

เพื่อศึกษาแนวคิดศาสตร์แห่งพระราชของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์ และเพื่อศึกษาศาสตร์แห่งพระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านแสงจันทร์ จะเป็นทั้งวิธีการประกอบอาชีพและวิถีการดำรงชีวิตที่นำไปสู่ชีวิตที่มีความทุกข์น้อยลง เมื่อมีชีวิตที่ดีขึ้นก็เป็นแนวทางในการพัฒนาคนในครอบครัวและสังคมให้มีคุณภาพที่ดีและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดศาสตร์แห่งพระราชของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์
2. เพื่อศึกษาศาสตร์แห่งพระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านแสงจันทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษาทั้งเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยไว้ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึง แนวคิด ศาสตร์พระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนชาวจังหวัดบุรีรัมย์
2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มเป้าหมายในเขตศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์ อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
3. ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ กลุ่มประชาชนชาวบ้าน นักวิชาการ กลุ่มเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์ กลุ่มเกษตรกรต้นแบบ
4. ข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ แนวคิด ศาสตร์แห่งพระราชของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์ และศึกษาศาสตร์แห่งพระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านแสงจันทร์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มเป้าหมายที่สามารถให้ข้อมูลได้ในเขตศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์ อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) กลุ่มประชาชนชาวบ้านจำนวน 1 คน 2) นักวิชาการ จำนวน 5 รูป/คน 3) กลุ่มเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์ จำนวน 7 คน 4) กลุ่มเกษตรกรต้นแบบ จำนวน 17 คน รวม 30 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งออกแบบสัมภาษณ์เป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 คือ ข้อคำถามข้อมูลส่วนตัวผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 คือ ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวคิดศาสตร์แห่งพระราชกัญญาการการเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์ จำนวน 3 ข้อ ส่วนที่ 3 คือ ข้อคำถามด้านสภาพปัจจุบันของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์ อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 3 ข้อ ส่วนที่ 4 คือ ข้อคำถามเกี่ยวกับศาสตร์พระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนชาวจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 3 ข้อ

2) การสร้างเครื่องมือในการวิจัยขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ในการวิจัย โดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) สร้างแบบสัมภาษณ์ จากกรอบเนื้อหาของวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยเพื่อตอบโจทย์การวิจัย 2) เสนอร่างแบบสัมภาษณ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษา 3) นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ 4) นำข้อมูลที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) เพื่อความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์ ดังนี้ 5) นำแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

รวบรวมข้อมูล

1) รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 อรรถกถา

2) รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ข้อมูลที่เป็นเอกสารงานเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา หนังสือหรือตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง งานวิจัยและเว็บไซต์ต่างๆ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

3) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการ กลุ่มเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์ กลุ่มเกษตรกรต้นแบบ

4) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในพระพุทธศาสนา แนวคิดศาสตร์แห่งพระราชกัญญาการการเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์และ ศักยภาพแห่งพระราชกัญญาการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านแสงจันทร์ เพื่อให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด สภาพปัจจุบัน และปัญหาการจัดศาสตร์แห่งพระราชกัญญาการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อแสดงตัวชี้วัดความสำเร็จในศาสตร์แห่งพระราชกัญญาการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนชาวจังหวัดบุรีรัมย์

การวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

- 1) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาด้านทฤษฎี และภาคสนามโดยใช้วิธีอธิบายเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ในประเด็นต่างๆ คือ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในพระพุทธศาสนา แนวคิดศาสตร์แห่งพระราชาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์และ ศีลศาสตร์แห่งพระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านแสงจันทร์
- 2) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้การแปรความ การตีความ นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)
- 3) เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุป เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการเขียนรายงานการวิจัย
- 4) เขียนรายงานการวิจัย สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

1. แนวคิดศาสตร์แห่งพระราชาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์

ผลการวิจัยพบว่าหลักการพึ่งพาตนเองเป็นคำสอนให้พึ่งตนเองซึ่งสอดคล้องกับศาสตร์พระราชาเป็นแนวทางให้มุ่งเน้นให้พึ่งตนเองในการทำมาหาเลี้ยงชีพในการสร้างฐานะและการเก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้เพื่อใช้จ่ายใช้สอยในยามจำเป็น นอกจากเป็นที่พึ่งแห่งตนแล้วจะต้องเป็นที่พึ่งแห่งบุคคลอื่นด้วย นอกจากระดับบุคคลแล้วยังมุ่งเน้นให้การพัฒนาประเทศชาติให้พึ่งตนเองเป็นในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งพาตนเองอีกระดับคือชุมชนพึ่งตนเอง พิจารณาได้จากชุมชนต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีจิตใจที่พร้อมที่จะเรียนรู้ไปตลอดชีวิตแนวทางพัฒนาศาสตร์พระราชาคือพัฒนาแนวทางความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีความพอมีพอกิน รู้จักพึ่งพาตนเองได้ด้วยตนเองทุกขั้นตอน การพึ่งตนเอง รู้จักความพออยู่พอกินการประหยัดอดออมเป็นหนทางสู่รากฐานแห่งความสำเร็จ การรู้จักคุณค่าเพื่อความยั่งยืน

กำเนิดของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์ ได้จัดตั้งขึ้นตามแนวคิดครูบาสุทธินันท์ ผู้ก่อตั้ง “สวนป่า มหาชีวาลัยอีสาน” และ “หมู่บ้านโลก บุรีรัมย์” โดยดำเนินการตามเกษตรทฤษฎีใหม่เกษตรธรรมชาติเกษตรผสมผสาน การทำเกษตรอินทรีย์ การทำ ไร่นาป่าผสม การเลี้ยงไส้เดือน การเลี้ยงมดแดงและการปรับแนวความคิดเพื่อพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันเองในชุมชน ขบวนการดำเนินของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์คือการพึ่งตนเองและนำกระบวนการทางเทคโนโลยีมาดัดแปลงเพื่อใช้ในการทำเกษตรเข้ามาใช้ในการเกษตรให้เป็นเกษตรยุคใหม่ทั้งในและนอกสถานที่ โดยมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การจัดระบบ คือ การบริหารเป็นองค์คณะบุคคล โดยมีผู้อำนวยการศูนย์บริหารจัดการ ระบบบริหารงาน องค์คณะบุคคลเอกชน เป็นการแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจนทำตามหน้าที่ที่ได้รับ การติดต่อต้องติดต่อด้วยตนเองเป็นระบบเอกชน

แนวทางการปฏิบัติของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์คือพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ที่นำความพอเพียงมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์โดยการปลูกพืชและต้นไม้ที่สามารถสร้างรายได้ได้เป็นอย่างดีแนวคิดของศูนย์

การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์มีความสอดคล้องกับแนวคิดศาสตร์แห่งพระราชาในด้านการนำเอาหลักความพอเพียงการพึ่งพาตนเองมาปรับใช้อย่างมีคุณค่าและเกิดประโยชน์ได้เป็นอย่างมากและการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ การนำเอาหลักความพอเพียงการพึ่งพากันและกัน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้แนวคิดศาสตร์แห่งพระราชาสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนบ้านแสงจันทร์ในด้านด้านการดำเนินชีวิตสังคมความเป็นอยู่การอยู่ร่วมกันกับสังคม แนวคิดศาสตร์แห่งพระราชาสถาบันสามารถนำมาสู่การพึ่งพาตนเองได้

2. ศาสตร์แห่งพระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านแสงจันทร์

ผลการวิจัยพบว่าศาสตร์พระราชากับพุทธวิธีสามารถการพัฒนาศักยภาพทางชุมชนชาวจังหวัดบุรีรัมย์ คือปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา หลักการดำเนินชีวิตเดินทางสายกลาง(โดยใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทา) หลักในการดำเนินชีวิต การถือศีลห้า(โดยใช้หลักไม่เบียดเบียน) การเดินทางสายกลางมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจ มีความเป็นกันเอง(โดยใช้หลักไม่เบียดเบียน)

หลักการพึ่งตนเองตามศาสตร์พระราชเป็นหลักการคนในชุมชนพึ่งพาตนเองได้ เช่นปลูกพืชผักไว้กินเองถ้าเหลือแจกจ่ายให้เพื่อนบ้านหรือนำไปขายสร้างรายได้ให้ครอบครัว(โดยใช้หลักมัตตัญญูตา) การใช้ชีวิตอยู่ในสังคมหรือชุมชนด้วยตนเองได้(โดยใช้หลักสันโดษ) ชุมชนให้หลักความพอเพียงในการดำเนินชีวิตด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการใช้ชีวิต ทุกอย่างให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน(โดยใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทา)

พุทธวิธีมีความสัมพันธ์กับศาสตร์พระราชและเน้นการปฏิบัติจริงค้นหาความรู้แจ้งเห็นจริงเพื่อให้เกิดปัญญาและขยายผลสู่ผู้อื่น(โดยใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทา) ชุมชนอื่นขยายเรือข่ายด้วยการสร้างกรรมดี(โดยใช้หลักการพึ่งพาตนเอง) สามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เกิดความพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นโดยการแสดงออกถึงศักยภาพแต่ละคนให้เกิดเป็นจุดเด่น (โดยใช้หลักมัตตัญญูตา)

หลักการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสร้างความสมดุลชีวิตให้กับชุมชน คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อยู่มีกินชีวิตสมดุล(โดยใช้หลักสันโดษ) พอเพียงนำไปสู่การแบ่งปัน(โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง) สามารถสร้างความสมดุลให้กับชุมชนได้(โดยใช้หลักไม่เบียดเบียน)

ปัญหาและอุปสรรคในหลักการพึ่งตนเองและแนวทางการแก้ไข คือใช้ความรู้ที่มีมาปรับใช้ให้เข้ากับตัวเอง ควรสร้างความร่วมมือและดูแลกันและกัน (โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง) ใช้ความรู้ที่มีมาปรับใช้ให้เข้ากับตัวเอง ใช้องค์ความรู้มาปรับใช้ และสร้างความร่วมมือใช้ในการแก้ปัญหาและสามารถพึ่งตนเองได้ควรมีการอบรมให้กับคนที่ต้องการอยู่อย่างพอเพียงพึ่งตนเองได้(โดยใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทา)

อภิปรายผลการวิจัย

ศาสตร์พระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนชาวจังหวัดบุรีรัมย์ หลักการพึ่งพาตนเองเป็นคำสอนให้พึ่งตนเองซึ่งสอดคล้องกับศาสตร์พระราช เป็นแนวทางให้มุ่งเน้นให้พึ่งตนเอง

ในการทำมาหาเลี้ยงชีพในการสร้างฐานะและการเก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้เพื่อใช้จ่ายใช้สอยในยามจำเป็น นอกจากเป็นที่พึ่งแห่งตนแล้วจะต้องเป็นที่พึ่งแห่งบุคคลอื่นด้วย นอกจากระดับบุคคลแล้วยังมุ่งเน้นให้การพัฒนาประเทศชาติให้พึ่งตนเองเป็นในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งพาตนเองอีกระดับคือชุมชนพึ่งตนเอง พิจารณาได้จากชุมชนต้องเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีจิตใจที่พร้อมที่จะเรียนรู้ไปตลอดชีวิตสอดคล้องกับยุทธนา ทาระบุตร ได้วิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติระดับครัวเรือนในชุมชนภาคอีสานตอนใต้” ผลการวิจัยพบว่า ครัวเรือนในชุมชนภาคอีสานตอนใต้รับรู้และปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมในระดับมาก เนื่องจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับหลักศาสนาพุทธ คำสอนอีสาน ปัจจัยการทำมาหากินที่ขาดแคลนและบทเรียนจากความล้มเหลวในการดำเนินชีวิตตามเศรษฐกิจกระแสหลักการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติระดับครัวเรือน มีจุดแข็งที่หัวหน้าครัวเรือนให้ความสำคัญ บุคคลในครัวเรือนเชื่อฟังหัวหน้า มีภูมิปัญญาพอเพียงในชุมชน ผู้นำชุมชนสนับสนุน กองทุนหมู่บ้านเข้มแข็ง วิถีชุมชนเป็นของชุมชน มีศูนย์เรียนรู้ในชุมชน มีศูนย์ OTOP และมีอาชีพหลักการเกษตร มีจุดอ่อนที่ผู้นำชุมชนไม่มีหน้าที่โดยตรง ชาวบ้านไม่เข้าใจแนวปฏิบัติผู้นำภูมิปัญญาพอเพียงขาดการส่งเสริม ศูนย์การเรียนรู้ไม่เข้มแข็ง ขาดกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติไม่เป็นรูปธรรม ครอบครัวอ่อนแอ ขาดปัจจัยการผลิต ขาดความมั่นใจ ไม่ทำจริง และขาดการสืบทอดองค์ความรู้ และมีโอกาสที่เอื้อที่ชาวบ้านศรัทธาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประเพณีและภูมิปัญญาอีสาน ค่านิยมรักบ้านเกิด บ้าน วัด โรงเรียนร่วมมือส่วนราชการส่งเสริม แหล่งเรียนรู้ภายนอกหลากหลาย การเมืองสนับสนุน และอุปสรรคที่เป็นภัยคุกคามสำคัญ คือ ค่านิยมบริโภคนิยม/เศรษฐกิจกระแสหลัก วัด โรงเรียน ภูมิปัญญายังไม่ร่วมมือการส่งเสริมจากภาครัฐขาดเอกภาพ แหล่งเรียนรู้อยู่ไกล สื่อภายนอกกว้างไม่เจาะจง การประสานความร่วมมือไม่เป็นระบบ นโยบายส่งเสริมขาดความชัดเจนในแนวปฏิบัติ ความขัดแย้งของการเมืองท้องถิ่น สื่อโฆษณาบริโภคนิยม ความทันสมัย และงบประมาณสนับสนุนจำกัด บุคคลพอเพียง ครอบครัวพอเพียง และชุมชนพอเพียงเป็นเป้าประสงค์ของการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ การขับเคลื่อนต้องใช้ยุทธศาสตร์คัดสรร 5 ยุทธศาสตร์ประกอบด้วย (1) ยุทธศาสตร์การปฏิบัติจริงและการเรียนรู้: ให้บุคคล ครอบครัวปฏิบัติจริง และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งการปฏิบัติตนและประกอบอาชีพ (2) ยุทธศาสตร์การสร้างธรรมเนียมครัวเรือน: ให้แต่ละครัวเรือนกำหนดและปฏิบัติตามธรรมเนียมพอเพียงของครัวเรือน (3) ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนแบบมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองให้ชุมชนขับเคลื่อนการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นระบบ โดยเน้นความเข้าใจ เข้าถึงการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและการพึ่งตนเอง (4) ยุทธศาสตร์การเสริมแรงด้วยความสำเร็จ ใช้ความผิดพลาดเป็นบทเรียน และความสำเร็จเป็นตัวเสริมแรงให้มีความกระตือรือร้นและกำลังใจและพัฒนาการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องและ (5) ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้เศรษฐกิจพอเพียง จัดการความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือนและระดับชุมชน ทั้งการกำหนดความรู้ที่ต้องรู้ การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้าง และสะสมองค์ความรู้ การปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง โดยการขับเคลื่อนจะประสบความสำเร็จภายใต้เงื่อนไขสำคัญ 3 เงื่อนไข ประกอบด้วย เงื่อนไขทางวัฒนธรรม เงื่อนไขความจงรักภักดีในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเงื่อนไขการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน

พุทธวิธีมีความสัมพันธ์กับศาสตร์พระราชาและเน้นการปฏิบัติจริงค้นหาความรู้แจ้งเห็นจริงเพื่อให้เกิดปัญญาและขยายผลสู่ผู้อื่น(โดยใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทา) ชุมชนอื่นขยายเรือข่ายด้วยการสร้างกรรมดี(โดยใช้หลักการพึ่งพาตนเอง) สามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เกิดความพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นโดยการแสดงออกถึงศักยภาพแต่ละคนให้เกิดเป็นจุดเด่น (โดยใช้หลักมัตตัญญูตา) หลักการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสร้างความสมดุลชีวิตให้กับชุมชน คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อยู่มีกินชีวิตสมดุล(โดยใช้หลักสันโดษ) พอเพียงนำไปสู่การแบ่งปัน (โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง) สามารถสร้างความสมดุลให้กับชุมชนได้(โดยใช้หลักไม่เบียดเบียน) สรุปว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีงามที่สามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับยุคบริโภคนิยมในปัจจุบันได้ ทำให้คนในทุกสังคม ทุกอาชีพ มีคุณภาพชีวิตที่ดีตามศักยภาพของตนเอง พึ่งพาตนเองได้ เพราะมีความพออยู่ พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนและสิ่งแวดล้อมรอบข้างทำให้มีความสุขกายและสุขใจ (Mookpadit, 2005)

ดังนั้นแนวคิดศาสตร์แห่งพระราชาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์หลักการพึ่งพาตนเองเป็นคำสอนให้พึ่งตนเองซึ่งสอดคล้องกับศาสตร์พระราชา เป็นแนวทางให้มุ่งเน้นให้พึ่งตนเองในการทำมาหาเลี้ยงชีพในการสร้างฐานะแนวทางพัฒนาศาสตร์พระราชาคือพัฒนาแนวทางความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีความพอมีพอกิน รู้จักพึ่งพาตนเองได้ด้วยตนเองทุกขั้นตอน การพึ่งตนเอง รู้จักความพออยู่พอกินการประหยัดอดออมเป็นหนทางสู่รากฐานแห่งความสำเร็จการรู้จักคุณค่าเพื่อความยั่งยืนและหลักการพึ่งตนเองตามศาสตร์พระราชาเป็นหลักการคนในชุมชนพึ่งพาตนเองได้ พุทธวิธีมีความสัมพันธ์กับศาสตร์พระราชาและเน้นการปฏิบัติจริงค้นหาความรู้แจ้งเห็นจริงเพื่อให้เกิดปัญญาและขยายผลสู่ผู้อื่น ชุมชนอื่นขยายเรือข่ายด้วยการสร้างกรรมดีสามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เกิดความพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นโดยการแสดงออกถึงศักยภาพแต่ละคนให้เกิดเป็นจุดเด่น

สรุป

แนวคิดศาสตร์แห่งพระราชาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านแสงจันทร์หลักการพึ่งพาตนเองเป็นคำสอนให้พึ่งตนเองซึ่งสอดคล้องกับศาสตร์พระราชา เป็นแนวทางให้มุ่งเน้นให้พึ่งตนเองในการทำมาหาเลี้ยงชีพในการสร้างฐานะแนวทางพัฒนาศาสตร์พระราชาคือพัฒนาแนวทางความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีความพอมีพอกิน รู้จักพึ่งพาตนเองได้ด้วยตนเองทุกขั้นตอน การพึ่งตนเอง รู้จักความพออยู่พอกินการประหยัดอดออมเป็นหนทางสู่รากฐานแห่งความสำเร็จการรู้จักคุณค่าเพื่อความยั่งยืนวิเคราะห์ศาสตร์พระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนชาวจังหวัดบุรีรัมย์ หลักการพึ่งตนเองตามศาสตร์พระราชาเป็นหลักการคนในชุมชน

พึ่งพาตนเองได้ พุทธวิธีมีความสัมพันธ์กับศาสตร์พระราชาและเน้นการปฏิบัติจริงค้นหาความรู้แจ้งเห็นจริงเพื่อให้เกิดปัญญาและขยายผลสู่ผู้อื่น ชุมชนอื่นขยายเครือข่ายด้วยการสร้างกรรมดีสามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เกิดความพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นโดยการแสดงออกถึงศักยภาพแต่ละคนให้เกิดเป็นจุดเด่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผู้วิจัยเสนอให้งานวิจัยชิ้นนี้ ควรถูกนำไปเผยแพร่ไปยังกลุ่มเกษตรกร หน่วยงานราชการ ตลอดจนถึงผู้ที่สนใจทำเกษตรรุ่นใหม่ที่ต้องการเห็นความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการทำเกษตร เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ศึกษาศาสตร์พระราชากับหลักธรรมข้ออื่นๆ
- 2) ศึกษาศาสตร์พระราชากับทฤษฎีต่างๆ

References

- Department of Religious Affairs, The Ministry of Culture. (2007). *The Tripitaka for the Public*. (2nd ed.) Bangkok: Agricultural Cooperative assembly of Thailand Limited.
- Punyabal, D. (2017). 9 Root of The King's Philosophy. *Journal of the Association of Researchers*, 22(2), 13-20.
- Semaratana, A. 2017). The King's Philosophy. *The National Defense College of Thailand Journal*, 59 (1), 112-126.
- Thatanon, T. (2013). *The Role of Sub-District Administrative Organizations on Promotion of Living According to the Sufficiency Economy Philosophy in the Community: A Case Study of San Sub-District Administrative Organizations in Wiang-Sa District, Nan Province*. Thesis Master of Arts. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok, Thailand.
- Office of the National Economic and Social Development Board (2016). *Economic and Social development plan Tas 12 B.E. 2560 – 2564*. Bangkok: Prime Minister's Office.
- Mookpadit, M. (2005). *An Analytical Study of H.M. The King's Sufficiency Economy Philosophy and Buddhism*. Dissertation Doctor of Philosophy. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok, Thailand.

ผลของการสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ที่มีต่อความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียน
มัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนา*

Effect of Prayer and Listening to Prayer on Test Anxiety of Mathayom Suksa 4
Students with Different Faith in Buddhism

¹แม่ชีกนกวรรณ ปรีดีเปรม, สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, และ เมธาวี อุดมธรรมมานุภาพ

¹Maechee Kanokwan Preeprem, Sompoch Iamsupasit

and Maytawee Udomtamanupab

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹Corresponding Author Email: noono33@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลของการสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ที่มีต่อความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียน ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาต่างกัน 2) เปรียบเทียบผลของการสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ที่มีต่อความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียน ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาต่างกัน เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง แบบ 2x2x3 Design with One Factor Repeated Measure การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย 3 Way ANOVA with Repeated Measure

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มสวดมนต์ไม่ว่าจะมีศรัทธาในพุทธศาสนาสูงหรือมีศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ จะมีความวิตกกังวลในการสอบ ลดลงได้มากกว่า กลุ่มฟังบทสวดมนต์ และกลุ่มควบคุม มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางค่าสถิติอยู่ที่ .01 ความวิตกกังวลในการสอบเกิดจากกระบวนการคิดที่เชื่อมโยงระหว่างภาวะความวิตกกังวลกับสถานการณ์สอบ ก่อให้เกิดความไม่สบายใจต่อบุคคล วิธีการจัดการกับความวิตกกังวล คือ การผ่อนคลาย คือการสวดมนต์ เพื่อให้จิตเกิดเป็นสมาธิ และสติ มีความสงบ ผ่อนคลาย และการทำซ้ำๆ เป็นระยะเวลาที่ต่อเนื่อง สามารถอยู่กับปัจจุบันขณะ ไม่ตีความสิ่งเร้าที่เข้ามา เมื่อเจอกับเหตุการณ์จะสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ ยอมรับสถานการณ์ ความรู้สึกของเราก็จะดีขึ้น ผ่อนคลายความวิตกกังวลในการสอบได้

คำสำคัญ: การสวดมนต์; การฟังบทสวดมนต์; ความวิตกกังวลในการสอบ; ความศรัทธาในพุทธศาสนา

*Received January 21, 2020; Revised February 24, 2020; 2020; Accepted April 30, 2020

Abstract

This research is the objectives of the study were 1) to study effect of prayer and listening to prayer on test anxiety of students with different faith in Buddhism 2) to compare between prayer and listening to prayer on test anxiety of students with different faith in Buddhism. This research is a Quasi-experimental research with 2x2x3 Design with One Factor Repeated Measure the statistics used were using 3 Way ANOVA with Repeated Measure.

The results of the study were as follow: The prayer group, whether with high or low faith in Buddhism, can reduce their test anxiety more than listening to prayer group and controlled group, with statistical significance at $p < 0.01$; Test anxiety was caused from thinking process which related between the anxiety condition and testing situation, that could cause worriedly feeling; The method for coping with anxiety was to relax, which was by praying for inner peace and concentration. With rehearsing for a period of time, it could significantly change the way of brain working, by staying focus in present not interpreting any stimulus. When facing with any situation, it would be effectively controlled their own emotions. In additional, the adaptation could help person accepting with any situations or any circumstances. Finally, emotion would be better, and could reduce anxiety and depression.

Keywords: Prayer; Listening to Prayer; Test Anxiety; Faith in Buddhism

บทนำ

อารมณ์ที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพทางใจและทางกายอีกอย่างหนึ่งคือ อารมณ์วิตกกังวล ความวิตกกังวลเกิดจากความมั่นคงปลอดภัยของบุคคลถูกคุกคาม โดยสิ่งที่คุกคามนั้นอาจมีจริงหรืออาจเกิดจากการทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้า ความวิตกกังวลทำให้ประสิทธิภาพในการตอบสนองความต้องการของบุคคลลดลง และมีผลเสียต่อการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลความวิตกกังวลมีหลายระดับ ขึ้นอยู่กับความรุนแรงของสิ่งที่ก่อให้เกิดความวิตกกังวลและประสิทธิภาพในการประเมินสถานการณ์ของบุคคลนั้น ความวิตกกังวลระดับพอเหมาะจะกระตุ้นให้บุคคลมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมากขึ้น แต่ความวิตกกังวลที่มากเกินไปจะทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคคลลดลง (Spielberger, 1972) การสอบจึงเป็นสถานการณ์การแข่งขันโดยใช้ผลการสอบเป็นตัวกำหนดอนาคตของบุคคลในการเข้าศึกษาต่อ (Phatihatakorn, 2011) เพื่อให้ตนเองได้รับการประเมินและการยอมรับจึงทำให้การสอบเป็นภาวะที่กดดัน การสอบจึงเป็นสถานการณ์ที่คุกคามช่วงก่อนและระหว่างการสอบ อาการของความวิตกกังวลที่รู้สึกว่ามันเป็นมากเกินไปมันทำให้มันยากหรือเป็นไปได้ที่จะมุ่งเน้นในการทดสอบ เช่นอาการคลื่นไส้ เหงื่อออก บางคนวิตกกังวลร้องไห้ก่อนเข้าห้องสอบ บางคน

บอกว่าอ่านหนังสือไม่ทัน อ่านไม่รู้เรื่อง ไม่มีสมาธิในการอ่าน อ่านแล้วจำอะไรไม่ได้ ฯลฯ บางคนเมื่อรู้ว่าจะมีการสอบที่โรงเรียนก็รู้สึกขนลุกเสียแล้ว ท้องไส้เริ่มปั่นป่วนและปวดศีรษะ บางคนอาจตั้งเครียดกล้ำเนื้อและตัวสั่นเหงื่อตกทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ถูกพิษไข้ใด ๆ รุมเร้า นั่นคืออาการประหวั่นพรั่นพรึงจากความวิตกกังวลในการสอบ แต่เมื่ออาการจะมีมากขึ้นจนไม่สามารถทำหน้าที่หรือเมื่อมีความวิตกกังวลจนรู้สึกว่าจะเป็นไข้ อาจไม่สามารถทำได้สุดความสามารถก็ได้ หากว่าไม่ได้ศึกษามาเพื่อการทดสอบนั้น อาจมีความวิตกกังวลมากยิ่งขึ้น ความกังวลแบบนั้นรับมือได้ไม่ถนัดนักแต่เมื่อเดินเข้าไปสอบ จิตใจว่างเปล่า และเมื่อนั่งลงเพื่อเริ่มต้นการทดสอบ ก็จะสังเกตเห็นว่า มีเหงื่อซึม และรู้สึกปั่นป่วนในกระเพาะอาหาร หัวใจเต้นเร็ว ปวดศีรษะ หรือคลื่นไส้ นั่นเป็นอาการของความวิตกกังวล และพบว่าความวิตกกังวลในการสอบเป็นสถานการณ์สากลที่เกิดขึ้นในหมู่วัยรุ่น (Sung, Chao, & Tseng, 2017) การสอบจึงกลายเป็นภาวะคุกคาม และส่งผลต่อความวิตกกังวลและอาจนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ได้ มีเทคนิคหลายอย่างที่สามารถใช้รับมือกับความวิตกกังวลที่มากับชีวิต ถ้าไม่รักษา ก็จะไม่หาย วิธีการรักษามีด้วยกันหลายวิธี มีทั้งการเปลี่ยนสไตล์ชีวิต จิตบำบัด และการทานยา จิตบำบัดมักจะเป็นรูปแบบหนึ่งของการบำบัดโดยการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม (Craske & Stein, 2016) (CBT) ซึ่งตรงกับการแก้ความวิตกกังวลในทางพระพุทธศาสนา ที่อธิบายไว้ว่า การสวดมนต์มีพลังในการบำบัดโรค เพราะการได้สวดมนต์ หรือได้ฟังเสียงสวดมนต์เป็นอุบายให้จิตใจสงบ เป็นสมาธิ จิตจึงนิ่ง และว่างจากการปรุงแต่งอารมณ์ ช่วยให้ลิ้มความเจ็บปวดได้ชั่วขณะ และช่วยให้ลดอาการเครียด หรือความวิตกกังวลผ่อนคลายลงได้ โดยเฉพาะการสวดมนต์นั้นจะเกี่ยวข้องกับการอาศัยคำและคลื่นเสียงที่เปล่งจากแก้วเสียงผู้สวดซึ่งจะรวมเอาการทำงานของร่างกายและจิตใจไปในทางที่ก่อให้เกิดความสบาย การฟังเทปสวดมนต์ ประกอบดนตรีจังหวะช้า ๆ นุ่มนวลสามารถส่งเสริมความรู้สึกสงบของจิตใจ และลดความวิตกกังวลได้ (Puttapitak, 2011) การสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์นั้นควรที่จะสวดด้วยใจที่เลื่อมใสศรัทธาใน พระพุทธ พระธรรมและ พระสงฆ์ ศรัทธาก็มาเป็นข้อแรก ๆ อยู่เสมอ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการเรียนนั้นความศรัทธาในตัวเอง เป็นพลังที่แฝงอยู่ในตัวทุก ๆ คน เพราะทุกคนต่างมีความคิด ความศรัทธาเป็นของตัวเองขึ้นอยู่ที่ว่าจะคิดให้ตัวเองเป็นอย่างไร ถ้าคิดว่าทำได้ ก็เกิดพลัง และทำได้อย่างที่คิด แต่ถ้าคิดว่าทำไม่ได้ ก็เกิดความท้อแท้ และทำไม่สำเร็จอย่างที่ใจคิดนั่นเอง จากการศึกษาคนที่ประสบความสำเร็จล้วนพบว่าทุกคนต่างมีศรัทธาในตัวเอง คิดว่าตัวเองทำได้ด้วยกันทั้งนั้น ดังนั้นถ้าอยากจะประสบ ความสำเร็จ ก็ควรมีศรัทธา

ความวิตกกังวลในการสอบเป็นสถานการณ์สากลที่เกิดขึ้นในหมู่วัยรุ่น การสอบเข้าศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่ามีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประมาณ 1 ล้านคน ได้สมัครสอบในโรงเรียนชื่อดังที่มีการแข่งขันสูง ซึ่งรับเข้าศึกษาได้เพียงสี่แสนคน โดยทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี 2559 ได้กล่าวว่า การสอบที่เป็นทางการมากนั้นจะกดดันตัวผู้เรียนให้มีความวิตกกังวลสูง หรืออาจจะก่อให้เกิดความวิตกกังวลในรูปแบบใหม่ๆ ที่ทำให้ไม่สามารถที่จะดึงศักยภาพหรือความสามารถที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนออกมาในการสอบทำให้ไม่สามารถทำข้อสอบได้ ทั้งๆ ที่ผู้เรียนมีความรู้และความสามารถในการสอบดังที่กล่าวมาจึงกลายเป็นภาวะคุกคาม และส่งผลต่อความวิตกกังวลและอาจนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา ผลของการสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ที่มีต่อความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาต่างกัน ที่อยู่ในระยะของการเตรียมตัวเป็นข้อมูลวางแนวทางป้องกันและช่วยเหลือปัญหาสุขภาพจิตในวัยรุ่น ที่กำลังเตรียมตัวและอยู่ในขั้นตอนของการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลของการสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ที่มีต่อความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาต่างกัน
2. เพื่อเปรียบเทียบผลของการสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ที่มีต่อความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาต่างกัน

สมมติฐานในการวิจัย

1. เปรียบเทียบผลก่อนและหลังของการสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ที่มีต่อความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาต่างกัน
2. นักเรียนที่สวดมนต์และมีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาสูง จะส่งผลต่อการลดความวิตกกังวลในการสอบ มากกว่า นักเรียนที่สวดมนต์และมีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ
3. นักเรียนที่ฟังบทสวดมนต์และมีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาสูง จะส่งผลต่อการลดความวิตกกังวลในการสอบ มากกว่า นักเรียนที่ฟังบทสวดมนต์และมีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ
4. นักเรียนที่สวดมนต์ไม่ว่าจะมีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาสูงหรือคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ จะส่งผลต่อความวิตกกังวลในการสอบ ได้ดีกว่า นักเรียนที่ฟังบทสวดมนต์ไม่ว่าจะมีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาสูงหรือมีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ
5. นักเรียนที่สวดมนต์และมีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาสูง จะส่งผลต่อการลดความวิตกกังวลในการสอบ มากกว่า นักเรียนที่ฟังบทสวดมนต์และมีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ
6. นักเรียนที่ฟังบทสวดมนต์และมีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาสูง จะส่งผลต่อการลดความวิตกกังวลในการสอบ มากกว่า นักเรียนที่สวดมนต์และมีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ
7. นักเรียนที่สวดมนต์และนักเรียนที่ฟังบทสวดมนต์ไม่ว่าจะมีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาสูงหรือมีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำจะมีความวิตกกังวลในการสอบลดลงได้มากกว่ากลุ่มควบคุม

ขั้นตอนการวิจัย

มีดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า ข้อมูลเกี่ยวกับการสวดมนต์ การฟัง ความวิตกกังวล ความศรัทธาในพุทธศาสนาการบำบัต แนวคิดและพฤติกรรม จากพระไตรปิฎก อรรถกถาต่างๆ แนวคิด ทฤษฎีทางจิตวิทยา งานวิจัย บทความ วารสารต่าง ๆ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ มาเป็นกรอบแนวคิด เลือกรูปแบบ และสร้างการฝึกอบรมในครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาแบบวัดความศรัทธาในพุทธศาสนา

2.1 ผู้วิจัยได้ค้นคว้า ศึกษาแบบวัดต่าง ๆ และได้พัฒนาแบบวัดที่มีเนื้อหา ครอบคลุมความหมายของศรัทธาในพุทธศาสนา ของงานวิจัยนี้ โดยแบบวัดความศรัทธาในพุทธศาสนามีทั้งหมด 23 ข้อซึ่งเป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมา เป็นแบบสอบถาม ลิเคิร์ต (Likert Scale) 5 ระดับ โดยกำหนดกรอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับศรัทธาในพุทธศาสนาแบ่งเป็น 4 ตอน คือ 1. ด้านกัมมสัทธา คือ การเชื่อในเรื่องกรรม มีจำนวน 6 ข้อ 2. ด้านวิปากสัทธา คือเชื่อผลของกรรม มีจำนวน 6 ข้อ 3. ด้านกัมมัสสตกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตัว มีจำนวน 6 ข้อ 4. ด้านตถาคตโพธิสัทธา คือ ศรัทธาในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มีจำนวน 5 ข้อ เกณฑ์การให้คะแนน คือ ระดับคะแนน 5 หมายถึง มากที่สุด 4 หมายถึง มาก 3 หมายถึง ปานกลาง 2 หมายถึง เล็กน้อย 1 หมายถึง ไม่เลย

2.2 ผู้วิจัยได้นำแบบวัดความศรัทธาในพุทธศาสนา ไปทดสอบภาษาเพื่อทดสอบความเข้าใจในแบบวัดและดูการใช้เวลาในการตอบแบบวัด แล้วนำไปปรับปรุง หลังจากนั้น นำแบบวัดความศรัทธาในพุทธศาสนา ไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือกับนักเรียนในโรงเรียนวิสุทธรังษี กาญจนบุรี จำนวน 40 คน เพื่อหาค่าความเที่ยงสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach alpha coefficient) พบว่า มีค่า α เท่ากับ .878 และหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างข้อและคะแนนรวม (Corrected Item-Total Correlation: CITC) มีค่าอยู่ระหว่าง .50 – 1

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยได้นำแบบวัดที่ได้ไปทดลองกับกลุ่มทดลองใช้ระยะเวลาในการวิจัย 12 สัปดาห์ ขณะที่กลุ่มควบคุมให้ดำเนินการเรียนตามปกติ

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล

ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบก่อนและหลังการทดลองด้วยแบบวัดความวิตกกังวลในการสอบ เพื่อประเมินผลเปรียบเทียบระดับคะแนนความวิตกกังวลในการสอบก่อนและหลังการทดลองในแต่ละกลุ่มตัวอย่าง และประเมินผลเปรียบเทียบค่าคะแนนความต่างก่อนและหลังการทดลองของระดับความวิตกกังวลในการสอบ ระหว่างกลุ่มทดลองเทียบกับกลุ่มควบคุม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.กลุ่มประชากร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มประชากรเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเทพศิรินทร์ลาดหญ้า กาญจนบุรี จำนวน 160 คน และโรงเรียนบ่อพลอยรัชดาภิเษก จำนวน 80 คน รวมทั้งสิ้น 240 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการวิเคราะห์ Power analysis กลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนของประชากรโดยคำนวณ โดย กำหนดค่า $\alpha = 0.05$, effect size = 0.25, Power = 0.95 โดยมีการทดสอบ 1 ทาง คำนวณด้วยโปรแกรม G*power ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 90 คน แต่ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่าง 120 คน เพื่อป้องกันการสูญหายของกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 3 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

3.1.กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา กลุ่มอาสาสมัครที่ตรงตามเกณฑ์เข้าร่วมการศึกษา จำนวน 120 คน ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยการสมัครใจ โดยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนเทพศิรินทร์ลาดหญ้า 160 คน และโรงเรียนบ่อพลอยรัชดาภิเษก 80 คน

3.2. ผู้วิจัยได้นำแบบวัดศรัทธาในพุทธศาสนาไปทดสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเทพศิรินทร์ลาดหญ้า 160 คน และโรงเรียนบ่อพลอยรัชดาภิเษก 80คน

3.3. ผู้วิจัยได้นำคะแนนของศรัทธาในพุทธศาสนาที่ได้มาจากนักเรียนที่ทำแบบวัดศรัทธาในพุทธศาสนา นำคะแนนที่ได้จากทั้งสองโรงเรียน จากนั้นนำคะแนนมาเรียงจากคะแนนสูงไปหาคะแนนต่ำ

3.4 นำคะแนนสูง 25% ที่ได้ มาจับคู่กันระหว่างคะแนนสูง เพื่อแบ่งเป็นกลุ่ม 3 กลุ่ม และนำคะแนนต่ำ 25% มาจับคู่กันระหว่างคะแนนต่ำ เพื่อแบ่งเป็นกลุ่ม 3 กลุ่ม จากการจับคู่คะแนนนี้ผู้วิจัยได้กลุ่มตัวอย่างมาจากโรงเรียนเทพศิรินทร์ลาดหญ้า และโรงเรียนบ่อพลอยรัชดาภิเษก จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการขอความร่วมมือจากนักเรียนที่ได้คัดมา แบ่งออกเป็น 6 กลุ่มทดลองกลุ่มละ 20 คนแบ่งเป็นกลุ่มสวดมนต์ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาสูง กลุ่มสวดมนต์ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ กลุ่มฟังบทสวดมนต์ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาสูง กลุ่มฟังบทสวดมนต์ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ กลุ่มควบคุมมีความศรัทธาในพุทธศาสนาสูง กลุ่มควบคุมมีความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ค่าสถิติขั้นพื้นฐาน ร้อยละ (Percentage) หาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

2. วิเคราะห์ความเป็นเอกพันธ์กันของ 3 กลุ่มตัวอย่าง (Homogeneity) โดยใช้ค่า F – test ซึ่งค่าความวิตกกังวลในการสอบของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีความเป็นเอกพันธ์กันทั้ง 3 กลุ่ม คือ ค่าความวิตกกังวลในการสอบไม่มีความแตกต่างกัน

3. วิเคราะห์ค่าความแปรปรวนด้วยค่า 3 Way ANOVA with Repeated Measure

4. วิเคราะห์ เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลอง ภายในกลุ่มทดลอง และภายในกลุ่มควบคุมด้วยค่า t- dependence

5. วิเคราะห์เปรียบเทียบค่าคะแนนความแตกต่างก่อนและหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลอง กับกลุ่มควบคุมด้วยค่า t- dependence

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. บทสวดมนต์ พระพุทธรูป พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ แบบสรภัญญะ โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือก บทสวดมนต์คือบทสวดมนต์ พระพุทธรูป พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ทำนองสรภัญญะ เพราะทำนอง สรภัญญะ ซึ่งบทสวดมนต์ดังกล่าวคือมีลักษณะน้ำเสียงค่อนข้างเรียบ ไม่เสียงดัง หรือเบาเกินไป และใช้เวลา ประมาณ 10 – 15 นาที (Brown, 2003)

2. แบบวัดความศรัทธาในพุทธศาสนา

3. แบบวัดความวิตกกังวลในการสอบ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความวิตกกังวลในการสอบภายในกลุ่มทดลอง

	ก่อน		หลัง	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
สวดมนต์	189.95	.932	109.48	7.558
ฟังบทสวดมนต์	190.33	1.745	126.85	5.903
ควบคุม	191.03	.891	183.40	9.108

พบว่า ผลของความวิตกกังวลในการสอบของกลุ่มสวดมนต์ก่อนการทดลองมีค่า $\bar{X}$ เท่ากับ 189.95 ค่า SD เท่ากับ .932 หลังการทดลอง มีค่า $\bar{X}$ เท่ากับ 109.48 ค่า SD เท่ากับ 7.558 กลุ่มฟังบทสวดมนต์ก่อนการทดลองมีค่า $\bar{X}$ เท่ากับ 190.33 ค่า SD เท่ากับ 1.745 หลังการทดลอง มีค่า $\bar{X}$ เท่ากับ 126.85 ค่า SD เท่ากับ 5.903 กลุ่มควบคุมก่อนการทดลองมีค่า $\bar{X}$ เท่ากับ 191.03 ค่า SD เท่ากับ .891 หลังการทดลอง มีค่า $\bar{X}$ เท่ากับ 183.40 ค่า SD เท่ากับ 9.108

2. เปรียบเทียบผลก่อนและหลังของการสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ที่มีต่อความวิตกกังวลในการสอบของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาต่างกัน (N = 120)

การเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการทดลอง

		$\bar{X}$	SD	t	P
กลุ่มสวดมนต์ (คะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ)	ก่อน	190.05	.605	265.545	.000
	หลัง	114.45	1.050		
กลุ่มสวดมนต์ (คะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาสูง)	ก่อน	189.85	1.182	45.408	.000
	หลัง	104.50	8.003		
กลุ่มฟังบทสวดมนต์ (คะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ)	ก่อน	190.40	1.536	64.408	.000
	หลัง	131.95	3.591		
กลุ่มฟังบทสวดมนต์ (คะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาสูง)	ก่อน	190.25	1.970	118.490	.000
	หลัง	121.75	1.970		
กลุ่มควบคุม (คะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ)	ก่อน	191.15	.988	6.413	.000
	หลัง	184.80	4.312		
กลุ่มควบคุม (คะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาสูง)	ก่อน	190.90	.788	3.338	.003
	หลัง	182.00	12.148		

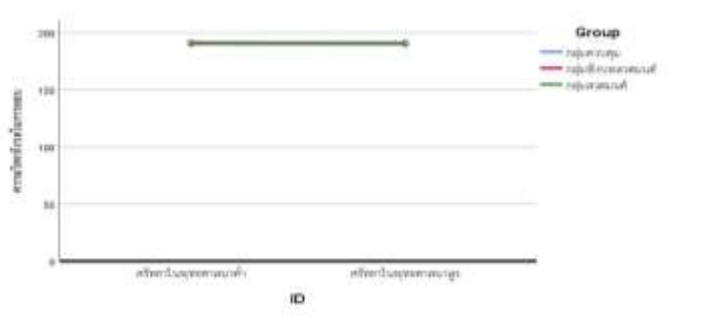
พบว่า ในกลุ่มสวดมนต์ที่มีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำมีความวิตกกังวลในการสอบ ก่อนและหลังการทดลอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า ความวิตกกังวลในการสอบมีการลดลงหลังจากทำการทดลอง และในกลุ่มสวดมนต์ที่มีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาสูง มีความวิตกกังวลในการสอบ ก่อนและหลังการทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า ความวิตกกังวลในการสอบมีการลดลงหลังจากทำการทดลอง กลุ่มฟังบทสวดมนต์ที่มีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ มีความวิตกกังวลในการสอบ ก่อนและหลังการทดลอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า ความวิตกกังวลในการสอบมีการลดลงหลังจากทำการทดลอง กลุ่มฟังบทสวดมนต์ที่มีศรัทธาในพุทธศาสนาสูง มีความวิตกกังวลในการสอบ ก่อนและหลังการทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า ความวิตกกังวลในการสอบมีการลดลงหลังจากทำการทดลอง กลุ่มควบคุมที่มีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ มีความวิตกกังวลในการสอบ ก่อนและหลังการทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า ความวิตกกังวลในการสอบมีการลดลงหลังจากทำการทดลอง กลุ่มควบคุมที่มีคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาสูง มีความวิตกกังวลในการสอบ ก่อนและหลังการทดลองมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า ความวิตกกังวลในการสอบมีการลดลงหลังจากทำการทดลอง

3. ผลการวิเคราะห์ความวิตกกังวลในการสอบระหว่างกลุ่มรวมศรัทธาสูงและศรัทธาต่ำ โดยไม่แยกก่อนและหลังของความวิตกกังวลในการสอบ

	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	6547537.004	1	6547537.004	304359.652	.000
ศรัทธา (ความศรัทธาในพุทธศาสนาสูงและต่ำ)	924.338	1	924.338	42.967	.000
การทดลอง (3 กลุ่ม)	61450.833	2	30725.417	1428.259	.000
ศรัทธา * การทดลอง	172.900	2	86.450	4.019	.021
ความคลาดเคลื่อน	2452.425	114	21.512		

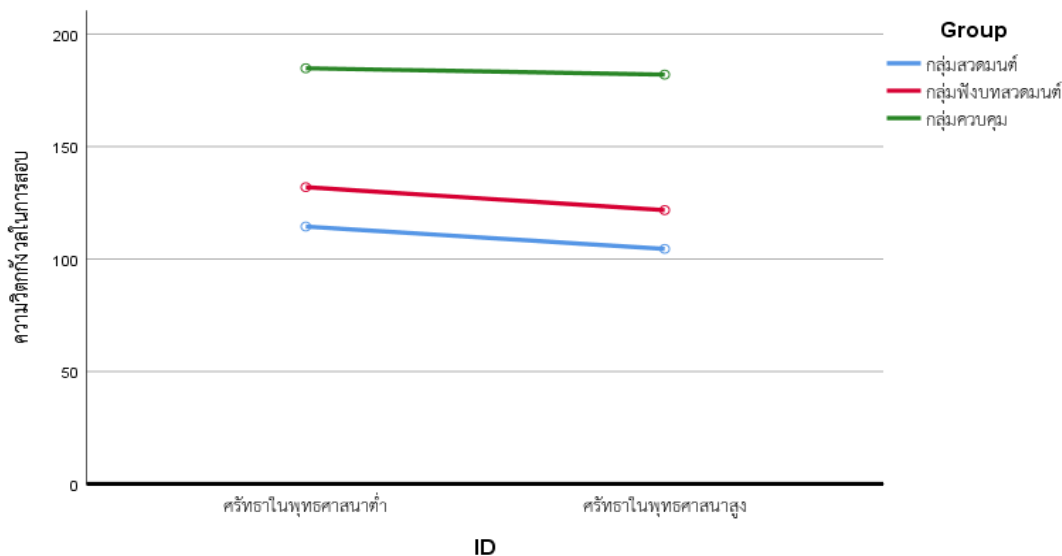
พบว่าคะแนนความศรัทธาในพุทธศาสนาที่ต่างกันมีผลต่อการสวดมนต์ และการฟังบทสวดมนต์ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

รูปที่ 1. ผลการวิเคราะห์ตามสมมติฐานก่อนการทดลอง

จากรูปที่ 1 พบว่า ก่อนการทดลองกลุ่มสวดมนต์ กลุ่มฟังบทสวดมนต์ และกลุ่มควบคุมที่มีศรัทธาในพุทธศาสนาสูงและต่ำ มีความวิตกกังวลในการสอบ อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน

รูปที่ 2. ผลการวิเคราะห์ตามสมมติฐานหลังการทดลอง

จากรูปที่ 2 ตามสมมติฐาน พบว่ากลุ่มสวดมนต์และมีศรัทธาในพุทธศาสนาสูงจะส่งผลต่อการลดความวิตกกังวลในการสอบได้มากกว่า กลุ่มสวดมนต์และมีศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางค่าสถิติอยู่ที่ .01

จากรูปที่ 2 ตามสมมติฐาน พบว่า กลุ่มพึงบทธศมนต์และมีศรัทธาในพุทธศาสนาสูง จะส่งผลต่อการลดความวิตกกังวลในการสอบ มากกว่า กลุ่มพึงบทธศมนต์และมีศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางค่าสถิติอยู่ที่ .01

จากรูปที่ 2 ตามสมมติฐาน พบว่า กลุ่มสวดมนต์ไม่ว่าจะมีศรัทธาในพุทธศาสนาสูงหรือศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ จะส่งผลต่อความวิตกกังวลในการสอบ ได้ดีกว่า กลุ่มพึงบทธศมนต์ไม่ว่าจะมีศรัทธาในพุทธศาสนาสูงหรือศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางค่าสถิติอยู่ที่ .01

จากรูปที่ 2 ตามสมมติฐาน พบว่า กลุ่มพึงบทธศมนต์และมีศรัทธาในพุทธศาสนาสูง จะส่งผลต่อการลดความวิตกกังวลในการสอบ มากกว่า กลุ่มพึงบทธศมนต์และมีศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางค่าสถิติอยู่ที่ .01

จากรูปที่ 2 ตามสมมติฐาน พบว่า กลุ่มพึงบทธศมนต์และมีศรัทธาในพุทธศาสนาสูง จะส่งผลต่อการลดความวิตกกังวลในการสอบ ได้มากกว่า กลุ่มสวดมนต์และมีศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำ ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

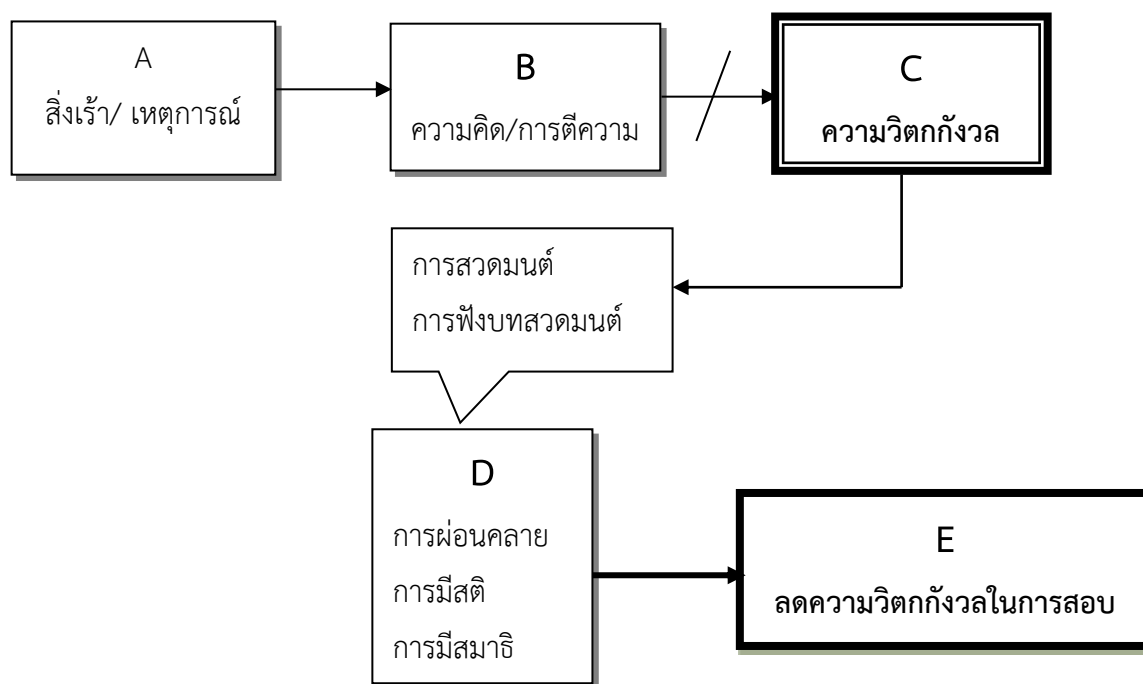
จากรูปที่ 2 ตามสมมติฐาน พบว่า กลุ่มสวดมนต์และกลุ่มพึงบทธศมนต์ไม่ว่าจะมีศรัทธาในพุทธศาสนาสูงหรือมีศรัทธาในพุทธศาสนาต่ำจะมีความวิตกกังวลในการสอบลดลง ได้มากกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางค่าสถิติอยู่ที่ .01

อภิปรายผลการวิจัย

ความวิตกกังวลในการสอบ เป็นอาการทางความคิดของบุคคลที่มีต่อเหตุการณ์ชั่วคราวเฉพาะอย่าง เช่น สถานการณ์การสอบ ความวิตกกังวลในการสอบตามแนวคิดนี้เกิดจากกระบวนการคิดที่เชื่อมโยงระหว่างภาวะความวิตกกังวลกับสถานการณ์สอบซึ่งบุคคลรับรู้จากประสบการณ์ในอดีตว่า จะก่อให้เกิดความไม่สบายใจต่อบุคคล (Krohne & Laux 1982) ซึ่งความวิตกกังวลมีจะแสดงออกทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความเครียด หรือเผชิญกับสถานการณ์ความเครียด Lazarus & folkman, (1984) มีวิธีการจัดการกับความวิตกกังวลด้วยแนวคิดการเผชิญและการจัดการความเครียด คือ การผ่อนคลายความวิตกกังวล ซึ่งมีวิธีการทำหลากหลายอย่าง แต่ที่ผู้วิจัยให้กลุ่มทดลองทำคือ การมีสมาธิจากการสวดมนต์เพื่อให้จิตเกิดเป็นสมาธิ และสติ มีความสงบ ผ่อนคลายจากความวิตกกังวล ยังเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพอย่างมากมาย ทำให้มีการผ่อนคลายทั้งทางกายและทางใจ การสวดบทสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ ที่มีลักษณะเป็นเสียงโมนโทน (เสียงสูงต่ำคงที่) แอมพลิจูดของคลื่นในบทสวดนี้จะมีลักษณะที่ราบเรียบ และคงที่ เป็นจังหวะซ้ำ สอดคล้องกับ (Akinsola & Nwajei, 2013) การสวดมนต์ ใช้เวลาโดยประมาณ 10 – 20 นาที ทำซ้ำ ๆ ต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 12 สัปดาห์ สอดคล้องกับงานของ (Buzan, 1995) ว่าการทำซ้ำ ๆ เป็นระยะเวลาที่ต่อเนื่องจนเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งอธิบายได้จากทฤษฎีกระบวนการรับรู้ทางสมองตามที (Akinson & Shiffrin, 1968) ในการประมวลผลข้อมูล, การทำซ้ำ ๆ , ความทรงจำระยะยาว ทำให้มีการจดจำต่อเนื่อง สามารถเปลี่ยนการทำงานของสมองได้ การทำอย่างต่อเนื่องทำให้สามารถอยู่กับปัจจุบันขณะ ไม่ตีความสิ่งเร้าที่เข้ามา ทำให้หยุดกระแสดความคิด หยุดคิดเรื่องในอดีต หยุดความกังวลในอนาคตทำให้เกิดความสงบเกิดขึ้นในจิตใจ และมีความตระหนักรู้ในตัวเอง (Phongwan, 2016) กล่าวคือมีสติจะยับยั้งกระบวนการปรุงแต่งทำให้บุคคลอยู่กับปัจจุบันขณะทำให้หลุดพ้นจากความวิตกกังวลได้ ไม่ตีความสิ่งเร้าหรือเหตุการณ์ที่เข้ามา สิ่งเร้าหรือเหตุการณ์เหล่านี้ก็จะผ่านกระบวนการผัสสะ ซึ่งมีหน้าที่เก็บข้อมูลต่าง ๆ ไว้เพียงความจำระยะสั้น (Sperling, 1960) และเมื่อเราเผชิญปัญหาหรือเจอกับเหตุการณ์ เราก็จะหาทางออกด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งโดยใช้ กลวิธานในการป้องกันตัวในลักษณะต่าง ๆ เรียกว่า กลวิธานทางจิต (Mental Mechanism) หรือกลวิธานในการป้องกันตนเอง (Self - Defense Mechanism) เพื่อให้ผ่านเหตุการณ์นั้น ๆ ไปได้ และสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ สอดคล้องกับ (Chareanphon, 2014) ทำให้มีความสุข และการปรับตัวช่วยให้เรายอมรับสถานการณ์หรือสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น สุดท้ายเมื่อปัญหาลี้คลาย ความรู้สึกของเราก็จะดีขึ้น ผ่อนคลายความวิตกกังวลและความตึงเครียดลงไป ทำให้มีความสุข และการปรับตัวช่วยให้เรายอมรับสถานการณ์หรือสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น สุดท้ายเมื่อปัญหาลี้คลาย ความรู้สึกของเราก็จะดีขึ้น เมื่อสวดมนต์ไปสักระยะหนึ่ง จะทำให้ร่างกายและจิตใจ เกิดการผ่อนคลาย (Chanpo, 2013) ความวิตกกังวลและความตึงเครียดลงไป สบาย ๆ และมีผลทำให้จิตนิ่งราบเรียบมีสมาธิ สติ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และคลายความวิตกกังวล แต่การสวดมนต์หรือฟังบทสวดมนต์ ถ้ามีศรัทธา คือเป็นความเชื่อมั่นและเข้าใจในความหมายของบทสวดนั้น ๆ ก็จะทำให้เกิดแรงบันดาลใจ

สุขหรือทุกข์ได้ หากกระทำหรือปฏิบัติต่อความเชื่อในทางที่ถูกต้อง ความสุขก็จะเกิดตามมา ศรัทธาหรือความเชื่อ มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ศรัทธาที่ผิดจะส่งผลให้ประพฤติดิปฏิบัติผิด พูดผิด คิดผิด ทำผิดไปตามศรัทธาหรือความเชื่อนั้น (Phranawleang, 2013)

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย Model: A B C D E

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จากผลการวิจัย การสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ จะทำให้มีสติและสมาธินั้นเพิ่มขึ้น และจะทำให้ความวิตกกังวลในการสอบนั้นลดลง ควรส่งเสริมให้มีสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์ในทุกๆ สถาบันการศึกษา และควรส่งเสริมให้ความเข้าใจในพุทธศาสนา เพื่อให้มีการศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การเป็นผู้ใหญ่อย่างมีคุณภาพ และนำไปสู่ความสำเร็จในโอกาสต่อไป เพื่อจะได้ใกล้ชิดพระรัตนตรัยมากยิ่งขึ้น และทำให้เป็นเยาวชนคนดีของสังคม

2. ควรจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นมารับผิดชอบงานนี้เพื่อเป็นแกนนำ ประสาน สนับสนุน และติดตามเพื่อทำให้เกิดความสำเร็จในทุกๆระดับชั้นปีการศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวัดผลในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสมองที่เป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นจากการเจริญสติและสมาธิ
2. ควรมีการวัดผลทางวิทยาศาสตร์ในเชิงประจักษ์ เช่น การวัดคลื่นสมองด้วยเครื่อง EKG โดยร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีเครื่องมือวัดก่อนทดลอง ระหว่างทดลอง และหลังการทดลอง
3. ควรมีการนำทสวดอื่นๆ มาทำการทดลอง เพื่อดูการเกิดขึ้นของสมาธิ และการเปลี่ยนแปลงทางสมอง
4. นอกจากการทำกิจกรรมการสวดมนต์และการฟังบทสวดมนต์แล้ว ควรมีกิจกรรมหรือแบบการฝึกการเรียนรู้อื่นๆ เพิ่มขึ้นในการทำกิจกรรมควบคู่กันไป

References

- Akinsola, E. F., & Nwajei, A. D., Test anxiety. (2013). Depression and Academic Performance: Assessment and Management Using Relaxation and Cognitive Restructuring Techniques. *Psychology*, 4(6), 18.
- Akinson, R. C., & Shiffrin, R. M. (1968). *Human memory: A proposed system and its control processes*, In K. Spence & J. Spence (Eds.). *The Psychology of Learning and Motivation*. 2. New York: Academic Press.
- Brown, R. P. (2003). Measuring Individual Differences in the Tendency to Forgive: Construct Validity and Links with Depression. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 29(6), 759.
- Buzan, T. (1995). *Use your Head*. London: BBC. Books.
- Chanpo, K. (2013). *Effects of Buddhism Pray and Anapanasati Meditation on Stress in Chulalongkorn University Students*. The Degree of Master of Science Program in Sports Science Faculty of Sports Science. Chulalongkorn University.
- Chareanphon. S. (2014). *A Study of the Relationship between some Factors and Learning Adjustment of Secondary Students in the Demonstration School Rajabath Institute in Bangkok Metrololis*. Theis Master of Education. Srinakharinwirot University. Bangkok, Thailand.
- Craske, M.G; Stein, M.B. (2016). Anxiety. *Seminar*, 388(10063), 3048-3059.

- Krohne, Heinz W. and Laux. (1982). *Lothar Achievement Stress and Anxiety*. New York: Hemisphere Publishing.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress Appraisal and Coping*. New York: Springer Publishing Company.
- Nuibandan, A. (2009). *The Effect of Prayer on Stress of Nursing Students of Prince of Songkla University*. Thesis Master of Art (Nursing Science). Prince Songkla University. Songkla, Thailand.
- Phatihatakorn, V. (2011). *The Effect of Classical Music on Test Performance and Test anxiety of Introverts and Extraverts*. Bangkok: Srinakharinwirot University.
- Phongwan, V. (2016). *Effect of Thai Mantra Meditation on Relaxation: An EEG Study*. Thesis Master of Art (Science in Psychology). Faculty of Psychology. Chulalongkorn University. Bangkok, Thailand.
- Phra Nawleang Tejanya. (2013). *A Comparative Study of Saddhā (Faith) in Theravāda Buddhism and Jainism*. Thesis Master of Arts. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok, Thailand.
- Puttapitak, P. (2011). The Development of a Clinical Nursing Practice Guideline for Enhancing the Quality of Life of Caregivers Who Cared for the Terminally Ill Cancer Patient in Community. *Journal of Food Health and Bioenvironmental Science*, 4(1), 39-52.
- Sperling, G. (1960). *The Information Available in Brief Visual Presentations*. Psychological Monographs.
- Spielberger, C. D. (1972). *Anxiety as an Emotional State*. In C.D. Spielberger (ed.) *Anxiety and Behavior*. New York: Academy.
- Sung, Y. T., Chao, T. Y., & Tseng, F., L. (2017). Reexamining the Relationship between Test Anxiety and Learning Achievement: An Individual - Differences Perspective. *Contemporary Educational Psychology*, 46, 241-252.

การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักพุทธสันติวิธี*

Elderly Well-Being Promotion By Buddhist Peaceful Means

¹วริศดา พุกแก้ว และพระพรหมบัณฑิต(ธมฺมจิตฺโต)

¹Varisada Phugkaew and Phra Brahmabandit(Dhammacitto)

สาขาวิชาสันติศึกษา คณะบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Peace Studies, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: Varisada23@hotmail.com

บทคัดย่อ

ผู้สูงอายุคือชายและหญิงที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยสังคมไทยยกย่องและนับถือผู้สูงอายุเหล่านี้ว่าเป็นปูชนียบุคคล เป็นบุคคลที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อสังคม เป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตมาอย่างยาวนาน ทำคุณประโยชน์อย่างมากมาให้กับคนรุ่นหลัง ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุกว่า 12 ล้านคน และบุคคลในช่วงวัยนี้ เมื่ออายุมากขึ้นร่างกายก็เริ่มเสื่อมถอยลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายมีทั้งที่มองเห็นภายนอกและระบบภายในที่มองไม่เห็น สำหรับการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ ทำให้ซึมเศร้า วิตกกังวล เหน็ดเหนื่อย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกายและจิตใจจึงส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ดังนั้น เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุข ไม่พบกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และเป็นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับตัวผู้สูงอายุเอง ผู้สูงอายุควรดูแลสุขภาพร่างกายสุขภาพจิตด้วยการน้อมนำหลักภavana ในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นการพัฒนาตนเองให้มีความสมบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน คือหลักภavana 4 ประกอบด้วย กายภavana คือการดูแลสุขภาพตัวเองด้านกายภาพด้านกายภาพ ศีลภavana คือการดูแลตนเองด้านสัมพันธภาพกับผู้อื่น จิตภavana คือการดูแลสุขภาพจิตใจตนเอง และด้านปัญญาภavana คือการคิดพิจารณาทุกสิ่งอย่างรอบคอบ มีเหตุผล ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีงามตามคุณลักษณะ 4 ดี คือร่างกายดี พฤติกรรมดี จิตใจดี และปัญญาดี ส่งผลให้ชีวิตพบกับความสุข และความเจริญงอกงาม

คำสำคัญ: การเสริมสร้างคุณภาพชีวิต; ผู้สูงอายุ; พุทธสันติวิธี

* Received March 11, 2020; Revised April 20, 2020; Accepted April 25, 2020

Abstract

The elderly includes males and females aged 60 and above are commonly well-respected and admired in Thai society. They are recognized as worthy of veneration and reverence in society, on account of their great deal of experiences, achievements, and benefits for the younger generations. At present, Thailand is a full-fledged aging society as the number of citizens aged 60 or above is reaching 12 million. Humans, at this age, as they get older, their body begins to deteriorate physically, mentally, emotionally, and socially. Physical changes occur both invisibly inside the body and visibly outside the body. While mental changes cause a person with depression, anxiety, and loneliness. When changes occur in both the body and mind, various problems are the subsequent results. Therefore, for the elderly to live happily with the least problems physically, mentally, emotionally, socially, and intellectually, as well as promoting the elderly's quality of life, they should take care both their physical and mental health based on the Buddhist doctrine of Bhāvanā or Development as the guidelines for their daily lives. Bhāvanā refers to self-development aiming for completeness covering all 4 areas as follows: 1) Kāya-bhāvanā (Physical development) by taking care of physical health; 2) Sīla-bhāvanā (Moral development) by taking care of oneself in relation to other people; 3) Citta-bhāvanā (Emotional development) by taking care of one's mental health; and 4) Paññā-bhāvanā (Wisdom development) by thinking and contemplating everything with prudence and rationality. The development in all four areas promotes a good quality of life according to the 4Gs model consisting of Good Health, Good Behavior, Good Mind, and Good Wisdom, resulting in a life full of happiness and prosperity.

Keywords: The Promotion of Quality of Life; Elderly; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ผู้สูงอายุ (Older person) คือชายหรือหญิงที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป (Bureau of Health Promotion, 2013) ถือว่าเป็นปชชนียบุคคลคือ คลังสมองคือภูมิปัญญาของแผ่นดิน (Bureau of Health Promotion, 2011) และเป็นทรัพยากรที่มีค่าของชาติ เพราะเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ เป็นผู้นำ ช่วยเหลือทำประโยชน์ให้แก่สังคม นอกจากนั้นคนไทยส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชาวพุทธ ยังให้ความเคารพนับถือ ให้เกียรติผู้สูงอายุ และมีความกตัญญู อันเป็นคุณค่าที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งดีงามปลูกฝังอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย (Tungvinit, 2016) นอกจากนี้ยังมีพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ได้ให้ความสำคัญกับการ

คุ้มครองผู้สูงอายุ ให้ได้รับสวัสดิการอย่างเป็นธรรมและเสมอภาค เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการเอาใจใส่ดูแลอย่างมีคุณภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

ปัจจุบันประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยมีผู้สูงอายุจำนวนกว่า 12 ล้านคน คิดเป็น 11 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมด (Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute, 2019) การที่ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในส่วนหนึ่งเป็นผลจากความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์ ทำให้อัตราการตายลดลง ในขณะที่อัตราการเกิดเพิ่มสูงขึ้น รัฐบาลไทย และทั่วโลกจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุอย่างจริงจังยิ่งขึ้น มีความพยายาม และมีการรณรงค์อย่างต่อเนื่อง ให้ทุกคนตระหนัก เข้าใจ และพร้อมดูแลผู้สูงอายุให้ทัดเทียมเช่นเดียวกับการดูแลประชากรในกลุ่มอายุอื่น โดยเล็งเห็นว่าผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม นับว่าเป็นวัยบั้นปลายของชีวิต ส่งผลให้เกิดปัญหาของผู้สูงอายุในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านสังคม ร่างกายและจิตใจที่แตกต่างจากคนในวัยอื่น (Sasat, 2007) และวิธีแก้ปัญหาในผู้สูงอายุแต่ละคนจึงแตกต่างกันไปด้วย

เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา จึงขอเสนอวิธีการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้วยหลักพุทธสันติวิธี เพื่อให้ผู้สูงอายุนำไปประยุกต์เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้ผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน มีความสุข

สถานการณ์ของผู้สูงอายุในประเทศไทย

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาระบบงานสาธารณสุขมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะความสำเร็จจากความก้าวหน้าทางการแพทย์และระบบงานสาธารณสุข ทำให้ลดอัตราการตายประชากร ส่งผลให้จำนวนและสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กล่าวคือสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มสูงขึ้นจนกลายเป็นประเทศของสังคมผู้สูงอายุ คือมีประชากรสูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 (Bureau of Health Promotion, 2013)

การที่ประเทศไทยมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น นับเป็นการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่เร็วมาก ทำให้ประเทศมีเวลาสั้นมากในการเตรียมการเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุทั้งในด้านสุขภาพ สังคม และเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม พบว่าประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ด้วยสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุ ร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ และคาดว่าจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2564 และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอดในปี พ.ศ. 2578 (National Statistic Office, 2554 in Chewasopit, 2019) ในปัจจุบันประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุมากกว่า 12 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 18 ของประชากรทั้งหมด โดยที่อีก 4 ปีข้างหน้า จะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” และในอีก 20 ปีข้างหน้า ผู้สูงวัยจะเพิ่มขึ้นอีก เกือบเท่าตัวจาก 12 ล้านคนเป็น 20 ล้านคน (Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute, 2019) ทำให้พบผู้สูงอายุได้ในทุก ๆ สถานที่

ประเภทของผู้สูงอายุ

สำหรับประเทศไทย ผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 มาตรา 3 หมายถึง บุคคลที่อายุเกินกว่า 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย (Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute, 2015) โดยผู้สูงอายุ แบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้ (1) ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing society หรือ Aging society) คือการมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็น 10% ของประชากรทั้งประเทศ (2) ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) คือเมื่อประชากรอายุ 65 ปีเพิ่มขึ้นเป็น 20% หรือ ประชากรอายุ 65 ปี เพิ่มขึ้นเป็น 14% ของประชากร และ (3) ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) คือสังคมที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่า 20% ของประชากรทั้งประเทศ (Phormphak, 2013)

นอกจากนั้นยังสามารถแบ่งผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่ม โดยการใช้การประเมินความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวันดัชนีบาร์ธเอลเอดีแอล (Barthel ADL index) ซึ่งมีคะแนนเต็ม 20 คะแนน ดังนี้ (1) กลุ่มติดสังคม คือผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ ช่วยเหลือผู้อื่น สังคม และชุมชนได้ เป็นผู้ที่มีสุขภาพแข็งแรงดี มีคะแนน ตั้งแต่ 12 คะแนนขึ้นไป (2) กลุ่มติดบ้าน คือผู้สูงอายุที่เจ็บป่วย ช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง เป็นโรคเรื้อรัง พิการ ทำให้ต้องการความช่วยเหลือในการทำกิจวัตรประจำวันบางส่วน มีคะแนน อยู่ในช่วง 5 – 11 คะแนน (3) กลุ่มติดเตียง คือผู้สูงอายุที่เจ็บป่วย ทำให้ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ พิการหรือทุพพลภาพ ทำให้ต้องการความช่วยเหลือในการทำกิจวัตรประจำวัน และดูแลต่อเนื่อง มีคะแนน อยู่ในช่วง 0 – 4 คะแนน (Bureau of Health Promotion, 2013) ซึ่งการแบ่งผู้สูงอายุ ออกเป็นกลุ่มดังกล่าวทำให้สามารถให้การดูแลช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม

การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ในผู้สูงอายุ

เมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ เศรษฐกิจ และสังคม มีรายละเอียดดังนี้ (1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย เป็นการเปลี่ยนแปลงทุกระบบ เช่น ผิวหนัง ผมและขน หู จมูก ลิ้น การเคลื่อนไหว กระดูก ข้อเสื่อม กล้ามเนื้อ ปอด หัวใจ หลอดเลือด การขับถ่าย ปัสสาวะ ภาวะอาหาร ระบบประสาทและสมองต่อมไร้ท่อ และต่อมเพศ (2) การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ และอารมณ์ที่พบส่วนใหญ่มักเกี่ยวกับการรับรู้ มักยึดติดกับความคิดและเหตุผลของตนเอง การแสดงออกทางอารมณ์ มีอาการท้อแท้ ใจน้อย หงุดหงิดง่าย โกรธง่าย และซึมเศร้า มีความสนใจสิ่งแวดล้อมลดลง มักสนใจเรื่องของตัวเองมากกว่าเรื่องของคนอื่น การสร้างวิถีชีวิตของตนเองเพื่อไม่ให้เป็นการละเมิดของผู้อื่น พึ่งตนเองและยอมรับสภาพของการเข้าสู่ผู้สูงอายุ และใช้เวลาส่วนใหญ่ในการปฏิบัติตามคำสอนในศาสนา บางคนอาจอยู่กับลูกหลาน บางคนอาจอยู่คนเดียว โดยการเปลี่ยนแปลงที่มักส่งผลต่อจิตใจของผู้สูงวัยส่วนใหญ่ คือ การเปลี่ยนแปลงหลังการเกษียณอายุหรือการออกจากงานที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงของสังคมครอบครัว และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ความคิดเห็นและทัศนคติ

ที่แตกต่างระหว่างผู้สูงวัยกับคนรุ่นใหม่ ปัญหาช่องว่างระหว่างวัย ภาวะทางจิตใจของผู้สูงอายุ เป็นระยะที่บุคคลจะสามารถรวบรวมประสบการณ์ของชีวิตที่ผ่านมา และหันกลับไปมองตัวเองแล้วก็เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนได้กระทำลงไป ภาคภูมิใจในชีวิตของตนที่ผ่านมา ตรงกันข้ามกับภาวะของความสิ้นหวัง ท้อแท้ ภาวะที่บุคคล ประกอบด้วยความรู้สึกกลัวตาย รู้สึกว่าชีวิตที่ผ่านมาของตนนั้น ล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง ทำให้เกิดความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง (Bureau of Health Promotion, 2013) (3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในปัจจุบันสังคมครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปจากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น เมื่อลูกโตขึ้นก็แต่งงานแยกครอบครัวออกไป ทำให้ผู้สูงอายุอยู่เพียงลำพัง การเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุไม่เพียงแต่สภาพร่างกายเท่านั้น ยังมีการเปลี่ยนแปลงทางความรู้สึก การรับรู้ บุคลิกภาพ ความจำ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมด้วย เช่น การเปลี่ยนตำแหน่งในครอบครัว ก็เป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุจะต้องยอมรับ จากที่เคยเป็นหัวหน้าครอบครัว ก็จะกลายเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว เป็นที่ปรึกษา หรือผู้คอยดูแลบ้าน หรืออาจเป็นผู้อาศัยไป การเสื่อมความเคารพและการถูกทอดทิ้ง จะเป็นปัญหาต่อสุขภาพจิต มีความวิตกกังวล บางรายอาจแยกตัวเองเป็นบุคคลไร้ความสามารถ สูญเสียความรู้สึกมีค่า ความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งทำให้เกิดข้อขัดแย้งในตัวเอง และจะเพิ่มมากขึ้นตามระดับอายุ ซึ่งการปรับตัวของผู้สูงอายุ จะสำเร็จมากน้อยเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม ครอบครัว และปฏินิสัยดั้งเดิมของแต่ละคน (Thongjareon, 2007) (4) การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการหยุดทำงานนอกบ้าน ต้องมาทำงานในบ้านหรืออยู่เฉย ๆ กับบ้าน และบทบาทที่เคยเป็นหัวหน้าครอบครัวดูแลคนในครอบครัวก็ต้องมาเป็นผู้ได้รับการดูแลแทน เคยหารายได้เอง รายได้ก็ลดลงเหลือเพียงบางส่วน หรือไม่มีรายได้เลย ทำให้ต้องพึ่งพาลูกหลานเป็นหลัก สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความเครียด อึดอัด ท้อแท้ (Bureau of Health Promotion, 2013) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อาจส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาได้

ปัญหาของผู้สูงอายุไทย

เมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมาก เกิดจากการเสื่อมถอยลงของอวัยวะทุกระบบของร่างกาย ซึ่งผู้สูงอายุแต่ละคนจะมีปัญหาต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การดำเนินชีวิตและประสบการณ์ที่ผ่านมา สามารถออกเป็น 4 ด้าน คือ (1) ปัญหาด้านร่างกาย เป็นการเสื่อมถอยของร่างกายทั้งที่เห็นชัดเจน และเห็นไม่ค่อยชัดเจน ซึ่งปรากฏผ่านทางผิวหนัง กระดูก โครงร่างและฟัน และที่มองไม่ชัดเจนคือการเปลี่ยนแปลงของกล้ามเนื้อ หลอดเลือด ระบบประสาท ระบบย่อยอาหาร และระบบขับถ่าย (2) ปัญหาด้านอารมณ์ หรือด้านจิตใจ เป็นความวิตกกังวล ความน้อยใจ ความเหงา เศร้าโศก และซึมเศร้า (3) ปัญหาด้านสังคม เป็นปัญหาความสัมพันธ์กับพี่น้อง เครือญาติ เพื่อนบ้าน กลุ่มคนที่ต่างวัย ซึ่งผู้สูงอายุบางคนอาจแยกตัวออกไปจากสังคม ผลกระทบที่ตามมาจะก่อให้เกิดความเครียด และปัญหาสุขภาพจิตได้ (4) ปัญหาด้านสติปัญญา อาจเป็นสติปัญญาที่ได้จากการสะสมความรู้ การเข้าใจหลักวิชาการ การเข้าใจภาษา การมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ (Kimsuwannawong, 2011) ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างลำบากและเป็นทุกข์

การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักพุทธสันติวิธี

คำว่า พุทธสันติวิธี หรือ สันติวิธีเชิงพุทธ หมายถึง วิธี ข้อปฏิบัติ หรือชุดของวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งที่ พระพุทธเจ้า หรือเหล่าสาวกของพระองค์ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ และเป็น การบูรณาการหลักการและเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต หมายถึง การใช้ชีวิต หรือดำเนินชีวิตที่ไม่ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (Phramaha Hansa Dhammaso (Nithiboonyakorn), 2011) นับเป็น หลักธรรมที่ใช้พัฒนาบุคลากร เป็นหลักธรรมที่ประกอบด้วยความรัก ความเมตตากรุณา ความเป็นธรรม เป็น หลักธรรมที่สามารถแสดงท่าทีหรือความประพฤติให้ปรากฏขึ้นเป็นรูปธรรม รวมถึงวิธีการในการใช้หลักธรรมใด หลักธรรมหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งหลักธรรมเพื่อพัฒนาบุคคลให้ดีขึ้นกว่าเดิม และให้เกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น หลักสัปปริสธรรม หลักพรหมวิหารธรรม หลักสัมมาวาจา หรือหลักสาราณียธรรม ล้วนเป็นชุดความคิดที่ ก่อความเมตตาต่อกัน สร้างความเคารพซึ่งกันและกัน ปราศจากอคติ และความเที่ยงธรรม (Anantaprayoon, 2019) เพื่อเป็นการพัฒนาและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ผู้สูงอายุควรน้อมนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มา เป็นแนวทางปฏิบัติหรือแนวทางในการดำเนินชีวิต และหลักธรรมที่เหมาะสมคือ หลักภavana 4 เป็นการ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั้ง 4 ด้าน อันประกอบด้วยด้านกายภavana ศิลภavana จิตภavana และ ปัญญาภavana เป็นการพัฒนาตัวเองของผู้สูงอายุให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขนั้น จำเป็นต้องมีการ พัฒนาตนเอง ซึ่งการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้คนได้พัฒนาทั้ง 4 ด้านคือ ด้านร่างกาย ด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา จะเห็นว่าวิธีการที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุดูแลตนเองได้อย่างมี คุณภาพและเหมาะสมนั้นควรยึดหลักพระพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หลักธรรมที่เหมาะสม ทางหนึ่งคือ หลักภavana ดังที่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภavana 4 คือ ขั้นตอนปฏิบัติการฝึกสิกขา มี 3 แต่วัดผลด้วยภavana มี 4 อันประกอบด้วย (1) กายภavana คือการเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกายให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติ ต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนา ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (physical development) (2) ศิลภavana คือการเจริญศีล พัฒนา ความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลกัน (moral development) (3) จิตภavana คือการเจริญจิต พัฒนาจิต การ ฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา อตถมามีสมาธิและสติ ชื่น เบิกบาน (cultivation of the heart ; emotional development) และ (4) ปัญญาภavana คือการ เจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงรู้เท่าทันโลก และชีวิตตาม สภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ ทั้งกระทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลส และปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา (wisdom development) (Phra Bramagunabhorn (P.A. Payutto), 2009)

การพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นจำเป็นต้องพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือด้านร่างกาย ศีล จิตใจ และปัญญา ด้วยหลักภาวนา 4 ต้องอาศัยการฝึกภาวนาตามหลักพระพุทธศาสนามี 4 อย่าง คือสมถภาวนาเป็นการฝึกอบรมให้จิตเกิดความสุข หรือการเจริญสมถกรรมฐาน เพื่อให้จิตเกิดสมาธิ และวิปัสสนาเป็นการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในจิต มีจิตตภาวนาคือการฝึกจิตให้เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมและปัญญาภาวนาคือการฝึกอบรมเจริญปัญญาให้รู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์

แนวทางการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักพุทธสันติวิธี

ชีวิตหรือร่างกายของมนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและจิตใจ อย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เมื่ออายุมากขึ้นร่างกายก็ยิ่งเสื่อมลงเรื่อย ๆ จึงควรได้รับการดูแลอย่างถูกต้อง เหมาะสม ในขณะที่สังคมไทยยกย่องและถือว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลสำคัญที่มีคุณค่าของครอบครัวและชุมชน จึงควรได้รับการดูแลที่ดี และผู้สูงอายุก็ควรดูแลสุขภาพของตนเองให้มีปัญหาน้อยที่สุด ซึ่งจะส่งผลดีต่อร่างกายและจิตใจ ทำให้ตนเอง ครอบครัว คนรอบข้าง และสังคมมีความสุข (Bureau of Health Promotion , 2013) สุขภาพกายจะสมบูรณ์แข็งแรงและสุขภาพจิตจะเป็นสุขได้นั้น จำเป็นต้องมีการพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ ด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือหลักภาวนา 4 ประกอบด้วยด้านร่างกาย ศีล จิตใจ และปัญญา เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติตามหลักภาวนาได้สำเร็จนั้นควรใช้หลักอิทธิบาท 4 หลักโพชฌงค์ร่วมด้วย จะทำให้ผู้สูงอายุเกิด “ภาวะแห่งการรู้ ตื่น เบิกบาน” (Phramaha Hansa Dhammhaso (Nithiboonyakorn), 2014) มีรายละเอียดดังนี้

1. การพัฒนาด้านร่างกายของผู้สูงอายุ (กายภาวนา) เป็นการฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง 5 (Phra Bramagunabhorn (P.A. Payutto), 2010) หรือการพัฒนาร่างกายให้สัมพันธ์กับทางกายภาพนั้น เป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุควรให้ความสำคัญอย่างมาก เป็นการรู้จักใช้ชีวิตอย่างมีสติ รวมถึงการบริหารกาย ด้วยการเดินออกกำลังกาย ทำงานบ้าน ทำให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงมีภูมิคุ้มกันที่ดี (PhraKhru Winathorn-amnat Phonpanyo (Sawatdee) et al., 2018) ปัจจัยด้านกายภาวนาจึงเป็นปัจจัยด้านหนึ่งที่คุณสูงอายุสามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ ดีงาม และเป็นสุข ด้วยหลัก 5อ. ดังนี้

(1) อ.อาหาร คือรับประทานอาหารให้หลากหลาย ได้สัดส่วนเพียงพออิ่ม ครบ 5 หมู่ เน้นอาหารย่อยง่ายและสะอาด อาหารที่ควรหลีกเลี่ยง เช่น อาหารที่มีไขมันสูง หวานจัด เค็มจัด และเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

(2) อ. ออกกำลังกาย คือออกกำลังกายทุกส่วนสัปดาห์ละ 3-5 ครั้ง จังหวะการเต้นของหัวใจ ผู้สูงอายุควรเคลื่อนไหวออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ออกกำลังกายอย่างเหมาะสม มีหลากหลายวิธี โดยออกกำลังกายอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง ๆ ละ 20-30 นาที เพื่อช่วยให้ร่างกายแข็งแรง

(3) อ.อุจจาระ คือฝึกการขับถ่ายให้เป็นเวลา เลือกรับประทานอาหารที่ง่าย ฝึก ผลไม้ ดื่มน้ำมาก ๆ และสังเกตลักษณะอุจจาระที่ผิดปกติ

(4) อ.อดิเรก คือหากิจกรรมงานอดิเรกที่ชอบทำ เกิดความเพลิดเพลิน มีคุณค่าทางจิตใจ เป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ เพิ่มพูนคุณค่า เกื้อกูลสังคม เช่น อ่านหนังสือธรรมะ ฟังเทศน์ฟังธรรม ร้องเพลง ฟังเพลง เต้นรำ ปลูกต้นไม้ เป็นต้น

(5) อ.อนามัย คือการสร้างอนามัยดี ชีวิตมีสุข นำพาอายุยืนยาว สร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ดี หมั่นตรวจและรักษาสุขภาพ ปฏิบัติตนให้ถูกสุขลักษณะ ควรตรวจสุขภาพอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ดูแลสุขภาพช่องปากและฟัน งด ละ เลิกอบายมุข บุหรี่ เหล้า ของมีเมา และสารเสพติด (Department of Health, 2013)

2. การพัฒนาด้านสัมพันธภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ (ศีลภาวนา) เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงออกทางร่างกาย การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมที่แสดงออกดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ อย่างมีระเบียบวินัย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี (Phra Bramagunabhorn (P.A. Payutto), 2006) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือมีการปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี ดังนั้นแล้วศีลภาวนาสำหรับผู้สูงอายุเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์หรือสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลรอบข้าง ประกอบด้วยญาติพี่น้อง เพื่อน เพื่อนบ้าน รวมถึงการมีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลรอบข้าง ผู้สูงอายุที่มีความสุขต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ตนเองอยู่ได้อย่างเหมาะสม เช่น การปรับตัวเพื่อเตรียมรับสภาพร่างกายที่เริ่มเสื่อมโทรมลง การปรับตัวยอมรับภาวะความเจ็บป่วยที่อาจเกิดขึ้น โดยผู้สูงอายุต้องมีการปรับตัวทั้งภายนอก และการปรับตัวภายใน ซึ่งการปรับตัวภายนอกทำได้ง่ายกว่าการปรับตัวภายใน เป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมที่ดีงามในความสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นการพัฒนาทางร่างกายให้มีระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนตนเองและก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น ให้รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยน้ำใจที่ดีงาม นับเป็นการพัฒนาทางด้านสัมพันธภาพทางสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข (PhraKhrubaidika Aphichat Dhammasuddho (Pornuttichaipong), 2019) ตลอดจนจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุหรือโรงเรียนผู้สูงอายุ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม เป็นจิตอาสา นับว่าเป็นการรวมกลุ่มกันทำให้ผู้สูงอายุได้ออกมาพบปะ พูดคุย ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน นอกจากนั้นยังช่วยให้ผู้สูงอายุได้ผ่อนคลาย มีเพื่อน ไม่เหงา ไม่ซึมเศร้า และมีความสุข

3. การพัฒนาด้านจิตใจของผู้สูงอายุ (จิตภาวนา) เป็นการเสริมสร้าง โดยใช้หลักศีลภาวนามาเสริมสร้างสุขภาวะทางจิต ให้ผู้สูงอายุมีความคิดที่ดี โดยผ่านการฝึกจิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา ให้จิตมีคุณธรรมพื้นฐาน (Phra Phuchitsa Panyapachoto, 2019) การที่ผู้สูงอายุจะสุขใจได้ต้องเริ่มที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ก่อน หลังจากนั้นศรัทธาจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีความเมตตาและปฏิบัติสมาธิตามมา ทั้งการเจริญเมตตาและปฏิบัติสมาธิจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีจิตใจที่สงบเป็นสุขยิ่งขึ้น นอกจากนั้นจิตตภาวนายังเป็นการพัฒนาคุณภาพจิตที่ดี มีความเมตตา กรุณา มีคุณธรรม กตัญญูทวาที เสียสละ โอบอ้อมอารี มีหิริโอตตปปะ มีความรักความปรารถนาดีต่อผู้อื่น มีสติ มีสมาธิ ตั้งมั่น มีความอดทน ความเพียร ควบคุมอารมณ์ได้และสุดท้ายมี

สุขภาพจิตดี มีจิตใจที่เป็นสุข อยู่ร่วมกันด้วยความเกื้อกูล แบ่งปันมีใจเป็นกุศล ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาเป็นนิจ ซึ่งกิจกรรมทางศาสนาที่ทำให้ผู้สูงอายุทำแล้วมีความสุข เช่น การไหว้พระ สวดมนต์ การทำบุญ การตักบาตร บริจาคทาน การฟังเทศน์ การศึกษาธรรมะ การสนทนารธรรมกับพระหรือผู้รู้ การอ่านหนังสือธรรมะ (Phramaha Phuen Kittisobhano et al., 2019) ที่กล่าวมานับเป็นหลักการดูแลจิตใจของผู้สูงอายุให้มีสุขภาพหรือมีภาวะที่เป็นสุข เป็นเรื่องที่พระพุทเจ้าทรงเน้น ในการสร้างเสริมจิตให้มีสุขภาพจะต้องสร้างเสริมให้เกิดจิต 3 ลักษณะ คือสมรรถภาพจิตดีมีความเข้มแข็ง มีความสามารถ คุณภาพจิตดีมีคุณภาพ และสุขภาพจิตดีสงบเย็นอ่อนโยน และนุ่มนวล (Phra Bramagunabhorn (P.A. Payutto), 2003) ซึ่งวิธีที่ที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตดี มีความสุข คือการปฏิบัติตามหลัก 4ส. ดังนี้

(1) สุขสนุก (Recreation) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงวัยในการเลือกวิถีชีวิตที่รื่นรมย์ สนุกสนาน ด้วยการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสดชื่นแจ่มใส รื่นเริง

(2) สุขสง่า (Integrity) หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิต ความภาคภูมิใจในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง ยอมรับนับถือตนเอง ให้กำลังใจตนเองได้ เห็นอกเห็นใจ ผู้อื่น มีลักษณะเอื้อเฟื้อแบ่งปันและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

(3) สุขสว่าง (Cognition) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงวัยด้านความจำ ความคิดอย่างมีเหตุผล การสื่อสาร การวางแผน และการแก้ไขปัญหา ความสามารถในการคิดแบบนามธรรม รวมทั้งความสามารถในการจัดการสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) สุขสงบ (Peacefulness) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงวัยในการรับรู้ เข้าใจความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ และสามารถจัดการกับสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถผ่อนคลายให้เกิดความสุขสงบกับตนเองได้ รวมทั้งสามารถปรับตัวและยอมรับสภาพที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง (Department of Mental Health, 2015)

4. การพัฒนาด้านปัญญาของผู้สูงอายุ (ปัญญาภาวนา) เมื่อจิตได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมส่งผลให้เอื้อต่อการพัฒนาปัญญาต่อไป การพัฒนาด้านปัญญามีความสำคัญมาก เพราะปัญญาสามารถช่วยให้บุคคลสามารถพิจารณาทุกสิ่งตามความเป็นจริง เกิดความเข้าใจ และสามารถส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาที่ดีได้ การพัฒนาด้านปัญญา หรือปัญญาภาวนา คือ การฝึกอบรมเจริญปัญญา เพื่อสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผล แก้ปัญหด้วยปัญญา มีจิตใจเป็นสุข ไร้ทุกข์ ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหาที่แท้จริง (Phra Bramagunabhorn (P.A. Payutto), 2003) การจะพัฒนาปัญญาจะต้องอาศัยสัมมาทิฐิ เพราะเป็นองค์ประกอบสำคัญของมรรคในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติธรรม ปัญญาภาวนา หรือการพัฒนาปัญญาของผู้สูงอายุจะเกิดได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัย 2 ประการคือ ปรโตโมหะ ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก และโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน ปัจจัยทั้ง 2 เชื่อมโยงสัมพันธ์กันก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ นับว่าเป็นตัวปัญญาช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าใจความจริงของธรรมชาติและความจริงของชีวิตมนุษย์ และส่งผลให้อยู่กับความจริงได้อย่างเป็นสุข หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาด้านปัญญาภาพ คือเป็นผู้ที่รู้จักคิดด้วยเหตุด้วยผล มองทุกอย่างไปตามเหตุและปัจจัย ไม่มีอคติ ปราศจากการครอบงำของกิเลส รู้เท่าทันความจริงอันเป็นธรรมดา

ของโลกและชีวิต ใช้ความรู้เป็นคือคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ดับทุกข์เป็น ทำให้มีอิสรภาพ ย่อมส่งผลให้ชีวิตมีความสุข

จะเห็นได้ว่าหากผู้สูงอายุนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะหลักภาวนา 4 ย่อมทำให้ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาตัวเองให้มีลักษณะที่ดีงาม เป็นสุขยิ่ง และยังทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามคุณลักษณะ 4 ดี คือร่างกายดี พฤติกรรมดี จิตใจดี และปัญญาดี

สรุป

ผู้สูงอายุคือชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทำให้มีเปลี่ยนแปลงของร่างกายทุกระบบทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เนื่องด้วยอายุมากขึ้นร่างกายก็เริ่มเสื่อมถอยทั้งที่มองเห็นภายนอก เช่น ผิวหนังที่เหี่ยวแห้ง มีรอยกระต่างด้า ผมเปลี่ยนจากสีดำเป็นสีขาว การเคลื่อนไหวช้าลง เดินไม่ถนัด บางคนเดินไม่ได้ และระบบภายในที่มองไม่เห็น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาคือ ปัญหาด้านร่างกาย เกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ ปัญหาด้านอารมณ์หรือจิตใจ ความเหงา วิตกกังวล ปัญหาด้านสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงของบทบาททางสังคม ตลอดถึงความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และปัญหาด้านสติปัญญา ความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิต ซึ่งปัญหาดังกล่าวทำให้จิตใจเป็นทุกข์ ในทางตรงข้ามพบว่าถ้าผู้สูงอายุมีความรู้ มีทักษะในการดูแลตัวเองอย่างถูกต้อง เหมาะสม ด้วยการน้อมนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ด้วยการพัฒนาชีวิตทั้ง 4 ด้านตามหลักภาวนา 4 ประกอบด้วยกายภาวนาคือการดูแลตัวเองด้านกายภาพด้านกายภาพ ศีลภาวนาคือการดูแลตนเองด้านสัมพันธภาพกับผู้อื่น จิตภาวนาคือการดูแลสภาวะจิตใจตนเองและด้านปัญญาภาวนาคือการคิดพิจารณาทุกสิ่งอย่างรอบคอบ มีเหตุผล ซึ่งผู้สูงอายุที่ปฏิบัติตามหลักภาวนา 4 จนมีคุณลักษณะ 4 ดี คือร่างกายดี พฤติกรรมดี จิตใจดี และปัญญาดี ส่งผลให้ชีวิตมีความสุข และพร้อมที่จะมีชีวิตอยู่จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตอย่างเป็นสุขและจากโลกนี้ไปอย่างสมศักดิ์ศรีภายใต้การดูแลอย่างอบอุ่นจากครอบครัวและชุมชน

ข้อเสนอแนะ

- (1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมหรือให้ความรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนเป็นผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ ไม่เป็นภาระลูกหลาน
- (2) ผู้สูงอายุทุกคนควรมีการวางแผนชีวิตล่วงหน้า เพื่อรับมือกับวัยสูงอายุในอนาคต เกี่ยวกับเรื่องที่สำคัญหรือมีความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต 3 เรื่อง คือ ด้านสุขภาพ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ
- (3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำแนวทางการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุแบบองค์รวม และบูรณาการผสมผสานระหว่างศาสตร์ตะวันตกและพระพุทธศาสนาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข
- (4) มีระบบเครือข่ายร่วมกันดูแลผู้สูงอายุระหว่าง วัด บ้าน และชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นตัวกลางช่วยประสานให้ทุกภาคส่วนให้เข้ามาดูแลผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง อย่างยั่งยืน

Referrances

- Anantaprayoon, A. (2019). "A Model of Developing the Mediators by Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Chonburi Court". *Dissertation Doctor of Philosophy* (Peace Studies). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyala University.
- Bureau of Health Promotion. (2011). *Long-term Health Care for the Elderly*. Bangkok: The War Veterans Organization of Thailand Printing.
- Bureau of Health Promotion. (2013). *Home Care for Older Persons in Communities Handbook*. Bangkok: The War Veterans Organization of Thailand Printing.
- Phormpuk, C. (2013). Aging Society in Thailand. *The Secretariat of the Senate Academic Article*. Vol.3 No.16: 1– 19.
- Department of Health. (2013). *Elderly Health Care Promotion Handbook*. Bangkok: The War Veterans Organization of Thailand Printing.
- Department of Mental Health. (2015). *A Mental Health Care Guideline for Preventing Mental Illness in Elderly* (Edited Version). (4th ed.) Bangkok: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand Press.
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (2015). *The Report of the Situation of the Elderly in Thailand B.E.2557*. Bangkok: Amrin Printing and Publishing.
- _____. (2019). *The Report of the Situation of the Elderly in Thailand B.E.2561*. Nakhonpathom: Printery Co., Ltd.
- Kimsuwannawong, P. (2011) "The Hoslistic Health Care for Older Adults following Buddhist Concept" . *Thesis Doctor of Philosophy*. Graduate School: Mahachulalongkorn rajavidyala University.
- National Statistics Office. (2011). Population and Housing Census 2010. <http://popcensus.nso.go.th/file/popcensus-10-01-56-T.pdf> in Watcharakorn Chewa sopit. Aging Society: The Changed Marketing Factor. *Journal of MCU Nakhondhat*. Vol.6 No.1: 38–54.
- Phra Bramagunabhorn (P.A. Payutto). (2003). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: MCU Press.
- _____. (2006). *Buddhist Holistic Health*. (11th ed.) Bangkok: Saha Thammamik.
- _____. (2009). *Buddhist Principles*. (11th ed.) Bangkok: MCU Press.
- Phra Bramagunabhorn (P.A. Payutto). (2010). *Dictionary of Buddhism*. (18th ed.) Bangkok: MCU Press.

- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2003). *Seeing Suffering but Being Happy (The Essence of Buddhism)*. (9th ed.) Bangkok: Dhammasarn.
- PhraKhrubaidika Aphichat Dhammasuddho (Pornuttichaipong). (2019). "The Process of Development for Active Aging by Bhavana 4'S". Journal of MCU Nakhondhat. Vol.6 No.10: 5612-5625.
- PhraKhru Winaithorn-amnat Phonpanyo (Sawatdee) et al. (2018). "Development Model of the Mental Health of Buddhahadhamma for the Old Aged People: A Case Study of Banprue Sub-District, Krasang District, Buriram Province". Journal of Research and Development Buriram Rajabhat University. Vol.13 No.2: 81-93.
- Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithiboonyakorn). (2011). *Buddhist Peaceful Means: The Integration of Conflict Management Principles and Tools*. Bangkok: 21 Century.
- _____. (2014). *Buddhism and Modern Science*. Phra Nakhon Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyala University.
- Phra Phuchitsa Panyapachoto. (2019). "The Enhancing the Health According to Buddhist Principles Training 4 of the Elderly in Yang Hom Subdistrict Khun Tan District Chiang Rai Province". Journal of MCU Social Development. Vol.4 No.1: 49-63.
- Phramaha Phuen Kittisobhano. et al., (2019). The Buddhist Selective Factors Influencing toward the Elderly's Psychological Well-Being. *Journal of MCU Peace Studies*. Vol.7 No.3: 753-754.
- Sasat, S. (2007). *Nursing Care of Elderly: Problems and Solutions*. (2nd ed.) Bangkok: ChulalongkornUniversity Press.
- Thongjaroen, W. (2007). *Gerontological Nursing Principal*. (2nd ed.) Bangkok: Boonsiri Printing Co., Ltd.
- Tungvinit, N. (2016). Integration of the Buddha Dhamma Principles and Holistic Healthcare of the Elderlies. *Suan Prung*. Vol. 32 No.2: 47 – 50.

การสังเคราะห์องค์ความรู้ลวดลายผ้าขาวม้าทอมือของชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด*

The Synthesis of the Knowledge about the Hand-Woven Loinclothes on the Communities in Roi Et Province

¹ธนิดา แหลมฉลาด และ โขสิต แพงสร้อย

¹Thanida Laemchalad and Kosit Phaengsoi

คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

¹Corresponding Author: Email: pakaoma101@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการศึกษาองค์ความรู้และความเป็นมาผ้าขาวม้าทอมือของชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษา พบว่า ร้อยเอ็ดเป็นแหล่งผลิตผ้าขาวม้าทอมือมายาวนาน ในปัจจุบันมีกว่า 70 ชุมชนในทุกอำเภอ กลุ่มชาติพันธุ์ 5 กลุ่มที่ทอผ้าขาวม้าในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ กลุ่มไทยอีสาน กลุ่มไทยลาว กลุ่มไทยเขมร กลุ่มไทยกูย (ส่วย) และกลุ่มผู้ไท ลวดลายผ้าขาวม้าที่พบมี 4 ลักษณะ คือ ผ้าขาวม้าตาใหญ่ ผ้าขาวม้าตาเล็ก ผ้าขาวม้าไล่ปลาไหล และผ้าขาวม้าตาหมู ผ้าขาวม้าทอมือยังคงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนร้อยเอ็ด เป็นผ้าสำคัญในพิธีการต่าง ๆ ตั้งแต่การเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย และเป็นผ้าสารพัดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการนำเสนอองค์ความรู้ผ้าขาวม้าทอมือของชุมชน จะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนให้เกิดการออกแบบลวดลายผ้าใหม่ๆ การแปรรูปผ้าเป็นผลิตภัณฑ์ และการทำการตลาดนอกจากนี้ยังเป็นการนำเสนอลวดลายของผ้าที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ของตัวตน ชุมชน หรือชาติพันธุ์ เพื่อเป็นการสืบทอดความรู้และแนวคิดเพื่อการพัฒนาลวดลายผ้าให้ได้รับการยอมรับในหลากหลายมิติ เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: ผ้าขาวม้าทอมือ; การสังเคราะห์องค์ความรู้; จังหวัดร้อยเอ็ด

* Received February 6, 2020; Revised March 13, 2020; Accepted March 20, 2020

Abstract

The purpose of this article was to present the study of knowledge and background about the hand-woven loinclothes of the communities in Roi Et Province. It was found that the province had manufactured the hand-woven loinclothes for long times. There were over 70 communities in all districts. There were five ethnic groups weaving the loinclothes in the province as follows: Thai-Isan, Thai-Lao, Thai-Khmer, Thai-Kui (Kuoy) and Pu Thai groups. There were four types of the loinclothes: big pattern loinclothes, small pattern loinclothes, eel intestine pattern loinclothes and grouped pattern loinclothes. The hand-woven loinclothes were still in the ways of the people's life in the Roi Et. The loinclothes were important in ceremonies including birth, ordination, marriage and death. The loinclothes had multi-purposes in their daily life. Therefore, presenting the knowledge about the hand-woven loinclothes of the communities could result in various types of learning as a tool for supporting new pattern design, processing clothes into products, and marketing the products. Moreover, the patterns of the loinclothes were presented in order to show the identities of the communities and ethnic groups, to inherit the knowledge and ideas for improving and making the patterns accepted in various aspects, and to sustainably strengthen the communities.

Keywords: hand-woven loincloth; knowledge synthesis; Roi Et province

บทนำ

จังหวัดร้อยเอ็ดมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการทอผ้าสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลานาน ผ้าขาวม้าทอมือเป็นผ้าประเภทหนึ่งที่มีการทออยู่ทุกอำเภอของจังหวัดร้อยเอ็ด ในอดีตช่วงว่างจากฤดูทำนา ชาวบ้านทอผ้าโดยเลี้ยงไหมและปลูกฝ้ายเพื่อผลิตเส้นใยสำหรับใช้ทอผ้าเอง สืบทอดเป็นสืธรรมชาติดั้งเดิม บางแหล่งเคยมีการปลูกครามและย้อมเส้นใยด้วยครามด้วย การทอผ้าในยุคแรกเป็นการทอเพื่อใช้เองในวิถีชีวิตของชาวอีสาน เด็กหญิงเรียนรู้การทอผ้าสืบต่อจากผู้เป็นแม่ ผ่านกระบวนการบ่มเพาะจนเป็นประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น (Chudhavipata, 2012) ผ้าขาวม้าทอมือจากแต่ละอำเภอแบ่งเป็น 3 กลุ่มตามวัตถุดิบ คือ ผ้าขาวม้าไหมนิยมทอเพื่อใช้ในงานพิธีต่างๆ เพราะทอยากและราคาสูง ผ้าขาวม้าฝ้าย และผ้าขาวม้าด้ายนิยมใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงานในไร่นาเพราะทอง่ายและซักน้ำได้ดี นอกจากวัตถุดิบในการทอแล้ว ผ้าขาวม้าทอมือจากแต่ละชุมชนยังแตกต่างกันเพราะพื้นฐานทางด้านวัฒนธรรมของบรรพบุรุษด้วย โดยจังหวัดร้อยเอ็ดมีกลุ่มชน 5 กลุ่มที่ทอผ้า ได้แก่ กลุ่มไทย-อีสาน กลุ่มไทย-ลาว กลุ่มไท-เขมร กลุ่มไท-ส่วย และภูไท ลวดลายของผ้าขาวม้าทอมือที่พบในจังหวัดร้อยเอ็ดมีครบทั้ง 4 กลุ่ม คือ ผ้าขาวม้าตามะกอก (ตาหมากรุก) ผ้าขาวม้าตาเล็ก ผ้าขาวม้า

ลายไส้ปลาไหล และผ้าขาวม้าตาหมู ผ้าขาวม้าทอมือยังคงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนร้อยเอ็ด ไม่เปลี่ยนแปลง ผ้าขาวม้าทอมือยังคงเป็นผ้าสำคัญในพิธีการต่าง ๆ ตั้งแต่การเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย และเป็นผ้าสารพัดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

การทอผ้าถือเป็นอุตสาหกรรมภายในบ้านเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ใช้เวลาว่าง หลังจากการเก็บเกี่ยว ทอผ้าสำหรับไว้ใช้ในครอบครัว ชาวอีสานได้รับอิทธิพลธรรมชาติมาใช้เป็นแนวคิดในการทำลวดลาย บนผืนผ้าได้อย่างสวยงาม (Pitathawatthai, 1987) ข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด ระบุว่าจำนวนชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ผลิตผ้าขาวม้าเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์มีอยู่ 74 ชุมชน โดยกระจายอยู่ในทุกอำเภอ อย่างไรก็ตามผ้าขาวม้าทอมือร้อยเอ็ดไม่เป็นรู้จักของคนทั่วไป จากการสัมภาษณ์ชุมชนทอผ้าขาวม้าผู้ประกอบการจัดจำหน่ายและจากการสังเกตชุมชนของผู้วิจัย พบประเด็นปัญหาเกี่ยวกับผ้าขาวม้าทอมือจังหวัดร้อยเอ็ดหลายประการ ปัญหาประการแรก ผ้าขาวม้าทอมือเกือบทั้งหมดในตลาดมักมีลักษณะลวดลายคล้ายกันซ้ำกันและเหมือนเดิมตลอดมา เป็นลายตารางหรือเป็นลายทาง ประกอบกับในปัจจุบันมีผ้าขาวม้าทอเครื่องจักรจากโรงงานซึ่งมีลวดลายและสีสันหลากหลายอยู่ในตลาด ทำให้มีการแข่งขันด้านการจำหน่ายสูงเกิดปัญหาผ้าขาวม้าทอมือเป็นที่ต้องการของตลาดลดลงเพราะราคาต้นทุนที่แพงกว่าผ้าโรงงาน ปัญหาประการที่สอง ช่างชาวบ้านที่ทอผ้าอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ไม่มีช่างทอวัยรุ่นหนุ่มสาว ลูกหลานของชุมชนมิได้มีแรงบันดาลใจที่จะพยายามสานต่องานทอผ้า นอกจากนี้ยังมีปัญหาการอพยพไปทำงานต่างถิ่น จึงเป็นเรื่องที่น่าห่วงอยู่มากกว่าอาชีพการทอผ้าขาวม้าในหลายชุมชนของจังหวัดร้อยเอ็ดอาจจะขาดหายไปในอนาคต และปัญหาประการที่สาม ชุมชนยังขาดความรู้ด้านวิชาการที่เพียงพอ แม้ภาครัฐจะพยายามส่งเสริมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบลวดลายผ้าใหม่ ๆ การแปรรูปผ้าเป็นผลิตภัณฑ์ และการทำการตลาด แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร การแก้ปัญหา การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนางานการทอผ้าขาวม้าในชุมชนจึงเกิดขึ้นน้อย การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ถือเป็นแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จะประสบความสำเร็จไม่ได้ถ้าปราศจากการพัฒนาทุนวัฒนธรรม ทุนวัฒนธรรมเป็นสินทรัพย์ที่มีการฝังตัวและให้คุณค่าทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินทรัพย์ทุนวัฒนธรรมอาจเป็นวัฒนธรรมที่สัมผัสได้หรือวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้เมื่อสินค้าและบริการมีการฝังตัวของวัฒนธรรม (Pinkaew, 2011) ตลอดจนมีกลไกสำคัญในการจัดการความรู้กิจกรรมทางการตลาด และการใช้สื่อประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ ความเข้าใจ ให้คนเห็นถึงคุณค่า ยอมรับในคุณภาพ และตัดสินใจเลือกใช้ผ้าทอมือพื้นบ้านในที่สุด และกระบวนการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาสามารถติดต่อพนักงานได้อย่างรวดเร็ว ต้องทำขั้นตอนการซื้อให้ง่ายขึ้นหาก ส่งข้อมูลไปยังกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมายแต่ละประเภท ประหยัดเวลา ลดต้นทุนแต่ละกิจกรรม (Sirasunthorn, 2013; Khanthong, 2019) การส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีลักษณะเฉพาะท้องถิ่น เฉพาะพื้นที่และเฉพาะด้าน เพราะการส่งเสริมภูมิปัญญาของชาวบ้านแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน จะเป็นการกำหนดยุทธศาสตร์และเป็นแนวทางการส่งเสริมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้อย่างเหมาะสม (Waikla, 2019)

ดังนั้นการนำเสนอองค์ความรู้ผ้าขาวม้าทอมือของชุมชน จะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนให้เกิดการออกแบบลวดลายผ้าใหม่ๆ การแปรรูปผ้าเป็นผลิตภัณฑ์ และการ

ทำการตลาดนอกจากนี้ยังเป็นการนำเสนอตลาดลายของผ้าที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ของตัวตน ชุมชน หรือชาติพันธุ์ เพื่อเป็นการสืบทอดความรู้และแนวคิดเพื่อการพัฒนาตลาดผ้าให้ได้รับการยอมรับในหลากหลายมิติ เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ความหมายของคำว่า ผ้าขาวม้า

ผ้าขาวม้า คือ ผ้าผ้ายทอเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มักมีลายตาหมากรุก ใช้ผลัดอาบน้ำหรือเคียนพุงเป็นต้น ภาษาปากเรียก ผ้าชะม้า (Royal Institute, 2013) นอกจากนี้ ยังมีความหมายอื่น ๆ ซึ่งล้วนคล้ายกัน เช่น ผ้าขาวม้าเป็น ผ้าผืนหน้ากว้างประมาณ 14 – 24 นิ้ว ความยาวประมาณ 1.50 – 2.00 เมตร มีลายผ้าเป็นช่องตารางสี่เหลี่ยมที่นิยมเรียกกันว่าลายสกอต บางแห่งอาจเรียกผ้าขาวม้าว่า ผ้าอีโป้ ผ้ากาโดหรือตาโด ผ้าตาถ่อ แม้ว่าคำว่าผ้าขาวม้าจะเป็นคำที่รู้จักทั่วไป แต่ก็เชื่อว่าจะเรียกเหมือนกันในทุกภูมิภาคของไทย ภาคใต้เรียกว่า ผ้าชักอาบ ผ้าชักน้ำ ผ้าซุบ ผ้าซุบตัว ผ้าผลัด ผ้าผลัดอาบน้ำ ผ้าปล่อย ผ้าคาดเอว เป็นต้น ภาคเหนือเรียกว่า ผ้าหั่ว ผ้าตะโก้ง ผ้าตาโก้ง ผ้าเคี้ยว เป็นต้น ส่วนภาคอีสาน อาจเรียกผ้าขาวม้าด้วยชื่ออื่น เช่น ผ้าแพร ผ้าแพรอีโป้ ผ้ากาโด ซึ่งในอีสานเองจะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ หนึ่งผ้าแพรขาวม้าซึ่งมีลักษณะเป็นตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัสคล้ายตาหมากรุก และสองผ้าแพรไล่ปลาไหล หรือผ้าแพรลั่นแล่น ผ้าขาวม้า เป็นผ้าสารพัดประโยชน์ เป็นผ้ามหัศจรรย์ในแง่ของการใช้สอย ด้วยลายที่เรียบง่าย ขนาดผ้าถูกออกแบบได้อย่างเหมาะสม มีการใช้สอยจนถือว่าเป็นผ้าประจำกายสำหรับผู้ชาย สำหรับผู้หญิงก็มีการนำไปใช้ในลักษณะต่างๆ ได้เช่นกัน ปัจจุบันมีการพัฒนาลายมากขึ้นให้สีหลากหลายยิ่งขึ้น และได้กลายเป็นผ้าที่ผลิตเป็นธุรกิจครัวเรือน (Sikka, 2012)

ผ้าขาวม้ามีความผูกพันและอยู่ร่วมกับวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านานจนทำให้หลายคนเชื่อว่าผ้าขาวม้านั้นเป็นของคนไทยมาแต่โดยกำเนิด แต่หากสืบค้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับผ้าที่มนุษย์เราใช้สอยมาแต่โบราณแล้วจะพบว่า ผ้าขาวม้ามามีสมมติฐานที่มาหลากหลายแตกต่างกัน ดังนี้

1) ผ้าขาวม้ามาจากอิหร่าน โดยคำว่า “ขาวม้า” เพี้ยนมาจากคำว่า คามาร์ บันด์ (Kamar Band) ซึ่งแปลว่าผ้าคาดเอว โดยในผลงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขาวม้า : เอกลักษณ์ไทย” ของ รศ. ดร.อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง จากคณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อธิบายว่า ผ้าขาวม้าเป็นคำที่เพี้ยนมาจากภาษาอิหร่านที่ใช้ในสเปน เนื่องจากในอดีตอิหร่านและสเปนมีการติดต่อกัน ทำให้เกิดการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมและภาษาซึ่งกันและกัน โดยในสเปนใช้ผ้าคามาร์ที่ว้านี้ในการคลุมบ่าหรือคาดเอว

2) ผ้าขาวม้ามาจากญี่ปุ่น โดยอาจารย์สมภพ จันทระประภา ได้เคยอธิบายถึงที่มาของผ้าขาวม้าในหนังสือ “อยุธยาอาภรณ์” ว่า มาจากผ้านุ่งชั้นในของชาวญี่ปุ่นที่เรียกว่า “หักชะม้า” ซึ่งใกล้เคียงกับข้อมูลของอาจารย์จิราภรณ์ อรัณยนาถ อดีตผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์โบราณวัตถุของกรมศิลปากร ที่กล่าวว่าได้มีการพบผ้าขาวม้าที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศญี่ปุ่น ผ้าผืนนี้สันนิษฐานว่าทอขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีลวดลายเป็นตารางหมากรุก ชาวญี่ปุ่นเรียกผ้านั้นว่า “ผ้าก้าม้า”

3) ผ้าขาวม้ามาจากกัมพูชา จากข้อมูลในหนังสือ “ผ้าทออีสาน ฉบับเชิดชูเกียรติแม่ครูช่างแถบอีสานใต้” และได้รับการอ้างอิงในบทความ “เข้มนมอง ‘ผ้าขาวม้า’ ไทยหรือเทศ?” ตีพิมพ์ในคอลัมน์ปริศนาโบราณคดี นิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ เขียนโดย เพ็ญสุภา สุขคตะ ว่าในกัมพูชาเรียกผ้าขาวม้าว่า “ผ้ากรรมา”

ซึ่งเป็นผ้าที่มอบให้ผู้ใหญ่เพื่อขอขมากรรม เป็นไปได้หรือไม่ว่าไทยเรารับเอาผ้าขาวม้ามาจาก “ผ้ากรรมา” ของกัมพูชาและต่อมาจึงกลายเป็นผ้ากำมะ ผ้าชะมัด และผ้าขาวม้า

4) ผ้าขาวม้าเป็นของไทยแท้ ผ้าขาวม้ามาจากคำว่า “ผ้าขอมมา” ซึ่งในเทศกาลสงกรานต์เป็นประเพณีที่คนไทยจะต้องนำผ้าไปไหว้ กราบขอขมาลาโทษและรดน้ำดำหัวผู้อาวุโส เนื่องจากคำว่า “ขมา” นี้มีความใกล้เคียงกับคำว่า “ชะมัด” แต่สมมติฐานนี้ไม่น่าเป็นไปได้ เพราะภาษาถิ่นแต่ละภาคที่ใช้เรียกผ้าขาวม้ามี่มีความแตกต่างกันไป และบางภาคไม่ใกล้เคียงกับคำว่าผ้าขาวม้าแต่อย่างใด

การพัฒนาทุนวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์เนื่องจากทุนวัฒนธรรมเป็นต้นน้ำของห่วงโซ่มูลค่าในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ทุนวัฒนธรรมมีทั้งส่วนที่สัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ เมื่อทุนวัฒนธรรมฝังตัวลงในสินค้า จะเรียกว่าสินค้านั้นว่าสินค้าวัฒนธรรม ธุรกิจสามารถนำทุน วัฒนธรรมเช่นเรื่องราว เนื้อหาของวัฒนธรรมมาสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ของตนโดยผ่านการใช้ทุนวัฒนธรรมสร้างความแตกต่าง หรือจุดขายให้กับสินค้า ได้อย่างเหมาะสม (Pinkaew, 2011)

ผ้าทอมือร้อยเอ็ด

ผ้าทอมือเมืองร้อยเอ็ดมีการสืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษนานนับศตวรรษ ในเมืองร้อยเอ็ดพบว่ามียุคกลุ่มคนที่สร้างสรรค์งานทอผ้าที่สำคัญ 5 กลุ่ม

1) กลุ่มไทย-อีสาน เป็นกลุ่มพื้นเมืองที่ตั้งหลักแหล่งมาตั้งแต่ดั้งเดิม ผ้าของกลุ่มไทย-อีสานนี้สำรวจพบได้ 4 แห่งคือ บ้านดอนสำราญ ตำบลยางคำ อำเภอโพนทราย บ้านเตย ตำบลทุ่งกุลาร อำเภอสว่างแดนดิน บ้านหวายหลิม อำเภอทุ่งเขาหลวง และบ้านดงกลาง ตำบลดงกลาง อำเภอกุดรังพิบูลย์ การแต่งกายเวลาทำงานหรืออยู่บ้านผู้ชายจะนุ่งกางเกงขาสั้นใช้เชือกผูกเอวหรือคาดผ้าขาวม้า (ผ้าอีโป้) เวลาไปงานบุญจะนุ่งใส่ล่องไหม สวมเสื้อแขนสั้นพาดผ้าสะเอียนไหม (ผ้าสไบ) การแต่งกายของผู้หญิงจะนุ่งซิ่นมัดหมี่ มีทั้งที่เป็นมัดหมี่ไหมและมัดหมี่ฝ้าย

2) กลุ่มไท-ลาว เป็นคนที่อยู่ในเมืองร้อยเอ็ดแต่มีบรรพบุรุษที่มีเชื้อสายทางบิดาหรือมารดาอพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง สำหรับกลุ่มที่มีการทอผ้าที่ยึดเป็นอาชีพสำคัญมีอยู่ 3 กลุ่มคือ บ้านตาหยวก บ้านสังข์น้อย และบ้านโนนสว่าง การแต่งกายผู้ชายโดยทั่วไปจะนุ่งใส่ล่องไหมคาดผ้าขาวม้าตาตาราง พาดสไบซิดเป็นลายดอกจัน ส่วนผู้หญิงจะนุ่งซิ่นไหมมัดหมี่ หรือซิ่นฝ้าย ลายที่พบได้แก่ ลายนาคสน ลายขอรวิ ลายบั๊กโม ลายซ้อนดอก

3) กลุ่มไท-เขมร เป็นคนที่อยู่ในเมืองร้อยเอ็ดแต่มีบรรพบุรุษที่มีเชื้อสายทางบิดาหรือมารดาเป็นชาวเขมรที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินนานมาแล้ว แหล่งทอผ้าที่สำคัญของกลุ่มนี้คือบ้านแจ่มอารมณ์ อำเภอกะเคสิวิสัย บ้านตาหยวก บ้านสาหร่าย บ้านพันขัน และบ้านสว่าง อำเภอสว่างแดนดิน

4) กลุ่มไท-ส่วย เป็นคนที่อยู่ในเมืองร้อยเอ็ดแต่มีบรรพบุรุษที่มีเชื้อสายทางบิดาหรือมารดาเป็นชาวส่วยหรือกวยที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งประกอบอาชีพในการจับช้างป่าเป็นสำคัญ กลุ่มไท-ส่วยนี้อยู่ในพื้นที่รวม 4 แห่งด้วยกันคือ บ้านจาน บ้านเตย อำเภอสว่างแดนดิน บ้านแลง บ้านแก อำเภอนมไพร เอกลักษณ์หนึ่งของกลุ่มส่วยคือ ไถ่ หรือถุงฝ้ายาว ๆ ที่ทำด้วยผ้าซิดหรือผ้าตองโตะ สำหรับให้ผู้ชายใส่เครื่องรางหรือของใช้ส่วนตัวคาด

ไว้ที่เอวในระหว่างเข้าป่า สำหรับผ้าชิ้นมัดหมี่ที่พบมีลายต่าง ๆ เช่น ลายนาคนกุ่มกาม ลายบัวคว่ำบัวหงาย ลายปักจับ ลายเขี้ยวหมาตาย ลายโคมเจ็ด เป็นต้น

5) กลุ่มที่ห้า กลุ่มภูไทหรือผู้ไท เป็นกลุ่มภูไทที่ตั้งหลักแหล่งมาแต่โบราณ พบกลุ่มนี้ที่บ้านบึงเลิศ อำเภอมะยงต์ ผ้าชิ้นมัดหมี่ของชาวภูไทที่พบมีลายเครือดาว ลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน หรือเรียกว่า ลายหน่วย ลายนาคนใหญ่ ลายโซ่ และลายหมี่คัน ซึ่งเป็นลายริ้วเป็นทางยาว

การทอผ้าพื้นเมืองของไทย นอกจากผ้าประเภทต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น ผ้าจก ผ้าซิด ผ้ามัดหมี่ ผ้ายก ยังมีการทอผ้าอีกประเภทหนึ่งซึ่งมีการทอกันแทบทุกพื้นที่ เป็นการทอด้วยกรรมวิธีสานขัดกันอย่างธรรมดา แต่การทอทลวดลายเกิดจากการสลับสีเส้นด้ายยืนและเส้นด้ายพุ่งให้ต่าง ๆ กันไป ทำให้เกิดทลวดลายเป็นลายตารางเล็กบ้างใหญ่บ้าง แล้วแต่ความนิยมในแต่ละพื้นที่ ผลิตภัณฑ์เป็นผ้าชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งซึ่งเป็นส่วนประกอบในการแต่งกายสำหรับชาวไทยมาช้านาน นั่นคือ ผ้าขาวม้า ผ้าขาวม้ามียุหลายประเภท และจากการสำรวจผู้ที่ทอผ้าขาวม้าในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ พบว่ามีการทอผ้าขาวม้ามักน้อยอย่างแพร่หลายจนเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนั้น ๆ (Silpakorn University, 2001)

องค์ความรู้และความเป็นมาผ้าขาวม้าทอมือของชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด

การผลิตผ้าขาวม้าทอมือมีอยู่ทั่วไปในภาคอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการทอผ้าขาวม้ามักมาก ข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด ระบุว่าจำนวนชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ผลิตผ้าขาวม้าเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) มีอยู่อย่างน้อย 74 ชุมชน โดยกระจายอยู่ในทุกอำเภอของจังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้ อำเภอเสลภูมิ 10 ชุมชน อำเภอเชียงขวัญ 9 ชุมชน อำเภอโพธิ์ชัย 8 ชุมชน อำเภอสุวรรณภูมิ 7 ชุมชน อำเภอเมืองร้อยเอ็ด 5 ชุมชน อำเภอทุ่งเขาหลวง 5 ชุมชน อำเภอพนมไพร 5 ชุมชน อำเภอปทุมรัตน์ 5 ชุมชน อำเภอโพนทอง 4 ชุมชน อำเภอเกษตรวิสัย 4 ชุมชน อำเภออาจสามารถ 3 ชุมชน อำเภอศรีสมเด็จ 2 ชุมชน อำเภอเมยวดี 2 ชุมชน อำเภอเมืองสรวง 2 ชุมชน อำเภอธวัชบุรี 1 ชุมชน อำเภอหนองพอก 1 ชุมชน และอำเภอจังหาร 1 ชุมชน แม้ว่าข้อมูลของสามอำเภอขาดหายไปแต่เชื่อได้ว่าการทอผ้าขาวม้าอยู่ด้วยเช่นเดียวกันและแต่ละอำเภออาจจะมีมากกว่าที่ระบุข้างต้นอีกด้วย จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยไปยังกลุ่มทอผ้าต่าง ๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ด สำรวจผ้าขาวม้าเก่าของชุมชน และสำรวจผ้าขาวม้าที่มีจำหน่ายอยู่ที่ศูนย์ OTOP จังหวัดร้อยเอ็ด ร้านขายของที่ระลึกของจังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบัน และตามงานจัดแสดงสินค้าประเภทผ้าขาวม้าระดับประเทศในหลายโอกาส พบว่าผ้าขาวม้าทอมือที่ผลิตขึ้นในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความหลากหลายด้านสีสัน วัตถุดิบที่ใช้ทอ มีทั้งฝ้าย ไหม และด้าย ทลวดลายของผ้าขาวม้าทอมือในภาพรวมมีครบทั้ง 4 กลุ่ม คือ ผ้าขาวม้าตามะกอก (ตาหมากรุก) ผ้าขาวม้าตาเล็ก ผ้าขาวม้าลายไส้ปลาไหล และผ้าขาวม้าตาหมู

ผ้าขาวม้าทอมือในแนวทางใหม่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองหรือให้เข้าเงื่อนไขบางอย่างตามแนวทางที่โครงการได้วางไว้ กล่าวคือ แนวทางแรกคือ การพัฒนาผ้าขาวม้าให้มีอัตลักษณ์ประจำชุมชน (Heritage) ผ้าขาวม้าในแนวทางนี้มีรูปแบบทลวดลายดั้งเดิมของบรรพบุรุษ มีเรื่องราวประวัติศาสตร์ร่องรอยของชุมชน มีกลิ่นอายของชุมชน บ่งบอกชาติพันธุ์ ผู้คน สถานที่ หรือวัตถุดิบเฉพาะถิ่น เป็นต้น แนวทางที่สอง

คือ การพัฒนาผ้าขาวม้าโดยใช้วัตถุดิบธรรมชาติและสีธรรมชาติ (Organics) เพื่อสร้างความเป็นมิตรความปลอดภัยต่อมนุษย์และต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ใช้เส้นไหมที่เลี้ยงเอง ผ้าฝ้ายปลูกเอง เป็นวัตถุดิบในการทอ และส่งเสริมการใช้สีย้อมที่มาจากธรรมชาติ สัตว์และพืชที่พบได้ทั่วไปในชุมชน และแนวทางที่สามคือ การผลิตผ้าขาวม้าด้วยความคิดสร้างสรรค์ (Creative) ดังนี้

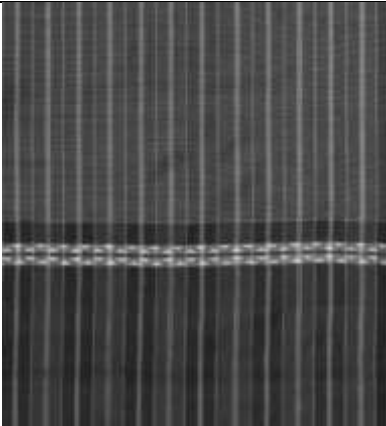
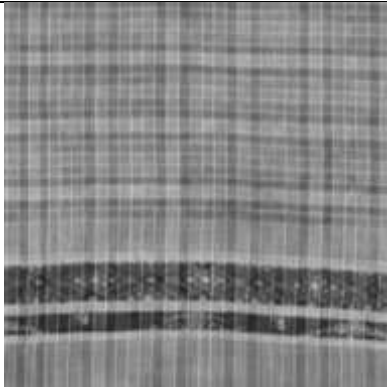
1) **ผ้าขาวม้าอัตลักษณ์ประจำชุมชน (Heritage)** “ผ้าขาวม้าสองวัฒนธรรม” ของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านตาหยวก ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้รับรางวัลประเภทผ้าขาวม้าอัตลักษณ์ประจำชุมชน โดยชุมชนบ้านตาหยวกเป็นแหล่งวัฒนธรรมโบราณที่มีประเพณีการทอผ้าที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ และนอกจากการทอผ้าตามแบบโบราณแล้วยังมีการย้อมสีธรรมชาติแบบดั้งเดิมอีกด้วย ลายไล่ปลาไหลบนผ้าขาวม้าเป็นลายโบราณดั้งเดิมของชุมชนบ้านตาหยวกซึ่งบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิมในแถบทุ่งกุลาร้องไห้ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำมากมาย เช่น ปลาชะโด ปลาไหล ทำให้มีการคิดค้นลายผ้าโดยอิงจากสีและรูปร่างลักษณะของปลาต่าง ๆ ที่พบในชุมชน คำว่า สองวัฒนธรรม นั้น หมายถึงวัฒนธรรมของชาวไทเขมรและคนไทลาวซึ่งตั้งหมู่บ้านในเขตพื้นที่บ้านตาหยวกร่วมกันมาตั้งแต่โบราณ ส่วนเรื่องผ้าขาวม้าลายไล่ปลาไหลเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นอีสาน

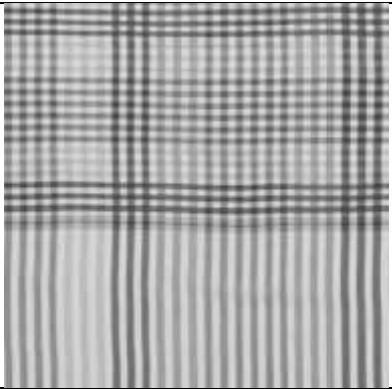
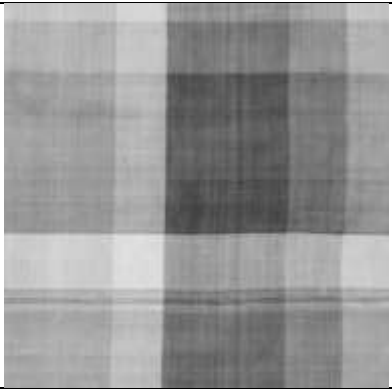
2) **ผ้าขาวม้าวัตถุดิบธรรมชาติและสีธรรมชาติ (Organics)** จากการศึกษาพบกลุ่มผู้ทอผ้า ดังนี้ (1) ผ้าขาวม้าทอจากผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านศาลางาม หมู่ 1 ตำบลหนองฮี อำเภอนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด สร้างอัตลักษณ์ด้วยการขึ้นลายเป็นลายไม้คดแดง ซึ่งช่วยให้เนื้อผ้ามีความทนทานมากขึ้น และมีเชิงผ้าเพื่อเพิ่มความสวยงามให้ผืนผ้า มีการนำไปแปรรูปเป็นผ้าตัดเสื้อและผ้าคลุมไหล่ (2) ผ้าขาวม้าไหมย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มทอผ้าบ้านฮ่องแอ ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอบุธมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด เดิมชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งอาศัยน้ำจากธรรมชาติเป็นหลัก เมื่อแหล่งน้ำไม่เพียงพอ ชาวบ้านจึงรวมกลุ่มกันผลิตผ้าขาวม้าไหมย้อมสีธรรมชาติเพื่อใช้ในครัวเรือนและขาย ผลงานเด่นของชุมชน คือ ผ้าขาวม้าทอมือลายสีชมพูอมม่วง ทอด้วยเส้นไหมแท้ ย้อมด้วยสีธรรมชาติจากครั่งและเปลือกต้นกระบก เมื่อทอเสร็จจะมีการเก็บขิดที่ชายทั้งสองด้วยการข่มและยกเส้นไหมให้เกิดเป็นลายขิด สร้างลวดลายที่แตกต่าง และเพิ่มลวดลายขิดโบราณให้เป็นผ้าขาวม้าที่แตกต่างจากแหล่งอื่น และ(3) “ผ้าขาวม้าลายตาราง” ของกลุ่มทอผ้าไหมหมื่นกุลบ้านตาหยวก ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้รับรางวัลประเภทวัตถุดิบธรรมชาติและสี ผลงานของกลุ่มทอผ้าไหมหมื่นกุลามีจุดเด่นที่การย้อมสีธรรมชาติโดยใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติในท้องถิ่น ต่อมาได้คิดค้นลวดลายใหม่เป็นลายตารางและย้อมสีธรรมชาติโดยเทคนิคการผสมสีเพื่อให้ได้สีที่สวยงามที่สุด เป็นที่มาของสีธรรมชาติที่สวยงามบนผืนผ้าของกลุ่มทอผ้าไหมหมื่นกุล

3) **ผ้าขาวม้าความคิดสร้างสรรค์ (Creative)** จากการศึกษาพบกลุ่มผู้ทอผ้า ดังนี้ 1) “ผ้าขาวม้าไฉไล” ของกลุ่มพัฒนาสตรีบ้านสวนปอ ตำบลหนองแคน อำเภอบุธมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้รับรางวัลประเภทผ้าขาวม้าความคิดสร้างสรรค์ กลุ่มพัฒนาสตรีบ้านสวนปอเป็นชุมชนที่ทอผ้ามาแต่ครั้งปู่ย่าตายาย ต่อมาจึงได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทอผ้าเป็นอาชีพเสริม จุดเด่นของผ้าขาวม้าลายไฉไล คือ เฉดสีสดที่ผสมผสานออกมาอย่างสวยงาม และทออย่างประณีตงดงาม สามารถนำมาใช้ได้สารพัดประโยชน์ ทั้งสวมใส่และแปรรูปไปทำ

ผลิตภัณฑ์อื่น เช่น ของใช้ในบ้านต่าง ๆ ปัจจุบันได้เริ่มปรับจากการใช้สีเคมีมาเป็นการย้อมด้วยสีธรรมชาติ โดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น เช่น ต้นฝาง ต้นส้มโอ เปลือกมะพร้าว 2) “ผ้าขาวม้าลายตาหม่อง” ของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านฮ่องแอ ตำบลโนนสวรรค์ อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้รับรางวัลประเภทผ้าขาวม้าความคิดสร้างสรรค์ ผลงานเด่นของกลุ่มทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติบ้านฮ่องแอ คือ ผ้าขาวม้าลายสีชมพูอมม่วง ทอด้วยเส้นไหมแท้ ย้อมด้วยสีธรรมชาติจากครั่งและเปลือกต้นกระบก เมื่อทอเสร็จจะมีการเก็บขิดที่ชายทั้งสองด้วยการข่มและยกเส้นไหมให้เกิดเป็นลายขิด สร้างลวดลายที่แตกต่างและเพิ่มลวดลายขิดโบราณให้เป็นผ้าขาวม้าที่แตกต่างจากแหล่งอื่น จุดเด่นคือเทคนิคการทอแบบไหมสาวมือบนผืนผ้า และใช้สีธรรมชาติในการย้อม โดยวัตถุดิบที่นำมาย้อม เช่น ครั่ง ซึ่งปกติจะให้สีออกแดง แต่เมื่อเอามาผสมกับอย่างอื่นจะให้สีที่แตกต่างออกไปหลายเฉดสี ทำให้ได้แรงบันดาลใจในการย้อมสีธรรมชาติ

จากการศึกษาสามารถสรุปองค์ความรู้ลวดลายผ้าขาวม้ามือของชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วย 1) การพัฒนาผ้าขาวม้าให้มีอัตลักษณ์ประจำชุมชน (Heritage) 2) การพัฒนาผ้าขาวม้าโดยใช้วัตถุดิบธรรมชาติ และสีธรรมชาติ (Organics) และ 3) การผลิตผ้าขาวม้าด้วยความคิดสร้างสรรค์ (Creative) ดังภาพที่ 1

	
ผ้าขาวม้าลายไส้ปลาไหล บ้านตาหยวก	ผ้าขาวม้าหนองฮี
	
ผ้าขาวม้าบ้านฮ่องแอ	ผ้าขาวม้าลายตาราง บ้านตาหยวก

	
ผ้าขาวม้าไฉไล บ้านสวนปอ	ผ้าขาวม้าลายตาหม่อง บ้านฮ่องแฮ่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ลวดลายผ้าขาวม้าทอมือของชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด

จากตัวอย่างผ้าขาวม้าทอมือภายใต้กรอบแนวทางใหม่ทั้งสามแนวทาง ผ้าขาวม้าอัตลักษณ์ประจำชุมชน (Heritage) ผ้าขาวม้าวัตถุดิบธรรมชาติและสีธรรมชาติ (Organics) และผ้าขาวม้าความคิดสร้างสรรค์ (Creative) สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนทอผ้าในจังหวัดร้อยเอ็ดหลายชุมชนมีความสามารถในการทอผ้าขาวม้าเป็นอย่างดี หลายชุมชนมีทรัพยากร องค์ความรู้เรื่องวัตถุดิบธรรมชาติและสีธรรมชาติ หลายชุมชนแสดงให้เห็นถึงการนำความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในผลิตผ้าขาวม้า อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์ พบว่าผ้าขาวม้าทอมือที่แสดงอัตลักษณ์ประจำชุมชนหรือผ้าขาวม้าท้องถิ่นของจังหวัดร้อยเอ็ดยังไม่มี ความชัดเจน ไม่พบว่ามี การประชาสัมพันธ์บอกเล่าเรื่องราวใด ๆ เกี่ยวกับผ้าขาวม้าทอมือที่ผลิตขึ้น ผู้สนใจต้องถามผู้ทอจึงจะ ได้ความว่าลวดลายบนผ้าขาวม้าทอมือชื่ออะไร มีความหมายอย่างไร และเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างไร ชุมชนยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างจุดขายที่เป็นอัตลักษณ์ให้กับผ้าขาวม้าทอมือของตนเอง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผ้าขาวม้าทอมือของจังหวัดร้อยเอ็ด สรุปเป็นตารางต่อไปนี้

ลำดับ	กลุ่ม	ปี	บริบท	ลวดลาย
1	ไท-อีสาน	2505	ชนพื้นเมืองร้อยเอ็ด พุทธสำเนียงร้อยเอ็ด	ลายตาใหญ่ ตาเล็ก ตาหมู
2	ไท-ลาว	2325	ไม่มีสำเนียงร้อยเอ็ด ใช้ภาษาอีสานเหนือ อีสานกลาง ลาวใต้ และลาวเวียงจันทน์	ลายตาใหญ่ ตาเล็ก ตาหมู
3	ไท-เขมร	2325	บรรพบุรุษเป็นเขมร อยู่ในอำเภอสวรรณภูมิ อำเภอกเกษตรวิสัย	ไหม โทนสีเข้ม นิยมลายไส้ปลาไหล

4	ไท-ส่วย	2325	บรรพบุรุษเป็นส่วยหรือกวย อยู่ใน อำเภอ สุวรรณภูมิ อำเภอปทุมรัตน์ อำเภอโพธาราย	ลายส่วยปลาไหล
5	กูไท	2325	บรรพบุรุษจากลาวและเวียตนาม อยู่ ใน อำเภอเมยวดี อำเภอหนองพอก	ตาใหญ่ สีขาวดำ น้ำเงิน แดง

ผ้าขาวม้าทอมือร้อยเอ็ดกับความสัมพันธ์ในวิถีชีวิต

ผ้าขาวม้ามีความสำคัญต่อคนไทยทุกเพศทุกวัยโดยเฉพาะคนอีสานมาอย่างยาวนาน การใช้งานผ้าขาวม้าในวิถีชีวิตคนอีสานจำแนกตามช่วงอายุของคน วัยเด็ก วัยกำลังเติบโต และวัยผู้ใหญ่ ดังนี้

1) ผ้าขาวม้าในวัยเด็ก

(1) ผ้าขาวม้าปูในกระดังงารับเด็กแรกเกิด

เมื่อมีเด็กแรกเกิดก็นำกระดังงาที่ค่อนข้างใหม่ ทำความสะอาดอย่างดีมารองรับเด็กให้นอน เพื่อจะยกเคลื่อนย้ายง่าย ดูแลง่าย ผ้าขาวม้าจึงเป็นผ้าที่ถูกนำมาใช้ในการปูรองรับเด็ก โดยบริเวณที่เป็นขอบกระดังงาจะมีเส้นจากไม้ไผ่ก็จะใช้ผ้าขาวม้าพันขอบไว้โดยรอบทุกด้าน และบางครั้งบรื้อมีการนำมาใช้ก่อนคลอด้วยข้าวเพราะนำมาทำเป็นเชือกโหนกับซื่อคาในช่วงเจ็บท้องจะคลอ ถือว่าเป็นการประยุกต์ใช้แทนเชือกได้ด้วย

(2) ผ้าขาวม้าทำผ้าอ้อมสำหรับเด็ก

ผ้าขาวม้าผืนเก่าเป็นผ้าที่มีความอ่อนนิ่ม ดูแลรักษาความสะอาดง่าย วิถีชีวิตของชาวบ้านในอดีตได้ใช้ผ้าขาวม้าผืนเก่านำมาซักทำความสะอาดตัดแบ่งเป็นผ้าอ้อมสำหรับห่อเด็กทารก เช็ดถูดูแลความสะอาดให้เด็ก เป็นการใช้ผ้าขาวม้าอย่างคุ้มค่า

(3) ผ้าขาวม้าห่อเด็กในการเดินทางหรือเล่น

ผ้าขาวม้ามีวิธีการในการห่อหุ้มเด็กทารกในหลายวิธี เช่น การห่อสำหรับอุ้ม หรือการผูกปมติดตัวผู้อุ้มเพื่อรองรับเด็ก ใช้ในการเดินทางไปทำไร่นา อาจผูกไว้ด้านหน้าหรือด้านหลังก็ได้ตามความถนัดของแต่ละบุคคล การห่อเด็กแบบต่าง ๆ นี้ชาวบ้านนิยมว่า โชน

(4) ทำเป็นอุ้นนอนสำหรับเด็ก

เป็นการนำผ้าขาวม้ามามัดปลายทั้งสองด้าน อาจซึ่งดิ่งใส่ต้นเสา ต้นไม้ หรือทำเป็นโครงสร้างของอุ้นแบบเคลื่อนย้ายก็ได้ นำเด็กทารกวางลงในอุ้นผ้าขาวม้า และใช้ไม้ยาวขนาดประมาณ 1-2 นิ้ว ยาวประมาณ 1 ฟุต วางคั่นตรงกลาง ให้อู้นผ้าขาวม้ากลางออกทั้งหัวท้าย มีความเชื่อที่เล่ากันสืบต่อมาแต่โบราณว่า การให้เด็กทารกนอนอยู่ จะทำให้เด็กมีศีรษะมนรี ถือว่าเป็นคุณลักษณะที่ดีโตขึ้นจะเป็นคนฉลาด แต่หากศีรษะแบนจะเป็นคนสมองทึบไม่ฉลาด ซึ่งก็ถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะการให้เด็กนอนในอุ้นผ้าขาวม้า การดูแลจะง่าย เด็กไม่ตื่นมาก การใช้เชือกมัดขอบ แกว่งไกวทำให้เด็กหลับง่าย มด แมลง ไม่มารบกวน

(5) พับผ้าขาวม้าเป็นหมอนสำหรับเด็ก

การหนุนเสริมของเด็กทารกให้สูงขึ้นเล็กน้อยเป็นเรื่องยุ่งยากในการที่จะต้องผลิตหมอนตามวัยของเด็กที่กำลังจะโต ดังนั้น ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ใช้ผ้าขาวม้ามาปัดรองเป็นหลายพับตามขนาดที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก เป็นการประยุกต์ใช้ผ้าขาวม้าได้อย่างเหมาะสม ไม่ยุ่งยาก สามารถปรับเปลี่ยนขนาดได้ตามความเหมาะสม

2) ผ้าขาวม้าในวัยกำลังเจริญเติบโต

จากวัยเด็กทารกมาสู่เด็กโตก้าวสู่การเป็นวัยรุ่น ในวัยเหล่านี้ผ้าขาวม้าได้เข้ามามีบทบาทกับเด็กในภาคอีสาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะขอจำแนกตามลำดับต่อไปนี้

(1) ผ้าขาวม้ากับการละเล่น

ด้วยเหตุที่ผ้าขาวม้าเป็นสิ่งของที่พกติดตัวของเด็กที่อยู่ในท้องถิ่นอีสาน พกพาแบบง่าย ๆ โดยการพันหรือเคียนไว้รอบเอว ดังนั้น การคิดค้นวิธีการเล่นสนุกสนานหลายอย่างจะเริ่มจากการใช้วัสดุใกล้ตัว ผ้าขาวม้าจึงเป็นอุปกรณ์ในการละเล่นหลายอย่าง เช่น การเล่นมอญซ่อนผ้า ที่มีเนื้อเพลงง่าย ๆ ว่า มอญซ่อนผ้า ตุ๊กตาอยู่ข้างหลัง ระวังตี ๆ เดี่ยวจะตีหลังหัก โดยผู้เล่นจะนั่งเป็นวงล้อมรอบกัน ร้องเพลงไปเรื่อย ๆ จะมีอีกคนถือผ้าซ่อนไว้ข้างหลัง เดินวนแอบวางไว้ข้างหลังเพื่อนอีกคนหนึ่ง หากไม่เห็นปล่อยให้เดินมาพบอีกรอบจะต้องโดนตี นอกจากการเล่นมอญซ่อนผ้าที่เป็นที่นิยม ยังมีการนำผ้าขาวม้ามาทำเป็นเกลียวเพื่อเล่นดึงชักเคาะเยื่อ การนำผ้าขาวม้ามากางใช้ช่องตารางของผ้าขาวม้าเป็นกระดานเล่นหมากฮอส การนำผ้าขาวม้ามัดปิดตาตีหม้อ การนำผ้าขาวม้ามาห่อฟางข้าวทำเป็นรูปทรงกลมแทนลูกฟุตบอล และอื่น ๆ นี่เป็นเพียงตัวอย่างเล็กน้อยที่มีการนำผ้าขาวม้ามาประยุกต์ใช้ในการละเล่นของเด็ก ๆ ชาวอีสาน

(2) ผ้าขาวม้าห่อข้าวไปเลี้ยงควาย

ในวัยเด็กของลูกชานนาในท้องถิ่นอีสานมักจะมีหน้าที่ในการเลี้ยงวัวควาย (คอยดูแลวัวควายทั้งวัน) ที่ใช้ในการเกษตร กิจกรรมเลี้ยงวัวควายสำหรับเด็กมักจะเป็นในช่วงวันหยุดเรียน หรือปิดภาคเรียน เมื่อไปเลี้ยงวัวควาย ต้องมีห่อข้าวเหนียวและกับข้าวเล็ก ๆ น้อย ๆ ติดตัวไปด้วย สิ่งที่พักพาสะดวกที่สุดก็คือการห่อข้าวใส่ใบตองและพันเก็บไว้ในห่อผ้าขาวม้า อาจพันไว้รอบเอวหรือแยกมัดสะพายไว้ที่ไหล่ก็ได้แล้วแต่สะดวก เมื่อทานข้าวเที่ยงเสร็จก็มักนำผ้าขาวม้าที่พกพาใช้ปูนอนพักผ่อนหรือนั่งอาบน้ำตามห้วย หนองคลองบึง ต่อไปอีกด้วย หรือหากว่าวันนั้นเก็บของป่ามาใช้ประโยชน์ ก็ก็นำผ้าขาวม้าเป็นตัวห่อพกกลับบ้านในตอนเย็น ซึ่งไม่ต้องยากกับการใช้ถุงพลาสติกที่ทำลายสิ่งแวดล้อมดังนั้นในปัจจุบัน

(3) ผ้าขาวม้าคลุมโปงเล่นน้ำ

การเล่นน้ำเป็นกิจกรรมที่เด็ก ๆ ในท้องถิ่นชื่นชอบเป็นชีวิตจิตใจส่วนใหญ่เป็นการเล่นตามลำห้วย ดังนั้น การเล่นน้ำของเด็กๆที่นุ่งผ้าขาวม้าก็จะมีวิธีการเล่นมากมายหนึ่งในวิธีการเล่นก็คือ การนำผ้าขาวม้าผูกปมหัวท้ายคลุมลงผิวน้ำ ตีน้ำให้ผ้าขาวม้าพองเป็นลูกโปงแล้วใช้เท้ายันด้านหนึ่งและใช้ศีรษะดันอีกด้านทำให้ลอยตัวบนผิวน้ำได้ เช่นเดียวกับหญิงที่ตีน้ำในผ้าถุงให้โปงพองลอยน้ำ

3) ผ้าขาวม้าในวัยผู้ใหญ่

(1) ผ้าขาวม้าสารพัดประโยชน์ในการเดินทาง

การเดินทางไปไหนต่อไหนของลูกผู้ชายชาวอีสาน ขาดไม่ได้คือผ้าขาวม้า ประโยชน์ต้องเริ่มนับตั้งแต่ การทอสิ่งของติดตัว การมัด การสะพายไหล่ จึงเรียกว่า โชนตา หากสิ่งของนั้นสามารถพันติดเอาไว้ได้ก็จะเรียกว่า เคียนเอว โดยทั่วไปสิ่งของที่พกติดตัวผู้ชาย มักจะเป็นห้อยยาเส้น ห่อข้าวเหนียวหรืออื่น ๆ ที่จำเป็น ผ้าขาวม้าเคียนเอวประโยชน์อีกอย่างคือเหน็บมีดหรือพราดติดตัวเพื่อใช้สอยในการเดินทาง เมื่อเดินทางไปถึงที่ใดมีอาการเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ก็จะใช้ผ้าขาวม้าที่ห่อของแทนหมอนหนุนศีรษะนอน หากแดดร้อนก็นำมากางเป็นร่มเงาคลุมศีรษะเดินทาง

(2) ผ้าขาวม้ากับการเคียนหัว

การนำผ้าขาวม้ามามัดศีรษะมีเทคนิควิธีการมัดหรือการเคียนหลายวิธี จุดประสงค์ในการใช้ผ้าขาวม้ามามัดเคียน หรือโพกศีรษะมีเหตุผลในการใช้หลายประเด็น เช่น กันแดดแผดเผาศีรษะ กันฝนที่ตกปรอย ๆ มัดเก็บสิ่งของสำคัญในการเดินทางหรือขณะทำงาน ป้องกันฝุ่นระลอกองกระทบผม ใบหน้าและอาจเป็นการตกแต่งปกปิดศีรษะล้านแต่บางคนก็เป็นการเคียนเพราะความเคยชิน ดังนั้น การเคียนหัวโดยใช้ผ้าขาวม้าของแต่ละคนจะมีวัตถุประสงค์ในการใช้งานที่ต่างต่างกัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เทคนิค การเคียนเป็นศิลปะอย่างหนึ่งของการแต่งกายของลูกผู้ชายชาวอีสาน

(3) ผ้าขาวม้าอุปกรณ์กรองน้ำดื่ม

ในอดีตสภาพทางภูมิศาสตร์ของภาคอีสานมีป่าสมบูรณ์มาก น้ำในห้วยหนองคลองบึง หรือแม้กระทั่งในทุ่งนา ก็สามารถนำมาดื่มได้ปราศจากสารพิษ ดังนั้นในการเดินทางบางครั้งน้ำดื่มที่พกพาเกิดหมดระหว่างเดินทาง น้ำดื่มก็จะหาได้ง่ายในเส้นทางเดิน อุปกรณ์ในการกรองน้ำดื่มให้ปราศจากฝุ่น แมลง รวมทั้งปลิงตัวเล็ก ๆ ก็จะใช้ผ้าขาวม้าที่พกพาไปนี้แหละเป็นอุปกรณ์กรองน้ำ วิธีใช้ง่าย ๆ เพียงนำชายผ้าด้านหนึ่งผูกติดกับคอไว้แล้วใช้สองมือกดขอบผ้าสองด้านลงก็สามารถดื่มหรือใช้น้ำที่อยู่บริเวณด้านในของผ้าได้ เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างง่าย ๆ

(4) ผ้าขาวม้าอุปกรณ์จับสัตว์น้ำ

บางครั้งในการเดินทางไปไร่ นา หรือตามป่าเขาที่มีลำธารผู้เดินทางไม่ได้มีเจตนาจะต้องหาอาหาร แต่เมื่อระหว่างเดินทางมาพบว่า ริมทางเดินมีบริเวณที่ปลาชุกชุม สามารถจับมาเป็นอาหารได้ อุปกรณ์ที่ง่ายที่สุดคงไม่พ้นผ้าขาวม้าที่พกติดตัว โดยใช้ปลายผ้าอีกด้านมัดติดคอไว้ แล้วใช้สองมือจับขอบผ้าสองด้านซ้อนเก็บปลาตามบ่อหรือริมธารน้ำข้างทางได้แต่หากว่ามีเพื่อนร่วมเดินทางก็เปลี่ยนเป็นจับขายผ้าขาวม้าคนละด้าน ซ้อนตักปลาในลำคลองได้

(5) ผ้าขาวม้าอาวุธประจำกาย

มีเรื่องเล่ามาแต่โบราณว่าผ้าขาวม้าไม่เป็นเพียงของใช้ในด้านที่เป็นคุณเท่านั้น แต่ในทางเป็นโทษก็มีทำได้เช่นกันโดยนำผ้าขาวม้ามาม้วนเป็นเกลียว อีกด้านอาจยึดมัดติดกับของมีคม หรือก้อนหินที่มีน้ำหนักวิธีการใช้เพียงแต่เหวี่ยงหรือฟาดเท่านั้น หากกระทบกันสิ่งใดอาจถึงชีวิตได้ บางครั้งในสมัยโบราณก็ใช้วิธีนี้ในการจับสัตว์ป่าหรือเป็นอาวุธป้องกันตัวในการเดินทางป่ากรณีที่ไม่มีอาวุธหาอาวุธอื่นได้

(6) ผ้าขาวม้าอุปกรณ์ปูนั่งปูนอน

การเดินทางไปในที่ต่าง ๆ ของคนอีสานบางครั้งไม่อาจเลือกที่ปักพืงที่สะดวกสบายได้ แต่การพกพาผ้าขาวม้าติดตัวทำให้มีที่รองนั่ง รองนอน รวมทั้งมัดแขวนติดเสาหรือต้นไม้เป็นเปลสำหรับนั่งนอนได้ หรือบางแห่งอาจมีที่รองนั่ง รองนอนแล้ว ผ้าขาวม้ายังอาจเปลี่ยนสภาพเป็นผ้าห่มกันยุงหรือแมลงรบกวนขณะหลับนอนได้ด้วย

(7) ผ้าขาวม้าเครื่องแต่งกายหลายโอกาส

ผ้าขาวม้าที่รู้จักกันทั่วไป คือ อุปกรณ์สำหรับนุ่งอาบน้ำหรือเช็ดตัวสำหรับผู้ชาย แต่ในสภาพความเป็นจริงของชาวบ้านหลายแห่งนิยมนำมาเป็นผ้านุ่งแบบสบาย ๆ สำหรับพักผ่อนในบ้านหรือเดินเล่นบริเวณหมู่บ้านจนเป็นวิถีชีวิตแบบปกติของชาวบ้านนอกจากนั้นเมื่อยามต้องทำประมง หรือทำงานกสิกรรม ชาวบ้านยังนิยมนำมานุ่งแบบเหน็บเดี่ยวคล้ายกับโจงกระเบน ทำให้สะดวกสบาย และคล่องตัวในการทำงานในแหล่งน้ำ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ผ้าขาวม้าเป็นอุปกรณ์ในการนุ่งห่มแบบสบาย ๆ ในบ้าน จนกระทั่งการนุ่งเพื่อทำงานตามแหล่งน้ำต่าง ๆ การปรับใช้ตามโอกาสเหล่านี้ คงไม่มีผืนผ้าชนิดใดเหมาะสมเท่ากับผ้าขาวม้า ชาวอีสานทั้งหญิงและชาย ทุกช่วงอายุใช้ผ้าขาวม้าในชีวิตประจำวันในโอกาสต่าง ๆ กัน นอกจากนี้แล้ว หากมองการใช้งานผ้าขาวม้าในอีกมุมหนึ่ง ชาวอีสานใช้ผ้าขาวม้าเป็นของสำคัญที่ขาดไม่ได้ในพิธีการพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีสืบต่อกันมา

สรุป

จังหวัดร้อยเอ็ดมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการทอผ้าสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ผ้าขาวม้าทอมือเป็นผ้าประเภทหนึ่งที่มีประวัติการทออยู่ทุกอำเภอของจังหวัดร้อยเอ็ด ในอดีตช่วงว่างจากฤดูทำนา ชาวบ้านทอผ้าโดยเลี้ยงไหมและปลูกฝ้ายเพื่อผลิตเส้นใยสำหรับใช้ทอผ้าเอง สืบทอดเป็นสืธรรมชาติดั้งเดิม บางแหล่งเคยมีการปลูกครามและย้อมเส้นใยด้วยครามด้วย การทอผ้าในยุคแรกเป็นการทอเพื่อใช้เองในวิถีชีวิตของชาวอีสาน เด็กหญิงเรียนรู้การทอผ้าสืบต่อจากผู้เป็นแม่ ผ้าขาวม้าทอมือจากแต่ละอำเภอแบ่งเป็น 3 กลุ่มตามวัตถุดิบ คือ ผ้าขาวม้าไหมนิยมทอเพื่อใช้ในงานพิธีต่าง ๆ เพราะทอยากและราคาสูง ผ้าขาวม้าฝ้าย และผ้าขาวม้าด้ายนิยมใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงานในไร่นาเพราะทอง่ายและซับน้ำ ได้ดี นอกจากนี้วัตถุดิบในการทอแล้ว ผ้าขาวม้าทอมือจากแต่ละชุมชนยังแตกต่างกันเพราะพื้นฐานทางด้านวัฒนธรรมของบรรพบุรุษด้วย โดยจังหวัดร้อยเอ็ดมีกลุ่มชน 5 กลุ่มที่ทอผ้า ได้แก่ กลุ่มไทย-อีสาน กลุ่มไทย-ลาว กลุ่มไท-เขมร กลุ่มไท-ส่วย และภูไท ลวดลายของผ้าขาวม้าทอมือที่พบในจังหวัดร้อยเอ็ดมีครบทั้ง 4 กลุ่ม คือ ผ้าขาวม้าตามะกอก (ตาหมากรุก) ผ้าขาวม้าตาเล็ก ผ้าขาวม้าลายไล่ปลาไหล และผ้าขาวม้าตาหมู

ผ้าขาวม้าทอมือยังคงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนร้อยเอ็ด ไม่เปลี่ยนแปลง ผ้าขาวม้าทอมือยังคงเป็นผ้าสำคัญในพิธีการต่าง ๆ ตั้งแต่การเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย และเป็นผ้าสารพัดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ชาวอีสานทั้งหญิงและชาย ทุกช่วงอายุใช้ผ้าขาวม้าในชีวิตประจำวันในโอกาสต่าง ๆ กัน นอกจากนี้แล้ว หากมองการใช้งานผ้าขาวม้าในอีกมุมหนึ่ง ชาวอีสานใช้ผ้าขาวม้าเป็นของสำคัญที่ขาดไม่ได้ในพิธีการพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีสืบต่อกันมา จนเป็นองค์ความรู้ลวดลายผ้าขาวม้าทอมือของชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 1) การพัฒนาผ้าขาวม้าให้มีอัตลักษณ์ประจำชุมชน (Heritage) 2)

การพัฒนาผ้าขาวม้าโดยใช้วัตถุดิบธรรมชาติและสีธรรมชาติ (Organics) และ 3) การผลิตผ้าขาวม้าด้วยความคิดสร้างสรรค์ (Creative)

References

- Chudhavipata, W. (2012). *Textile: Reflection of Thai Traditions*. Research Report. Dhurakij Pundit University.
- Khanthong, P. (2019). Marketing Model of Online Business in Thailand. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 4(2), 45-56.
- Pinkaew, K. (2011). Creative Economy, Cultural Capital and Business Opportunity. *Executive Journal*, 31(1), 32-37.
- Royal Institute. (2013). *Dictionary of Royal Institute B.E. 2554*. Bangkok: Royal Institute.
- Sikka, S. (2012). *A Study of Local Identities for Designing Mekong River Basin Fabric Patterns: A Case Study of Ban Kum, Huay Pai, Khong Jiam, Ubon Ratchathani*. Research Report. Office of Contemporary Art and Culture, Ministry of Culture.
- Silpakorn University. (2001). *Native Woven Fabric: Exploration Manufacturers Nationwide*. Bangkok: Local Fabric Development Project in All Provinces of Thailand.
- Sirasunthorn, P. (2013). *Concept, Theory, Technique and Application for Social Development*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Waikla, R. (2019). Local Wisdom and Conservation of Phutai Traditions. *Journal of Arts Management*, 3(1), 53-68.

คติความเชื่อเรื่องพระพุทธเจ้าในเถรวาทและพุทธตันตระ*

Beliefs about the Buddha in Theravada

and the Buddhist Tantra

สุดาพร เขียวงามดี

Sudaporn Khiewngamdee

มหาวิทยาลัยศิลปากร

Silpakorn University, Thailand.

Corresponding Author. Email: sudaporn_khiewngamdee@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและกระบวนการบรรลุพุทธภูมิในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทและแบบพุทธตันตระที่วิวัฒนาการภายหลัง พุทธศาสนาเถรวาทได้แบ่งพระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ชอบเองสามารถประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้ พระปัจเจกพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้เองแต่ประดิษฐานพระพุทธศาสนาไม่ได้ พระอรหันตสาวกคือผู้ตรัสรู้ตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในขั้นตอนการตรัสรู้นั้น ผู้ที่ต้องการเป็นพระพุทธเจ้าและอยู่ในฐานะพระโพธิสัตว์ ต้องบำเพ็ญบารมีครบถ้วน 3 ระดับ คือ บารมี 10 อุปบารมี 10 และปรมัตถบารมี 10 พระพุทธเจ้าทั้งในอดีต 23 องค์ ต้องผ่านกระบวนการตรัสรู้ด้วยการบำเพ็ญบารมีด้วยตนเองทั้งสิ้น และการที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์มีคุณสมบัติพิเศษต่างๆ ล้วนมาจากกำลังบารมีทั้งสิ้น ในส่วนพระพุทธเจ้าแบบตันตระซึ่งมีวิวัฒนาการในประมาณ พ.ศ. 700 ได้มีมนตรยานซึ่งเปิดเผยโดยพระไวโรจนพุทธเจ้า พระวัชรสัตว์รักษาไว้ และพระนาการขุนเปิดเผยในการต่อมา ในทัศนะของพุทธตันตระมีพระอาทิพุทธเจ้าซึ่งมีลักษณะคล้ายพระเจ้าสูงสุดในฮินดู มีการเปลี่ยนพลังสร้างสรรค์ของพระอาทิพุทธเจ้าเป็นพระพุทธเจ้าอีก 5 พระองค์ มีพระไวโรจนะ เป็นต้น ในเรื่องหลักธรรม เถรวาทแบบเดิมได้แบ่งธรรมะและธรรมออกชัดเจน แต่ในพุทธตันตระได้กล่าวว่ากุศลภาวะและอกุศลภาวะมีอยู่ในพระพุทธเจ้า ในด้านพระโพธิสัตว์ที่มีปางต่างๆ ทั้งปางสวยงามและปางดุร้าย เป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาแบบเดิมที่เปลี่ยนเช่นนี้ เนื่องจากการปรับปรุงหลักธรรมและวิธีการสอนให้เข้ากับอุปนิสัยของศาสนิกในยุคที่ต้องต่อสู้ในการเผยแผ่ศาสนา

คำสำคัญ : ตันตระ; อาทิพุทธเจ้า; พระโพธิสัตว์

* Received January 23, 2020; Revised January 24, 2020; Accepted March 23, 2020

Abstract

This academic article was to present about the Lord Buddha and his achievement to the land of Buddhism procedures in the original version of Theravada Buddhism and the version of Vajrayana Buddhism evolution. In Theravada Buddhism, the Buddha was the enlightened Lord Buddha who could achieve his enlightenment by himself and establish Buddhism by himself. While Pratyekabuddha could also achieve his enlightenment but he could not establish the Buddhism. During the procedures of the enlightenment, for those who wish to be the Buddha while they were in Bodhisattva position, need to fully practice great merits in three levels, namely; the Ten Supreme Perfections, the Ten Higher Levels of the Supreme Perfections, the 10 Highest Levels of the Supreme Perfections. In the past, there were twenty-three Buddhas. The Buddha of the current Buddhist era was Gautama Buddha and the Buddha in the future would be Ariyameitaiya Buddha. All of them were enlightened by their self-practice of merit. They had gained some magical power. While the Buddha in Tantra Buddhism Revolution in around 700 B.E., Mantrayana was revealed by Vairocana Buddha and it was disclosed by Nakarachun Buddha in the later time. In the teaching of Tantra Buddhism, Adi Buddha, who was equivalent to be the most high-ranking Hindu God, was able to turn his power of the creativity into the existence of another five Buddhas such as Vairocana etc. In the original Theravada Buddhism, good deeds and bad deeds were clearly separated, while in Tantra Buddhism it is mentioned that both good and bad merits exist within the Lord Buddha. In Bodhisattava in both kind-looking and in unkind-looking Buddha images were changed due to the reason of the adaptation of the current Buddhist teachings and its method which has trended to adjust to the habits of the Buddhist followers to continue to spread the Buddhist.

keywords: Tantra; Adi Buddha; Bodhisattva

บทนำ

ศาสนาใหญ่ๆทุกศาสนาจะมีลักษณะเหมือนกันอย่างหนึ่งคือการแตกเป็นนิกาย หลังจากพระศาสดาได้ล่วงลับไปแล้ว ในศาสนาคริสต์มีโรมันคาทอลิก โปรเตสแตนต์ และกรีกออร์ทอดอกซ์ ในศาสนาอิสลามมีสุนหนี่ ซืออะห์ซูฟี เป็นต้น(Somdetphramahāṇvīraṇāṁsa (PimpaDhammadharathera),2005) พระพุทธศาสนา ก็ได้พ้นจากปรากฏการณ์นี้ จึงมีเหตุการณ์เริ่มแตกร้างตั้งแต่สังคายนาครั้งที่ 1 เมื่อพระปุราณะที่เดินทางมา

จากทักษิณาศรีชนบทถึงเมืองราชคฤห์ หลังจากพระมหากัสสปะและพระอรหันต์ 500 ได้ทำสังคายนาเสร็จแล้ว พระปราณณมีท่าทีไม่ยอมรับ(Pali Tripitaka,7/623/312-313) และต่อมาอีกประมาณ 100 ปี ก็มีการสังคายนาครั้งที่ 2 ที่เมืองเวสาลี ก็มีเหตุให้แตกแยกไปอีก จากความประพฤติแตกต่างของภิกษุวัชชีบุตร และกรณีพระมหาเทพ (Pali Tripitaka,7/630-663/319-340 และBodhinanda,1971) การแตกเป็นนิกายต่างๆ เหล่านี้ มาจากความประพฤติไม่เสมอกันบ้าง แข่งดีกันบ้าง มีความเห็นแตกต่างกันบ้าง (Somdetphramahāvīravamsa (PimpaDhammadharathera), 2005) พระพุทธศาสนาได้แตกเป็น 18 นิกายตั้งแต่พ.ศ.1 จนถึง พ.ศ. 100 หลังพ.ศ.500 แล้ว ได้มีขบวนการใหม่เกิดขึ้นในอินเดียซึ่งเรียกตนเองว่า มหายาน มีฐานจากคณะสงฆ์นิกายมหาสังฆิกะ ผสมกับชาวพุทธคฤห์ที่มีความเห็นว่าจะต้องปรับปรุงวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาเสียใหม่ ได้ปรับปรุงคตินิยมในพุทธศาสนาเพิ่มเติมหลายประการเพื่อต่อสู้กับอิทธิพลของพราหมณ์ เพื่อให้พุทธศาสนาเข้าถึงหมู่สามัญชนทั่วไป (Bodhinanda,1971)

ในการปรับปรุงของพุทธศาสนิกชนครั้งนี้ นอกจากปรับปรุงหลักธรรมแล้ว แม้พระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาอันศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสูงสุด เป็นพระอรหันต์ผู้บริสุทธิ์ พระโพธิสัตว์ผู้กำลังบำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุพุทธภูมิก็มีลักษณะเปลี่ยนไปหลายประการ เช่น เดิมพระพุทธเจ้ามีแต่เนรมิตกายอันประกอบด้วยชั้นห้าและธรรมกาย(Pali Tripitaka,11/55/77) มหายานได้เพิ่มสัมโภคกายอันเป็นทิพย์ภาวะมีรัศมีรุ่งเรือง (Bodhinanda, 2012)ต่อมาในลัทธิคฤหยานหรือมนตรยานหรือลัทธิลี้ลับประมาณก่อนพ.ศ. 700 (Bodhinanda, 2012) ระยะแรกคงเป็นส่วนหนึ่งของมหายานประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 จึงได้ประกาศตนแยกจากมหายานเด็ดขาด ได้เพิ่มยัญกรรม อาถรรพเวท อาคมมนตรา และพระโพธิสัตว์ปางต่างๆ แม้พระศากยมุณีพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาก็เปลี่ยนเป็นว่าหลักธรรมของมนตรยานได้รับการเปิดเผยโดยพระไวโรจนพุทธเจ้า ต่อมาพระวัชรสัตว์ได้รวบรวมไว้ในเจดีย์เหล็กของอินเดียได้ พระนาคราชได้เปิดกรุพระธรรมลี้ลับนี้เนื่องจากหลักธรรมพิธีกรรมและพุทธบุคคลของมนตรยานมีความแตกต่างจากเถรวาทและมหาสังฆิกะเดิมเป็นอันมาก และมีวิวัฒนาการมาจนปัจจุบัน บทความนี้จึงจะศึกษาความแตกต่างของนิกายนี้ ด้วยความจำกัดของเวลาจึงศึกษาเฉพาะพุทธบุคคลเท่านั้น ในเบื้องต้นจึงศึกษาพุทธบุคคลที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเถรวาทว่ามีคุณลักษณะอย่างไร และเรียงลำดับการนำเสนอเนื้อหาของบทความโดยเริ่มจากที่มาของความเชื่อการบำเพ็ญบารมี คุณสมบัติของพระพุทธเจ้า ในมิติของเถรวาทและพุทธตันตระตามลำดับ

คติความเชื่อพระพุทธเจ้าในมิติเถรวาท

ที่มาของความเชื่อ

ความเป็นพุทธบุคคลในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 3 ประเภท อันได้แก่ 1.)พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ ท่านผู้ตรัสรู้ดี ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง แล้วสอนบุคคลอื่นให้รู้ตามด้วย ทรงประดิษฐานเป็นรูปของศาสนาที่มีองค์ประกอบสืบต่อกันเป็นเวลานาน 2.) พระปัจเจกพุทธเจ้า คือ ท่านผู้ตรัสรู้ดี ตรัสรู้ชอบด้วย

ตนเองแต่ไม่ตั้งเป็นศาสนา จะมีการสอนบ้างก็เป็นหัวข้อธรรม ที่ทรงแนะนำแก่คนผู้สนใจ ส่วนมากจะเป็นข้อความสั้นๆ 3.) พระอรหันตสาวก คือ ท่านผู้ได้ฟังคำสั่งสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติตามคำสั่งสอนจนบรรลุความเป็นพระอรหันต์แล้วสอนคนอื่นให้ปฏิบัติตามด้วย

การบรรลุความเป็นพุทธะทั้ง 3 ประเภทนั้น ได้ถูกกำหนดไว้ด้วยอำนาจแห่งบารมีธรรม ที่มีความยิ่งหย่อนกว่ากันตามลำดับ และความเพียรพยายามในปัจจุบันประกอบกัน ซึ่งหมายความว่าฐานะแห่งพุทธบุคคลในพระพุทธศาสนา เป็นสาธารณะสำหรับท่านที่มีคุณสมบัติเหมาะสมทุกคน ในที่นี้จะอธิบายมุ่งพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นหลัก (Phrasobhonganaphorn (RababThitayano),1986)

การบำเพ็ญบารมี

ขั้นตอนแห่งความเป็นพระพุทธรูปนั้น ใครก็ตามจะได้บรรลุความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านแสดงว่าต้องผ่านขั้นตอนในการพัฒนาจิตมาโดยลำดับ คือ การปลูกฝังความพอใจในความเป็นพระพุทธรูปผ่านภพชาติต่างๆมาทุกชาติ จนถึงเปล่งวาจาแสดงความปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธรูปในภพชาติต่างๆ เป็นอันมากและเสริมสร้างคุณสมบัติครบ 8 ประการ ที่เรียกว่า “ธรรมสโมธาน” คือ การประชุมพร้อมแห่งธรรมในชาติใดชาติหนึ่ง ธรรมสโมธาน 8 ประการนั้น อันได้แก่ 1.) มนุสสมบัติ เกิดเป็นมนุษย์ในชาติที่ตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธรูป 2.) ลิงคสมบัติ เป็นบุรุษที่สมบูรณ์ ไม่มีความผิดปกติทั้งทางกาย และจิต 3.) เหตุสัมปทาสมบัติ สมบูรณ์ด้วยอุปนิสัยบารมี คือหากจะออกบวชในชาตินั้น ก็จะได้บรรลุอรหัตเป็นพระอรหันต์ในชาตินั้นได้ 4.) สัตถุทสสนสมบัติ ได้พบเห็นพระพุทธรูปพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง 5.) ปัพพชาสมบัติ ในชาตินั้นตนจะต้องเป็นนักบวชประเภทใดประเภทหนึ่ง 6.) คุณสมบัติ จะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษคือ ได้ฌานสมาบัติ 7.) อธิการสมบัติ มีการบำเพ็ญบุญญาภิสมภารอย่างยอดเยี่ยม แม้จะสละชีวิตก็ยอม 8.) ฉันทตาสมบัติ มีฉันทะคือความพอใจในพระสัพพัญญุตญาณอย่างแรงกล้า(Phrabuddhadattathera, 1992)

ท่านที่มีคุณสมบัติครบ 8 ประการดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เมื่อได้รับการพยากรณ์หลังจากที่ได้ตั้งความปรารถนาในสำนักของพระพุทธรูปแล้ว ฐานะของท่านจะเปลี่ยนเป็นพระโพธิสัตว์แล้วจะบำเพ็ญบารมี คือ การเก็บสะสมคุณงามความดีในภพชาติต่างๆ เรียกว่า บำเพ็ญพุทธการกรรม คือ ธรรมที่ทำพระโพธิสัตว์ให้ได้เป็นพระพุทธรูป ได้แก่ ทานบารมี สีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี วิริยบารมี อธิฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี บารมีเหล่านี้ท่านแสดงว่าต้องบำเพ็ญได้เป็น 3 ชั้น คือ บารมี อุปบารมี และปรมาตถบารมี เมื่อบารมีทั้ง 3 ระดับสมบูรณ์แล้ว ก็อยู่ในฐานะที่ควรแก่การตรัสรู้ (Phrasobhonganaphorn (RababThitayano),1986)

จำนวนพระพุทธรูปที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมี 25 องค์ ประกอบด้วย 1.) พระทีปังกร 2.) พระโกณฑัญญะ 3.) พระมังคละ 4.) พระสุมนะ 5.) พระเรวตะ 6.) พระโสภิตะ 7.) พระอนิมทัสสี 8.) พระปทุมมะ 9.) พระนารทะ 10.) พระปทุมุตตระ 11.) พระสุเมธะ 12.) พระสุชาตะ 13.) พระปิยทัสสี 14.) พระอัทธทัส

สี 15.) พระธัมมทาสี 16.) พระสิทธิธตเถ 17.) พระติสสะ 18.) พระปุสสะ 19.) พระวิปัสสี 20.) พระสิขี 21.) พระเวสสภู 22.) พระกุกกุสันธะ 23.) พระโกนาคมนะ 24.) พระกัสสปะ 25.) พระโคตมะ (Pali Tripitaka, 33/1-28/389-526)

ในจักรกวัตติสูตร ที่มณีกายก็ได้ตรัสถึงพระพุทธเจ้าที่จะตรัสรู้ในอนาคต 1 พระองค์ คือ พระเมตไตรย ในเมื่อมนุษย์มีอายุได้ 80,000 ปี (Pali Tripitaka, 11/48/69 และ Punyanubhab, 1996) รวมพระพุทธเจ้าในอดีตกับ ปัจจุบันกับ และอนาคตก็จึงเป็น 26 พระองค์ในเอกนิบาต อังคุตตนิบาต ได้มีพุทธพจน์ตรัสว่า บุคคลผู้เดียวที่เมื่อเกิดขึ้นก็เกิดมาเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนมาก เพื่อความสุขแก่ชนมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลกทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ คือ พระตถาคตผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า (Pali Tripitaka, 20/139/26) การปรากฏของพระตถาคตผู้เป็นเอกบุคลลมิได้ยาก เป็นมนุษย์ผู้มหัศจรรย์ ไม่มีใครเทียบ ไม่มีใครเปรียบ ไม่มีใครเสมอได้ การทำกาลกิริยาของเอกบุคลลเช่นพระตถาคตทำให้มีความเดือดร้อน (เศร้าโศก) แก่ชนมาก (Pali Tripitaka, 20/141-143/26) ในโลกธาตุหนึ่ง เป็นไปไม่ได้ที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเกิดขึ้น 2 องค์ ไม่ก่อนไม่หลัง (พร้อมกัน) (Pali Tripitaka, 20/162/33)

กล่าวโดยสรุป ในพุทธกัปหนึ่งพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเกิดขึ้นเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น เป็นไปไม่ได้ที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้หญิง (Pali Tripitaka, 20/164/34) คือ ปฏิเสธที่สตรีเพศจะเป็นพระพุทธเจ้า และยืนยันว่าพระพุทธเจ้าเป็นได้ในเพศบุรุษเท่านั้น

คุณสมบัติของพระพุทธเจ้า

คุณสมบัติทางกายภาพของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงมีมหาบุรุษลักษณะ 32 เมื่อครั้งที่พระองค์ทรงประทับอยู่ ณ พระเชตวัน กรุงสาวัตถี ตรัสบอกภิกษุสงฆ์ว่า ผลของการสมาทานในกุศลธรรม มั่นคงในกาย สุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต สมาทานมั่นคงในการจำแนกทาน สมาทานศีล... เมื่อจุติจากเทวโลกมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมได้มหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ อันได้แก่ มีฝ่าพระบาทราบเสมอกันพื้นฝ่าพระบาททั้ง 2 มีจักรซึ่งมีก้าข้างละ 1,000 ชี มีกง มีดุม มีส่วนประกอบครบมีสันพระบาทยืนยาวออกไปมีพระองคุลียาวมีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่มฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองคุลิจดกันเป็นรูปตาข่าย เป็นต้น (Somdetphramahasamanachaokromphraparamanuchitchinoras, 1994)

มหาบุรุษผู้สมบูรณ์ด้วยลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ มีคติ (อนาคตข้างหน้า) เพียง 2 อย่างเท่านั้น คือ 1.) ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม ครองราชย์โดยธรรม 2.) ถ้าออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต จะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีกิเลสในโลก นอกจากมหาบุรุษลักษณะ 32 แล้วทรงมีอายุขัย 80 คือ มีนิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทเหลืองงาม มีนิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทเรียวยาวออกไป นิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทกลมดุนายช่างกลึงเป็นอันดี พระนขาทั้ง 20 มีสีแดง พระนขาทั้ง 20 นั้นงอนงาม ข้อนขึ้นเบื้องบนมิได้ค้อมลงเบื้องต่ำ พระนขานั้นมีพรรณเกลี้ยงกลมสนิท ข้อพระหัตถ์และข้อพระบาทซ่อน

อยู่ในพระมังสะ มิได้สูงขึ้นปรากฏออกมาภายนอก พระบาททั้ง 2 เสมอกัน มิได้ย่อมใหญ่กว่ากันมาตรว่าเมล็ดงา (Somdetphramahasamanachakromphraparamanuchitchinoras, 1994)

จะเห็นว่า มหาปฐิสลักษณะของพระพุทธเจ้า หากถือตามตำราตรงตัวจะมีบุคลิกที่แปลกมาก จึงมีนักปราชญ์ฝ่ายพระพุทธศาสนาได้ถอดความว่า พระพักตร์ของพระองค์ มีคำอุปมาของบรรดาสมณพราหมณ์ ยกย่องว่าพระพักตร์ของพระสมณโคดมนี้ กลมกล่อมเหมือนจันทร์เพ็ญ คำว่ากลมกล่อมเหมือนจันทร์เพ็ญ เป็นเพียงแต่คำอุปมาของกวี หมายถึงว่าดวงพระพักตร์นั้น ไม่ใช่สี่เหลี่ยม ไม่ใช่ไข่ไก่ แต่เป็นวงพระพักตร์ที่งาม ได้ส่วนสัด ไม่ใช่โค้งอย่างพระจันทร์ หรือครึ่งซีกอย่างพระจันทร์ ใครมีดวงหน้าอย่างพระจันทร์ก็แย่ ใครเห็นก็หนี เวลาข้างขึ้นอ่อนๆ กลายเป็นเสี้ยว พอข้างขึ้นแฉะๆ กลายเป็นกลม เปลี่ยนได้ นี่เป็นเพียงสำนวนอุปมาของกวีเท่านั้นเอง (Bodhinanda(a.), 2000)

ส่วนคุณสมบัติทางจิตภาพของพระพุทธเจ้านั้น ประกอบไปด้วยพุทธคุณ 9 คือพระคุณอันเกิดจากการที่ได้ทรงบำเพ็ญบารมี 10 ประการ เป็นเวลา 4 อสงไขยแสนกัลป์ ในส่วนที่เป็นนามธรรม เป็นพระคุณเฉพาะพระพุทธองค์มี 9 อย่าง (Pali Tripitaka, 12/95/55) ได้แก่ 1.) เป็นพระอรหันต์ (อรหัง) 2.) ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ (สัมมาสัมพุทธะ) 3.) เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ (วิชาจรณสัมปันนะ) 4.) เสด็จไปดี (สุคตะ) 5.) รู้แจ้งโลก (โลกวิทู) 6.) เป็นสารีริกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม (ปฐิสทัมมสารถิ) 7.) เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (สัตถา เทวมนุสสานัง) 8.) เป็นพระพุทธเจ้า (พุทธะ) 9.) เป็นพระผู้มีพระภาค (ภควา)

คติความเชื่อพระพุทธเจ้าในมิติพุทธตันตระ

ที่มาของความเชื่อ

ความเชื่อที่ว่าพระพุทธเจ้าคือพระศากยมนีพุทธะ หรือเจ้าชายสิทธัตถะเดิมในแบบเถรวาท เป็นบุคคลผู้เลิศในสามโลก เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ ไม่สามารถนำไปเปรียบเทียบกับพระพุทธเจ้าของลัทธิพุทธตันตระ เพราะพระพุทธเจ้าของพุทธตันตระคืออาทิพุทธะ มหายานลัทธิอื่นๆ ที่เชื่อเรื่องพระพุทธเจ้าองค์อื่น เช่น นิกายสุขาวดีมีแดนสุขาวดีอยู่ห่างจากโลกธาตุนี้ไปทางตะวันตกนับแสนโกฏิพุทธเกษตร มีพระอมิตาภพุทธเจ้าแสดงธรรมอยู่ ในลัทธิมนตรยานก็มีพระไวโรจนาพุทธเจ้า (Bodhinanda, 2012)

ในส่วนของพุทธตันตระมีมติเรื่องพระอาทิพุทธเจ้าไว้ว่า อาทิพุทธะ (Primordial Buddha) เป็นส่วนหนึ่งแห่งการพัฒนาการขั้นสุดท้ายแห่งพุทธศาสนา มหายาน ซึ่งได้รับอิทธิพลส่วนใหญ่มาจากแนวคิดของนิกายไศวระของฮินดูและอาทิพุทธส่วนใหญ่พบในเนปาลและชวา (Encyclopedia of Buddhism, 1961) ทรงเป็นพระพุทธเจ้าที่อุบัติมาพร้อมกับโลกและประจำอยู่ชั่วนิรันดร์ เท่ากับต้นกำเนิดของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย แต่มีหลายนิกายที่เรียกว่า “ไวโรจนะ” “วัชรปาณี” “วัชราร” “วัชรสัตว์” หรือ “วัชรมัญชุศรี” (Phramahasomjintasammāpaṅko, 2001) อาทิพุทธะไม่ได้ดำรงอยู่ในฐานะผู้สร้างโลกเหมือนกับคติความเชื่อของศาสนาประเภทเทวนิยม แต่อาทิพุทธะเกิดมาพร้อมกับโลก เป็นต้นกำเนิดของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

เสถียร โพธิ์นันทะได้กล่าวถึงพระอาทิพุทธะว่า “ในลัทธิมนตรยานมักเป็นอาทิพุทธะ พระไวโรจนะพุทธะ และพระศากยมุนีพุทธะ ตามเรื่องราวในชมพูทวีปว่ากันตามนัยแห่งลัทธิมนตรยานแล้ว พระพุทธเจ้าทั้งปวงย่อมเป็นภาคหนึ่งของพระอาทิพุทธะ หรือพระไวโรจนะพุทธะนั้นเอง พระมหาชมพูทวีปจะตั้งขึ้นในอินเดียแล้วแพร่มาถึง หรือว่าจากอินเดียมาสู่แหลมอินโดจีนโดยตรงก็ได้” (Bodhinanda (b.), 2000)

ความเชื่อเรื่องพระธยานีพุทธะนั้น เชื่อกันว่าเป็นการกลายสภาพเป็นบุคคลของอาทิพุทธะ (Personifications of Aspects of one Adibuddha) เป็นพลังสร้างสรรค์ของอาทิพุทธะ (Creative Power of Adibuddha) พระธยานีพุทธะ 7 องค์ แต่ที่ปรากฏในวรรณกรรมของวัชรยาน ชื่อ คุหยสมาช มี 5 พระองค์ คือ 1. พระไวโรจนะ 2. พระอักโขภยะ 3. พระรัตนสัมภวะ 4. พระอมิตาภะ 5. พระอโมฆสิทธิ

เนื่องจากว่าอาทิพุทธะเป็นพระพุทธรูปที่ยิ่งใหญ่ คนสามัญทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงพระองค์ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นพระองค์จึงมีพระเมตตาอย่างหาประมาณไม่ได้ จึงทรงอวตารมาเป็นพระพุทธรูปปางต่างๆ เพื่อทำหน้าที่ปกป้องและให้ธรรมแก่สัตว์โลกทั้งหลาย พระธยานีพุทธะจึงเป็นภาคแสดงของอาทิพุทธะ เป็นพลังสร้างสรรค์ของอาทิพุทธะ แต่พระธยานีพุทธะก็ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของอาทิพุทธะ ไม่สามารถแยกเป็นอิสระจากอาทิพุทธะได้ เพียงแต่ทำหน้าที่แทนพระอาทิพุทธะเท่านั้น

พระพุทธรูปฝ่ายชายและศักดิ์ยังแบ่งออกเป็นองค์ละ 2 ปาง คือ ปางงดงามและปางดุร้ายเพื่อให้สอดคล้องกับหน้าที่ของแต่ละองค์จะต้องลงไปควบคุมดูแลประจำ ถ้าลงมาในปางปราบปรามก็จะเป็นปางที่ดุร้าย มีพระพักตร์เป็นที่น่าเกรงขาม แต่ถ้าถูกอัญเชิญลงมาในงานบุญกุศลก็จะแสดงปางที่งดงาม สำหรับพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ในนิคายนี้แบ่งเป็น 2 ภาค 2 ปาง คือ ภาคหญิง และภาคชาย ปางดุร้ายและปางที่งดงาม แต่ทั้งหมดก็รวมเข้าเป็นหนึ่งในองค์อาทิพุทธะ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของพระพุทธรูปทั้งหลาย (Kabilsingha, 1993)

การบำเพ็ญบารมี

การบำเพ็ญบารมีของชาวพุทธนิกายตันตระนั้นไม่จำเป็นต้องบำเพ็ญข้ามภพข้ามชาติเหมือนนิกายเถรวาท หรือไม่จำเป็นต้องบำเพ็ญทศกัมมหรือกัมม 10 ของพระโพธิสัตว์เหมือนนิกายมหายาน พุทธตันตระเน้นการเคารพบูชาอาจารย์ในสำนักตน และการทำโยคะจนบรรลุถึงขั้นสูงสุดจนได้รับการอภิเษกจากอาจารย์ชั้นสูงของตน เมื่อการปฏิบัติโยคะขั้นสูงสำเร็จตนเองจะกลายเป็นเสมือนพระพุทธรูปในชาตินี้ คณาจารย์ฝ่ายตันตระพยายามสร้างวิธีการมากมายเพื่อที่จะเป็นทางเร่งรัดเพื่อการบรรลุธรรมโดยง่าย เพราะมีความเชื่อว่าทุกคนสามารถเข้าถึงความหลุดพ้นได้ทุกขณะจิต โดยเฉพาะการถึงจุดสุดยอดในขณะร่วมเพศ (Kabilsingha, 1995) สารสำคัญเกี่ยวกับความรู้สูงสุด คือ โพธิจิตไม่ได้ประกอบอยู่เพียงในปรัชญาเท่านั้น แต่ยังประกอบอยู่ในความไม่แบ่งแยกแห่งปรัชญา (ศูนยตา) และกรุณา (อุบาย) ต้องรวมทั้งสองนี้เข้าด้วยกัน โพธิจิตจึงปรากฏ (Phramahasomjintassammāpañño, 2001)

ในการสาธยายมนตร์มีจุดประสงค์เพื่อเตรียมจิตของผู้ฝึกปฏิบัติให้มั่นคงเป็นหนึ่ง และเชื่อมโยงพลังจิตให้เข้ากับพลาณภาพของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย มนต์หรือมนตร์ถือเป็นเครื่องมือที่จะเชื่อมต่อกับสิ่งที่ถูกรู้ ซึ่งเป็นภาวะที่ดำรงอยู่ในสากลจักรวาล เช่น พยางค์มนตร์ทั้ง 6 ของทิเบต(โอม มณี ปัทเม หุม) กับภูมิทั้ง 6 คือ เทวภูมิ อสุรภูมิ มนุสสภูมิ ตีรจฉานภูมิ เปตภูมิ และนรกภูมิ การเอ่ยพยางค์ศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 6 และการเพ่งกระแสนิจไปตามภูมิทั้ง 6 อย่างจดจ่อในขณะที่เอ่ยแต่ละพยางค์ จิตจึงเข้าเป็นหนึ่งกับพยางค์และภูมิทั้ง 6 หนทางแห่งการรู้แจ้งจึงเกิดขึ้น(Phramahasomjintasammāpaṭṭi, 2004)

การฝึกฝนในวิธีที่จะพัฒนาและค้นหาคักยภาพที่แฝงอยู่ในตนเองนั้น ให้นำออกมาใช้ให้เกิดผล นั่นคือการเข้าสู่รากฐานของจิตเดิมแท้ที่เป็นประภัสสรทั้งชายและหญิงที่มีศักยภาพทัดเทียมกัน ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันเลยเมื่อจิตเข้าถึงความรู้แจ้ง ในระดับขั้นสูงสุดแล้วพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอนัตตปริยาคะตันตระจะไม่มีอคติทางเพศเลย(ChatsumalyaKabilsingha, 1995)

กล่าวโดยสรุป เป้าหมายหลักของพุทธตันตระคือการนำเสนอหลักการใหม่เพื่อให้เข้าถึงความหลุดพ้นได้โดยง่ายและเร็วกว่าคำสอนนิกายอื่นๆ พระพุทธเจ้าของนิกายตันตระเป็นผู้ที่อยู่เหนือธรรมชาติ เกิดเองโดยอำนาจวิเศษของพระอาทิพุทธะจึงมิได้มีการบำเพ็ญบารมีในชาติต่างๆเหมือนพระพุทธเจ้าในเถรวาท แต่ผู้ที่จะบรรลุธรรมตามคำสอนในพุทธตันตระนั้นจะต้องฝึกตามขั้นตอนของโยคะ และรับเอาพระพุทธเจ้าว่ามีอยู่ในตัวเองและในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ดังนั้น ทุกสรรพชีวิตสามารถสัมผัสกับความหลุดพ้นได้ในชีวิตประจำวัน

คุณสมบัติของพระพุทธเจ้า

พระธยานิพุทธะเป็นพระพุทธเจ้าชนิดที่พิเศษ ไม่จำเป็นต้องผ่านการเป็นพระโพธิสัตว์ พระองค์ไม่ใช่ผู้สร้างสรรค์สิ่งใด แต่การสร้างสรรค์โลกเป็นหน้าที่ของเทวโพธิสัตว์ ผู้เป็นเหล่ากอของพระธยานิพุทธะ ทฤษฎีพระธยานิพุทธะนี้ได้รับการเผยแพร่ในราว พ.ศ. 800 เกิดมาจากทฤษฎีสัสตภาวะของขันธ 5(Phramahasomjintasammāpaṭṭi, 2001) ตามทฤษฎีพระพุทธศาสนาดั้งเดิมเห็นว่า โลกประกอบด้วยขันธ 5 และขันธเหล่านี้ได้รับยกฐานะขึ้นเป็นเทพในวัชรยานปรากฏอยู่ในรูปของพระธยานิพุทธะที่เป็นตันตระกุลของเทพ 5 ประเภท เมื่อเวลาผ่านไปพระธยานิพุทธะได้รับยกฐานะขึ้นเป็นปฐมเทพ

ข้อความในคัมภีร์คฤหยาสมัตตันตระกล่าวถึงพระธยานิพุทธะที่เป็นตันตระกุลของเทพ 5 ประการ ประกอบด้วย ตระกูลโทสะเป็นของพระอักโษภยะ มีวัชรฤกษ์เป็นมนตร์ประจำกาย ดังข้อความที่ปรากฏในคัมภีร์ว่า “เมื่อนั้น ตถาคตผู้มีพระภาค วัชรกาย วาจา และจิตแห่งตถาคตทั้งปวงได้เข้าสู่สมาธิที่ชื่อว่า “ประทีปวัชรแห่งปัญญา” ตามคำขอร้องของตถาคตทั้งปวง และได้นำสาระที่อยู่ส่วนลึกที่สุดของหัวใจแห่งตระกูลของโทสะ(ความเกลียดชัง)ออกมาจากวัชรกาย วาจา และจิตของพระองค์เอง || วชรฤกษ์ (ความมองอาจของวัชร) || ทันที่ที่ได้รับการกล่าวอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น บุคลาธิฐาน(สมมติตัวตน) ของวิทยาของกาย วาจา และจิตแห่งตถาคตทั้งปวง อยู่ในสภาวะสำคัญที่สุดของการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับมหามุทรา(สัญลักษณ์)ของพระอักโษภยะพร้อมด้วยรูปลักษณ์ที่เป็นสีดำ ขาว และแดง ประทับนั่งอยู่ในตำแหน่ง

ของวัชรกาย วาจา และจิตแห่งตถาคตทั้งปวง |” (อภควานสรวตถาคตกายวากิจิตตวชรสตถาคตะ สรวตถาคตธาธเยชนำ วิทิตวา ชุณนปรทีปวชรั นาม สมานีสมาปทเยทท์เวษกุลปรมสารหุทยัสวกายวากิจิตตวเชรภโย นิศจายามาส || วชรธฤก || ธาสนมิน ภาชิตมาเตร ส เอว ภควานสรวตถาคตกายวากิจิตตวทยาปุระอะโกษภยมหมุทราสโยคปรมปไทะภฤษณสตรกตาการณสรวตถาคตกายวากิจิตตวชรสยสรวตถาคตกายวากิจิตตวเชรนิชียามาส |)

ตระกูลโมหะเป็นของพระไวโรจนะ มีชินชิกเป็นมนตรีประจำกาย ดังข้อความที่ปรากฏในคัมภีร์ว่า “เมื่อนั้น พระผู้มีพระภาคได้เข้าสู่สมาธิที่ชื่อว่า “การเกิดวัชรแห่งสมยะของตถาคตทั้งปวง” และได้้นำสาระที่อยู่ลึกที่สุดของหัวใจแห่งตระกูลของโมหะ(ความหลง) ออกมาจากวัชรกาย วาจา และจิตของพระองค์เอง || ชินชิก(ผู้ชนะ) || ทันทที่ที่ได้รับการกล่าวอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น บุคลาธิฐานของวิทยาของกาย วาจา และจิตแห่งตถาคตทั้งปวง อยู่ในสภาวะสำคัญสุดของการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับมหมุทราของพระไวโรจนะพร้อมด้วยรูปลักษณะที่มีสีขาว ดำ และแดง ประทับนั่งอยู่เบื้องหน้า (ทิศตะวันออก)ของวัชรกาย วาจา และจิตแห่งตถาคตทั้งปวง |” (อภควานสรวตถาคตสมยสมภววชรั นาม สมานีสมาปทเยทท์โมหกุลปรมสารหุทยัสวกายวากิจิตตวเชรภโย นิศจายามาส || ชินชิก|| ธาสนมิน ภาชิตมาเตร ส เอว ภควานสรวตถาคตกายวากิจิตตวทยาปุระโซ ไวโรจนมหมุทราสโยคปรมปไทะสติกฤษณรกตาการณสรวตถาคตกายวากิจิตตวชรสยปรโต นิชียามาส |)

ตระกูลจินตามณิเป็นของพระรัตนสัมภวะ มีรัตนธฤกเป็นมนตรีประจำกาย ดังข้อความที่ปรากฏในคัมภีร์ว่า “เมื่อนั้น พระผู้มีพระภาคได้เข้าสู่สมาธิที่ชื่อว่า “ความงดงามของวัชรแห่งการเกิดรัตนะของตถาคตทั้งปวง” และได้้นำสาระที่อยู่ลึกที่สุดของหัวใจแห่งตระกูลของโลกะ(จินตามณิ) ออกมาจากวัชรกาย วาจา และจิตของพระองค์เอง || รตนธฤก (ความองอาจของรัตนะ) || ทันทที่ที่ได้รับการกล่าวอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น บุคลาธิฐานของวิทยาของกาย วาจา และจิตแห่งตถาคตทั้งปวงอยู่ในสภาวะสำคัญสุดของการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับมหมุทราของพระรัตนเกตุพร้อมด้วยรูปลักษณะที่มีสีเหลือง ขาว และดำ ประทับนั่งอยู่ทางทิศใต้(ทักษิณ)ของวัชรกาย วาจา และจิตแห่งตถาคตทั้งปวง |” (อภควานสรวตถาคตรัตนสมภววชรศรีย นาม สมานีสมาปทเยทท์จินตามณิกุลปรมสารหุทยัสวกายวากิจิตตวเชรภโย นิศจายามาส | รตนธฤก| ธาสนมิน ภาชิตมาเตร ส เอว ภควานสรวตถาคตกายวากิจิตตวทยาปุระรัตนเกตุมหมุทราสโยคปรมปไทะปิตสติกฤษณาการณสรวตถาคตกายวากิจิตตวชรสยทกษิณนิชียามาส |)

ตระกูลราคะเป็นของพระอมิตาภะ มีอาโรลิกเป็นมนตรีประจำกาย ดังข้อความที่ปรากฏในคัมภีร์ว่า “เมื่อนั้น พระผู้มีพระภาคได้เข้าสู่สมาธิที่ชื่อว่า “การเกิดวัชรแห่งมหาราคะของตถาคตทั้งปวง” และได้้นำสาระที่อยู่ลึกที่สุดของหัวใจแห่งตระกูลของราคะ(กิเลสตัณหา) ออกมาจากวัชรกาย วาจา และจิตของพระองค์เอง || อาโรลิก|| ทันทที่ที่ได้รับการกล่าวอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น บุคลาธิฐานของวิทยาของกาย วาจา และจิตแห่งตถาคตทั้งปวงอยู่ในสภาวะสำคัญสุดของการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับมหมุทรา

ของพระโลเกศวร เจ้าแห่งมหาวิทยาลัย¹ พร้อมด้วยรูปลักษณะที่มีสีแดง ขาว และดำ ประทับนั่งอยู่เบื้องหลัง(ทิศตะวันตก)ของวัชรกาย วาจา และจิตแห่งตถาคตทั้งปวง |” (อภกความสรวตถาคตมหาราคสมภววัชร นามสมาธิสมาปทุเยทวชรรากกุลปรมสารหุทยสวกายวากิจิตตวเชรภโย นิศจารย์ยามาส || อาโรลิก|| อถาสมิน ภาชิตมาเตร ส เอว ภกความสรวตถาคตกายวากิจิตตวทยาปุโรโซโลเกศวรมหาวิทยาลัยปติมหาทุทราสโยคปรมไป ไท รกตลิตกฤษณากาเรนสรวตถาคตกายวากิจิตตวชรสยปฤษจโต นิชีทยามาส |)

ตระกูลสมยะเป็นของพระอโหมลสิทธิ มีปรัชญาธฤกเป็นมนตร์ประจำกาย ดังข้อความที่ปรากฏใน คัมภีร์ว่า “เมื่อนั้น พระผู้มีพระภาคได้เข้าสู่สมาธิที่ชื่อว่า “การเกิดวัชรแห่งอโหมลสมยะ (ความสำเร็จ)” และได้ นำสาระที่อยู่ลึกที่สุดของหัวใจแห่งตระกูลของสมยาภระณะ(ความยึดมั่นถ้อยมั่น) ออกมาจากวัชรกาย วาจา และจิตของพระองค์เอง || ปรัชญาธฤก (ความมองอาจของปัญญา) || ทันทที่ที่ได้รับการกล่าวอย่างนั้น พระผู้มีพระ ภาคพระองค์นั้น บุคลาธิษฐานของวิทยาของกาย วาจา และจิตแห่งตถาคตทั้งปวงอยู่ในสภาวะสำคัญสุดของ การเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับมูทราของพระอโหมลวัชร (อโหมลสิทธิ) พร้อมด้วยรูปลักษณะที่มีสีเขียว ดำ และ ขาว ประทับนั่งอยู่ทางทิศเหนือของวัชรกาย วาจา และจิตแห่งตถาคตทั้งปวง |” (อภกความสรวตถาคตโมธ สมยสมภววัชร นาม สมาธิสมาปทุเยท สมยาภระณกุลปรมสารหุทยสวกายวากิจิตตวเชรภโย นิศจารย์ยามาส || ปรัชญาธฤก|| อถาสมิน ภาชิตมาเตร ส เอว ภกความสรวตถาคตกายวากิจิตตวทยาปุโรโซ’ โมธวชรมหาทุทราส โยคปรมไปทะ หริตลิตกฤษณากาเรนสรวตถาคตกายวากิจิตตวชรสยอตุตเรนชีทยามาส |) (S. Bagchi.,1965)

ความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปและการปฏิบัติของเหล่าสาวกในนิกายเถรวาทและพุทธตันตระนั้น พอสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบกันเพื่อให้เห็นความแตกต่างในประเด็นหลักของทั้งสองนิกาย ดังนี้

ตารางเปรียบเทียบพระพุทธรูปและการปฏิบัติในเถรวาทและพุทธตันตระ		
	เถรวาท	ตันตระ
การบำเพ็ญบารมี	หลายภพชาติ	ชาติเดียว
พระพุทธรูป	เป็นมนุษย์	เหนือธรรมชาติ
พระวินัย	เคร่งครัด	สุดโต่ง
ศักดิ์/สตรีเพศ	ไม่มี	มี
การปฏิบัติ	ศีล สมาธิ ปัญญา	โยคะ
ความเคารพบูชา	พระพุทธรูป	คณาจารย์
พระเจ้าสูงสุด	ไม่มี	พระอาทิตย์พุทธ
ลิลิตร้าย	ไม่มี	มี

¹พระโลเกศวรเป็นสาวกที่เกิดจากพระอมิตาภพุทธเจ้าซึ่งอยู่ในดินแดนสุขาวดีของพระองค์ ในที่นี้พระโลเกศวรหมายถึงพระอมิตาภะ

ทัศนะวิจารณ์

ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีพระพุทธเจ้าที่ปรากฏพระนาม 25 องค์ปฐมหรือองค์แรก คือ พระทีปังกรพุทธเจ้า แม้จะเป็นองค์แรกที่ปรากฏพระนามก็ได้หมายความว่า มีอิทธิพลยิ่งใหญ่แบบพระอาทิตย์ในต้นตระกูล พระทีปังกรพุทธเจ้ามีกระบวนการตรัสรู้เหมือนพระพุทธเจ้าองค์ต่อมา คือพระตันตังกร เดิมเป็นมนุษย์คือสุเมธพราหมณ์ในเมืองอมระ เปื้อนหายในชาติขรา จึงดำริเพื่อพ้นจากทุกข์ ในส่วนของต้นตระกูล พระอาทิตย์พุทธะมีลักษณะคล้ายพระพรหมผู้เป็นต้นธาตุ(ปฐมพรหม) ผู้เป็นที่มาของสรรพสิ่ง เมื่อพุทธศาสนิกชนที่ต้องการปรับปรุงศาสนาเพื่อสู้กับศาสนาฮินดูต้นตระกูลก็รับความคิดดังกล่าวมาใช้พระอาทิตย์พุทธเจ้า อันดูเป็นศาสนาพหุเทวนิยม(polytheism)พุทธต้นตระกูลจึงสร้างพระโพธิสัตว์เพื่อเป็นผู้มีอิทธิพล แล้วช่วยเหลือสรรพสัตว์

การที่มีพระพุทธเจ้ามีนางคู่บารมีมีเค้าความว่า เมื่อเกิดลัทธิมหายานประมาณศตวรรษที่ 15 ผู้มีส่วนสำคัญได้มีแต่พระสงฆ์ แต่มีฆราวาสร่วมด้วยอย่างแข็งขัน เป็นธรรมดาอยู่เองที่พระสูตรมหายานสมัยต่อมาฆราวาสจะมีบทบาทมาก เช่น วิมลเกียรติคุณสูตร ตามความเป็นจริงในพระไตรปิฎกเถรวาทบอกชัดเจนว่าสตรีเป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิไม่ได้(Pali Tripitaka, 20/164/34) แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสมัยต่อมา แม้พระพุทธเจ้ามีได้เป็นหญิงแต่บทบาทพระโพธิสัตว์เพิ่มขึ้น จึงมีแนวคิดกวนอิม แต่พุทธต้นตระกูลไปไกลกว่านั้น คือ ไม่หยุดแค่พระโพธิสัตว์ แต่มีผู้หญิงเป็นคู่บารมีเลยทีเดียว

กุศลและอกุศลในเถรวาทได้แยกธรรมและอธรรมอย่างชัดเจน ตัวอย่างมีกุศลกรรมบถและอกุศลกรรมบถ มีพุทธภาษิตว่า

น หิธมโม อธมโม จ

อุโฆ สมวิปากิโน

อธมโม นิธมโม เนติ

ธมโม ปาเปติ สุกตติ

ธรรมและอธรรมทั้งสองมีผลไม่เสมอกัน อธรรมย่อมนำไปสู่ทุกข์ ธรรมย่อมนำไปสู่สุขคติ (Phrabuddhaghosacharya, 2011)

กณห์ธมมวิปทาย

สุกุกภาเวลปนติโต

โอภา อโนกมาคมม

วิเวเก ยตถทรม

บัณฑิตละธรรมดำ ออกจากธรรมเป็นเครื่องอาลัยชื่อว่า โอภา อาศัยธรรมเป็นเครื่องอาลัยชื่อว่า โอภาหามีได้ พึงเจริญธรรมขาว (Pali Tripitaka, 25/16/24)

ในสมัยมหายานที่ถือว่ากุศลและอกุศลอยู่ในภาวะเดียวกัน คือ นิกายเทียนไห้หรือสัทธรรมปุณฑริก ถือว่าพระพุทธเจ้ามีกุศลภาวะ และอกุศลภาวะมีในพระพุทธเจ้า “พระพุทธรูปก็ไม่ได้ซึ่งอกุศลภาวะ” (จูสุตปุคตังส่อัก) จึงเป็นแนวคิดของนิกายนี้ และเป็นจุดพิเศษที่ทำให้แตกต่างจากนิกายอื่นๆ ทฤษฎีอันนี้บางทีเรียกว่า “กุศลอกุศลมีในภาวะเดียวกัน”(ส่อกูส่ออักหล่ง) หรือสัทธรรมปุณฑริกภาวะมีการณ์เดียวกัน

กุศลภาวะ(แส่เสียง) อกุศลภาวะ(แส่อัก) จะเปลี่ยนแปลงยกย้ายมิได้ เป็นธรรมชาติ ธรรมเนียม อย่างนั้นเอง แต่การบำเพ็ญนั้นไม่เหมือนกัน คือ ปุณฺณบํเพญฺญัตเตนทางเสื่อม จัดเป็นอกุศลกรรม ฝ่ายบัณฑิตชน บำเพ็ญแต่ทางดีละทางเสื่อมหรือฝ่ายอกุศลเสีย ก็การบำเพ็ญนี้เป็นแต่พฤติกรรมไม่เหมือนกันเท่านั้น แต่โดยภาวะธรรมชาติภายในแล้ว กุศลอกุศลจะพลอยเพิ่มขึ้นหรือลดหายไปก็มิได้ คงเป็นพืชพันธุ์ที่มีอยู่ประจำในชั้น สันดานอยู่นั่นเอง พระพุทธทั้งหลายละพฤติกรรมทางอกุศลทางกิเลสเสียได้สิ้นเชิง(Bodhinanda, 2012)จึงไม่เป็นที่แปลกใจว่า พุทธต้นตระกูล มีความคิดเรื่องพระธยานิพุทธะที่เป็นตระกูลโทสะ โมหะ และราคะได้ หากคิดในแง่ปรัชญาทั่วไปก็ว่ามนุษย์เรามีความดีความชั่วอยู่ในตัวด้วยกัน ดีมากชั่วลด ชั่วมากดีลดลง จึงคิดในทางให้อภัยไม่ถือความผิดพลาดกันมากในประเทศไทย แนวความคิดเรื่องพระพุทธเจ้าหลายองค์ปรากฏในบทสวดมนต์แต่โบราณ คือ สมพุทฺธเถ ถูว่าเป็นของขลัง สวดประจำทำให้เกิดความแคล้วคลาดปลอดภัย สมพุทฺธเถไม่มีในพระไตรปิฎกเถรวาทแต่มีในบทสวดมนต์ฉบับหลวง (Somdetphrasanggharaj (Pussadeva), 1983)

บทสรุป

ความเชื่อเรื่องพระพุทธเจ้าในพุทธต้นตระกูลนั้น ถ้ามองในแง่ของความผิดเพี้ยนหรือเกิดสัทธรรมปฏิรูป คือ ผิดแปลกจากเถรวาทเดิมที่ถือตามพระไตรปิฎก อังคุตตรนิกายว่า พระพุทธเจ้าเป็นเอกบุคคคลผู้เลิศในโลก การที่ต้นตระกูลเพิ่มพระพุทธเจ้าหลายองค์ก็มีอาทิพุทธะ พระธยานิพุทธะ 5 พระองค์ ล้วนมีอภินิหารใกล้เคียงเทพอินดู หากพิจารณาในแบบที่เข้าใจเห็นใจ คือ 1) ต้องปรับนับให้คล้ายอินดูเพื่อแข่งชิงศาสนิก จึงเพิ่มพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ให้มีอภินิหาร มีปางต่างๆเพื่อให้ถูกกับอภินิหารของศาสนิกชน 2) เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปถึงท้องถิ่นต่างๆที่มีความเชื่อเดิมครอบครองมั่นคงอยู่ก่อนแล้ว 3) พระสงฆ์ก็ต้องปรับพิธีกรรมและวิธีการสอนให้เข้ากับคนท้องถิ่น บางทีคนท้องถิ่นนับถือเทพเจ้า ผีฟ้า ผีนางบรรพบุรุษอยู่ก่อนแล้ว พระสงฆ์ก็ต้องน้อมเข้าไปหาเพื่ออยู่ด้วยกันได้ เพราะพระพุทธศาสนามีลักษณะผสมผสาน ไม่มีลักษณะแข็งว่าต้องทำลายของเดิมอย่างเด็ดขาด และสถาปนาพุทธจักรลงไป พระพุทธศาสนาจึงมีรูปแบบ นิกายหลากหลาย การเชื่อถือพระพุทธเจ้าหลายองค์และมีพิธีต่างๆ เช่น พิธีวัชรากิเชกก็มาจากความคิดนี้

References

- Bagchi, Dr. S. (1965). *Guhyasamājantra or Tathāgata-guhyaka / Buddhist Sanskrit Texts No.9.* Darbhanga: The Mithila Institute.
- Bodhinanda, S. (1971). *History of Buddhism: Oral edition Part. I.* PhraNakhon: Buddha-upatham Press.
- Bodhinanda, S. (2000). *Buddhadharma and philosophy.* Nakhonpathom: Mahamakuta-rajavidyalaya Press.

- Bodhinanda, S. (2000). *Dharma stream of Mahayana*. Nakhonpathom: Mahamakuta-rajavidyalaya Press.
- Bodhinanda, S. (2012). *Mahayana philosophy*. Nakhonpathom: Mahamakuta-Raja-Vidyalaya Press.
- Encyclopedia of Buddhism, Vol.I.* (1961). Ceylon: The Government Press Ceylon, 1961.
- Kabilsingha, C. (1993). *China and Mahayana Buddhism*. Bangkok: Mahamakutarajavidyalaya Press.
- Kabilsingha, C. (1995). *Tibetan Buddhism*. Bangkok: Songsiam.
- Phrabuddhadattathera.(1992). *Madhuratvilāsinīnāmakhuddakanikāyaṭṭhakathā* Vol. 44. Bangkok: Mahamakutarajavidyalaya Press.
- Phrabuddhaghosacharya. (2011). *Dhammapadatathakatha Vol.1*. Nakhonpathom: Mahamakutarajavidyalaya Press.
- Phramahasomjintasammāpañño. (2001). (2004). *Buddhism civilization in Tibet*. Bangkok: Sukhabhabjai Press.
- Phramahasomjintasammāpañño. (2001). *Buddhist philosophy, content and development*. Bangkok: Mahamakutarajavidyalaya Press.
- Phrasobhonganaphorn (RababThitayano). (1986). *History of Buddhism*. Bangkok: Sivaporn.
- Punyanubhab, S. (1996). *The Tipitaka for the People*. Bangkok: Mahamakutarajavidyalaya Press.
- Somdetphramahasamanachaokromphraparamanuchitchinoras. (1994). *Pathomsombodhi (Pali) Version of transcription from Khmer palm leaf letters*. Bangkok: Sahadharmika.
- Somdetphramahāvīravarmṣa (PimpaDhammadharathera) (Editor). (2005). *Universal Religion*. Nakhonpathom: Mahamakutarajavidyalaya Press.
- Somdetphrasanggharaj (Pussadeva). (1983). *SoadmonChababloang. (The royal prayer)*. Bangkok: Mahamakutarajavidyalaya Press.
- Syāmaratṭhassatepitakam. (2013). *Pali Tripitaka*. NakhonPathom: Mahamakutarajavidyalaya Press.

บทวิจารณ์หนังสือ : Book Review

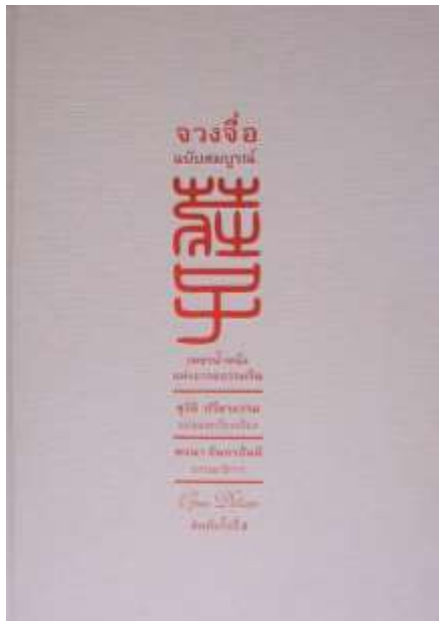
จวงจื๊อฉบับสมบูรณ์

แมชีธรรมอริชฐาน พรบันดาลชัย

MaeChee Thamatisan Pornbandalchai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

แปลและเรียบเรียงโดย : สุรติ ปรีชาธรรม

ปีที่พิมพ์ : กรกฎาคม พ.ศ. 2556

จำนวนหน้า : 524 หน้า

สำนักพิมพ์ : บริษัท โอเพ่น โซไซตี้จำกัด

ISBN : 978-321-787-5

1. บทนำ

หนังสือที่จะนำมาวิจารณ์มีชื่อว่า “จวงจื๊อฉบับสมบูรณ์” เป็นงานแปลและเรียบเรียงโดย สุรติ ปรีชาธรรม ซึ่งเป็นหนังสือประเภทงานวรรณกรรมทางปรัชญาและศาสนา เป็นงานแปลและเรียบเรียงจากหนังสือจวงจื๊อฉบับสมบูรณ์ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน โดยใช้ต้นฉบับจากภาษาอังกฤษ คือ The Complete Works of Chung Tzu, Translated by Burton Watson, Columbia University Press, 1968. และเป็นฉบับหลักในการแปลที่ได้เทียบเคียงกับต้นฉบับอื่นๆ ทั้งภาษาจีนและภาษาอังกฤษ พิมพ์โดยสำนักพิมพ์บริษัท โอเพ่น โซไซตี้จำกัด ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ เดือนกันยายน พ.ศ. 2554 และ

ฉบับนี้เป็นฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 มีจำนวน 524 หน้า ซึ่งผู้แปลมีวัตถุประสงค์เพื่อการแบ่งปันเนื้อหาสาระที่ได้รับความประทับใจจากแนวคิดของจวงจื๊อสู่สังคมไทย

เนื้อหาในหนังสือจวงจื๊อได้แสดงถึงแนวคิดด้วยลีลาที่มีลักษณะเฉพาะตัวโดยการนำเสนอพัฒนาการทางภาษาที่ปรากฏผ่านรูปแบบการเขียนต่างๆ มีทั้งเรื่องเล่า เกร็ดประวัติศาสตร์ สำนวนโวหารเชิงเปรียบเทียบ การสนทนาโต้เถียงซึ่งมีนัยบ่งถึงจินตนาการทางภาษาที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่อประสบการณ์การรับรู้ร่วมกันได้ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง แต่ก็ได้จำกัดว่าความเข้าใจที่มีต่อธรรมชาติของสิ่งที่ทั้งสองฝ่ายรับรู้หรือเห็นนั้นจะต้องตรงกันเสมอไป เพราะจวงจื๊อแสดงข้อคิดเห็นในเชิงถกเถียงก็เพื่อแสดงให้เห็นแนวทางของการใช้ความรู้สึกที่สัมผัสจากประสบการณ์ของผู้้นั้นมากกว่าการหาเหตุผลมาถกเถียงหาความถูกต้อง แต่ด้วยเหตุที่แนวทางการเขียนทั้งหมดจงใจให้มีลักษณะเป็นจินตนาการ จึงเป็นการยากที่จะถือได้ว่าเรื่องราวเหล่านั้นเป็นชีวประวัติที่น่าเชื่อถือ ประเด็นจึงมิได้อยู่ที่ว่าเรื่องราวที่จวงจื๊อนำเสนอนั้นน่าเชื่อถือหรือไม่ แต่สำคัญอยู่ที่ว่าบรรดาเรื่องราวเหล่านั้นได้สะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงในชีวิตของชาวช่งไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดตำนานและความเชื่อทางศาสนา การถูกกดขี่ทางสังคม และการเมือง ความหดหู่สิ้นหวังซึ่งเกิดจากความอ่อนแอและความวุ่นวายภายใน ย่อมแสดงให้เห็นถึงภูมิหลังทางความคิดของจวงจื๊อซึ่งเต็มไปด้วยการตั้งคำถามและการไม่ผูกพันยึดติดกับโลก แล้วอาจอธิบายได้ว่าเหตุใดแนวคิดนี้จึงแตกต่างจากสำนักคิดของขงจื๊ออย่างสิ้นเชิงที่เน้นการปกครองและแบบแผนทางสังคม

เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจในสาระสำคัญของหนังสือจวงจื๊อที่นำเสนอความกล้าซึ่งแฝงด้วยรูปแบบของจินตนาการที่อาจช่วยกระตุ้นเตือนผู้คนในสังคมวัฒนธรรมจีนให้กล้าที่จะคิดนอกกรอบ งานเขียนนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงจุดยืนบางอย่างต่อการแสวงหาความรู้ที่มีไม่เกิดจากประสบการณ์แต่เพียงอย่างเดียว ยังต้องใช้จินตนาการทางภาษาที่เป็นสื่อกลางเข้ามาร่วมพิจารณาด้วยเช่นกัน ดังนั้นงานเขียนนี้จึงเกิดขึ้นเพราะต้องการตอบโต้กฎเกณฑ์หรือกรอบแนวคิดต่อวัฒนธรรมสังคมจีนในขณะนั้นหรือไม่ อย่างไร โดยมีเนื้อหาประกอบด้วยการแบ่งเป็น 4 ส่วน รวม 33 บท คือ 1) ส่วนบทนำ พูดถึงประเด็นสำคัญที่เป็นแกนหลักคือ “จงปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระจากโลก” ซึ่งเป็นประเด็นหลักในการนำเสนอแนวคิดแบบจวงจื๊อ 2) ส่วนของสมุดใน คือกลุ่มบทแรก เริ่มตั้งแต่บทที่ 1 - 7 เป็นบทที่ประกอบด้วยบทสนทนา เรื่องสั้น ข้อเขียนขนาดสั้น โคลงกลอน ฯลฯ เชื่อว่าเรียบเรียงขึ้นจากบันทึกของจวงจื๊อ 3) ส่วนของสมุดนอก คือกลุ่มบทประกอบ บทที่ 8 - 22 ตั้งแต่บทที่ 8 ถึง บางส่วนของบทที่ 11 ถือว่าเป็นบทของนักคิดกลุ่มบรรพนิยม (Primitivist) ส่วนที่เหลือเป็นข้อเขียนจากสำนักจวงจื๊อ และนักคิดแบบผสมผสาน (Syncretist) 4) ส่วนของสมุดปิกนกะ คือกลุ่มบทผสมผสาน ตั้งแต่บทที่ 23 - 33 เชื่อว่าเป็นบันทึกของจวงจื๊อเอง แต่อาจสิ้นเกินไป โดยแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

2. สรุปสาระสำคัญของเนื้อหา

ส่วนที่ 1 ทศนะของเบอร์ตัน วัดสันและประวัติความเป็นมา

ในส่วนแรกเป็นส่วนที่เกริ่นนำของเบอร์ตัน วัดสันผู้แปลคัมภีร์จวงจื๊อจากภาษาจีนมาเป็นภาษาอังกฤษ ที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของแนวคิดจวงจื๊อแล้วจึงนำเสนอประวัติเกี่ยวกับตัวจวงจื๊อซึ่งมี

เพียงข้อเท็จจริงสั้นๆ ที่ปรากฏอยู่ในสื่อจี หรือบันทึกประวัติศาสตร์ (Records of the Historian) โดยเบอร์ตัน วัตสันได้อธิบายถึงอิทธิพลที่ทำให้เกิดงานเขียนซึ่งมีลักษณะเป็นคัมภีร์กวีนิพนธ์หรือ ชื่อจิง (Book of Odes) มี “บทเพลงทั้งห้าแห่งซัง” ที่ได้กล่าวถึงตำนานของราชวงศ์ซังผู้ถูกรุกรานและบีบคั้นจากแคว้นแคว้นข้างเคียงผู้ทรงอำนาจ การสืบทอดตำนานความเชื่อทางศาสนาและการถูกกดขี่ทางสังคมการเมืองของชาวซัง จึงเป็นที่มาทางความคิดของจวงจื่อ ทั้งยังบอกถึงทัศนคติของผู้แปลอื่นๆ ที่อาจตีความถึงเรื่องราวของการอุปมาอุปไมยที่จวงจื่อนำเสนอ แนวคิดนั้นอย่างผิดๆ ก็ยังไม่อันตรายได้เท่ากับสิ่งที่ผู้นั้นพยายามจะปรับปรุงสิ่งที่ไม่อาจเข้าใจได้ให้สามารถอ่านรู้เรื่อง

นอกจากนี้ในส่วนที่หนึ่งยังได้แสดงถึงจินตนาการทางความคิดที่ได้ระบุไว้ว่า เมื่อจะกล่าวถึงนามจวงจื่อ มิได้หมายถึงปัจเจกบุคคลใดที่เรารู้จักกันในประวัติศาสตร์เป็นการเฉพาะ แต่หมายถึงจิตใจ หรือบรรดาจิตใจ ที่เผยแสดงออกมาผ่านคัมภีร์อันมีนามว่าจวงจื่อเล่มนี้โดยเฉพาะเจ็ดบทแรกของคัมภีร์ ทั้งยังแสดงถึงประวัติศาสตร์ทางความคิดของแต่ละสำนักอย่างเช่นมั่วจื่อ ชงจื่อ และสำนักนิติธรรมซึ่งยืนพื้นอยู่บนแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผล ล้วนมุ่งที่การปฏิรูปทางสังคม การเมืองและจริยธรรม แต่ปรัชญาของจวงจื่อกลับโน้มนำสู่ภายในใจของมนุษย์ผู้แสวงหาสัจธรรม จวงจื่อจึงพยายามใช้ลีลาภาษาทุกรูปแบบเพื่อปลูกให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงความไร้สาระของระบบคุณค่าแบบเก่าๆ มีข้อโต้แย้งและบทวิจารณ์เป็นอันมากซึ่งกล่าวถึงคัมภีร์จวงจื่อในแง่การตั้งข้อสงสัยด้วยเหตุผลสองประการ หนึ่งคือความยากที่อยู่ในภาษาและมิติทางความคิดของจวงจื่อ และสองคือการคัดลอกผิดหรือตกหล่นซึ่งไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงได้ในการคัดลอกคัมภีร์ที่ยากเช่นนี้

ส่วนที่ 2 รูปแบบการนำเสนอในเชิงจินตนาการ ในกลุ่มบทแกนที่เรียกว่าสมุดใน

ในส่วนที่ 2 ได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการนำเสนอที่เป็นหัวใจของการเขียนโดยใช้จินตนาการทางภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารซึ่งประกอบด้วยบทสนทนา เรื่องสั้น ข้อเขียนขนาดสั้นที่เชื่อว่าเรียบเรียงขึ้นจากบันทึกของจวงจื่อโดยสะท้อนให้เห็นความจริงในเชิงอุปปรัชญาที่ไม่สามารถยืนยันได้ว่า แม้เราจะไม่ได้เห็นหรือไม่สามารถสัมผัสได้ก็ไม่ได้เป็นเครื่องยืนยันว่าสิ่งนั้นจะไม่มีอยู่ จวงจื่อจึงแสดงถึงความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ที่เปิดฉากด้วยการจินตนาการให้ดำดิ่งสู่ท้องทะเลลึก แล้วโอบยิบนทะยานขึ้นสู่ฟ้า “ปลาใหญ่หลายพันลิ้งกลายร่างเป็นนกยักษ์กระพือปีกบินขึ้นสู่ฟากฟ้า ปีกของมันแผ่กว้างราวแผ่นเมฆปกคลุมฟ้า” พญานกก็มุ่งหน้าสู่ทะเลสาบสวรรค์แห่งแดนใต้ คำรำลือเกี่ยวกับปลาใหญ่และนกยักษ์นี้เข้าหูจักจั่นกับนกเขาซึ่งไม่ยอมเชื่อใน “ขนาด” ระดับนั้นจึงสนทนากันเสียงดังจ๊อว่า “เมื่อเราพยายามบิน อย่างแรงเราก็บินได้แค่ตันอ้าว หรือตันฝาง บางครั้งเราขบิบินไม่ถึงยอดด้วยซ้ำ มีแต่จะร่างหล่นสู่พื้นดิน แล้วนกอะไรจะสามารถไปทางได้ถึงเก้าหมื่นลี้ เป็นไปไม่ได้เลย”

ทั้งยังมีลักษณะของการแสดงข้อความในเชิงอุปมาอุปไมยเพื่อให้เข้าใจถึงสรรพสิ่งล้วนมีเหตุปัจจัยแห่งการเกิดขึ้นของมัน ไม่ควรตัดสินผู้อื่นด้วยประสบการณ์ของตนเองเพียงอย่างเดียว ดังข้อความตอนหนึ่งในบทที่ 1 ว่า “ดอกเห็ดยามเช้าจะไปรู้อะไรเกี่ยวกับเวลาพลค่ำ จักจั่นฤดูร้อนจะไปรู้อะไรเกี่ยวกับฤดูใบไม้ผลิและใบไม้ร่วง สัตว์เหล่านี้เป็นพวกอายุสั้น ตอนใต้ของแคว้นฉู่มีเต่าหมิงหลง มันมีฤดูใบไม้ผลิยาวนานถึงห้าร้อยปีและห้าร้อยปี

เป็นฤดูใบไม้ร่วง แต่ครั้งโบราณนานมาแล้ว ยังมีต้นไม้ใหญ่ชื่อ “ขุน” มีฤดูใบไม้ผลินานถึงแปดพันปี และฤดูใบไม้ร่วงนานถึงแปดพันปี นับว่ามีอายุที่ยืนยาว กระนั้นก็ตามในสมัยของเรามีแต่เฒ่าเฒ่าจึงชื่อเท่านั้นมีชื่อเสียงอายุยืน ทุกคนพยายามเลียนแบบท่าน ช่างน่าสมเพชเสียนี้กระไร” ดังนั้นผู้มีความรู้พอจะทำงานในหน้าที่อย่างเหมาะสม มีจรรยาบรรณพอจะได้รับความนับถือจากชุมชน มีคุณธรรมพอจะเป็นที่ชื่นชมของผู้ปกครอง และมีสติปัญญาพอจนได้รับมอบหมายให้รับใช้แผ่นดิน คนเหล่านี้ต่างหยิ่งผยองเช่นเดียวกับสัตว์ตัวน้อยเหล่านี้

จะเห็นได้ว่าแนวคิดจวงจื่อในช่วงกลุ่มบทแก่นั้นอาจมิได้หมายใจให้เข้าใจถึงสิ่งที่พรรณาตรงตามตัวอักษร แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจินตนาการให้เห็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาความรู้ด้วยการมองสิ่งที่อยู่ภายนอกจากประสบการณ์ซึ่งตนไม่อาจรับรู้ได้ ในแง่ของการอุปมาอุปไมยเพื่อให้เห็นความแตกต่างที่ดูน่าเหลือเชื่อจากการประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง ก็ยังมีอาจตัดสินได้ว่าสิ่งเหล่านั้นไม่มีอยู่ เพียงเพราะการยืนยันจากประสบการณ์ของเรา โดยการไม่ใช้มาตรฐานแห่งชีวิตของตนเพียงประการเดียวเป็นเครื่องตัดสินทุกสิ่งบนโลก คำตัดสินทุกอย่างล้วนเป็นสัมพัทธ์มิใช่เกณฑ์แบบสมบูรณ์ตายตัว จวงจื่อจึงหันมาใช้วิธีการเชิงวรรณคดี เพื่อแสดงข้อคิดทางปรัชญาของตน รวากับบ่งแสดงจินตนาการและปัญญาของผู้ร่วมแสวงหา มิใช่การเรียกร้องแต่กระบวนวิธีคิดเชิงตรรกะของมนุษย์เท่านั้น

ส่วนที่ 3 ส่วนของการพัฒนาการแนวคิดที่ถูกผสมผสานกับแนวคิดอื่นที่เรียกว่ากลุ่มบทประกอบหรือสมุดนอก

ในส่วนที่สาม เป็นพัฒนาการที่เริ่มมีสำนวนโวหารและการใช้ศัพท์ทางปรัชญา เริ่มตั้งแต่บทที่ 8 – 22 โดยมีบทที่ 8 - 11 ซึ่งมีสำนวนข้อความที่ใกล้เคียงกับคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงของเหลาจื่อ จึงเป็นข้อสันนิษฐานว่าเป็นความพยายามของผู้นิพนธ์ที่อยู่ในสายของผู้นิยม “เหลาจื่อ” ในสำนักเต๋ายายามจะผสมผสานกลิ่นปรัชญาของจวงจื่อและเหลาจื่อเข้าด้วยกัน บัณฑิตเหล่านี้ค่อนข้างยืนกรานทัศนคติทางประวัติศาสตร์ของตน ซึ่งเชื่อว่าสิ่งต่างๆ ล้วนตกต่ำถดถอยลงจากความเรียบง่ายแต่โบราณกาล แน่แน่นอนว่าเป็นทัศนคติอันเด่นล้ำของคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ทั้งยังดำเนินสิ่งประดิษฐ์ทั้งหลาย แล้ววิพากษ์วิจารณ์อารยธรรมทั้งหมดของมนุษย์ ด้วยอาการอันเกรี้ยวกราดขุ่นเคือง จึงมีความแตกต่างจากที่ปรากฏในสมุดใน

ในเนื้อความส่วนอื่นๆ ดังเช่นส่วนท้ายของบทที่ 11 ดังข้อความว่า “สิ่งที่ต่ำต้อยแต่ยังต้องใช้สอยนั้น คือ “สิ่ง” สิ่งต่ำต้อยแต่ยังต้องพึ่งพานั้นคือประชาชน สิ่งที่น่าเบื่อหน่ายแต่ยังต้องกระทำนั้น คือกิจการงาน สิ่งที่ไม่ดีแต่ยังต้องประกาศใช้นั้น คือกฎหมาย สิ่งที่ไม่เห็นห่าแต่ยังต้องยึดถือ นั้น คือ ครรลองธรรม สิ่งที่น่าเบื่อหน่ายแต่ยังต้องแผ่กว้างนั้น คือมนุสสธรรม สิ่งที่ดีแต่ยังปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำเล่า นั้น คือพิธีกรรม สิ่งที่เหมาะสมแต่ยังต้องเพิ่มพูนนั้น คือคุณธรรม สิ่งที่เป็นหนึ่งแต่ยังต้องปรับเปลี่ยนนั้น คือเต๋า สิ่งที่สูงส่งแต่ยังต้องนำสู่การปฏิบัติ นั้น คือ ฟา” ผู้ซึ่งไม่เข้าใจแจ่มแจ้งในหนทางแห่งฟา ก็ไม่อาจบรรลุถึงคุณธรรมอันบริสุทธิ์ ผู้ซึ่งไม่อาจหยั่งถึงเต๋า ก็ไม่อาจพบหนทางที่ถูกต้อง ผู้ซึ่งไม่เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในเต๋า นับว่าน่าเศร้ายิ่งนัก

จะเห็นได้ว่าในส่วนท้ายของบทที่ 11 ดูเหมือนว่าจะพยายามเชื่อมโยงอุดมคติแบบเต๋า ขงจื๊อ มั้วจื่อ และสำนักนิติธรรมเข้าด้วยกันให้เป็นระบบคุณค่าแบบเบ็ดเสร็จ อันเป็นวิธีผสมผสานกลมกลืนแนวปรัชญาที่แตกต่างกันซึ่งเป็นหลักปฏิบัติสามัญในสมัยราชวงศ์ฉินและต้นราชวงศ์ฮั่น เพราะมีร่องรอยของการยึดถือขนบธรรมเนียม จริยธรรมคุณธรรมที่นำไปสู่ความเข้มงวดในการควบคุมความประพฤติของประชาชนด้วยการบังคับใช้กฎหมาย ในส่วนนี้จึงมีลักษณะแตกต่างจากกลุ่มบทในอย่างสิ้นเชิง

ส่วนที่ 4 ประเด็นข้อสงสัยที่ถูกผสมผสานกับแนวคิดแบบหยางจูและบทเบ็ดเตล็ดต่างๆ

ในส่วนที่ 4 ได้กล่าวถึงข้อสงสัยที่ถูกผสมผสานขึ้นโดยเชื่อว่าบางส่วนก็เป็นบันทึกของจวงจื่อเอง แต่สันนิษฐานไปถึงไม่ถูกรวมไว้ในกลุ่มบทแกน หรือสมุดใน ในส่วนนี้จึงเรียกสมุดปกิณกะ คือกลุ่มบทผสมผสาน ตั้งแต่บทที่ 23 – 33 ซึ่งมีบทที่ 28 – 31 เป็นส่วนที่ถูกตั้งข้อสงสัยมาเป็นเวลานาน ทั้งในส่วนของเนื้อหาและภาษา โดยเฉพาะบทที่ 30 เรื่องกระบี่สามเล่มเป็นที่น่าสงสัยเป็นพิเศษ เพราะไม่มีทั้งอรรถาธิบายของกัวเซียงและไม่เกี่ยวข้องกับปรัชญาในจวงจื่อ ทั้งสี่บทนี้แม้จะขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แต่ก็มีความสำคัญในการศึกษาวรรณคดีจีน ด้วยฝีมือในการบรรยายเรื่องเล่าขานได้อย่างวิจิตรพิสดาร โดยเฉพาะบทที่ 29 ดังข้อความในบางตอนที่กล่าวถึงขงจื๊อว่า

“ขงจื๊อกล่าวสรรเสริญคุณธรรมสามประการของมหาโจรจื๊อที่ว่า การได้เติบโตมีร่างกายสูงใหญ่ รูปลักษณ์สง่างามมีผู้ใดเทียม ทุกผู้คนไม่ว่าหนุ่มหรือแก่สูงศักดิ์หรือต่ำต้อย ล้วนชื่นชม นี่คือคุณธรรมอันสูงสุด การมีปัญญาอันชาญฉลาดรอบรู้ทั่วฟ้าดินสามารถอรรถาธิบายทุกเรื่องราวด้วยโวหารอันจับใจ นี่คือคุณธรรมระดับกลาง ความกล้าหาญดุ้นเด็ดเดี่ยวและนางแนช่องสุ่มเหล่าสมุนห้อมล้อมมากมาย เป็นคุณธรรมระดับต่ำที่สุด ใครก็ตามที่มีคุณธรรมเหล่านี้แม้เพียงประการเดียว ก็ทรงค่าพอที่จะผินหน้าสู่ทิศใต้ และเรียกขานตัวเองเป็น “เอกา” เพื่อโน้มน้าวมหาโจรให้ปลดอาวุธแล้วหันมาทำนุบำรุงพื้น้องวงศาอาณาเขต แล้วเข้าพิธีร่วมบวงสรวงบรรพบุรุษ นี่คือการกระทำเยี่ยงปราชญ์ เป็นวิญญูชนผู้ทรงปัญญาและเป็นที่ปรารถนาของโลก” จากข้อความที่กล่าวมาแล้วข้างต้นตรงที่แนะนำให้เข้าร่วมพิธีบวงสรวงที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกับบุคลิกของจวงจื่อที่ท่านได้ปฏิเสธขนบธรรมเนียมและจารีต ส่วนในบทที่ 33 อันเป็นบทสุดท้ายของคัมภีร์จวงจื่อ กลับมีความแตกต่างไปจากบทอื่นๆ บท “ไต้หล้า” นี่เป็นการสำรวจโลกของปรัชญาจีนปลายราชวงศ์โจว บรรยายถึงปราชญ์เจ้าสำนักคนสำคัญๆ และสำนักคิดต่างๆ รวมถึงจวงจื่อด้วย นี่เป็นบทบรรยายถึงสำนักปรัชญาจีนอันเก่าแก่ที่สุดเท่าที่เคยมีมา ซึ่งมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษาแนวคิดของจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมันมีข้อมูลเกี่ยวกับปราชญ์นักคิดซึ่งงานนิพนธ์ได้สาบสูญไปแล้ว

จากเนื้อความในบทนี้จึงเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนผ่านระหว่างเรื่องราวทางปรัชญาล้วนๆ ของยุคแรกที่เป็นบทสนทนาสั้นๆ ดังที่อาจพบได้ในสมุดในบ้าง ซึ่งปราศจากคำพรรณนาหรือมีอยู่เพียงเล็กน้อยกับตำนาน “เรื่องเล่าขาน” เติมรูปแบบของช่วงกาลภายหลัง หากลองวินิจฉัยดูช่วงเวลาของผลงานเหล่านี้ สุริติ ปรัชชาธรรม

คาดเดาว่าน่าจะอยู่ในสมัยราชวงศ์ฮั่นตอนต้น ด้วยเหตุที่มันมีรูปแบบสำนวนภาษาคลายคลึงกับ “Diviners of Lucky Day” อันเป็นบทหนึ่งที่อยู่ในสื่อจี จึงอาจจัดมันอยู่ในประวัติพัฒนาการของวรรณคดีจีนได้อย่างเต็มภาคภูมิ

๓. บทวิจารณ์

สำหรับหนังสือจวงจื๊อนั้นถูกนำเสนอสู่สังคมไทยประมาณ 36 ปีมาแล้ว โดยชาวไทยอาจคุ้นเคยชื่อของจอมปราษฎน์ในชื่อ “จางจื๊อ” ซึ่งมีงานแปลในฉบับภาษาไทยได้แก่ มนุษย์ที่แท้ : มรรควิถีของจางจื๊อ แปลและเรียบเรียงโดย ส.ศิริรักษ์ ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2518, มรรควิถีของจางจื๊อ : ก้าวอย่างบนทางคู่ โดยมานพ อุดมเดช ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2526 เป็นฉบับแปล “สมุดใน” เจ็ดบทแรกที่เป็นงานเขียนของจวงจื๊อโดยตรงจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ, คัมภีร์เต๋าของจวงจื๊อ แปลและเรียบเรียงโดย ปกรณ์ ลิ้มปณฺสรณ์ ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2540 เป็นฉบับแปล “สมุดใน” เจ็ดบทแรกที่แปลโดยตรงจากต้นฉบับภาษาจีน, เต๋าคืออะไร โดยโชติช่วง นาดอน ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2543 ซึ่งแปลจากหนังสือจวงจื๊อฉบับภาษาจีนเฉพาะบทที่ 22, จวงจื๊อจอมปราษฎน์ โดยบุศศักดิ์ แสงระวี ซึ่งเป็นต้นฉบับการ์ตูนของจีน

ผู้วิจารณ์ได้เลือกใช้เปรียบเทียบจากข้อความของหนังสือจวงจื๊อ ในฉบับแปลโดยสุวรรณา สถาอานันท์ ชื่อว่ากระแสธารปรัชญาจีน : ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2556 เพราะแปลจากคัมภีร์จวงจื๊อโดยใช้ต้นฉบับภาษาอังกฤษของ Burton Watson เป็นหลัก ซึ่งเป็นต้นฉบับเดียวกันที่สุรติ ปรีชาธรรมได้ใช้แปลและเรียบเรียง เป็นสำนวนที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือ เพราะให้เหตุผลว่าเป็นต้นแบบภาษาอังกฤษที่มีการแปลมาเป็นไทยที่พบมากที่สุดขณะนี้ คือแปลโดยสุวรรณา สถาอานันท์ และฉบับที่แปลและเรียบเรียงโดยสุรติ ปรีชาธรรม สำหรับหนังสือจวงจื๊อฉบับสมบูรณ์นี้ ผู้วิจารณ์ได้แบ่งประเด็นในการวิจารณ์มี 2 ประเด็น สำหรับการวิจารณ์ คือ 1) รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่ใช้ในการแปลและเรียบเรียง 2) ประเด็นเนื้อหา ดังนี้

1) รูปแบบการนำเสนอที่ใช้ในการแปลและเรียบเรียง

คัมภีร์จวงจื๊อฉบับสมบูรณ์นี้เป็นหนังสือที่นำเสนอประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางความคิดได้ถ่ายทอดเป็นงานวรรณกรรมทางภาษาซึ่งประกอบด้วยบทสนทนา เรื่องสั้น ข้อเขียนขนาดสั้น โคลงกลอน มีรูปแบบการนำเสนอในประเด็นที่เป็นความรู้หลักอยู่ 3 ประการ คือ 1) เชิงอภิปรายว่าความจริงคืออะไร 2) เชิงตรรกวิทยา แต่ว่าในส่วนของการหาเหตุผลนี้มีรูปแบบการนำเสนอข้อถกเถียงที่มีโต้แย้งเพื่อหาความถูกต้องแต่อย่างไร แต่เป็นการนำเสนอรูปแบบของการโต้แย้งเพื่อสะท้อนให้เห็นข้อยืนยันทันทีอย่างของประสบการณ์ที่แตกต่างกันว่าไม่อาจตัดสินได้จากใครคนใดคนหนึ่งหรือทั้งผู้พูดและผู้ฟัง และ 3) ญาณวิทยาที่ไม่ทิ้งเรื่องการแสวงหาความรู้ในระดับประสบการณ์ร่วมที่รับรู้ได้ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง แต่จวงจื๊อไม่ได้จบอยู่ที่การรู้ข้อเท็จจริงแห่งประสบการณ์เท่านั้น ได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการนำเสนอที่เป็นหัวใจของการเขียนโดยใช้จินตนาการทางภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้อ่านกล้าคิดนอกเหนือจากระบบความคิดแบบเดิมๆ ด้วยการไม่

ยึดติดกับแบบแผนและการตั้งคำถามกับสิ่งเก่าๆ เป็นสิ่งที่เฝ้าฝันสำหรับยุคสมัยอันสับสนวุ่นวาย มาตรฐานทางศีลธรรมแบบเดิมดูเหมือนว่าจะใช้การไม่ได้แล้ว จึงมีนัยยะที่บ่งถึงอารยบุคคลผู้อาจอยู่เหนือพ้นจากการของโลกและท่องเที่ยวไปในอาณาจักรที่อยู่เหนือชีวิตและความตาย

ในส่วนของผู้แปลและเรียบเรียงคำกวีจวงจื่อ โดยสุรติ ปรีชาธรรมนั้น ได้ใช้การสะกดคำหรือคำศัพท์ที่ใช้ถ่ายทอดเสียงแบบภาษาจีนกลางเป็นหลักด้วยอักษรวิธีแบบไทย ดังชื่อและคำบางกลุ่มที่ชาวไทยคุ้นเคยจึงมีหน้าตาการเขียนและเสียงอ่านผิดแผกไป อาทิเช่น จางจื่อเป็นจวงจื่อ จักพรรดิเหลือเป็นหวงตี้ ขงจื่อเป็นขงจื่อ ฮวงโหหรือแม่น้ำเหลืองเป็นหวงเหอ หยิน – หยางเป็นอิน-หยัง เป็นต้น รูปแบบการเขียนและภาษาที่ใช้จึงมีลักษณะของการถ่ายทอดแบบคำต่อคำ ซึ่งตรงกับทฤษฎีเรื่องเล่าแบบประสบการณ์ที่ถูกถ่ายทอดอย่างตรงไปตรงมาของเพลโต หากจะกล่าวว่างานแปลชิ้นนี้ยังเน้นการถ่ายทอดคำในเชิงวิชาการมากกว่าจะการสื่อให้ผู้อ่านได้รับอารมณ์สททางวรรณกรรมเหมือนอย่างงานแปลโดยสุวรรณา สถาอานันท์ ที่มีรูปแบบของการใช้ศัพท์สื่อให้เห็นภาพตามบริบทของสังคมไทย ทำให้ผู้วิจัยมีจินตนาการร่วมด้วยเมื่อได้อ่านแปลงานของสุวรรณา

ในส่วนของผู้แปลและเรียบเรียงโดยสุรติ จึงยังไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ว่าเพื่อการแบ่งปันเนื้อหาสาระที่ได้รับความประทับใจจากแนวคิดของจวงจื่อสู่สังคมไทย เพราะยังมีรูปแบบการนำเสนอศัพท์บางคำอย่างเช่น ต้นอีและต้นฝาง อาจทำให้คนไทยบางคนที่ได้อ่านแล้วยังนึกภาพไม่ออกหรืออาจไม่เข้าใจว่ามันมีลักษณะอย่างไรและสูงต่ำเพียงไร ในขณะที่งานแปลของสุวรรณา สถาอานันท์ได้ใช้ต้นมะม่วงและจำปีแทนต้นอีและต้นฝางที่ปรากฏในงานแปลเล่มนี้ ซึ่งมาจากภาษาอังกฤษที่ว่า elm และต้น sapanwood เพื่อสื่อความหมายแก่ผู้อ่านชาวไทย ซึ่งอาจนึกภาพของต้นไม้ได้ว่ามีลักษณะที่สูงต่ำเช่นไร ดังนั้น กรณีการใช้ภาษาในงานแปลของสุวรรณา จึงตอบโจทย์และทำให้สามารถเข้าใจได้ง่ายกว่า ด้วยการอาศัยบริบทที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมของสังคมไทยเป็นหลัก

2) ประเด็นเนื้อหา

มีลักษณะเป็นเรื่องเล่าประสบการณ์ที่ถูกถ่ายทอดด้วยการใช้ภาษาทางจินตนาการเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อสะท้อนให้ความจริงรอบๆ กาย แล้วเสนอแนวคิดแสดงข้อยืนยันบางอย่างที่ขัดแย้งต่อความรู้สึกของคนส่วนใหญ่ในสังคมวัฒนธรรมจีน โดยอาศัยจินตนาการยกตัวอย่างเทียบเคียงกับสัตว์บ้าง ต้นไม้บ้าง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจแล้วแสดงถึงการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยจินตนาการอย่างลุ่มลึก และยังมีข้อความบางตอนอย่างในบทที่ 17 ที่เป็นตัวอย่างของการแสดงข้อคิดเห็นเพื่อยืนยันผ่านประสบการณ์การรับรู้ร่วมกันได้ระหว่างจวงจื่อกับฮูยจื่อที่เห็นพฤติกรรมของปลาที่กำลังแหวกว่ายน้ำอยู่ แล้วจวงจื่อบอกว่า “นี่เป็นสิ่งที่ปลาชอบ”

การที่จวงจื่อบอกว่าปลาชอบอะไร จากการยืนอยู่ริมฝั่งน้ำด้วยกันกับฮูยจื่อและเห็นพฤติกรรมของปลาถือว่าอยู่ในขอบเขตประสบการณ์ที่ทั้ง 2 ท่านรับรู้ร่วมกันได้ แต่การจะบอกว่าปลาชอบอะไรบนฐานที่เราไม่ได้เป็นปลานั้นเกินเลยจากประสบการณ์ที่เราจะตอบได้เช่นกัน จากข้อพิพาทนี้การเล่าผ่านประสบการณ์นั้นจึงมีสิ่งที่จวงจื่อใช้เพื่อหาข้อสรุปในการเล่าเรื่องซึ่งมีการรับรู้ร่วมกัน และมีการเข้าใจต่อประสบการณ์อันเดียวกันนั้น เช่น

กรณีของปลาที่เราเห็นปลาแหวกว่ายอยู่ แม้เราไม่ได้เป็นปลา และไม่ได้รู้สีกว่าท่านเป็นเรา หรือเราเป็นท่าน แต่เราต่างรับรู้ได้จากประสบการณ์ที่เห็นนั้นได้เช่นกัน เพียงแต่จะถ่ายทอดสิ่งที่เห็นหรือรับรู้ออกมาอย่างไรเท่านั้น อาจจะตรงกันหรือไม่ตรงกันก็ได้ แต่ให้ถือว่าเรามีประสบการณ์ร่วมกันได้ หรือมีการรับรู้ร่วมกัน แต่ความเข้าใจนั้นก็เป็นเรื่องราวที่เราอาจไม่ต้องขยายต่อให้เกิดความยุ่งยากใจ จวงจื๋อมองว่าการเล่าเรื่องเพียงเท่านี้มิได้สร้างความรู้แต่อย่างใด การรู้ตามข้อเท็จจริงแล้วยังยักยอกบลบแค้นที่รู้เท่านั้น ซ้ำยังอาจทำให้เราจมอยู่กับแค่ประสบการณ์ส่วนตัว จวงจื๋อจึงมองว่าการใช้จินตนาการร่วมด้วยเป็นวิสัยของคนฉลาดในการใช้ชีวิต ดังนั้นเจตนาในการ สื่อสาร ประโยค และความหมายในการสื่อสารไม่จำเป็นต้องถูกทั้งหมด แต่มีบางส่วนถูกเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างก็เพียงพอ

สรุปความและข้อเสนอแนะ

คัมภีร์จวงจื๋อได้ขยายให้เห็นถึงความสำคัญในการใช้จินตนาการทางความคิดเพื่อริเริ่มสู่การแสวงหาความรู้ที่แท้จริง จวงจื๋อจึงเลือกที่จะใช้การเล่าเรื่องผ่านจินตนาการเพื่อให้สะท้อนต่อการรับรู้และเสนอข้อยืนยันบางอย่างที่ชวนให้เกิดความรู้สึกต่อเรื่องเล่านั้นถือเป็นการขยายให้เห็นรูปแบบของภาษาที่สร้างจินตนาการทางความรู้สึกซึ่งสามารถสัมผัสได้ กล่าวคือจินตนาการนั้นมีภาษาเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้มนุษย์เข้าใจความจริงรอบๆ ภายได้ การแสวงหาความรู้ในแง่ของจินตนาการนั้นจึงมีข้อดีตรงที่ทำให้มนุษย์กล้าที่จะคิดริเริ่มเพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งที่ดี มิใช่จินตนาการแบบเพ้อฝันหรือหลอกลวงอย่างที่เราเข้าใจ

สุดท้ายผู้วิจารณ์เห็นว่าคัมภีร์จวงจื๋อฉบับสมบูรณ์เล่มนี้ยังมีประโยชน์ในแง่ของการศึกษางานวรรณกรรมที่สื่อถึงประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางแนวคิดทางปรัชญาของจีนโบราณ ทั้งยังได้เข้าใจถึงจินตนาการทางภาษา และหากต้องการค้นคว้าในแง่ของงานวิชาการซึ่งมีการถ่ายทอดภาษาแบบตรงไปตรงมาก็ควรศึกษาจากฉบับนี้ซึ่งแปลโดยสุรติ ปรีชาธรรม แต่หากผู้อ่านต้องการอรรถสทาทวรรณคดีอ่านแล้วเข้าใจภาพไปตามจินตนาการที่ต้องสื่อนั้นก็แนะนำให้อ่านฉบับแปลของสุวรรณ สภาอานันท์

References

- Preechatham, S. (2013). *The Complete Works of Chung Tzu*. (2nd ed). Bangkok: Open Books.
- Satha-arnan, S. (2013). *Chinese current philosophy: arguments about natural power and tradition*. (4th ed). Bangkok: Chulalongkorn University Press.